

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ОДЕСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ

АРХІТЕКТУРНО-ХУДОЖНІЙ ІНСТИТУТ

**РЕГІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИХОДИТЬ 1 РАЗ НА РІК

ЗАСНОВАНИЙ У ТРАВНІ 1999 Р.

№ 17

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Одеса

ОДАБА

2023

УДК 624(0)

Засновник: Одеська державна академія будівництва та архітектури.

Головний редактор – Слепцов О. С. – д. арх., професор, Київський національний університет будівництва і архітектури;

Відповідальний секретар – Колеснікова Н. Ю. – арх., ст. викл., Одеська державна академія будівництва та архітектури;

Відповідальний секретар – Філімонов С. В. – арх., Одеська державна академія будівництва та архітектури.

Редакційна колегія:

Дьомін М. М. – д. арх., професор, завідувач кафедри міського будівництва, Київський національний університет будівництва і архітектури;

Ковальська Г. Л. – д. арх., професор, завідувач кафедри теорії архітектури, Київський національний університет будівництва і архітектури;

Булах І. В. – д. арх., професор, кафедра дизайну архітектурного середовища, Київський національний університет будівництва і архітектури;

Коробко О. О. – д. т. н., доцент, завідувач кафедри архітектурних конструкцій, Одеська державна академія будівництва та архітектури;

Дмитрік Н. О. – д. філ., доц., кафедра архітектури будівель і споруд, Одеська державна академія будівництва та архітектури;

Бенко Мелінда – д. арх., професор, завідувач кафедри містобудування та дизайну, факультет архітектури, Будапештський університет технологій та економіки, Угорщина;

Штобер Діна – д. арх., професор, кафедра архітектури та містобудування, факультет будівництва та архітектури, Осієкський університет Йосипа Юрая Штросмаера, Хорватія;

Галік Маріо – д. т. н., професор, кафедра організації, технології та управління, факультет будівництва та архітектури, Осієкський університет Йосипа Юрая Штросмаера, Хорватія.

Регіональні проблеми архітектури та містобудування (РПАМ):

До збірки увійшли результати наукових досліджень, які висвітлюють актуальні регіональні проблеми досліджень в галузі архітектури та містобудування. Ряд статей присвячено теоретичним аспектам архітектури і містобудування, реконструкції існуючої забудови та дизайну архітектурного середовища, а також питанням архітектурно-художньої освіти. Розрахований на співробітників науково-дослідних і проектних організацій, архітекторів, науковців і студентів архітектурно-художніх спеціальностей.

Збірник наукових праць входить до переліку наукових фахових видань

України (категорія Б), у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт.

З 2019 р. збірник наукових праць індексується в міжнародній наукометричній базі Індекс Копернікус.

Статті надійшли до редакції збірника у 2023 р.

ISSN: 2707-403X

© Одеська державна академія будівництва та архітектури (ОДАБА), 2023

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

ODESSA STATE ACADEMY OF CIVIL ENGINEERING AND ARCHITECTURE

INSTITUTE OF ARCHITECTURE AND ART

**REGIONAL PROBLEMS OF
ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING**

COLLECTION OF SCIENTIFIC WORKS

ONE TIME IN THE YEAR

WAS FOUNDED – MAY 1999 YEAR

ISSUE 17

THEORY AND PRACTICE

Odessa

OSACEA

2023

UDC 624(0)

Founder: Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture.

Chief Editor – Sleptsov O. S. – D. Arch., Professor, Kyiv National University of Construction and Architecture;

Executive Secretary – Kolesnikova N. Y. – Arch., Senior Lecturer, Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture;

Executive Secretary – Filimonov S. V. – Arch., Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture.

Editorial Board:

Demin M. M. – D. Arch., Professor, Head of the Department of Urban Planning, Kyiv National University of Construction and Architecture;

Kovalska G. L. – D. Arch., Professor, Head of the Department of Architecture Theory, Kyiv National University of Construction and Architecture;

Bulakh I. V. – D. Arch., Professor, Department of Design of the Architectural Environment, Kyiv National University of Construction and Architecture;

Korobko O. O. – D. Tech. Sci., Associate Professor, Head of the Department of Architectural Structures, Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture;

Dmytrik N. O. – PhD Arch., Associate Professor, Department of Architecture of Buildings and Structures, Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture;

Melinda Benkő D. Habil PhD, Associate Professor, Department of Urban Planning and Design, Faculty of Architecture, Budapest University of Technology and Economics, Hungary;

Dina Stober - D. Habil PhD, Associate Professor, Department of Architecture and Urban Planning, Faculty of Civil Engineering and Architecture, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Croatia;

Mario Galić– D. Tech. Sci., Associate Professor, Department for Organization, Technology and Management, Faculty of Civil Engineering and Architecture, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Croatia

Regional Problems of Architecture and Urban Planning (RPAUP):

The Compilation contains the results of scientific research which highlight urgent regional problems the results of scientific research of architecture and urban planning. A number of articles devoted to the theoretical aspects of architecture and urban planning, the reconstruction of the existing buildings and design of the architectural environment, as well as artistic issues of the architectural developing. The compilation is made for employees of research and design organizations, architects, researchers and students of architectural and artistic specialties.

Collection of scientific works enters the list of scientific editions of Ukraine (category B), in which thesis results can be published.

Since 2019 the collection of scientific works is indexed into International scientometric database of the Index Copernicus.

The articles were received in 2023.

ISSN: 2707-403X

© Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture (OSACEA), 2023

ЕНЕРГІЙНИЙ МРІЙНИК, ЛІДЕР І ТВОРЕЦЬ!

ВАЛЕРІЙ ПАВЛОВИЧ УРЕНЬОВ

АРХІТЕКТОР. ВЧЕНИЙ. ПЕДАГОГ

Директор Архітектурного-художнього інституту Одеської державної академії будівництва та архітектури, завідувач кафедри Архітектури будівель та споруд, доктор архітектури, професор, заслужений архітектор України, дійсний член Української Академії Архітектури, академік Міжнародної Академії Архітектури, член Національного Спілки архітекторів України.

Нагороджений орденами: «Патріот України» (2016р. Верховна рада України); «Гордість і слава України» (2018р. Верховна рада України); «Орден імені Г.Г. Маразлі» III ступеня (2019р. Одеська міська рада) та Орден «За заслуги» III ступеня за значний особистий внесок у розвиток національної освіти, плідну науково-педагогічну діяльність, підготовку високо-професіональних фахівців та високий професіоналізм (2020 р. Указ президента України)

*Мета життя – самовираження.
Виявити у всій повноті свою сутність –
ось для чого ми живемо
Уайльд О.*

Валерій Павлович Уреньов!

Як гордо звучить це Ім'я!

Кажуть: «Як корабель назвеш, так він і попливе». Батьки зробили безцінний подарунок – подарували Миру та кожному з нас талановиту у всьому, цілеспрямовану, з унікальним Ім'ям людину.

Протягом свого життя це Ім'я сповнювалося змістом, творчістю, самореалізацією, великими вчинками, справжніми друзями, глибокою повагою, яка підтверджена численними відзнаками та нагородами!

Вручення Уреньову В.П. на засіданні Вченої ради Академії
Ордену «Гордість України», квітень 2018 року

Валерій Павлович пишався тим, що він справжній одесит з Молдаванки, вихований у «родині одеського дворика». Де було все спільне – радість та горе, перемоги та поразки та найголовніше – любов та повага до людей, життя та свого міста! Все це, як на мене, і стало стрижнем нашого Друга.

Кожен із його життєвих спогадів був завжди актуальним уроком для кожного. Гумор супроводжував кожну зустріч, неймовірна кількість анекдотів на будь-яку тему завжди піднімала настрій оточуючих! З його появою говорили – прийшов Одесит, і в це вкладалося глибоке духовне значення.

Чого вартий його вислів: «Якщо я не висловлюся, то лусну!»! Щодо кожної ситуації, кожному питанню мав свою думку і вважав за необхідне нею поділитися! Нерідко страждав від своєї ширості, але свої принципи відстоював! На всіх офіційних та неофіційних заходах ставив незручні питання, був «штатним» промовцем.

Жодне із посвячень у студенти нашої Академії не обходилося без напутніх слів першокурсникам від Валерія Павловича, які згодом цитувалися.

Професійний тамада створював навколо себе справжнє свято, після кожної зустрічі учасники були сповнені відмінного настрою, заряду життєвої енергії, добрих спогадів.

Ми з Валерієм Павловичем часто повторювали: «Щастя – це тоді, коли тебе розуміють!» І нехай кожен, застосувавши до себе, скаже, що це не так!

«Мурашки по шкірі» – наша спільна хвороба – гордість за успіхи наших друзів, співробітників Архітектурно-художнього інституту, Академії.

Одного разу Валерій Павлович із жалем поділився зі мною про те, що в нього не вистачає часу на улюблене заняття – наукову діяльність, написання монографій, підручників. Моя переконана відповідь стала для нього заспокоєнням та мотивацією: «Хіба може будь-яка кількість виданих книг зрівнятися із вкладом у своїх учнів, Одеською Архітектурною школою, яку він створив»!!!

Архітектурно – художній інститут, команда архітекторів з великим потенціалом – це втілення мрій Валерія Павловича. Перемоги на різноманітних конкурсах, в конкурсах випускних робіт – підтвердження творчого рівня наших студентів – архітекторів та їх вчителів. Рівень організації та творча атмосфера конкурсу випускних робіт, проведеного в Одесі, стали неперевершеними.

Предметом його особливої гордості було створення спеціальності та кафедри Образотворчого мистецтва. Він дуже обережно та з повагою ставився до художників, як людей з тонкою душею та мистецькими здібностями.

Горбенко О.А., Уреньов В.П., Герасимова Д.Л., Ковров А.В., Суханов В.Г.
на кафедрі Образотворчого мистецтва, жовтень 2017 року

Валерій Павлович завжди прагнув досконалості, будучи перфекціоністом у всьому. Вимогливо ставився до себе та оточуючих. Одночасно поважав та любив кожного, надаючи можливості до самореалізації.

Для мене Валерій Павлович Уреньов – близький друг, учитель та однодумець, який завжди поряд.

*Ректор Одеської державної академії будівництва та архітектури Анатолій Ковров
З кожним роком зменшується коло духовно близьких людей.*

Велика Людина, Світлий Чоловік, шалено любить життя в усіх його проявах, громадянин з активною життєвою позицією.

Академік Української академії архітектури, академік Міжнародної академії архітектури, Заслужений архітектор України, доктор архітектури, професор, член Національної Спілки архітекторів України.

Лідер, Символ і Творець Сучасної Південної Одеської архітектурної школи України.

Енергійний мрійник і шалений фантазер, має Бога в серці, зробив прекрасну мандрівку зі свого насиченого подіями життя.

Рупор громадської думки з питань містобудування і забудови історичних ареалів міст.

Інтелігент з тонким світосприйняттям та вразливою душею, колекціонер і володар найбільшої в Україні приватної бібліотеки архітектурних книг, збирач рідких екземплярів «пишучих пір'їв», «розумних думок» і афоризмів.

Ймовірно найкращий в світі сім'янин, люблячий чоловік, ніжний батько і собачколюб.

Уважливий гостинний хазяїн, чудовий оповідач анекдотів і життєвих історій, любитель шумних застолій і сімейних свят.

Разовий вірний друг, запросивши в свою гавань обраних.

Епархіальний мудрий вчитель і порадник.

Науковець академічний, його науково-педагогічна архітектурна школа представлена 10 кандидатами архітектури, сотнями магістрів і бакалаврів. Він автор 10 архітектурних книг і більше ніж 150 наукових статей.

Бйо! Завзятий творець, організатор, директор і будівничий Архітектурно-художнього інституту Одеської Державної Академії будівництва і архітектури, що призначений для виховання і навчання нового покоління успішних творців і трудоголів, які будуть прославляти свою Альма-матер.

Одесит коренний з іскрометним почуттям гумору, зірка поважних і студентських компаній, яскравий представник свого покоління.

Валерій Павлович Уреньов живе і творить на орбіті, де небагатолюдно.

Валерій Павлович Уреньов та Олег Семенович Слєпцов

Проф, доктор арх. зав. кафедрою ОААП КНУБА, Олег Слєпцов

Уреньов В.П.
м.Київ. КНУБА

Слепцов О.С., Дьомін М.М., Уреньов В.П

Багаторічна, багатогранна та дуже плідна наукова, творча та громадська діяльність, біографія Валерія Павловича Уреньова – безумовно, варті серйозного академічного дослідження. Тут же я, дотримуючись встановленого регламенту, дозволю собі обмежитися невеликим есе.

Шістдесяті роки ХХ століття. Початок «Хрущовської відлиги». «Відкриття» Хрущовим Америки, польоти до космосу, каскади водосховищ на Дніпрі». В активну фазу увійшло «нелякане» повоєнне покоління, яке зазнало на собі всі принади попередньої епохи лише побічно і не мало ні тіні сумніву в тому, що світ належить йому і що він може і повинен змінюватися на краще.

Ми гарячково шукали інновації в різних галузях науки, у творчості, та без тіні сумніву, запозичуючи ідеї та методи використання, придатні при вирішенні завдань архітектури та містобудування. Саме в той далекий час у стінах нашої обителі (КиївНДПмістобудування на Б. Житомирській, 9), з'явився ще нікому не відомий, але незабаром, ставший улюбленцем колективу інституту, - розумний, красивий, відкритий (але не простий!), привабливий, інтелігентний, енергійний, освічений, добре вихований, веселий, гуморний, з винятковим почуттям такту, почуттям міри одесит – аспірант КІСІ Валерій Павлович Уреньов.

Його друзі та колеги по цеху з Київського науково-дослідного і проектного інституту містобудування - Віктор Зарецький, Тамара Панченко, Валерій Міський, які досліджували різні аспекти архітектурної та містобудівної організації курортних зон, зон масового відпочинку, одразу прийняли його як рідного. Серед найскладніших проблем на той час стояла проблема типології громадських будівель і споруд, що повною мірою враховують специфіку контингенту, його способу життя та переваг рекреантів. До вирішення проблем організації громадського харчування у курортних зонах України активно включився Валерій Павлович і дуже скоро всі турботи на тему повністю перебрав на себе.

За хваткою, кмітливістю, працездатністю йому не було і немає рівних. Протягом трьох років! він виконав і захистив кандидатську дисертацію, глибоко і витончено представивши

висновки та рекомендації щодо проектування підприємств громадського харчування, що втілювалися в його фундаментальних працях – книгах, наукових статтях, виступах на численних конференціях та сформувавши професійні знання цілого покоління архітекторів та технологів що створило йому заслужену репутацію провідного експерта у сфері вивчення та проектування громадських будівель в Україні та за її межами.

У нас були добрі вчителі та наставники, які навчили нас, що архітектор автоматично являється суб'єктом як професійної, так і державної та громадської діяльності. І ось тут крім професійної майстерності він зобов'язаний володіти високими моральними якостями, здатністю до державного мислення. Це добре розумів професор Уреньов. Ось, як про це говорить директор інституту: «Сьогодні (2000 р.) важливо не втратити себе, не втратити свою професію» - далі пропускаємо і головне – «перед кожним із нас є вибір продати себе, свою душу тобто суть своєї професії, йдучи на поводу у замовника, що диктує вигідну йому політику, яка йде наперекір суспільним інтересам, або залишатися архітектором – державним діячем». Вселяє надію упевненість Валерія Павловича в тому, що «молодь сьогодні настільки талановита, настільки одержима, що нею керувати не треба. Їй тільки не потрібно заважати, а надати можливість виявити свої здібності», «У нас гарні люди», «Щастя, коли ми вміємо працювати», «Радість приходити на роботу, вдихнути свіжість повітря, відчути запах олійних фарб – зрозуміти, що так! Це сталося! Ми це зробили!», «З ідальні зробили храм мистецтва» (В. Уреньов).

Вся творча та наукова діяльність інституту, тематика дипломних робіт пов'язані переважно з Одесою. Валерій Павлович пишається роботами своїх учнів: «Таку красу (каже він) в Одесі можна побачити лише в ОДАБА».

Ось кредо директора інституту, з яким важко не погодитися – «Не треба йти навздогін Європі. Ми маємо йти своїм шляхом – до архітектури з власним обличчям». І це вірно.

Життя та діяльність Валерія Павловича у найактивніші його роки було пов'язане одночасно з Одесою та з Києвом. Здобувши освіту в Одесі, він продовжив її у Київському інженерно-будівельному інституті, але назавжди залишився одеситом, патріотом, громадянином Одеси. Одеса, за його словами «не тільки рідне місто. Тут його серце та душа». «Унікальне місто, особливо центр». «Потрібно продовжувати традиції, зберігати дух, архітектуру, культуру Одеси, повагу до тих, хто жив до нас. Потрібно цінувати та берегти культурну спадщину – те, що ми робимо робиться скрізь, те, що ми втратили – це назавжди».

Бевз М.В., Уреньов В.П., Слепцов О.С., Дьомін М.М.

Витоки гарного смаку Валерія Павловича у спілкуванні із гарною літературою, серйозною музикою, творами образотворчого мистецтва – улюбленими ним живописом, графікою, у спілкуванні з розумними, порядними, освіченими, талановитими людьми (колегами, студентами, мешканцями Одеси і не лише). Йому притаманне тонке відчуття краси. Звідси ставлення Валерія Павловича до себе, і своїх вчинків, до людей, до речей, до справ, які зрештою узгоджуються з вродженим почуттям краси, з його уявленнями про моральність та відповідальність.

Легенди ходять про його бібліотеку. Те, що він не просто збирач, любитель книги як такої, а й уважний, вдумливий читач, що вміє побачити, зрозуміти та оцінити справжню літературу – мені довелося переконатися неодноразово. Його пристрасть до цього заняття можу проілюструвати одним лише прикладом. Щоразу після чергового засідання експертної ради ВАК України в години, що залишаються, до відходу поїзда на Одесу і маючи можливість вибору - (в гості, в ресторан, на прогулянку тощо), він завжди просив відвести його до великої книгарні на вулиці Лева Толстого і залишити його там одного, чи книжковий ринок на Петрівці.

Кожній людині, як зазначає наймудріший Мішель Монтень, важливим є суспільне визнання, але особливо важливо бути визнаним не взагалі, а у своєму колі, колі близьких друзів та однодумців.

Послухайте, що говорять про Валерія Павловича його співробітники, колеги, студенти:

- «Він людина-легенда. Яскравий харизматичний керівник. Вчений та Вчитель з великої літери, архітектор та творець»;
- «Бути знайомим із Уреньовим вже честь, а працювати під його керівництвом – велика радість»;
- «Освіта, талант, почуття краси допомагає йому зберігати навколо себе атмосферу аuru радості, надії та впевненості»;
- «Професор Уреньов – надбання Одеси»;
- «Уреньов людина, чії фантазії збуваються»;

Валерій Павлович за улюбленою справою – вибором нових книжок.

На конкурсї-огляді дипломних робіт українських архітектурних шкіл. М.Полтава. 2018р.

- «Йому нічого легко не давалося, але все, що намітив він все реалізував»;

- «Одна з його фантазій матеріалізувалася у створенні його, напевно, і, безперечно, найбільш улюблене його дітище – Одеський архітектурно-художній інститут. Його мрія та дітище. Горіли очі, коли він говорив про свої плани та наміри не лише тому, що він директор. Він просто інакше не вмів»;

Від себе додам – Валерій Павлович гарна людина, надійний товариш, цікавий співрозмовник, душа будь-якої компанії, мудрий Вчитель, одержимий трудоволік, який знайшов себе, своє місце в житті і перетворив повсякденну важку і відповідальну працю на улюблене заняття. «Щастя, коли ми вміємо працювати» (В. Уреньов). Саме в цьому я бачу успіх усіх його починань, загальне визнання та захоплення.

проф., доктор арх. М.М. Дьомін

Валерій Павлович Уреньов – освітній простір архітектури і мистецтва. Становлення системи архітектурної освіти незалежної України пройшло через пошуки гармонії креативності, науковості, практики, усвідомлення національної сутності в міжнародному контексті.

Поряд з традиційно відомими центрами архітектурної освіти – Київ, Львів, Харків, Одеса, Полтава, Дніпро, освітній архітектурний простір розвинули і доповнили університети Чернівців, Рівного, Івано-Франківська та інших міст.

Цьому сприяла згуртована професійна команда фахівців – членів методичної комісії з архітектури, Національної спілки архітекторів України, Української академії архітектури.

Незмінним учасником цих організацій був Валерій Павлович Уреньов – доктор архітектури, професор, академік, директор Архітектурно-художнього інституту Одеської державної академії будівництва та архітектури.

В свій час методичною комісією для врахування особливостей кожної з архітектурних шкіл було запропоновано означити опорні заклади архітектурної освіти на території України. Звісно, південний регіон представляла ОДАБА з її архітектурним лідером професором Уреньовим В.П.

Хартія архітектурної освіти Міжнародної спілки архітекторів акцентує особливість – архітектура створюється на взаємодії між логікою, емоціями і інтуїцією. Ці слова повністю супроводжували всю наукову, творчу, педагогічну діяльність Валерія Павловича. Його наукові роботи

Уреньов.В.П. у складі комісії на конкурс-огляді дипломних робіт м. Полтава 2018р.

Конкурс – огляд дипломних робіт м.Рівне 2019р.

Вручення дипломів. Полтава, 2018р.

сприяли розвитку методів проектування будівель і споруд, що доповнювалось його безпосередньою участю в діяльності ряду творчих організацій і установ.

Будучи постійним учасником творчих конкурсів, оглядів дипломних робіт випускників університетів і академій України, В.П. Уреньов надавав їм особливої ваги, створюючи атмосферу професійності, святковості події, єднання колег по праці.

Валерій Павлович зумів створити творчий колектив педагогів, науковців, митців, який закріпив славу інституту на теренах України і зарубіжжя як одного з провідних центрів підготовки творчої молоді. Відданість справі, талант архітектора, педагога та науковця сприяли визнанню Валерія Павловича як одного з лідерів архітектурно-мистецької освіти серед вітчизняних та закордонних колег.

Валерій Павлович виховав плеяду талановитих архітекторів, митців, які в свої творчій діяльності увібрали метод Одеської архітектурно-художньої школи.

Ми цінуємо нашу дружбу з Валерієм Павловичем. Пам'ятаємо.

проф., канд.арх. декан Арх. факультету КНУБА, Олександр Кащенко

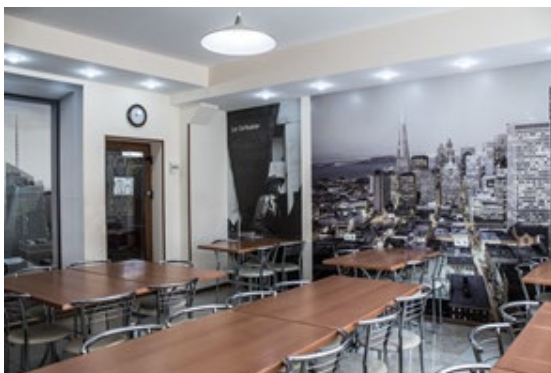
Спільна праця з Валерієм Павловичем почалася у 2007 році робота в приймальній комісії. Як казав Валерій Павлович «людину можна побачити по його здібності і відповідальності на складній ділянці роботи» і це був «рекорд» в роботі приймальної комісії, бо під керівництвом Валерія Павловича ми цього року майже за місяць зробили набір студентів до нашого інституту, а термін роботи мав відбутися два місяці. Вперше до нашого інституту прийшли студенти на нову спеціальність Образотворче мистецтво. І з того року наш інститут став Архітектурно-Художнім.

Доценко Т.М., Варич А.С., Уреньов В.П., Перпері А.О., Сажнева Н.А.
Деканат Архітектурно – художнього інституту.

Інтер'єр «Білого» залу АХІ

Бібліотека АХІ
Інтер'єр читального залу.

Інтер'єр «Арх-кафе» АХІ

У 2009 році мене запросили до роботи в деканат Архітектурно-художнього інституту заступником директора. Працюючи під керівництвом Валерія Павловича, робота яку я виконувала була мені в радість, на роботу йшла з великим задоволенням, бо як казав Валерій Павлович «Щоб робота була плідною, треба щоб були умови для цієї роботи» і ті умови, які робив для співробітників Валерій Павлович – це не тільки сучасне обладнання в кабінетах, а це його відношення до людей, з великою повагою до кожного працівника, з одеським гумором, з зараженням до роботи і своїм прикладом ставлення до роботи. Архітектурно-художній інститут є передовим по всім питанням освітнього процесу, бо велику увагу він приділяв кадрам, запрошував до роботи найкращих фахівців зі спеціальностей. Як казав Валерій Павлович, що людина з регаліями, з заслугами у кар'єрі – це не головне, а головне це Людяність. В колективі, без цих людських якостей не можливо створити добру «атмосферу». Виконуючи винятково складну роботу з Валерієм Павловичем, ти ніколи не відчував напруженість, бо він знав як розподіляти сили і виходити на найкращі результати в роботі.

Бути передовим інститутом можна тільки в порівнянні, а для цього треба цікавитися іншими інститутами, їх досягненнями, Валерій Павлович відвідував найкращі інститути світу по нашим спеціальностям і підкреслював новизну в освіті, дещо впроваджував. Протягом більш 20 років наша академія співпрацює з Марсельською архітектурною школою, де наші студенти мають можливість отримати другий диплом, це все завдяки роботі Валерія Павловича. Велика вдячність і пошана Архітектору з великої букви, який ніколи не був байдужий до змін в архітектурній освіті, до архітектурної роботи і реставрації. Низький уклін Валерію Павловичу Уреньову.

*к.т.н,доцент, заступник директора
Архітектурно-художнього Інституту
Алла Пернері*

Велике видно здалеку. Сьогодні, коли, на жаль, шановного Валерія Павловича вже немає з нами, починаєш оцінювати таку Людину з великої літери, масштаб якої виходить далеко за межі академії, Одеси та України. Сильна особистість, цілеспрямований творчий професіонал найвищого рівня та просто широкої душі людина – так його можна оцінити після багатьох років нашої спільної діяльності. Занурюючись сьогодні у спогади про Валерія Павловича, з яким мені довелося довгий час бути знайомим, працювати в стінах інституту та провести чимало приємних миттєвостей поза діловою обстановкою, можу з упевненістю сказати, що він був чудовою різнобічно обдарованою особистістю з, безперечно, потужною харизмою, що притягує своїми інтелектуальними, духовними та творчими здібностями.

Завдяки збігу наших поглядів на багато питань та проблем сучасної архітектури та архітектурної освіти, взаємного доброго розташування один до одного, ми знайшли спільні погляди та точки дотику, і пройшли шлях довжиною близько 30 років знайомства та спільної роботи, пов'язаною єдиною метою – служіння Архітектурі.

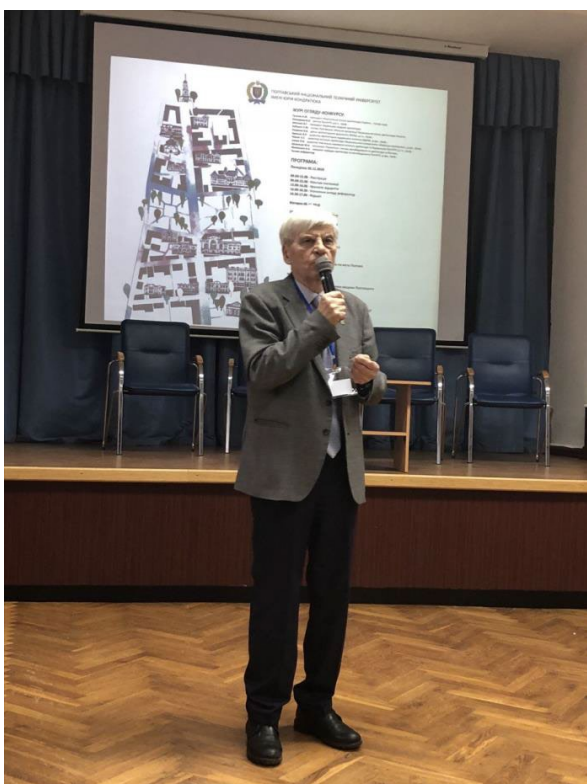
Він жив своєю роботою, любив її, захоплюючи у свої великі творчі плани, об'єднуючи весь колектив і кожного з нас єдиним своїм задумом, розумінням такої непростой, що постійно перебуває в розвитку і багатогранною і багато в чому суперечливою, але дуже важливою для будь-якої звичайної людини спеціальності як архітектура. І що важливо, доля до Валерія Павловича, була прихильною, його плани та задуми здебільшого знайшли своє втілення та були гідно оцінені фахівцями та громадськістю. Про це говорять численні високі нагороди та дипломи, отримані випускниками академії, визнання Одеського архітектурно-художнього інституту ОДАБА як провідного архітектурного вишу в Україні з індивідуальним творчим обличчям, активними пошуками сучасних архітектурних прийомів та засобів виразності у роботах випускників. Лідуюча роль інституту неодноразово підтверджувалася на численних Всеукраїнських конкурсах – оглядах архітектурних та дизайнерських шкіл, найкращі роботи відзначені дипломами Української Академії архітектури.

Дмитрік Н. О., Савицька О. С., Уреньов В. П., Єжов В. І., Ковальський Л. М., Вершинін В. І., Скарьова Н. М., робота Екзаменаційної Комісії по захисту дипломів. АХІ 2007 р.

Уреньов В.П. на громадських заходах

Натхненний виступ Уреньова В.П.
Полтава, 2018р.

Аналізуючи успіхи інституту та кафедри з приходом тоді нового керівника, я можу зробити однозначний висновок, що серед найважливіших причин, що сприяли появі чудових творчих досягнень випускників, є освітня концепція архітектурної освіти, що реалізується Валерієм Павловичем – не обмежувати творчий пошук студентів при розробці проєктного рішення дати їм свободу у розробці потрібного варіанта в руслі сучасних тенденцій архітектури, з використанням отриманих знань у профільних та суміжних дисциплінах.

Пошук нових образів, нових архітектурно-планувальних та об'ємно-просторових рішень на основі наукових досліджень у розроблюваних громадських, житлових будинках та комплексах, у нових науково-виробничих центрах стає серед основних поряд з грамотністю пропонованих робіт, як у курсовому, так і дипломному проектуванні. Зібравши творчий колектив однодумців кафедри та всього створеного ним інституту, Валерій Павлович об'єднав нас у творчому пошуку нових оригінальних підходів, що дозволило піднятися у навчальному процесі над вирішенням просто навчальних завдань, ремісничих прийомів, зазирнути у майбутнє нашого архітектурного середовища, призначеного для майбутньої людини.

Переінакшуючи добре відому фразу, ми можемо сказати, що цікава людина цікава у всьому, його творча натура проявляється у всьому. Це виявилось в такому важливому аспекті архітектурної підготовки, як організація захисту дипломних проєктів випускників інституту. Валерій Павлович приділяв особливу увагу вибору Голови Державної екзаменаційної комісії, підходив до цього питання з усією його притаманною відповідальністю та зацікавленістю.

Це, на його думку, повинен бути не просто компетентний спеціаліст високого рівня, а багатогранний архітектор, з багатим досвідом практичної та академічної роботи, людиною широкої ерудиції, з цікавим багажем за плечима. Тому робота ЕК (екзаменаційної комісії), завдяки Валерію Павловичу, ставала зустріччю та обміном досвідом архітекторів високого рівня України та інших країн, свого роду інтелектуального святом для студентів та колег - архітекторів.

Зацікавленість у високому рівні архітектурної освіти проявлялася в особистій участі Валерія Павловича у всеукраїнських огляд-конкурсах дипломних проектів що проводились в Україні, а також таких конкурсах за межами України. Знати загальний актуальний рівень архітектурної підготовки, нові тенденції та нові цікаві студентські пошуки та рішення, що часто зароджували новаторство в архітектурі в цілому, бачити місце Одеської архітектурної школи в ряді українських та закордонних вузів - це було притаманне Валерію Павловичу, який розумів потребу в постійному русі в архітектурі як динамічній сутності, неможливість в ній конформізму для відповідності постійному розвитку та вдосконаленню, виходячи з запитів суспільства та людини що постійно змінюються. Також можна сміливо стверджувати, що проведенні в Одесі під уважним та зацікавленим особистим керівництвом Валерія Павловича декілька таких всеукраїнських огляд-конкурсів були визнані найкращими по організації серед подібних конкурсів. Неможливо перерахувати все, зроблене Валерієм Павловичем для Одеської архітектурної школи, її визнання в Україні та за її межами. Я сподіваюся, і я не сумніваюся, що нове покоління вчителів, викладачів кафедри та всього інституту, багато з яких готувалися під його особистою опікою, завжди будуть гідно виходити із складних ситуацій і збережуть передові позиції Одеської архітектурної школи. Закладені в них професійні високі якості разом із принципіальною життєвою позицією, прищепленою власним прикладом, дозволять гідно пройти важкий на сьогоднішній день етап в українській освіті і бути готовими до нових вимог, що стоять перед нашими архітекторами на рівні передових завдань в архітектурі та містобудуванні. Я цього щиро бажаю колективу кафедри та всього АХІ, успішна праця якого буде гідним пам'ятником шановному Валерію Павловичу.

Канд. арх., проф. Володимир Вершинін

Глінін Ю.А., Долгіх Т.О., Колеснікова Н.Ю., Уреньов В.П. березень 2018 р.

Понад 28 років тому Валерій Павлович Уреньов очолив кафедру Архітектури та містобудування, де я працювала, і водночас став деканом Архітектурного факультету нашої Академії. За цей час відбулися значні зміни у житті нашого факультету, ініціатором та натхненником яких був Валерій Павлович. Завдяки його енергії та цілеспрямованості першим серед факультетів Академії Архітектурний факультет отримав статус інституту та став Архітектурно-художнім інститутом. А це означало зростання та розвиток, появу нових спеціалізацій та спеціальностей, створення нових кафедр, розробку нових навчальних планів та програм. Так, на базі вже існуючих двох кафедр – основи архітектури і архітектури та містобудування – були створені кафедри архітектури будівель та споруд, дизайну архітектурного середовища, містобудування, а також абсолютно нова для будівельної Академії спеціальність та кафедра Образотворчого мистецтва.

Вміння захопити людей, заразити своїм ентузіазмом та впевненістю в успіху завжди відрізняло Валерія Павловича. Без його енергії та особистої чарівності неможливо було б створення такого великого та цікавого професійного колективу. Тут виявилися повною мірою його організаторські здібності, вміння брати на себе відповідальність і досягати поставленої мети. Адже досягти мети бувало зовсім не просто, це коштувало йому багатьох душевних сил. Хочеться вірити, що здійсниться ще один задум Валерія Павловича – створення при Академії та Архітектурно-художньому інституті «Дитячої Школи юного архітектора» для ранньої професійної підготовки та профорієнтації дітей та юнацтва.

Багато років Валерій Павлович підтримував зв'язки з колегами, архітекторами, викладачами, науковцями та проектувальниками багатьох міст України, брав участь у діяльності Академії архітектури України як її дійсний член, Спільки архітекторів України, активно виступав у засобах масової інформації з проблемних питань забудови нашого міста.

Нам, співробітникам кафедри Архітектури будівель та споруд, яку очолював Валерій Павлович Уреньов, пощастило із завідувачем. Його принципом було працювати на довірі, без прискіпливості та постійного контролю. Це

Обговорення результатів конкурсу дипломних робіт у Полтаві, 2018р.

Оголошення результатів конкурсу дипломних робіт у Полтаві, 2018р.

Вручення диплому I ступеня
Снядовській Т.Ю.

підвищувало відповідальність за доручену справу

Новий рік на кафедрі Архітектури будівель та споруд.
Наговіцина Т.В., Єрмуракі О.І., Іванова І.М., Мельник В.М., Уреньов В.П., Долгіх Т.О.,
Черненко А.А., Петровська С.Р., Запоточний Ю.М., Малащенко В.О., Бабій Н.А.

Уреньов В.П., Черненко А.А.

У той же час він завжди готовий був прийти на допомогу, а якщо потрібно – і захистити співробітника, колегу. Ми знали Валерія Павловича як людину товариську та веселу, його дотепні жарти відразу вносили пожвавлення в хід будь-якого заходу. А коли в щасливі довоєнні часи співробітники кафедри збиралися разом за святковим столом, то не було кращого і дотепнішого тамади, ніж наш Валерій Павлович.

Ми із задоволенням дізналися про рішення ректорату академії присвоїти ім'я Валерія Павловича Уреньова нашому Архітектурно-художньому інституту.

Канд. арх., проф. Ірина Яременко

Валерій Павлович у готелі Bristol,
м. Одеса

Уреньов В.П. нагороджений «Орденем
ім.Г.Г.Маразлі»
III ступеня, 2019р.

Вітання від мера м. Одеси Г.Труханова

В день прощання з Валерієм Павловичем у дворі академії вперше за довгий військовий та час пандемії було багато людей. Колеги, співробітники різних кафедр, проєктувальники, архітектори, кілька поколінь професіоналів, яких виховав і дав «путівку» в професіональне життя Валерій Павлович, прийшли того дня у свої рідні стіни. Пішла епоха експериментів, розвитку Нового Часу для нашої академії та Архітектурної школи Одеси. База закладена за 30 років професором Уреньовим Валерієм Павловичем, Керівником з великої літери завжди залишиться серйозним фундаментом для подальшої роботи та розвитку Архітектурно-художнього інституту. Певний вектор та структура роботи зі студентами, аспірантами, організація проєктних майстерень на кафедрах має продовжити стабільний прогрес, міжнародний обмін досвідом, підготовку архітекторів високого класу, залучення іноземних студентів на навчання. Створена Валерієм Павловичем бібліотека стала єдиною бібліотекою провідних іноземних видань серед архітектурних факультетів нашої країни. Під керівництвом Валерія Павловича ми одні з перших у певних умовах провели на найвищому рівні дипломне проєктування та захист в онлайн форматі, конкурси студентських робіт та конференції.

Сьогодні рівень дослідницьких робіт студентів магістрів заслуговують на особливу увагу, багато тем були рекомендовані для подальшого дослідження на базі аспірантури ОДАБА та успішні студенти із задоволенням продовжували цю роботу, розуміючи важливість розвитку архітектури як науки, важливість модернізації теоретичної частини архітектурних знань у нашій країні, що можливо було лише завдяки індивідуальній роботі з кожним студентом під керівництвом Валерія Павловича.

Ентузіазм та вимогливість до себе, до колективу, до студентів стала фундаментом нашого життя та розвитку інституту. Валерій Павлович навчив нас говорити про архітектуру, досліджувати, формулювати, і сьогодні весь колектив готовий продовжити його справу! Сьогодні наші випускники працюють у майстернях відомих архітекторів світу- Захі Хадід,

Нормана Фостера, компанії Ineso, беруть участь у знакових інфраструктурних проєктах, ще раз показуючи рівень своєї підготовки та складаючи міжнародний імідж та відомість

нашому інституту!

З настанням миру в Україні, наш досвід та знання будуть такі важливі для нашої країни, для створення нової України, красивої, інноваційної, комфортної та визначної!

Дякую вчителю! Ми продовжимо Ваше діло!

Для кожного з нас це натхнення та гордість працювати в Архітектурно-Художньому Інституті імені Валерія Павловича Уреньова.

*доц. канд. арх., завідувач кафедри Архітектури будівель та споруд
Наталія Мержієвська*

З перших днів після призначення Валерія Павловича завідувачем кафедри «Архітектури та містобудування» та деканом Архітектурного факультету, стало очевидним, що прийшла людина, якій не байдуже, як навчаються студенти, на якому рівні виконуються курсові та дипломні роботи, в яких умовах студенти здобувають знання, а викладачі працюють. Це були складні роки, 1990-ті. Багато структур втрачали фінансування і занепадали, і сфера освіти була не винятком. Проте тяготи того часу не лякали Валерія Павловича. Він завжди був оптимістом і дивився в майбутнє з думкою про те, що важкі часи пройдуть, а архітектурна освіта залишиться, оскільки це благородна і потрібна країні справа. З'явився суворий контроль відвідування занять з архітектурного проектування, організовувалися перші міжнародні поїздки студентів та викладачів до закордонних архітектурних шкіл, що у свою чергу розширювало світогляд та дозволяло на власні очі побачити сучасну архітектуру. Поряд із змінами в організації навчального процесу та налагодження міжнародних зв'язків, почалися довгоочікувані ремонти в аудиторіях архітектурного корпусу. І не дивно, що в нашій академії найчастіше гостей ведуть саме до архітектурного корпусу, оскільки там є, на що подивитися, починаючи з вестибюлю з виставкою макетів, кафе, бібліотеки, а також залу захисту.

Валерій Павлович, дистанційно присутній,
на захисті своєї аспірантки – Дмитрік Н.О. КНУБА, 2021 р.

За безпосередньої підтримки Валерія Павловича на базі Архітектурно-Художнього Інституту було створено макетну майстерню, першу в незалежній Україні, в якій студенти роблять макети до курсових та дипломних робіт з використанням спеціального обладнання.

Одним із дієвих результатів роботи Валерія Павловича став якісний стрибок рівня дипломних робіт Одеської архітектурної школи, що підтверджується на щорічних Всеукраїнських оглядах-конкурсах. Одеська архітектурна школа зазвучала не лише в Україні, а й за кордоном, щорічно демонструючи підвищення якості випускних робіт наших студентів. За цими гучними результатами захований величезний пласт щоденної роботи Валерія Павловича, а також його безсонні ночі, проведені в переживаннях за спільну справу.

Провівши керівництво понад десяти кандидатських, Валерій Павлович сформував особливу одеську наукову школу в галузі вивчення громадських будівель.

Валерій Павлович мав великий життєвий досвід, ерудицію, запас знань. Напевно, його найсильнішою якістю було вміння ставити собі складні цілі і реалізовувати їх. Валерій Павлович часто казав: "Я люблю працювати на результат!"

Активна життєва позиція, заслужений авторитет у галузі архітектурної науки, турбота про збереження архітектурної спадщини рідного міста, впевненість у собі, щоденна самовіддача справі, любов до життя та... почуття гумору справжнього одесита з Молдаванки – гідні поваги та служать джерелом натхнення для подальших поколінь.

Доц., канд. арх. Надія Дмитрік

Ім'я Валерія Павловича Уреньова золотими літерами вписано в історію Архітектурної школи України. Валерій Павлович Уреньов – особистість, творець історії Архітектурної школи Одеси, а тим самим і історії архітектури Одеси, і самої Одеси. Професор Валерій Павлович Уреньов, архітектор, вчений, мислитель-публіцист, бібліофіл, одесит, громадянин рідного міста, колега, однодумець, друг, господар, який наповнював середовище свого професійного життя користю, міцністю та красою. 17 жовтня 2022 року, на 83 році, Валерій Павлович Уреньов пішов з життя.

Директор Архітектурно-художнього інституту, завідувач кафедри Архітектури будівель та споруд, доктор архітектури,

Робота ЕК на чолі з Уреньовим В.П. дистанційний режим. АХІ, 2021р.

Дмитрік Н.О., Малашенкова В.О., Четаков Ю.І., Уреньов В.П. Снядовський Ю.О., Чорна Л.В., Дунаєвський Є.Ю. 2021р.

професор Заслужений архітектор України, академік Валерій Павлович народився у 1939 році в Одесі. У 1963 році закінчив Одеський інженерно-будівельний інститут за спеціальністю «Промислове та цивільне будівництво», спеціалізація «Архітектура». У 1967 році закінчив аспірантуру на кафедрі архітектурного проектування Київського інженерно-будівельного інституту. Валерій Павлович захистив кандидатську дисертацію на тему «Організація мережі та архітектурно-планувальні розв'язки підприємств громадського харчування на курортах півдня України» у 1968 році у Київському інженерно-будівельному інституті (керівник – професор Я.А. Штейнберг), а у 1996 – докторську дисертацію на тему «Принципи комплексного архітектурно-планувального формування підприємств громадського харчування» у Київському національному університеті будівництва та архітектури. Валерій Уреньов є вихованцем наукової школи Київського національного університету будівництва та архітектури. Він досліджував типологію громадських будинків. За його участю відкрито аспірантуру за спеціальністю «Архітектура будинків та споруд» з науковим напрямком у галузі дослідження архітектурної типології житлових будинків та громад. З ініціативи Валерія Павловича було створено науково-дослідні лабораторії та проектно-конструкторські бюро.

Уреньов В.П. – був членом спеціалізованої вченої ради із захисту дисертацій при Київському національному університеті будівництва та архітектури, членом вченої ради Одеської державної академії будівництва та архітектури, а також експертної ради з питань проведення експертизи дисертаційних робіт Міністерства освіти та науки України.

Савицька О.С., Белікова М.В., Василенко О.Б., Сташенко М.С., Колеснікова Н.Ю., Уреньов В.П. Конкурс-огляд дипломних робіт. м. Рівне, 2019р.

Вручення дипломів переможців всеукраїнського конкурсу «Я так бачу» АХІ, 2018р.

Уреньов Валерій Павлович має величезну кількість нагород: Почесні відзнаки Одеського міського голови «Знак пошани», «За заслуги перед містом», «Трудова слава»; Медаль «Подвижнику освіти»; Вища нагорода губернатора – Золотий тризубець; Медаль ім. академіка М.І. Артоболевського «За заслуги в просвітній діяльності»; Медаль Ради ректорів закладів вищої освіти Одеського регіону «За досягнення в науці»; Медаль «За здобутки в архітектурі»; Медаль Української Академії Архітектури; Орден «Патріот України»; Орден «Гордість і слава України»; Відзнака міського голови «Орден Маразлі» ін.

Валерій Павлович Уреньов – одне з найяскравіших імен Архітектурної освіти України. Ми пам'ятаємо 2001 рік, Львів. Огляд Конкурс найкращих дипломних проєктів Архітектурних шкіл України. Голова журі конкурсу, голова Співки Архітекторів України тих років Ігор Петрович Шпара, роблячи аналіз представлених робіт, сказав: «Несподівано яскраво заявила про себе Одеса». Це був один із перших переможних кроків тієї гарної та складної історії Одеської Архітектурної школи, наповненої працею та творчістю, питаннями та рішеннями, безсонними ночами та святами, яку творив Валерій Павлович. І вже кожен наступний рік одесити були серед переможців і поверталися до Одеси з найвищими нагородами. Звітні презентації Архітектурного інституту перед міжнародною колегією програми TEMPUS, що складається з представників семи європейських Архітектурних шкіл та п'яти Архітектурних шкіл України, що проходили у Харкові та Одесі, отримали найвищу оцінку. Одностаينو іноземна колегія оголосила Одеську Архітектурну школу провідною школою України та однією з провідних шкіл Європи.

Ми, всі – соратники, друзі, одностуденти, колеги, викладачі та студенти АХІ ОДАБА, дякуємо Богу, Життю і Всесвіту за те, що Валерій Павлович зустрівся нам на нашому шляху! Дякуємо Богу за щастя спілкуватися та працювати поруч із людиною творчого свята та яскравих фарб життя, невичерпного натхнення, успіху, визнання та творчої реалізації. Кожна зустріч із Валерієм Павловичем була для нас великою школою.

Валерій Павлович із викладацьким колективом та студентами після вручення дипломів за перемогу та участь у XXVII міжнародному огляді дипломних проєктів випускників архітектурних та дизайнерських вищих шкіл в Полтаві. АХІ, 2018 р.

І звичайно ж, говорити про бібліофіла не можна без цитат. Улюблений поет Валерія Павловича Микола Степанович Гумільов та улюблені слова Гумільова – «Я хочу, щоб не лише мої вірші, а й моє життя було витвором мистецтва». У Валерія Павловича це вийшло.

професор, канд. арх., Ольга Савицька

Відкриття захистів на кафедрі
Образотворчого мистецтва АХІ

Портрет Уреньова В.П. від Сакалюка В.М
співробітника кафедри ОМ.

Уреньов В.П. у складі журі на конкурсі
«Архітектура в просторі та поза».
Одеса, 2009 р.

Генератор нових ідей! Саме так можна охарактеризувати цю багатогранну, дивовижну людину, покликання якої - знаходитись у постійній творчій діяльності! Мені пощастило працювати під керівництвом Валерія Павловича. Будучи секретарем Вченої Ради АХІ протягом більш ніж 10 років, а згодом завідувачем кафедри образотворчого мистецтва я могла спостерігати його в різних життєвих ситуаціях і незмінно ця людина викликає повагу та захоплення.

Він творець і організатор, він як планета, що володіє потужним тяжінням, зумів зібрати чудовий творчий, педагогічний колектив, під дахом АХІ, завдяки високому професіоналізму та особистої чарівності. Він виховав не лише численні покоління студентів архітекторів, аспірантів, викладачів, а й завідувачів кафедр Архітектурно-художнього інституту.

Завдяки авторитету Валерія Павловича було зібрано талановитих художників, професіоналів своєї справи і у 2007 році було відкрито нову спеціальність Образотворче мистецтво.

Таким чином було об'єднано напрями, покликані повністю формувати архітектурне середовище сприятливе для життя людини, з розміщеними в ній художніми творами.

Створення нової спеціальності – це складний, багатогранний, трудомісткий процес.

Проблем було багато, але Валерій Павлович вірив у позитивний результат навіть у ті моменти, коли здавалося, що нічого не вийде. Особисто брав участь у подоланні проблем, їх вирішенні, повністю керував цим процесом.

Валерій Павлович особисто курирував кожен етап реалізації цього проекту. Він вірив у перемогу, і вона прийшла! Сьогодні спеціальність

«Образотворче мистецтво» займає гідне місце в Архітектурно-художній інституті ОДАБА.

Завжди акуратний, підтягнутий, елегантний, динамічний Валерій Павлович, який мав прекрасне почуття гумору, навіть складні ситуації міг «розрядити» жартом, анекдотом, кумедним випадком із життя.

Особисто для мене Валерій Павлович не

тільки керівник, а й наставник, Вчитель! Шанобливе ставлення до людей, сила духу, професіоналізм – це важливі якості для лідера колективу. Поряд з такою людиною неможливо працювати напів-сили, завжди відчуваєш свою відповідальність.

Неодноразово я спостерігала, з якою увагою він ставиться до кожного абітурієнта, розповідаючи про перспективи майбутньої спеціальності, не лінуючись, за руку проводить по всіх кафедрах АХІ. Таке ж неформальне ставлення до своїх обов'язків він вимагав від усіх викладачів та персоналу, не бути байдужими, «вболівати» за загальну справу, надихаючи особистим прикладом! Пишався кожною перемогою рідного колективу.

У житті Валерія Павловича завжди була мрія і це робить його непереможним!

доц., зав. кафедрою ОМ, Джавида Герасимова

Я не вчилася у Валерія Павловича, а познайомилася з ним, коли він був деканом художньо-графічного факультету Одеського державного педагогічного інституту ім. К.Д. Ушинського. У період захисту своєї кандидатської дисертації я на собі відчула його дивовижні людські якості: високий професіоналізм, відповідальність, бажання прийти на допомогу, підтримку молодих фахівців.

Доповіді на студентській конференції кафедри АБС,
АХІ, 2019р.

Уреньов Валерій Павлович був справжнім стратегом - він мислив великими категоріями, бачив мету, ставив завдання і вмів організувати колектив однодумців для вирішення, здавалося б, нездійсненних задумів. Він був закоханий в архітектуру, у свою професію і намагався привернути і розвивати ці почуття у студентів і викладачів. Як писали у Всеукраїнському інформаційно-публіцистичному літописі "Депутатський корпус" (№8-9, 2019 р.), для Валерія Павловича Уреньова, здається, не існує світу "ринкових" цінностей. Він вів своїх учнів, аспірантів і послідовників до світу, якому, на відміну від грошового, не загрожує девальвація. Це світ творів архітектури, які захоплювали, захоплюють і будуть захоплювати багато поколінь людей (с. 37). Уреньов Валерій Павлович був яскравим,

Фото зона на відкритті конкурсу-огляду дипломних робіт в м.Рівне. 2019 р.

Слепцов О.С., Уреньов В.П., Василенко О.Б.
Відкриття виставки в м.Рівне. 2019 р.

харизматичним керівником і наставником, для якого творчість - сенс життя. Творчість - це стан душі, перед яким відступають вік, хвороби, суєта і буденність. Його творчість була багатогранною: це і самостійна проектна і наукова діяльність, дипломне керівництво студентськими проектами, велика праця з аспірантами та молодими викладачами, уміння зібрати (на кафедрі, в інституті) колектив високопрофесійних фахівців, об'єднаних однією творчою ідеєю - формування і розвиток творчого потенціалу майбутніх архітекторів. Професор Уреньов Валерій Павлович говорив, що більше створюєш, то більше виходить, то більше хочеться створювати і жити.

Величезний авторитет Уреньова Валерія Павловича проявлявся в результатах його праці - його мрії здійснювалися: випускники та студенти АХІ працюють у найкращих студіях відомих архітекторів Європи, укладено договір із Вищою архітектурною школою Марселя (ВАШМ), куди щороку відправляють найкращих студентів-бакалаврів освоювати рівень магістра, отримуючи 2 дипломи (міжнародний та український). Валерій Павлович жартував, що йому хотілося б, щоб до нас приїжджали за магістерським дипломом студенти європейських вишів. На думку багатьох випускників ОДАБА, Архітектурно-художній інститут - це найкращий реалізований проєкт Уреньова В. П. Нова спеціальність "Образотворче мистецтво" втілила давню мрію Валерія Павловича про єдиний центр підготовки художників і зодчих на півдні України.

Жартома я називаю його своїм "хрещеним татом", який зіграв дуже важливу, доленосну роль у моєму житті. Думаю, що в Одесі та Україні є багато людей, які вдячні йому своєю доброю участю. Світла пам'ять про цю легендарну людину залишиться в наших серцях.

*к.п.н., доц. зав. кафедрою РХАг,
Валентина Григор'єва*

Одеса – місто, яке належить не лише до найбільш міст України, але й місто унікальної історії, корені якої губляться у грецькій та римській античності чорноморського узбережжя. Саме в Одесі відчуваєш у повітрі дихання візантійської культури, яка тут за історичною близькістю мала свої «гавані та причали», та своїх представників, - місіонерів чи торговців, протягом більш ніж тисячі років існування візантійської імперії. Дискутуємо про це з Валерієм Павловичем, стоячи на набережній. Як спадкоємиця Римської імперії Візантійська держава розвивала й зберігала культурні надбання, тож довгий час була духовним і культурним центром всього Середземномор'я включно з Причорномор'ям. Висока архітектурна та художня культура цього центру поширювала незалежно від політичних меж впливу та кордонів. Професор Уреньов наголошує на художній та науковій складових цих впливів. Тут на узбережжі ці впливи були особливо відчутними. Відкриття професором художнього напрямку в інституті було свідомим, зрозумілим та континуативним кроком як культивування давньої традиції. Тут історично культивувався високий дух мистецтва та творчості незалежно від пануючих політичних реалій.

Одеса – місто, що має не лише унікальну південну архітектуру, яка, порівняно, з іншими регіонами півдня європейського континенту, це місто- символ, що пов'язує південь України з великим зовнішнім світом в історичному та сьогоdnішньому вимірі. Тому місто, насамперед, цінне своєю атмосферою вільного спілкування, контактів із рештою світу, тому одесити завжди відкриті та легкі на контакти. Гіперболізована квінтесенція цих людських рис та якостей особливо притаманна Валерію Павловичу. Його відкритість та неперевершене почуття гумору завжди створюють довкола нього атмосферу легкості та якоїсь ентропійної впевненості у легкому вирішенні всіх, навіть найскладніших ситуацій та завдань.

На архітектурному та мистецькому горизонті, серед чисельної когорти мистецького істеблiшменту Одеси вважаємо професора Уреньова, як представника типового одеського патриціату у найбільш позитивному сенсі цього слова. Професор Уреньов є не лише ключовою посадовою особою на архітектурному полі, він є генератором нововведень та змін, виразником

Почуття гумору завжди присутнє у житті Валерія Павловича.

Валерій Павлович завжди цінував у людях вміння посміятися.

Завжди наражав на посмішку усіх навкруги. Малашенкова В.О., Уреньов В.П.

унікального одеського патріотизму та, з іншого боку, особистістю, яка з професійними рекомендаціями впливає на загальноукраїнський науковий та освітній архітектурний дискурс.

Місія архітектора Уреньова особлива – це людина, яка ціле життя присвятила становленню і розвитку архітектурної освіти в Одесі. Особлива риса, про яку хотілося би сказати – це універсальність наукових та творчих зацікавлень. Професор Валерій Уреньов – це особистість, яка накриває своїм творчим потенціалом всі сфери архітектури та мистецтва. Особливо мушу відзначити ораторське мистецтво – немає теми та жанру, за якими не могла би бути виголошена висококваліфікована імпровізована доповідь про нагальні потреби та стан науки або не стояла б об'єктивна всебічна оцінка явища представлена у особливій одеській манері.

В останній час при оцінці діяльності Міністерством освіти і науки України вищих навчальних закладів уведено показник – «наявність наукової школи». Про Валерія Павловича – слід говорити у цьому аспекті подвійно – насамперед, як про засновника і творця сучасного архітектурно-художнього інституту в стінах Одеської державної академії будівництва і архітектури, це окрема сторінка його діяльності та гордості, але слід говорити й про іншу сторону – Валерій Павлович засновник власної наукової школи за спеціальністю 18.00.02 – архітектура будівель і споруд.

Валерій Павлович Уреньов у своєму кабінеті,
Кафедра АБС, АХІ, ОДАБА

Особливо слід підкреслити невичерпний ентузіазм професора Валерія Уреньова у розбудові одеської архітектурної школи. Це неймовірний керівник, якому притаманне стратегічне мислення, але поряд із цим особистість легка у спілкуванні, з величезним запасом гумору на всі випадки та життєві ситуації, людина величезних організаційних здібностей.

Не можу похвалитися можливостями тривалого спілкуванням з професором Валерієм Уреньовим. Наші зустрічі завжди були короткі та ділові, але після них завжди відчувались невичерпний ентузіазм колеги, його неперевершений гумор та його всеосяжна посвята справі розвитку архітектурної освіти в регіоні та Україні.

проф., доктор арх. Микола Бевз

Прогулянка на Приморському бульварі.

Прогулянка на Приморському бульварі із
любленцем.

Мені пощастило почати пізнавати світ архітектурної майстерності під керівництвом мого шановного вчителя/викладача та наставника, наукового керівника та чудової людини – Валерія Павловича Уреньова. Ще зі студентських років я відчув вплив його неабиякої, багатосторонньої особистості, отримав приклад самовідданого служіння професії та людям.

Спілкування з Валерієм Павловичем завжди було посвятою у секрети творчості архітектора та харизми педагога, виявом його професійного таланту та душевної щедрості. Він ділився з нами, його учнями – студентами та починаючими дослідниками, всією глибиною своїх знань з історії та практики архітектурного проектування, допомагав визначитися з напрямом наукового пошуку, розвивав прагнення до творчості та самостійності. Так він дав путівку у велике архітектурне життя багатьом і багатьом своїм учням, залишаючись нашим добрим порадиником навіть після закінчення навчання.

Архітектурно-художній Інститут є справді найкращим реалізованим проектом В.П. Уреньова, його дітищем у повному сенсі цього слова. Адже це саме його постійними турботами мрії стають реальністю: підвищується авторитет ВНЗ та його випускників, покращуються умови праці колег, оснащуються кабінети та аудиторії, розширюються бібліотека та фонд навчально-проектних матеріалів.

Як керівник Валерій Павлович вмів створити в інституті атмосферу співробітництва та доброзичливості, яку можна порівняти з атмосферою в сім'ї, де мудра батьківська сила та любов об'єднують та надихають усіх її членів, від малого до великого. І таке його ставлення, подвижницька праця і віра в тих, хто її оточує, народжують у кожному бажання у відповідь зробити свій внесок у спільну справу розвитку архітектурної освіти та практичного будівництва в нашій країні.

Такі професіонали, як Валерій Павлович, безумовно, наш золотий фонд, свого роду Атланти, яким під силу не лише тримати Храм творення, але й запалювати інших своїм прикладом, широтою кругозору та глибиною знань в архітектурі та культурі загалом,

піднімати планку у професії архітектора та педагога, вести колег та студентів за собою, надихаючи та мотивуючи на творче та професійне зростання, вселяючи оптимізм та впевненість.

Дякую вчителю!

канд. арх., доц. Олександр Богомолів

Колектив кафедри Архітектура будівель та споруд
на чолі з Уреньовим Валерієм Павловичем , 2019 р.
(Єрмуракі О.І., Дмитрік Н.О., Колеснікова Н.Ю., Дроздова Т.М., Вайсер В.В., Бабій Н.А.,
Малашенкова В.О., Іванова І.М., Мержієвська Н.Ю., Філімонов С.В., Харітонова А.А.,
Петровська С.Р., Яременко І.С., Уреньов В.П., Мельник В.М., Кисельов В.М., Захарєвська
Н.С., Тертичний А.А., Снядовський Ю.О., Худяков І.О., Кисельов В.В., Черненко А.А.,
Дунаєвський Є.Ю., Запоточний Є.М., Глінін Ю.А.)

ПЕРЕЛІК
основних науково-професійних праць
Уреньова Валерія Павловича

1. В.П. Уреньов. Інтер'єри закладів громадського харчування. Монографія. м. Київ, «Будівельник», 1973.
2. В.П. Уреньов. Архітектура закладів громадського харчування. Монографія. м. Київ, «Будівельник», 1981.
3. В.П. Уреньов. Дизайн у системі практичної підготовки інженера (методичні вказівки) Вінницький політехнічний інститут. Кафедра промислового та цивільного будівництва. Вінниця, 1986.
4. В.П. Уреньов. Підприємства громадського харчування (архітектор проектувальник). Монографія. Москва, «Стройиздат», 1986.
5. В.П. Уреньов. Інтер'єр та обладнання закладів громадського харчування. Монографія. м. Київ, «Будівельник», 1988.
6. В.П. Уреньов. Основи архітектурного проектування закладів громадського харчування. Учебний посібник. м. Київ, «Вища школа», 1990.
7. В.П. Уреньов. Підприємства громадського харчування на курортах. Монографія. Москва, «ВНИИТАГ», 1990.
8. В.П. Уреньов. Сучасний інтер'єр підприємств комунального харчування. Монографія. Москва, «ВНИИТАГ», 1990.
9. В.П. Уреньов. Підприємства громадського харчування у міській забудові. Монографія. Москва, «ВНИИТАГ», 1991.
10. В.П. Уреньов. Місто майстрів. «Регіональні проблеми архітектури та містобудування». Зб. наукових праць. Вип.1. Одеса, Астропринт, 1999.
11. В.П. Уреньов. Новий рубіж розвитку містобудівної теорії. «Регіональні проблеми архітектури та містобудування». Зб. наукових праць. Вип.1. Астропринт, Одеса, 1999.
12. В.П. Уреньов. Системні методи дослідження в архітектурі та містобудуванні. Міжнародна конференція з перспективного розвитку та просторового планування європейських територій. Афіни, 1999.
13. В.П. Уреньов. Архітектурний інститут ОДАБА. Офіційний каталог міжнародної виставки будівельних технологій, «Одеський дім», Одеса, 2002.
14. В.П. Уреньов. Архітектурно-Художній Інститут до свого ювілею. «Регіональні проблеми архітектури та містобудування». Зб. наукових праць. Вип.9-10, Одеса, Астропринт, 2007.
15. В.П. Уреньов. Містобудівні проблеми Одеси (причини та наслідки). «Регіональні проблеми архітектури та містобудування». Зб. наукових праць. Вип.9-10. Одеса, Астропринт, 2007.

МІСТОБУДУВАННЯ
URBAN PLANNING

**ПРИРОДНІ ТА КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ МІСТА ОХРІД, ПІВНІЧНА
МАКЕДОНІЯ****Сторожук С. С.,**к. арх., доц. каф. Містобудування,
mesvet@ukr.net, ORCID: 0000-0001-8390-7190*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. У статті вивчено природні та культурні особливості міста Охрид. Північна Македонія унікальна своїми природними особливостями, вона розташована на півночі та заході у долині річки Вардар. На південному заході розташовані великі озера Охридське і Преспа, що частково належать Північній Македонії, а на південному сході – велике Дойранське озеро. Охридське озеро – найглибше та найдавніше озеро на Балканському півострові, на східному березі якого розташоване місто Охрид. У 1980 році місто Охрид та Охридське озеро були включені до списку об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Місто Охрид – туристичне місто, яке є коштовністю Македонії та відоме тим, що колись в ньому було 365 церков, і його називали «Єрусалимом Балкан» або «Слов'янський Єрусалим». З 365 оригінальних церков збереглося лише 70, за свої унікальні цінності спадщини (природні та культурні), місто було найстарішим і найповнішим архітектурним ансамблем у південно-східній частині Європи, чим і заслужило одне з почесних місць у списку перлин спадщини ЮНЕСКО. Це містечко з населенням лише у 60 тисяч – невичерпний за потенціалом майданчик для розкопок та мистецтвознавчих вишукувань. Охрид – одне з найдавніших європейських поселень, було засновано ще в античні часи (II – III століття до н. е.) та називалось Ліхнідос – місто світла. В результаті, завоювань та контролю Олександром Македонським, Римською імперією, Візантійською імперією та Османською імперією, Македонія відрізняється значною етнокультурною різноманітністю, що дозволило зберегти багату культурну спадщину. Найвідомішими пам'ятками архітектури в Охрид є: античний амфітеатр часів Македонського царства; Пагорб Плаошник із церквою св. Пантелеймона (XXI ст.); фортеця, побудована царем Самуїлом за часів Болгарського царства; 70 церков найбільш відомі: Церква Святої Софії, Церква Святого Іоанна Канео тощо.

Ключові слова: Охрид, Охридське озеро, Північна Македонія.

Вступ. Північна Македонія – держава, розташована на південному сході Європи, на Балканському півострові. Столиця – місто Скоп'є, яке розташоване на крайній півночі країни, на берегах найбільшої річки Північної Македонії Вардар у долині, оточений горами. Місто має найбагатшу історію та відоме, як селище з часів Римської Імперії під фракійською назвою Скупі. Не дивлячись на численні землетруси, які руйнували місто століттями, завдяки старанням влади місто є туристичним центром з різноманітною архітектурою, де можна знайти і Старе Місто (Стара Чершія) – величезний східний базар, найбільший на Балканах після Стамбула; фортецю Кале; футуристичні транспортні споруди Кензо Танге та сучасний псевдобарочний центр уздовж мілководної річки Вардар.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення цього питання було засноване на енциклопедичних даних про історію та розвиток країни Північна Македонія, а також стародавнього міста Охрид та унікального озера на Балканському півострові – Охридського. Аналіз та вивчення пам'яток міста Охрид засновані на натурних дослідженнях автора, а також на публіцистичних та наукових статтях журналістів, туристів та археологів.

Постановка проблеми. Особливості збереження та реконструкції природної та культурної спадщини міста Охрид та Охридського озера Північної Македонії.

Мета і завдання дослідження. Метою цього дослідження є вивчення та аналіз природних та культурних особливостей міста Охрид та Охридського озера в Північній Македонії, завдяки натурним дослідженням.

Основний матеріал і результати дослідження. Територія Республіки Північна Македонія раніше становила найпівденнішу частину Югославії, сучасні її кордони були встановлені після Другої світової війни. Географічна та історична область Македонія в античні часи знаходилась в південній частині Балкан (грецькій) і називалась Царством Македонія. В результаті, завоювань та контролю Олександром Македонським, Римською імперією, Візантійською імперією та Османською імперією, Македонія відрізняється значною етнокультурною різноманітністю. Після двох Балканських воєн, населена багатьма національностями, історико-географічна область Македонія була розділена між Грецією (Егейська Македонія), Сербією (нинішня Північна Македонія – Вардарська Македонія) та Болгарією (Пірінська Македонія). Завдяки своїм етнокультурним розмаїттям Північна Македонія змогла зберегти багату історичну, культурну та архітектурну спадщину.

Також Північна Македонія унікальна своїми природними особливостями, вона розташована на півночі та заході у долині річки Вардар. На більшій частині території розташовуються хребти середньовисоких гірських систем Скопська-Црна-Гора, Пінд і Пірін, розділених широкими міжгірськими улоговинами. Один від одного гірські хребти відокремлюють долини рік Вардар і Струмиця, що протікають через всю країну. На південному заході розташовані великі озера Охридське і Преспа, що частково належать Північній Македонії, а на південному сході – велике Дойранське озеро. [1, 3].

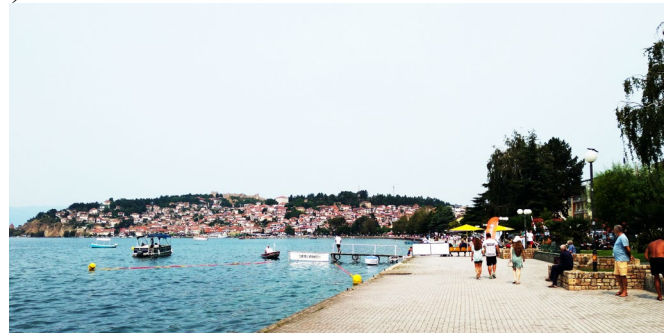
Охридське озеро (стародавня назва Ліхнітіда) – найглибше і найдавніше озеро на Балканському півострові, зберегло унікальну водну екосистему, представлену більш ніж 200 ендемічними видами, що мають світове значення. У 1980 році місто Охрид, розташоване на східному березі Охридського озера, і саме озеро були включені до списку об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (рис. 1). [2, 4, 5]

а)

б)

в)

Рис. 1. Місто Охрид та Охридське озеро: а) Панорама міста; б, в) Види на озеро Охрид із набережної міста

Охрид – туристичне місто, в якому розташована величезна кількість мальовничих та різноманітних будинків та пам'яток, розташоване на схід від Тирани (Албанія) та на

південний захід від Скоп'є. За одним із припущень назва Охрид – слов'янського походження і означає «на гряді», тобто «на горі».

Місто Охрид є коштовністю Македонії і відоме тим, що колись у ньому було 365 церков – по одній щодня, і його називали «Єрусалимом Балкан» або «Слов'янський Єрусалим». З 365 оригінальних церков збереглося лише 70, за свої унікальні цінності спадщини (природні та культурні), місто було найстарішим і найповнішим архітектурним ансамблем у південно-східній частині Європи, чим і заслужило одне з почесних місць у списку перлин спадщини ЮНЕСКО. Це містечко з населенням лише у 60 тисяч – невичерпний за потенціалом майданчик для розкопок та мистецтвознавчих вишукувань.

Охрид – одне з найдавніших європейських поселень, було засновано ще в античні часи (II – III століття до н. е.) і називалось Ліхнідос – місто світла. Після захоплення міста римлянами у 148 році до н. е., було майже повністю перебудовано після руйнівного землетрусу в 518 році, з давніх македонських споруд збереглися лише мармурові стовпи. У період римського та візантійського панування Охрид став важливим торговим пунктом на побудованій римлянами дорозі від узбережжя Адріатичного моря до Константинополя, відомої як Віа Егнатія. Єдина вціліла пам'ятка часів Македонського царства – античний амфітеатр Охрида (рис. 2). Він зберігся в непоганому стані, завдяки нелюбові городян: римляни, які завоювали Охрид крім гладіаторських боїв, проводили тут показові страти християн, що звичайно, не сприяло популярності цього об'єкта у місцевих жителів, які дуже рано зазнали християнізації. Тому після розпаду Римської Імперії театр був покинутий і швидко опинився під землею. У 1980-х роках будівельники знайшли кам'яні блоки із зображеннями грецьких богів, що спонукало археологів розпочати розкопки. [2, 6]

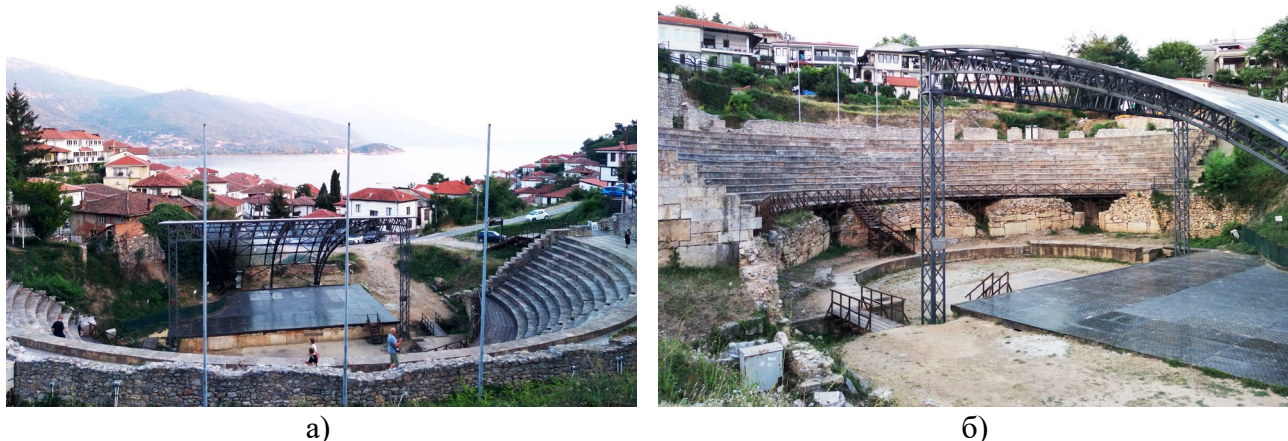

Рис. 2. Античний амфітеатр Охрида: а) вид амфітеатру на сцену та на озеро; б) загальний вигляд амфітеатру

Наприкінці V – початку VI століть місто поступово заселяється слов'янськими народами. У 861 році входить до складу Болгарії і незабаром отримує сучасну назву (вперше згадується у 879 році). В Охріді з 886 року веде просвітницьку діяльність учень Кирила та Мефодія Св. Климент Охридський, який писав на глаголиці, заснував тут церкву св. Пантелеймона (захисника здоров'я) та книжкову школу – найдавніший слов'янський навчальний заклад, з перекладу церковних грецьких книг слов'янською мовою, викладання у школі велося кирилицею. Релігійно-освітній центр з монастирем (Пантелеймонів монастир), навчальним закладом та бібліотекою розташовані в центрі середньовічного Охрида на пагорбі Плаошник. Все це було зруйновано за часів турецького завоювання, мощі похованого тут Св. Климента Охридського перенесли до церкви Пресвятої Богородиці Перівлептос, звідки вже в XXI ст. вони повернулися до новозбудованої церкви св. Пантелеймона. (рис. 3). [2, 7, 8]

Рис. 3. Пагорб Плаошник із церквою св. Пантелеймона (XXI ст.)

З 990 до 1015 року Охрид став столицею Болгарського царства царя Самуїла, який переніс її сюди, після того, як східна частина Болгарії була завойована Візантією в 992 р. Йому ж приписують будівництво фортеці, яка збереглася до наших днів і домінує над містом, та розташована на пагорбі (рис. 4). Археологи встановили, що болгари зводили фортецю, використовуючи вже наявні укріплення, ранні з яких, датовані IV в. до н. е., імовірно, будувалися за наказом Філіпа II Македонського (батька Олександра Великого). З 990 до 1018 року в Охріді була своя патріархія. Після завоювання Охрида Візантією в 1018 році, в Охріді залишився лише архієпископ Охридської архієпископії, який підпорядковується патріарху константинопольському. За правління Візантії було збудовано велику кількість храмів. [2, 6]

Рис. 4. Фортеця Охрида (990-і рр.)

При Івані Асені II (1218-1241) місто було включено до складу знов утвореного незалежного Болгарського царства. У 1334 році завойований сербським королем Стефаном

Душаном. У 1394 році місто окупує Османська імперія, під владою якої воно залишається до 1912 року, поступово занепадаючи. У 1913 році, після закінчення Першої Балканської війни, відійшов до Сербії. Після розпаду Югославії – у складі Північної Македонії.

Величезне значення міста як православного духовного центру підтверджує наявність тут церкви Святої Софії, побудованої в 1037 – 1054 роках. Церква Святої Софії – соборний храм часів Охридського єпископату. Спочатку вона являла собою апсиду з бічними капличками та одним головним куполом. Решту прибудували в XIV ст., саме для того, щоб підкреслити важливість св. Софії як центру архієпископства. За часів Османського панування собор був перетворений на мечеть, візантійські фрески XI – XIII ст. замащені вапном. Очищення фресок було закінчено лише після війни і зараз вони доступні відвідувачам. На фресках зображені як константинопольські патріархи, так і римські папи – справа була ще до розколу. Ряд фресок потребує реставрації. (рис. 5). [2, 9]

Ще однією з найвідоміших церков Охрида є Церква Святого Іоанна Канео (Церква Святого Іоанна Богослова) – храм Македонської православної церкви, розташований на скелі над пляжем Кане з видом на Охридське озеро (рис. 6). Храм споруджено на честь Іоанна Богослова. Точна дата будівництва церкви невідома, проте, згідно з документами про церковну власність, церкву було збудовано до 1447 року. Археологічні розкопки підтверджують, що церква була побудована у XIII столітті ще до Османської імперії.

Рис. 5. Церква Святої Софії

Рис. 6. Церква Святого Іоанна Канео

Церква є хрестоподібною будовою з прямокутною основою, має тристоронню апсиду на східній стороні. Передбачається, що архітектор створював план церкви з урахуванням як візантійських, так і вірменських архітектурних елементів (особливо під час оформлення восьмикутного купола). Незадовго до прибуття турків до Північної Македонії церква в XIV столітті зазнала реконструкції. Згідно з літописами, церква Святого Іоанна Канео розташовувалась неподалік церкви Святих Костянтина та Олени. Після захоплення турками території Північної Македонії почалося вичерпання духовного життя з XVII по XIX століття (одна з небагатьох ікон, що збереглися, датується 1676 роком).

Ряд реконструкцій церкви пройшов наприкінці XIX – на початку XX століття, коли було встановлено дерев'яний іконостас із зображенням кількох святих та Діви Марії на головній апсиді. У куполі храму розміщена фреска Христа Вседержителя, який оточений вісьмома ангелами, що летять. У 1964 році в ході реставраційних робіт було виявлено кілька фресок, що дозволило одержати мистецтвознавцям достатню кількість інформації про історію середньовічного мистецтва в Північній Македонії (особливо за правління візантійської династії Комнінов). Нині у церкві встановлено кілька повітрязбірників, що дозволяє підвищити її надійність та зберегти фрески на стінах. (рис. 6) [2, 10]

Висновки. Місто Охрид, розташоване на східному березі Охридського озера, є туристичним центром та перлиною Північної Македонії. Охрид та Охридське озеро унікальні за своєю природною та архітектурною красою і в 1980 році були включені до списку об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, як об'єкти культурної та природної спадщини. Завдяки своїй багатій історії та численним завоюванням Олександром Македонським, Римською

імперією, Візантійською імперією та Османською імперією, місто Охрид, як і вся Північна Македонія відрізняється значним етнокультурним розмаїттям і найбільш повним історичним архітектурним ансамблем, що зберігся у південно-східній частині Європи.

Література

- [1] Северная Македония. Википедия. Свободная энциклопедия (дата звернення 07.09.2023) [Електронний ресурс] URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki>
- [2] Охрид. Википедия. Свободная энциклопедия (дата звернення 08.09.2023) [Електронний ресурс] URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki>
- [3] Галина Мирослава. Зачарована краєвидами (Північна Македонія). Охрид. (дата звернення 08.09.2023) [Електронний ресурс] URL: <https://mala.storinka.org/>
- [4] Маленков Роман. Північна Македонія. Охрид. Скарбниця пам'яток із ЮНЕСКО Україна Інкогніто. (дата звернення 08.09.2023) [Електронний ресурс] URL: <https://ukrainaincognita.com/mista/makedoniia-okhryd-skarbnytsia-pam-iatok-iz-yunesko>
- [5] Охридское озеро. Planet of Hotels. (дата звернення 08.09.2023) [Електронний ресурс] URL: <https://planetofhotels.com/guide/ru/makedoniya/ohrid/ohridskoe-ozero>
- [6] Странные страны. Охрид, Македония – достопримечательности с фото (2012). (дата звернення 08.09.2023) [Електронний ресурс] URL: https://tripv.ru/page/makedonija_ohrid.html
- [7] Euronews. Город Охрид: возвращение в древность. Путешествия. Тематические серии (21.05.2014) (дата звернення 08.09.2023) [Електронний ресурс] URL: <https://ru.euronews.com/travel/2014/05/21/macedonian-life-2-ohrid-s-historical-treasures>
- [8] Охрид, Северная Македония – родина славянской грамоты. Проходя Европой (25.03.2019) (дата звернення 08.09.2023) [Електронний ресурс] URL: https://dzen.ru/media/id/5bf265e876ad8300a93e46d8/ohrid-severnaia-makedoniia-rodina-slavianskoi-gramoty-5c98de6d7bdd7600b334e4ea?utm_referer=www.google.com
- [9] Golaboska Zlata. София, Охрид – самая особенная из 365 церквей. Itinari (ноябрь 2017). (дата звернення 08.09.2023) [Електронний ресурс] URL: <https://www.itinari.com/ru/st-sophia-ohrid-the-most-special-among-365-churches-ia1u>
- [10] Vienanmeri. Северная Македония. Охрид. Церковь Святого Иоанна Богослова в Канео (19.01.2020). (дата звернення 08.09.2023) [Електронний ресурс] URL: <https://vienanmeri.livejournal.com/27674.html>

References

- [1] Severnaya Makedonyya. VykupedyYA. Svobodnaya éntsyklopedyya (data zvernennya 07.09.2023) [Elektronnyy resurs] URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki>
- [2] Okhryd. VykupedyYA. Svobodnaya éntsyklopedyya (data zvernennya 08.09.2023) [Elektronnyy resurs] URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki>
- [3] Halyna Myroslava. Zacharovana krayevydamy (Pivnichna Makedoniya). Okhryd. (data zvernennya 08.09.2023) [Elektronnyy resurs] URL: <https://mala.storinka.org/>
- [4] Malenkov Roman. Pivnichna Makedoniya. Okhryd. Skarbnytsya pam"yatok iz YUNESKO Ukrayina Inkohnito. (data zvernennya 08.09.2023) [Elektronnyy resurs] URL: <https://ukrainaincognita.com/mista/makedoniia-okhryd-skarbnytsia-pam-iatok-iz-yunesko>
- [5] Okhrydskoe ozero. Planet of Hotels. (data zvernennya 08.09.2023) [Elektronnyy resurs] URL: <https://planetofhotels.com/guide/ru/makedoniya/ohrid/ohridskoe-ozero>
- [6] Strannye strany. Okhryd, Makedonyya – dostoprymechatel'nosty s foto (2012). (data zvernennya 08.09.2023) [Elektronnyy resurs] URL: https://tripv.ru/page/makedonija_ohrid.html
- [7] Euronews. Horod Okhryd: vozvrashchenye v drevnost'. Puteshestvyaya. Tematycheskiye seryy (21.05.2014) (data zvernennya 08.09.2023) [Elektronnyy resurs] URL: <https://ru.euronews.com/travel/2014/05/21/macedonian-life-2-ohrid-s-historical-treasures>

[8] Okhryd, Severnaya Makedonyya – rodyna slavyanskoy hramoty. Prokhodya Evropoy (25.03.2019) (data zvernennya 08.09.2023) [Elektronnyy resurs] URL: https://dzen.ru/media/id/5bf265e876ad8300a93e46d8/ohrid-severnaia-makedoniia-rodina-slavyanskoi-gramoty-5c98de6d7bdd7600b334e4ea?utm_referer=www.google.com

[9] Golaboska Zlata. Sofyya, Okhryd – samaya osobennaya yz 365 tserkvey. Itinari (noyabr' 2017). (data zvernennya 08.09.2023) [Elektronnyy resurs] URL: <https://www.itinari.com/ru/st-sophia-ohrid-the-most-special-among-365-churches-ia1u>

[10] Viananmeri. Severnaya Makedonyya. Okhryd. Tserkov' Svyatoho Yoanna Bohoslova v Kaneo (19.01.2020). (data zvernennya 08.09.2023) [Elektronnyy resurs] URL: <https://viananmeri.livejournal.com/27674.html>

NATURAL AND CULTURAL FEATURES OF THE CITY OF OHRID, NORTH MACEDONIA

Storozhuk S. S.,

Ph.D in Architecture, Associate Professor, Department of Urban Planning,
mesvet@ukr.net, ORCID: 0000-0001-8390-7190

*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. The article examines the natural and cultural features of the city of Ohrid. North Macedonia is unique for its natural features, located in the north and west in the Vardar River valley. In the southwest are the large Lake Ohrid and Prespa, partly belonging to North Macedonia, and in the southeast is the large Lake Dojran. Lake Ohrid is the deepest and oldest lake on the Balkan Peninsula, on the eastern shore of which the city of Ohrid is located. In 1980, Ohrid and Lake Ohrid were included in the list of UNESCO World Heritage Sites.

The city of Ohrid is a tourist city that is a jewel of Macedonia and is famous for having once had 365 churches and was called the "Jerusalem of the Balkans" or "Slavic Jerusalem". Of the 365 original churches, only 70 have survived, for their unique heritage values (natural and cultural), it was the oldest and most complete architectural ensemble in the southeastern part of Europe, which deserved one of the places of honor in the list of UNESCO heritage pearls. This town with a population of only 60 thousand is an inexhaustible potential site for excavations and art history research. Ohrid – one of the oldest European settlements, was founded in ancient times (II – III century BC) and was called Lihnidios – the city of light. As a result of the conquests and control of Alexander the Great, the Roman Empire, the Byzantine Empire and the Ottoman Empire, Macedonia has a significant ethno-cultural diversity, which has preserved a rich cultural heritage. The most famous sights of architecture in Ohrid are: the ancient amphitheater of the times of the Macedonian kingdom; Plaošnik hill with the Church of St. Panteleimon (XXI century); a fortress built by Tsar Samuil during the Bulgarian Empire; 70 churches, the most famous are the Church of St. Sophia, the Church of St. John Kaneo, etc.

Keywords: Ohrid, Lake Ohrid, North Macedonia

**EVALUATION OF SPATIAL TRANSFORMATIONS IN THE CENTER OF LVIV ON
THE EXAMPLE OF SVOBODY AVENUE****Besedina A. R.,**Bachelor of Architecture,
2002besedina@gmail.com**Kravchenko I. Y.,**Bachelor of Architecture,
ivannakravchenko@gmail.com**Romanova M. I.,**Bachelor of Architecture,
milanaromanova2001@gmail.com*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture***Malko A.V.**Dr. - Ing., Senior Researcher,
anastasia.malko@kit.edu, ORCID: 0000-0002-0350-9182**Baratvakili I.**M. Sc. in Urban Design, Senior Researcher
iman.baratvakili@kit.edu*Karlsruhe Institute of Technology, Karlsruhe*

Abstract. Since Lviv is a popular tourist destination, a major IT center, and a temporary residence for refugees from the eastern part of the state during the war, its role attracts people, and an active modern lifestyle can come in conflict with the restrictions of the preservation of the city's historical heritage. Therefore, the modern state of the city's historical core needs to be evaluated and compared to its past state. This research evaluates spatial metamorphosis by analyzing the old to modern city shift. Svobody Avenue, Lviv's main street, was chosen to represent the area of analysis. Evaluation of Svobody Avenue was done by the quality criteria of public space, types of subspaces, and spatial problems of the current state of the avenue. The quality criteria were chosen liveliness, identity, comfort, and functionality, subspaces were based on Carmona's classification, and a systematization of the problems as the outcome of transformation is presented in the end. This work's primary value is considering transformation as a comprehensive process from different angles, which gives a complete picture of the change in the city's main street.

Keywords: spatial transformation, classification of urban spaces, spatial problems, historical city center, public space.

Introduction. From its foundation in the XIIIth century, Lviv has constantly evolved until its current condition, mixing contemporary Ukrainian and international features with the remains of medieval, renaissance, baroque, Polish, Austro-Hungarian, and Soviet architecture. In 1998 Lviv became part of UNESCO Heritage as an outstanding example of the fusion of Eastern European, Italian, and German architectural traditions. Moreover, Lviv's political and commercial role

attracted several ethnic groups with different cultural backgrounds, who established interdependent communities within the city, which defined directions for further transformations.

Among other spaces in the city center, Svobody Avenue occupies a special place as the main city street, one of the most visited spots and the area that once experienced a radical transformation, so its case is chosen for the detailed analysis. Formerly, the Hetman Ramparts (the oldest name of the avenue) was laid in on top of the western section of the historic defensive fortifications that ringed Lviv near the Poltva River, which had been an integral part of the urban landscape of the city and determined the place for its foundation. The walls were pulled down around 1776 and put into public service in the city. In the first half of the XIXth century, the foundation of the future boulevard was planted with rows of poplars, and parallel streets were established on both banks of the Poltva River. In the late 1880s, arched bridges spanned the gap between Maryatska Square (currently Mickiewicz Square) and Golukhovska Square (currently Torhova Square). After 1889, the riverbed was hidden underground in collectors due to pollution problems. During 1888–1890, trees, flower beds, and flower gardens in a style reminiscent of the Baroque period were planted, and in 1901, electric lighting was installed on the boulevard. Over time, tram and trolleybus tracks ran along the avenue, which by the 1970s were decided to close, leaving only automobile roads. The former telegraph attracted business people from Vienna in Austrian times. It was popular among people who lively discussed the political situation in the country in Soviet times, which testifies to the developed social function of the space. Although several monuments on the boulevard as semantic dominants have been changing due to the transformation of political regimes, no radical change in the townscape or spatial hierarchy was made. Some buildings had added upper floors, which changed their heights, but generally, the skyline has been preserved since the XIXth century.

Today, Svobody Avenue is one of Lviv's most beautiful and prestigious streets. According to the authors' social survey [1], the feeling of the place by citizens and tourists is relatively comfortable, and the respondents perceive the boulevard as a highly valuable place in Lviv. In the fall of 2020, Lviv completed a large-scale reconstruction of the square in front of the Opera House and launched a dry fountain, maintaining the landscaping in good condition.

Analysis of the recent research and publications. To understand spatial transformation, it is necessary to understand layers of urban morphology. Urban morphology involves the study of urban settlements, their structure, and their formation and transformation, allowing a researcher to understand the structure and patterns of urban area development. Urban morphology helps to identify individual parts of settlements and their historical origins to explain the nature, diversity and explore the evolution of ideas and diversification of urban forms. A key element of urban morphology is the hierarchy through which levels of complexity and the relationship of parts to the whole are defined. The hierarchy includes streets, precincts, and buildings (Bianca, 2014; Kropf, 2018) [2], [3]. All those elements form urban morphotypes. The spaces play a crucial role in urban morphology. Spatial transformations have been essential in urban science for researchers in recent years. H. Dadashpoor, in 2019, discussed the transformations resulting from urban expansion, particularly in the peripheral areas of metropolises, highlighting three significant typologies [4]. In the same year, typologies of the central urban areas were discussed by A. Krehl and S. Siedentop in the form of a comparative study in economic and residential terms [5]. In 2020, A. I. Zgonić and J. Čakarić analyzed the transformation of typologies in a Bosnian capital, Sarajevo, throughout its existence and concluded that the process of spatial typological transformation is characterized by current social flows and manifested in a new architecture that disrupts the identity of the space and negates the traditional values of the architectural heritage [6].

Apart from this, plenty of researchers attempted to classify and evaluate spaces. The classification of urban spaces has been investigated already since 1970, so Krier (1979) classified urban space typologies on basic geometrical shapes (square, circle, and triangle) [7]. Differs from the geometrical approach Lynch (1981) gave urban space several indicators such as vitality, sense, accessibility, control, fitting the behavioral actions and efficiency, simultaneously classified typologies of the urban space based on complex landscapes like squares, plazas, linear parks,

playgrounds wasteland and parks [8]. Researchers of the last decades, for instance, M. Carmona in 2010, distinguished positive, negative, ambiguous, and private urban spaces, and in 2022 A. Alzahrani used his classification to analyze the inner area of Al-Baha city [9], [10]. M. Berghauser-Pont, G. Stavroulaki, E. Bobkova, et al. 2019 identified urban form typologies for three key urban form elements: streets, plots, and buildings in five European cities [12]. Both geometric and configurational measures were used to quantify the elements of urban form, grouped into two separate urban spaces: continuous space of streets, mainly used for traffic, and discontinuous space, consisting of buildings used for long-term living. Equally important was the work by Z. Gong, Q. Ma, C. Kan, and Q. Qi, who 2019 characterized and classified street spaces based on features extracted from street view images with a deep-learning computer vision model [19]. A rule-based clustering method was developed with the fence, openness, and greenery streetscape features to support their empirically generated classification. Al-Hasani, in 2013, based on the investigation of spatial transformation, identified “traditional-survived spaces” and “modern emerged spaces” during different changes such as damage, reconfiguration, and removal, creating new urban typologies with the existing traditional ones. In this process, the self-organized urban form was interrupted by a planned and planted one [11].

Works on public spaces occupy a special place in this article. In 2011 K. Mezentsev and N. Mezentseva characterized modern trends of public spaces transformation, e.g., commercialization, restricting access, sacralization, and increasing of malls' role in the world and Kyiv precisely [13]. R. Feshchur and N. Sosnova specified the main types of urban resources and developed models of public space planning in the case of Uzhhorod in 2020 [14]. Another considerable work is a practical guide by O. Kushnirenko, A. Petrenko-Lysak, and O. Shutyuk, 2020, in which the authors laid the foundations for an initial understanding and stimulation of research into public spaces before their design [15]. In 2018, L. Kozlova and V. Kozlov described ten indicators to check the quality of public space [16]. In 2021, the article by the authors Ł. Musiaka, M. Habrel, M. Habrel, and M. Kosmiy proposed a spatial planning model that takes into account the intangible and hard-to-measure factors that formed the city [17]. J. Duan, W. Lan, and Y. Jiang, in 2022, indicated that assessing the relationship between characteristic resources and human beings is an effective strategy to improve the scientific evaluation of urban spatial identity [18].

The morphology of urban space reveals the structural organization of the environment, on which its various characteristics and ability to develop depend. “Identification of the morphology of space contributes to the discovery of the structure of the timeless model of the city - the “model forever,” in which only the parameters change over time. The structure of such a model includes two components - a semantic core that does not change in time and deviations from it that can occur in time without abolishing the semantic core itself. These very deviations are the elements of order, of surprise, of what is inevitable (and therefore necessary for the city). This is a natural evolutionary development” (Trutnev E.K.) [20]. An environment where metabolic processes occur rapidly is more stable, making it possible to compact further, quickly change, and adapt, i.e., develop flexibly (Repina, 2016) [21].

However, modern research needs a detailed comparative analysis of an urban public space concerning the historical transformation and resulting spatial problems, including specific indicators for measuring the spatial transformation. This article aims to investigate spatial transformations based on the example of Svobody Avenue in Lviv, considering space analysis by historical evolution, geometry, urban morphology, urban form, and socio-economic change.

Materials and Methods. The article's research is based on a mixed methodology, which includes a comparative analysis between the past and the present situation in the analyzed area with the use of such remote methods as an online survey, analysis of documentation, and cartographic analysis. Comparison between the two stages of the site is done in three steps.

First is done by scoring the spaces against the indicators of the comfort or urban environment, such as liveliness, identity, comfort, and functionality. These indicators are bounded by social, culturological, ecological, and urbanistic criteria that are considerable for Svobody Avenue (Feshchur, 2020) [14]. For a more detailed analysis, in the course of the study, the authors divided

the space into three parts: Area I, area II, and Area III. Area I refers to the part of the avenue with the Opera House and the adjacent open territory with landscaping. Area II is an elongated section of the avenue with homogeneous functions of the territory and is perceived as a whole. Area III is Mickiewicz Square as a logical completion of the space of Svobody Avenue, from which it differs visually and functionally.

As a second step, the space is divided into sub-spaces according to the classification of Matthew Carmona, who distinguished positive, negative, ambiguous, and private urban spaces [9]. Positive and negative types of spaces were chosen as the most representative for analyzing the benefits and drawbacks of spatial transformation.

Finally, the modern state of the territory was examined for the presence of problematic aspects, including physical and visual pollution and safety issues. At the same time, the problems were also divided according to their origin. It is essential to understand the background of the changes in urban appearance. The factors causing spatial transformations are divided into three large categories: natural, economic, and social perspectives [22], [23]. The overall impact of these three major groups cannot be isolated as they have close relationships. Besides, natural and social environments directly depend on urban organization. Resources can be lost if the environment is negatively impacted, damaging the city's future. Hence, the aspects that lead to the changes are affected by it in response, so it can be assumed that spatial transformations have a spiral development.

Statement of the problem. This study defines spatial transformations as constantly changing layers or features of urban components. Spaces are formed by a relationship between built and unbuilt areas using small architectural forms and natural elements. Apart from the space itself, buildings and the city's structure are important for spatial analysis because they set the space in certain limits and define its borders. The development of urban fabric is usually uneven as some areas are becoming more resistant to ongoing changes than others, contributing to the overall architectural diversity. The difference between the architectural traditions of the past and the present can create problems for the visual perception of the past and the present environment.

The decision to remove the river into collectors influenced the general appearance of the territory, the way the space was organized, and the direction of the further development of the place, which allows us to call this transformation radical. However, besides the environmental criterion, other essential aspects characterize the avenue both in modern times and in the XIXth century, between which the article's authors draw parallels. The significant time interval since the transformation allows retrospective comparison and evaluation of its results. When planning the avenue, the public role was initially incorporated into the development of the territory. At its creation, the place had already become the second urban center. This work aims to explore the transformation of a public place by comparing one space in two historical moments and understanding what it has led to today. In addition to the historical transformation, this article also touches upon the transformation of the problems and significance of Svobody Avenue.

Main material and results. Svobody Avenue can be considered a public space as it has the following functions: communicative, recreational, political, territorial identification and self-identification, and shopping (Mezentsev, 2011) [13]. Moreover, these features were inherent in the avenue even in the XIXth century after the Austrian influence. Svobody Avenue is also an open space, as most people here are visitors and passers-by (Kushnirenko, 2020) [15]. All the materials for the analysis are based on map data and old photos from the Center of Urban History [24]. Table 1 comprises the results of the assessment.

Liveliness criteria lie in the social aspect of public space, which characterizes the possibilities of social interaction, the attractiveness of the space for users, and their sense of belonging to the space (Feshchur, 2020) [14]. The variety of goods and services is a characteristic of lively streets [25]. For example, "Vienna Coffee House" (area II) is the oldest in the city and one of the few initially built as a coffee shop and remained a favorite place of entertainment for the Lviv public. Other points that provided commercial transactions were hotels "De la Russie" and "De l'Europe" (area III), 2 residential buildings with commercial floors, and "Plasma" trade passage (area II). In

2023, such points on the avenue include 8 shops, 2 banks, 4 cafes, 2 pharmacies, and 2 hotels in area I, the trade center “Opera Passage” 8 shops, 10 cafes, 2 pharmacies, and 6 hotels in area II, 7 shops, 4 banks and 2 hotels in area III.

Additionally, a significant global transformation of public spaces touched Svobody Avenue in such directions as commercialization and access restriction (isolation or separation). Private advertising along the roads, on benches, garbage cans, poles, mailboxes, telephone booths, etc., significantly influences the formation of public spaces' images. Squares, traditionally public spaces, carriers of culture, and places of political speeches, are becoming centers of street trade in a wide variety of goods. (Mezentsev, 2011) [13]. The amount and flow of people depend on the type of their activities, which can be either a durable stay or a transit flow. As Svobody Avenue combines transit and non-transit space, the number of transit routes was counted and put in Table 1.

However, the identity criteria are the most striking as it serves for the orientation and creates strong associative ties between residents and the place. It includes several unique cultural objects (symbolic memorials and distinctive buildings) and points of attraction (places that gather people around them) that are important semantic dominants of the avenue. Maria Zankovetska Theatre has stood here since 1842 (area I). The Dicasterial Building (area II) since 1844 housed the Imperial-Royal Financial Directorate, archival cadastral maps and plans, and other institutions. The stone statue of Hetman Stanislav Yablonovsky, the first monument on the territory of Ukraine, was installed in 1859 on the Poltava embankment in front of Kastrum Square (area I). The Statue of the Mother of God was installed in 1861, and later, through construction in 1904 the monument to Adam Mickiewicz (area III), which forms the square of the same name, was moved to a new place (area II). Since 1900 the Opera House (area I) has become a not only valuable point of attraction but also an architectural dominant due to its location on the central axis. The Andriy Sheptytsky National Museum since 1905 (area II) and the Faculty of Economics at Ivan Franko National University, founded in 1966 (area II), have become important points of cultural attraction for residents. Monument to Taras Shevchenko, the most famous Ukrainian poet, was opened in the central part of Svobody Avenue in 1992 (area II). To the statue's left stands the memorial stele "Wave of National Revival" with figured bas-reliefs (area II).

On the border of the XIXth and XXth centuries, new governmental and financial institutions were emerging around the Austrian boulevard. Hotels, banks, houses, and various shops were built, including the Opera House in 1900, one of the key buildings in the city. At that time, various mass events and concerts gathered people informally on the boulevard. This territory has always resembled a public space and a place for active trade, parades, and protest demonstrations. Currently, the avenue is dominated by recreational, cultural and shopping attractions.

The comfort of spaces is measured by the amount of green area and pedestrian area. The ecological criteria characterize both the physiological comfort of the user of the space and the compliance of the planning with the balanced development of cities, and the ratio of the area of green spaces to the whole area can serve as an indicator (Feshchur 2020) [14]. The authors of the article identified the percentage ratio of the area of landscaping and the pedestrian zone to the total area of the territory of each zone and recorded the data in Table 1.

In 1863, the main functions of the territory were as follows: promenade (area I, II, III), transport (area I, II), parades (area II); in 2023: promenade (area I, II, III), transport (area II), celebrations (area II), concerts (area II) and recreation (area II). The buildings at one time provided the following public functions: in 1863 — a theater (area I), an archive, a church, a cafe, shops and a bank (area II), a hotel (area III); in 2023 — theaters (area I), institutions, a museum, a church, cafes, shops and a bank (area II), a bank and a hotel (area III).

Table 1 Svobody Avenue, assessment of the spatial transformation, 2023, Besedina A., Kravchenko I., Romanova M.

Criteria	Indicator	Area					
		I		II		III	
		1863	2023	1863	2023	1863	2023
Liveliness	Variety of goods and services	0	18	4	27	2	12
	Number of transit routes	6	6	6	7	5	5
Identity	Number of unique cultural objects	2	2	1	5	1	1
	Number of points of attractions	2	17	8	53	2	19
Comfort	Pedestrian area, %	16	20	9	12	22	19
	Green area, %	2	9	13	40	0	13
Functionality	Variety of functions on the site	2	1	3	4	1	1
	Variety of functions in	1	2	5	7	1	2

According to the conducted analysis and results from table 1, one can see that among the differentiated sections, area II is the most transformed in terms of public space criteria, the next is area I, and area III. However, this statement does not diminish the noticeable transformation of areas I and III. Besides the table itself, understanding the increased worth and meaning of the analyzed territory due to the erection of the Opera House is important. Overall, this, especially the change in the identity of the place, indicates the increased importance of Svobody Avenue and, accordingly, the significance of the spatial transformation that took place in a direction that had begun already in the XIXth century.

Evaluation of the transformation according to Carmona’s classification of urban spaces.

It is necessary to understand the change in spatial hierarchy to evaluate the transformation. Therefore the complex space of Svobody Avenue can be divided into smaller parts: natural, semi-natural, civic, public open space, transit, service, undefined spaces, and built areas [10]. Figure 1 compares the distribution of different spatial types in 1863 and 2023. Public and service spaces are absent in the old map, as these terms are only relevant for modern times. Natural and semi-natural spaces were represented by the Poltva River and the row of poplars in the past and ceased to exist now. Although the main boulevard of the avenue has a significant percentage of greenery, it is considered a part of the public space, not semi-natural. Overall, the area of built and civic spaces barely changed, and the amount of leftover space drastically decreased. The upsetting trend is the reduction of pedestrian public space due to increasing car parking areas.

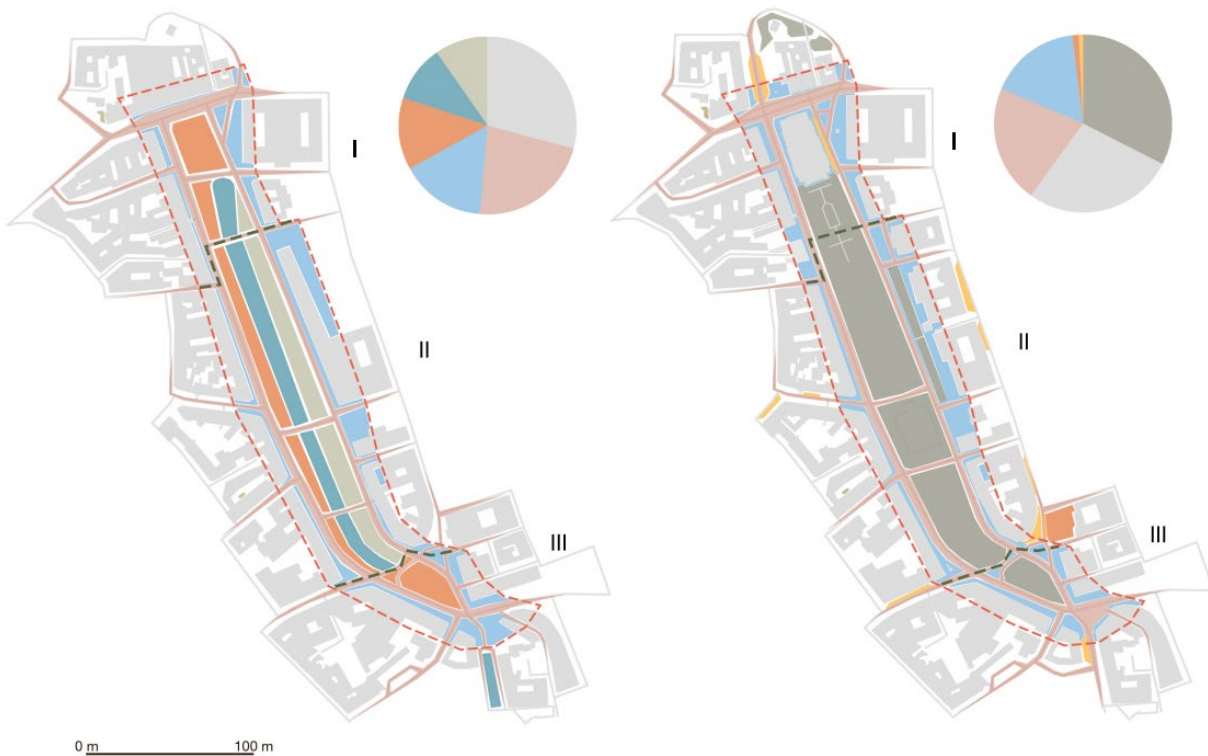

Fig. 1 Svobody Avenue, classification of spaces, 2023, Besedina A., Kravchenko I., Romanova M.

Color	Type of space	Notes	Transformation conclusion
Orange	Leftover and undefined	Abandoned or left after development area	Drastically decreased
Yellow	Service	Area allocated for the maintenance of vehicles, residential or civil spaces	Appeared
Pinkish-brown	Transit	Area allocated for the use of vehicles	Barely changed
Blue	Natural	Natural landscape	Disappeared
Light green	Seminatural	Least human-modified natural components	Disappeared
Grey	Public	Area of pedestrian movement	Appeared
Blue		Open, available, multifunctional space with a decent amount of green area	
Light grey	Built area	Area allocated for buildings	Slightly increased

Table 2 Svobody Avenue, assessment of the spatial transformation, 2023, Besedina A., Kravchenko I., Romanova M.

With the classification of Matthew Carmona, it is possible to estimate the spatial value of Svobody Avenue. Positive spaces are natural, semi-natural, and public open spaces; negative are transit, service, and undefined spaces (Carmona, 2010) [9]. In the past, the Poltava River was referred to as a negative space as the pollution at that time was enormous, and it was the main factor of disturbance on Svobody Avenue. Also, according to the old pictures, there was no division between pavement and road which made the area between facades and greenery a dangerous one. The diagram of the ratio between positive and negative spaces in Figure 2 shows that in 2023 the area of positive spaces increased compared with those in 1863. The results of the comparison are put in Table 3.

Fig. 2 Svobody Avenue, positive and negative spaces, 2014, Besedina A., Kravchenko I., Romanova M.

Color	Type of space	Area, %		Transformation conclusion
		186 3	202 3	
	Negative	57	25	Significantly decreased to about a quarter of the analyzed area
	Positive	43	75	Significantly increased to about three-quarters of the analyzed area

Table 3 Svobody Avenue, classification of spatial problems, 2023, Besedina A., Kravchenko I., Romanova M.

Therefore, based on the previous, the conclusions about the change in sections of the avenue concerning the types of subspaces can be drawn. In general, due to the emergence of open public space on the territory of Svoboda Avenue and despite the disappearance of natural space (the Poltva River), and given the resulting small area of undefined space, most of the territory can be considered "positive."

Moreover, the "negativity" in this analysis relies instead on problems in space than the mere definition of Carmona. In any way, these results justify the spatial transformation that occurred in the past, for it led to a better situation and condition in the present, which proves its value and meaning for the whole of Lviv.

The modern state of the space and its problematic aspects

Lviv's central core has a long development history. It can now struggle with the negative impact of entirely different economic and social conditions nowadays, which makes these two categories of influencing factors more valuable in terms of their importance. Svobody Avenue, with the adjacent Mickiewicz Square, is included in the UNESCO World Heritage List. The façade of the avenue is an architectural ensemble with a mixture of different styles. The architectural ensemble surrounding the greenway combines elements of late classicism (as in the former Skarbek Theatre) and historicism (the former Galician Savings Bank and Museum of Industry).

According to the theory of landscapes, urban scenes include vertical planes (also known as “walls”), horizontal planes (or “floor,” “ceiling,” and “roof”), and elements distributed freely throughout them, similarly to the interior [17]. The “walls” of an urban space are the facades. Although historical facades reflect the city's rich cultural heritage, they are threatened. Understanding the problems regarding the preservation of the urban appearance of Lviv is the first step towards their solutions that will ensure the safety of the cultural heritage for future generations. In the case of Svobody Avenue, outdoor advertising creates visual noise and conflicts with the style of the facade. The poor condition of the facade itself, such as faded paint, plaster, or whole parts of the building falling off, also contributes to the degradation of the city's architectural heritage. Andriy Salyuk, head of the Lviv Regional Organization of the Ukrainian Association for the Protection of Historical and Cultural Monuments, notes that during the reconstruction of historical buildings, the color of the facade is often decided not based on research but with an approximate selection of a suitable shade. Also, builders neglect the method of painting facades, using modern methods that differ from those used in the early centuries [26]. In addition, graffiti on the facades of historical buildings is another sign of disrespect for the cultural heritage of Lviv. Generally, all these problems can be divided into three groups according to their economic or social origin. The economic factor results in limited funding for conservation projects, while restoration and maintenance require significant investments, which makes it difficult to carry out the necessary repair and restoration work and further exacerbates the problems of preserving the appearance of old architecture. The social factor lies in the irresponsible attitude towards monuments of architecture and authenticity of the place, lack of awareness and education of the population about the importance of preserving the cultural heritage. Many people may not realize downtown buildings' historical and cultural significance, resulting in neglect and damage. Business interests seriously threaten architectural monuments in Lviv, and it is often more profitable for investors to demolish old monuments and build new buildings than to restore them. This is especially true when obtaining permits to construct offices, hotels, and other institutions in the city center, which also concerns the corruption problem and legislation system. The desire to modernize the city and attract tourists often outweigh the need to preserve the heritage. Furthermore, even increased air pollution, dust, and car exhaust lead to the aging of materials and damage to decorative elements of Lviv's monuments, resulting in a high level of dilapidation. The question of exclusion of the city from the UNESCO list was repeatedly raised. Altogether, mentioned problems pose a danger of losing the heritage and the spirit of the place.

Visual perception is the primary human recognition of space. Images people see can become obstructed by visual pollution, which can be classified into media surfaces and various advertising (billboards, banners, signatures, commercial sculptures, flags), vehicles (congestions, parking), crowds (business, education, tourism), soft temporary architecture (retail, entertainment, politics, religious, event-oriented), visual buffers (property fencing, transportation architecture, brownfields) [27]. Based on existing graphic materials and historical descriptions of Svobody Avenue with river Poltva, the main problems in the XIXth century can be considered river pollution and the abundance of undeveloped free space. Social negligence resulted in the loss of the historically valuable body of water that is still irreparable.

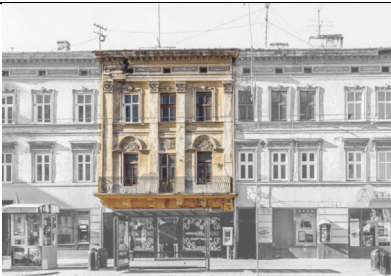

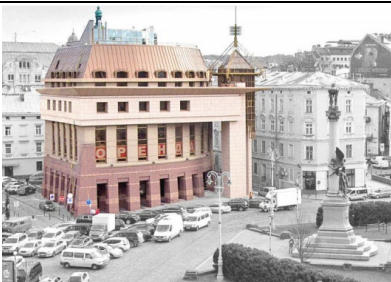
Nowadays, several problems create visual conflicts within historical development: incoherent shape, style, and several stories; extensions of the buildings; advertising billboards and signs that cut off the view; undeveloped or abandoned spaces. The most noticeable visual conflict in urban appearance is between old and new-build structures: created at different times, and the incoherent buildings may disharmonize the environment. The insertion of new buildings and outbuildings without careful consideration of their impact on the visual perception causes dissonance in the integrity of the cityscape. It poses a historically valuable appearance in danger. The most representative problematic building within the analyzed area is the building of UkrSotsbank on Mickiewicz Square, 10. It was erected in 2005 instead of the former Kamienica of 1830, which was burned down in 1991. The appearance of the new building is completely detached from the historical environment and feels irrelevant.

Many streets and squares in the city are clogged with parked cars, resulting in the loss of green and public spaces that contribute to the liveability and aesthetics of the city. Svobody Avenue combines transit and non-transit space. The neighboring streets of Rynok Square are fully pedestrian and prohibit car traffic. Hence, the drivers, who want to reach the Old Town, tend to leave their vehicles on Svobody Avenue, contributing to the overall visual and environmental pollution.

Unregulated outdoor advertising is crucial for the business but can also create visual chaos and degrade the overall quality of the urban environment. Billboards can obscure sights of historic landmarks and endanger the visual integrity of a city. Finally, contemporary undeveloped space is perceived as a blank space in the urban fabric, and often, they are the remnants of modernist ideas, leftover or abandoned space, for example, the blank space left after a lost building.

Based on the conducted analysis, table 4 shows the classification of spatial transformations depending on their origin and location in the vertical and horizontal planes as part of space.

Table 4 Svobody Avenue, general conclusion about spatial transformations' problems, 2023, Besedina A., Kravchenko I., Romanova M.

Location	Origin	Problem	Number of an area with a prevalent problem	Evidence
Vertical plane	Economic	Poor condition of facades	II, I	
		View-blocking advertisement	III, II, I	
	Social	Graffiti as an unrecognized historical value	II, I, III	
		Irrelevant style of building	III, II, I	

Horizontal plane	Economic	Poor condition of roads and pavement	II	
		Unsafe combination of transit and non-transit space	I, II, III	
	Social	Reduction of public space due to increased parking	III, II	
		Loss of the river due to pollution	II, I	

Based on table 4, one can notice that area II is more diverse in terms of spatial problems than the others, while area I is the least problematic. However, in this analysis, there is no differentiation and prioritization between types of problems, while in practice, some are more or less impactful. Nevertheless, this systematization can be useful for further research development in evaluating Svobody Avenue and finding solutions to these problems for a better future.

Conclusions. The transformation of society led to spatial transformations that may differ in their radicality or persistence. The center of Lviv was gradually formed mainly under the influence of Central European countries, such as Poland and Austria, with Ukrainian traditions and identity, creating the smooth urban fabric in the city’s core. The importance of this work lies in evaluating the historical development of Svobody Avenue. Semantic dominants, with their functions, influenced the development and transformation of areas into their current form, although initially, the avenue was completely homogeneous. The interconnection between the various domains of spatial transformation made it possible to carry out a multidimensional assessment in three steps. The change in public space was assessed by referring to such main criteria as liveliness, identity, comfort, and functionality. Regarding spatial typology, the boulevard was divided into smaller sub-spaces distinguished as “positive” and “negative.” Even though the area of the latter decreased, problematic spots in the area are still present. Their assessment was summarized regarding the origin and location of spatial problems resulting from transformations. The problems that were figured out in the process of research are poor condition of facades, view-blocking advertisements, graffiti as an unrecognized historical value, irrelevant style of building, poor condition of roads and

pavement, unsafe combination of transit and non-transit space, reduction of public space due to increased parking, loss of the river due to pollution. The city's historical center, recognized as a UNESCO World Heritage site, showcases a harmonious coexistence of different architectural periods.

Exploring the spatial transformations at different levels, the authors concluded that the territory has radically transformed in visual, semantic, and functional terms. At the intersection of different analytical approaches, the degree of transformation of individual sections of Svobody Avenue was revealed, of which area II has changed the most. Assessing the transformation results, it can be characterized as generally positive. However, the difference between past and present architectural traditions created problems in the city's visual appearance. The historical center needs a proper, respectful attitude toward the legislation protecting the historic environment. There is a delicate balance between respecting its rich history and embracing contemporary urban development. Preserving Lviv's architectural heritage, revitalization efforts, and adaptive reuse projects will contribute to creating a dynamic and engaging urban environment. Lviv's spatial transformation is a testament to the city's ability to adapt, evolve, and harmoniously blend its past and present, captivating residents and visitors with its unique charm and character.

Prospects for future research may be a detailed assessment of the prospect's current state by conducting an extensive survey among various population groups, considering non-material indicators, and an estimated comparison of the states of the avenue in recent years to identify trends in urban spatial transformations. It can also be possible to evaluate the spatial affiliation of the avenue as part of the city's historical center by assessing the visual identities.

Література

- [1] Authors' Social Survey. [Online]. Available: <https://forms.gle/E5QYMTDFk4yAptnr5>
Accessed on: April 6, 2023
- [2] S. Bianca, "Morphology as the Study of City Form and Layering," 2014. [Online]. Available: https://www.researchgate.net/publication/295106221_Morphology_as_the_Study_of_City_Form_and_Layering. Accessed on: July 15, 2023.
- [3] K. Kropf, "Aspects of urban form," 2018. [Online]. Available: https://www.academia.edu/7459503/Aspects_of_urban_form. Accessed on: July 15, 2023.
- [4] S. Ahani, H. Dadashpoor, "A conceptual typology of the spatial territories of the peripheral areas of metropolises." [Online]. Available: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0197397519301341?via%3Dihub>. Accessed on: July 15, 2023.
- [5] A. Krehl, S. Siedentop, "Towards a typology of urban centers and subcenters – evidence from German city regions," 2019. [Online]. Available: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/02723638.2018.1500245?needAccess=true>. Accessed on: July 15, 2023.
- [6] A. Idrizbegović Zgonić, J. Čakarić, "Spatial Typologies Study of Sarajevo", 2020. [Online]. Available: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1757-899X/960/3/032070/pdf>. Accessed on: July 15, 2023.
- [7] R. Krier, *Urban space*. London, Great Britain: Academy Editions, 1979.
- [8] K. Lynch, *Good City Form*. Massachusetts, Cambridge: MIT Press, 1981.
- [9] M. Carmona, "Contemporary Public Space: Critique and Classification, Part One: Critique," *Journal of Urban Design*, vol. 15, no. 1, pp. 123–148, February 2010.
- [10] A. Abdulaziz, "Classification of Urban Spaces: An Attempt to Classify Al-Baha City Urban Spaces Using Carmona's Classification," 2022. [Online]. Available: <https://shorturl.at/etAMQ>. Accessed on: July 15, 2023.
- [11] M. Al-Hasani, "Urban Space Transformation in Old City of Baghdad – Integration and Management," *Megaron*, vol. 7, no. 1, pp. 79-90, 2013.

- [12] M. Berghauser Pont, G. Stavroulaki, J. Gil, L. Marcus, J. Olsson, K. Sun, M. Serra, B. Hausleitner, A. Dhanani, A. Legeby, "The Spatial Distribution and Frequency of Street, Lot, and Building Types in Five European Cities," 2019. [Online]. Available: https://www.academia.edu/55144263/The_spatial_distribution_and_frequency_of_street_plot_and_building_types_across_five_European_cities. Accessed on: July 15, 2023.
- [13] K. Mezentsev, N. Mezentseva, "Publichni prostory kyyeva: zabezpechenist' naseleण्या ta suchasna transformatsiya", 2011. [Online]. Available: <http://surl.li/jcubh>. Accessed on: July 15, 2023.
- [14] R. Feshchur, N. Sosnova, "Evaluation of the General Attractiveness of the Urban Public Space According to Many Criteria", 2020. [Online]. Available: https://www.researchgate.net/publication/347958522_evaluation_of_the_general_attractiveness_of_the_urban_public_space_according_to_many_criteria. Accessed on: July 15, 2023.
- [15] O. Kushnirenko, A. Petrenko-Lysak, O. Shutyuk, "Yak doslidzhuvaty publichni prostory v Ukraini: napryamy i metody", 2020. [Online]. Available: <https://shorturl.at/kKXZ5>. Accessed on: July 15, 2023.
- [16] L. Kozlova, V. Kozlov, "Ten quality criteria of the public spaces in a large city," 2018. [Online]. Available: <http://surl.li/jdfeb>. Accessed on: July 15, 2023.
- [17] Ł. Musiaka, M. Habrel, M. Habrel, M. Kosmii, "Non-material considerations and uniqueness in the planning of urban space development. Example of Lviv", 2021. [Online]. Available: <https://shorturl.at/psyCR>. Accessed on: July 15, 2023.
- [18] D. Jin, L. Wenlong, J. Ying, "Evaluative approach to the spatial identity of historical urban areas from a humanistic point of view," 2022. [Online]. Available: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2095263522000048>. Accessed on: July 15, 2023.
- [19] Z. Gong, Q. Ma, Ch. Kan, Q. Qi, "Classifying Street Spaces with Street View Images for a Spatial Indicator of Urban Functions," 2019. [Online]. Available: <https://shorturl.at/vDE13>. Accessed on: July 15, 2023.
- [20] E. K. Trutnev, L. Ye. Bandorin, T. V. Gudz, M. D. Safarova, M. O. Yakubovich, "Legal issues of land surveying and transformation of built-up residential areas. Moscow: The Institute for Urban Economics (Fund)", Moscow, Russia, 2007.
- [21] E.A. Repyna, A.S. Hnylomedov, S.V. Lashchenko, "Osobennosty morfolohyy horodskoy sredy", 2016. [Online]. Available: <https://journals.eco-vector.com/2500-3437/article/view/81296/www.formbasedcodes.org>. Accessed on: July 15, 2023.
- [22] J. X. Zhang, J. W. Cheng, S. P. Philbin, P. Ballesteros-Perez, M. Skitmore, G. Wang, "Influencing factors of urban innovation and development: a grounded theory analysis," Environment, Development and Sustainability, vol. 25, pp. 2079–2104, 2023. [Online]. Available at: <https://rb.gy/owgz3>. Accessed on: March 13, 2023
- [23] B. Milojevic, "Influential Factors on the Urban Transformation of Cities in Bosnia and Herzegovina in the Period of Transition", 2012. [Online]. Available at: <https://rb.gy/nrqpv>. Accessed on March 13, 2023
- [24] Center of Urban History Map data, Interactive Lviv, 2020. [Online]. Available: <https://lia.lvivcenter.org/#!/map>. Accessed on: April 6, 2023.
- [25] G. Xiao, "What Makes a Public Space Lively?", 2021. [Online]. Available: <https://rb.gy/60kbs>. Accessed on April 18, 2023.
- [26] O. Vishnya, "Lvov: pamyat, kotoruyu stirayut", 2011. [Online]. Available at: https://zn.ua/internal/lvov_pamyat_kotoruyu_stirayut.html. Accessed on: April 4, 2023.
- [27] Y. Voronych, "Visual Pollution of Urban Space in Lviv," 2013. [Online]. Available at: <https://rb.gy/mgnea>. Accessed on April 18, 2023.

References

- [1] Authors' Social Survey. [Online]. Available: <https://forms.gle/E5QYMTDFk4yAptrn5>
Accessed on: April 6, 2023
- [2] S. Bianca, "Morphology as the Study of City Form and Layering," 2014. [Online]. Available: https://www.researchgate.net/publication/295106221_Morphology_as_the_Study_of_City_Form_and_Layering. Accessed on: July 15, 2023.
- [3] K. Kropf, "Aspects of urban form," 2018. [Online]. Available: https://www.academia.edu/7459503/Aspects_of_urban_form. Accessed on: July 15, 2023.
- [4] S. Ahani, H. Dadashpoor, "A conceptual typology of the spatial territories of the peripheral areas of metropolises." [Online]. Available: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0197397519301341?via%3Dihub>. Accessed on: July 15, 2023.
- [5] A. Krehl, S. Siedentop, "Towards a typology of urban centers and subcenters – evidence from German city regions," 2019. [Online]. Available: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/02723638.2018.1500245?needAccess=true>. Accessed on: July 15, 2023.
- [6] A. Idrizbegović Zgonić, J. Čakarić, "Spatial Typologies Study of Sarajevo", 2020. [Online]. Available: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1757-899X/960/3/032070/pdf>. Accessed on: July 15, 2023.
- [7] R. Krier, *Urban space*. London, Great Britain: Academy Editions, 1979.
- [8] K. Lynch, *Good City Form*. Massachusetts, Cambridge: MIT Press, 1981.
- [9] M. Carmona, "Contemporary Public Space: Critique and Classification, Part One: Critique", *Journal of Urban Design*, vol. 15, no. 1, pp. 123–148, February 2010.
- [10] A. Abdulaziz, "Classification of Urban Spaces: An Attempt to Classify Al-Baha City Urban Spaces Using Carmona's Classification," 2022. [Online]. Available: <https://shorturl.at/etAMQ>. Accessed on: July 15, 2023.
- [11] M. Al-Hasani, "Urban Space Transformation in Old City of Baghdad – Integration and Management," *Megarona*, vol. 7, no. 1, pp. 79-90, 2013.
- [12] M. Berghauer Pont, G. Stavroulaki, J. Gil, L. Marcus, J. Olsson, K. Sun, M. Serra, B. Hausleitner, A. Dhanani, A. Legeby, "The Spatial Distribution and Frequency of Street, Lot, and Building Types in Five European Cities," 2019. [Online]. Available: https://www.academia.edu/55144263/The_spatial_distribution_and_frequency_of_street_plot_and_building_types_across_five_European_cities. Accessed on: July 15, 2023.
- [13] K. Mezentsev, N. Mezentseva, "Publichni prostory kyyeva: zabezpechenist' naseleण्या ta suchasna transformatsiya", 2011. [Online]. Available: <http://surl.li/jcubh>. Accessed on: July 15, 2023.
- [14] R. Feshchur, N. Sosnova, "Evaluation of the General Attractiveness of the Urban Public Space According to Many Criteria", 2020. [Online]. Available: https://www.researchgate.net/publication/347958522_evaluation_of_the_general_attractiveness_of_the_urban_public_space_according_to_many_criteria. Accessed on: July 15, 2023.
- [15] O. Kushnirenko, A. Petrenko-Lysak, O. Shutyuk, "Yak doslidzhuvaty publichni prostory v Ukrayini: napryamy i metody", 2020. [Online]. Available: <https://shorturl.at/kKXZ5>. Accessed on: July 15, 2023.
- [16] L. Kozlova, V. Kozlov, "Ten quality criteria of the public spaces in a large city," 2018. [Online]. Available: <http://surl.li/jdfcb>. Accessed on: July 15, 2023.
- [17] Ł. Musiaka, M. Habrel, M. Habrel, M. Kosmii, "Non-material considerations and uniqueness in the planning of urban space development. Example of Lviv", 2021. [Online]. Available: <https://shorturl.at/psyCR>. Accessed on: July 15, 2023.
- [18] D. Jin, L. Wenlong, J. Ying, "Evaluative approach to the spatial identity of historical urban areas from a humanistic point of view," 2022. [Online]. Available:

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2095263522000048>. Accessed on: July 15, 2023.

[19] Z. Gong, Q. Ma, Ch. Kan, Q. Qi, “Classifying Street Spaces with Street View Images for a Spatial Indicator of Urban Functions,” 2019. [Online]. Available: <https://shorturl.at/vDE13>. Accessed on: July 15, 2023.

[20] E. K. Trutnev, L. Ye. Bandorin, T. V. Gudz, M. D. Safarova, M. O. Yakubovich, “Legal issues of land surveying and transformation of built-up residential areas. Moscow: The Institute for Urban Economics (Fund)”, Moscow, Russia, 2007.

[21] E.A. Repyna, A.S. Hnylomedov, S.V. Lashchenko, “Osobennosty morfolohyy horodskoy sredy”, 2016. [Online]. Available: <https://journals.eco-vector.com/2500-3437/article/view/81296/www.formbasedcodes.org>. Accessed on: July 15, 2023.

[22] J. X. Zhang, J. W. Cheng, S. P. Philbin, P. Ballesteros-Perez, M. Skitmore, G. Wang, “Influencing factors of urban innovation and development: a grounded theory analysis,” *Environment, Development and Sustainability*, vol. 25, pp. 2079–2104, 2023. [Online]. Available at: <https://rb.gy/owgz3>. Accessed on: March 13, 2023

[23] B. Milojevic, “Influential Factors on the Urban Transformation of Cities in Bosnia and Herzegovina in the Period of Transition”, 2012. [Online]. Available at: <https://rb.gy/nrqpv>. Accessed on March 13, 2023

[24] Center of Urban History Map data, Interactive Lviv, 2020. [Online]. Available: <https://lia.lvivcenter.org/#!/map>. Accessed on: April 6, 2023.

[25] G. Xiao, “What Makes a Public Space Lively?”, 2021. [Online]. Available: <https://rb.gy/60kbs>. Accessed on April 18, 2023.

[26] O. Vishnya, “Lvov: pamyat, kotoruyu stirayut”, 2011. [Online]. Available at: https://zn.ua/internal/lvov_pamyat_kotoruyu_stirayut.html. Accessed on: April 4, 2023.

[27] Y. Voronych, “Visual Pollution of Urban Space in Lviv,” 2013. [Online]. Available at: <https://rb.gy/mgnea>. Accessed on April 18, 2023.

ОЦІНКА ПРОСТОРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ЦЕНТРІ ЛЬВОВА НА ПРИКЛАДІ ПРОСПЕКТУ СВОБОДИ

Беседіна А. Р.,
Бакалавр Архітектури,
2002besedina@gmail.com

Кравченко І. Ю.,
Бакалавр Архітектури,
ivannakravchenco@gmail.com

Романова М. І.,
Бакалавр Архітектури,
milanaromanova2001@gmail.com

*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Малько А. В.
Док.філ. ст. наук. співробітник
anastasiavmalko@gmail.com

Баратвакілі І.
Магістр наук. у міському дизайні., наук. співробітник
Imanbaratvakili.a@gmail.com

Технологічний інститут Карлсруе, м. Карлсруе

Анотація. Трансформація суспільства від середньовіччя до сьогодення тягне за собою зміну містобудівного каркасу та тканини. Оскільки Львів є популярним туристичним напрямком, великим ІТ-центром і тимчасовим місцем проживання для біженців зі східної частини держави під час війни, його роль приваблює людей, і активний сучасний стиль життя може вступити в суперечність з обмеженнями, накладеними історичною спадщиною. Тому сучасний стан історичного ядра міста необхідно оцінити та порівняти з минулим станом.

Мета цього дослідження полягає в оцінці просторових метаморфоз шляхом аналізу переходу від старого до сучасного міста. Простори утворюються шляхом взаємозв'язку між забудованими та незабудованими територіями з використанням малих архітектурних форм і природних елементів. Різниця між архітектурними традиціями минулого і сьогодення може створювати проблеми для візуального сприйняття середовища.

Зоною аналізу обрано Галицький район, до якого входять майже всі об'єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, та проспект Свободи як його головну вулицю. У вступній частині обґрунтовується важливість дослідження саме цієї частини району. Основна частина зосереджена на порівняльному аналізі минулого та сучасного стану центру Львова. Оцінка проспекту Свободи проводилася за критеріями якості публічного простору, типів підпросторів та просторових проблем сучасного стану проспекту. Критеріями якості було обрано жвавість, ідентичність, комфорт та функціональність, підпростори - за класифікацією Кармони, а наприкінці представлено систематизацію проблем як результат трансформації. Головною цінністю цієї роботи є розгляд трансформації як комплексного процесу з різних точок зору, що дає повну картину змін на головній вулиці міста.

Ключові слова: просторова трансформація, класифікація міських просторів, просторові проблеми, історичний центр міста, публічний простір.

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК АНТРОПОГЕННИХ ТА ПРИРОДНИХ ЛАНДШАФТІВ
ТЕРИТОРІЙ (НА ПРИКЛАДІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ)****Кисельова Г. В.,**ст. викл. каф. Містобудування,
kiselisa@ukr.net, ORCID: 0000-0002-0398-6413**Кисельов В. М.,**ст. викл. каф. Архітектури будівель та споруд,
maketlab@ukr.net, ORCID: 0000-0002-3900-5744*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. У статті розглядаються проблеми антропогенного впливу на природні та природно-антропогенні комплекси на прикладі ландшафтів Одеської області. В статті підкреслюється необхідність органічного поєднання досягнень науково-технічного прогресу з перевагами сучасної системи господарювання, як найважливішої умови підвищення сталого розвитку територій. Велике місце у вирішенні цієї проблеми займають раціональне використання природних ресурсів та охорона природного середовища. Ландшафт, і насамперед територія взагалі, найважливіший ресурс життєдіяльності людей. Земля, територія – матеріальний базис розселення, а відповідно і містобудування.

Ключові слова: природний ландшафт, антропогенний ландшафт, сталий розвиток територій.

Вступ. Актуальність цього дослідження зумовлена тим, що, значення будови землі для містобудування неможливо переоцінити. Містобудування як сфера людської діяльності формує територію з метою організації життєдіяльності суспільства. При цьому компоненти та елементи ландшафту пристосовуються для господарської діяльності та проживання населення. Ландшафт представляє для містобудування, по-перше, місце – просторовий ресурс, основу для розміщення технічних елементів довкілля: промислових та сільськогосподарських споруд, інфраструктури міст. Геологічне середовище служить основою всіх споруд. Вона може бути більш менш стійкою до техногенних навантажень. По-друге, ландшафт служить «фабрикою» природних ресурсів життя – кисню повітря, води та ґрунтів, без яких життя неможливе. Від середовищної здатності ландшафту, від того, наскільки добре ландшафт справляється з регенерацією повітря, вод, рекреаційних ресурсів, залежить здоров'я людства. По-третє, територіальний малюнок ландшафту є основою містобудівної композиції. Від характеру, густоти та глибини розчленованості рельєфу, від малюнка та потужності водних об'єктів, від наявності акваторій залежить характер та унікальність просторової структури систем розселення, міст та міських районів, сільських населених місць.

Вибір території дослідження зумовлювався малою вивченістю природних та антропогенних ландшафтів Одеської області, процесів їх формування, розвитку, а також спільністю факторів антропогенного впливу на природне середовище. Одеська область – приморський і прикордонний регіон України, розташований на крайньому південно-заході країни, з територією 33,4 тис. кв. км. і з населенням 2,6 млн. чоловік. У пониззі великих річок (Дунай, Дністер) і лиманів, на морських узбережжях і в шельфовій зоні розташовані високо цінні й унікальні природні комплекси, водно-болотні угіддя, екосистеми, що

формують високий біосферний потенціал регіону, який має національне і міжнародне, глобальне значення.

Вивчення результатів антропогенного впливу на природні та природно-антропогенні комплекси дозволить визначити надалі допустимі рівні антропогенного впливу, що мають характер оборотності їх результатів, на різні типи внутрішньоландшафтних комплексів території. Врахування особливостей та оцінка рівнів антропогенних трансформацій природної структури внутрішньоландшафтних комплексів території та процесів їх постантропогенного розвитку дозволить організувати комплекси раціонального природокористування та охорони ландшафтів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною та інформаційною базою даного дослідження стали різноманітні літературні джерела, наукові праці та публікації визначних учених, таких як: М. Бевз, Ю. Білоконь, Ю. Бондар, В. Вадімов, І. Вернадський, В. Владіміров, М. Вотінов, І. Габрель, В. Глазирин, В. Глазичев, М. Дьомін, І. Древаль, В. Єжов, Л. Ковальський, В. Мироненко, А. Нефьодов, В. Ніколаєнко, М. Омеляненко, І. Родичкин, П. Ричков, А. Рудницький, Т. Панченко, В. Тимохін, Г. Фільваров, І. Фомін, Б. Черкес.

Постановка завдання. Метою даної роботи є аналіз взаємозв'язку антропогенних та природних ландшафтів на прикладі території Одеської області, як методологію використання в містобудуванні в інтересах сталого розвитку територій. Методологія даного дослідження базується на аналізі та узагальненні літературних джерел, наукових публікацій, інтернет-ресурсів, проектних матеріалів, нормативних документів та стандартів; результатів науково-дослідних робіт, опублікованих у відкритому друку.

Основний матеріал і результати. Територія міст та міських агломерацій є антропогенно-природним комплексом, у межах якого природні, антропогенні, демографічні, етнічні, економічні і соціокультурні чинники знаходяться в тісній взаємодії, утворюючи однорідну за умовами розвитку, єдину, нерозривну систему.

Під впливом антропогенних чинників безповоротно зникла значна кількість видів рослин і тварин, що підірвало генофонд планети і певною мірою порушило молекулярно-біохімічну єдність біосфери. Разом з тим «еволюція, що спонукається хімізацією і локальним підвищенням радіоактивного фону, загрожує створити форми, з якими важко буде впоратися навіть сучасним технологіям» (С. С. Шварц).

Основою взаємодії поселень та їх систем з ландшафтами завжди виступає народногосподарська функція містобудівних утворень – виробнича та сільбищна. Вона вирішально впливає на вилучення тих чи інших компонентів природи, на цілеспрямоване її перетворення. Природно-заповідний фонд Одеської області налічує природні комплекси й об'єкти, що мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну й іншу цінність і виділені з метою збереження природного різноманіття ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу, забезпечення фонового моніторингу навколишнього природного середовища. Найбільш цінні та важливі для підтримання екологічного балансу в регіоні природні території включені в природно-заповідний фонд області, який станом на 2015 рік має в своєму складі 123 території та об'єкти, що займають 150842,927 га території області або 4,57 %. В структурі природно-заповідного фонду знаходяться: 1 біосферний заповідник, 2 національних природних парки, 2 регіональних ландшафтних парки, 39 заказників, 49 пам'яток природи, 4 заповідних урочища і 24 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, а також ботанічний сад і зоопарк (рис.1).

Урбаністичні структури вищого порядку – міські агломерації, урбанізовані райони, групові форми розселення - в цілому посилили і поглибили взаємодії міста і природи, оскільки процес урбанізації, що розширюється, не тільки веде до активізації такої взаємодії, але й залучає в цей процес великі міжселені території, зони відпочинку, інженерно-технічні коридори, зони інтенсивного сільського господарства і т.ін. Розвиток групових форм розселення призводить до заміни локальних форм взаємодії урбанізованого і природного

середовища регіональними його формами, які відрізняє не відтіснення, а тотальне перетворення природи на великих просторах. [1].

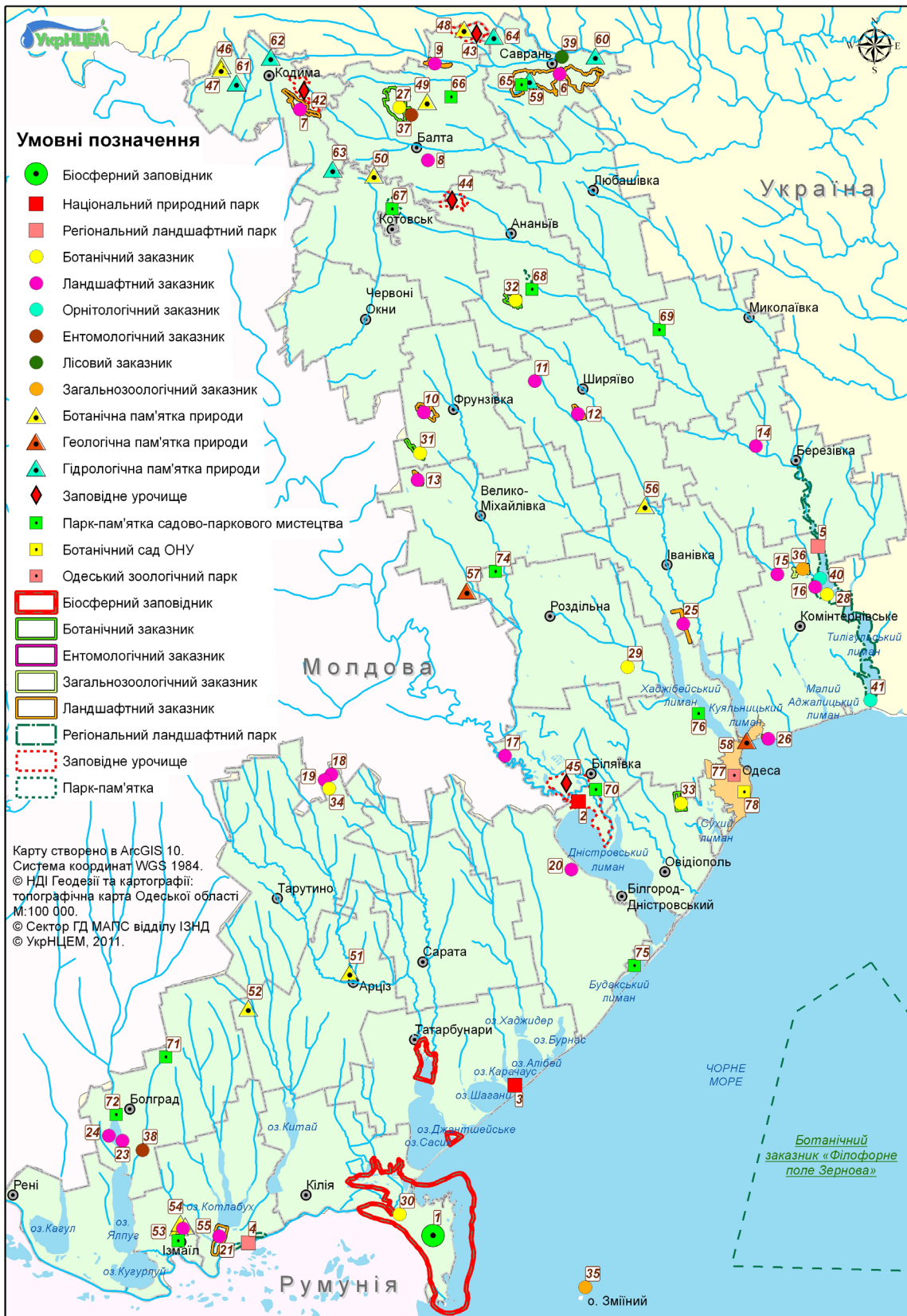

Рис.1. Об'єкти природно-заповідного фонду в межах Одеської області.

Взаємодія поселень Одеської області та природи на макро- і мезотериторіальному рівнях багато в чому залежить, як від властивостей ландшафтів, що входять у даний великий регіон, так і від структури розселення, відстаней між містами, щільності транспортної мережі і т.ін. Зони антропогенного впливу на природу міст та поселень зливаються один з одним, можна говорити про сильний вплив міста на природу, що веде до формування великих геотехнічних систем з інтенсивними прямими та зворотними зв'язками.

Якщо на найвищих територіальних рівнях взаємодія природного і міського ландшафтів відбувається на великих просторах і, як правило, природний ландшафт в цілому зберігає основні свої характери, виражено набагато сильніше. У рамках міських агломерацій і систем розселення взаємоприйняття міста і природи призводить до формування урбанізованих ландшафтів, що мають ознаки як природних, так і міських ландшафтів. Урбанізований ландшафт великої агломерації чи системи розселення формується під впливом складних економічних, соціальних та планувальних умов. Він являє собою сукупність різних культурних геосистем (від міської та субміської до сільської та лісової), що відрізняються дуже сильною розмитістю зовнішніх відмітних ознак і досить різким переходом одного виду в інший [2].

Особливо сильна взаємодія між антропогенними елементами поселень, що розвивається, і природними ландшафтами спостерігається в зоні його безпосереднього оточення. Тому смугу міського оточення, в якій відчуваються наслідки вторгнення до природного ландшафту, можна назвати «зоною антропогенного впливу». Процеси перетворення ландшафтів у зонах впливу поселень тривають десятиліттями. Їм супроводжує повільне, поступове врегулювання суперечливих змін, що виникають у природних ландшафтах. Серед антропогенних ландшафтів додатково можна диференціювати: агросистеми, селітебні системи, транспортні системи, техногенні системи, кар'єрно-відвальні, садово-городні, вирубок, природно-рекреаційні, лінійно-комунікаційні, лугово-пасовищні, адміністративні масиви, масиви звалищ.

Слід зазначити, більшість класифікацій антропогенних ландшафтів надмірно дрібні, унаслідок чого практичне їх використання ускладнюється. Дослідження антропогенних ландшафтів має починатися з вивчення первозданих ландшафтів, оскільки «будь-який змінений, перетворений і навіть штучний ландшафт виникає не інакше, як на основі і в межах природного ландшафту, що є вихідним» [3].

На основі всього вище зазначеного можна запропонувати сукупність критеріїв класифікації природно-антропогенних та антропогенних ландшафтів, у тому числі стосовно ландшафтної структури території Одеської області, показано на малюнку 2.

Рис.2. Критерії класифікації природно-антропогенних та антропогенних ландшафтів території Одеської області.

Висновки. Містобудування має узгоджувати масштаби, характер, зміст діяльності з організації території з можливостями ландшафтів зазнавати цих перетворень без втрати стійкості, використовувати раціонально ландшафтні процеси та компоненти для покращення навколишнього середовища та відновлювати порушені ландшафти, деградовані території. У

результаті історичного перетворення природних ландшафтів виникають антропогенні ландшафти. Категорії ландшафтів Одеської області досить різноманітні. Множинність цілей використання територій області потребує диференціації її аналізу. Тому компоненти природного середовища повинні ранжуватись за значимістю кожного виду використання території. При цьому повинні оцінюватись лише ті властивості, які відповідають цільовому призначенню оцінки. Так, наприклад, при аналізі природних умов будівництва велике значення мають інженерно-геологічні та геоморфологічні властивості території. У структурі культурних ландшафтів відображені сліди людської діяльності, свідчення історії. Багато історичних ландшафтів гармонійні, служать зразками творчого поєднання природних та антропогенних елементів у своїй пейзажній композиції. Ці історичні території також заслуговують на пильну увагу з боку «ландшафтного містобудування». Їх необхідно використовувати та охороняти як національну і навіть всесвітню спадщину. Від режимів та форм містобудівної організації ландшафту, від реалізації розумних містобудівних програм залежить не лише забезпечення умов господарської діяльності, покращення умов життя населення, а й збереження та відновлення природного та культурного потенціалу ландшафту всього регіону.

Література

- [1] Дьомін М.М. Управление развитием градостроительных систем. Київ: Будівельник, 1991. 183с.
- [2] Родичкин І.Д. Ландшафтная архитектура. Київ: Будівельник, 1990. 336с.
- [3] Габрель М. Просторова організація містобудівних систем: моногр.; [Нац. акад. наук України; Ін-т регіональних досліджень НАН України]. Київ: Вид. дім А.С.С, 2004. 400 с
- [4] Гродзинський М.Д. Основи ландшафтної екології: Підручник. Київ: Либідь, 1993. 224с.
- [5] Гуцуляк В. М. Ландшафтознавство: теорія і практика. Чернівці: Книги – XXI, 2008. 168с.
- [6] Пилипенко Г.П. Ландшафтне обґрунтування природокористування Причорноморської низовини (на прикладі богарних земель та гирл великих рік Одеської і Миколаївської областей). Автореф. дис... канд.геогр.наук. Одеса, ОЦНТіЕІ, 1993.19 с.
- [7] Фільваров Г.Й., Плешкановська А. М. Проблеми сталого розвитку населених пунктів України. Наук.-техн. Зб. Містобудування та територіальне планування. Київ: КНУБА. 2001. Вип. № 9. С. 105–119.
- [8] Фесенко А.В. Изучение и ГИС-моделирование сейсмогеологических и инженерно-геологических условий территорий для целей геологического анализа и оценки изменчивости степени локальной и региональной сейсмической опасности (на примере территории северо-западного Причерноморья и г.Одессы). Одесса.: "ВМВ", 2008. 192 с.
- [9] Щурова В.А. Морфологічні чинники формування та розвитку ландшафтної системи міст. Наук.-техн. Зб. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Київ : КНУБА. 2014. Вип. № 36. С. 352–356.
- [10] Одеська агломерація. Інтерактивний картографічний сервіс. [Електронний ресурс]. URI: <http://www.sea.gov.ua> (дата звернення 26.12.2011).

References

- [1] Domin M.M. Upravlenye razvytyem hradostroytelnykh system. Kyiv: Budivelnik, 1991. 183p.
- [2] Rodychkyn I.D. Landshaftnaia arkhytektura. Kyiv: Budivelnik, 1990. 336p.
- [3] Habrel M. Prostorova orhanizatsiia mistobudivnykh system: monohr.; [Nats. akad. nauk Ukrainy; In-t rehionalnykh doslidzhen NAN Ukrainy]. Kyiv: Vyd. dim A.S.S, 2004. 400p.
- [4] Hrodzynskiy M.D. Osnovy landshaftnoi ekolohii: Pidruchnyk. Kyiv: Lybid, 1993. 224p.

[5] Hutsuliak V. M. Landshaftoznavstvo: teoriia i praktyka. Chernivtsi: Knyhy – XXI, 2008. 168p.

[6] Pylypenko H.P. Landshaftne obgruntuvannia pryrodokorystuvannia Prychornomorskoï nyzovyny (na prykladi boharnykh zemel ta hyrl velykykh rik Odeskoï i Mykolaiivskoï oblasti). Avtoref. dys... kand.heohr.nauk. Odesa, OTsNTiEI, 1993.19 p.

[7] Filvarov, G.; Pleshkanovska, A. Problems of sustainable development of settlements of Ukraine Nauk.-tekhn. Zb. Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia. Kyiv: KNUBA. 2001. Vyp. № 9. P. 105–119.

[8] Fesenko A.V. Yzuchenye y HYS-modelyrovanye seismoheolohycheskykh y ynzhenerno-heolohycheskykh uslovyi terrytoryi dlia tselei heolohycheskoho analiza y otsenky yzmenchivosty stepeny lokalnoi y rehyonalnoi seismycheskoï opasnosti (na prymere terrytoryy severo-zapadnoho Prychornomoria y h.Odessы). Odessa.: «VMV», 2008. 192 p.

[9] Shchurova V.A. Morfolohichni chynnyky formuvannia ta rozvytku landshaftnoi systemy mist. Nauk.-tekhn. Zb. Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia. Kyiv : KNUBA. 2014. Vyp. № 36. P. 352–356.

[10] Odeska ahlomeratsiia. Interaktyvnyi kartohrafichnyi servis. [Elektronnyi resurs]. URI: <http://www.sea.gov.ua> (data zvernennia 26.12.2011).

RELATIONSHIP OF ANTHROPOGENIC AND NATURAL LANDSCAPES OF TERRITORIES (ON THE EXAMPLE OF ODESSA REGION)**Kyselova G. V.,**Senior Lecturer, Department of Urban Planning,
kiselisa@ukr.net, ORCID: 0000-0002-0398-6413**Kyselov V. M.,**Senior Lecturer, Department of Architecture of Buildings and Structures,
maketlab@ukr.net, ORCID: 0000-0002-3900-5744*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Annotation. The article examines the problems of anthropogenic influence on natural and natural-anthropogenic complexes on the example of landscapes of the Odesa region. Urban planning as a sphere of human activity forms the territory with the aim of organizing the life activities of society. At the same time, the components and elements of the landscape are adapted for economic activity and population living. For urban planning, the landscape represents a place - a spatial resource, a basis for placing technical elements of the environment: industrial and agricultural buildings, city infrastructure. The geological environment serves as the basis of all structures. The article emphasizes the need to study the interaction between the settlements of the Odesa region and nature at the macro- and meso-territorial levels, which largely depends on the properties of the landscapes included in this large region, as well as on the structure of settlement, distances between cities, the density of the transport network, etc. others. The categories of landscapes of the Odesa region are quite diverse. The multiplicity of purposes for the use of the territories of the region requires differentiation of its analysis. Therefore, the components of the natural environment should be ranked according to the importance of each type of use of the territory. At the same time, only those properties that correspond to the intended purpose of the assessment should be assessed.

The natural properties of landscapes and their individual components largely determine the conditions of human habitation, the main directions of economic activity, the structure of land use, the response of the natural environment to man-made loads, as well as the spectrum of related geo-ecological problems. Information about the landscape structure of the territory, the natural laws of its formation, the nature of anthropogenic changes in landscapes are important in scientific research developments and in practical activities - when substantiating directions of nature use, construction projects, in nature protection and other fields.

Keywords: natural landscape, anthropogenic landscape, sustainable development of territories.

**ENHANCING PEDESTRIAN SAFETY THROUGH ENVIRONMENTAL ANALYSIS:
A CASE STUDY OF SANG-E SIAH STREET, SHIRAZ****Baratvakili I.**

M. Sc. in Urban Design, Senior Researcher
imanbaratvakili.a@gmail.com
Karlsruhe Institute of Technology, Karlsruhe

Falahi F.

M. Sc. in Architecture
falahi.f995@gmail.com

Mousavinia M.

M. Sc. in Urban Design
melmousavinia@gmail.com

Zamani R.

B. Sc. in Urban Engineering
rasam.z333@gmail.com

Abstract. Promoting walkability in urban areas has emerged as a critical objective for urban designers worldwide due to its positive impacts on public health, local businesses, and the environment. However, pedestrian safety remains a significant concern, particularly in downtown areas. This study evaluates environmental factors' influence on pedestrian safety, with a specific case study of Sang-e-Siah Street in Shiraz. The research adopts a remote analysis approach utilizing on-site photographs and Google Earth maps to assess the urban environment along the street. The street is divided into three sections to evaluate and compare the environmental factors in each segment. Key indicators considered are land uses, sidewalk and road conditions, accessibility, and other relevant elements evaluated on a three-tier scale: high, medium, and low impact. By examining the environmental factors qualitatively, their impact on pedestrian safety is assessed in each section. The study identifies variations in the significance of each factor across different segments of the street. Some elements exhibit varying degrees of impact, while others demonstrate negligible influence. Through this qualitative comparison, the research aims to present comprehensive findings that enable a better evaluation of the three sections based on observations and reports. The study's outcomes can guide urban planners and policymakers in making informed decisions to improve pedestrian safety and enhance the overall walkability of Sang-e-Siah Street and similar urban corridors.

Keywords: Walkability, Pedestrian Safety, Pedestrian Safety Indicators, Environmental Factors

Introduction. People who use public transport or private cars must still walk a substantial distance to get to their vehicle or the transit stop. Additionally, It is one of the main transport modes for most urban poor people in Asian cities (Tiwari, G., 2001), Including Iran. Approximately more than half of the world's population resides in urban areas. Thus, pedestrian safety is a concern not only in cities but also in any urban setting. With increased movement and motorization, pedestrians are more likely to be on the roads, emphasizing the importance of ensuring their safety (Stroker P. et al., 2015, p. 4). Of the more than one million annual road traffic deaths, nearly a quarter (22%) are

other pedestrians, 5% cyclists, 23% motorcyclists, 31% car occupants, and 19% groups or unspecified (World Health Organization 2013a).

The physical context of pedestrian safety is the environment, the focus of this article. Several of the mentioned injuries are related to the environment: buffers and barriers, land uses, poor lighting, and other items which affect pedestrian safety. All environments are not equally safe because the existence and different characteristics can reduce or increase the security of pedestrians (Ding C. et al., 2018).

Thus we need to recognize what risks to pedestrians result from the environment and how they affect it. In the context of Shiraz, many streets and allies of the historical district lack consideration for pedestrian safety and provide low levels of pedestrian service. Sang-e-Siah's Street is an exceptional example that shows the potential for improvement in that regard. Thus it has been studied to examine the strengths and weaknesses of pedestrian safety in a mixed street to answer the question: How does the environment affect pedestrian safety in Sang-e-Siah?

Statement of The Problem. Despite all of the benefits of walking, vulnerable road users (VRUs) and particularly pedestrians are at a potential disadvantage and have no rigid protection against road traffic (Ahmed, T. et al., 2021:1). That results in 275,000 Pedestrian annual deaths according to WHO report on global road safety. The report indicates that pedestrians and cyclists represent 26% of fatal road traffic crashes worldwide. Increasing sustainable transport modes, such as walking, is one of the essential strategies for reducing vehicular traffic in urban areas (Eboli, L. et al., 2023:1).

In 2016, according to the communication agency of transportation and traffic in Shiraz municipality, Shiraz and its providence (Fars) ranked first regarding the number of casualties in car accidents, and among 200 annual deaths in fatal crashes, 51% of them consist of pedestrians (Tabnak, 2016). In 2021, roughly 46% of deaths in fatal crashes were pedestrians from March to September. The national percentage of pedestrian deaths involving car accidents is between 25 to 30% (Shiraze, 2021). According to these statistics, Shiraz can be considered one of the cities for walking, and it will be necessary to investigate the reasons for the lack of safety for pedestrians.

Literature review. Pedestrians are considered among the most vulnerable road users due to their higher fatality rates than car occupants and other road users. Therefore, the influential factors affecting pedestrian safety have been widely investigated. Pedestrian safety can be affected by various factors. However, they can be categorized into three main groups, 1) Traffic characteristics, 2) Demographic characteristics, 3) Environmental Factors (Zhu, M. et al., 2022:2). Due to the diversity of the factors involved and to provide a more in-depth evaluation of pedestrian safety, this research focuses only on the relationship between pedestrian safety and environmental factors (Zhu, M. et al., 2022:2).

Stoker (2015) has reviewed the design of roadway and its contribution to pedestrian safety as part of the built environment and, in conclusion, divided the design treatments into two main categories: 1) measures that reduce traffic volume or reduce pedestrian exposure to crash, such as sidewalk and footpaths, marked crossings, overpass and underpasses and mass transit routes. 2) speed management treatments that reduce vehicular speed by either a) forcing drivers into turning right and left or b) forcing them into changing their elevation. Moreover, their extensive review concluded that both goals are achievable by reducing the width of the road, and the safest roads are as narrow as 7.3 m wide (or 24 ft).

Asadi-Shekari (2015) developed a comprehensive pedestrian safety index by reviewing 20 guidelines from various countries and summarized them into 24 indicators. These indicators consist of (1) slower traffic speed, (2) buffers and barriers (curb and furnishing zone), (3) fewer traffic lanes, (4) shorter crossing distance (curb extension), (5) mid-block crossing, (6) landscape and trees, (7) footpath pavement, (8) marking (crosswalk), (9) pedestrian refuge and median, (10) corner island, (11) sidewalk on both sides, (12) advance stop bar, (13) driveway, (14) lighting, (15) signing, (16) bollard, (17) slope, (18) lift, (19) curb ramp, (20) tactile pavement (guiding), (21) tactile pavement (warning), (22) ramp, (23) grade, and (24) signal.

Osama (2017) Claims that commercial area density is positively associated with pedestrians' exposure to accidents. However, increased recreational and residential land use can reduce that risk. The link between recreational land use and pedestrian safety is justified by the off-street continuous paths provided by parks which ultimately reduce the risk of conflict for vulnerable road users. This is consistent with Ukkusuri's (2011) work which confirms the positive effect of recreational land use on pedestrian safety, and also confirmed by Kim's (2019) study, which mentioned the role of parks and recreational land uses in improving elderly pedestrian safety. On the other hand, Heydari (2020) has proven that approximately two school areas deteriorated pedestrian safety.

Zhu's (2022) Findings are evidence of the positive effects of street trees on pedestrian safety. According to their data, urban forests are associated with lowering the risk of injuries and fatalities in accidents. They create a visual wall that keeps the driver's focus on the road and buffers the pedestrian path from the roadway. Kim (2019) also reported that street trees improved the safety of elderly pedestrians.

Speed humps and raised crosswalks are environmental features that Stoker (2015) considers as measures that can be applied to reduce vehicular speed and traffic volume. Moreover, in a case study conducted in Belgium, Spain, Cafiso et al. (2010) witnessed a significant reduction in pedestrian risk index values when a combination of the hump and raised crosswalk was applied in comparison to standard zebra crosswalks (Obeid, H. et al., 2017:57).

Stipancic (2021) stated that stop signs are responsible for a significant reduction in the approach speed of vehicles. However, there is no evidence of their effectiveness on vehicle-pedestrian interaction nor the superiority of stop sign installation over other interventions like educational efforts and geometric design consideration.

Marshall (2008) and Biswas (2017) studied the effects of on-street parking on pedestrian safety. They came to a similar conclusion that, unlike the previous conviction of transportation engineers, on-street parking improves the safety of pedestrians and reduces the risk of road injury. They argued that on-street parking in urban areas is responsible for reducing the speed of vehicular traffic while simultaneously creating a buffer between pedestrians and motorways. They also mentioned other socioeconomic benefits of on-street parking, making it a viable option compared to off-street surface lots and garage parking.

It has been proven that people with sensory or mobility impairment are at a greater risk of accident (Ashmead, D. H. et al., 2005); therefore, measures like tactile paving that increases their accessibility are vital to providing street safety for all (Asadi-Shekari, Z. et al., 2015). However, Ormerod M. et al. (2015) criticized the possibility of tactile paving hindering the walking experience of senior pedestrians or people with mobility impairments; therefore, they suggest a review of the guidance on tactile paving with emphasis on its detectability and tonal contrast.

Table 1. Previous Research on Influential Environmental factors Regarding Pedestrian safety

References	Environmental factors		Selected factors in the context of Sang-e-Siah
Stoker, P., et al(2015)	Density Regional Development Urban Sprawl		- Street Treatment (Reducing vehicle speeds)
	Street Treatment(Reducing vehicle speeds)	- Speed Humper - Raised Crosswalk	
Zhu, M., Sze, N. N., & Newnam, S.(2022)	Street trees		- Street trees
Biswas, S., Chandra, S., &	Limited visibility	- On-street parking	- On-street parking

Ghosh, I.(2017)			
Marshall, W. E., Garrick, N. W., & Hansen, G.(2008)			
Budzynski, M., et al(2019)	Insufficient facilities for disabled persons	- Insufficient facilities for the visually impaired - Insufficient ramps on the edge of the crossing	- Insufficient ramps on the edge of the crossing - Pavement
	Limited visibility	- Parked cars - Fences - Posts - Billboards - Transports stops	
	Pedestrian crossing	- Too long - Crossing cutting across - Width of traffic islands - High speed of vehicles - Lack of drains	
	Other factors	- Pavement - Technical condition	
Osama, A., & Sayed, T.(2017)	Land use	- Residential areas - Commercial - Recreational - Industrial - Retail - Parks - Mixed land use	- Residential areas - Commercial - Recreational - Intersections - Speed limits
	Road facilities	- Intersections - Speed limits - Length of major/minor arterials - Road density	
Zhang H, Li, Y, (2021)	Intersection and roadway design	- Roundabouts - Rumble strips - Lighting conditions - Speed humps - Roadside objects - Pavement condition - Sidewalk width - Crossing indicator - On-street parking - Intersection type	- Lighting conditions - Pavement condition - Sidewalk width - On-street parking - Presence of school - Intersection type

	Land use	- Presence of school - Mixed land use - Department stores - Supermarket	
	Transportation	- Bus stop	
Asadi-Shekari , Z., Moeinaddini , M., & Shah, M. Z.(2015)	Road Condition and Design	- Buffers and barriers - Number of Lanes - Traffic calming features - Buffer and Barriers - Adequate pedestrian crossing facilities - Pedestrian refuges - Planting strips - Marking (crosswalk) - Corner island - Signing - Bollard - Advance stop bar - Curb ramp - Slope	- Lanes - Traffic calming features - Pedestrian refuges - Marking(crosswalk) - Bollard - Advance stop bar - Tactile paving surfaces - Ramp - Curb extension

Primary Material and Results. Sange-Siah Street is a historic path located in the Sange-Siah neighborhood in the historic city center of Shiraz. Connecting "The Shahcheragh complex" and "Vakil complex" to "Darveze Kazerun" gives it immense importance in terms of urban mobility, and on top of that, the concentration of boutique hotels and historical tourist attractions makes the case to study pedestrian safety factors and their effects on it as a typical organic street in Iran.

Due to the high variability of factors impacting pedestrian safety, this study is focused on environmental factors and their effects on pedestrian safety. These factors are evaluated in 3 sections in the Sang-e-Siah. The first (A) starts from "9th of Dey" street and ends before Moshir mosque. The Second part of the street starts from there and continues after "Sibawayh Park" and The last part is the distance between "Sibawayh Park" to the "Seyyed Taj o Din Gharib's Shrine." The built environment correlates with safety such as land use categories, On-street parking, Public transportation, Reducing vehicle speed, environmental gadgets, Population and trees density, Destination accessibility, Lighting condition, Road width, and sidewalk has investigated in the context of three different parts of Sange-siah describing by qualitative method describing each factor in 3 levels of High, Medium, and Low.

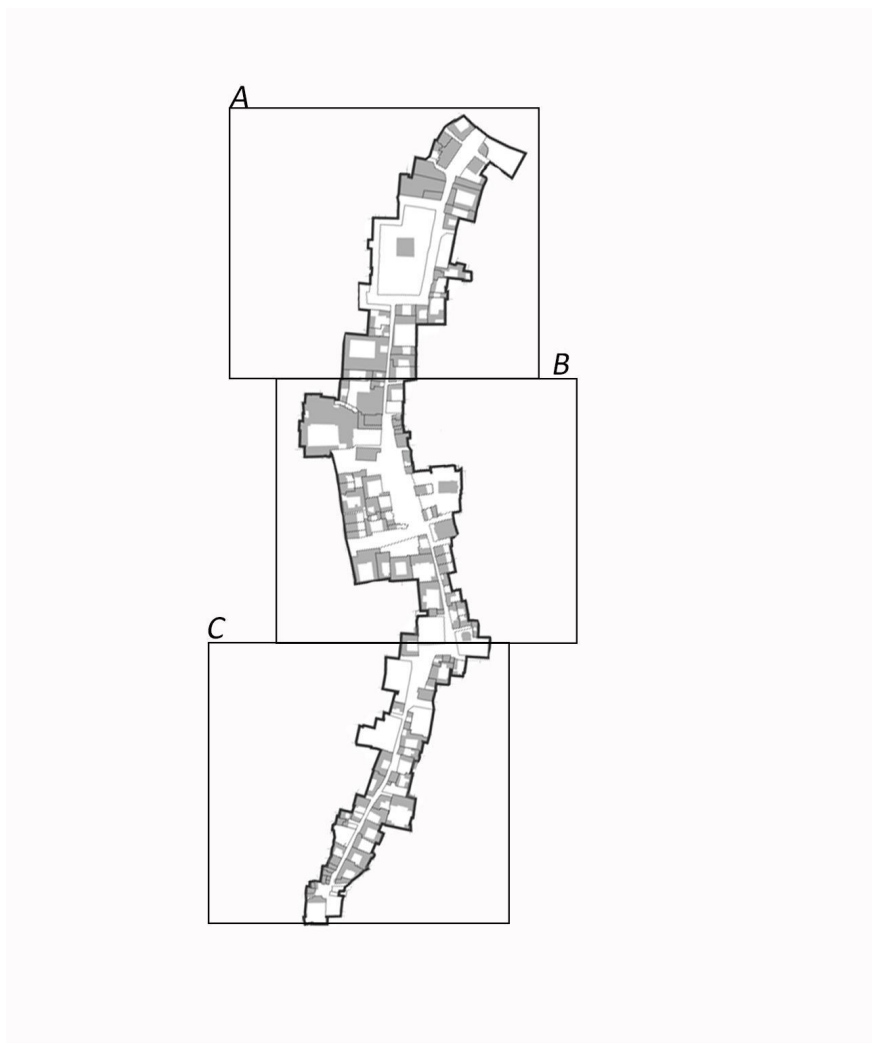

Figure 1. Sange-siah path- Shiraz- Iran

Table 2. Environmental factors Influencing Pedestrian safety

Environmental Factors		Efficacy on pedestrian safety	A	B	C	Reference
Land use	School area	Negative	Med	Low	Low	(Heydari, S., Miranda-Moreno, L., & Hickford, A. J., 2020)
	Commercial	Negative	Low	Low	Low	(Osama, A., & Sayed, T., 2017)
	Residential	Positive	Med	High	High	(Osama, A., & Sayed, T., 2017)
	Recreational	Positive	Med	High	Low	(Osama, A., & Sayed, T., 2017), (Zhu, M., 2022)
Buffers and Barriers	On-street parking	Positive	High	Med	Med	(Marshall, W. E., Garrick, N. W., & Hansen, G., 2008), (Biswas, S., Chandra, S., & Ghosh, I., 2017)

	Street trees		Med	Low	Med	(Asadi-Shekari, 2015), (Kim. D., 2019), (Zhu, M., Sze, N. N., & Newnam, S., 2022)
	Bollard		High	High	Low	(Asadi-Shekari, 2015), (Zhu, M., Sze, N. N., & Newnam, S., 2022)
Sidewalk Condition	Sidewalk presence	Positive	High	High	Low	(Asadi-Shekari, 2015)
	Warning signs	Positive	Low	Low	Low	(Asadi-Shekari, 2015)
	driveway	Negative	Low	Low	Low	(Asadi-Shekari, 2015)
	Ramp	Positive	Low	Low	Low	(Asadi-Shekari, 2015)
	curb extension	Positive	Low	Low	Low	(Asadi-Shekari, 2015)
Road Condition	Textured pavement	Positive	Med	Low	Low	(Asadi-Shekari, 2015)
	Road width	Positive	Med	Low	Low	(Stoker, P., et al, 2015), (Barón L, et al. 2021)
	Intersection	Negative	Low	Low	Low	(Asadi-Shekari, 2015), (Zhu, M., Sze, N. N., & Newnam, S., 2022)
	Lighting	Positive	Med	Low	Low	(Asadi-Shekari, 2015), (Budzynski, M., et al, 2019), (Barón L, et al, 2021)
	Speed hump	Positive	Low	Low	Med	(Stoker, P., et al, 2015), (Obeid, H., et al, 2017)
	Marked Crossing	Positive	Low	Low	Low	(Stoker, P., et al, 2015), (Asadi-Shekari, 2015), (Obeid, H., et al, 2017), (Zhu, M., Sze, N. N., & Newnam, S., 2022)
	Number of Lines	Negative	Low	Low	Low	(Stoker, P., et al, 2015)
	Traffic Signals	Negative	Low	Low	Low	(Asadi-Shekari, 2015), (Osama, A., & Sayed, T., 2017), (Zhu, M., Sze, N. N., & Newnam, S., 2022)
	Pedestrian refuge and median	Positive	Low	Low	Low	(Asadi-Shekari, 2015)
	Advance Stop bar	Positive	Low	Med	Low	(Asadi-Shekari, 2015)
	Speed limits	Positive	Low	Low	Low	(Stoker, P., et al, 2015), (Asadi-Shekari, 2015), (Zhu, M., Sze, N. N., & Newnam, S., 2022)

Accessibility	Tactile pavement (guiding)	Positive	Low	Low	Low	(Asadi-Shekari, 2015)
	Tactile pavement (warning)	Positive	Low	Low	Low	(Asadi-Shekari, 2015)

There are several environmental features with the primary objective of reducing vehicular speed, and through that, they reduce pedestrian exposure to accidents. Among them, most environmental features in Sang-e-Siah consist of road width, texture pavement, street trees, and on-street parking. Ironically, these features ensure the safety of pedestrians by making drivers feel unsafe to speed up. In the first section of the street (A), unauthorized on-street parking keeps the pace of vehicles down. However, the street width between "Bibi Dokhtaran Shrine" and "Moshir mosque" is so narrow that it only allows the passage of one car at a time.

Several environmental features protect pedestrians by separating them from motorways and as a buffer between sidewalks and vehicular traffic, ensuring the pedestrian's right of way alongside the street. Buffers and Barriers such as bollards, street trees, and on-street parking are examples that are effective for increasing pedestrian safety. Results of several studies suggest that these barriers make the streets a safer place for pedestrians by decreasing vehicle speeds and reducing the risk of accidents. Street trees and on-street parking are specifically used to separate the street from the open space in front of "Moshir mosque" and "Sibawayh Park," and bollards are to narrow the vehicular line, even on widened parts of the street that lack quality; these environmental features are important as well.

Land use is another influential factor that strengthens or hinders pedestrian safety in Sang-e-Siah. Since parks and recreational land uses are proven to have a positive impact on improving pedestrian safety, their presence has been studied in Sang-e-Siah too. The middle part of street (B), by having two recreational lands used for "Sibawayh Park" and the plaza in front of "Moshir mosque," ranks as high on the spectrum. At the same time, (A) is considered medium, having only "Bibi Dokhtaran shrine," and (C) is low due to the lack of these land uses. Nevertheless, the off-street surface lots and schools can put pedestrian safety at harm. Fortunately, the nearest school to Sang-e-Siah Street is Ilkhani School which only affects section (A) of the street, and due to the lack of off-street parking land use, unauthorized parking is standard in Sang-e-Siah.

Another important aspect of pedestrian safety on Sang-e-Siah Street is the sidewalks. The sidewalk facilities and Their presence on the site have been measured by considering their condition and whether or not there is a sidewalk on both sides of the street. Regarding pedestrians' presence in more sections (A) and (B), C is low. Sidewalk facilities like curb extensions and ramps can provide a safer walk, but these facilities are lacking in all three sections of Sange-Siah.

Road condition is vital to pedestrian safety evaluation in Sang-e-Siah, consisting of many environmental factors (11). However, many of them, such as; signals and marked crosswalks and signings, are absent in Sang-e-Siah Street. The main road condition of Sang-e-Siah is its narrowness, consistent with notions of "road diet" and "woonerf." Due to the organic nature of Sang-e-Siah Street, its width is extremely narrow in all three parts of the street. This narrowness has proven to be a positive aspect of the environment and positively correlates to pedestrian safety (Stoker P. et al., 2015, p. 383).

Conclusion. This study aimed to conduct an analytical study on environmental factors that supposedly influence pedestrian safety. As shown in (table 2), the results of evaluating Sange-Siah Street in three separate sections (A, B & C) was that section (A) is the safest part of the street, having most factors ranking in the high or middle tire. Meanwhile, section (C) exposes pedestrians to the most risk with the lowest provision of pedestrian safety, and section (B) is in the middle. The width of the street, textured paving, bollards, and on-street parking were the most dominant environmental features that improved the safety status of pedestrians.

In contrast, some features, like stop bars and tree rows, had less impact due to their poor application. On the other hand, the lack of some environmental features such as speed hump, marked crossing, and signals are intransitive to reduce the speed of vehicles; therefore, the lack of them is noticeable. The present analytic study gave us a prospect into the most influential factors in the fabric of historical Shiraz regarding pedestrian safety; therefore can be used for further exploration.

References

- [1] Ahmed, T., Moeinaddini, M., Almoshaogeh, M., Jamal, A., Nawaz, I., & Alharbi, F. (2021). A new pedestrian crossing level of service (PCLOS) method for promoting safe pedestrian crossing in urban areas. *International journal of environmental research and public health*, 18(16), 8813.
- [2] Asadi-Shekari, Z., Moeinaddini, M., & Shah, M. Z. (2015). Pedestrian safety index for evaluating street facilities in urban areas. *Safety Science*, 74, 1-14.
- [3] Ashmead, D. H., Guth, D., Wall, R. S., Long, R. G., & Ponchillia, P. E. (2005). Street crossing by sighted and blind pedestrians at a modern roundabout. *Journal of Transportation Engineering*, 131(11), 812-821
- [4] Barón, L.; Otila de Costa J.; Soares, F.; Faria, S. Jacques Prudêncio, M.A.; Fraga de Freitas, E. (2021). Effect of Built Environment Factors on Pedestrian Safety in Portuguese Urban Areas. *Appl. Syst. Innov.* 2021,4, 28.
- [5] Biswas, S., Chandra, S., & Ghosh, I. (2017). Effects of on-street parking in an urban context: A critical review. *Transportation in developing economies*, 3, 1–14.
- [6] Budzynski, M., Guminska, L., Jamroz, K., Mackun, T., & Tomczuk, P. (2019, September). Effects of Road Infrastructure on Pedestrian Safety. In *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering* (Vol. 603, No. 4, p. 042052). IOP Publishing.
- [7] Ding, C.; Chen, P.; Jiao, J. Non-Linear Effects of the Built Environment on Automobile-Involved Pedestrian Crash Frequency: A Machine Learning Approach. *Accid. Anal. Prev.* 2018, 112, 116–126, doi:10.1016/j.aap.2017.12.026
- [8] Eboli, L., Forciniti, C., Mazzulla, G., & Bellizzi, M. G. (2023). Establishing Performance Criteria for Evaluating Pedestrian Environments. *Sustainability*, 15(4), 3523.
- [9] Kim, D. (2019). The transportation safety of elderly pedestrians: Modeling contributing factors to elderly pedestrian collisions. *Accident Analysis & Prevention*, pp. 131, 268–274.
- [10] Marshall, W. E., Garrick, N. W., & Hansen, G. (2008). Reassessing on-street parking. *Transportation Research Record*, 2046(1), 45–52.
- [11] Obeid, H., Abkarian, H., Abou-Zeid, M., & Kaysi, I. (2017). Analyzing driver-pedestrian interaction in a mixed-street environment using a driving simulator. *Accident Analysis & Prevention*, 108, 56–65.
- [12] Osama, A., & Sayed, T. (2017). Macro-spatial approach for evaluating the impact of socio-economics, land use, built environment, and road facility on pedestrian safety. *Canadian Journal of Civil Engineering*, 44(12), 1036–1044.
- [13] Ormerod, M., Newton, R., MacLennan, H., Faruk, M., Thies, S., Kenney, L., ... & Nester, C. (2015, March). Older people's experiences of using tactile paving. In *Proceedings of the Institution of Civil Engineers-Municipal Engineer* (Vol. 168, No. 1, pp. 3–10). Thomas Telford Ltd.
- [14] Stipancic, J., St-Aubin, P. G., Ledezma-Navarro, B., Labbe, A., Saunier, N., & Miranda-Moreno, L. (2021). Evaluating safety-influencing factors at stop-controlled intersections using automated video analysis. *Journal of safety research*, 77, 311-323.
- [15] Stoker, P., Garfinkel-Castro, A., Khayesi, M., Odero, W., Mwangi, M. N., Peden, M., & Ewing, R. (2015). Pedestrian safety and the built environment: a review of the risk factors. *Journal of Planning Literature*, 30(4), 377–392.
- [16] Tabnak (2016) Statistics of the outside of the city accidents victims, <http://www.tabnakfars.ir/fa/news/324491/%D8%A2%D9%85%D8%A7%D8%B1->

%D9%82%D8%B1%D8%A8%D8%A7%D9%86%DB%8C%D8%A7%D9%86-
%D8%AA%D8%B5%D8%A7%D8%AF%D9%81%D8%A7%D8%AA-
%D8%AF%D8%B1%D9%88%D9%86-%D8%B4%D9%87%D8%B1%DB%8C-
%D8%B4%DB%8C%D8%B1%D8%A7%D8%B2

[17] Tiwari, G. (2001). Pedestrian infrastructure in the city transport system: a case study of Delhi Geetam Tiwari. Editorial Board, 7(4), 13–18.

[18] World Health Organization. (2013)a. Global Status Report on Road Safety 2013: Supporting a Decade of Action. Geneva, Switzerland: World Health Organization.

[19] Zhu, M., Sze, N. N., & Newnam, S. (2022). Effect of urban street trees on pedestrian safety: A micro-level pedestrian casualty model using multivariate Bayesian spatial approach: Accident Analysis & Prevention, 176, 106818.

ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКИ ПІШОХОДІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ЕКОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ: ПРИКЛАД ВУЛИЦІ САНГ-І-СІАХ У ШІРАЗІ

Баратвакїлі І.

Магістр наук. у міському дизайні., наук. Співробітник
imanbaratvakili.a@gmail.com
Технологічний інститут Карлсруе, Карлсруе

Фалафі Ф.

магістр наук. у міському дизайні
falahi.f995@gmail.com

Мусавінія М.

магістр наук. у міському дизайні
melmousavinia@gmail.com

Замані Р.

бакалавр у міській інженерії
rasam.z333@gmail.com

Анотація. Сприяння пішохідній доступності в містах стало важливою метою для міських дизайнерів у всьому світі через її позитивний вплив на здоров'я населення, місцевий бізнес та навколишнє середовище. Однак безпека пішоходів залишається значною проблемою, особливо в центральних частинах міст. Це дослідження оцінює вплив факторів навколишнього середовища на безпеку пішоходів на конкретному прикладі вулиці Санг-і-Сіах у Ширазі. У дослідженні застосовано підхід дистанційного аналізу з використанням фотографій з місця подій та карт Google Earth для оцінки міського середовища вздовж вулиці. Вулицю поділено на три ділянки для оцінки та порівняння екологічних факторів на кожному сегменті. Основними показниками, що розглядаються, є землекористування, стан тротуарів і доріг, доступність та інші відповідні елементи, що оцінюються за тривірневою шкалою: високий, середній і низький вплив. Шляхом якісного вивчення факторів навколишнього середовища оцінюється їхній вплив на безпеку пішоходів на кожній ділянці. Дослідження виявляє варіації значущості кожного фактора на різних ділянках вулиці. Деякі елементи мають різний ступінь впливу, тоді як інші демонструють незначний вплив. Завдяки такому якісному порівнянню дослідження має на меті представити комплексні висновки, які дозволять краще оцінити три ділянки на основі спостережень та звітів. Результати дослідження можуть допомогти міським планувальникам і політикам у прийнятті обґрунтованих рішень для підвищення безпеки пішоходів і покращення загальної пішохідної доступності вулиці Санг-і-Сіах та подібних міських коридорів.

Ключові слова: Пішохідна доступність, безпека пішоходів, індикатори безпеки пішоходів, екологічні фактори

ІСТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОДЕСЬКИХ ВОКЗАЛІВ

Овсянкін О. П.,

аспірант кафедри Містобудування,
metrika2003@gmail.com, ORCID: 0009-0002-6131-3062*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. У статті Розглядається історичні особливості формування одеських вокзалів. Було виявлено, що історія будівництва залізниці на території України розпочалася у 1854 році з будівництва залізничної гілки з Одеси до Паркан, що стало початком багатой історії Одеської залізниці та залізничних вокзалів. Усього вокзалів було 5: «Товарна» – вокзал-пакгауз та великий вокзал (1865); Вокзал «Одеса-Головна» (перший – 1884, існуючий – 1944 – 1952); Вокзал «Одеса-Порт» (1907 – 1910); Куяльницький вокзал (1873); Вокзал «Одеса-Пасажирська» (1914). І ще кілька тимчасових та допоміжних: Вокзал «Нархоз» (1944); Станція «Одеса-Мала» (1903); Станція «Одеса-Східна» (1970). Одним з головних досягнень дослідження є виявлення та вивчення формування «Хлібного Містечка» – на окраїні міста Одеси на початку 20 століття, яке являло собою великі складські комплекси, де між залізничними коліями була сформована щільна забудова зі складів, лобазів та торгових площ. Залишки квартального налаштування Хлібного Містечка зараз є кварталами міста, зберігши рейкові шляхи, що діють, тільки по краях.

У реаліях теперішнього часу було виявлено важливість української залізниці та її роль у розвитку економіки та процесі відновлення постраждалих міст та територій. А також гостро постало питання про необхідність реформації структури залізниць: вантажний та пасажирський потік, пов'язаний з військовими реаліями, багаторазово виріс і вимушено змінив основні режими перевезень. Виявилось, що нова реальність потребує більшої адаптивності від транспортної інфраструктури.

Ключові слова: Одеська залізниця, залізничні вокзали, транспортна інфраструктура.

Вступ. У 1854 році почалося будівництво першої залізничної гілки в степах Херсонської губернії – від Одеси до Паркан, пізніше було збудовано Кишенівську та Балто-Єлисаветградську гілки; Одеса була пов'язана з Кременчуком, а згодом і з Харковом. Так розпочалася історія першої залізничної гілки на території сучасної України та багата історія Одеської залізниці та одеських залізничних вокзалів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із основних внесків у вивчення та дослідження залізничних вокзальних комплексів було зроблено Іриною Владиславівною Древалю у своїх наукових дисертаціях: «Структурні принципи композиційного моделювання об'єднаних вокзальних комплексів» (2002) та «Методологічні основи містобудівного розвитку залізничних вокзальних комплексів» (2013) [1, 2]. У роботах було досліджено процеси формоутворення об'єктів, що забезпечують цілісність архітектурно-містобудівного середовища на декількох містобудівних рівнях, зокрема, об'єднаних вокзальних комплексів; розроблено методологічні основи розвитку залізничних вокзальних комплексів (ЗВК) як елементів містобудівних систем: місто, система населених місць, регіон; обґрунтовано необхідність узгодження етапів структурних змін системи ЗВК з етапами генезису містобудівного простору. Наведено містобудівну класифікацію ЗВК, сформульовано принципи його містобудівного розвитку, методику передпроектного аналізу і основи прогнозування розвитку комплексу. Проблеми недостатнього розвитку сучасних підходів

щодо формування архітектури вокзалів, необхідність у вивченні історичної проблематики таких об'єктів з метою їхнього збереження, охорони та пристосування до актуальних вимог життєдіяльності було досліджено Рочняк Ю. А. в своїй докторській науковій дисертації (2021) [3]. Питання містобудівних принципів формування залізничних вокзальних комплексів у структурі малих і середніх міст були проаналізовані Швець Л. М. в дисертації кандидата архітектури (2018) [4].

Однією з головних визначних пам'яток міста Одеси є його залізничний вокзал, який був збудований у 1952 році (арх. Л. Чуприн). Існує величезна кількість публіцистичних статей, присвячених історії його будівництва, а також його попереднику, який був збудований у 1884 році за проектом архітектора Шретера В. А., наприклад стаття Сергія Іванченко «Старий залізничний вокзал» тощо [5]. Науковим вивченням історичних етапів трансформації архітектури залізничного вокзалу в Одесі ХІХ–ХХ ст. займалися к. арх., доцент ОДАБА Кадуріна А. О. та Олійник М. у науковій роботі: «Залізничний вокзал у м. Одеса. символіка пам'ятних історичних подій» [6].

Дослідження, що стосуються інших вокзалів міста Одеси, були сформульовані автором завдяки різноманітним Інтернет ресурсам, а також матеріалам, наданим Одеськими музеями, такими як: Музей КП «Одесміськелектротранс», «Музей західного та східного мистецтва» тощо.

Постановка проблеми. Історичні особливості формування одеських вокзалів.

Мета і завдання дослідження. Метою цього дослідження є вивчення історичних особливостей формування одеських залізничних вокзалів.

Основний матеріал і результати дослідження. Існуючий залізничний вокзал у стилі «сталінського ампіру», далеко не перший вокзал у місті Одесі – всього їх було 5, більшість із яких не відомі співробітникам залізниці та навіть сучасним краєзнавцям.

1. «Товарна» – вокзал-пакгауз та великий вокзал. Першою і головною станцією молодого міста, що швидко розвивається, стала Одеса-Товарна, куди прибували всі пасажирські поїзди, а в центр міста працював особливий «трансфер» – спеціальний поїзд, який ходив до невеликого павільйону на Куликовому полі. Аналогічний пасажирський павільйон працював і в порту, біля «Бульварних сходів» - саме звідти 3 листопада 1865 відправився перший поїзд з Одеси до Паркан (село і пристань на Дністрі, недалеко від Тирасполя). (рис. 1)

Будівля першого вокзалу на Товарній «працювала» за своїм призначенням лише до 1870 року, поки не з'ясувалося, що вона не в змозі приймати весь потік жителів, які активно заселяють і відвідують Одесу, а також не підходить для обслуговування міста, що швидко зростає. Замість нього звели нову будівлю у псевдоруському стилі, так званий «Великий» вокзал, який за призначенням прослужив недовго. [7, 8]

2. Вокзал «Одеса-Головна». У 1884 році за проектом архітектора Шретера було збудовано новий вокзал на Куликовому полі – максимально близько до центру міста, який швидко став іменуватися станцією «Одеса-Головна». [8]

Вокзальний комплекс фактично розділив Куликове поле на Куликове поле та Сінну площу. З боку вулиці Пушкінської залізничний вокзал мав входи для пасажирів I та II класів, з боку Сінної площі – для пасажирів III класу. На площу виходили три арки головного фасаду вокзалу в обрамленні доричних колон. Перони мали навіси для захисту пасажирів від негоди. Перед вокзалом, як і зараз, розташовувався невеликий парк із фонтаном. (рис. 2) [5]

Тим часом старий «Великий» вокзал на Товарній станції служив місцем відправлення приміських та дачних поїздів – до Роздільної, Гнилякового (станція Дачна) та Куяльник. Так тривало до 1904 року, коли всі приміські напрямки було переведено на Одесу-Головну.

Обидва старі вокзали на «Товарній» збереглися і продовжують працювати в транспортній інфраструктурі, не дивлячись на зміну свого функціонального призначення. Найперший вокзал перетворився на склад-пакгауз із рампою на рівні підлоги вантажних вагонів. А у будівлі другого, «Великого», вокзалу зараз розташоване управління станції

Одеса-Товарна (старий вокзал розташований за адресою вул. Заньковецька, 19, доступ до будівлі не обмежений).

а)

б)

в)

г)

Рис. 1. Перший залізничний вокзал «Товарна»: а) Станція Одеса-Товарна (гравюра); б) Товарна – вокзал-пакгауз та великий вокзал (фото, сучасний стан) в) Станція-павільйон на Куліковому полі (гравюра); г) Станція-павільйон на Куліковому полі (фото 19-го ст.);

а)

б)

Рис. 2. Вокзал «Одеса-Головна»: а) Одеський вокзал на старій листівці (1890-і рр.); б) Одеський вокзал (фото, 1900-ті рр.)

3. Вокзал «Одеса-Порт». Пасажирський комплекс на портовій станції «Одеса-Порт» був значно більшим, але ніколи не приймав поїздів далекого прямування. У роки Другої світової війни центральна частина була зруйнована. [9, 10]

Вокзал «Одеса-Порт» було збудовано 1907 – 1910 рр. Архітектурні роботи виконували переважно архітектор А. М. Вербицький, який є автором безлічі будівель вокзалів на Південно-Західній залізниці, виконаних у дусі Віденського сецесіону.

До складу вокзалу «Одеса-Порт» входять дві будівлі під номерами 8 та 10 – «Комплекс будівель станції Одеса-порт». Обидві будівлі «Корпуси станції Одеса-Порт» є пам'ятками архітектури та містобудування місцевого значення. (рис. 3)

Оскільки проект будівлі належить авторству видатному українському архітектору А. М. Вербицькому згаданий будинок знаходиться в зоні ЮНЕСКО, слід розглянути

можливість відновлення виразної центральної частини вокзалу. Що дозволить використовувати його за прямим призначенням в інтеграції з Одеським морським вокзалом.

а)

б)

Рис. 3. Вокзал «Одеса-Порт»: а) Залізничний вокзал (фото, 1900-ті рр.); б) «Комплекс будівель станції Одеса-порт» (фото, 2023 р.)

4. Куяльницький вокзал. Від вокзалу «Одеса – Порт» прямували поїзди в курортний район Одеси на Андріївському лимані (нині Куяльницький лиман) до знаменитої Лікарні

(санаторій «Куяльник»), побудованої в 1873 році, де знаходився невеликий вокзал з витонченим навісом над платформою, до якої підходили два залізничної колії (Рис. 4).

Рис. 4. Андріївський лиман. Вокзал (листівка)

5. Вокзал «Одеса-Пасажирська». На початку ХХ століття розпочалося будівництво другої приватної залізничної лінії до Одеси – продовження залізниці (МКВЗД). Лінія, що отримала назву «Одеса – Бахмач» дійшла до міста Одеса в 1914 році.

Власники МКВЗД планували створити конкуренцію державній Південно-Західній залізниці – для цього було збудовано всю необхідну залізничну інфраструктуру: паровозне депо, сортувальна станція, лінія водопроводу від Південного Бугу до околиць Одеси і навіть вокзал – станцію «Одеса-Пасажирська».

Великий вокзал, розташований на Пересипу наприкінці 2-го Заливного провулка, виявився незатребуваним – лінія МКВЗД отримала повідомлення з коліями Південно-Західної залізниці на Слобідці (поряд із мостом над вулицею Червонослобідською), і пасажирські поїзди почали приймати на Одесі-Главі.

Вже влітку 1914 року правління МКЗЗ передало ділянку від Колосівки до Одеси державі. Вокзал втратив економічне значення. Це було пов'язано з тим, що експорт зерна був вигіднішим за допомогою Миколаївського порту. [11, 12]

Будівля вокзалу збереглася досі – у ньому знаходяться офісні приміщення (рис. 5).

6. Тимчасовий вокзал «наргосп». Будівля навчального корпусу економічного університету на Італійському бульварі якийсь час була «тимчасовим» вокзалом. На початку квітня 1944 року основний вокзал був підірваний частинами вермахту, що відступають. І доки велося будівництво нового вокзалу «Одеса Головна» за проектом архітектора Чуприна (1944 – 1952 рр.), вокзал розташовувався в нинішньому корпусі Одеського національного економічного університету (рис. 6).

7. Станція «Одеса-Мала». Залізнична станція «Одеса-Мала», побудована за проектом В. Н. Рикова (1903 р.), будівництво велося під керівництвом Л. Л. Влодека (1904 – 1906 рр.). Будівля є пам'яткою архітектури та містобудування місцевого значення під назвою «Будівля вокзалу «Одеса-Мала»». На даний момент будинок, як вокзал не використовується, хоча на початку ХХ століття перед ним існувала площа, яка на сьогоднішній день, на жаль, забудована. Поруч була лікарня Червоного Хреста, яка стала основою для місцевого топоніму, витіснивши топонім «Одеса-Мала» (рис. 7).

а)

б)

Рис. 5. Вокзал «Одеса-Пасажирська» (фото, 1900-і рр.): а) фото, 1900-і рр.; б) фото 2023 р.

Рис. 6. Будівля Одеського національного економічного університету (фото, 2021 р.)

8. *Станція «Одеса-Східна».* У 1970-80-ті роки як другий одеський вокзал почали використовувати станцію Одеса-Східна. На ній робили зупинку та обслуговувалися пасажирські потяги. Через віддаленість від центру основного житлового масиву Суворовського району, на станції існувала зупинка всіх пасажирських поїздів, що йдуть у східному напрямку. (рис. 8) [13]

Рис. 7. Станція «Одеса-Мала» (фото, 2023 р.)

Рис. 8. Станція «Одеса-Східна» (фото, 2023 р.)

З розвитком залізничного транспорту на початку 20 ст. були сформовані великі складські комплекси, які пропускали через себе значну частину товарів. На околиці міста Одеса виникло так зване Хлібне Містечко, де між залізничних колій була сформована щільна забудова зі складів і торгових площ. Залишки квартальної забудови Хлібного Містечка, яка була сформована залізничними коліями, зараз стали кварталами міста, зберігши діючі рейкові колії тільки по краях квартальної забудови. (рис. 9) [11]

а)

б)

в)

Рис. 9. Хлібне містечко: а) Вхідно-Єрусалимська церква. Малюнок В. Вахренова (скан із репринтного видання 1995 року). Одеса. Початок 1870-х років; б) фрагмент карти 1917 року; в) фрагмент зйомки 2021 року

Висновки. За весь час існування, залізниця істотно впливала на транспортну і містобудівну схему Одеси. Нові шляхи формували зони економічного зростання і приваблювали представників підприємництва та іншої ділової активності вигідною вартістю перевезень, їхньою надійністю і швидкістю. Ці якості залізничних перевезень залишаються актуальними і зараз. І якості ці постійно поліпшуються, слідуючи за постійним попитом.

Близькість морського порту міста Одеси і доступність морських перевезень формувала взаємодію між залізничною і морською логістикою, відкриваючи перспективи міжнародних зв'язків за допомогою швидкого пасажирського і товарного сполучення. Час шляху від Балтійського моря до Середземного через територію Східної Європи став обчислюватися добою, що раніше було неможливо. Уже на початку 20-го століття пасажир із Гельсінкі міг дістатися Стамбула через порт Одеси за кілька діб завдяки скоординованим і надійним зв'язкам морського і залізничного транспорту, що послужило джерелом зародження ідеї сучасних інтермодальних перевезень.

Варто зазначити, що розміщення вокзалу «Одеса Головна» у 19 ст. було зумовлено наявністю вільної ділянки на периферії тодішнього міста. Була можливість виділити великі території під транспортну інфраструктуру. Вокзал, депо, складські комплекси та інші великі обслуговуючі підприємства розмістилися на околицях вільних від міської забудови. На той момент це був єдиний можливий спосіб організувати сучасний логістичний центр у місті, що швидко розвивається. Тим більше, що станція Одеса-Головна не була єдиним діючим вокзалом на той час. (рис. 10)

Рис. 10. Залізничний вокзал «Одеса Головна» (фото, 2021 р.)

Ця інфраструктура швидко обросла житловою і промисловою забудовою і потім, уже в радянські часи, після будівництва величезних житлових масивів, опинилася в географічному центрі міста з мільйонним населенням. Вокзал від самого початку був запланований «тупиковий», з притаманними цьому типу вокзалів недоліками. А залізничні колії, що ведуть до нього, стали формувати депресивні ділянки в центрі міста. Усі транспортні лінії виявилися витягнуті вздовж залізниці та сформували тупикові «зони застою» біля залізничних транзитів. При тому що промислові об'єкти, розташовані вздовж колій поступово припинили існування, або, змінивши специфіку, послужили джерелом формування занедбаних територій. В'їзд у місто веде через зони сумнівної привабливості, і вкрай неприваблива «зустріч» шкодить туристичному іміджу міста відомого своєю архітектурою. Проте, ці ділянки мають великий містобудівний потенціал до реновації.

Тим паче те, що в реаліях сьогодення, як ніколи, стало зрозуміло про важливість української залізниці в її ролі в розвитку економіки і процесі відновлення постраждалих міст і територій. А також гостро постало питання про необхідність реформації структури залізниці. Вантажний і пасажирський потік, пов'язаний з військовими реаліями, багаторазово зріс і вимушено змінив основні режими перевезень. Виявилося, що нова дійсність вимагає більшої адаптивності від транспортної інфраструктури.

Література

- [1] Древаль І. В. Структурні принципи композиційного моделювання об'єднаних вокзальних комплексів: автореф. канд. арх.: 18.00.01. ХДТУА. Харків, 2002. 18 с.
- [2] Древаль І. В. Методологічні основи містобудівного розвитку залізничних вокзальних комплексів: автореф. д-ра. арх.: 18.00.04. ПНТУ ім. Ю. Кондратюка. Полтава, 2013. 36 с.
- [3] Рочняк Ю. А. Теоретичні основи формування архітектури залізничних вокзалів: автореф. д-ра. арх.: 18.00.01. НУЛП. Львів, 2021. 43 с.
- [4] Швець Л. М. Містобудівні принципи формування залізничних вокзальних комплексів у структурі малих і середніх міст: автореф. канд. арх.: 18.00.01. ХНУМГ ім. Бекетова. Харків, 2018. 23 с.

- [5] Іванченко Сергій. Старый железнодорожный вокзал (2018-2022). [Електронний ресурс] URL: http://lost-odessa.iv-studio.od.ua/old_vokzal.html#open02%20%D0%A1.%20%D0%98%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.%20%D0%9E%D1%87%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B8%20%D0%BE%D0%B1%20%D0%9E%D0%B4%D0%B5%D1%81%D1%81%D0%B5
- [6] Кадуріна А. О., Олійник М. Залізничний вокзал у м. Одеса. символіка пам'ятних історичних подій. ОДАБА, Одеса
- [7] Архангельський А. С., Архангельський В. А. Залізничні станції СРСР (Довідник, книга 1). М: Транспорт. 1981. 368 с. (С. 359).
- [8] Архітектура Радянської України. 1951-1952: [Альбом]. - М.: Держ. вид-во літ. з будівництва та архітектури, 1955. 135 с. (С. 11).
- [9] Ілюстрована енциклопедія залізниць До Елліс, К. Гамільтон (Катберт Гамільтон), 1909-1987 р.р. Дата публікації 1976 р.
- [10] Моргун Є. Л. Етапи становлення та розвитку архітектури історизму в Одесі. ОДАБА. Одеса, 2009. № 4.
- [11] Саркисян К. С., Ставницер М. Ф. Улицы рассказывают. Изд. 3-е, перераб. и доп. Одесса: Маяк, 1972. 248 с.
- [12] Соловійова О. М. Залізничний транспорт РІ у другій половині ХІХ ст. М., 1975. С.148 -149.
- [13] Архітектурна енциклопедія другої половини ХІХ століття. Том ІІ. СД. Суспільні будівлі. Барановський Г.В. 1908 р.

References

- [1] Dreval' I. V. Strukturni pryntsypy kompozytsiynoho modelyuvannya ob'yednanykh vokzal'nykh kompleksiv: avtoref. kand. arkh.: 18.00.01. KHDTUA. Kharkiv, 2002. 18 s.
- [2] Dreval' I. V. Metodolohichni osnovy mistobudivnoho rozvytku zaliznychnykh vokzal'nykh kompleksiv: avtoref. d-ra. arkh.: 18.00.04. PNTU im. YU. Kondratyuka. Poltava, 2013. 36 s.
- [3] Rochnyak YU. A. Teoretychni osnovy formuvannya arkhitektury zaliznychnykh vokzaliv: avtoref. d-ra. arkh.: 18.00.01. NULP. L'viv, 2021. 43 s.
- [4] Shvets' L. M. Mistobudivni pryntsypy formuvannya zaliznychnykh vokzal'nykh kompleksiv u strukturi malykh i serednykh mist: avtoref. kand. arkh.: 18.00.01. KHNUMH im. Beketova. Kharkiv, 2018. 23 s.
- [5] Ivanchenko Serhiy. Staryy zheleznodorozhnyy vokzal (2018-2022). [Elektronnyy resurs] URL: http://lost-odessa.iv-studio.od.ua/old_vokzal.html#open02%20%D0%A1.%20%D0%98%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.%20%D0%9E%D1%87%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B8%20%D0%BE%D0%B1%20%D0%9E%D0%B4%D0%B5%D1%81%D1%81%D0%B5
- [6] Kadurina A. O., Oliynyk M. Zaliznychnyy vokzal u m. Odesa. symbolika pam'yatnykh istorychnykh podiy. ODABA, Odesa
- [7] Arkhanhel's'kyy A. S., Arkhanhel's'kyy V. A. Zaliznychni stantsiyi SRSR (Dovidnyk, knyha 1). M: Transport. 1981. 368 s. (S. 359).
- [8] Arkhitektura Radyans'koyi Ukrayiny. 1951-1952: [Al'bom]. - M.: Derzh. vyd-vo lit. z budivnytstva ta arkhitektury, 1955. 135 s. (S. 11).
- [9] Ilyustrovana entsyklopediya zaliznyts' Do Ellis, K. Hamil'ton (Katbert Hamil'ton), 1909-1987 r.r. Data publikatsiyi 1976 r.
- [10] Morhun YE. L. Etapy stanovlennya ta rozvytku arkhitektury istoryzmu v Odesi. ODABA. Odesa, 2009. № 4.

[11] Sarkys'yan K. S., Stavnytser M. F. Ulytsy rasskazyvayut. Yzd. 3-e, pererab. y dop. Odessa: Mayak, 1972. 248 s.

[12] Solovyova O. M. Zaliznychnyy transport RI u druhiy polovyni KHIKH st. M., 1975. S.148 -149.

[13] Arkhitekturna entsyklopediya druhoyi polovyny XIX stolittya. Tom II. CD. Suspil'ni budivli. Baranovs'kyu H.V. 1908 r.

HISTORICAL FEATURES OF FORMATION ODESSA STATIONS**Ovsiankin O.P.,**PhD student, Department of Urban Planning
metrika2003@gmail.com, ORCID: 0009-0002-6131-3062*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. The historical features of the formation of Odessa railway stations are considered. It was discovered that the history of railway construction in Ukraine began in 1854 with the construction of a railway branch from Odessa to Parkan, which was the beginning of the rich history of the Odessa railway and railway stations. There were 5 stations in total: "Freight" – a warehouse station and a large station (1865); "Odessa-Main" railway station (first – 1884, existing – 1944 – 1952); "Odessa-Port" railway station (1907 – 1910); Kuyalnytsky station (1873); "Odessa-Passenger" railway station (1914). And a few more temporary and auxiliary ones: "Narkhoz" Station (1944); Station "Odessa-Mala" (1903); Station "Odessa-East" (1970). One of the main achievements of the research is the discovery and study of the formation of the "Bread Town" – on the outskirts of the city of Odessa at the beginning of the 20th century, which was a large warehouse complex, where a dense building of warehouses, warehouses and shopping areas was formed between the railway tracks. The remnants of the Bread Town quarter setting are now city blocks, retaining working rail tracks only at the edges. In the realities of the present time, the importance of the Ukrainian railway and its role in the development of the economy and the process of restoration of the affected cities and territories were revealed.

And also the question of the need to reform the structure of the railways arose acutely: the cargo and passenger flow, connected with military realities, increased many times and forced to change the main modes of transportation. It turned out that the new reality requires greater adaptability from the transport infrastructure.

Keywords: Odessa railway, railway stations, transport infrastructure.

GREEN INFRASTRUCTURE FOR PROTECTING SHIRAZ'S HISTORIC URBAN FABRIC FROM FLOODING**Baratvakili I.**

M. Sc. in Urban Design, Senior Researcher
Imanbaratvakili.a@gmail.com
Karlsruhe Institute of Technology, Karlsruhe

Ahmadi P.

M.Sc. in Architecture
ahmadi_parisa@arch.iust.ac.ir

Dokouhaki N.

B. A. in Architecture
negardokouhaki@gmail.com

Nozari M.

M. Sc. in Urbanism
monanozari1987@gmail.com
Universitat Politècnica de Catalunya, Barcelona

Rahimian Shalbf F.

B. A. In Architecture
farimarahimian79@gmail.com

Abstract. Shiraz, a city known for its rich historical urban fabric, faces increasing challenges posed by climate change and extreme weather events, particularly floods. The rapid urbanization and limited stormwater management infrastructure have exacerbated the vulnerability of the city's historic areas to flooding. Due to the registration of 360 km of Shiraz historical fabric in the national register in 2023, the importance of planning to safeguard this precious heritage has become twice as crucial. This study explores the potential of urban green spaces as a sustainable approach to mitigate flood impacts on Shiraz's historic urban fabric. Through a comprehensive analysis of flood patterns, urban green spaces, and historic buildings, this research aims to identify the most flood-prone areas and assess the effectiveness of existing green spaces in minimizing flood risks. The study also evaluates the role of vegetation and permeable surfaces in stormwater management to reduce floodwater runoff and its impact on historical structures. The findings reveal that strategically designed and maintained urban green spaces can act as natural flood buffers, helping to regulate water flow, reduce surface runoff, and minimize flood-induced damage to historic buildings. By integrating green spaces into urban planning, policymakers can enhance the city's resilience to floods and preserve the unique character and heritage of Shiraz's historic urban fabric. This study advocates for incorporating green infrastructure and sustainable stormwater management practices as integral to urban planning strategies. By embracing nature-based solutions, Shiraz can safeguard its historical treasures and foster a more sustainable and resilient urban environment for current and future generations. This research aimed to assess the implications of reducing urban green spaces, particularly in the green belt surrounding Shiraz's historic urban fabric and Snag-e-

Siah neighborhood, on the vulnerability of historical sites to flood damage and potential demolition. With the utilization of urban green spaces, flood damage to Shiraz's built heritage was investigated in this study using both quantitative and qualitative methods simultaneously. The study results showed that the reduction of urban green infrastructure significantly increased the damage caused by floods in the historical area of Shiraz.

Keywords: Built Heritage, Natural Disaster, Urban Green Space, Sustainable Flood Mitigation Strategy, Urban Flooding

Introduction. The preservation of built heritage holds a profound significance, not only for the well-being of the built environment but also for the essence of community, cultural identity, and the distinct character of a place. Over the 20th century, society has realized the importance of safeguarding natural and historical sites to uphold urban identity and maintain a continuous link between the past, present, and future. Disruption of this continuum can lead to feelings of displacement and loss, underscoring the vital role of preserving built heritage. Since 1995, Shiraz's historic urban fabric has been confronting an alarming destruction process, a trend that accelerated significantly by 2011. Over the past three decades, approximately 20 hectares of the city's total 360 hectares of built heritage have been irreversibly lost due to new urban development and construction, excluding new streets. Concurrently, the adverse effects of climate change have manifested in natural disasters, particularly urban flooding, wreaking havoc on familiar surroundings and emotional landmarks, especially within historical sites. In 2019, a devastating flood severely impacted Shiraz's neighborhoods, inflicting extensive damage on the city's urban fabric. In disaster response, the importance of built heritage sites is often relegated to a lower priority than other infrastructure aspects. While certain measures exist to mitigate the impact of natural disasters, both structurally and non-structurally, scant attention has been devoted to exploring the potential role of urban green spaces as a sustainable strategy for flood mitigation. Traditional hazard mitigation methods, such as rainwater retention tanks, previous paving, and pumping stations, have received primary focus in previous research. At the same time, adopting more sustainable approaches to preserve built heritage sites has been underinvested.

Therefore, this research endeavors to study the reduction of flood damage impacts with a specific focus on safeguarding Shiraz's built heritage through sustainable urban strategies, including integrating urban green spaces. The study addresses two fundamental questions: Firstly, how do urban green spaces in the historical context of Shiraz city effectively mitigate flood damage and reduce its impacts on the built heritage? Secondly, what is the role of urban green space area, as a substantial variable, in reducing water storm impacts in Shiraz's historic sites? An extensive literature review and remote mapping techniques have been employed to carry out this study comprehensively.

By examining the potential benefits of urban green spaces as a sustainable flood mitigation measure and investigating their impact on preserving built heritage, this research seeks to contribute valuable insights to urban planning and disaster resilience in Shiraz. Integrating these sustainable strategies may pave the way for the city's more resilient and culturally enriched future, aligning with the imperative goal of safeguarding its historical identity for generations to come.

Analysis of the Recent Research and Publications. Shiraz, a city steeped in rich history, civilization, culture, art, and architecture, has witnessed considerable destruction within its historic urban fabric in recent years due to ill-advised strategies and negligence. These valuable historical areas are imperative to safeguard the city's cultural heritage and protect it from potential risks and damages. However, like many other urban centers, Shiraz faces environmental challenges from global warming and climate change. Altered precipitation patterns, particularly urban flooding, threaten the city's built heritage.

A comprehensive approach encompassing structural and non-structural methods is essential to preserve Shiraz's historic sites. By implementing effective flood prevention, mitigation, and recovery strategies, the city can significantly reduce the impact of urban flooding on its precious

built heritage. Notably, current studies advocate adopting sustainable flood mitigation techniques as a promising solution.

The inadequacies of conventional piped drainage systems in managing stormwater runoff are exacerbated by urban development. Therefore, the importance of optimizing green infrastructure configurations to harmonize with the urban hydrological cycle, facilitating better control of urban flooding has been highlighted in recent studies; Integrating green infrastructure, which is found in various types, effectively attenuates the impact of urban runoff, retaining water within urban ecosystems so that there was an impressive reduction of total runoff by 15% and peak flow by 8% in Beijing [1]. As sustainable hazard mitigation strategies, urban green spaces significantly reduce long-term flood damage risks in cities. Despite substantial investments in various hazard mitigation programs, urban green spaces have often been overlooked; therefore, prioritizing urban green space as a type of green infrastructure can foster the development of disaster-resilient communities [2]. Moreover, to decrease flood risk and offer environmental advantages, previous studies used a geographic-information-based model to assess the benefits of reducing flood damage, compare them to costs, and create cost-effective nonstructural flood damage mitigation strategies applicable to flood-prone communities [3].

Various planning and governance challenges associated with managing green infrastructure landscapes are often situated far from downstream flood-prone areas and may extend across different administrative jurisdictions. Addressing these challenges requires collaborative efforts among diverse stakeholders across boundaries; spatial and river basin management plans can offer valuable examples of planning processes that can aid in this context. Additionally, integrating green infrastructure landscapes into a comprehensive response is essential, encompassing various spatial scales. However, it is noted that green infrastructure measures have not received sufficient attention in policy, practice, and research compared to other approaches. In this way, it is necessary to explore green infrastructure landscapes in different locations further and their potential to address diverse climate change adaptation functions beyond flood risk management [4]. Regarding this context, some guidelines have been released for enhancing flood resilience through urban green space spatial planning. By introducing green spaces in strategic locations, flooding probabilities decreased by up to 50%, depending on the area's green space coverage and flood-prone characteristics. Green spaces intercept water, promote infiltration, and slow down rainwater flow, reducing runoff by 16% and peak outflow by about 25% in forested areas. In addition, the area of green spaces, physical attributes, and environmental variables collectively influence flooding probabilities. From all the related variables, the green space area exhibited the highest impact on reducing flooding probabilities (Table 1). Consequently, urban areas with limited green spaces face heightened risks of flooding and damage to built heritage (Table 2) [5].

This research aims to build upon the insights provided by Lui, Tyler, Kousky, Carter, and Kim, seeking to explore the potential benefits of implementing sustainable flood mitigation strategies, with a particular focus on urban green spaces, to safeguard Shiraz's invaluable built heritage. By examining the effectiveness of green infrastructure in flood reduction and disaster resilience, this study aspires to contribute meaningful recommendations for preserving Shiraz's historical identity and cultural legacy for future generations.

Table 1 Variables’ Analysis in 4 Flooded Area Types of Seoul, 2023, Authors

Area Type 1 in Seoul, Korea									
Variables	Presence of FRMI	Green Space Area	Detached Housing Area	Mixed-Land Use Area	Land Use	Slope	TWI	Soil Drainage	Max. Hourly Precipitation (mm)
Minimum Value						▶			
Average Value							▶		

Maximum Value	▶	▶	▶	▶				▶	
Area Type 2 in Seoul, Korea									
Minimum Value				▶	▶		▶	▶	
Average Value			▶						
Maximum Value		▶				▶			▶
Area Type 3 in Seoul, Korea									
Minimum Value						▶			
Average Value			▶	▶			▶		
Maximum Value		▶						▶	▶
Area Type 4 in Seoul, Korea									
Minimum Value							▶		
Average Value						▶			
Maximum Value		▶						▶	▶

Table 2 Flood Probability Estimation Based on the Area of the Urban Green Spaces in 4 Flooded Area Types of Seoul, 2023, Authors

Description	Average of Green Space Area Ratio Within a 100m Radius in Seoul, Korea	Flood Probability
Flooded Area Type 1	%2.26	High
Flooded Area Type 2	%22.48	Low
Flooded Area Type 3	%2.81	High
Flooded Area Type 4	%6.23	Medium
Legend		
Average of Green Space Area		Flood Probability
S > %19.43		Low (Non-Flooded)
%4.49 < S < %19.43		Medium
S < %4.49		High (Flooded)

Materials and Methods. With the benefit of urban green spaces, flood damage to Shiraz's built heritage was investigated in this study using both quantitative and qualitative methods simultaneously. Initially, the current study explored various destructive causes of Shiraz's historic urban fabric, and one of the most significant factors, urban flooding caused by climate change and human intervention, was identified to get deeper due to a couple of urban floods that happened in Shiraz over the last forty years. Because of the vulnerability of the historical sites and environmental concerns in Shiraz, urban green space was specifically chosen as a sustainable approach to minimize the effects of flood damage and preserve Shiraz's historical sites.

In this manner, firstly, the maximum hourly precipitation, which was secondary data, for the Shiraz urban flood in 2019 was specified as 75mm in the Shiraz historic urban area; Second, the area of urban green spaces was estimated by less than 2%, which was the primary data, in this district to determine the flood probability level based on a map of Shiraz's historical urban fabric in 2022. Finally, it was discovered that Shiraz's historical urban context had a slope between %1.32 and %7.35 based on topographic and geological maps. This study found the secondary data through literature reviews, whereas the primary data were estimated through remote mapping and analysis.

Additionally, using a qualitative approach, the effects of various factors, such as soil perviousness rate, runoff rate, water flow arrival time, and energy, were examined in Shiraz's historical sites. Due to the need to compare statistics among similar past experiences in Shiraz and to examine the beneficial effects of urban green spaces to lessen the damage caused by urban flooding in Shiraz's historic urban area, this study used both methods concurrently. In the current study, an observation instrument was effectively used to collect data.

Statement of the Problem. Shiraz has a long history of gardens' role in the configuration and growth of its urban landscape [6]. The city's developmental process can be categorized into four distinct phases – the first being dominated by greenery and a few buildings, followed by a parallel development of gardens and buildings. During this phase, both natural and built heritages grew at similar rates. However, the third period saw a decrease in greenery development due to new urban development like street construction [7], leading to the destruction of historical areas and a shift towards built heritages dominating natural ones in present times [Fig. 1]. In Shiraz, the lack of communication between green structures and historical sites has arisen due to three primary factors: the destruction of greenery, the abandonment of historic urban fabric, and the construction of new urban developments without proper consideration for the vulnerability of historical sites (Fig. 1).

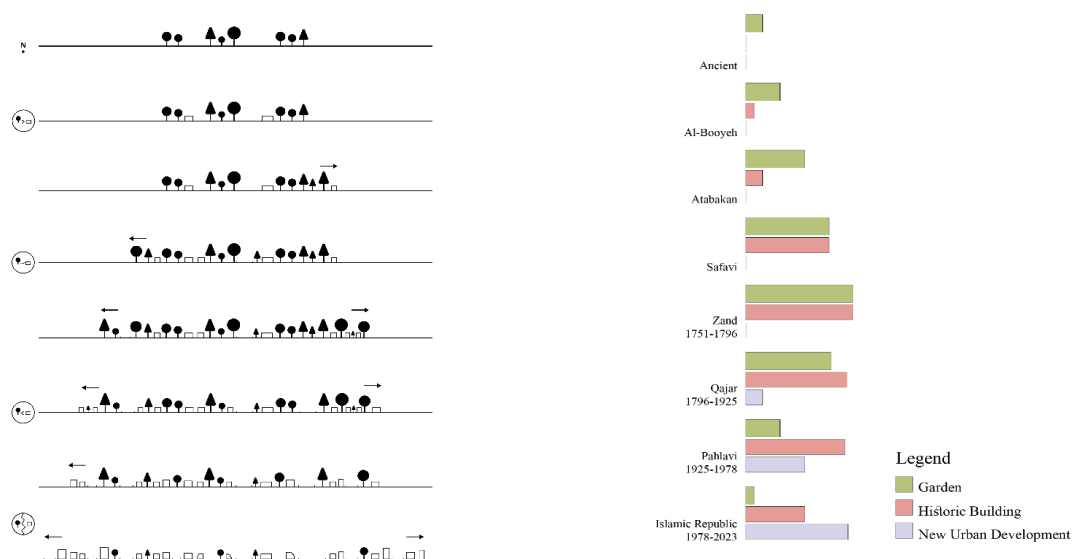

Fig. 1 Urban Structure Development from Beginning to the Present in Shiraz, 2023, Authors

In the academic context, climate change, caused by global warming, poses a significant challenge as it has various detrimental effects on cities and people. In recent years, there has been a noteworthy shift in precipitation patterns due to climate change, putting certain urban areas, particularly historical sites, at risk of urban floods and subsequent extensive damage [3]. Over the past four decades, Shiraz has experienced three major urban floods in 1986, 2001, and 2019 [Table 3] due to extreme precipitation events. These floods resulted in water overflow in river streams and caused severe destruction to several parts of Shiraz's urban infrastructure. Furthermore, based on forecasts from the national meteorological organization, Shiraz was expected to face serious flood risks in the spring of 2020 and the summer of 2022 (Fig. 2). According to the maps (Fig. 2), it can be seen which part of Shiraz’s built heritage is at flood risk more, in 2020 and 2022. Moreover, This highlights that Shiraz is considered one of the flood-prone cities in Iran due to factors such as climate conditions, precipitation behavior, morphological and geological factors [Table 4], as well as human interventions like street and building construction, changes in land use, construction near riverside areas, and destruction of urban green spaces [8].

The historic urban fabric of Shiraz is particularly vulnerable to destruction during floods due to its delicate structure. For instance, in the case of Shiraz’s urban flood in 2019, the maximum hourly precipitation rate in the northeast of the city (Quran Gateway) was approximately 75mm (Table 3). Hence, in this condition, much rainwater entered the Khoshk river stream below the Quran Gateway and northeast Shiraz’s historic urban fabric (Fig. 3). Afterward, due to the small width of the Khoshk River catchment, impervious surfaces resulting from inappropriate urban development alongside the Khoshk River stream, and lack of urban green spaces, as a green belt around the historical sites (Fig. 13) To minimize the water flow speed and volume, an excess amount of water flow entered Shiraz’s historical urban area so that some historical sites, such as Zand Blv. and Vakil Bazar, due to the gentle slope of the land, were flooded, and consequently, some historical assets were posed to damage significantly (Fig. 3) [8].

Table 3 Maximum Hourly Precipitation in Flooded Areas of Shiraz During Urban Flood in 2019, 2023, Authors

Shiraz’s Flood in 2019	
Direction	Hourly Precipitation Rate
Northwest	150mm
Southeast (Historic Urban Fabric)	75mm
Northeast (Quran Gateway)	75 mm

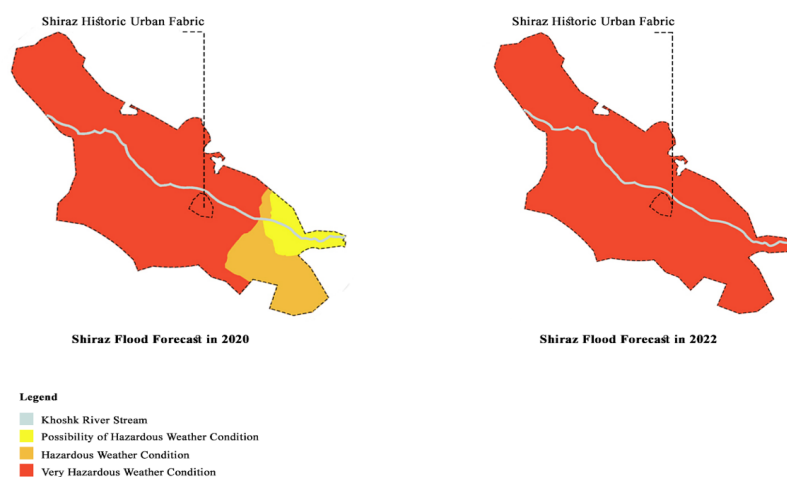

Fig. 2 Shiraz Flood Forecast Maps in 2020 and 2022, 2023, Authors

Table 4 Flood Probability Analysis in Shiraz Based on the Morphological and Geological Variables, 2023, Authors

Morphological and Geological Factor Role in Shiraz’s Urban Flood Probability				
Location	Soil Type	Soil Perviousness rate based on the soil type	Slope	Flood Probability
Northwest	Carbonate Units	High	%50	Low
Northeast	Marnie Units	Low	%14.28-%30.43	High
Southeast (Historic Urban Fabric)	Alluvial Sediments	Low to average	%1.32-%7.35	Medium to high

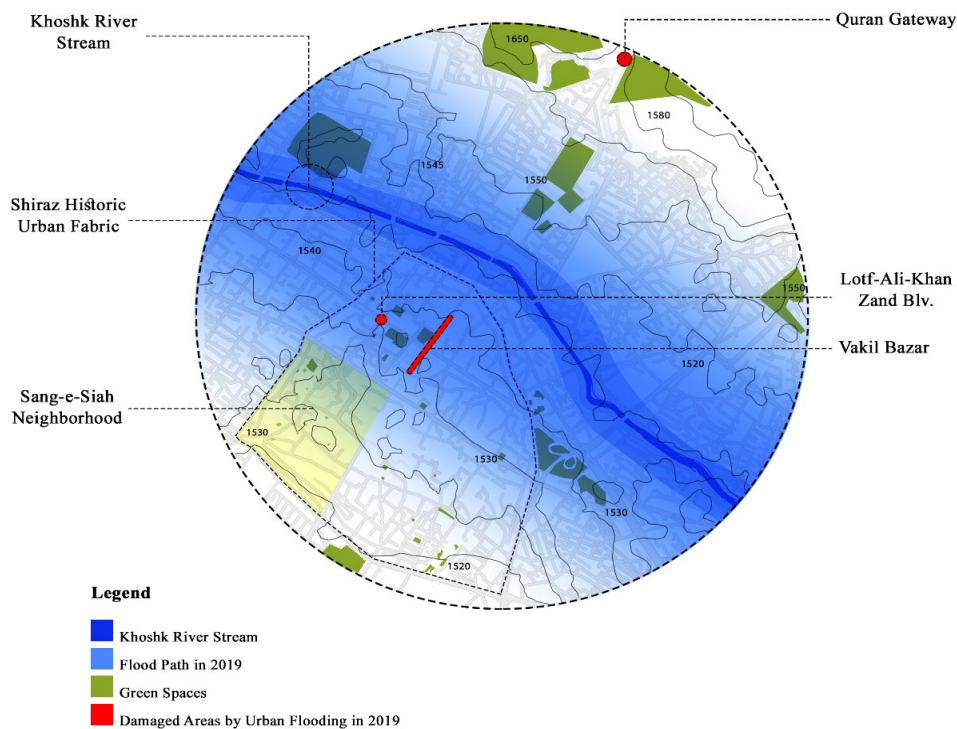

Fig. 3 Flooded Areas in Shiraz Historic Urban Area in 2019, 2023, Authors

There are two conventional approaches to mitigating hazards in urban areas: structural measures (engineering methods) and non-structural measures (administrative methods) [2]. While both of these approaches can reduce flood losses in cities, there is a need for further investigation into more sustainable flood mitigation strategies. These strategies should simultaneously be cost-effective, environmentally friendly, and sustainable [2]. Regarding Shiraz's historic urban fabric, many urban green spaces and gardens have been destroyed over the years without considering their important role as one of the most effective sustainable flood mitigation strategies for preserving built heritage.

Main material and results. Climate change, resulting from global warming, is considered a major concern for cities in the present era, as it presents numerous challenges. One of these challenges includes natural disasters like floods that can damage cities, particularly vulnerable and sensitive areas like historical urban fabrics. Flooding is an extreme weather event that can occur for various reasons, and its impact depends on several factors in historical urban areas, such as the presence of urban green spaces. American Research has found that a yard tree can intercept 760 gallons (3455 liters) of rainfall in its crown, reducing polluted stormwater runoff and flooding [9]. Different types of green infrastructures have the most co-benefits to natural disaster mitigation. Parks and wetlands, as urban green spaces, are ideal for maintaining levels and supporting habitats. These huge urban green spaces can help reduce the severity of natural disasters such as floods by controlling and preventing erosion [10]. The presence of vegetation, as a sustainable flood mitigation strategy, in historic urban areas has a positive effect on flood damage reduction; vegetation can reduce peak flood waves and delay their arrival time by providing resistance to water flow and causing energy dissipation [11]. Additionally, vegetation acts as a natural barrier that slows down water flow and allows it to be absorbed by soil rather than remaining in the area and damaging the historical buildings [12] (fig. 4). Accordingly, there are three main ways in which vast green spaces and vegetation in the urban or pre-urban environment can contribute to flood alleviation: by delaying the downstream passage of flood flows, reducing the volume of runoff through interception, and promoting rainfall infiltration into the soil [9].

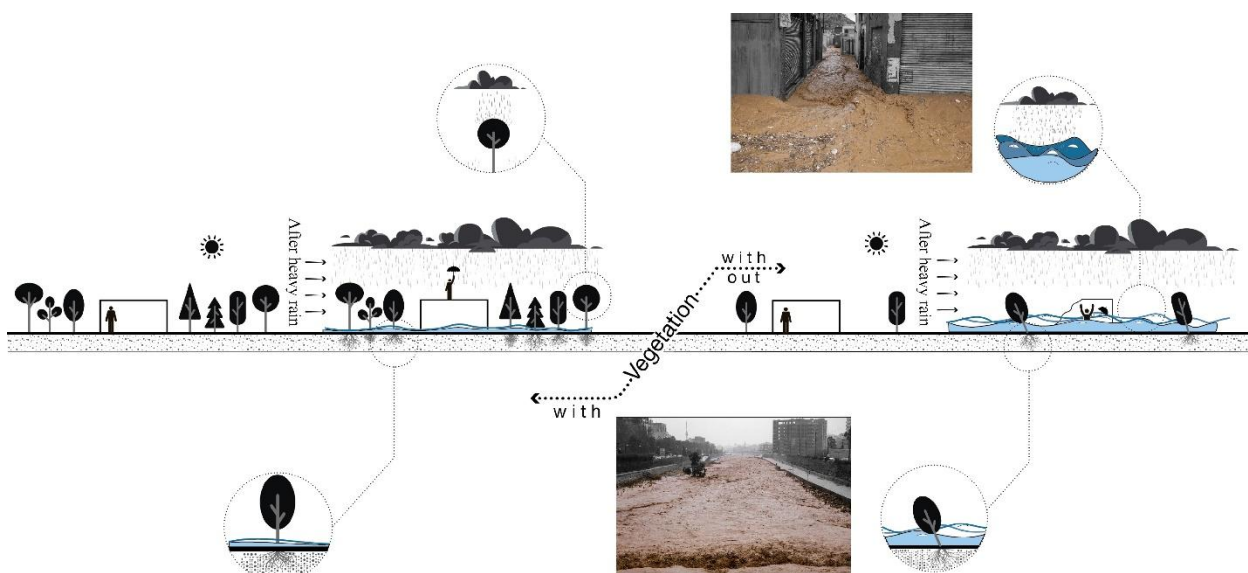

Fig. 4 Flood Damage Diagram Based on the Vegetation Cover, 2023, Authors

The Most Effective Urban Green Space Type in Mitigating Flood Damage in Shiraz

Urban green spaces are integral components within the city’s structure, possessing distinct characteristics. These structures comprise diverse types, including trees, parks, gardens, lawns, shrubs, greenery roadsides, cemetery landscapes, central courtyard Houses, groundcovers, tomb landscapes (Table 5) [13], and agricultural lands in Shiraz. Each type plays a unique role in the organization and definition of the urban environment while simultaneously promoting the city’s image [14]. They also serve as habitats for urban wildlife and indirectly protect historic areas within the city fabric with special features. In the context of sustainable flood mitigation, certain types of urban green spaces are more efficient than others, depending on the area's scale. For example, agricultural lands and pastures are effective at the urban fabric scale, while parks, gardens, lawns, cemeteries, and tomb landscapes are suitable at the neighborhood scale. At the single-building scale, shrubs, roadside greeneries, and central courtyards are appropriate for reducing flood damage to preserve Shiraz's built heritage. Despite the loss of significant portions of green spaces in Shiraz’s historical urban fabric in recent times, there still exist some green areas that are intrinsically linked with historical sites because Shiraz’s historical urban fabric was designed as a city garden where the presence of green spaces and historical buildings were interdependent.

Table 5 Classification of Urban Green Spaces in Shiraz, 2023, Authors

Figure Number	Green Space Type	Location	Image
Fig. 5	Park	Valiasr Park	

Fig. 6	Garden	Narenjestan-e-Ghavam Garden	
Fig. 7	Lawn	Karim-Khan Arg	
Fig. 8	Roadside Greenery	Karim-Khan Arg	
Fig. 9	Sidewalk Greenery	Karim-Khan Arg	
Fig. 10	Cemetery Landscape	Dar-al-Salam Cemetery	
Fig. 11	Central Courtyard	Forough-al-Molk House	

Fig. 12	Tomb Landscape	Sheikh-Roozbahan Tomb	

Urban Green Space Cut Downs in Shiraz’s Historic Urban Area and the Flood Damage Increase

Over the years, Shiraz has experienced multiple floods including the last severe one in 2019 that caused significant damage to both old and new urban areas as well as to the people. Regarding analyzing urban green spaces’ area as a sustainable flood mitigation approach to preserve built heritage, this research focuses on two urban scales, including Shiraz’s historic urban fabric, the Sang-e-Siah neighborhood.

According to the urban green belt around the Shiraz historical urban fabric in 1947, 1956, 1986, and 2022, there is a significant decrease in the green belt surrounding Shiraz’s historic urban fabric, especially on its east side (fig. 13); this reduction in large-scale urban green spaces has led to an increased possibility of demolition of Shiraz’s historical urban fabric during possible floods. This is because water flow cannot be controlled from entering historical sites due to the lack of green belts around them.

Flood impacts on the built heritage could be classified into three categories including structural damage, such as cracks and collapse, and non-threatening damage, such as moisture-induced issues like mold and biodegradation. Damages caused by urban floods showcase the vulnerability of certain materials and building types; also, they depend on various factors such as floodwater depth, flow rate, exposure time, pollutants, building materials, and drying speed. In the classification of damages, buildings made of earthen materials, such as adobe and daub, are especially vulnerable to long exposure to water. Physical degradation and anomalies in structures occur due to moisture, wooden structural elements, swelling with humidity, causing cracks in the mud mortar, and exposing the wood to weather effects, shortening its lifespan. Brick walls can also suffer damage from salt leaching due to high groundwater levels [15], moreover, significant changes in the mechanical characteristics of some materials, namely brick and natural stone, endanger built heritage considerably [16]. Regarding the Shiraz built heritage, due to flood direction building earthen materials, gentle slope, impervious surfaces, low density of urban green spaces (Table 6), Area type A in Sang-e-Siah neighborhood (fig. 14), is substantially subjected to long exposure to water, thereby, built heritage is highly vulnerable to destruction, especially in the southern part of the area, in the case of urban flooding.

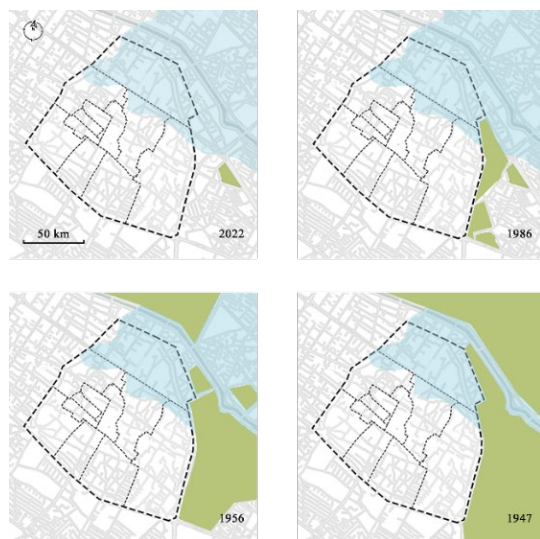
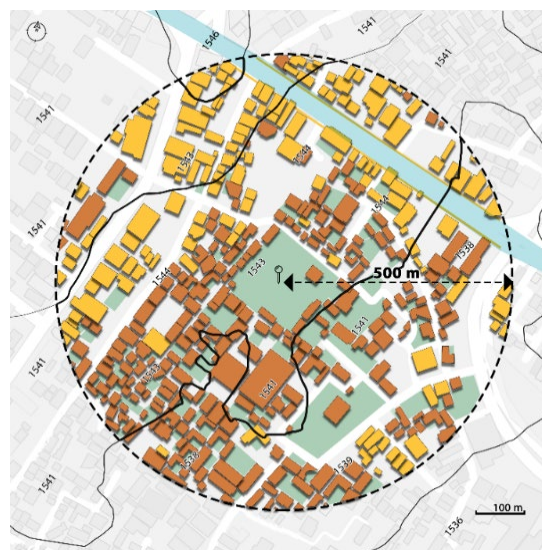

Fig. 13 Analysis of the Urban Green Belt Condition around Shiraz Historic Context, 2023, Authors

Legend
 Green Space
 Historic Building
 New Building
 Water Flow Direction

Fig. 14 Area Type A in the Sang-e-Siah Neighborhood, 2023, Authors

Table 6 Vulnerability to the Flood Damage in Area Type A (Sang-e-Siah Neighborhood), 2023, Authors

Area Type A in the Sang-e-Siah Neighborhood	
Flood Variables	Description
Historic Building Materials	Brick – Wood – Adobe
Soil Perviousness	Low to Medium (According to Table 4)
Slope	Low (According to Table 4)
Flood Direction	Northeast to the Southwest
Area of Urban Green Spaces	%6.12
Historical buildings, located in Area type A, are highly vulnerable to structural (cracks and collapse) and moisture-induced destruction during and after urban floods.	

Conclusions. The research outcomes shed light on the urgent need to reduce flood damage in Shiraz's historic urban fabric and the importance of safeguarding the city's built heritage. The study has brought attention to the vulnerability of historical sites to the escalating risks of urban flooding, posing a significant threat to Shiraz's cultural and historical identity. Recent severe floods have underscored the critical need for effective and sustainable flood mitigation strategies to protect the invaluable built heritage of the city.

The research has emphasized the significance of considering the urban green space area in flood mitigation planning, particularly within Shiraz's historic urban fabric. By strategically

locating and optimizing green spaces, the city can effectively attenuate floodwaters, delay peak flow, and facilitate water absorption into the soil, thus minimizing damage to historical buildings and streets during urban flooding.

The study has drawn attention to the concerning trend of decreasing green spaces in Shiraz's historical urban fabric over the years, particularly evident in the green belt surrounding the city's historical core. The research findings have illuminated the undeniable vulnerability of Shiraz's historic urban fabric to flood damage, as evidenced by the 2019 urban flood. The intensity of precipitation, with a maximum hourly rate of around 75mm in the northeast part of the city near the Quran Gateway, resulted in a substantial influx of rainwater into the Khoshk river stream, situated below the Quran Gateway and northeast of the historic urban fabric.

Unfortunately, several factors hindered the effective management of floodwaters, leading to significant devastation in the historical area. The Khoshk River catchment's narrow width and impervious surfaces resulting from poorly planned urban development alongside the Khoshk River stream exacerbated the flooding. Moreover, the alarming decline of urban green spaces from 27% in 1947 to a mere 2% in 2022 severely affected the area's capacity to mitigate the water's impact by absorbing and slowing its flow into the historical sites.

As a result, key locations such as Zand Boulevard and Vakil Bazaar succumbed to excessive water flow, amplifying the vulnerability of historical assets and causing substantial damage. The gentle slope of the land, ranging from approximately 1.32% to 7.35%, further worsened the situation, underlining the urgency for implementing sustainable flood mitigation strategies. Integrating urban green spaces into flood management plans emerges as a crucial solution to safeguard and preserve Shiraz's invaluable historic urban fabric from potential future flood events.

The decline of greenery in these areas has escalated the risk of flood-induced demolition and destruction of Shiraz's valuable heritage sites. Therefore, effective preservation and expansion of urban green spaces are critical for enhancing the city's resilience against the escalating impacts of climate change and natural disasters.

The research has underscored the imperative of adopting proactive and sustainable flood mitigation measures, specifically focusing on incorporating urban green spaces. This emphasis is vital in protecting Shiraz's historic identity, cultural heritage, and the well-being of its communities for generations to come. By addressing the research problem and achieving its objectives, the research contributes to the broader field of urban planning and disaster resilience, paving the way for Shiraz's more resilient and culturally enriched future.

List of Figures

- Fig 1 Urban Structure Development from Beginning to the Present in Shiraz, 2023, Authors
- Fig 2 Shiraz Flood Forecast Maps in 2020 and 2022, 2023, Authors
- Fig 3 Flooded Areas in Shiraz Historic Urban Area in 2019, 2023, Authors
- Fig 4 Flood Damage Diagram Based on the Vegetation Cover, 2023, Authors
- Fig 5 Valiasr Park, Shiraz, M.J. Toghraie, 2022
- Fig 6 Narenjestan-Ghavam Garden, Shiraz, N. Dokouhaki, 2023
- Fig 7 Karim-Khan Arg, Shiraz, N. Dokouhaki, 2023
- Fig 8 Karim-Khan, Shiraz, N. Dokouhaki, 2023
- Fig 9 Karim-Khan, Shiraz, N. Dokouhaki, 2023
- Fig 10 Dar-al-Salam Cemetery Landscape, Shiraz, N. Dokouhaki, 2023
- Fig 11 Forough-al-Molk House, Shiraz, A.R. Mashreghi, 2022
- Fig 12 Sheikh-Roozbahan Tomb Landscape, Shiraz, N. Dokouhaki, 2023
- Fig 13 Analysis of the Urban Green Belt Condition around Shiraz Historic Context, 2023, Authors
- Fig 14 Area Type A in the Sang-e-Siah Neighborhood, 2023, Authors

List of Tables

- Table 1. Variables' Analysis in 4 Flooded Area Types of Seoul, 2023, Authors

Table 2. Flood Probability Estimation Based on the Area of the Urban Green Spaces in 4 Flooded Area Types of Seoul, 2023, Authors

Table 3. Maximum Hourly Precipitation in Flooded Areas of Shiraz During Urban Flood in 2019, 2023, Authors

Table 4. Flood Probability Analysis in Shiraz Based on the Morphological and Geological Variables, 2023, Authors

Table 5. Classification of Urban Green Spaces in Shiraz, 2023, Authors

Table 6. Vulnerability to the Flood Damage in Area Type A (Sang-e-Siah Neighborhood), 2023, Authors

References

- [1] W. Liu, W. Chen, C. Peng, Assessing the Effectiveness of Green Infrastructure on Urban Flooding Reduction, Science Direct, 2014
- [2] J. Tyler, Sustainable Hazard Mitigation: Exploring the Importance of Green Infrastructure in Building Disaster Resilient Communities, The Journal of Sustainable Development, 2016.
- [3] C. Kousky, Sh. M. Olmstead, M. Walls, M. Macauley, Strategically Placing Green Infrastructure: Cost-Effective Land Conservation in the Floodplain, Environmental Science and Technology, 2013.
- [4] J. Carter, J. Hnadley, T. Butlin, S. Gill, Adopting Cities to Climate Change – Exploring the Flood Risk Management Role of Green Infrastructure Landscapes, Journal of Environmental Planning and Management, 2017.
- [5] H. Kim, D. K. Lee, S. Sung, Effects of Urban Green Spaces and Flooded Area Type on Flooding Probability, MDPI Sustainability, 2016.
- [6] K. Afsar, History of Shiraz’s Historical Urban Fabric, Tehran, Ghatreh, 1995.
- [7] T. Nasr, Architectural and Urbanism of Shiraz in the Pahlavi Dynasty, Tehran, Rozaneh-Kar, 2004.
- [8] Geological Survey Mineral Exploration of Iran, Online, 23433, 2019.
- [9] A. Brunt, N. Shah, S. Broadmeadow, V. Lawrence, R. Bryant, Benefits of Green Infrastructure, Forest Research, 2010.
- [10] A. Varanasi, What Are the Co-Benefits of Green Infrastructure?, State of the Planet, Online, 2019.
- [11] Oguzhan, Ozgenc Aksoy, Experimental Investigation of the Effects of Vegetation on Dam Break Floof Waves, Journal of Hydrology and Hydromechanics, 2020.
- [12] Carlyle-Moses, Gash, Rainfall Interception loss by Forest Canopies, Forest Hydrology and Biogeochemistry, 2011.
- [13] Liang, Knappett, Bengough, Ke, Small Scale Modeling of Planet Root Systems using 3D Printing, with Applications to investigate the Role of Vegetation on Earthquake-Induced Landslides, Springer, 2017.
- [14] M. Szubert, W. Warcholik, M. Zemla, The Influence of Elements of Cultural Heritage on the Image of the Destinations: Using Four Polish Cities as an Example, Land, 2021.
- [15] M. Dimitrijevi’c, Static Analysis of the Walls of Folk Architecture Objects in Proceedings Protection of Monuments of Folk Architecture, Society of Conservators: Belgrade, 1984.
- [16] M. F. Drdacky, Impact of Floods on Heritage Structures, Journal of Performance of Constructed Facilities, 2010.

ЗЕЛЕНА ІНФРАСТРУКТУРА ДЛЯ ЗАХИСТУ ІСТОРИЧНОЇ МІСЬКОЇ ТКАНИНИ ШИРАЗА ВІД ПІДТОПЛЕННЯ

Баратвакілі І.

Магістр наук. у міському дизайні., наук. Співробітник
Imanbaratvakili.a@gmail.com
Технологічний інститут Карлсруе, Карлсруе

Ахмаді П.

магістр архітектури
ahmadi_parisa@arch.iust.ac.ir

Докухакі Н.

бакалавр архітектури
negardokouhaki@gmail.com

Нозарі М.

магістр наук. у міському дизайні
monanozari1987@gmail.com
Політехнічний університет Каталонії, Барселона

Рахімян Шалбаф Ф.

бакалавр архітектури
farimarahimian79@gmail.com

Анотація. Шираз, місто, відоме своєю багатю історичною урбаністичною тканиною, стикається зі зростаючими викликами, спричиненими зміною клімату та екстремальними погодними явищами, зокрема, повенями. Швидка урбанізація та обмежена інфраструктура управління зливовими водами посилили вразливість історичних районів міста до повеней. У зв'язку з внесенням 360 км історичної тканини Ширази до національного реєстру у 2023 році, важливість планування для збереження цієї дорогоцінної спадщини зростає вдвічі. Дослідження також оцінює роль рослинності та проникних поверхонь в управлінні зливовими водами для зменшення стоку паводкових вод та їхнього впливу на історичні споруди. Результати дослідження показують, що стратегічно спроектовані та доглянуті міські зелені насадження можуть діяти як природні буфери проти повеней, допомагаючи регулювати водний потік, зменшувати поверхневий стік і мінімізувати спричинені повенями пошкодження історичних будівель. Інтегруючи зелені насадження в міське планування, політики можуть підвищити стійкість міста до повеней і зберегти унікальний характер і спадщину історичної міської тканини Ширази. Це дослідження мало на меті оцінити наслідки скорочення міських зелених насаджень, особливо в зеленому поясі, що оточує історичну міську тканину Ширази і район Снаг-і-Сіах, на вразливість історичних об'єктів до повеней і потенційного знесення. У цьому дослідженні з використанням міських зелених насаджень вивчалася шкода від повеней для будівельної спадщини Ширази з використанням як кількісних, так і якісних методів одночасно. Результати дослідження показали, що скорочення міської зеленої інфраструктури значно збільшило збитки, спричинені повенями в історичному ареалі Ширази.

Ключові слова: архітектурна спадщина, стихійне лихо, міські зелені насадження, стратегія сталого пом'якшення наслідків повеней, підтоплення міст.

FEATURES OF SPATIAL FORMATION OF COLONIES "ODESSA SETTLEMENT"**Yeksarova N.,**PhD in Architecture, Associate Professor,
eksareva@odaba.edu.ua, ORCID: 0000-0003-2493-1216**Yeksarov V.,**PhD in Architecture, Associate Professor
va.eksarev@gmail.com, ORCID: 0000-0010-1800-050*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture***Abstract**

The territorial factor becomes decisive in the selection of socio-economic goals and means of their achievement. This has a special impact when solving the most large-scale urban planning problems regarding the organization of space. For example, as with the formation of foreign settlements of the "Odesa settlement" of the Kherson province since 1803. The initial, basic stage of the transformation of the Black Sea territories is a key point in understanding the significance of the following periods.

The initial, basic stage of the transformation of the Black Sea territories is a key point in understanding the significance of the following periods. Therefore, a comprehensive study of the systematic deployment of a holistic picture of the process of the formation of the Odesa settlement was conducted, taking into account the structure and multifaceted nature of its values. The theoretical value of the work carried out is due to the possibility of further research into the process of hereditary development of the semantic structure of historical regions.

Keywords development of territories, material and spatial systems, foreign colonists, "Odesa settlement"

Introduction.

“...a dense and, moreover, elastic present,
we can expand indefinitely far back...” A. Bergson

Continuity, as a structure for holding the past in the present, as a way of overcoming time, relies on its own historical memory. The study of cultural languages, including architecture, is necessary to understand their value meanings. A significant role in the integration of spiritual beginnings in the organization of space is played by culture and politics, which should underlie the organization of the structure of the region. These categories touch on the problem of qualitative development of society as a whole.

The development of the Northern Black Sea region by foreign settlers played the role of both resource-human and economic force. It is important to consider the peculiarities and influencing factors on the formation of the spatial organization of the largest settlements of colonization in the territories of the modern South of Ukraine. Not only knowledge of the intellectual heritage becomes relevant, but also its creative rethinking and use in another sociocultural space and time.

Literature Review The specificity of the source base determined the breadth of the problem, its multifacetedness. On the issues of semiotics of architectural space, the works of Ch. Jenks [6] A. Greimas, Z. Giedion [7], M. Foucault and others are considered; on a systems approach - L. Bertalanffy [2], M. Mesarovic; on problems of spatial development of territories and regional

studies - V. Derkachev [5], V. Timokhin and others; phenomenology and successive development of heritage - research by M. Tkachuk [11] and others.

The historiography of the problem of foreign settlements in the South of Ukraine is quite extensive, at different times it was covered by Ukrainian, Russian and German researchers. A. Skalkovsky [10] was a pioneer in the study of the history of settlement and economic development of the region. A. Haksthausen, A. Klaus, K. Stump [13] and others made a significant contribution to the study of the topic. An important role in the study of all aspects of the formation of the Odessa settlement was played by Fund No. 6 "Guardian Committee for Foreign Settlers of the Southern Region of Russia" (1799-1876).

The modern historiography of the problem was replenished with the works of O. Bachynskaya [1], Ya. Boyko [3], E. Plesskaya [8, 9], A. Tretyak [12], S. Chiruk [4] and others. Numerous materials about the resettlement of the Germans, their development of the lands of the southern steppe, their life and activities for the period from 1803 to 1917 were published in the Bibliographic Index of the Odessa Scientific Library [9].

Materials and Methods The conceptualization of historical regionalism has created an essentially new, "horizontal" dimension of socio-humanitarian research, when societies are viewed as a set of territorially structured units. Regions are studied as unique, constantly changing entities that "build" themselves and create the corresponding spatial images themselves. The semantic structure of a region and the corresponding image is formed under the influence of many factors - economic, political, cultural, etc. Therefore, the broadest possible approach to the region as an integrity is so important.

Space as an object of architectural activity has the properties of discontinuity and continuity, characterized by accessibility, degree of openness, etc. The principle of continuity is the best tool for exploring reality. The phenomenology of heritage makes sense as a theory of cultural change, an algorithm for freedom from the past and the semantic freedom of the past from our ways of dissecting it [11]. More promising is to focus on external factors of influence, the main ones being administrative and socio-economic. This approach to the problem determines the regional nature of the study.

The purpose of this work is to study and objectively evaluate the logic of changes in the living environment - cultural and physical, as well as the formation of "smart" self-organizing material and spatial systems. The implementation of their objectives is ensured by taking into account the problem-oriented interdisciplinary specifics of research at the intersection of socio-political, economic and socio-cultural subsystems of society. The research tools were the paradigms of classical science and the theory of self-organization. To achieve this goal, general scientific approaches are axiological, reflecting the system of cultural values, and phenomenological, with its leading principle of the unity of human existence and nature. In the context of the intersection of many factors - legislative, economic, political, environmental, demographic, resource and other aspects - the paradigm of a systematic approach to the analysis of the region as a dynamic, highly complex system seems promising.

Results Self-organizing spatial systems have a mechanism for continuous adaptation to dynamic internal and external conditions, continuous improvement of behavior taking into account past experience. The period of adaptation is a period of evolutionary transformations that are associated only with quantitative changes in the system. At the end of the 18th century, the Northern Black Sea region literally became the epicenter of geopolitical influences, a kind of bridge for the expansion of East-West, West-East trade. The large-scale development of this territory became an example of unprecedented economic growth.

The priority development of the Northern Black Sea region was determined not only by its favorable geographical location, but also by the intersection of many spaces - political, economic, financial, sociocultural, religious, informational, etc. As a result of the stratification (contact) of different-scale processes in nature and society, high energy boundaries are formed. According to Professor V. Dergachev, boundary communication has not only a geographical interpretation, but also passes through the emotional sphere - the "landscapes of the soul" of a person [5]. Thus, a

multidimensional space was formed, the communicative boundary of which is represented by a strategic resource for socio-economic development and spiritual revival.

The settlement of the territories of the Northern Black Sea region by foreign colonists (Greeks, Slavic-Serbs, Bulgarians, Swiss, Mennonites, immigrants from German states and adjacent territories, as well as Russian subjects - Swedes, Jews and state-owned peasants) is recorded in as much detail as possible in numerous archival documents [3,8,9,10,13].

Researchers offer a broad understanding of colonization, meaning not only the creation of new settlements, as is often believed, but also a movement strategy based on mobility and power over space. In colonization, the processes of people settling new lands and habitats are inextricably merged and mutually determine; conquering territory and establishing political control over it; cultivation and exploitation of acquired lands, economic transformation of the inhabited territory and establishment of the dominant culture and way of life of the aliens in the inhabited territory

The formation of the Odessa settlement of foreign colonists began according to a decree of 1803. The main prerequisites for migration were the benefits provided to the colonists by the authorities; population growth in Western Europe; a series of famines and epidemics; poverty of the colonists, including lack of land; secondary enslavement of peasants; Napoleonic Wars and French Occupation; high taxes; recruitment and forced labor; strict and unfair management; reforms in the ecclesiastical sphere (Württemberg) [4,13].

The process of active settlement and economic development of the southern territories occurred at the beginning of the late 18th century until the abolition of serfdom, and then - from 1861 to 1917 - the period of formation and development of a market economy. During the first period, about 1 million immigrants from neighboring provinces, as well as more than 200 thousand foreign migrants, settled in the south of Ukraine (Kherson, Ekaterinoslav and Tauride provinces). In the second period, another 2 million migrants were accepted and at the beginning of the 20th century more than 50 ethnic groups lived there. During the first half of the 19th century, the population of the southern region tripled, and the cultivated area increased more than 7 times from 800 thousand to 6 million dessiatinas. Ample opportunities have emerged for the export of grain, livestock and other goods [3].

In the first decades of the 19th century, several largest settlements of German colonization were formed in the southern territories: Kuchurgansky, Grosslibenthalsky, Berezansky, Khortytsky, Molochansky and Mariupolsky districts [4,10,13]. Colonial farming, which was distinguished by its high productivity, became widespread. The economic activities of the Black Sea colonists were distinguished by their versatility. They were engaged in gardening, viticulture, beekeeping, market gardening, tobacco growing, fine-wool sheep breeding and even sericulture [9]. Large virgin massifs of the southern steppes were used for growing grain crops, primarily winter wheat for export. The colonies of German artisans were called real vocational training seminars.

The structure of the developed territory reflected the characteristics of the urbanization of the area by identifying settlements of different types and significance. Functional zoning tools determined indicators of population density, zones of influence of settlements and transport communication networks. The land was provided to the settlers for hereditary ownership, as the public property of each colony. The colonists received land plots of 60-65 acres per yard. One of the main conditions for the linear development of settlements was the presence of water sources. As a rule, two developed standard projects for the development of colonies were used. One was designed for 40 yards, the other for 64. Equal-sized estates were located along the main street 30-40 meters wide and on cross streets 6 meters wide. The length of the street depended on the number of householders in the colony and could reach up to three kilometers. Over time, houses of hired workers were placed parallel to the adopted street grid. Churches, schools or other public buildings were located in the center at the intersection of the main and cross streets (Fig.1, 2).

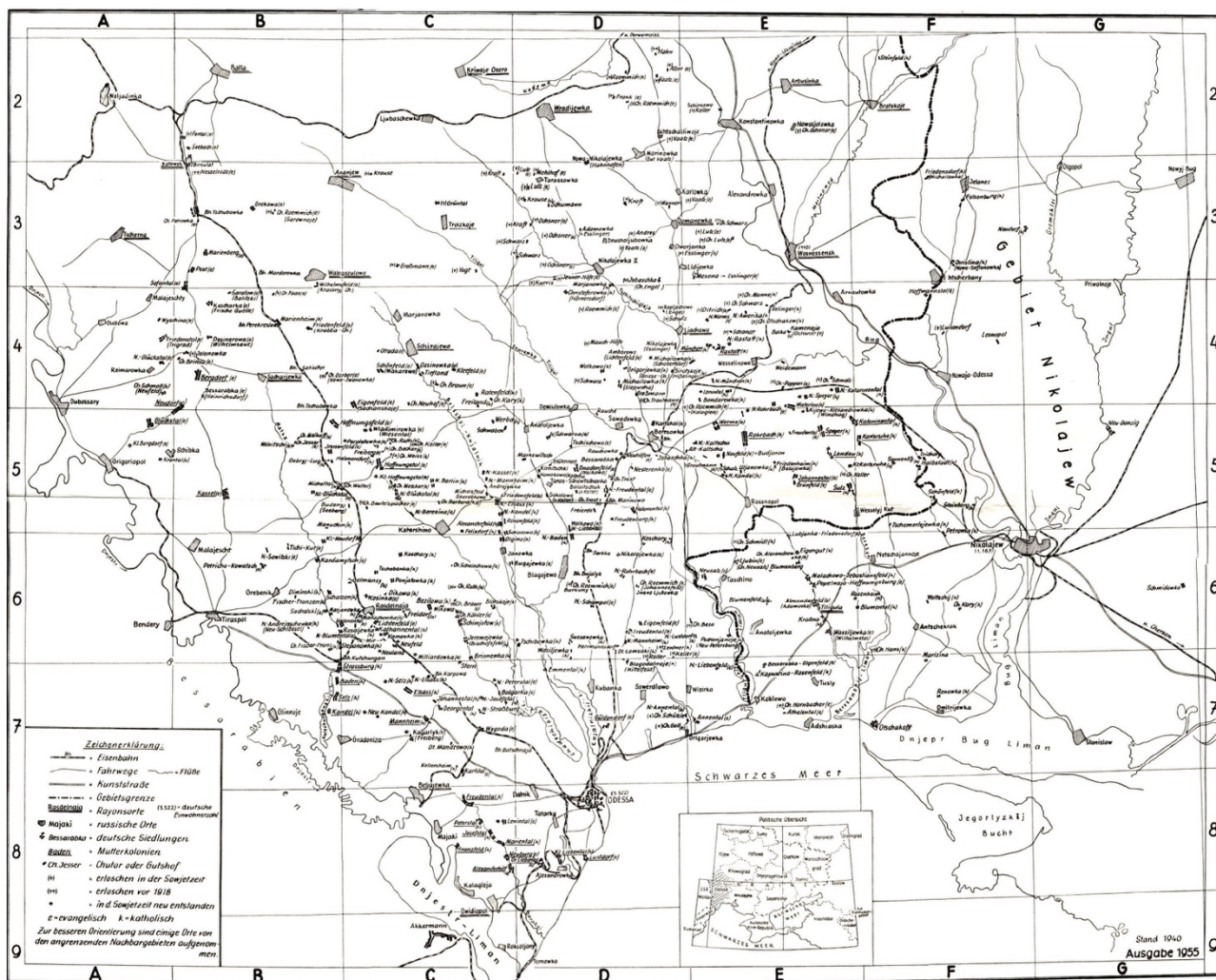

Fig. 1. Map of the network of German settlements in the Odessa region, 1940

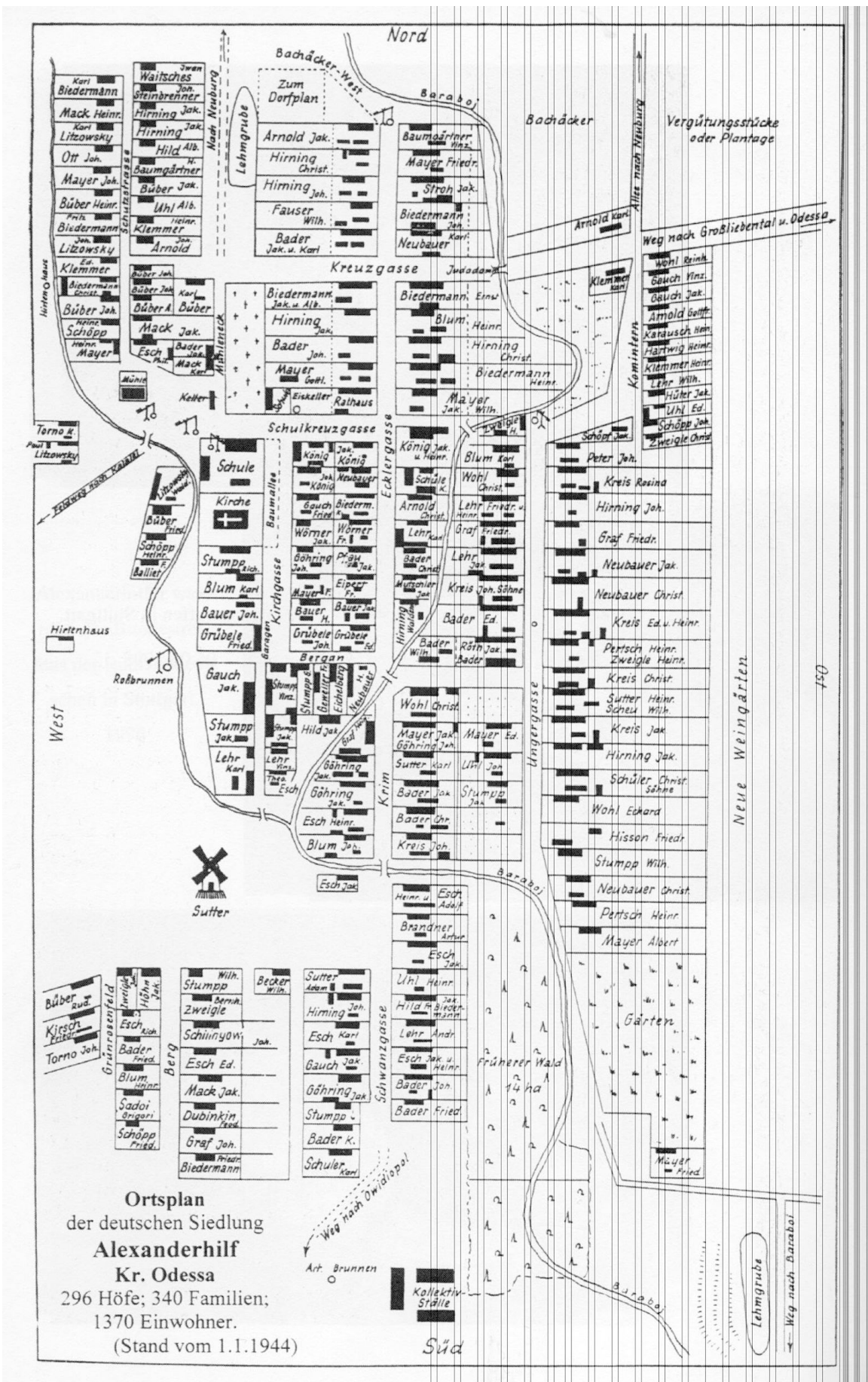

Fig. 2. Local map of the German settlement Alexanderhilf

The typical design of a colonist house was developed in the traditions of German peasant housing: a house with a large attic space that combined residential and utility rooms under one roof. In most colonies, the roofs were covered with tiles, which were produced by the same colonists (there were 24 factories), and they also used imported ones of the “Marseilles” type.

In terms of spatial urbanization of the territory, the issue of gradual involvement of the majority of the population in cultural values became important. The corresponding transformation and modification of the environment were aimed at developing the socio-cultural potential of the population. An important factor in the historical development of peoples has traditionally been their spiritual worldview and religion. Culturally oriented regional policy acted as a guarantor of achieving goals through humanistic means. Among the German settlers, the religious majority were Lutherans [4]. The government provided foreign colonists with freedom of religion.

Traditions and innovation, nature and urbanization, space and time, flexibly responding to any changes in the external environment, were the basis for the development and improvement of basic cultural values. The life activity of society in space is characterized and determined by models of different types. We are talking about determining individual manifestations of identification of different social groups of the population on the territory of the Black Sea region. The trends and patterns of such a strategy are the functional basis for structuring the space based on its future needs..

Conclusions. A comprehensive study of the systemic deployment of a holistic picture of the process of formation of the Odessa settlement was carried out taking into account the structure and versatility of its values. The initial, basic stage of the transformation of the Black Sea territories is a key moment for understanding the significance of subsequent periods. Global changes in the international system at the end of the 18th century made it possible to integrate the southern regions into the European space. In a short period, the region became an organically connected part of the economic and political life of the continent. The creation of a system of new settlements over a large territory was based on the strategy of mobility and power over space. The development of the multidimensional communication space of the Northern Black Sea region has become a significant energy resource for the development of human capital, a “locomotive” of social development. This contributed to spiritual revival, close contact and mutual enrichment of cultures. The theoretical value of the work carried out is due to the possibility of further research into the process of hereditary development of the semantic structure of historical regions.

Література

- [1] Бачинська О. Колонізація Південної України [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 4 / Редкол.: В. Смолій та ін. НАН України. Інститут історії України. К., 2007. 528 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Kolonizaciya_pivd_Ukr
- [2] Бертуланфи Л. Общая теория систем: Обзор проблем и результатов / Системные исследования: Ежегодник. М., 1969. С. 30–54.
- [3] Бойко Я. Заселение Южной Украины. Формирование этнического состава населения края. Черкассы, 2017. 48 с.
- [4] Чирук С. Лютеранські колонії Південної України кінця 18-початку 20 ст. Історико-демографічний аспект, 2016
- [5] Дергачев В. Геополитика. М., 2004. 526 с
- [6] Дженкс Ч. Новая парадигма в архитектуре. [Электронный ресурс] Режим доступа: <http://pda.cih.ru/772.html>
- [7] Гидион, З. Пространство, время, архитектура (пер. с нем.) М., 1984.
- [8] Плесская Э. Немцы Причерноморья Одесса, 2008. 136 с.
- [9] Причерноморские немцы. Их вклад в развитие Одессы и региона, 1803-1917. Библиографический указатель. ОГНБ, 1999. 103 с.
- [10] Скальский А. Хронологическое обозрение Истории Новороссийского края. Одесса, 1836. Т.1. 289 с.

- [11] Ткачук М. Археология свободы. Кишинев, 1996. 96 с.
[12] Третьяк А. Северное Причерноморье в политико-правовом пространстве Европы конца XVIII в. Одесса, 2004. 175 с.
[13] Stump K. Die Russland deutschen. Stuttgart, 1993. 143 p.

References

- [1] Bachynska O. Kolonizatsiia Pivdennoi Ukrainy [Elektronnyi resurs] // Entsyklopediia istorii Ukrainy: T. 4 / Redkol.: V. Smolii ta in. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. K., 2007. 528 s. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Kolonizaciya_pivd_Ukr
[2] Bertalanfi L. Obshaya teoriya sistem: Obzor problem i rezultatov /Sistemnye issledovaniya: Ezhegodnik. M., 1969. S. 30–54.
[3] Bojko Ya. Zaselenie Yuzhnoj Ukrainy. Formirovanie etnicheskogo sostava naseleniya kraja. Cherkassy, 2017. 48 s.
[4] Chyruk S. Liuteranski kolonii Pivdennoi Ukrainy kintsia 18-pochatku 20 st. Istoryko-demografichni aspekt, 2016
[5] Dergachev V. Geopolitika. M., 2004. 526 s
[6] Dzhensk Ch. Novaya paradigma v arhitekture. [Elektronnyi resurs] Rezhim dostupa: <http://pda.cih.ru/772.html>
[7] Gidion, Z. Prostranstvo, vremya, arhitektura (per. s nem.) M., 1984.
[8] Plesskaya E. Nemcy Prichernomor'ya Odessa, 2008. 136 s.
[9] Prichernomosrkie nemcy. Ih vklad v razvitie Odessy i regiona, 1803-1917. Bibliograficheskij ukazatel. OGNB, 1999. 103 s.
[10] Skalkovskiy A. Hronologicheskoe obozrenie Istorii Novorossijskogo kraja. Odessa, 1836. T.1. 289 s.
[11] Tkachuk M. Arheologiya svobody. Kishinev, 1996. 96 s.
[12] Tretyak A. Severnoe Prichernomore v politiko-pravovom prostranstve Evropy konca 18 v. Odessa, 2004. 175 s.
[13] Stump K. Die Russland deutschen. Stuttgart, 1993. 143 p.

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОСТОРОВОГО ФОРМУВАННЯ КОЛОНІЙ
«ОДЕСЬКОГО ОСЕЛЕННЯ»**

Єксарьова Н.М.,

кандидат архітектури, доцент,

eksareva@odaba.edu.ua, ORCID: 0000-0003-2493-1216

Архітектурно-художній інститут,

Одеська державна академія будівництва та архітектури

Єксарьов В.А.,

кандидат архітектури, доцент

va.eksarev@gmail.com, ORCID: 0000-0010-1800-0500

Черкаський державний технологічний університет

Анотація. Територіальний фактор набуває вирішального значення при виборі соціально-економічних цілей та засобів їх досягнення. Особливий вплив це має при вирішенні найбільш масштабних містобудівних проблем щодо організації простору. Наприклад, таких, як при утворенні іноземних осередків «Одеського оселення» (*рос.-Одесского водворення*) Херсонської губернії з 1803 року. За короткий період регіон став органічно пов'язаною частиною господарського та політичного життя континенту. Семантична структура регіону та її образу сформовані під впливом безлічі чинників – економічних, політичних, культурних та інших. Початковий, базовий етап перетворення причорноморських територій є ключовим моментом розуміння значимості наступних періодів. Тому важливо розглянути особливості, фактори впливу на формування просторової організації найбільших осередків колонізації на територіях сучасного Півдня України. Актуальним стає не тільки знання інтелектуальної спадщини, а й його творче переосмислення та використання в іншому соціокультурному просторі та часу.

Мета дослідження – вивчити та об'єктивно оцінити логіку зміни природного, матеріального та культурного довкілля, а також формування "розумних" самоорганізованих просторових систем. Освоєння багатовимірного комунікаційного простору Північного Причорномор'я стало значним енергетичним ресурсом збагачення людського капіталу, локомотивом суспільного розвитку. Це сприяло духовному відродженню, тісному контакту та взаємному збагаченню культур. Вперше проведено комплексне дослідження системного розгортання цілісної картини процесу формування Одеського оселення з урахуванням структурності та багатоаспектності її значень. Теоретична цінність даної роботи зумовлена можливістю подальших досліджень процесу розвитку семантичної структури історичних регіонів.

Ключові слова освоєння територій, матеріально-просторові системи, іноземні колоністи, «Одеське оселення»

**ФОРМУВАННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗЕЛЕНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ
ЖИТЛОВОГО РАЙОНУ ТАЇРОВА, М. ОДЕСА, УКРАЇНА****Кур'ян В. В.,**аспірант каф. Містобудування,
4rchitect.urbanplanner@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5943-7085*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. В статті розглянуто історичне формування Одеси та житлового району Таїрова, та архітектурно-містобудівні рішення зеленої інфраструктури радянського періоду, та продемонстрована проєктна пропозиція функціонально-планувальної системи зелених просторів радянського містобудування в районі Таїрова. Виявлено сучасний стан та трансформацію зелених насаджень, і як вони впливають на соціальний аспект мешканців. Аналіз планованих генеральних планів та наявної забудови дає змогу зробити висновок, що, на відміну від району Черемушки, під час зведення селища Таїрова багато задумів не втілили в реальність, а саме: зелені бульвари всередині мікрорайонів, внутрішньо-дворові рішення та благоустрій, серії та конфігурації житлових будинків на окремих ділянках.

Головною ознакою якісного формування системи зелених просторів, є створення комфортних умов проживання та відпочинку населення. Основою для отримання якісного середовища існування людей, це є дотримання усталених архітектурно-планувальних, санітарно-гігієнічних та інженерних рекомендацій та норм, які регламентують загальні функціонально-композиційні рішення, розташування зеленої, блакитної, транспортно-пішохідної, соціальної інфраструктури. У процесі міського розвитку зелені зони традиційно були спрямовані на полегшення санітарних умов для мешканців. Вони допомагали очищувати повітря від шкідливих речовин та надавали місця для відпочинку.

Зелені зони які сплановані належним чином, вносять важливий внесок в естетичний вигляд району та створюють психологічний комфорт для мешканців.

Сформовані головні проблеми зеленої мережі, які в процесі трансформації району Таїрова були виявлені.

Ключові слова: зелені насадження, зелена інфраструктура, масове житлове будівництво, радянське містобудування.

Вступ. В вирішенні проблеми охорони, поліпшення стану навколишнього середовища та поліпшення самопочуття людей, важливе місце займають зелені насадження, які є частиною антропогенних ландшафтів і повинні виконувати комплекс оздоровчих, рекреаційних і захисних функцій і займають провідне місце у стабілізації екологічної рівноваги.

Урбанізація, з її багатофакторною дією на озеленення, значно погіршує фізіологічний стан рослин, що в наслідок негативно впливає на здоров'я людей в міському середовищі. Зелені насадження формують ландшафти міста, є місцем повсякденного відпочинку населення, вони покращують природне середовище, є природними біофільтрами повітря, води і ґрунтів, акумулюють техногенні викиди, і також зменшують тепловий острів в містах.

Головною особливістю перетворень, пов'язаних з природою, є те, що результати діяльності виявляються в повній мірі тільки після закінчення значного відрізка часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження радянської забудови детально висвітленні в публікації Антоненко Н.В., Румілець Т.С., Дмитрік Н.О. «Особливості

ревіталізації житлових внутрішньодворових просторів радянського періоду м. Одеси»[1], що була опублікована 2020 р.. Великий досвід масової житлової забудови 1960-1980 рр. із врахуванням етапів їх формування та трансформацій з плином часу, добре просліджуються в дисертаційній роботі Мисак Н.Р. «Формування ідентичності районів масової житлової забудови 1960-1980-х рр.» [2], 2018 р.. Також продемонстровані рекомендації, підвищення якості містобудівного планування житлового середовища, в публікації Безлюбченко О.С., Апатенко Т.М. «Тенденції та напрямки підвищення якості об'ємно-планувальної та містобудівної організації житлового середовища» [3], 2019 р.

Постановка завдання. Мета цього дослідження – проаналізувати історичний досвід радянського архітектурно-містобудівельного рішення, мережі зелених насаджень, житлового району Таїрова та виявити сучасний стан зеленої інфраструктури району.

Основний матеріал. Досліджуючи історичні матеріали та загальний досвід радянських містобудівельників, було виявлено, що значну увагу при плануванні вони приділяли єдності нових житлових формувань із природою. Житлову забудову намагались розташовувати поряд з існуючими природними надбаннями, такі як: лісові масиви, річки, озера, лісосмуги, відокремлювали «зеленими зонами» будинки від промислових зон. Такий принцип за зразком (міста-сада Е. Говарда) було прийнято за основу перших радянських мікрорайонів, і як показав аналіз досліджуваної літератури, він залишався незмінним до розвалу СРСР[1].

Розглядаючи історію міста Одеси та формування радянських житлових масивів, зацікавлення до району Таїрова, викликало саме те, що тут були зруйновані головні стереотипи до планування нових житлових районів (мікрорайонів), які були закладені за основу.

Рис. 1. Проект детального планування житлового району Таїрова IV-4 та IV-5, 1966-1967 рр.

Історично так склалося, що місто Одеса розташована у кліматичній зоні посушливого степу. Як зазначав історик Аполлон Скальковський – «У першій половині XVII століття Одеса була справжньою пустелею». В літописах сказано, що всю рослинність становила згоріла під сонцем трава, а по степу гуляли жорстокі чорноморські вітри, які приносили з

собою пилові бурі. Як стверджують краєзнавці, першою деревиною міста була груша. Зелених насаджень які мали бути містобудівельним потенціалом при плануванні нових житлових масивів, тут не було, як це було притаманно радянському містобудуванню.

Житловий район Таїрова, є наймолодшим житловим масивом в місті Одеса, був збудований тільки частково дотримуючись проєкту, якщо брати до уваги попередні житлові райони: I-етап (Нова Аркадія «Старі Черемушки» 1958-1963 рр.), II-етап (Південно-Західний масив, який назвуть «Черемушки» 1964-1974 рр.), III-етап (Котовського 1965 р.), які виконувались чітко за планом, IV-етап (4-IV ім. Таїрова 1967-1977 рр.), а остаточно він сформувався на початку 1990-х рр. Генеральний план був розроблений та затверджений 1966-1967 рр. (рис. 1-2).

Район спочатку планувався таким великим. На вільній від забудови території - на землях Інституту виноградарства і виноробства ім. В.С. Таїрова, з розподілом на великі мікрорайони, як це було притаманне радянському містобудуванню в 1970-ті - 1980-ті рр., планували розселити понад 150 тис. осіб. Селище Таїрова планувалося зеленим. У проєкті селища Таїрова планувалося створити внутрішньорайонну мережу озеленення та штучних водойм, що складалася з великого внутрішньорайонного парку, мікрорайонних скверів, широких бульварів, шкільних садів, озеленення груп будинків і окремих будинків (рис. 2).

Рис. 2. Схема внутрішньорайонної мережі озеленення за проєктом детального планування житлового району Таїрова IV-4 та IV-5, 1967 р. (графіка, Кур'ян В.В.)

Щоб реалізувати ці плани, втіливши в життя прямі проспекти і великі квартали, знадобилося масове знесення вже наявного приватного сектору, збудованого поселенцями лише 5-10 років тому власними руками. Так, на самому початку 1970-х років було знесено квартали на захід від Люстдорфської дороги, а в 1980-х настала черга будинків між вулицями Вільямса та Архітекторською. Зберегти влада вирішила лише найбільший шматок приватного сектора - зараз це селище Моряків. Проте жителям селища, що "розрізає" новий житловий масив на дві частини, було заборонено робити нові споруди і розширювати наявні.

Житловий масив Таїрова - не найзеленіший район міста. Тут немає районного парку, а кілька скверів і бульварів, що ще збереглися, та й ті ще з початку 1990-х рр. були частково освоєні під малоповерхові кафе, ринки та гаражі.

Аналіз планованих генеральних планів та наявної забудови дає змогу зробити висновок, що, на відміну від району Черемушки, під час зведення селища Таїрова багато задумів не втілили в реальність, а саме: зелені бульвари всередині мікрорайонів, внутрішньодворові рішення та благоустрій, серії та конфігурації житлових будинків на окремих ділянках.

На жаль, задумане вирішити не вдалося, що було пов'язано, з одного боку, з необхідністю економії та ущільнення, а з іншого боку, причиною цього стали спірні питання під час відселення приватної забудови в період формування району: деякі квартали із забудовою індивідуальними житловими будинками не вдалося відселити, і вони існують донині. Також на цю ситуацію вплинув стрімкий розвиток типології житлових будинків масового будівництва, під які доводилося вносити корективи в проєкт на етапі будівництва. Розрахунок машиномісць на автостоянках на етапі проєкту проводився без урахування можливості появи автомобіля в кожній родині, що призвело до хаотичної забудови внутрішньобудинкових територій гаражами. Зелений бульвар уздовж проспекту імені академіка Глушка після 1990-х рр. поступово перетворився на хаотично сформований ринок (рис. 3).

Проведене соціальне опитування населення в рамках невеликого дослідження ГО «Асоціації Архітекторів Одеси», «Де відпочивають, мешканці Таїрова?» - було отримано відповідь: «Де завгодно, але не поруч з домівкою»: хтось обирає відпочивати на Черемушках в парку, хтось в центрі міста і ближче до берегової лінії, а хтось в Меморіальному парку 411-ї батареї.

Особливо сумно було чути відповідь від людей, які більшу частину свого часу вимушені проводити всередині житлового району – це маломобільні групи населення, діти, пенсіонери, мами з маленькими дітками, вони задовольняються тим що є в наявності в середині житлових мікрорайонів – частіше за все застарілим обладнанням дворів – лавками, залишками радянських дитячих майданчиків, необлаштованими і не враховуваними потреби кожної із соціальних груп.

Добре що з плином часу, за 50 років, в пострадянському Таїрова, вирости дерева, а прибудинкове озеленення частково знайшло своїх «господарів», які доглядають за зеленими насадженнями, вирощують квітники, слідкують за хашами біля своїх будинків, підрізають дерева, але більша частина зеленого потенціалу є в занедбаному стані, а території які не належать до конкретної будівлі просто перетворились на пустирища.

Головною ознакою якісного формування системи зелених просторів, є створення комфортних умов проживання та відпочинку населення. Основою для отримання якісного середовища існування людей, це є дотримання усталених архітектурно-планувальних, санітарно-гігієнічних та інженерних рекомендацій та норм, які регламентують загальні функціонально-композиційні рішення, розташування зеленої, блакитної, транспортно-пішохідної, соціальної інфраструктури, тощо [4].

Рис. 3. Схема детального планування житлового району Таїрова, 2021 р. (графіка, Кур'ян В.В.)

Висновок. Картографічні та натурні дослідження засвідчили, що досліджуваний район здебільшого зберіг інфраструктуру, закладену в проєктах, яка зазнала трансформації та потребує переосмислення.

Наведене дослідження дозволяє стверджувати, що основними недоліками існуючої системи зелених насаджень є:

- нерівномірність розподілу і мала забезпеченість зеленими насадженнями загального користування;
- наявність великої кількості насаджень, що потребують проведення ландшафтної реконструкції;
- обмежений доступ і зв'язки між зеленими насадженнями;
- нелінійність зеленого середовища.

Література

[1] Антоненко Н.В., Румілець Т.С., Дмитрік Н.О. Особливості ревіталізації житлових внутрішньодворових просторів радянського періоду м. Одеси. Сучасні проблеми архітектури та містобудування, КНУБА. 2020. Вип. 57. С.147-165.

[2] Мисак Н.Р. Формування ідентичності районів масової житлової забудови 1960-1980-х рр.: дис. канд. арх. 18.00.01. Львів. 2018. 290 с.

[3] Безлюбченко А.С., Апатенко Т.М. Тенденції та напрямки підвищення якості об'ємно-планувальної та містобудівної організації житлового середовища. Містобудування та територіальне планування, КНУБА. 2019. Вип. 69. С.15-26.

[4] ДБН Б.2.2-5:2011 «Благоустрій територій» Зміна №1 чинна з 01.10.2018. К.: Мінрегіон України, 2011.

[5] История Таирова: Сказание о хитрых дачниках, фантастических прудах и Городе на помидорах. Режим доступа: <https://reporter.com.ua/articles/uwn/> (дата звернення 19.09.2023).

[6] 10 интересных фактов про район Таирова. Режим доступа: <https://myod.info/10-interesnyh-faktov-pro-rajon-tairova> (дата звернення 19.09.2023).

[7] Пульс Города на Таирова: советский подземный паркинг, амфитеатр из покрышек с подземной речкой и Мадонна степи. Режим доступа: <https://dumskaya.net/news/puls-goroda-na-tairova-pervuu-sovetskiy-parking-062800/> (дата звернення 19.09.2023).

[8] Engel B. (ed). Mass Housing in the Socialist City. Heritage, Values, and Perspectives. Case Studies in Germany, Russia, and Ukraine. DOM Publishers. 2019. 240 p. ISBN 978-3-86922-507-4

[9] Meerovich M., Antonenko N., Shchavinskaya L. The Residential Area of Cheremushky as an Example of the Implementation of Khrushchev's Housing Reform in Ukraine. Architektura&Urbanizmus. 2018. Vol. LII. 1-2. P.66-83.

[10] Стецюк І. Соціокультурні принципи гармонійної трансформації міського середовища: дис. канд. арх. 18.00.01. Київ. 2016. 217 с.

References

[1] Antonenko N.V., Rumilets T.S., Dmytryk N.O. Osoblyvosti revitalizatsii zhytlovykh vnutrishnodvorovykh prostoriv radianskoho periodu m. Odesy. Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia, KNUBA. 2020. Vyp. 57. S.147-165.

[2] Mysak N.R. Formuvannia identychnosti raioniv masovoi zhytlovoi zabudovy 1960-1980-kh rr.: dys. kand. arkh. 18.00.01. Lviv. 2018. 290 s.

[3] Bezliubchenko A.S., Apatenko T.M. Tendentsii ta napriamky pidvyshchennia yakosti obiemno-planuvalnoi ta mistobudivnoi orhanizatsii zhytlovooho seredovyshcha. Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia, KNUBA. 2019. Vyp. 69. S.15-26.

-
- [4] DBN B.2.2-5:2011 «Blahoustrii terytorii» Zmina №1 chynna z 01.10.2018. K.: Minrehion Ukrainy, 2011.
- [5] Istoriya Tairova: Skazanie o khitrykh dachnikakh, fantasticheskikh prudakh i Gorode na pomidorakh. Rezhym dostupu: <https://reporter.com.ua/articles/uwn/> (data zvernennya 19.09.2023).
- [6] 10 interesnykh faktov pro rayon Tairova. Rezhym dostupu: <https://myod.info/10-interesnyh-faktov-pro-rajon-tairova> (data zvernennya 19.09.2023).
- [7] Puls Goroda na Tairova: sovetskiy podzemnyy parking, amfiteatr iz pokryshek s podzemnoy rechkoy i Madonna stepi. Rezhym dostupu: <https://dumskaya.net/news/puls-goroda-na-tairova-pervyy-sovetskiy-parking-062800/> (data zvernennya 19.09.2023).
- [8] Engel B. (ed). Mass Housing in the Socialist City. Heritage, Values, and Perspectives. Case Studies in Germany, Russia, and Ukraine. DOM Publishers. 2019. 240 p. ISBN 978-3-86922-507-4
- [9] Meerovich M., Antonenko N., Shchavinskaya L. The Residential Area of Cheremushky as an Example of the Implementation of Khrushchev`s Housing Reform in Ukraine. Architektura&Urbanizmus. 2018. Vol. LII. 1-2. P.66-83.
- [10] Stetsiuk I. Sotsiokulturni pryntsyipy harmoniinoi transformatsii miskoho seredovyshcha: dys. ... kand. arkh. 18.00.01. Kyiv. 2016. 217 s.

**FORMATION AND TRANSFORMATION OF GREEN INFRASTRUCTURE IN THE
TAIROVA RESIDENTIAL AREA, ODESA, UKRAINE**

Kurian V. V.,

PhD student, Department of Urban Planning,
4rchitect.urbanplanner@gmail.com ORCID: 0000-0002-5943-7085

*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. The article examines the historical formation of Odesa and the Tairov residential area, as well as architectural and urban planning solutions for green infrastructure of the Soviet period, and demonstrates a project proposal for a functional and planning system of green spaces of Soviet urban planning in the Tairov area. The current state and transformation of green spaces and how they affect the social aspect of residents are revealed. The analysis of the planned master plans and existing buildings allows us to conclude that, unlike the Cheremushky district, many of the plans were not implemented during the construction of the Tairova settlement, namely: green boulevards within microdistricts, courtyard solutions and landscaping, series and configurations of residential buildings on individual plots.

The main feature of a high-quality green space system is the creation of comfortable living and recreational conditions for the population. The basis for obtaining a high-quality living environment is compliance with established architectural, planning, sanitary and engineering recommendations and standards that regulate the general functional and compositional solutions, location of green, blue, transport and pedestrian, and social infrastructure. In the process of urban development, green areas have traditionally been aimed at improving sanitary conditions for residents. They helped clean the air from harmful substances and provided places for recreation.

Properly planned green areas make an important contribution to the aesthetic appearance of the neighborhood and create psychological comfort for residents.

The main problems of the green network, which were identified in the process of transformation of the Tairova district, are outlined.

Keywords: green spaces, green infrastructure, mass housing construction, soviet urban planning.

доступний та простий спосіб розв'язання проблеми. Та варто пам'ятати, що вартість цієї економії перевищує екологічні проблеми, які незабаром виникнуть.

Сучасне управління відходами та сміттєзвалищами має серйозний вплив на архітектуру та міське планування великих міст. У даній статті досліджується актуальна проблема некоректної обробки відходів в контексті розвитку міст. На основі останніх даних і на основі останніх досліджень, проводиться ретельний аналіз впливу сміттєзвалищ на довкілля, інфраструктуру та якість життя мешканців великих міст.

Ключові слова: архітектура, відходи, утилізація, планування, інфраструктура, довкілля, полігони, енергетика, архітектура, сміття.

Актуальність дослідження. У сучасному світі, коли міські агломерації розширюються з кожним роком, питання ефективного управління відходами набуває важливості безпрецедентних розмірів. Ростуча кількість населення міст та збільшення виробництва відходів створює нагальну потребу у пошуку нових та сталих підходів до їх утилізації та обробки. [1].

Важливо враховувати, що неналежне управління відходами може призвести до серйозних негативних наслідків для навколишнього середовища та здоров'я людей. Сміттєві полігони, які не відповідають сучасним стандартам та технологіям, можуть стати джерелом забруднення ґрунту, повітря та підтоплення водних ресурсів. Це загрожує не лише екологічній стабільності, а й фізичному та психологічному здоров'ю мешканців великих міст.

Крім того, вплив сміттєвих полігонів на архітектуру та містобудування є однією з ключових складових розвитку сучасних міських просторів. Невірне розташування та дизайн сміттєвих полігонів може негативно впливати на вигляд та функціональність міських об'єктів та спричиняти деградацію архітектурної спадщини. [2].

Таким чином, вивчення впливу сміттєвих полігонів на архітектуру та містобудування великих міст є невідкладною та критично важливою проблемою для забезпечення сталого розвитку сучасних міських середовищ та покращення якості життя мешканців.

Постановка проблеми: Аналіз останніх досліджень сучасного управління відходами та сміттєвими полігонами великих міст є складною та багатогранною проблемою. Для ефективного розв'язання цієї проблеми необхідно чітко визначити основні аспекти, які потребують наукового дослідження.

Сучасний стан управління відходами: Для початку, потрібно провести аналіз чинних систем управління відходами великих міст. Це охоплювати вивчення методів збору, транспорту та обробки відходів, а також визначення того, наскільки ефективні ці системи є в практиці. Наприклад, важливо вивчити пропускну здатність сміттєвих пунктів, час вивезення відходів, та оцінити наявність та стан сучасних утилізаційних або переробних підприємств.

Технології утилізації та перероблювання відходів: Цей аспект передбачає вивчення різних технологій та підходів до обробки відходів. Особлива увага повинна бути приділена таким аспектам, як використання відходів для виробництва енергії, процеси перероблювання та можливість повторного використання матеріалів. Наприклад, аналіз технологій біогазового виробництва чи використання сонячних панелей для генерації енергії з відходів може бути дуже важливим. [2].

Вплив сміттєвих полігонів на навколишнє середовище: Цей аспект передбачає аналіз впливу сміттєвих полігонів на природні резерви та навколишнє середовище. Важливо вивчити можливість забруднення ґрунту, водних ресурсів та повітря через неналежне управління відходами. Також важливо оцінити вплив на місцеву флору та фауну. [3].

Архітектурні аспекти сміттєвих полігонів: Цей аспект охоплює вивчення впливу сміттєвих полігонів на архітектурний ландшафт великих міст. Важливо враховувати, як розташування сміттєвих полігонів може вплинути на архітектурний вигляд міста, а також на функціональність простору. [3].

Роль урбаністичного планування у розв'язанні проблеми відходів: Цей аспект передбачає вивчення можливостей впровадження сучасних планувальних підходів для оптимізації управління відходами. Наприклад, аналіз можливостей реорганізації просторового планування для оптимізації сміттєзбірних пунктів чи можливість інтеграції нових технологій у сучасні житлові комплекси. [11].

Ці деталізовані аспекти дослідження дозволяють отримати повне та глибоке розуміння проблеми управління відходами та сміттєвими полігонами великих міст. [4]. Основний матеріал і результати.

Аналіз останніх досліджень та публікацій: На сьогодні існує значна кількість наукових робіт, що вивчають аспекти управління відходами. Зокрема, дослідження “Hoornweg” та “Bhada-Tata” надає загальний огляд сучасного стану управління відходами та прогнози подальшого зростання їхнього обсягу. Вони підкреслюють, що близько третини сміття залишається невивезеним. [5], [12], [13].

Робота “Kaza” та ін., 2018 р. докладно аналізує проблеми, пов'язані зі збільшенням обсягів генерування відходів та ризиками невідведення частини сміття. Вони наголошують на необхідності реформування систем управління відходами для забезпечення сталого розвитку.

Дослідження “Gupta” та ін., 1998 р., “Prajarati” та ін., 2021 р. вказує на те, що значна частина відходів не піддається адекватній обробці, що призводить до неналежного управління ними. Аналіз натомість (EPTRI, 1995; Nath 1984) показує, що лише невелика частина відходів піддається екологічно чистій обробці. [6], [14], [15].

Дослідження “Sankoh” та ін., 2013 р., “Masters” та “Ela” 2014 р., “Choudhury” та ін., 2021 р., вказують на негативний вплив неналежного управління відходами на навколишнє середовище та суспільство в цілому. Вони відзначають, що відкриті сміттєзвалища призводять до викидів парникових газів, забруднення води та ґрунту (рис. 2-3).

Рис. 2-3. Типові приклади збору та утилізації відходів в Україні [23]

Інші дослідження підкреслюють важливість реалізації сталого розвитку та ефективного управління ресурсами для забезпечення життєздатності міст у майбутньому. [7], [16].

Загальні висновки з цих публікацій вказують на необхідність подальших досліджень та розробки стратегій для покращення управління відходами та сміттєвими полігонами великих міст. Це питання стає все більш актуальним у контексті зростаючого міського населення та виробництва відходів. [7], [8], [17].

Мета дослідження: Надати конкретні рекомендації та стратегії для покращення управління відходами та сміттєвими полігонами великих міст, з метою підвищення ефективності, зменшення негативного впливу на навколишнє середовище та поліпшення якості життя мешканців.

Завдання дослідження: Розробка методів та кроків, які будуть використані для досягнення поставленої мети.

Основний текст дослідження: Сміттєві полігони, розташовані у великих містах, впливають на архітектурний ландшафт та загальне планування міста. В основному тексті детально проаналізовано розташування сміттєвих полігонів та їх вплив на архітектурний контекст міста. [9]. У великих містах сміттєві полігони, як правило, розташовані на околицях міст. Це рішення впливає на планування міста через обмеження простору для розвитку та вплив на прилеглі території. За таких умов, архітектори та містобудівники повинні враховувати цей фактор при розробці нових проєктів. Сміттєві полігони можуть мати значний візуальний вплив на архітектурний ландшафт міста. Вони часто є домінантами та можуть впливати на естетичне сприйняття міського простору. [10], [18].

Часто сміттєві полігони супроводжуються неприємним запахом. Це може впливати на комфорт та життєві умови мешканців навколишніх районів. У відповідь на ці виклики, архітектори повинні розглядати можливості приховування сміттєвих полігонів або створення зон, що дозволяють мінімізувати їх візуальний вплив.

Сміттєві полігони також можуть впливати на інфраструктуру міста. Наприклад, потребу в розвитку додаткової інфраструктури для збору та транспорту відходів. У багатьох випадках, сміттєві полігони потребують розвитку додаткової інфраструктури для забезпечення ефективного збору та транспорту відходів. [9], [19].

Це може включати в себе будівництво додаткових сміттєзбірних пунктів, підвищення потужності звалювальних майданчиків та розвиток мережі транспорту для транспортування відходів. Відновлення та переосмислення просторового використання сміттєвих полігонів.

Відновлення сміттєвих полігонів може бути важливим кроком у поліпшенні архітектурного ландшафту та містобудування. Це може включати в себе перетворення територій у парки, спортивні майданчики, культурні центри чи інші корисні простори для місцевої спільноти. Перспективи впровадження новітніх технологій управління відходами.

Новітні технології та інноваційні підходи до управління відходами, які можуть бути використані для поліпшення ситуації зі сміттєвими полігонами. [10], [20], [21].

Висновок: У цьому дослідженні був проведений аналіз впливу сміттєвих полігонів на архітектуру та містобудування великих міст. Результати дослідження дозволяють зрозуміти важливість управління відходами та сміттєвими полігонами для сталого розвитку міст.

Основні результати дослідження:

Розташування сміттєвих полігонів: Сміттєві полігони, розташовані у великих містах, часто обмежують можливості розвитку та планування міського простору.

Візуальний вплив: Сміттєві полігони можуть мати негативний візуальний вплив на архітектурний ландшафт міста, що впливає на естетичний сприйняття міського середовища.

Інфраструктура: Розвиток інфраструктури для збору та транспортування відходів є необхідним для ефективного управління сміттям у містах.

Відновлення та переосмислення простору: Після закриття сміттєвих полігонів, їх простір може бути використаний для нових цілей, таких як парки чи спортивні майданчики.

Новітні технології: Використання новітніх технологій управління відходами, таких як "Waste-to-energy" технології, може сприяти покращенню ситуації.

Під час дослідження були виявлені ключові аспекти впливу сміттєвих полігонів на архітектуру та містобудування великих міст. Метою дослідження було розглянути ці аспекти, проаналізувати їх та надати рекомендації для покращення управління відходами та сміттєвими полігонами.

З врахуванням отриманих результатів можна зробити висновок про необхідність розвитку сталої стратегії управління сміттям у великих містах. Ця стратегія повинна враховувати вплив сміттєвих полігонів на архітектурний контекст, інфраструктуру та візуальне сприйняття міста, а також використовувати новітні технології для оптимізації управління відходами. Досягнення сталою управління сміттям є важливим завданням для підтримки якості життя мешканців великих міст і забезпечення сталого розвитку міських територій.

Література

- [1] Marjaleena Aatamila, Pia K. Verkasalo, Maarit J. Korhonen, Anna Liisa Suominen, Maija-Riitta Hirvonen, Marja K. Viluksela, Aino Nevalainen. Odour annoyance and physical symptoms among residents living near waste treatment centres. *Environmental Research*. 2011. Vol. 111. Issue 1. P. 164-170. URL : <https://doi.org/10.1016/j.envres.2010.11.008> (дата звернення : 19.09.2023).
- [2] Y. Abu-Rukah, Osama Al-Kofahi. The assessment of the effect of landfill leachate on ground-water quality – a case study. El-Akader landfill site – north Jordan. *Journal of Arid Environments*. 2001. Vol. 49. Issue 3. P. 615–630. URL : <https://doi.org/10.1006/jare.2001.0796> (дата звернення : 19.09.2023).
- [3] J. Albaiges, F. Casado, F. Ventura. Organic indicators of groundwater pollution by a sanitary landfill. *Water Research*. 1986. Vol. 20. Issue 9. P. 1153–1159. URL : [https://doi.org/10.1016/0043-1354\(86\)90062-X](https://doi.org/10.1016/0043-1354(86)90062-X) (дата звернення : 19.09.2023).
- [4] P. K. Amritha, P. P. Anilkumar. Development of Landscaped Landfills Using Organic Waste for Sustainable Urban Waste Management. *Procedia Environmental Sciences*. 2016. Vol. 35. P. 368–376. URL : <https://doi.org/10.1016/j.proenv.2016.07.016> (дата звернення : 19.09.2023).
- [5] Hassan A. Arafat, Kenan Jijakli, Amimul Ahsan. Environmental performance and energy recovery potential of five processes for municipal solid waste treatment. *Journal of Cleaner Production*. 2015. Vol. 105. P. 233–240. URL : <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.11.071> (дата звернення : 19.09.2023).
- [6] Nadia Farhana Azman, Peyman Abdeshahian, Abudukeremu Kadier, Najeeb Kaid Nasser Al-Shorgani, Noura K.M. Salih, Izzati Lananan, Aidil Abdul Hamid, Mohd Sahaid Kalil. Biohydrogen production from de-oiled rice bran as sustainable feedstock in fermentative process. *International Journal of Hydrogen Energy*. 2016. Vol. 41. Issue 1. P. 145–156. URL <https://doi.org/10.1016/j.ijhydene.2015.10.018> : (дата звернення : 19.09.2023).
- [7] Marcio Batista, Rodrigo Goyannes Gusmão Caiado, Osvaldo Luiz Gonçalves Quelhas, Gilson Brito Alves Lima, Walter Leal Filho, Ivany Terezinha Rocha Yparraguirre. A framework for sustainable and integrated municipal solid waste management: Barriers and critical factors to developing countries. *Journal of Cleaner Production*. 2021. Vol. 312. URL <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.127516> : (дата звернення : 19.09.2023).
- [8] Hayelom Dargo Beyene, Adhena Ayaliew Werkneh, Tekilt Gebregergs Ambaye. Current updates on waste to energy (WtE) technologies: a review. *Renewable Energy Focus*. 2018. Vol. 24. P. 1–11. URL : <https://doi.org/10.1016/j.ref.2017.11.001> (дата звернення : 19.09.2023).
- [9] Bhaskar Deb Bhattacharya, Dulal Chandra Nayak, Santosh Kumar Sarkar, Sejuiti Naha Biswas, Dibyendu Rakshit, Md. Kawser Ahmed. Distribution of dissolved trace metals in coastal regions of Indian Sundarban mangrove wetland: a multivariate approach. *Journal of Cleaner Production*. 2015. Vol. 96. P. 233–243. URL : <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2014.04.030> (дата звернення : 19.09.2023).
- [10] Gunnar Börjesson, Ingvar Sundh, Bo Svensson. Microbial oxidation of CH₄ at different temperatures in landfill cover soils. *FEMS Microbiology Ecology*. 2004. Vol. 48. Issue 3. P. 305–312. URL : <https://doi.org/10.1016/j.femsec.2004.02.006> (дата звернення : 19.09.2023).
- [11] Hussein I. Abdel-Shafy, Mona S.M Mansour. Solid waste issue: Sources, composition, disposal, recycling, and valorization. *Egyptian Journal of Petroleum*. 2018. Vol. 27, no. 4. P. 1275–1290.
- [12] Valkenburg C, Walton C.W., Thompson B.L., Gerber M.A., Jones S., Stevens D.J. Municipal Solid Waste (MSW) to Liquid Fuels Synthesis, Volume 1: Availability of Feedstock and Technology. Pacific Northwest NATIONAL LABORATORY, 2010. 43 p.
- [13] Liyala C.M., Modernizing Solid Waste Management at Municipal Level: Institutional arrangements in urban centers of East Africa, PhD Thesis, Environmental Policy Series. Wageningen University, The Netherlands (2011). URL:

<https://www.proquest.com/openview/7337885d0825fdf131542c22581169f3/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2026366&diss=y> (дата звернення 19.09.2023).

[14] Okot-Okumu J., Nyenje R., Municipal solid waste management under decentralisation in Uganda. *Habitat International*. 2011. Vol. 35, no. 4. P. 537–543.

[15] Al-Khatib I.A., Monou M., Abu Zahra A.S.F., Solid waste characterization, quantification and management practices in developing countries. A case study: Nablus district – Palestine. *Journal of Environmental Management*. 2010. Vol. 91, no. 5. P. 1131–1138.

[16] Khan D., Kumar A., Samadder S. Impact of socioeconomic status on municipal solid waste generation rate. *Waste management*. 2016. Vol. 49. P. 15–25.

[17] Greener routes for recycling of polyethylene terephthalate / A.M Al-Sabagh, F.Z. Yehia, Rabie A.M., ElMetwally A.E. *Egyptian Journal of Petroleum*. 2016. Vol. 25, no. 1. P. 53–64.

[18] Singh N., Hui D., Singh R., Feo L., Fraternali F., Recycling of plastic solid waste: A state of art review and future applications. *Composites Part B: Engineering*. 2017. Vol. 115. P. 409–422.

[19] Rahimi A., García J.M. – Chemical recycling of waste plastics for new materials production (2017) URL: <https://www.nature.com/articles/s41570-017-0046> (дата звернення 19.09.2023).

[20] Michelle Rose Rubio – Everything you need to know about PVC recycling (2022) URL: <https://www.bioenergyconsult.com/recycling-polyvinyl-chloride/> (дата звернення 19.09.2023).

[2] Ignatyev I.A., Thielemans W. – Recycling of polymers: a review (2014) URL: <https://chemistry-europe.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/cssc.201300898> (дата звернення 19.09.2023).

[22] Слово і Діло 2020 Найбільше сміттєзвалищ у Вінницькій та Полтавській областях URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/12/04/infografika/suspilstvo/najbilsh-smittyezvalyshh-vinnyczkij-ta-poltavskij-oblastyah> (дата звернення 19.09.2023).

[23] Waste Management in Ukraine Opportunities for Dutch Companies. 2018. P. 66. URL: <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2019/02/Waste-management-in-Ukraine.pdf> (дата звернення 19.09.2023).

THE IMPACT OF LANDFILLS ON URBAN PLANNING AND ARCHITECTURE OF LARGE CITIES

Danylchuk S. V.,

PhD student, Department of Urban Planning,
thereendal@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1661-8193

*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract: Today, urban development is rapidly gaining momentum due to economic growth and changing lifestyles, which leads to urban expansion and population growth. This leads to an increase in the amount of solid waste in urban areas. The problem of solid waste management is now one of the most pressing issues on a global scale.

Garbage does not leave us at home, at work, on the streets of the city, even during a quiet walk in the park - it accompanies us everywhere. In fact, garbage has become an integral part of our everyday life, and humanity has even learned to coexist with it. However, the problem is far from as simple as it seems at first glance. The root of the problem lies not in the garbage itself, but in the way people treat it.

Consider, for example, such disturbing phenomena as "landfills" or "landfills", which are currently the subject of general concern. First, landfills have a negative impact on the environment. They cause soil contamination around the landfill and groundwater pollution, which in turn leads to serious problems with the availability of clean water.

In addition, landfills cause air pollution and the spread of unpleasant odors over long distances. Despite the widespread belief that all waste-related problems can be solved through recycling, landfills remain the most common method of waste disposal worldwide. There is also a perception that landfills are a cost-effective way to treat waste. Although this is undoubtedly the most affordable and easiest way to solve the problem. But it is worth remembering that the cost of these savings exceeds the environmental problems that will soon arise.

Modern waste and landfill management has a major impact on the architecture and urban planning of large cities. This article explores the urgent problem of improper waste management in the context of urban development. Based on the latest data and research, a thorough analysis of the impact of landfills on the environment, infrastructure, and quality of life of residents of large cities is carried out.

Keywords: architecture, waste, recycling, planning, infrastructure, environment, landfills, energy, architecture, garbage.

ФОРМУВАННЯ МІСТ СУПУТНИКІВ В КРИЗОВИХ УМОВАХ ІНТЕНСИВНОЇ МІГРАЦІЇ

Найденов І.В.

аспірант кафедри Архітектури будівель та споруд
squiggle76@gmail.com

Дмитрік Н.О.

док. філ., доц. каф. Архітектури будівель та споруд,
nadja.dmitrikk@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3628-313X

*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація У статті вивчено світовий досвід створення міст-супутників.

Місто-супутник є містобудівним утворенням, що розташоване у зоні впливу великого населеного пункту. Вперше, місто-супутник був концептуально описаний англійським філософом Ебенізером Говардом, як оптимальне середовище для життя – «місто-сад». Концепція була прийнята урбаністами як підхід до зменшення концентрації людей та оптимізації соціальної та економічної діяльності в центрі великих міст. Міста-супутники утворюються для забезпечення проживання мешканців, які працевлаштовані у місті, але хочуть жити в більш приміському або сільському середовищі. Також міста супутники можуть мати свою базу працевлаштування та виробництва та взаємодіяти з основним містом за іншим сценарієм. Актуальність теми визначається міграційним сплеском, що очікується після закінчення воєнного стану на Україні. Місто-супутник розглядається як містобудівний інструмент регуляції міграційних потоків в межах країни в умовах критичного дефіциту поселень з налагодженою соціально-економічною інфраструктурою. Виникає потреба переглянути існуючу концепцію міст-супутників для імплементації у конкретних умовах післявоєнної України.

Ключові слова: міграційна криза, місто-супутник, зворотна міграція, міграційні потоки, місто-сад.

Вступ. Війна – це активний збройний конфлікт між державами, урядами, суспільствами, воєнізованими угрупованнями. Війна характеризується крайньою жорстокістю і руйнуваннями. Бойові дії в містах – один із найкривавіших і найруйнівних видів війни. Висока концентрація населення, залежність від систем, що забезпечують життєдіяльність людини, тактика ближнього бою – все це створює передумови до величезних людських втрат, політичних маніпуляцій і характеризується великими міграційними процесами. Реконструкція пошкоджених міст може бути ефективною за активної взаємодії управлінських структур на всіх рівнях – місцевих, державних, регіональних і міжнародних. Однак, у багатьох випадках відновлення ускладнене або неможливе з різних причин: висока концентрація завалів, змішана із замінуванням і боєприпасами, що не розірвалися, близькість бойових дій, потреба в довгострокових архітектурно-містобудівних рішеннях і т.д. У таких ситуаціях для швидкого врегулювання міграційних процесів, надання допомоги населенню, яке втратило своє житло, доцільно створювати міста-супутники поруч із містами, що зруйновані, або поруч із містами, які вціліли під час війни. Можливість використання вільного планування нарівні із застосуванням сучасних технологій швидкого будівництва дає змогу проектувати і зводити міста-супутники в найкоротші терміни, тоді як відновлення зруйнованих міст може зайняти набагато довший проміжок часу. З огляду на викладене вище, вивчення питання проектування міст-супутників у повоєнних умовах є вельми актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення питання формування міст супутників було здійснено за допомогою базових трудів Ебенізера Говарда, який вперше теоретично сформулював висунув ідею «міста-сада» – ідеального місця для життєдіяльності, яке має всі переваги затишного передмістя, проте тримає потужні зв'язки та існує в симбіозі з основним крупним населеним пунктом. Досліджений досвід англійських урбаністів, які на початку 20 сторіччя застосували теоретичні розробки Говарда на практиці. Використані публікації, що містять інформацію про досвід розвитку міст-супутників з у інших країнах у післявоєнні часи з аналогічною метою. Ідея міста-супутника також може бути застосована для відволікання основних шляхів зворотної міграції.

Постановка проблеми. Запобігання перенаселення крупних населених пунктів України внаслідок зворотної міграції українських громадян після скасування воєнного стану.

Основний матеріал і результати. У нормальних умовах інтенсивність міграційних процесів у регіоні відповідає постановочному рівню урбанізації та розвитку рамок системи розселення.

На сучасному етапі при розробці містобудівної документації різних рівнів потрібен більш комплексний підхід до аналізу швидко зростаючого процесу урбанізації, виявлення всіх типів залежностей і факторів для створення відповідного рівня законодавчої та нормативно-правової бази. Необхідно виявляти та диференціювати впливаючі містобудівні показники з урахуванням нових реалій, у яких опинилася країна.

Однією з фундаментальних проблем, яку потрібно буде вирішувати зокрема засобами містобудування у коротко та довгострокової перспективі є зворотна міграція Українців після закінчення військового стану.

Масове переселення українців з територій ведення бойових дій - найбільша міграційна криза у світі в XXI столітті. Триваюча масштабна криза біженців в Європі, викликана вторгненням в Україну російських військ в рамках російсько-української війни, яка почалася 24 лютого 2022 року. Протягом першого місяця повномасштабної війни з України виїхали 3,6 млн людей. Ще близько 6,5 млн, за оцінками Міжнародної організації з міграції, покинули місце свого постійного проживання і переїхали в межах країни. В подальшому, понад 16,3 млн українських біженців були змушені тікати з України, ще 8 млн були вимушеними переселенцями. Зворотною міграцією частіше за все називають повернення до країни походження або постійного проживання з наміром залишитися не менше одного року. В подальшому ми зіткнемося з масовою зворотною міграцією громадян, які раніше проживали в населених пунктах що сьогодні зруйновані, позбавлені інфраструктури або містобудівних підприємств, та є непридатними або непривабливими для проживання. Надзвичайно інтенсивні міграційні процеси, прогнозування та контроль яких ускладнюється важкими політичними, економічними та іншими умовами, негативно впливає на життя населення країни, створює та множить депресивні території – з'являється необхідність пошуку нових методів та шляхів її контролю та зменшення її негативного впливу

Нормальний процес містобудівних досліджень та створення містобудівної документації базується на виявленні закономірностей змін міських структур під впливом міграційного тиску та розробка методів їх структурної реорганізації для створення планувальних засад, що забезпечують сталий розвиток територій, розширення процесів деколонізації, підвищення якості життя під час економічного переходу [4]. З урахуванням перспективного міграційного показника, міграція стає одним з основних факторів цього дослідження. Подальші руйнування українських міст та інфраструктури ускладнюють чи взагалі унеможливають процес повернення українських мігрантів на місця їх попереднього проживання. Тому очевидно, що потоки зворотної міграції будуть направлені у зони впливу вже існуючих місць. Ці зони визначаються шляхом багаторівневого аналізу існуючих відносин між містом та іншими населеними пунктами меншого масштабу в межах досліджуваної території, відносинами економічного, культурного, соціального, транспортного, політичного та історичного характеру. Радіус зони впливу міста визначається чисельністю його населення, а також функціями, які виконує місто і його географічне розташування.

Таким чином, вже зараз потрібно визначати містобудівні інструменти, які можуть знизити негативний вплив на суспільство непрогнозованої міграції у воєнний та після воєнний час та застосовувати їх для коригування містобудівної документації різних рівнів для зменшення впливу міграції населення у визначені періоди військового та після військового часу.

Кожна післявоєнна ситуація унікальна, і стратегії містобудування повинні бути адаптовані до конкретного контексту та потреб постраждалого населення. У багатьох випадках міжнародні організації та неурядові організації співпрацюють з місцевими органами влади для надання технічної підтримки та експертизи в повоєнних містобудівних ініціативах.

Після війни необхідно відновити зруйновані міста та інфраструктуру; пріоритетне міське планування має враховувати основні потреби та цілі реабілітації, попередньо визначивши пріоритети та черговість відновлення. Новостворені містобудівні структури повинні бути стійкими а також не мати негативного впливу на інші, залежні чи пов'язані з ними елементи містобудування. Їх стійкість залежить від більш абстрактних питань - екологічних (у тому числі транспортних), соціальних та економічних. Більша частина дебатів про стійкість міст і міських форм зосереджена на збільшенні щільності розвитку, забезпеченні поєднання використання, що містить міське «розростання» та досягнення соціальної та економічної різноманітності та життєздатності - часто характеризується як концепція «компактного міста» [1].

Підготовка оновлених детальних планів розвитку міста: важливо провести детальний аналіз спустошених районів міста та розробити плани реконструкції. Це включає в себе встановлення пріоритетів для реабілітації, визначення нових житлових територій, комерційного та промислового розвитку, соціальної та культурної інфраструктури.

Реабілітація житла є одним з пріоритетних напрямків. Має бути передбачено реконструкцію зруйнованих будинків та створення нових житлових комплексів з урахуванням сучасних стандартів якості [10].

Створення рекреаційного простору: Створення паркових зон допоможе відновити елементи природи в місті, створити простори для відпочинку і поліпшити якість життя місцевого населення [9].

Вищенаведені заходи передбачають, що процес відновлення населених пунктів є довгостроковим, з урахуванням ступеню руйнування багатьох міст, інших факторів, ускладнюючих відновлення (знищення транспортної інфраструктури, велика кількість замінованих об'єктів, інше). Проте повернення громадян після скасування військового стану буде практично миттєвим, та вектори зворотної міграції будуть направлені до великих місць з привабливим географічним положенням, налагодженою незруйнованою інфраструктурою та великою імовірністю отримання робочих місць. Одеса за вищевказаними критеріями також є привабливим пунктом зосередження зворотної міграції, проте кількість осіб, що буде повертатись та шукати собі нові місця для поселення буде значно більшим ніж передбачено перспективними міграційними показниками у відповідній містобудівній документації.

Таким чином виникає необхідність для пошуку альтернативних короткострокових шляхів запобігання перенаселення районів які не були пошкоджені в процесі ведення бойових дій.

У зв'язку із неметодичним втіленням містобудівної державної політиці, та великим рівнем галузевої корупції, ситуація що склалася у Одесі до війни вже мала ознаки порушення селитебного балансу - центральна частина міста до останнього часу несумлінно забудовувалась без додержання заходів щодо забезпечення необхідною інфраструктурою, та об'єктами рекреаційного призначення. Крім того, у зв'язку із тим, що відповідна увага не приділялась розвитку периферійних населених пунктів вони перетворились на депресивні об'єкти містобудування. Подібні депресивні райони можуть стати об'єктами перетворення у міста супутники інших великих населених пунктів, шляхом створення привабливих умов мешкання та відновлення зв'язків (транспортних, соціальних тощо).

Тенденції будівництва міст-супутників протистояло попереднє прагнення розширити великі міста шляхом нарощування територій уздовж магістралей і залізничних ліній, це унеможливило нормальне планування подальшого розвитку великих містобудівних структур а передбачало лише внесення коригуючих змін у вигляді локальних містобудівних проектів. Місто отримувало стійкі межі розвитку та планувальна структура втрачала гнучкість подальшого розвитку [6].

На початку 20 сторіччя, англійський філософ Ебенізер Говард (Sir Ebenezer Howard) запропонував побудувати в центрі одного з сільськогосподарських регіонів Англії місто з населенням 32 000 чоловік, де були б створені оптимальні умови для проживання і роботи, побудовані комфортні будинки, та втіленні останні інженерні досягнення. Він наполягав на тому, що успішне створення «міста-саду» призведе до будівництва багатьох інших подібних населених пунктів, міграція сільських міст буде зупинена і почнеться зворотний процес, оскільки з'являться широкі можливості для розвитку місцевої промисловості та відповідного використання робочої сили [3].

Роботи Говарда і його наступників, архітекторів Сойссона і Енвіна, вийшли за рамки теоретичних міркувань. На початку 20 сторіччя зазначені ідеї були реалізовані - Летчворт-Гарден-Сіті - місто в районі Північній Хартфордшир в Хартфордширі, Англія – перше місто-сад (населення на момент перепису 2011 року становило 33 249 осіб).

Навіть при відсутності фактору зворотної міграції при сучасному інтенсивному і хаотичному зростанні великих міст спостерігається повсюдне невідбиркове вторгнення в приміську зону, нераціональне використання забудованих районів окремо розташованих населених пунктів; будівництво зосереджено у безпосередньої близькості основних комунікаційних вузлів. Ця сукупність нераціональних підходів створює дефіцит, селитебних території у великих містах. Містобудівна діяльність направлена на упорядкування функцій може мати конфлікт із державними реформами, такими як децентралізація і перерозподіл політики. Плани можуть зіткнутися з плюралістичним урядом, в якому різні департаменти та уряди борються за контроль над обов'язками планування та розвитку або місцевими політичними та земельними контролюючими елітами [10].

«Місто-супутник» – визначення, яке вперше було введено в 1915 році. Пізніше, ця концепція була прийнята містобудівниками як підхід до відтворення концентрації людей та економічної діяльності в центрі великих міст [2].

Це місто або селище міського типу, рідше село, що розташоване і розвиваються поблизу більшого, міста чи великого підприємства і складає з ним єдину економічну й демографічну систему. Розміри і структура міст-супутників і їх віддаленість від головного міста широко варіюються в залежності від розмірів і характеру останніх. Скупчення міст-супутників навколо певного центру призводить до утворення агломерацій. Роль самих супутників і їх географічне розташування багато в чому залежить від типу агломерації (моноцентрична або поліцентрична), чисельності населення, економічної та демографічної ситуації в минулому, сьогоднішній та майбутньому. Важливу роль при формуванні міст-супутників грають урядові органи, приватні та державні підприємства. З часом, міста-супутники можуть зливатися з центром агломерації і більше не виділятися на її фоні. Місто-супутник розвивається поблизу більшого міста, функціонує з ним в єдиній концепції, соціальній та комерційній інфраструктурі, і пов'язане з ним спільним життям населення - взаємним виробництвом, персоналом, культурно-побутовим, рекреаційним та іншим тягінням, має оптимальний транспортний доступ до нього центру міста і характеризується ландшафтною архітектурою та особливою увагою до охорони навколишнього середовища.

Все це є особливою конкурентною перевагою для міста-супутника і визначає його стратегію розвитку в рамках системи заселення території.

Міжнародний досвід.

Політика зміщення концентрації населення з великих місць, шляхом посилення привабливості не дуже віддалених до них населених пунктів було реалізовано у Польській

республіці після другої світової війни – зокрема з організації населених пунктів на околиці Варшави.

Польські міста, порівняно з європейськими центрами, стикаються з особливими проблемами через свої історичні умови (втрата незалежності понад століття, численні військові дії та колишню соціалістичну економіку). Вони зазнали глибоких демографічних, економічних і просторових змін з моменту останньої політичної трансформації, але цивілізаційний і матеріальний прогрес не став цілісним і гармонійним образом [12].

Місця, розташовані в приміських районах великих центрів, мають особливе значення, оскільки вони співіснують в мережі агломераційних населених пунктів, вони повинні мати можливість запропонувати 15-30 хвилинний досвід доступу до невеликої місцевої громади, з більшою кількістю спілкування з природою, ніж в центрі великого міста. Вони повинні, проте не завжди це реалізовано на практиці (рис.1).

З метою вивчення феномену впливу столичного міста Гданська на місто-супутник Прущ Гданський була розроблена дослідницька процедура.

Розвиток декількох місць-супутників сприяв процесу динамічного ущільнення житлової забудови та високу цінність міграції з Гданська за останні кілька років. На основі цього спостереження проводилися камеральні дослідження. Вони показали, що цей процес потребує подальшого вивчення, зокрема в контексті польських міст.

Для визначення шляхів розвитку відповідних населених пунктів був проаналізований розвиток малих міст на приміській ділянці Варшави, що відбувся за останні 30 років, на підставі отриманих даних визначені дії для підвищення привабливості міст і припинення їх деградації.

У процесі попереднього аналізу встановлений показник компактності населених пунктів, наявність необхідних функцій, розвиток транспорту, наявність рекреаційних зон. Зібрані дані були використані для розрахунку зростання урбанізованих областей. Були відзначені важливі для добробуту мешканців малих польських міст аспекти. Ключовою передумовою розвитку і містечок «благополуччя» було і є створення районів 15-30 хвилинної досяжності, в яких житло і багатофункціональні послуги доступні в пішій доступності або на громадському транспорті для всіх мешканців. Результати дослідження дозволили визначити можливості та загрози (розвитку не тільки для малих міст (Польщі), а й для міст такого ж розміру у Східній Європі зі сходженням історичного контексту [7].

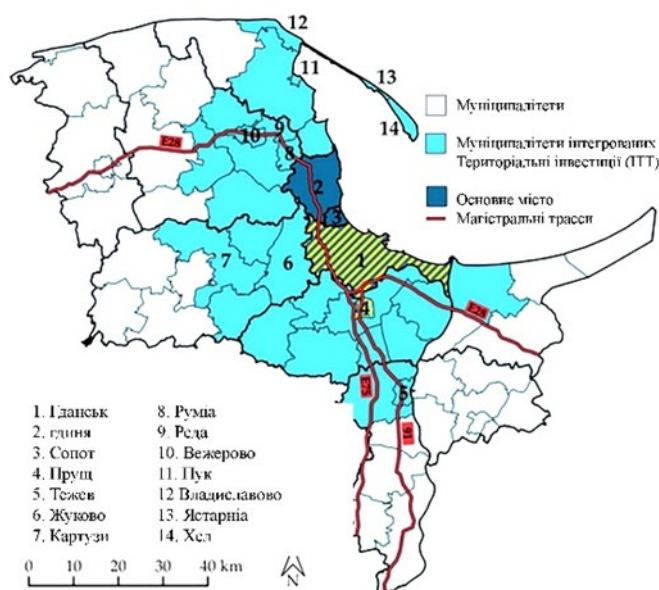

Рис. 1 Карта досліджень розвитку місць-супутників у районі Гданська (Польща)

Одеська область має низку об'єктів з ознаками депресивних районів, що вже мають потенціал та можуть бути перетворені у міста - супутники.

Наприклад – територію Тилігуло-Куяльницького міжлімання можна віднести до депресивних районів, хоча вони мають високу міську цінність в плані розвитку найближчого передмістя Одеси, завдяки розвиненій і перспективній транспортній та інженерній інфраструктурі та наявності рекреаційного потенціалу. Містобудівне значення для забудови житлових зон на цих територіях обумовлено також близькістю до промислових районів Одеси та передмість, тобто до місць застосування робочої сили. Територія має високий містобудівний потенціал в плані розвитку найближчого передмістя Одеси [13].

За прогнозами можна припустити, що як станом на сьогодні та в післявоєнний час в Україні відбудеться перерозподіл трудових ресурсів і виробничої сфери. Однією з залучених територій для розвитку промислових районів в Одеській столичній області є територіями Усаївської, Нерубайської, Красносільської, Візирської сільських рад, що в свою чергу вимагає забезпечення цих районів трудовими ресурсами.

При правильній містобудівній організації регіону міжлімання можуть створюватися житлові масиви, що поєднують міське і сільське життя і ця територія буде привабливою для життя завдяки наявності рекреаційного ресурсу, який дозволить розвивати курортну галузь тим самим «різноманіття» містоутворюючої групи населення за видами діяльності.

Висновки.

Концепція міста-супутника вже має теоретичну обґрунтованість та практичне втілення у різних державах. На основі проведеного аналізу, можна виділити найпривабливіші умови для жителів українських міст-супутників:

- місце розташування міста-супутника (недалеко від міста-ядра);
- наявність градоформувальних передумов (родовища корисних копалин, гідравлічні та теплові електростанції, курортна зона, промисловість, вузлові транспортні точки);
- добра транспортна доступність;
- застосування сучасних технологій швидкокомтованих будівель і споруд під час будівництва;
- приваблива архітектурно-художня виразність забудови.

Імплементация концепції потребує ретельного аналізу з точки зору генерального планування та соціально-економічних реалій сучасної України. Адаптація та втілення світового досвіду може бути оптимальним вирішенням проблем пов'язаних з майбутньою зворотною міграцією, яка буде мати безпрецедентні обсяги після закінчення воєнного стану.

Література

- [1] M. Jenks, C. Jones (eds.), *Dimensions of the Sustainable City, Future City 2*, 21 DOI 10.1007/978-1-4020-8647-2_2, C Springer Science+Business Media B.V. 2010;
- [2] Sir Ebenezer Howard «Garden Cities of To-morrow»;
- [3] C.H. Montgomery. *Happy city. Transforming our lives through urban design* Ferrar, Straus and Giroux, New York (2013);
- [4] Krier, L. 1978. *Rational Architecture Rationelle: The reconstruction of European City*. Edition Archives d'Architecture Moderne, Brussels.
- [5] M. Carmona, S. Tiesdell, T., *Public places. Urban spaces* The Dimension of Urban Design, Routledge, London, New York (2010);
- [6] O'Sullivan, F. 2020. *It's Time for the 15-Minute City'*
- [7] M. Denis, M. Cysek-Pawlak, S. Krzysztofik, A. Majewska «Sustainable and Vibrant Cities. Opportunities and threats to the development of Polish cities».
- [8] P.I.E-Peter Lang S.A., «Architecture and Urban Planning Sustainable Towns New Towns Satellite Cities» (2014);
- [9] Marco Bontje Shenzhen: «Satellite city or city of satellites?» (2019).

---

[10] Yves Van Leynseele and Marco Bontje “Visionary cities or spaces of uncertainty? Satellite cities and new towns in emerging economies”. *International planning studies* 2019.

[11] Feargus O'Sullivan, Paris Mayor: It's Time for a '15-Minute City' , 2020 URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-02-18/paris-mayor-pledges-a-greener-15-minute-city>;

[12] Changes in the Spatial Development of a Satellite Town under the Impact of a Metropolitan City—Evidence from Pruszcz Gdański (Poland), URL:<https://www.mdpi.com/2073-445X/10/8/800>;

[13] Території міжлимання: сучасний стан, перспективи розвитку, 2015р., URL: https://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=1302

[14] What Extent Can Satellite Cities and New Towns Serve as a Steering Instrument for Polycentric Urban Expansion during Massive Population Growth?—A Comparative Analysis of Tokyo and Shanghai, *SPRS Int. J. Geo-Inf.* 2023, 12(6), P. 234; URL:

<https://doi.org/10.3390/ijgi12060234> <https://www.mdpi.com/2220-9964/12/6/234>

FORMATION OF SATELLITE CITIES IN CRISIS CONDITIONS OF INTENSIVE MIGRATION

Naidonov I.

PhD student of the Department of Architecture of Buildings and Structures
squiggle76@gmail.com

Dmytrik N.O.,

PhD Arch., Associate Professor, Department of Architecture of Buildings and Structures,
nadjadmitrikk@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3628-313X

*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. The article explores the world experience of creating satellite cities. A satellite city is a conceptual unit of urban development located in the zone of influence of a large city. Previously, the satellite city was conceptually described by the English philosopher Ebenezer Howard as the optimal environment for life - the "garden city." The concept was adopted by urban planners as an approach to reduce population concentration and optimize socio-economic activities in the center of large cities. These cities are designed to provide housing and employment for people who work in the city but want to live in a more suburban or rural environment. In addition, satellite cities can have their own base of employment and production and interact with the main city in a different scenario. The relevance of the topic is determined by the migration surge that is expected after the end of martial law in Ukraine. The satellite city is considered as an urban planning tool for regulating migration flows within the country in conditions of a critical shortage of settlements with an established socio-economic infrastructure. There is a need to revise the existing concept for implementation in the specific conditions of post-war Ukraine.

The satellite city concept already has theoretical validity and practical implementation in other states. Implementation of the concept requires careful analysis from the point of view of general planning and socio-economic realities of modern Ukraine. Adaptation and implementation of world experience can be an optimal solution to the problems associated with future reverse migration, which will have unprecedented volumes after the end of martial law.

Keywords: low-rise buildings, residential buildings, comfortable urban environment.

АРХІТЕКТУРА БУДІВЕЛЬ ТА СПОРУД
ARCHITECTURE OF BUILDINGS AND
STRUCTURES

ЕВОЛЮЦІЯ АРХІТЕКТУРНО-ХУДОЖНЬОЇ ВИРАЗНОСТІ БІБЛІОТЕК**Зелінська В.В.**

студентка каф. Архітектури будівель та споруд,

Колеснікова Н.Ю.ст. викл. каф. Архітектури будівель та споруд,
natalikha@ukr.net, ORCID: 0000-0003-0370-5906*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація: У статті просліджується шлях виникнення та розвитку бібліотек в різні історичні періоди. Від стародавніх часів, коли бібліотеки було прийнято створювати при храмах до бібліотек які розташовувались при монастирях, від періоду Відродження коли бібліотеки входили в склад університетів до бібліотек, як самостійних закладів. Приведені приклади світового досвіду проектування сучасних будівель бібліотек. Проведено аналіз впливу внутрішнього середовища на архітектурну виразність будівель.

Ключові слова: бібліотека, інформаційний центр, бібліотечні приміщення, гнучке середовище, зберігання книг, еволюція будівлі.

Вступ. Роль бібліотеки, як активного суспільного інституту визначена потребами суспільства в розвитку науки, освіти і культури. Кожна епоха і кожна країна будували і будують бібліотечні споруди, що відповідають їх інтересам, умовам і вимогам. Цей процес супроводжується постійними змінами у поглядах на їх планування і використання. Триває діалог між засобом комунікації, методом його розповсюдження і природою простору, в якому, власне, відбувається суспільне існування.

Своєрідність дизайну спеціального обладнання, меблі, оригінальні кольорові рішення, знахідки в організації освітлення створюють індивідуальний образ, характерний для кожного бібліотечного приміщення. Комп'ютерна техніка й засоби зв'язку дають можливість бібліотекам з економічною вигодою для себе переорієнтуватися зі стратегії володіння важливими інформаційними ресурсами до забезпечення доступу до неї. Сьогодні бібліотеки – це складний комплекс різноманітних за своїм призначенням культурно-просвітницьких приміщень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання архітектури та будівництва бібліотек досліджували О. Башун, А. Вальчак, В. Виноградов, Д. Гаврецький, Л. Головіна, О. Дубініна, Є. Жабко, В. Зарудко, Б. Зельцле, К. Лаврова, І. Лялюк, А. МакДональд, О. Пацеля, Л. Степанова, Г. Фолкнер-Браун тощо.

Постановка проблеми. Сучасна бібліотека, окрім власне зберігання книг та зон для читання, стає громадським центром спілкування, максимально зручним та комфортним для відвідувачів з більш гнучким середовищем яке може включати в себе такі приміщення як: конференц-зали, кінозали, лекційні аудиторії, рекреаційні зони, місця громадського харчування, тощо. Для розуміння сучасних тенденцій в проектуванні нових бібліотечних будівель та концептуальних просторових рішень є важливим проаналізувати еволюцію архітектури та об'ємно-планувальних рішень бібліотек, характерних закономірностей їх формування та подальшого розвитку під впливом сучасного технологічного прогресу, впровадження цифрових технологій, а також потреб сучасного суспільства.

Отримані результати. Саме слово «бібліотека» та «бібліографія» з'явились в Давній Греції («біблїон» - книга, «техос» - зберігання, «графо» - письмо, опис). Історія розвитку

бібліотек неосяжна, коріння зародження сягають в глибинну давнину тисячоліть, Єгипет, Стародавній Рим, Стародавня Греція, Дальній та Ближній Схід. Вважається, що перша публічна бібліотека з'явилася в 6 столітті до нашої ери ще в Стародавній Греції. Перші знахідки бібліотек у світі, які винайшли археологи датуються IV ст. до нашої ери (рис.1.).

Бібліотека асирійського царя на ім'я Ашшурбаніпал складалася із близько 30-ти глиняних книг- табличок, які були написані багатьма мовами та містили тексти з астрономії, граматики, медицини, історії.

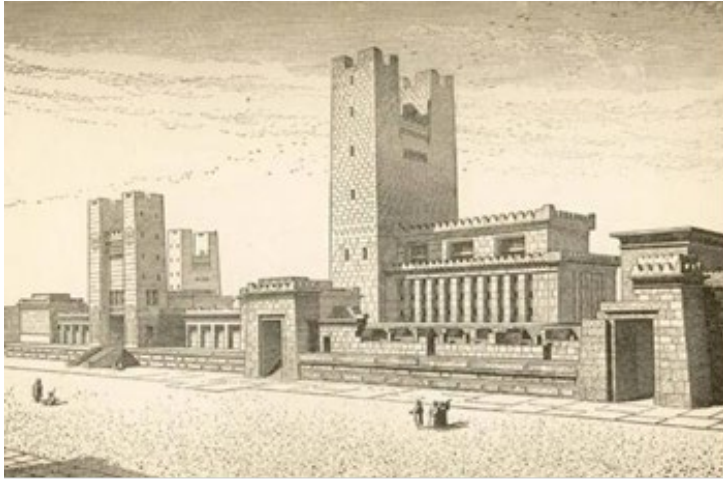

Рис.1. Стародавні бібліотеки світу.

У Стародавньому Єгипті бібліотеки створювалися при палацах та храмах. Напис на одній із стародавніх бібліотек Єгипту говорить: «Аптека для душі». Бібліографічний фонд найвідомішої Олександрійської бібліотеки стародавнього світу, у період розквіту складався з 700 – 800 тисяч текстів багатьма мовами. У стародавньому Вавилоні, ще в другому тисячолітті до н.е., була створена одна з найперших бібліотек на земній кулі. У ній зберігалися манускрипти, які докладно розповідали про так званий всесвітній потоп. В бібліотеці храму Кута перебували манускрипти, які описують історію створення світу та війну велетнів. Перський вчений візир Сахіб (середина X ст.) пристрасно любив книги, у його бібліотеці налічувалося близько 117 тис. рукописів.

На Ближньому та Дальньому Сході бібліотеки створювалися при буддійських монастирях. У бібліотеках зберігалися як книги релігійної літератури і твори з медицини, математики, астрономії.

У Ісламському світі бібліотечні установи займали окремі будівлі, у центрі яких розміщувався великий красиво прикрашений зал з високою стелею – куполом. Зал використовувався, як для збереження книг, так і для обслуговування читачів.

В період раннього Середньовіччя культурні цінності та зокрема бібліотеки зосереджувалися в монастирях та при храмах. У VI столітті у Ірландії і Бретані склався тип монастиря з бібліотекою і скрипторієм. Саме з Ірландії у країни континентальної Європи потрапляли монахи-місіонери, які сприяли утворенню бібліотек релігійно-культурних установ (монастирів, монастирських шкіл, церков). Архітектура читального залу і інтер'єр читальних приміщень відповідали релігійним канонам: неодмінним компонентом були люїтри, обов'язково розміщені таким чином, щоб читач був звернений до вітваря[2].

Найбільша монастирська бібліотека у світі - бібліотека Адмонтського абатства, була створена за зразком бібліотеки Імператорського двору у Відні (рис.2).

Рис.2. Бібліотека Адмонтського абатства.

Будівництво бібліотеки Адмонтського абатства розпочалося 1074 року і було завершено 1776 року. Сучасне приміщення бібліотеки було споруджене 1776 року за проектом архітектора Йозефа Гюбера за наказом монарха абата Маттеуса Оффнера. Стеля складається з семи куполів, прикрашених фресками Бартоломео Альтомонте, які показують етапи людського знання аж до найвищої точки Божественного Відкровлення. Денне світло пропускають 48 вікон, а архітектура та дизайн виражають ідеали Просвітництва.

XIII – XIV століттях в період розвитку просвітництва, та поширення релігійних навчальних закладів, бібліотеки розміщують при середньовічних університетах та коледжах. Велику роль в будівництві приміщень для бібліотек на той час здійснювали меценати, які були зацікавлені у зростанні наукового та культурного розвитку народу. На особливості архітектури будівлі бібліотек безпосередньо впливала архітектурна стилістика церков та палацовий стиль світських будівель.

На початку XVI століття в Європі нараховувалось близько 60 університетських бібліотек. Одна з відомих бібліотек розташована в Болонському університеті (Рис.3.) Бібліотека Університету Болоньї - одна з найстаріших і найпрестижніших бібліотек Італії. Вона була заснована в 1712 році і налічує понад 2 мільйони книг, рукописів, карт та інших документів. Бібліотека розташована в історичному центрі міста Болонья та складається з кількох будівель. Як сам університет, так і бібліотека в своєму образі та інтер'єрах зберігає середньовічну архітектуру.

Рис.3. Болонський університет. Болонья, Італія.

На території України перша державна бібліотека з'явилися ще за часів правління Ярослава Мудрого (1019-1054 рр.), вона знаходилась на території Софійського собору та містила біля 1000 томів, також при дворі князя переписувались і перекладались книги, привезені з Греції і Болгарії. Найдавніша київська бібліотечна споруда, яка дійшла до наших часів була побудована у 1911 році (архітектор З.Клаве). Приміщення збудоване в дусі

італійського ренесансу, прикрашене зовні оригінальними архітектурними деталями, з ліпними орнаментами читальних залів, вишуканим обладнанням, урочистими сходами і масивними красивими люстрами, воно прикрасило центральну частину міста та включено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України (рис.4.).

Рис.4. Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого(1911р.-2012р.)

Найстаріша діюча бібліотека України – наукова бібліотека Львівського університету, заснована в 1608 році при колегії єзуїтів. Перша публічна бібліотека в Україні відкрилася в 1830 році в Одесі. Найбільша в Україні Центральна наукова бібліотека імені В. І. Вернадського НАН України заснована в 1918 році і налічує понад 13 млн. одиниць зберігання.

У 19-му столітті загальнодоступні Громадські бібліотеки існували у різних країнах світу. Найбільшими бібліотеками стають бібліотека Конгресу в США та бібліотека Британського Музею в Англії.

Бібліотека Конгресу США (рис.5.), розміщена в Вашингтоні і є найбільшою в світі бібліотечною системою. У фонді – мільйони книжкових видань, брошур, рукописів, географічних і музичних матеріалів, фото – та відеодокументів на різних мовах. Фонди Бібліотеки Конгресу розміщені в трьох будівлях на Капітолійському пагорбі та в депозитарії в сільській місцевості штату Вірджинія. Має три основні будівлі. Всі будівлі бібліотеки на Капітолійському пагорбі з'єднані підземними переходами, тож читачі бібліотеки змушені проходити охорону лише на вході. Бібліотека також має окремих депозитарій для матеріалів, що рідко використовуються.

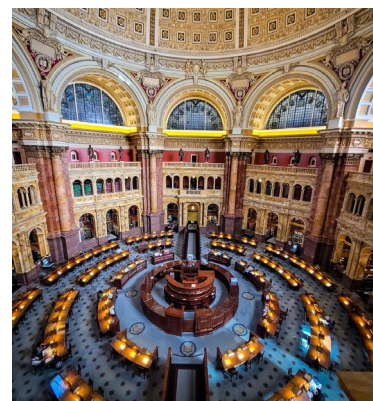

Рис.5. Бібліотека Конгресу, Будівля Джефферсона, Вашингтон, Колумбія.

Найвідоміша у Ванкувері публічна бібліотека (рис.6.), була заснована у 1869 році та не втрачає своєї популярності і в наш час. Завдяки сучасним технологіям обслуговування в бібліотеці стало зручніше. Так, мешканці Ванкувера обслуговують як у самій установі, так і за допомогою спеціальної інтернет-програми. Знаходиться бібліотека на Лайбрарі-сквер, що включає центральне відділення Ванкуверської бібліотеки, вежу федерального уряду та низку закладів. Зовні він нагадує римський Колізей. У центрі комплексу знаходиться дев'ятиповерхова прямокутна будівля, в якій розміщується книгосховище та бібліотечні служби. Його оточує вигнута стіна з колонадою, де розташовані читальні зали; вони з'єднані з головною будівлею містками, прокладеними під скляним дахом. Дах вкриває простору залу у східній стороні комплексу, що знаходиться між будівлею бібліотеки та іншою вигнутою стіною. Він служить як вхідний вестибюль. Крім центрального відділення бібліотеки і федеральної вежі, комплекс включає кілька магазинів, ресторанів, а також підземне паркування. На даху бібліотеки розташований сад, спроектований канадським дизайнером Корнелією Оберландер.

Рис.6. Ванкуверська публічна бібліотека

У ХХ-ХХІ ст.. країни світу велику увагу приділяють спорудженню бібліотечних споруд нового типу – багатофункціональних інформаційних культурно-освітніх комплексів. Впродовж багатьох років свого існування бібліотека істотно впливала на формування свідомості і розвиток культури суспільства [10]. Наразі будівництво нових бібліотечних будівель у різних країнах насамперед починається з розробки загальної концепції бібліотеки – максимальне забезпечення сучасних ергономічних вимог для покращення роботи працівників та безпосередньої зручності користувачів. Виявлення відмінних рис об'єктів у різні часові відрізки, причин виникнення цих відмінностей, а також сам процес їх виникнення дозволяють сформулювати більш чітке розуміння архітектури бібліотеки як важливого дозвільного об'єкта минулого та сьогодення. Характерними ознаками такого простору мають стати доступність, відкритість, зручність у користуванні, здатність самостійної орієнтації користувачів [9].

Як приклад проект бібліотеки з урахуванням різноманітності міського середовища та унікального клімату для північного регіону Канади. У ході розробки проекту архітектори прислухалися до побажань та пропозицій понад 16 000 городян. Результатом стало яскраве, гостинне і доступне громадське місце в самому центрі мегаполісу, що росте. Центральна бібліотека Калгарі є найбільшою філією системи публічних бібліотек Калгарі було відкрито 1 листопада 2018 року, замінивши раннє центральне відділення, побудоване в 1960-х роках. Було спроектовано американсько-норвезькою архітектурною фірмою Snøhetta та канадською фірмою DIALOG після того, як спільна заявка двох фірм виграла конкурс на проектування у 2013 році. Їх дизайн відрізняється овальною формою та інтер'єром з великим центральним атриумом зі скляним дахом (рис.7.) [8].

Рис.7. Центральна бібліотека Калгарі

Нова бібліотека в Гельсінкі (рис.8.) – ультрасучасна та енергоефективна бібліотека, прогрес в архітектурній галузі. Нова центральна бібліотека Oodi – будівля зі скла та сталі з фасадом із дерева – на сьогоднішній день є найновішою пам'яткою столиці Фінляндії. Нова будівля швидко стала популярним місцем для проведення зустрічей та заходів. Каркас будівлі складається з двох сталевих арок довжиною понад 100 метрів, через що відбувається значне коливання конструкції – до 140 мм, і це також було враховано під час проектування. «Коливання сталевої конструкції будівлі досить значне і залежить від сезону, температури та навантаження на будівлю. Всі компоненти інженерних систем та технічне обладнання приховані та не потрапляють у поле зору відвідувачів. Проектувальники та архітектори працювали у тісній співпраці, щоб знайти інноваційні рішення для зменшення теплового навантаження, викликаного сонцем.

Рис. 8. Центральна бібліотека Oodi в Гельсінкі.

Висновки. Великий шлях від перших бібліотек стародавнього світу до сучасних бібліотечних споруд, інтелектуальних центрів та громадських комплексів показує, що кожна країна в певний історичний період змінювала та адоптувала будівлі та приміщення бібліотек в залежності від соціального, наукового, культурного, економічного, демографічного, технічного розвитку. Спираючись на світовий досвід в проектуванні бібліотечних споруд під впливом кожної епохи бібліотечний простір еволюціонує та розширює свої функції. Жорстка планувальна система трансформується та набуває гнучкості, крім книгосховищ, абонементу, читальних залів з'являються не типові для бібліотек відкриті комунікаційні простори з рекреаційними зонами, виставками, лекційними залами, зонами відпочинку та спілкування, кафе та інше. Полиці з книгами інтегруються в просторі зали для вільного доступу, впроваджуються інтерактивні системи замовлення та видачі книг тощо. На сьогодні сучасна бібліотека представляє собою складний комплекс різноманітних за своїм призначенням приміщень. Зміна в об'ємно – планувальній організації бібліотечного простору безпосередньо впливає на архітектурну виразність будівлі, що надає архітектору в проектуванні сучасної будівлі бібліотек можливість втілювати самі креативні та сміливі ідеї та рішення.

Література

- [1.] Архітектурна типологія громадських будинків і споруд: підручник / [Ковальський Л.М., Дмитренко А.Ю. Лях В.М., та ін.]; за загальною редакцією д.арх., проф. Л.М.Ковальського, к.т.н., доц., А.Ю.Дмитренко.- К., Інтерсервіс, 2018.- 484с. іл.
- [2.] Бевз Є.А. Історія еволюції бібліотечного простору / Є. А. Бевз // Сучасні проблеми архітектури та містобудування : наук.- техн. зб. / Київ. нац. ун-т буд-ва та архіт. – К., 2010. – Вип. 23: іл. – Бібліогр. в кінці ст.
- [3.] Лінда С.М. Архітектурне проектування громадських будівель і споруд: Навчальний посібник. – Львів: Видавництво Національного університету “Львівська політехніка”, 2010. – 301-312с.
- [4.] Балашова Е. В. Бібліотечний дизайн : навч. посіб. / Е. В. Балашова, М. Н. Тищенко, А. Н. Ванеев. — М. : Гардарики, 2004. — 288 с
- [5.] Проскуряков В. Розвиток типології бібліотечних будівель Львівською архітектурною школою [Текст] / В. Проскуряков, І. Воронкова // Бібліотечна орбіта Кіровоградщини: зб. ст. вип. 6 , Кіровоград, 2014. – С. 222–231.
- [6.] The Library. A World History/ James W. P. Campbell, Will Pryce.- Thames & Hudson, 2013.- 328с.
- [7.] Організація простору сучасної бібліотеки [Електронний ресурс]/ Режим доступу: http://belinskogo.kh.ua/Tereshenko_Organization_of_modern_library_space.html
- [8.] Воронкова І. С. Архітектурно-типологічні принципи реновації бібліотек вищих навчальних закладів України: Львів, 2016, [Електронний ресурс]/Режим доступу: https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1597/dysertaciya_voronkova.pdf
- [9.] <https://fondeco.ru/uk/samaya-malenkaya-biblioteka-v-mire/>
- [10.] <http://4ua.co.ua/culture>

References

- [1.] Architectural typology of public buildings and structures: a textbook / [Kovalskyi L.M., Dmytrenko A.Yu. V.M. Lyakh, etc.]; edited by Doctor of Archaeology, Prof. L.M. Kovalskyi, Ph.D., Associate Professor, A.Yu. Dmytrenko. - K., Interservice, 2018. - 484 p. fig.
- [2.] Bevs E.A. The history of the evolution of library space / E. A. Bevs // Modern problems of architecture and urban planning: science and technology. coll. / Kyiv. national University of Architecture and Architecture. - K., 2010. - Vol. 23: fig. - Bibliogr. at the end of Art.
- [3.] Linda S.M. Architectural design of public buildings and structures: Study guide. - Lviv: Publishing House of the National University "Lviv Polytechnic", 2010. - 301-312p.
- [4.] Balashova E. V. Library design: teaching. manual / E. V. Balashova, M. N. Tyshchenko, A. N. Vaneev. — M.: Gardaryki, 2004. — 288 p
- [5.] Proskuryakov V. Development of the typology of library buildings by the Lviv School of Architecture [Text] / V. Proskuryakov, I. Voronkova // Library Orbit of Kirovohrad region: Coll. Art. issue 6, Kirovohrad, 2014. – pp. 222–231.
- [6.] The Library. A World History/ James W. P. Campbell, Will Pryce. - Thames & Hudson, 2013. - 328p.
- [7.] Organization of modern library space [Electronic resource]/ Access mode: http://belinskogo.kh.ua/Tereshenko_Organization_of_modern_library_space.html
- [8.] Voronkova I.S. Architectural and typological principles of renovation of libraries of higher educational institutions of Ukraine: Lviv, 2016, [Electronic resource]/Access mode: https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1597/dysertaciya_voronkova.pdf
- [9.] <https://fondeco.ru/uk/samaya-malenkaya-biblioteka-v-mire/>
- [10.] <http://4ua.co.ua/culture>

EVOLUTION OF ARCHITECTURAL AND ARTISTIC EXPRESSION OF LIBRARIES**Zelinska V.V.,**

Student of Department of Architecture of Buildings and Structures

Kolesnikova N.Y.,Senior Lecturer, Department of Architecture of Buildings and Structures,
natalikha@ukr.net, ORCID: 0000-0003-0370-5906*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. The article traces the path of the emergence and development of libraries in different historical periods. From ancient times, when it was customary to create libraries at the palaces of kings, to libraries that were located at monasteries; from the period of cultural and educational development, when libraries were part of universities, to libraries as independent institutions. Examples of global experience in designing modern library buildings are given. On the basis of the researched material, a number of factors that influenced the formation of architecture and the transformation of the internal space were determined, with the primary function of preservation to a multifunctional urban center as convenient as possible for the realization of cultural, social needs and ideas. A building with open spaces and areas for communication. Spirituality is the main goal of architecture. Architects and designers, when designing modern library buildings and spaces, often deviate from the strict standards of the volume-planning structure, including recreation areas, exhibition areas, cafes, conference halls, areas with access to electronic media, halls with access to open funds, etc., which are not typical for libraries. A modern library project begins with a concept. The architectural concept of a modern library is a combination of knowledge, architecture, landscape and the wider public environment. The article shows how the evolution of the forms and functions of library buildings under the influence of technical, cultural, social, and economic development of society directly affects the aesthetic and functional renewal of their architectural and artistic diversity and volumetric and spatial environment.

Keyword: library, evolution, architectural solution, information center, culture.

СУЧАСНА ТИПОЛОГІЯ ЖИТЛОВИХ БУДІВЕЛЬ

Богаченко М.С.,студентка каф. Архітектури будівель та споруд,
marina.bogachenko.2002@gmail.com**Єрмуракі О.І.,**ст. викл. каф. Архітектури будівель та споруд,
ms.yurc.13@gmail.com ORCID: 0000-0002-0623-345X*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. У сучасній проектній практиці міцне місце займають уявлення про житло як про ієрархічно побудованій системі, що тягнеться від світу речей в сімейному побуті до поселення в цілому. Затвердження цих уявлень в реальних і футурологічних проектах, в теорії і в будівлях становить характерну особливість новітньої історії створення житла. Ще в 20-і роки багато архітекторів прагнули розсунути межі проектування житла до розробки меблів та обладнання. Відомо чимало проектів того і пізнішого часу, в яких моделюється соціально-побутове обслуговування в житловому будинку і поза ним, позначаються зони індивідуальної і суспільної діяльності. Все більш активне вираження у житловій проблематики отримував містобудівна аспект. Таким чином, поняття "житло" було значно розширено, а в 60 - 70-ті роки набуло поширення ще одне більш точне визначення цієї системи як житлового середовища.

Ключові слова: Архітектурне проектування, житловий будинок, типологія житлових будівель, функціональне призначення, класифікація житлових будівель, поверховості, об'ємно-планувальні елементи

Вступ. Актуальність теми зумовлена тим, що сучасна типологія житлових будівель відрізняється значною різноманітністю і має глибокі історичні корені. Оскільки житлове будівництво - одна з найдинамічніших сфер архітектурної практики, то процес вдосконалення та розвитку форм житла відбувається безперервно. Житловий будинок – головна складова у містобудуванні, яка впливає на вигляд міста, країни, повсякденне життя людей, інфраструктуру та багато іншого. Житлові будинки повинні привертати увагу та складати яскравий облік міста, але водночас з цим бути зручними для використання звичайних людей, мати зручне планування.

Житловим будинком є будівля капітального типу, споруджена з дотриманням вимог, встановлених законом, іншими нормативно-правовими актами, і призначена для постійного у ній проживання. Саме поняття "тип житлового будинку" отримало досить широке тлумачення. Це знайшло відображення в різного роду класифікаціях житлових будівель, які зустрічаються в літературі.

Підставою для виділення типів житлових будівель служать самі різні властивості будинків. Однак найбільш стійкими і поширеними ознаками для визначення типу будинку вважаються:

1. поверховість;
2. вид комунікацій, що забезпечують доступ у житлові осередки;
3. зв'язок з рівнем землі.

Звідси виникає саме загальне, принципове поділ будівель за типами. Воно дано в схематичному вигляді. Що стосується поверховості, то розрізняють дві великі групи:

безліфтові та ліфтові житлові будинки. У середині цих великих груп є більш дрібні групи, що відрізняються пристроєм сходів, числом ліфтів та іншими характеристиками.

Залежно від виду позаквартирних комунікацій житлові будинки діляться на садибні (рис.1) і блоковані (рис.2) [8], на секційні (рис.3), коридорні (рис.4) [9,10], галерейні і змішаної структури з різною поверховістю. [5]

Рис.1. Садибні будинки

Рис.2. Блоковані будинки

Рис.3. Секційні будинки

Рис.4. Коридорні будинки

Рис.5. Галерейні будинки

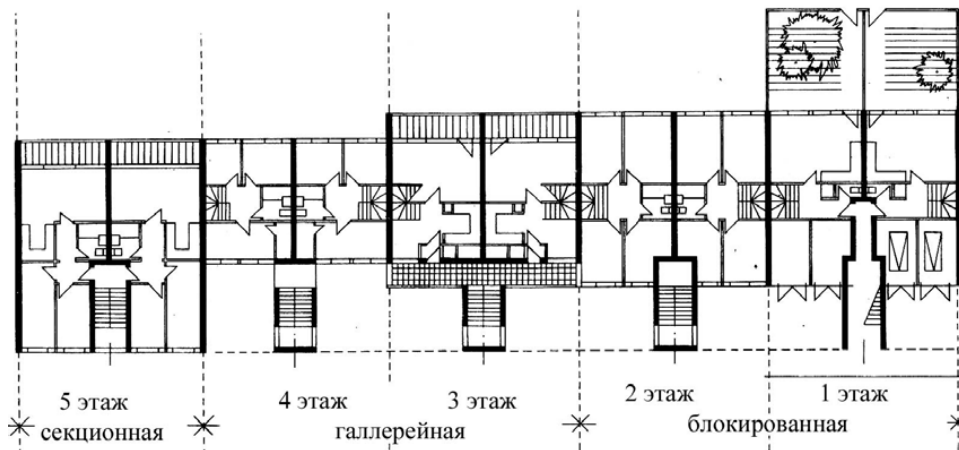

Рис.6. Будинки змішаної структури з різною поверховістю

Прийнята класифікація житлових будівель по поверховості не випадкова. Вона визначає найбільш доцільне число поверхів у кожній з названих груп будинків з урахуванням умов проживання, вимог до інженерного обладнання та пожежної безпеки, а також за конструктивними і економічними міркувань. Зокрема, садибний будинок вище двох поверхів незручний у функціональному відношенні, а його конструктивна основа істотно відрізняється від будівель іншого типу. Якщо число поверхів у будинку перевищує п'ять, то необхідні ліфти: до дев'яти поверхів - один, з 10 до 16 - два.

Межі груп залежать також від нормованого виду позаквартирних сходів: в будівлях вище дев'яти поверхів вона повинна бути незадимлюваною. До будівель вище 16 поверхів висувають додаткові конструктивні вимоги по стійкості і міцності. [7]

У вітчизняній практиці під впливом економічних факторів враховується головним чином верхня межа поверховості в кожній групі. Так в групі безліфтових будинків середньої поверховості переважають п'ятиповерхові, допустимі за нормами, але малокомфортабельні. У першій групі ліфтових будинків масове поширення набули тільки дев'ятиповерхові, оскільки в них ліфт використовується максимально.

За кордоном таких тенденцій не спостерігається, внаслідок чого поверховість житлової забудови більш різноманітна.

Фактично кожен житловий будинок володіє не одним, а сумою типологічних ознак, які можуть зустрічатися в різних комбінаціях. До зазначених ознаками часто додаються ще й особливості об'ємно-планувального рішення, належність до певної конструктивної системи. Тут же відзначимо властивості лише основних типів.

Для секційного будинку характерно об'єднання на кожному поверсі кількох квартир навколо сходів або сходово-ліфтового вузла з розподільним холлом. Об'ємно-планувальний елемент, що виникає на основі одного такого вузла, зазвичай називають секцією. З'єднання декількох секцій дає багатосекційний будинок. Поряд з ним у забудові застосовують і односекційні будівлі.

Житлові будинки секційного типу найпоширеніші в міській забудові завдяки різноманітності планувальних структур, хорошим техніко-економічними показниками та містобудівної маневреності.

У коридорних будинках доступ у квартири забезпечується коридорами, провідними до сходів і ліфтів. Число квартир вздовж коридору може бути практично будь-яким, важливо лише дотримуватися нормативні відстані між сходами. Поверховість таких будинків може бути будь-яка.

Велике поширення коридорний будинок мав в епоху становлення капіталістичного виробництва, коли в масовому порядку будувалося дешеве житло для робітників. Наприкінці ХІХ-початку ХХ ст. цей тип нерідко зустрічається серед дохідних будинків. У цей час він став синонімом скупченості і незручностей. Справді, при поверховому розміщенні коридору всі квартири неминуче мають односторонню орієнтацію, стає неможливим наскрізне провітрювання.

Пізніше коридорний будинок був суттєво вдосконалений, зокрема, у проектах Ле Корбюзьє, що розвивали ідею побудови квартир у двох рівнях і розміщення коридорів через поверх. Однак, масового застосування коридорний будинок так і не отримав незважаючи на ряд цікавих інтерпретацій цієї системи в будівлях 60-х-початку 70-х років, здійснених в різних країнах. [6]

Коридорна система планування залишається домінуючою в готелях і гуртожитках.

Галерейний будинок по комунікаційної структурою аналогічний коридорному. Різниця між ними полягає в тому, що галерея розташовується уздовж протяжної сторони будівлі, залишається відкритою і отримує природне освітлення. Через галерею можна забезпечити наскрізне провітрювання квартир.

Недолік галерейного будинку при поверховому розташуванні галерей укладений у меншій, порівняно з секційним і коридорним типом будинку, ширині корпусу, що знижує

його теплотехнічні якості. У зв'язку з цим основною зоною його розповсюдження залишаються райони з теплим кліматом.

У житловому будівництві нерідко застосовують змішані варіанти комунікаційного забезпечення квартир, що призводить до появи коридорно-секційних, галерейно-секційних та інших систем. [5]

Висновки. Жиловий будинок – головна складова у містобудуванні, яка впливає на вигляд міста, країни, повсякденне життя людей, інфраструктуру та багато іншого. Житлові будинки повинні привертати увагу та складати яскравий облік міста, але водночас з цим бути зручними для використання звичайних людей, мати зручне планування.

Сучасні житлові будівлі повинні відповідати усім потребам мешканців та мати змогу адаптуватися до зміни потреб, відповідати очікуванням і не вибиватися із загальної структури міста.

Будинки в сучасних містах стали невід'ємною частиною життя тисяч громадян. Забезпечення комфорту, безпеки та належного функціонування цих будівель є важливою складовою для архітектора.

Література

- [1.] ДБН В.2.2-15:2019 Будинки і споруди. Житлові будинки. Основні положення.
- [2.] ДБН Б.2.2-12:2019 Планування і забудова територій.
- [3.] ДБН В.2.2-9:2018 Громадські будинки та споруди. Основні положення.
- [4.] ДБН В.2.2-40:2018 Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення.
- [5.] Ю.О. КРУСЬ «ОСНОВИ ТА ФУНДАМЕНТИ ПРАКТИКУМ» Навчальний посібник – Рівне – 2019
- [6.] Васильченко О.В. Основи архітектури і архітектурних конструкцій; Навчальний посібник. – Харків: УЦЗ України, 2007. – 231 с.
- [7.] Ромашко, В. М. and Ромашко-Майструк, О. В. (2020) Методичні вказівки до виконання курсової роботи з дисципліни «Архітектура будівель та споруд» на тему «Промислова будівля»-К. 2020
- [8.] <https://arthaus-bud.ua/budynky>
- [9.] <http://proektcottage.com/uk/product>
- [10.] https://zniiep.com.ua/article/masoviy_energozberigajuchiy_zhitloviy_budinok/

References

- [1.] DBN V.2.2-15:2019 Budynky i sporudy. Zhytlovi budynky. Osnovni polozhennya.
- [2.] DBN B.2.2-12:2019 Planuvannya i zabudova terytoriy.
- [3.] DBN V.2.2-9:2018 Hromads'ki budynky ta sporudy. Osnovni polozhennya.
- [4.] DBN V.2.2-40:2018 Inklyuzyvnist' budivel' i sporud. Osnovni polozhennya.
- [5.] YU.O. KRUS' «OSNOVY TA FUNDAMENTY PRAKTYKUM» Navchal'nyy posibnyk - Rivne – 2019
- [6.] Vasylychenko O.V. Osnovy arkhitektury i arkhitekturnykh konstruktsiy; Navchal'nyy posibnyk. – Kharkiv: UTSZ Ukrayiny, 2007. – 231 s.
- [7.] Romashko, V. M. and Romashko-Maystruk, O. V. (2020) Methodychni vkazivky do vykonannya kursovoyi roboty z dystsypliny «Arkhitektura budivel' ta sporud» na temu «Promyslova budivlya»-K. 2020
- [8.] <https://arthaus-bud.ua/budynky>
- [9.] <http://proektcottage.com/uk/product>
- [10.] https://zniiep.com.ua/article/masoviy_energozberigajuchiy_zhitloviy_budinok/

MODERN TYPOLOGY OF RESIDENTIAL BUILDINGS**Bogachenko M.,**student of Department of Architecture of Buildings and Structures
marina.bogachenko.2002@gmail.com**Yermuraki O.,**Senior Lecturer, Department of Architecture of Buildings and Structures,
ms.yurc.13@gmail.com ORCID: 0000-0002-0623-345X*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. In modern design practice, the idea of housing as a hierarchically constructed system, stretching from the world of things in family life to the settlement as a whole, occupies a strong place. The approval of these ideas in real and futuristic projects, in theory and in buildings is a characteristic feature of the recent history of housing creation. Even in the 20s, many architects sought to push the boundaries of housing design to the development of furniture and equipment. Many projects of that and later times are known, in which social and household services are modeled in a residential building and outside it, zones of individual and social activity are marked. The urban planning aspect received an increasingly active expression in housing issues. Thus, the concept of "housing" was significantly expanded, and in the 1960s and 1970s, another more precise definition of this system as a residential environment became widespread. The modern typology of residential buildings is very diverse and has deep historical roots. It covers both the traditional experience in creating housing and the developments of recent years. Since residential construction is one of the most dynamic areas of architectural practice, the process of improvement and development of housing forms is continuous. The very concept of "type of residential building" has received a rather broad interpretation. This is reflected in various classifications of residential buildings found in the literature. The different properties of buildings serve as the basis for distinguishing types of residential buildings. However, the most stable and common signs for determining the type of house are considered to be: superficiality; type of communications providing access to residential units; connection with the ground level.

Keywords: architectural design, residential building, typology of residential buildings, functional purpose, classification of residential buildings, storeys, volume-planning element

КОНЦЕПЦІЯ ПРОЕКТУВАННЯ ТОРГІВЕЛЬНО-РОЗВАЖАЛЬНИХ ЦЕНТРІВ**Князева А. Є.,**студентка каф. Архітектури будівель та споруд
knyagina.nastya@gmail.com**Єрмуракі О. І.,**ст. викл. каф. Архітектури будівель та споруд,
ms.yurc.13@gmail.com ORCID: 0000-0002-0623-345X*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. Офіційно торговельні центри визначаються як «одна або кілька будівель, що утворюють комплекс магазинів, що представляють мерчандайзерів, із з'єднаними між собою переходами, які дозволяють відвідувачам ходити від блоку до блоку». Неофіційно вони є серцем і душею спільнот, основою економіки роздрібної торгівлі, і скрізь соціальний притулок для підлітків. Вивчення нових форматів і можливостей комерційної нерухомості. Найбільш інноваційні торгові центри сьогодні зовсім не схожі на своїх попередників. Незважаючи на те, що місце розташування залишається ключовим фактором нерухомості для торгових центрів, диференційований дизайн і структура стають все більш важливими. Торгові центри під відкритим небом значною мірою сприяють створенню атмосфери центру міста, особливо коли вони об'єднують багатоцільову нерухомість.

Ключові слова: торгово-розважальні центри, розваги, проектування, інновації, дозвілля.

Вступ. Актуальність проектування торгово-розважальних центрів продовжує залишатися високою з кількох причин:

- Зміна споживацьких звичок: Споживачі шукають не тільки місця для покупок, але і місця для розваг та відпочинку. Торгово-розважальні центри поєднують у собі широкий спектр роздрібних магазинів, ресторанів, кінотеатрів, боулінг-клубів, льодових майданчиків та інших розважальних закладів, надаючи клієнтам можливість витратити час і гроші на різноманітні види дозвілля.

- Відповідь на конкуренцію з онлайн-торгівлі: Зростання онлайн-торгівлі та електронних платформ ставить традиційні магазини перед викликом. Проектування торгово розважальних центрів забезпечує конкурентну перевагу, пропонуючи споживачам не тільки місце для покупок, але й унікальний досвід і відпочинок, який не можна отримати через Інтернет.

- Соціальна інтеракція та спільнота: Торгово-розважальні центри стають місцями зустрічей і спілкування, де люди можуть провести час разом з друзями і родиною. Вони створюють атмосферу спільноти та місце, де люди можуть насолоджуватися розвагами та заходами, що сприяє підтримці соціальних зв'язків і позитивному впливу на психологічний стан людей.

- Економічний розвиток: Торгово-розважальні центри мають значний економічний вплив, створюючи робочі місця і збільшуючи податкові надходження.

В останні десятиліття концепція торгових центрів, яка походить із США і стала повномасштабною сучасною тенденцією роздрібної торгівлі там у роки після Другої світової війни, поширилася по всьому світу. Незважаючи на свою популярність, торговий центр, який

він був задуманий протягом останніх півстоліття, перебуває на критичній точці перелому. Буря глобальних тенденцій об'єднується одночасно, змушуючи торгові центри змінювати роль. Вони більше не стосуються переважно покупок. Тепер, коли споживачі відвідують торгові центри, вони шукають досвіду. Тенденції, які сприяють створенню цих змін, включають демографічні зміни, такі як старіння населення та зростання урбанізації, що означає, що більше людей живуть у менших просторах і більшу потребу мають в громадських місцях для спілкування та зрання в компанії.

Занепокоєння щодо сталого розвитку спонукають деяких споживачів віддавати перевагу багатофункціональним забудовам, де вони можуть жити, робити покупки та працювати в межах пішої досяжності – замість того, щоб сідати в автомобіль і їхати до переповненого приміського торгового центру.

Оскільки ці тенденції просуваються на світовій арені, вони змушують операторів торгових центрів переглянути те, як вони задумують та керують своїми об'єктами. Перед лицем цих значних викликів торгові центри прагнуть залишатися актуальними, стимулювати зростання та підвищувати ефективність. Ми бачимо, що успішні гравці інвестують у три ключові напрями:

1. Інноваційні торгові центри включають елементи доданої вартості, які намагаються перетворити торговий центр на новий центр міста, включаючи концерти, мистецькі центри, спа, фітнес-клуби та фермерські ринки. Ці послуги забезпечують такий рівень дозвілля та розваг, який неможливо задовольнити онлайн. Наприклад, *Xanadu*, торговий центр за 30 км від Мадрида (рис.1) [4], зробив усе можливе, щоб надати батькам можливість якісно проводити час зі своїми дітьми. У торговому центрі є гірськолижний схил, картинг, катання на повітряній кулі, боулінг і більярд. Так само в торговому центрі *Mall of America* в Міннесоті (рис.2) [5], є підводний акваріум, тематичний парк і музей прогулянок динозаврів. У Бразилії, наприклад, новий фокус на дозвіллі та розвагах вже сприяє зростанню. У 2013 році доходи торгових центрів від цих пропозицій зросли на 41 відсоток порівняно з 2012 роком. Акцент на вишуканих ресторанах і подіях також допомагає зробити торговельні центри осередком місцевої громади – місцем, де можна якісно провести час з друзями та родиною, а не просто пообідати на фудкорті. У торговому центрі *King of Prussia*, розташованому в 30 км від Філадельфії, є стейкхаус *Morton's* і *Capital Grille*. Торговий центр *Crystal Cove* у Ньюпорт-Біч, штат Каліфорнія, має більше дюжини висококласних ресторанів, зокрема *Tamarind of London* і *Mastro's Ocean Club*. [3]

Рис. 1. Xanadu торговий центр за 30 км від Мадрида

Рис. 2. Торговий центр Mall of America в Міннесоті

2. Трансформація торгового центру шляхом використання технологій і багатоканальних стратегій. Цифрове перетворення роздрібною торгівлі – це не лише погана новина для торгових центрів. Навпаки, це надає торговим центрам нові можливості залучати споживачів протягом усього шляху прийняття рішення. Є три основні способи, якими торгові центри використовують технології: Наприклад, технологію можна використовувати для вирішення однієї з найбільших проблем, з якою стикаються покупці в торговому центрі, – пошуку місця для паркування. Датчики, розташовані на паркувальних майданчиках, визначають кількість доступних місць на кожному рівні та дають візуальні індикатори водіям. Опинившись у торговому центрі, мобільні програми можуть запропонувати швидкі та прості путівники, які

допоможуть покупцям знайти те, що вони шукають у сучасних все більших і багаторівневих торгових центрах.

3. Вивчення нових форматів і можливостей комерційної нерухомості. Найбільш інноваційні торгові центри сьогодні зовсім не схожі на своїх попередників. Незважаючи на те, що місце розташування залишається ключовим фактором нерухомості для торгових центрів, диференційований дизайн і структура стають все більш важливими. Торгові центри під відкритим небом значною мірою сприяють створенню атмосфери центру міста, особливо коли вони об'єднують багатоцільову нерухомість. Багато торговельних центрів, які будуються в міських районах, є відкритими та повністю інтегровані в ландшафт. Торговий центр Cabot Circus у Брістолі, Англія (рис. 3) [5], має унікальний скляний дах у формі раковини розміром із півтора футбольних поля.[1] Враховуючи міркування екологічної стійкості, торговий центр доступний громадським транспортом і має систему збору дощової води. Навіть закриті торгові центри тепер створюють більш природну атмосферу у своєму дизайні, встановлюючи рослини та дерева, дерев'яні стіни та підлогу, водоспади та багато скла, щоб забезпечити природне освітлення. Такі елементи допомагають торговим центрам краще поєднатися з оточенням.

Дуже важливо, щоб торгові центри були набагато більше, ніж магазини. Ми бачимо, як співвідношення орендар/громадський простір змінюється від поточних 70/30 до 60/40 або навіть 50/50. Коли це станеться, ці розширені громадські простори потрібно буде планувати та програмувати протягом року, подібно до виставки. Ними керуватимуть більше як контентом і медіа, а не нерухомістю. Змішані вживані розробки пропонують споживачам привабливу інтегровану спільноту, в якій можна жити, працювати та робити покупки. Вони також служать для створення додаткового трафіку для торговельних центрів, максимізуючи віддачу від інвестованого капіталу. Іншими можливостями комерційної нерухомості, які можуть додати альтернативні джерела доходу, є готелі, офісні будівлі та аеропорти.

Рис.3. Торговий центр Cabot Circus у Брістолі, Англія

Рис. 4. Торговий центр WestQuay Англія

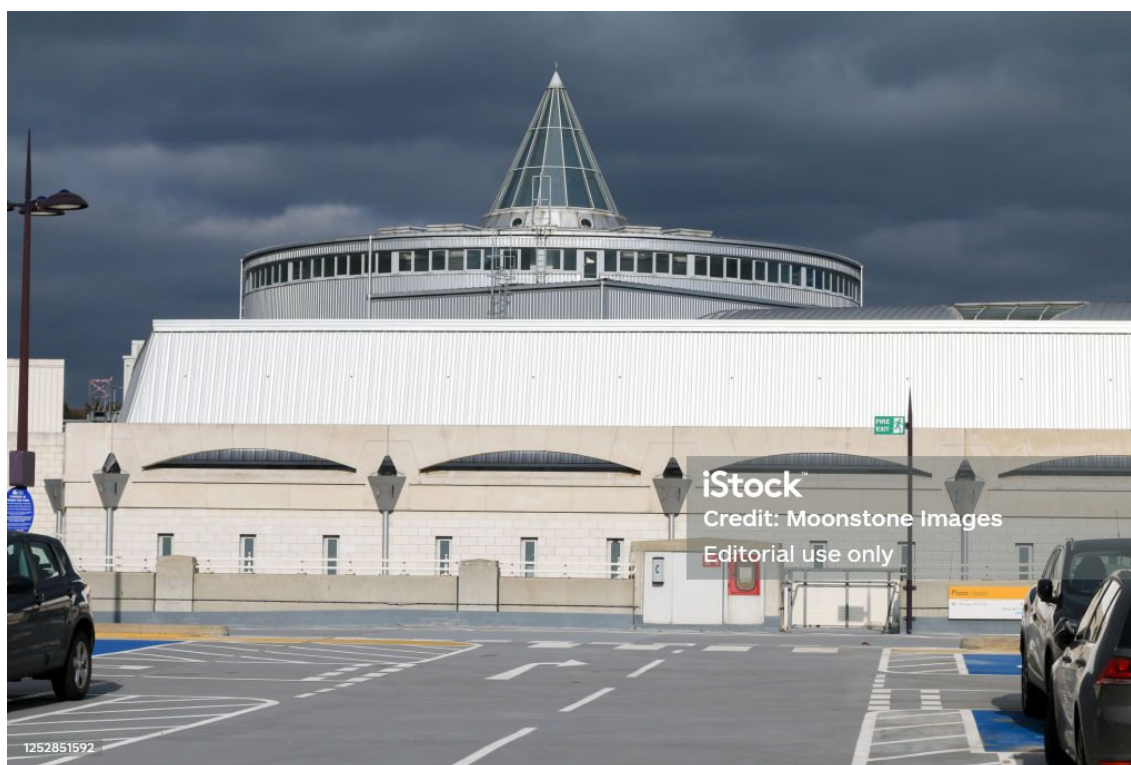

Рис.5. Торговий центр Bluewater в Кент, Англія

Висновки. Нарешті, торговельні центри стають все більш популярним альтернативним форматом на більш зрілих ринках, таких як США, особливо після економічного спаду, і вони були ключовим рушієм зростання для багатьох гравців. У країнах із економікою, що розвивається, наприклад у Бразилії, торгові точки також привертають увагу, і ми бачимо, як оператори торгових центрів експериментують із цим форматом як засобом залучення споживачів, які цінують ціну, і тих, хто шукає угоди.

Оскільки сучасні умови та швидкий темп життя міського населення дали зрозуміти, що ТРЦ все більше і більше стають невід'ємною частиною людського буття. Адже в одному

місці зібрані абсолютно різні за призначенням речі, які необхідні людиною. Людям не доводиться бігати з одного магазину до іншого через усе місто, достатньо просто заглянути до одного з ТРЦ, яких у сучасних містах досить багато, тому навіть серед них вже з'явився вибір. Деякі ТРЦ включають в себе не тільки ті чи інші магазини, а й мають призначення задовольняти людські потреби у відпочинку чи навіть оздоровленню. А у нинішньому світі перепочинок та оздоровлення – є найбільшою громадською цінністю.

Торговий центр – специфічний об'єкт, що працює за своїми законами. При проектуванні важливо враховувати кожен нюанс, починаючи з планування, до загальної концепції об'єкта.

Такі великі об'єкти, як торгово-розважальні центри (ТРЦ), вимагають відповідального та професійного підходу до кожного етапу проектування та будівництва.

Література

- [1.] Як розвивалися українські ТРЦ [Електронний ресурс]. – URL: <https://allretail.ua/analytics/65260-yak-rozvivalisya-ukrajinski-trc-i-shcho-jih-chekayevepochu-e-commerce>
- [2.] Як виглядатимуть ТРЦ майбутнього? [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.ucsc.org.ua/yak-vyglyadatymut-trcz-majbutnogo/>
- [3.] Проектування торгових і торгово-розважальних центрів [Електронний ресурс]. – URL: <https://oneproject.com.ua/s14-proektuvannya-tr>
- [4.] <http://www.madridxanadu.com/>[Електронний ресурс]
- [5.] <https://www.gettyimages.it/immagine/the-mall-of-america>[Електронний ресурс]
- [6.] <https://www.hammerson.com/destinations/cabot-circus>[Електронний ресурс]
- [7.] <https://www.istockphoto.com/uk>[Електронний ресурс]
- [8.] <https://paris-life.info/shopping/3909-samie-popylyarnie-torgovie-centry-v-parizhe>
[Електронний ресурс]
- [9.] <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream>[Електронний ресурс]
- [10.] <https://sakhavtomat.com/news/osnovni-aspekti-budivnictva-trc-ta-torgovih-kompleksiv>
[Електронний ресурс]

References

- [1.] Kak razvivalis' ukrainskiye TRTS [Elektronnyy resurs]. – URL: <https://allretail.ua/analytics/65260-yak-rozvivalisya-ukrajinski-trc-i-shcho-jih-chekayevepochu-e-commerce>
- [2.] Kak budut vyglyadet' TRTS budushchego? [Elektronnyy resurs]. – URL: <https://www.ucsc.org.ua/yak-vyglyadatymut-trcz-majbutnogo/>
- [3.] Proyektirovaniye torgovykh i torgovo-razvlekatel'nykh tsentrov [Elektronnyy resurs]. – URL: <https://oneproject.com.ua/s14-proektuvannya-tr>
- [4.] <http://www.madridxanadu.com/>[Elektronnyy resurs]
- [5.] <https://www.gettyimages.it/immagine/the-mall-of-america>[Elektronnyy resurs]
- [6.] <https://www.hammerson.com/destinations/cabot-circus>[Elektronnyy resurs]
- [7.] <https://www.istockphoto.com/uk>[Elektronnyy resurs]
- [8.] <https://paris-life.info/shopping/3909-samie-popylyarnie-torgovie-centry-v-parizhe>
[Elektronnyy resurs]
- [9.] <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream>[Elektronnyy resurs]
- [10.] <https://sakhavtomat.com/news/osnovni-aspekti-budivnictva-trc-ta-torgovih-kompleksiv>
[Elektronnyy resurs]

CONCEPT OF DESIGNING SHOPPING AND ENTERTAINMENT CENTERS

Kniazieva A.,

Student of Department of Architecture of Buildings and Structures
knyaginya.nastya@gmail.com

Yermuraki O.,

Senior Lecturer, Department of Architecture of Buildings and Structures,
ms.yurc.13@gmail.com ORCID: 0000-0002-0623-345X

*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. Officially, malls are defined as "one or more buildings forming a complex of stores representing merchandisers, with interconnected passages that allow patrons to walk from block to block." Unofficially, they are the heart and soul of communities, the backbone of the retail economy, and a social haven for teenagers everywhere. Study of new formats and possibilities of commercial real estate. The most innovative shopping centers today are not at all like their predecessors. While location remains a key real estate factor for shopping centers, differentiated design and structure are becoming increasingly important. Open-air malls contribute significantly to the downtown atmosphere, especially when they combine mixed-use properties. Finally, shopping malls are becoming an increasingly popular alternative format in more mature markets such as the US, especially after the economic downturn, and they were a key driver of growth for many players. In emerging economies such as Brazil, outlet stores are also gaining traction, and we're seeing mall operators experiment with the format as a means of attracting value-conscious consumers and bargain hunters. Transformation of the shopping center through the use of technology and multi-channel strategies. The digital transformation of retail isn't just bad news for malls. On the contrary, it gives shopping centers new opportunities to engage consumers throughout the decision-making journey. There are three main ways that shopping centers use technology: For example, technology can be used to solve one of the biggest problems that shoppers face in a shopping center – finding a parking space. Social interaction and community: Shopping and entertainment centers are becoming places of meeting and communication where people can spend time together with friends and family. They create a community atmosphere and a place where people can enjoy entertainment and activities that contribute to the maintenance of social ties and a positive impact on the psychological state of people.

Keywords: shopping and entertainment centers, entertainment, design, innovation, leisure.

**ГНУЧКА АРХІТЕКТУРА СУЧАСНИХ ЛІКУВАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНИХ
ЗАКЛАДІВ****Колеснікова Н.Ю.,**ст. викл. каф. Архітектура будівель та споруд,
natalikha@ukr.net, ORCID: 0000-0003-0370-5906**Захаревська Н. С.,**ст. викл. каф. Архітектура будівель та споруд,
zaharevska.ns@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6078-6605*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. Статтю присвячено дослідженню архітектури, дизайну внутрішнього середовища, особливостей проектування та модернізації лікувально - профілактичних закладів, можливості їх адаптації під сучасні потреби внаслідок бурхливого розвитку медицини засобами забезпечення приміщень такими критеріями, як гнучкість середовища, його висока адаптивність до швидких змін і нових запитів. Медичні заклади повинні не тільки здійснювати діагностику, надавати медичну допомогу, надавати широкий спектр медичних послуг, вирішувати адміністративно-господарські завдання, задовольняти соціокультурні потреби, відповідати різним нормативам і вимогам, але і створювати комфортні умови, в першу чергу для пацієнтів. Створення комфортного середовища для цілодобового перебування пацієнта - важлива частина успішного процесу лікування. На основі проаналізованого світового досвіду проектування лікувальних та профілактичних закладів наведено ряд факторів які впливають на комфортне перебування пацієнтів та їх скоріше одужання та підвищувати працездатність персоналу: можливість пацієнта орієнтуватися у медичній установі; усамітнення (окрема палата); зниження рівня шуму; правильність вибору кольорів; наявність рекреаційних зон та озеленення; достатня освітленість; наявність вільного простору; цифрова інтеграція. Наведені приклади світового досвіду в яких архітектори дизайнери при формуванні архітектури та об'ємно - просторового середовища будівель медичних установ орієнтуються безпосередньо на пацієнта і персонал.

Ключові слова: медична установа, об'єкти охорони здоров'я, лікувально-профілактичні установи (ЛПУ), дизайн середовища, модернізація, цифрові технології, архітектура.

Вступ. Досвід світової практики у будівництві медичних установ і оновлення міського середовища стали постійними умовами розвитку їх архітектури та об'ємно – просторової організації. Спроекована і збудована будівля здатна довго проіснувати. Як правило, будівля весь цей час несе на собі відбитки того часу, коли вона була побудована. Цього не можна сказати однозначно про функції лікарняної будівлі. Тому, слід підкреслити, що функція медичного закладу не є чимось непорушним, раз і назавжди закріпленим в об'ємно-планувальному рішенні будівлі. Функція здатна трансформуватися у часі, можливо, радикально.

У світовій практиці проектування медичних будівель, внутрішня функція має чітко окреслені межі і пов'язана з технічними засобами, тобто вона змінюється відповідно до запитів медицини, на відміну, зовнішня функція будівлі не завжди відповідає внутрішній, її зміни не дуже динамічні і кардинальні по своєму характеру. У сучасній практиці

проектування медичних установ з'являються нові проблеми і завдання. Питання вирішується по мірі вдосконалення медичних технологій та винаходів.

Питання архітектурної модернізації об'єктів охорони здоров'я в усьому світі набувають пріоритетного національного значення [1].

В результаті модернізації різних комплексів у світовій практиці проектування лікувальних установ лікувальні та профілактичні об'єкти перетворюються у великі територіально - організаційні, лікарняно - поліклінічні комплекси, містобудівні утворення, що складаються з численних будівель і споруд. З цієї причини збільшується роль комплексу, як розвиненої високопрофесійної діагностичної, наукової та навчальної бази. Це приводить до ускладнення об'ємно-планувальної структури архітектурних комплексів. Розробляються нові рішення проблем архітектурної модернізації історично сформованих комплексів медичних установ, що не відповідають сучасним вимогам. У процесі модернізації медичних установ зберігають основні функції, при цьому акумулюючи ряд суміжних. Вирішується питання необхідності відповідності внутрішнього середовища лікувально-профілактичних установ сучасним вимогам лікування та перебування людей у цих установах. А також забезпечення приміщень медичної установи такими критеріями як гнучкість середовища, його висока адаптивність до швидких змін і нових запитів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченість проблеми і науковий контекст досліджень типології та планування медичних закладів включають такі наукові роботи:

- з архітектурної типології проектування і будівництва багатопрофільно-клінічних об'єктів: А.А. Гавриліна, В.Т. Шимко, Т.С. Крупеня, Б.Л. Глассер, А.Л. Гельфонд, Г. Ларос, Д.К. Франсис;

- з архітектурної композиції комплексів медичних установ: Дж. Ж. І. Бішоп, П. Бландел-Джонс, Г. Ларош, Р. Лаусон, Я. Нагасава, Ф. Несдоулі, А.В. Рошин, О.Н. Чеберева, Р. Щагтс;

- з організації роботи медичних установ, інженерно-технічному оснащенням А.В. Павлунін, Р. Лаунсон, І. Нагасава, Ч. Хубер;

- з теоретичних аспектів функціонально-структурного аналізу і типологічних основ архітектурного проектування: Г.Г. Азгальдов, В.В. Гран, Б.С. Істомін, К.К. Карташов, А.А. Харитонов, Г.Н. Черкасов, Гейзер, Ж. Бакер, С.М. Нареш;

- досвід проектування закордонних медичних закладів США викладено в роботах Уілера Е, Нойферта Е, Амлена Р.

Постановка завдання. Розкриття питання необхідності відповідності внутрішнього середовища лікувально-профілактичних установ сучасним вимогам лікування та перебування людей у цих установах. Цієї відповідності можна досягти за допомогою забезпечення приміщень установи такими критеріями як гнучкість середовища, його висока адаптивність до швидких змін. Метою дослідження є також підкреслення важливості дизайну, орієнтованого на людей, та розгляд прикладів і технологій модернізації, архітектури та внутрішнього середовища медичних установ на основі предметного аналізу та вивчення світового досвіду.

Основний матеріал і результати. «Проблеми здоров'я для ХХІ століття в галузі охорони здоров'я - це проблеми, які можуть бути пов'язані з середовищем, створеним людьми» [2]. Але вже давно відомо, що середовище медичного закладу впливає на пацієнтів і персонал.

«В кінці ХІХ століття Флоренс Найтінгейл (сестра милосердя та громадський діяч Великої Британії) припустила, що пацієнти будуть одужувати швидше, якщо про них піклуватимуться в умовах природного світла, вентиляції, чистоти і базової санітарії» [3]. Це перше звернення уваги на проблему оздоровлення людини через середовище.

Багато медичних організацій зосереджується на «зелених» ініціативах і способах стати більш дружніми до навколишнього середовища. Але з плином часу вони повинні бути посправжньому стійкими - ініціативи мають бути фінансово здоровими і спрямованими не на лікування, а на збереження здоров'я. В той же час лікарні та системи медичної допомоги все

частіше шукають шляхи підвищення ефективності і зниження загальних витрат, а також поліпшення загального досвіду пацієнтів.

Ініціативи в галузі сталого розвитку забезпечують значні екологічні і фінансові вигоди для медичних організацій - вигоди, які допоможуть лікарням і системам допомоги процвітати зараз і в майбутньому. «Їх зусилля сприяють створенню більш здорового навколишнього середовища, поліпшенню громадського сприйняття організації і можуть допомогти їм місцевим громадам» [4].

Не другорядним є також питання дизайну медичних закладів. Що таке сучасна лікарня? Сучасна лікарня – це організм, який постійно розвивається, живий і технологічний. Завдяки переходу від типових проектів, які орієнтовані тільки на функцію, він перетворюється в заклад з оригінальними архітектурними формами, з чітко продуманим середовищем в якому гармонійно поєднується і функція і орієнтованість на людину. Ефектна архітектура та дизайн лікарень – відіграють безпосередню роль в необхідності впливати на підсвідомість людей, які лікуються і працюють в медичних установах вони повинні відтягнути від душевних думок, налаштувати на позитивний лад і захопити увагу так, щоб у пацієнтів не залишилося часу думати про хвороби. За довгі роки медицина отримала такий поштовх до змін, що це, під тиском обставин, відбилося в сучасних архітектурних формах, медичних і будівельних технологіях, більш серйозному підході до дизайну. Лікарні більше не відокремлені від світу, вони перестали бути закритими «місцями болю і страждання», клініки стають більш інтерактивними сучасними будинками здоров'я і надії.

Ще в середині ХХ століття прикладом для лікувальних закладів став туберкульозний санаторій, побудований за проектом Алвара Аалто в 1933 році (рис.1.). Лікувальний корпус санаторію побудований в сосновому бору і максимально відкритий повітрю і сонцю. Будівля витягнута в плані та по висоті обладнана терасами для відпочинку. Інтер'єри спроектовані таким чином, щоб пацієнтам було максимально комфортно перебувати тут протягом тривалого періоду. Алвар Аалто приділив увагу також внутрішньому обладнанню палат, він розробив ліжка і крісла з регульованим нахилом для того, щоб легені краще насичувались сосновим повітрям. На той час ще не було винайдено ліків від легеневих захворювань, таких як чахотка, але умови лікарні надавали можливості провести останні дні свого життя з гідністю та в комфортних умовах. Будівля санаторію Паймію - це не тільки унікальний пам'ятник органічної архітектури, але ще і символ гуманізму, що став прикладом для майбутніх лікарень.

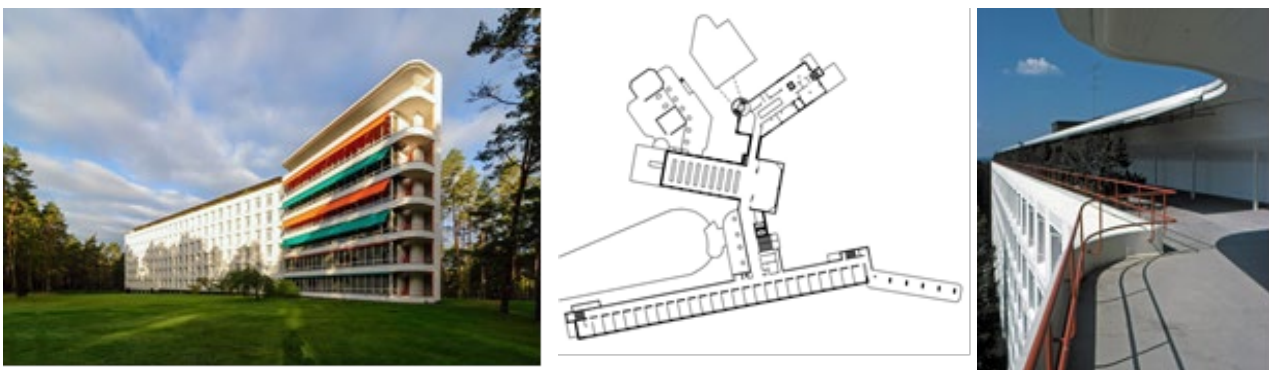

Рис.1. Туберкульозний санаторій "Паймію". Паймію, передмістя Турку, Фінляндія. 1933р.арх. Алвар Аалто.

Протягом довгого часу при будівництві поліклінік, лікарень та інших медичних установ про дизайнерське рішення ніхто не згадував. Функціональність завжди залишалася в пріоритеті. Зараз відвідувачам лікарні відводиться центральна роль. Саме навколо них має обертатися вся складна машина сучасної лікарні. В якомусь сенсі - це справжній переворот, адже до цього часу клініки в основному проектувалися на основі стандартів і вимог до

організації роботи персоналу. Орієнтована на пацієнта лікарня повинна не тільки забезпечувати ефективний медичний процес, але і вирішувати його проблеми, забезпечувати його необхідною інформацією, комфортом, упевненістю і безпекою. За останні десятиліття архітектори як Європи, так і Америки вже стали звертати увагу на те, що ретельно продуманий дизайн, який створює комфортну, практично домашню обстановку допомагає у відновленні не гірше, ніж сучасні методи лікування [5]. Так у Великобританії та за її межами будуються Реабілітаційні центри інформаційної та психологічної підтримки онкологічних хворих та їх близьких. Ідея будівництва таких центрів належить Меггі Кесвік Дженксу, дружині Чарльза Дженкса, що помер від раку в 1995 році. Центри Меггі будуються і функціонують завдяки благодійним пожертвам, надаючи допомогу на безоплатній основі. Завдяки дружнім стосункам подружжя з відомими архітекторами світу до проектування будівель залучені видатні митці архітектури та будівництва. Задача проектувальників - створити невелику споруду з оригінальним виглядом і інтер'єром, яка дарує позитивні емоції і відчуття спокою. Одною з таких будівель є реабілітаційний центр в Манчестері спроектоване архітектурним бюро Нормана Фостера. Це невелике, але дуже зручне приміщення з домашньою атмосферою, в саду поруч з онкологічним відділенням лікарні Крісті. У центрі зібрані різні простори, від усамітнених кутків до об'єднаних просторів таких як бібліотека, тренажерний зал і місця, де можна зібратися разом на чашечку чаю за великим загальним столом. Індивідуальні меблі для реабілітаційного центру також спроектовані дизайнерським бюро Фостера. Сер Норман Фостер знайомий зі стражданнями онкохворих - він сам вів боротьбу з цією важкою хворобою, тому для нього участь у створенні одного з центрів Меггі стало важливою і дуже особистою подією.

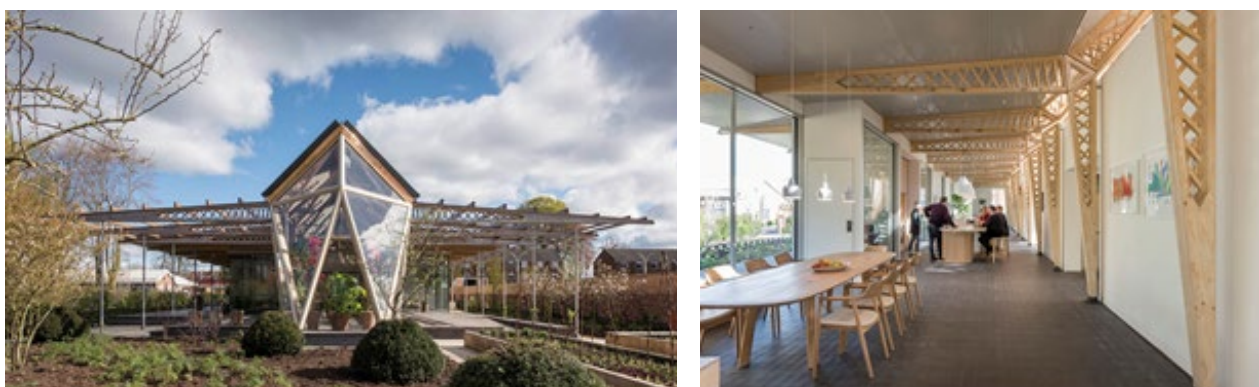

Рис.2. Реабілітаційний центр Мэггі. Манчестер, Великобританія. Арх. Бюро Норман Фостер.

Однією з умов вдалого дизайн-проекту приміщень лікувальних або профілактичних споруд є необхідність чіткого уявлення про особливості медичного закладу і пропоновані ним послуги. Дуже важливим фактором є облік демографічної складової його пацієнтів. Якщо говорити про дитячі лікарні, то підхід до проектування середовища повинен вирішуватись враховуючи точки зору дитини. Дизайн середовища ЕКН Children Hospital в Тайланді орієнтовано на те, що кожна дитина шукає «розваги», щось цікаве та нове. Дитячий вимір створюється з використанням різних фізичних форм, кольорів і символів, матеріалізованих мовою дизайну, яка складається з делікатно вигнутих ліній і навмисно уникає ідеальних геометричних форм. Дизайн передає естетику, яка нагадує те, як ви продовжуєте малювати вигнуту лінію, не зосереджуючись на тому, чи зможе вона сформувати ідеальне коло чи ні, і в кінцевому підсумку це привносить відчуття свободи в досвід молодих користувачів. Ці лінії сформовані в арки, побудовані над дверними прорізами та зонами для сидіння, розміри яких відповідають пропорціям тіла дітей, створюючи архітектурне середовище, яке справді враховує поведінку та вподобання дітей [10].

Рис.3. EKN Children Hospital Тайланд.

Створення комфортного середовища для цілодобового перебування пацієнта - важлива частина успішного процесу лікування.

Перше, на що варто звернути увагу, при розробці дизайну клініки - це можливість пацієнта орієнтуватися у медичній установі. Для нього це дуже важливий фактор. Саме усвідомлення того, що пацієнт може успішно переміщатися клінікою, використовуючи тільки покажчики і загальноприйняті орієнтири, підвищує його впевненість у своїх силах, знижує стрес.

Дизайн лікувальних та профілактичних установ повинен ґрунтуватися на усамітненні. Окрема палата не просто забезпечує пацієнтові особистий простір; це дозволяє йому часто бачити друзів і родину. Іноді це відіграє вирішальну роль в процесі відновлення.

Не слід забувати, що в окремих палатах ризик поширення внутрішньо-лікарняних інфекцій знижується до 40%, а ймовірність помилки мед. персоналу під час призначення процедур і лікування скорочується майже на 20%.

Дизайн медичних установ повинен бути естетичним. Для цього необхідно використання натуральних матеріалів, по можливості денного світла, це якісна імітація домашньої обстановки. Цікавий вид з вікна, твори мистецтва, картини та фотографії, які використовуються в оформленні приміщень - все це не тільки добре впливає на стан пацієнтів, допомагаючи їм швидко відновитися, але і стає хорошим маркетинговим ходом, що підвищує привабливість медичного закладу.

Багато дизайн-проектів медичних клінік враховують той шумовий фон, який оточує пацієнтів, медичний і обслуговуючий персонал. Зниження рівня шуму - одне з важливих завдань архітекторів, дизайнерів, які працюють з проектами будівництва і реконструкції мед установи. Сучасна цивілізація з її невинним шумом - сама по собі вже стрес. Саме тому пацієнтам, які потребують особливого ставлення, уразливим до зовнішніх подразників, необхідно забезпечити нормальний сон. Пацієнт не повинен чути, як постійно відкриваються і закриваються двері, шум приладів, гул голосів.

Велике значення має правильний вибір кольорів, домінуючих в дизайні, адже психологія їх сприйняття пов'язана з настроєм і самопочуттям. Таким чином, світло-блакитний колір, що знижує артеріальний тиск, уповільнює дихання і серцевий ритм, надає заспокійливу дію. Навпаки, темно-синій викликає зворотний ефект, сприяючи виникненню тривоги і занепокоєння. Дизайн інтер'єру медичного центру - це комплекс заходів щодо забезпечення належного рівня комфорту в установі. Колір у цьому випадку повинен вирішити відразу кілька проблем. По-перше, як засіб орієнтації, він ділить простір всередині медичного центру на зони. Нам давно відомо, що колір впливає на настрій людини і здатний полегшити стан пацієнта. Деякі медики навіть радять пацієнтам з підвищеними температурами поміщати в палати, пофарбовані в сині і фіолетові тони, а інші, чия хвороба за своєю природою не пов'язана з лихоманкою, навпаки, в палати, стіни яких пофарбовані в теплі тони. Дизайн-проект кольорних рішень медичного центру або клініки, реалізований в

оформленні лікарняних палат і приміщень загального користування, дозволяє досягти терапевтичного ефекту.

Також дослідження показали, що живі рослини дають відчуття життєвої сили і безпеки. Вони є відмінним доповненням до дизайну залів очікування та холів.

Далласька архітектурна компанія HKS Inc. та JE Dunn Construction Group, Канзас-Сіті, штат Міссурі, для своєї доповіді «Клініка 20XX: проектування для постійно мінливого середовища» провела дослідження, основне питання якого полягало у визначенні типу навколишнього середовища сучасного пацієнта в якому останньому було б комфортніше і зручніше, а також в якій мірі можливо створити певні умови з точки зору охорони здоров'я. Некомерційний дослідницький підрозділ CADRE, намагався визначити принципи проектування клінік, які можуть адаптуватися до швидко мінливих потреб. В рамках дослідження, фірма CADRE, як незалежна сторона зробила опитування людей з двох найбільших вікових груп населення [9]. Висновки зроблено за результатами дослідження надали певні уявлення про погляд сучасного пацієнта на дизайн простору для покращення здоров'я: відкрита офісна зона; палати готельного типу; рекреаційні зони відпочинку (заспокійливе середовище); окремі зони для пацієнтів та персоналу; доступ 24/7; онлайн реєстрації; присутність природного світла та види на природу; віртуальний або відео доступ до віддаленого спеціаліста; фітнес, оздоровчі та роздрібні послуги; мобільні додатки для призначення зустрічей та спостереження медичної інформації; присутність спа-процедур; цифрова інтеграція.

Цифрова інтеграція в медичному напрямі це спосіб удосконалення в наданні кращих послуг, забезпечення комфортного перебування пацієнтів, відвідувачів та персоналу. Так розвиток електронних систем реєстрації призвів до скорочення потреб у великому числі залів очікування. Одним із прикладів цифрової інтеграції є дизайн-концепція компанії NBBJ, палати для пацієнтів (рис.4.), яка поєднує ідеї віртуального та особистого зв'язку з ефективністю та гнучкістю дизайну мікро-квартир.

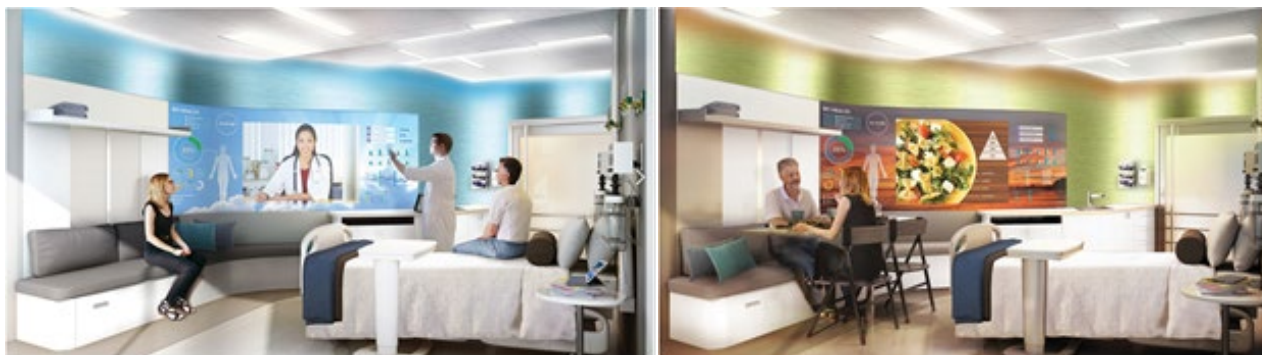

Рис.4. Дизайн-концепція компанії NBBJ, палати для пацієнтів.

Стіну кімнати можна переобладнати протягом усього дня, щоб забезпечити пацієнта необхідною фурнітурою для роботи, сну та сімейного відпочинку. Технологія в приміщенні підтримує консультації по догляду (особисто та віртуально), також навчання пацієнтів, розваги та Інтернет. Дизайн надає відчуття комфорту та затишку, і також орієнтований на сучасне покоління. Концептуальна кімната має достатньо простору для розміщення габаритного ліжка інтенсивної терапії. Дизайн перетворює 20-30% площі підлоги, яка часто залишається невикористаною в універсальній кімнаті, в зону роботи та відпочинку. Компактна конфігурація кімнати має вбудований диван для комфортного розміщення членів сім'ї, та місце для зберігання особистих речей під ним. Дана концепція забезпечує достатній простір для консультацій та маніпуляцій. Великий відео екран на стіні використовується для телемедицини, або для відображення інформації про стан здоров'я пацієнта [9].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Таким чином відповідність сучасності новозбудованих та вже існуючих лікувально-профілактичних установ, їх можливість відповідати новим запитам, що дуже швидко виникають із плином часу - є основою на якій ґрунтується прогресивний підхід архітекторів та проектувальників. Ці важливі фактори згодом впливають на весь внутрішній організаційний процес лікувально-профілактичних закладів, на емоційний та фізичний стани медичного персоналу, пацієнтів та відвідувачів установи. Ступінь ефективності облаштування внутрішнього простору лікарні також впливає на рівень бажання людей потрапити у лікарню та розпочати лікування, оскільки більшість людей уникає потреби звернутися до лікаря саме через те, що відповідні медичні установи не є привабливими та викликають неприємні асоціації через упереджене до них ставлення. Принцип «вдома і стіни лікують» має бути застосований і до медичних установ.

Створення комфортного середовища для цілодобового перебування пацієнта - важлива частина успішного процесу лікування. На основі проаналізованого світового досвіду проектування лікувальних та профілактичних закладів можна виділити ряд факторів організації внутрішнього середовища лікувальних закладів, які безпосередньо впливають на комфортне перебування пацієнтів, їх скоріше одужання та підвищують працездатність персоналу:

- можливість пацієнта самостійно орієнтуватися у медичній установі;
- усамітнення (окрема палата);
- естетика в дизайні медичного середовища;
- зниження рівня шуму;
- правильність вибору кольорів та матеріалів;
- наявність рекреаційних зон та озеленення;
- достатня освітленість та наявність вільного простору;
- цифрова інтеграція.

За словами провідних світових архітекторів та спеціалістів, на сьогоднішній день, пацієнти очікують, що нові технології будуть повністю інтегровані в систему охорони здоров'я, і таким чином вони зможуть більш ретельно стежити за своїм лікуванням, та безпосередньо брати в ньому участь. Технології які інтегровані в архітектуру та дизайн, є одним суцільним рішенням для розширеного досвіду. Перед початком будівництва будівлі, дизайнери повинні планувати, що станеться як в цифровому, так і в фізичному просторі лікувальн –профілактичних закладів. Конструктивно, технології повинні бути гнучкими, все має бути пов'язано між собою. Між зв'язками, мається на увазі фізичний зв'язок для людей в середині простору, і цифровий зв'язок за межами середовища [9].

Вивчаючи переваги кожного нового покоління, архітектори та дизайнери можуть розробляти ідеї для лікувальних та профілактичних установ, які задовольняють потреби сьогоднішніх пацієнтів, та можливість змінювати та адаптувати їх у майбутньому.

Література

[1.] Заклади охорони здоров'я. Будівлі та споруди. ДБН В.2.2-10-2022»заклади охорони здоов'я. Основні положення» вид. офіц. – К.: Науково-технічна рада Міністерства розвитку громад та територій України. 2022.-67с.

[2.] Гладка А.О. Сучасні концепції в архітектурі та дизайні лікарень // Студентський: електрон. наук. журн. 2018. № 9 (29). URL: <https://sibac.info/journal/student/29/104598>

[3.] Русін В.В. Формування мережі і типів лікувально-профілактичних закладів в сучасних соціальних умовах великого міста (на прикладі м. Полтави)[Текст]: автореф. дис. канд. арх-ри: 18.00.01/ В.В. Русін. – Харків, 2001. – 18 с.

[4.] Bensalem C., Prof. Werner Lang. Sustainable Healthcare Architecture: Designing a Healing Environment. Austin.: The University of Texas at Austin. 2011. 17 p.

[5] Salonen X. Physical characteristics of the indoor environment that affect health and wellbeing in healthcare facilities // Intelligent Building International. 2013. February. 51 p.

[6] The American Society for Healthcare Engineering. Health Research & Educational Trust Environmental Sustainability in Hospitals: The Value of Efficiency // The American Society for Healthcare Engineering. 2014. May. P. 10-34.

[7] Целуйкіна О.В. Особливості формування архітектури медичних закладів (на прикладі міста Харкова): дис. канд. арх. : 18.00.01 / Ольга Володимирівна Целуйкіна. – Харків, 2015. – 204 с.

[8] Будівництво медичного центру, проектування клініки і медичних установ: [Електронний ресурс]. – 2019. – <https://www.education.ua/blog/38352>

[9] Проектування лікарень для покоління міленіалів [електронний ресурс].-2019.- <https://medconstructor.org/2019/11/08/proektuvannya-likaren-dlya-pokolinnya-milenialiv>

[10] <https://www.archdaily.com>

References

[1] Healthcare institutions. Buildings and structures. DBN V.2.2-10-2022" health care institutions. Basic provisions" ed. officer - K.: Scientific and Technical Council of the Ministry of Development of Communities and Territories of Ukraine. 2022.-67p.

[2] Hladka A.O. Modern concepts in the architecture and design of hospitals // Students'kyi: elektron. of science journal 2018. No. 9 (29). URL: <https://sibac.info/journal/student/29/104598>

[3] Rusin V.V. Formation of the network and types of treatment and prevention institutions in the modern social conditions of a large city (on the example of the city of Poltava)[Text]: author's ref. thesis ... candidate arch-ry: 18.00.01/ V.V. Rusyn - Kharkiv, 2001. - 18 p.

[4] Bensalem C., Prof. Werner Lang. Sustainable Healthcare Architecture: Designing a Healing Environment. Austin.: The University of Texas at Austin. 2011. 17 p.

[5] Salonen X. Physical characteristics of the indoor environment that affect health and wellbeing in healthcare facilities // Intelligent Building International. 2013. February. 51 p.

[6] The American Society for Healthcare Engineering. Health Research & Educational Trust Environmental Sustainability in Hospitals: The Value of Efficiency // The American Society for Healthcare Engineering. 2014. May. P. 10-34.

[7] Tseluikina O.V. Peculiarities of the formation of the architecture of medical institutions (on the example of the city of Kharkiv): diss. Ph.D. Arch. : 18.00.01 / Olga Volodymyrivna Tseluikina. - Kharkiv, 2015. - 204 p.

[8] Construction of a medical center, design of a clinic and medical institutions: [Electronic resource]. – 2019. – <https://www.education.ua/blog/38352>;

[9] Designing hospitals for the millennial generation [electronic resource].-2019.- <https://medconstructor.org/2019/11/08/proektuvannya-likaren-dlya-pokolinnya-milenialiv>;

[10] <https://www.archdaily.com>

FLEXIBLE ARCHITECTURE OF MODERN TREATMENT AND PREVENTIVE INSTITUTIONS

Kolesnikova N.Y.,

Senior Lecturer, Department of Architecture of Buildings and Structures,
natalikha@ukr.net, ORCID: 0000-0003-0370-5906

Zakharevska N.,

Senior Lecturer, Department of Architecture of Buildings and Structures,
Zaharevska.ns@gmail.com, ORCID :0000-0001-6078-6605

*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. The article is devoted to the study of architecture, design of the internal environment, features of the design and modernization of medical and preventive facilities, the possibility of their adaptation to modern needs due to the rapid development of medicine by means of providing premises with such criteria as the flexibility of the environment, its high adaptability to rapid changes and new requests. Medical institutions are humanitarian institutions obliged to provide maximum care for people, and at the same time high-tech "production enterprises". That is why they are among the complex types of institutions from the point of view of architectural design, since they must not only carry out diagnostics, provide medical assistance, provide a wide range of medical services, solve administrative and economic tasks, satisfy socio-cultural needs, meet various standards and requirements, but also to create comfortable conditions, primarily for patients. Examples of world experience in which architects and designers, when forming the architecture and spatial environment of buildings of medical institutions, focus directly on the patient and staff are given. Creating a comfortable environment for a patient's 24-hour stay is an important part of a successful treatment process. Based on the analyzed world experience in the design of treatment and preventive facilities, a number of factors are given that affect the comfortable stay of patients and their faster recovery and increase the efficiency of the staff: the ability of the patient to navigate in the medical institution; seclusion (separate ward); aesthetics in the design of the medical environment; noise reduction; the correct choice of colors; application of advanced medical technologies and their constant innovation; availability of recreational areas and landscaping; sufficient lighting; availability of free space; digital integration.

Keywords: medical institution, health care facilities, treatment and prevention institutions (LPU), environmental design, modernization, digital technologies, architecture.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЕКТУВАННЯ ГОТЕЛІВ

Журавльова А.О.,студентка каф. Архітектури будівель та споруд
nastiazhuavliova@gmail.com**Боєва А.С.,**студентка каф. Архітектури будівель та споруд
asia.lubimova.sea@gmail.com**Мержієвська Н.Ю.,**доцент каф. Архітектури будівель та споруд,
natalia.merzhiievska@gmail.com*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. Готельна індустрія відіграє важливу роль у сучасному світі бізнесу та туризму. Зростаюча кількість міжнародних подорожей, розвиток бізнес-комунікацій та збільшення попиту на комфортні проживання створюють перспективи для відкриття бізнес-готелів. Проектування бізнес-готелю має вирішальне значення для його успіху та досягнення конкурентоспроможності на ринку. Попит на готельні будівлі зростає коли міста становляться привабливими для туристів та привертають велику кількість відвідувачів. Готелі надають комфортні умови для туристів під час подорожей, можуть виконувати роль архітектурних акцентів у містах, сприяючи розвитку і створенню естетично привабливого середовища. Готелі в міському середовищі повинні відповідати новим тенденціям, надавати інноваційні послуги та мати конкурентні переваги.

Ключові слова: бізнес-готель, проектування, розташування, дизайн, функціональність, інфраструктура, сервіс, технології, конкурентоспроможність, готелі, міське середовище, проектування, класифікація, система забудови, екстер'єр.

Вступ. Готелі поширені практично в кожному місті, і сьогодні їхня популярність вкрай актуальна по всьому світу. Тому при проектуванні майбутнього готелю важливо створити незвичайну та привабливу концепцію, здатну привернути увагу відвідувачів. Головне завдання при проектуванні полягає в тому, щоб грамотно розмістити і зв'язати між собою різні функціональні зони, щоб, з одного боку, уникнути технологічних проблем при експлуатації готелю, а з іншого боку, створити затишний і привабливий внутрішній простір, а також красиві фасади, що запам'ятовуються. Готельний бізнес є одним з найбільш прибуткових та динамічних секторів господарства. Зростання міжнародного туризму та бізнес-подорожей створює постійну потребу у сучасних, зручних та функціональних готельних приміщеннях. Проектування бізнес-готелю має вирішальне значення для задоволення потреб клієнтів та досягнення успіху в цій конкурентній галузі.

Проектування готелю - багатогранне завдання. Це цілий комплекс заходів: архітектура будівлі, дизайн інтер'єру та благоустрій території. Усе разом це створює закінчений образ, що відповідає загальній ідеї готелю. Проектування готелю змушує враховувати безліч чинників: місце розташування, місткість, тип і клас, пріоритетний напрямок діяльності. Будівля і територія мають суворо відповідати санітарним, технічним, екологічним та іншим регіональним нормам і правилам.

Готель-місце для короткочасного проживання гостей міста. Важливо, щоб готель мав можливість надавати різні послуги, такі як відпочинок, проведення конференцій, організація

ділових зустрічей, проведення різних громадських заходів, виставок, фестивалів, прес-конференцій, а також можливості для занять спортом та забезпечення зв'язку через телефон та електронні пристрої.

Будівництво готелів у країні визначається її економічними можливостями та громадською потребою. Архітектурне рішення сучасних готелів дуже різноманітне. Їм відводиться роль архітектурних акцентів у забудові мікрорайону, району, іноді цілого міста.

Для грамотного проектування готелів використовують наступні ДБН:

1. ДБН В.2.2-20:2008 «Будинки і споруди. Готелі»
2. ДСТУ 4268:2003 «Послуги туристичні. Засоби розміщення»
3. ДСТУ 4269:2003 «Послуги туристичні. Класифікація готелів»
4. ДСТУ 4527:2006 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення.»
5. ДБН В.2.2-20:2008 Державні будівельні норми України. Будинки і споруди. Готелі. – К.: Мінрегіонбуд України, 2009.

6. ДБН В.2.2.-15-2005. Будинки і споруди. Житлові будівлі. Основні положення. // Держбуд України, 2005

7. ДБН В.2.2.-9-1999. Будинки і споруди. Суспільні будинки і споруди. Основні положення. // Держбуд України, 1999.

8. ДБН В.2.5-28-2006 «Державні будівельні Норми України. Інженерне обладнання будинків і споруд. Природне і штучне освітлення» - К.:Укрархбудінформ, 2006–268 с.

Готелі можна поділити на категорії:

За місцем розташування: міські, приміські, сільські, придорожні, в аеропортах, плавучі готелі тощо.

За призначенням: готелі для постійного проживання, транзитні готелі, готелі для ділового призначення.

За часом функціонування: сезонні, цілорічні.

За рівнем асортименту і вартістю послуг: дешеві готелі або готелі з обмеженим сервісом, готелі «люкс», готелі вищого класу, готелі середнього класу, апарт-готелі, готелі економічного класу, курортні готелі.

Проектування готельного підприємства є процесом тривалим і складається з кількох етапів, під час яких у певній послідовності вирішуються питання створення оптимального архітектурного об'єкта. Схематично процес можна представити таким чином.

Передпроектні роботи:

1. обґрунтування доцільності будівництва готельного підприємства.
2. Вибір ділянки.
3. Збір вихідних даних.
- 4.Завдання на проектування.

Проект:

1. Технічний проєкт: техніко-економічне обґрунтування (ТЕО), проєктна пропозиція, кошторисна документація.

2. Робочі креслення.

На етапі проектування необхідно враховувати певні вимоги, що визначають зовнішній вигляд та розташування будівлі:

- Будівля (або комплекс будівель) повинні органічно вписуватися в навколишнє середовище, зберігаючи особливості міського чи сільського ландшафту.
- Слід враховувати природно-кліматичні чинники, температуру і вологість повітря, кількість опадів, швидкість і напрям вітру тощо.
- Планування будівлі повинна забезпечувати раціональну організацію обслуговування і відповідний комфорт проживаючим, відповідати функціональним вимогам (зручність під'їзду до будівлі, близькість магістралей).
- Будинки має відповідати естетичним, технічним, санітарно-гігієнічним, екологічним нормам. Слід передбачати можливість реконструкції будинку.

- Архітектурне, конструктивне і планувальне рішення будинку повинні забезпечувати оптимальне співвідношення витрат на його експлуатацію та доходів від надання послуг готельного підприємства.

- При проектуванні будинку певну роль відіграють рекламні міркування: забезпечення оформлення фасаду, що підкреслює престижність готелю, встановлення рекордів певного напрямку (найвищий готель, найекзотичний готель тощо). [4.17]

При розташуванні готелів у міських районах, орієнтація будівель не є проблемою, оскільки проживання там зазвичай є короткостроковим. Однак, при розміщенні рекреаційних, лікувальних, спортивних та зимових готелів, де гості перебувають тривалий період, орієнтація має велике значення. Забезпечення тривалої інсоляції, відповідно до санітарних норм і правил, є важливим аспектом, який означає, що приміщення повинні отримувати принаймні три години сонячного світла щодня. У приміщеннях готелів, де гості проводять багато часу, особлива увага повинна бути приділена чистому та свіжому повітрю, а також забезпеченню нормального рівня шуму.

Під час проектування міських готелів необхідно враховувати, що ділянка має бути недалеко від центральної частини міста, але бажано не на галасливій вулиці. Великою зручністю є близькість вокзалу, торгових, культурних установ. Дуже важливо, щоб поруч був парк, сад або готельний сквер. Вибір ділянки закріплюється актом міжвідомчої комісії, після чого замовник оформляє погодження місця розташування ділянки у виконавчих органах.

Готельні будівлі складаються з житлової та громадської частин, тому при їх створенні використовуються комбіновані варіанти планування і просторових рішень. Громадська частина будівлі включає в себе приймально-вестибюльну зону, ресторани заклади, приміщення для надання різних послуг та адміністративні приміщення. Зазвичай вестибюль є центральним приміщенням, навколо якого розташовуються інші.

Усі готельні підприємства складаються з житлової та громадської частин, які можуть бути розташовані одна відносно одної таким чином:

- громадська частина слугує основою для житлової частини;
- громадська частина примикає до житлового комплексу;
- громадська частина складається з декількох частин і є частиною житлової або примикає до житлової частини;
- громадська частина з внутрішніми двориками.

Будівля готелів складається з житлової та громадських частин, тому при їх створенні використовуються змішані варіанти об'ємно-планувальних рішень.

Приміщення готелів групують за функціональними ознаками, що дозволяє організувати між ними чіткі взаємозв'язки, що відповідають санітарно-гігієнічним та протипожежним вимогам, сприяють зручності експлуатації готелю, а також підвищують комфорт проживання. Складність організації правильного взаємозв'язку різних приміщень полягає ще у тому, що гості міста, які проживають в готелі, не повинні бачити внутрішню повсякденну роботу готелю, а повинні лише скористатися результатами цієї роботи. [5.134]

При проектуванні готельного підприємства можуть бути використані наступні системи забудови: централізована, блокова, павільйонна, змішана.

Централізована система забудови характеризується тим, що громадська та житлова частини розташовані в одній будівлі. Це дозволяє краще організувати вільну територію, збільшити зону зелених насаджень та місць для відпочинку і зберегти природний ландшафт.

При блокувній системі забудови готельний комплекс розділяється на кілька корпусів, які з'єднані між собою. Ця система забудови вимагає більшої площі ділянки, але при правильному плануванні будівель дозволяє ефективно ізолювати різні функціональні групи приміщень. Цей підхід часто використовується у зонах зі складним рельєфом та в умовах суворого клімату.

Павільйонна система забудови передбачає окремі будівлі, які зв'язані пішохідними доріжками. Цей тип забудови ефективний при будівництві готелів для відпочинку в умовах

складного рельєфу та також для сезонних установ, які експлуатуються лише протягом певного періоду, наприклад, в літній сезон.

Змішана система забудови є універсальним підходом, який поєднує переваги та ураховує недоліки трьох інших систем. При розробці генеральних планів готельних підприємств необхідно передбачати можливості для майбутнього розвитку проекту та здатність переходити на інші режими функціонування. Житлова частина готелю зазвичай проектується з використанням конструктивних систем та параметрів, характерних для житлових будівель. Суспільна частина готелю розробляється з використанням конструктивних систем, що відповідають вимогам для будівель громадського призначення.

Громадська частина будівлі (найчастіше займає перший поверх) складається з приміщень приймально-вестибюльної групи, підприємств харчування, приміщень, пов'язаних із наданням різних послуг, та адміністративних приміщень. Зазвичай вестибюль є центральним приміщенням, навколо якого розташовуються інші. Адміністративні приміщення зручніше розміщувати з двох боків коридору. Підприємства харчування можуть складати анфіладну композицію: бар, зали ресторану, кухня, підсобні приміщення розташовуються одне за одним. Якщо в готелі є великий зал (зал конференцій, демонстрації кінофільмів), який займає цілий поверх, то можна говорити і про зальну композицію. Житлові номери можуть розміщуватися з одного і двох боків коридору.

Громадські приміщення готелю можуть бути розташовані в підвальних, цокольних і надземних поверхах будівлі. Висота поверху, в якому розміщуються приміщення, визначається залежно від їхнього призначення та вимог, що пред'являються, і може прийматися рівною 3,6; 4,2; 4,8 метра.

Готельні заклади являють собою підприємства зі специфічними технологічними зв'язками і чітко вираженою функціональною структурою.

До громадських приміщень належать приміщення приймально-вестибюльної групи, підприємства швидкого обслуговування, громадського харчування, розважального призначення, спортивно-оздоровчого обслуговування, службово-побутові та технічні.

Для успішної експлуатації будівлі вже в процесі формування необхідно розв'язати питання щодо функціонального поділу готелю і забезпечити оптимальні умови для роботи та взаємодії кожної частини. Різні групи приміщень пов'язують між собою внутрішні, вхідні та вихідні потоки.

Основою планувальної структури житлового поверху є низка повторюваних планувальних елементів - номерів.

Взаєморозташування всіх складових номера, їхня кількість, габарити обумовлюють планувальну композицію номера. Існують різні прийоми взаємозв'язку житлової кімнати та санвузла:

- вхід до санвузла з житлової кімнати, без передньої;
- вхід до санвузла з передньої; санвузол спільний між номерами;
- вхід до санвузла з передньої; санвузол індивідуальний для кожного номера.

Останній варіант набув найбільшого поширення.

На планувальне рішення номера впливає кількість житлових кімнат (одна, дві, три і більше). Площі житлових кімнат залежать від їхньої місткості, категорії номера, рівня комфорту готельного закладу та його призначення. Місткість житлових кімнат залежить від кількості спальних місць.

Однокімнатні номери можуть проектуватися:

- одномісними (9-11 м²); - двомісними (12-14 м²); - тримісними (15 м²); - чотиримісними (18 м²).

Двокімнатний номер складається зі спальні, вітальні, передньої, одного (іноді двох) санвузла. Санвузол може мати двоє дверей - у передню і спальню (рис. 6.10).

Трикімнатні номери складаються зі спальні, вітальні, кабінету, передпокою, одного або двох санітарних вузлів.

Багатокімнатні номери - номери-апартаменти можуть мати до 8 кімнат: кілька спалень, вітальню, кабінет, гардеробну, кухню (кухню-нішу). Такі багатоквартирні номери бувають, в основному, у готелях квартирної типу.

Багатокімнатні номери в готелях номерного типу можуть бути утворені з'єднанням звичайних номерів за допомогою дверей у номери-комплекси. Номери-комплекси можуть бути трансформовані в кілька одно- або двокімнатних номерів.

Багатокімнатні номери можуть проектуватися на двох рівнях: на першому рівні розташовують передню, вітальню, кабінет, кухню, санвузол; на другому - спальню і ще один санвузол.

Економічно найбільш вигідним рішенням для житлових поверхів є двостороннє використання коридору. Головною перевагою такого розташування номерів є скорочення горизонтальних комунікацій, що є одним з ключових принципів проектування громадських будівель. Звичайно, є деякі недоліки цієї системи, такі як відсутність природного світла в довгих коридорах, одноманітність їх виразу, різні умови освітлення номерів з обох сторін коридору, а також відмінності в панорамних умовах житлових номерів. Однак, у міських умовах ці недоліки не є критичними, тому двостороннє розташування номерів з коридором широко застосовується.

При проектуванні готелю необхідно враховувати, що будівництво будівлі з простою формою є більш економічно виправданим, ніж будівництво складної архітектури з численними кутами, зіркової форми або Т-подібної форми. Чим більше коридорів і сходових кліток в готелі, тим менш ефективно використовується простір.

Одностороннє розташування номерів використовується, коли потрібно мати певну орієнтацію житлових номерів (наприклад, на гарний вид на море або гори). Найпоширенішими планувальними схемами таких будівель є прості фігури-квадратна, прямокутна, кругла, овальна або трикутна.

У будівлях з круглою формою плану можуть застосовуватись як радіальне, так і перпендикулярне розміщення номерів. Поміж основних варіантів планування використовуються також складніші форми, такі як парноблочне, прямокутне з поворотом осей, з підрізуванням зовнішніх кутів та інші. [4.52]

Несучі конструкції, які використовуються для будівництва готелів, можуть бути великопанельними, каркасними, з монолітного залізобетону, використовувати об'ємні блоки або специфічні місцеві будівельні матеріали, такі як цегла або природний камінь.

Організація архітектури та планування готелів є важливим аспектом їх функціонування. Особливості архітектури та просторового планування готельних споруд значно відрізняють їх від будівель інших функціональних типів. Архітектура готелю може бути фактором його самореклами. Деякі готелі відомі своєю оригінальністю архітектури, яка виявляється у формі будівлі, оздобленні фасаду, висоті споруди та використанні унікальних будівельних матеріалів.

Зовнішній вигляд будівлі виступає важливим фактором, який привертає увагу потенційних клієнтів. Візуальне представлення готелю через фотографії дозволяє клієнтам отримати першу уяву про готель і його атмосферу. Це може включати архітектурні особливості будівлі, вишуканий дизайн холу та номерів, а також оформлення прилеглої території. Все це разом складає зовнішній образ готелю, який може бути вирішальним фактором у виборі клієнтами місця для перебування.

У створенні екстер'єру будівлі готелю велику роль відіграють різні складові, які включають:

1. Загальний стиль готелю, який повинен гармонійно вписуватись у зовнішнє оточення і відповідати архітектурному стилю.
2. Архітектурно-планувальне рішення, яке визначає форму і структуру будівлі, розташування входів, вікон і елементів дизайну.
3. Використання відповідних будівельних та оздоблювальних матеріалів, які впливають на зовнішній вигляд і якість будівлі.

4. Колір і світло, які створюють атмосферу і візуальний ефект. Вибір кольорової палітри і освітлення може підкреслювати стиль готелю і створювати певний настрій.

5. Озеленення, яке включає дизайн ландшафту, використання рослин, альтанки, фонтани тощо. Це доповнює зовнішній вигляд готелю, надає природну красу і створює комфортне середовище для гостей.

На сучасному етапі основними проблемами розвитку архітектури в готельному господарстві є художня виразність архітектурної споруди та гармонійна цілісність її внутрішнього простору. Організація внутрішнього простору готелю має відповідати таким принципам:

1. Відкритість внутрішнього простору для зовнішнього середовища;
2. Розміри внутрішнього простору мають відповідати кількості людей, на яку розраховує готель;
3. Внутрішній простір приміщення має бути ізольованим в межах функціонального призначення приміщення;
4. Простори всіх приміщень повинні бути цілісними та гармонійно сполучатися між собою. [7.139]

В Україні готельна справа, перебуває в стадії розвитку і становлення. Не дивлячись на те, що готельна справа доволі швидко окупається, готелі відсутні в достатній кількості, що сповільнює розвиток.

У ситуації жорсткої конкуренції на ринку готельних послуг, підприємства готельного бізнесу повинні забезпечувати не тільки високий рівень комфорту для своїх гостей, але й постійно покращувати якість сервісного обслуговування. Це включає надання широкого спектру додаткових та супутніх послуг, таких як інформаційні послуги, побутове обслуговування, посередницькі послуги, бізнес-центр, організація дозвілля та багато інших.

Однак, впровадження сучасних та ефективних моделей управління готелями, що відповідають світовим стандартам, є актуальною проблемою. Це пов'язано з необхідністю надання високоякісних послуг, оптимізації витрат, координації персоналу та проведення маркетингових досліджень ринку готельних послуг.

Висновки. Готель є найбільш значущою складовою туристичної індустрії та впливає на обсяг внутрішнього та зовнішнього туризму в країні. Будівля готелю повинна привертати увагу та запам'ятовуватися. При плануванні готелю, важливо розробити унікальну концепцію з привабливим плануванням внутрішнього та зовнішнього простору.

Для одержання конкурентної переваги в готельній сфері потрібно постійно адаптуватися до змінних потреб та очікувань клієнтів, вдосконалювати якість проектування та будівництва готелів згідно з вимогами міста або країни.

Проектування бізнес-готелю є складним та важливим процесом, який вимагає уваги до деталей та врахування потреб клієнтів. Успішний бізнес-готель повинен мати стратегічне розташування, ефективний дизайн, високоякісну інфраструктуру та вдосконалені сервіси. Використання сучасних технологій також відіграє важливу роль у покращенні взаємодії з гостями та ефективному управлінні готелем. Успішно розроблений проект бізнес-готелю допоможе залучити та утримати клієнтів, забезпечити конкурентоспроможність та стабільність у готельному секторі.

Література

- [1] ДБН В.2.2-20:2008 «ГОТЕЛІ».
- [2] ДБН В.2.2-9:2018 «ГРОМАДСЬКІ БУДИНКИ ТА СПОРУДИ».
- [3] ДБН Б.2.2-12:2019 «ПЛАНУВАННЯ І ЗАБУДОВА ТЕРИТОРІЙ».
- [4] Апатенко Т. М. Проектування об'єктів готельно-ресторанного господарства : конспект лекцій / Т. М. Апатенко ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2022. – 45 с.
- [5] Корж Н.В. Готельна справа: Навчальний посібник / І. В. Левицька, Н. В. Онищук – К.:Київ.нац.торг.-екон.ун-т., Вінниця, ПП «ТД«Едельвейс і К» 2015. – 580 с.
- [6] Банько В.Г. Будівлі, споруди, обладнання туристських комплексів та їх експлуатація / Навчальний посібник. – К.: Центр інформаційних технологій. – 2006. – 292 с.
- [7] Лисенка Ю. В. Методика формування і оцінки функціонально планувальної організації готельних комплексів на ранніх стадіях проектування / Лисенка Юлія Володимирівна. – Київ : КНУБА, 2007. – 197 с.
- [8] Руденко В.П. Естетична організація середовища готелю. Основи готельної справи / В.П. Руденко — К. : Центр учбової літератури, 2011. — 368 с.
- [9] <https://studfile.net/preview/8844350/>
- [10] <https://ribashotelsgroup.ua/blog/proektirovanie-gostinits-osnovnie-etapi-i-printsipi>
- [11] <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022>

References

- [1] DBN V.2.2-20:2008 «HOTELI».
- [2] DBN V.2.2-9:2018 «HROMADS'KI BUDYNKY TA SPORUDY».
- [3] DBN B.2.2-12:2019 «PLANUVANNYA I ZABUDOVA TERYTORIY».
- [4] Apatenko T. M. Proyektivannya ob"yektiv hotel'no-restorannoho hospodarstva : konspekt leksiy / T. M. Apatenko ; Kharkiv. nats. un-t mis'k. hosp-va im. O. M. Beketova. – Kharkiv : KHNUMH im. O. M. Beketova, 2022. – 45 s.
- [5] Korzh N.V. Hotel'na sprava: Navchal'nyy posibnyk / I. V. Levyts'ka, N. V. Onyshchuk – K.:Kyiv.nats.torh.-ekon.un-t., Vinnytsya, PP «TD«Edel'veys i K» 2015. – 580 s.
- [6] Ban'ko V.H. Budivli, sporudy, obladnannya turyst-s'kykh kompleksiv ta yikh ekspluatatsiya / Navchal'nyy posibnyk. – K.: Tsentr informatsiynykh tekhnolohiy. – 2006. – 292 s.
- [7] Lysen'ka YU. V. Metodyka formuvannya i otsinky funktsional'no planuval'noyi orhanizatsiyi hotel'nykh kompleksiv na rannikh stadiyakh proyektivannya / Lysen'ka Yuliya Volodymyrivna. – Kyiv : KNUBA, 2007. – 197 s.
- [8] Rudenko V.P. Estetychna orhanizatsiya seredovyshcha hotelyu. Osnovy hotel'noyi spravy / V.P. Rudenko — K. : Tsentr uchbovoyi literatury, 2011. — 368 s.
- [9] <https://studfile.net/preview/8844350/>
- [10] <https://ribashotelsgroup.ua/blog/proektirovanie-gostinits-osnovnie-etapi-i-printsipi>
- [11] <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022>

FEATURES OF HOTEL DESIGN**Zhuravlova A.**Student, Department of Architecture of Buildings and Structures,
nastiazhuavliova@gmail.com**Boieva A.**Student, Department of Architecture of Buildings and Structures,
asia.lubimova.sea@gmail.com**Merzhiievskia N.,**PhD Arch., Associate Professor, Department of Architecture of Buildings and Structures,
natalia.merzhiievskia@gmail.com*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. The hotel industry plays an important role in the modern world of business and tourism. The growing number of international trips, the development of business communications and the increase in demand for comfortable accommodation create prospects for the opening of business hotels. The design of a business hotel is critical to its success and competitiveness in the market. Designing a hotel is a multifaceted task. This is a whole complex of activities: building architecture, interior design and landscaping. All together, it creates a finished image that corresponds to the general idea of the hotel. Designing a hotel requires taking into account many factors: location, capacity, type and class, priority area of activity. The building and territory must strictly comply with sanitary, technical, environmental and other regional norms and rules. When designing city hotels, it is necessary to take into account that the plot should be close to the central part of the city, but preferably not on a noisy street. A great convenience is the proximity of the train station, shopping and cultural institutions. It is very important that there is a park, garden or hotel square nearby. A successful business hotel should have a strategic location, efficient design, high-quality infrastructure and improved services. Demand for hotel buildings increases when cities become attractive to tourists and attract large numbers of visitors. The main design task is to competently place and connect different functional areas in order to, on the one hand, avoid technological problems during the operation of the hotel, and on the other hand, to create a cozy and attractive interior space, as well as beautiful facades, which are remembered. The hotel is a place for short-term stay of guests of the city. It is important that the hotel has the ability to provide various services, such as recreation, holding conferences, organizing business meetings, holding various public events, exhibitions, festivals, press conferences, as well as opportunities for sports and providing communication via telephone and electronic devices. The hotel is the most significant component of the tourism industry and affects the volume of domestic and foreign tourism in the country. The hotel building should attract attention and be remembered. When planning a hotel, it is important to develop a unique concept with an attractive interior and exterior layout. In order to obtain a competitive advantage in the hotel industry, it is necessary to constantly adapt to the changing needs and expectations of customers, to improve the quality of hotel design and construction in accordance with the requirements of the city or country.

Keywords: Hotels, business hotel, design, location, design, functionality, infrastructure, service, technology, competitiveness, urban environment, design, classification, building system, exterior.

ОСНОВНИЙ ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ СКЛАД ТА ТИПИ ЯХТ-КЛУБІВ**Токар О.С.,**студентка каф. Архітектури будівель та споруд,
arina2019@icloud.com**Єрмуракі О.І.,**ст. викл. каф. Архітектури будівель та споруд,
ms.yurc.13@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0623-345X*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. Розвиток яхт-клубів сьогодні вимагає ретельного аналізу міжнародної ситуації, яка значною мірою сприяє створенню та розвитку морських клубів. Крім того, це допомагає поставити правильні завдання та врахувати міський вимір розвитку, соціальні та культурні потреби (розваги, відпочинок, розвиток водних видів спорту) та важливість архітектури.

Відіграє важливу роль проблема зміцнення здоров'я населення, створення більшої можливості для проведення дозвілля – привернення населення до нового способу життя. Таким елементом можуть стати сучасні яхт-клуби рекреаційного типу на узбережжі морських і річкових водойм України. Будівництво громадських прибережних багатофункціональних комплексів відкриває широкі можливості для розвитку різних видів спорту на воді і міжнародного туризму. Також будівництво яхтових центрів і яхт-клубів створить широку естетичну палітру для формування берегового фасаду міста

Ключові слова: Архітектурне проектування, яхт-клуби, типологія яхт-клубів, функціональне призначення, класифікація, композиція, містобудівний контекст, готельні комплекси, фізкультурно-оздоровчі комплекси.

Вступ. Яхт-клуб — державна чи приватна організація, яка набирає моряків незалежно від того, чи збирають вони щорічні внески до клубного фонду. Яхт-клуб спрямований на захист прав яхт-індустрії та моряків. Здають в оренду майданчики та обладнання, роблять ремонти та надають місця для паркування майданчиків. Комплекс будівель яхт-клубу включає елінг, майстерню, причали для швартування та стоянки яхт, механізми для підйому та спуску суден. Зазвичай вони розташовані в затоках або устричних пластах. Залежно від функціонального призначення будівлі, споруди та комплекси яхт-клубів можна розділити на дві основні категорії: спорт і вільний час.

Основним завданням спортивних споруд, споруд і комплексів яхт-клубів є спортивне виховання населення. Спортивні тренування можуть проходити на аматорському або професійному рівні.

За своїми обов'язками спортивні яхт-клуби поділяються на:

- Олімпійський яхт-клуб;
- Яхт-клуб дальнього спортивного плавання.
- регатний (крейсерський) яхт-клуб;
- гоночний яхт-клуб з гонками на короткі дистанції.[2]

В обов'язки яхт-клубів відпочинку входить надання різноманітних послуг і форм дозвілля населенню. Залежно від характеру дозвілля, особливостей сервісу, що надається, рекреаційні яхт-клуби класифікуються як:

- розважальний
- туристичний;

- навчальний;
- готель.

Зараз спостерігається активне будівництво нових яхт-клубів, модернізуються старі, стартують проекти яхтових портів в котеджних селищах, що будуються. Будівництво яхт-клубів сьогодні – актуальна тема.

Виходячи із зарубіжного досвіду, у зв'язку з цим яхт-клуби поділяють на 4 категорії за типом сервісу, що надається (набір послуг):

- *Яхт-клуб (економ клас)* стоянка для яхт та катерів категорії «рибальська слобода» або «гостьова гавань», причальні конструкції якої складаються з кількох металевих понтонів. На такій стоянці може розміститися не менше 15 маломірних катерів, переважно рибальських, і яхт до чверть тонного класу. За бажанням «Hafenbüro» також можна розмістити над водою. Основний дохід від бізнесу – оренда паркомісць.

- *Яхт-клуб (бізнес-клас) в категорії «Марина»*. Мінімальна фіксована структура. Він може вмістити не менше 20 середніх яхт і корпусів човнів. Ці автостоянки включають: «Портовий офіс»*, причал або пірс для навантаження та розвантаження суден, кафе-бар, душові та туалети. Основним доходом цього бізнесу буде плата за паркування та додаткові послуги.[1]

- *Яхт-клуб категорії «Скандинавія» (перший клас)*. Ця категорія включає наявність послуг. Такі яхт-клуби можуть включати такі пакети послуг: паливо, вода, електропостачання, ресторани, бари, міні-готелі з душовими, магазини, ремонтні центри та ін. Додатковими джерелами доходу є продаж човнів, двигунів і аксесуарів.

- *Яхт-клуб преміум-класу «Монако»*. Клуби цієї категорії заслуговують на те, щоб служити авторитетній аудиторії. За обсягом наданих послуг вона порівнянна з третьою категорією, але рівень обслуговування столиці якірної стоянки дозволяє обслуговувати круїзні яхти.

Яхт-клуб як організація має являти собою досить великий і багатофункціональний комплекс, який, окрім стоянки суден, включає ще й зимове зберігання та ремонт, торгово-розважальний центр з розвинутою інфраструктурою та спортивні споруди. Сучасні яхт-клуби не тільки культивують вітрильний спорт, але сьогодні вони представлені і моторною технікою. Як показує аналіз досвіду проектування, будівництва та експлуатації вітчизняних та зарубіжних яхт-клубів, якщо під «яхт-клубом» мається на увазі якась організація, яка включає акваторію, ділянку суші, причали, стоянки, еллінки і основну будівлю або комплекс будівель і споруд, керуюча цим великим і клопітким господарством, то маємо марину у своєму сформованому вигляді. "Марина" - це містобудівна модель яхт-клубу. Але під «яхт-клубом» може матися на увазі лише безпосередньо об'єкт, будівлі та споруди [5].

Сьогодні все більшого поширення набуває проектування яхт-клубів, що пов'язане з активним освоєнням морських, річкових та озерних просторів країни. Йдеться як про банальне отримання прибутку з оренди яхт-місць, так і про створення баз професійного рівня та яхт-шкіл. Також зверніть увагу на те, де зберігається яхта. Розвиток її типології за кордоном базувався на дуже сприятливому помірному кліматі, який дозволяв тримати її яхти на воді або біля води цілий рік. Архітектурні проекти наших співвітчизників також підпорядковані цій тенденції.

Елінг - це не тільки місце для зберігання вашої яхти, а й невелика майстерня, де ви можете проводити поточний ремонт вашого човна. Звичайно, це не верф, але підготовчі роботи до спуску яхт на воду відбуваються тут. Моряки можуть завдати дрібних пошкоджень і частково пофарбувати себе на своєму робочому місці. До речі, як і на будь-якому робочому місці, для елінгу потрібна зона для короткочасних перерв. Відверто кажучи, я вважаю, що ця технічна частина яхт-клубу нічим не відрізняється від, скажімо, офісу, де є все необхідне для успішного професійного процесу. Історично елінги поєднували в собі функції гаража для яхт і будинку господаря. Однак огляд, і навіть ремонт, і навіть негода в таких приміщеннях. Проект повинен враховувати ці питання [4].

Почесне місце серед архітектурних споруд можуть займати будівлі Eling. Основна тема його художніх образів — вітрила, кораблі, плавність ліній у футуристичних проектах. Насправді ніщо так не нагадує нам про море, як вітрила, хвилі та морські тварини.

Залежно від водного шляху яхт-клуб може бути океанським, річковим або озерним. Розподіл району клубу та акваторії завжди проводиться в індивідуальному порядку. Вибір правильного місця розташування допоможе вам уникнути додаткових витрат на будівництво та роботу вашого клубу, підвищивши прибутковість і прибутки. Зазначимо, що місце паркування визначатиме майбутнє функціональне призначення.

На якому судні базується яхт-клуб - відповідно розраховується площа для стоянки і зберігання судна. При вирішенні цієї проблеми вирішується, що це за яхт-клуб, яку проблему він вирішує, яка у нього інфраструктура. Тип яхти в першу чергу визначається її призначенням і зоною дії, конструкцією корпусу і озброєння. Потрібно точно розуміти, яку саме яхту проектує яхт-клуб [6].

Формоутворення головних та др. угорядних приміщень, їх поєднання будується на основі гармонізації та психофізіологічних закономірностей внутрішнього простору. В архітектурному проектуванні громадських будівель склалися два основні методи побудови їхньої архітектурно-планувальної композиції залежно від різного підходу до формування внутрішнього простору будівель.

Перший метод, найбільш традиційний, заснований на чіткому поділі всіх приміщень на однорідні функціональні групи, виділення ядра композиції та елементів функціональних зв'язків. Система організації життя у будівлі у разі відповідає внутрішнім просторам.

Другий метод, що відповідає вимогам сучасної архітектури, заснований на універсальності та різноманітному використанні внутрішнього простору шляхом створення єдиного укрупненого гнучкого внутрішнього простору з простим контуром обсягу [7]. У будь-якому випадку функціональні групи формуються з урахуванням поділу внутрішнього простору за допомогою спеціальних конструкцій – пересувних перегородок.

У композиції яхт-клубу автор розрізняє основну функціональну композицію та додаткову функціональну композицію.

Основний функціональний склад:

- стоянки яхт та катерів (причал, пірс);
- основні будівлі клубу («Харбор офіс», адміністративна зона, навчальна зона);
- Елінги для ремонту та зберігання суден;
- Майстерні з ремонту суден;
- Криті майданчики для зберігання та ремонту суден у період навігації та зимового періоду та/або відкриті майданчики для зберігання суден у період навігації та зимовий період;
- Майданчик для просушування вітрил;
- Автостоянка [3].

Основний функціональний склад мають усі типи яхт-клубів незалежно від їхньої класифікації. Залежно від типу яхт-клубу можуть лише змінюватися кількісні характеристики: кількість місць для зберігання плавзасобів, його габарити в залежності від типу суден, довжини причалів, пірсів, розміри будівель та споруд, залежно від складу груп приміщень, що входять до них. Цей склад мають і яхт-клуби категорії «Рибальська слобода» та яхт-клуб класу – преміум «Монако». Залежно від класифікації за функціональною ознакою до основного складу додаються необхідні для цього типу яхт-клубу зони: навчальний для рекреаційних яхт-клубів, готель для рекреаційних яхт-клубів типу «готель», спортивно-оздоровчий для спортивних яхт-клубів. Залежно від завдання на проектування кожен із перерахованих яхт-клубів може мати необхідний йому додатковий функціональний склад приміщень, будівель та споруд у необхідному обсязі для забезпечення рентабельної цілорічної експлуатації. Яхт-клуби класифікуються за всіма трьома типологічними категоріями типів заснування. Кожен яхт-клуб можна розглядати з точки зору його функціональних особливостей, на яку вікову категорію аудиторії він розрахований, які типи

суден і класи обслуговує. З цього ми бачимо, що всі три категорії таксономії пов'язані одна з одною. Вже в цих зв'язках відображені можливі об'ємно-планувальні рішення, будівельні композиційні структури, споруди та комплекси яхт-клубів [5]. Які ділянки, будинки, будівлі та комплекси вибрано з основних категорій, таких як громадські будівлі та споруди, адміністративні будівлі та господарські будівлі, а також які групи промислових будівель належать до цього яхт-клубу або Ви можете здогадатися, що представляє цей яхт-клуб.

Архітектурно-композиційне рішення будівлі - побудова композиції об'ємів усієї будівлі, фасадів, інтер'єрів при обробці об'ємно-просторового рішення за допомогою архітектоніки об'ємних форм та архітектурно-художніх прийомів.

Зовнішній вигляд будівлі залежить від його функціональних особливостей, водночас він має формуватися за законами краси. Ще Гегель наголошував, що одна з великих крас класичної архітектури є те, що вона не ставить колон більше, ніж необхідно для підтримки тяжкості балок, і що в архітектурі колони, поставлені тільки для прикраси, не мають справжньої краси. Завдяки архітектурі складаються та формуються естетичні уявлення. Відчуття прекрасного в архітектурі виникає в тих випадках, коли мистецькими засобами виражена сила ідейного задуму, знайдені закономірності пропорції форми, фактура та колір матеріалу, досягнуто гармонії з навколишнім середовищем.

Універсальне приміщення дозвільних клубів є їх композиційним та функціональним ядром.

Аніматорські клуби також рекомендується проектувати за схемою композиційного ядра у складі загальних рекреаційних приміщень (вітальня, буфети, виставкові зали тощо), передбачаючи можливість ізоляції великих спеціалізованих груп приміщень (майстерні, групи студій тощо).

У рекреаційних приміщеннях клубної частини – можливість проведення танцювальних заходів та свят у залі для фізкультурно-оздоровчих занять, у приміщеннях студій площею понад 50 м² та ін., проектування гуртків універсального призначення, розміщення групи гуртково-студійних приміщень навколо загального композиційного ядра (вітальні, холу), Виставки); можливість зв'язку груп приміщень клубної частини та зв'язку з фойє клубу, минаючи вестибюль;

У всіх приміщеннях клубу – можливість трансформації приміщень.

Будівля Елінга може посісти гідне місце серед архітектурних споруд. Основною темою його художнього образу може стати тема вітрил, кораблів, плавних ліній футуристичних проектів. Насправді ніщо так не нагадує нам про море, як вітрила, хвилі та морські істоти [4].

Виникнення нових типів будівель сприяє створенню нових матеріалів та конструкцій, які, своєю чергою, стимулюють появу нових архітектурних форм. Це діалектична єдність будівельної науки та архітектури - необхідна умова для їхнього прогресивного розвитку.

І функціональні, і художні завдання архітектури матеріалізуються у конкретних конструктивних формах, які забезпечують міцність, надійність, довговічність будівель, споруд та його елементів. Будівельні конструкції є по суті «підсвідомими елементами архітектури». Проектування будь-якої громадської будівлі є багатограним творчим процесом на основі єдиних державних норм і стандартів.

Функціональна та об'ємно-планувальна організація громадських будівель визначає площинний або просторовий взаємозв'язок їх приміщень. Для здійснення зв'язку між різними групами приміщень у межах одного поверху будівлі (або рівня цілого комплексу) використовуються горизонтальні комунікації (коридори, рекреації, пасажі, атріуми, фойє). Зв'язки між поверхами та рівнями забезпечуються вертикальними комунікаційними пристроями: сходами, пандусами, ліфтами, ескалаторами.

Конструктивне рішення будівлі загалом визначається першому етапі проектування вибором конструктивної системи та конструктивної схеми. Конструктивна система є сукупністю взаємопов'язаних конструктивних елементів будівлі, що забезпечують його міцність, стійкість і необхідний рівень експлуатаційних якостей. Конструктивні елементи, з яких складається будівля, залежно від їхнього призначення поділяють на дві основні групи -

несучі та огорожувальні. Несучі конструкції в сукупності утворюють просторову систему - поєднання вертикальних і горизонтальних елементів, яку називають несучим остовом будівлі. Розрізняють кілька видів основних несучих елементів - стрижні, пластини (плити), просторові оболонки та масивні чи тривимірні тіла.

Зазвичай на початковому етапі проектування приймають конструктивну схему будівлі, керуючись принципом взаємного розміщення у просторі вертикальних несучих конструкцій (наприклад, поздовжнього, поперечного). Застосовують різні конструктивні схеми: - з поперечними несучими стінами; - з поздовжніми несучими стінами; - з поздовжньо-поперечними несучими стінами. При поперечних несучих стінах зовнішні поздовжні стіни є теплоізоляційними і можуть бути самонесучими і навісними. При конструктивній системі - неповний каркас (каркасно-стінова), без зовнішнього ряду колон, застосовують несучі панелі, які передають навантаження не тільки від панелей, що лежать вище, але і від перекриттів.

Вибір типу і матеріалу несучих конструкцій при проектуванні визначається величинами прольотів, що перекриваються. При малих прольотах застосовують прості площинні та стрижневі конструкції, при великих – більш складні просторові [3].

Стійково-балкова конструкція є найбільш простою та поширеною серед площинних. Вона складається з вертикальних та горизонтальних стрижневих несучих елементів. Вертикальний елемент - стійка (колона, стовп) - є прямолінійним стрижнем, який сприймає всі вертикальні навантаження від горизонтального елемента (балки), горизонтальні навантаження, що припадають на стійку, і передає зусилля від цих впливів на фундамент. При цьому сама стійка працює на стиск та вигин. Горизонтальний елемент стійково-балкової системи - балка (брус) - прямолінійний стрижень, що працює на поперечний вигин під дією вертикальних навантажень.

Висновки. Яхт-клуб — державна чи приватна організація, яка набирає моряків незалежно від того, чи збирають вони щорічні внески до клубного фонду. Яхт-клуб спрямований на захист прав яхт-індустрії та моряків. Здають в оренду майданчики та обладнання, роблять ремонти та надають місця для паркування майданчиків. Комплекс будівель яхт-клубу включає елінг, майстерню, причали для швартування та стоянки яхт, механізми для підйому та спуску суден. Зазвичай вони розташовані в затоках або устричних пластах.

Сучасний яхт-клуб культивує не тільки вітрильний спорт, а й представлений сьогодні і моторною технікою. Як показує аналіз досвіду проектування, будівництва та експлуатації вітчизняних та зарубіжних яхт-клубів, якщо під «яхт-клубом» мається на увазі якась організація, яка включає акваторію, ділянку суші, причали, стоянки, елінки і основну будівлю або комплекс будівель і споруд, керуюча цим великим і клопітким господарством, то маємо марину у своєму сформованому вигляді. "Марина" - це містобудівна модель яхт-клубу. Але під «яхт-клубом» може матися на увазі лише безпосередньо об'єкт, будівлі та споруди.

Завдання архітекторів полягає у створенні організованого простору для освоєння азів морської науки чи середовища для спілкування та роботи вже досвідчених яхтсменів [7]. В даний час проекти яхт-клубів стають все більш популярними, що пов'язано з активним освоєнням морських, річкових і озерних просторів країни. Йдеться про отримання посередніх прибутків від оренди яхтових причалів і створення баз професійного рівня та яхтових шкіл.

Тому зараз необхідно вирішити завдання розробки норм і рекомендацій щодо проектування яхт-клубів в нашій країні. Ключове слово — «ми», оскільки клімат завжди важливий у будівництві будь-якої спортивної споруди.

Зараз ми спостерігаємо активне будівництво нових яхт-клубів, модернізацію старих яхт-клубів і старт проекту марини в котеджному містечку, що будується. Сьогодні актуальна тема будівництва яхт-клубу.

Література

- [1] ДБН Б.2.2-12:2019 «ПЛАНУВАННЯ І ЗАБУДОВА ТЕРИТОРІЙ»;
- [2] ДБН Б.2.2-5:2011. РЕКРЕАЦІЙНІ ЗОНИ. БЛАГОУСТРІЙ ТЕРИТОРІЙ
- [3] ДБН В.2.2-16:2019 «КУЛЬТУРНО-ВИДОВИЩНІ ТА ДОЗВІЛЛЄВІ ЗАКЛАДИ»;
- [4] ДБН В.2.2-9:2018 «ГРОМАДСЬКІ БУДИНКИ ТА СПОРУДИ»;
- [5] Гнатюк Л.Р. Доцільність використання органічної архітектури у закладах заміського відпочинку / Л.Р. Гнатюк, Ю.В. Федорова // Теорія та практика дизайну. Збірник наукових праць. - К.: НАУ, 2020. - Вип. 20. - С. 36–42.
- [6] Водний кодекс України: проект Закону України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр#Text>
- [7] http://www.admagazine.ru/inter/50440_yakht-klub-v-monako-po-proektu-normana-fostera-izhaka-granzha.php
- [8] <http://deadbees.net/roskoshnyj-yaxt-klub-monako-v-monte-karlo-foto/>
- [9] <https://er.knutd.edu.ua/bitstream>
- [10] <https://core.ac.uk>

References

- [1] DBN B.2.2-12:2019 «PLANUVANNYA I ZABUDOVA TERYTORIY»;
- [2] DBN B.2.2-5:2011. REKREATSIYNI ZONY. BLAHOUSTRIY TERYTORIY
- [3] DBN V.2.2-16:2019 «KUL'TURNO-VYDOVYSHCHNI TA DOZVILLYEVI ZAKLADY»;
- [4] DBN V.2.2-9:2018 «HROMADS'KI BUDYNKY TA SPORUDY»;
- [5] Hnatyuk L.R. Dotsil'nist' vykorystannya orhanichnoyi arkhitektury u zakladakh zamis'koho vidpochynku / L.R. Hnatyuk, YU.V. Fedorova // Teoriya ta praktyka dyzaynu. Zbirnyk naukovykh prats'. - K.: NAU, 2020. - Vyp. 20. - С. 36–42.
- [6] Vodnyy kodeks Ukrayiny: proekt Zakonu Ukrayiny. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-vr#Text>
- [7] http://www.admagazine.ru/inter/50440_yakht-klub-v-monako-po-proektu-normana-fostera-izhaka-granzha.php
- [8] <http://deadbees.net/roskoshnyj-yaxt-klub-monako-v-monte-karlo-foto/>
- [9] <https://er.knutd.edu.ua/bitstream>
- [10] <https://core.ac.uk>

MAIN FUNCTIONAL COMPOSITION AND TYPES OF YACHT CLUBS

Tokar O.,

Student, Department of Architecture of Buildings and Structures,
arina2019@icloud.com

Yermuraki O.,

Senior Lecturer, Department of Architecture of Buildings and Structures,
ms.yurc.13@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0623-345X

*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. The development of yacht clubs today requires a careful analysis of the international situation, which greatly contributes to the creation and development of nautical clubs. In addition, it helps to set the right objectives and take into account the urban dimension of development, social and cultural needs (entertainment, recreation, development of water sports) and the importance of architecture. A yacht club is a public or private organization that recruits sailors regardless of whether they collect annual contributions to the club fund. The Yacht Club aims to protect the rights of the yacht industry and sailors. They rent out sites and equipment, make repairs and provide places for parking sites. The complex of buildings of the yacht club includes a boathouse, a workshop, berths for mooring and parking of yachts, mechanisms for raising and lowering ships. They are usually located in bays or oyster beds. Depending on the functional purpose of buildings, structures and complexes of yacht clubs can be divided into two main categories: sports and leisure. A yacht club is a public or private organization that recruits sailors regardless of whether they collect annual contributions to the club fund. The Yacht Club aims to protect the rights of the yacht industry and sailors. They rent out sites and equipment, make repairs and provide places for parking sites. The complex of buildings of the yacht club includes a boathouse, a workshop, berths for mooring and parking of yachts, mechanisms for raising and lowering ships. They are usually located in bays or oyster beds. The modern yacht club cultivates not only sailing, but is also represented today by motor equipment. As the analysis of experience in the design, construction and operation of domestic and foreign yacht clubs shows, if by "yacht club" is meant any organization that includes a water area, a land area, moorings, parking lots, boathouses and the main building or a complex of buildings and structures, managing this large and troublesome economy, we have marina in its formed form. "Marina" is an urban planning model of a yacht club. But "yacht club" can mean only the direct object, buildings and structures.

Keywords: Architectural design, yacht clubs, typology of yacht clubs, functional purpose, classification, composition, urban planning context, hotel complexes, physical culture and recreation complexes.

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПЛАНУВАЛЬНИХ РІШЕНЬ
РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ ДЛЯ ВІЙСЬКОВИХ****Снядовський Ю. О.,**ст. викл. каф. Архітектура будівель та споруд,
sniadovsky30@gmail.com, ORCID : 0000-0002-2798-2628**Захаревська Н. С.,**ст. викл. каф. Архітектури будівель та споруд,
zaharevska.ns@gmail.com, ORCID :0000-0001-6078-6605*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. Тема проектування реабілітаційних центрів для військових в Україні на сьогодні є актуальною. Це видно з публікацій проектів будівель даного типу, які вже працюють, або проектуються в нашій країні. Стаття присвячена виявленню функціонально-планувальних завдань та шляхів їх вирішення при проектуванні чи реконструкції будівель реабілітаційних центрів для військових, зокрема для маломобільних людей. Нормативні документи, що стосуються саме таких будівель, розроблено не були. Так, існуючі правила проектування не розглядають випадки одночасного перебування у будівлі великої кількості маломобільних людей. У цьому випадку - кількість переходить у якість, тобто вимоги до проектування різних груп приміщень повинні розглядатися саме в такому аспекті.

Ключові слова: архітектура, реабілітаційні центри, військові, маломобільні, комунікаційні шляхи, шляхи евакуації.

Вступ. Проблема дослідження. Медична, психологічна та фізична реабілітація військовослужбовців після поранення під час війни, завершення бойових дій – це важлива частина медичної допомоги фронтовикам. Фізична медицина та реабілітація (PM&R), також відома як психіатрія або реабілітаційна медицина, визначається як галузь медицини, метою якої є покращення та відновлення функціональних здібностей та якості життя людей з фізичними порушеннями чи інвалідністю. Реабілітація людей з обмеженими можливостями – це процес, спрямований на те, щоб дати їм можливість досягти та підтримувати оптимальний фізичний, сенсорний, інтелектуальний, психологічний та соціальний функціональний рівень. Реабілітація надає інвалідам інструменти, необхідні досягнення незалежності і самовизначення.

Проектування реабілітаційних установ у такій вузькій спеціалізації, як надання медичної та соціальної допомоги учасникам бойових дій, не має розроблених норм та затверджених рекомендацій. Крім того, дана проблема ускладнюється відсутністю наукової бази, яка враховує специфіку травм та каліцтв у військовослужбовців унаслідок бойових дій.

Вирішення перелічених вище проблем дозволить грамотно організувати простір реабілітаційної установи, що у свою чергу забезпечить комфортні умови перебування пацієнтів та підвищить ефективність проходження процесу їх реабілітації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій на тему дослідження дозволяє говорити про те, що проблемам проектування реабілітаційних установ для військовослужбовців приділяється вкрай недостатня увага. Точних нормативних документів сформовано не було. При проектуванні об'єктів досліджуваного типу існує можливість користуватися лише тими документами, які стосуються даної проблематики лише побічно. Наприклад, норми проектування закладів охорони здоров'я, установ соціального захисту населення, реабілітаційних установ для дітей з обмеженими фізичними можливостями, лікарень та поліклінік. Безперечно, були спроби формування вузькоспеціалізованих вимог до військових

госпіталів, але при проведенні аналізу були розглянуті лише об'єкти з вітчизняного досвіду проектування, і за рахунок обмежених територіальних та значно менших часових меж дослідження не було розглянуто зарубіжний досвід, що позначилося на зроблених висновках [1].

Мета роботи. Виявити проблеми і намітити перспективи розвитку архітектури реабілітаційних центрів для військових. Намітити шляхи вирішення завдань, що стоять при проектуванні споруд даного типу.

Завдання роботи:

- вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду будівництва та експлуатації реабілітаційних центрів для військових; - вивчити вимоги, що пред'являються до проектування груп приміщень, що входять до складу споруд даного типу, - дослідити особливості контингенту людей, які проходять реабілітацію та пов'язані з цим вимоги до евакуаційних шляхів.

Надання допомоги жертвам війни на театрі бойових дій просунулося вперед і дозволило врятувати додаткові життя. Інваліди – одні з них. Зіткнувшись із цими новими тяжко пораненими та політравмами пацієнтами, необхідно адаптуватися до їхнього лікування, від травм [2].

Реабілітація військовослужбовців після поранень потребує тривалого часу, який може тривати від 1-2 до 5-6 місяців [3].

В Одесі на базі обласного комунального шпиталю розпочав роботу вже шостий в Україні інноваційний центр реабілітації військовослужбовців RECOVERY. Усього до кінця року планують відкрити 10 із 12 таких реабілітаційних установ по всій країні. Основна мета проекту – розвиток реабілітаційного спрямування медичної допомоги військовим в Україні. Проектом передбачено: створення національної мережі реабілітаційних центрів для тяжко поранених, міжнародні освітні програми для фахівців-реабітологів, складне протезування військових за кордоном у тих випадках, коли це неможливо в Україні, а також надання якісної реабілітації військовим у приватних партнерських клініках [4].

Вивчення зарубіжного досвіду у цій галузі демонструє різноманітність архітектурних форм та прийомів, що застосовуються архітекторами при проектуванні сучасних реабілітаційних центрів.

Нова Clínica Girona – це будівля, розроблена відповідно до бізнес-моделі клієнта, яка відповідає функціональному плану, який спрямований на оновлення та покращення послуг лікарні з більш ніж 80-річною історією. Проект потроєє побудовану площу старої лікарні та розширює кількість спеціальностей, щоб запропонувати повні медичні послуги, ставши референтом для приватного сектору охорони здоров'я у Каталонії.

Будівля має 3 підвали та 8 надземних поверхів, що відповідає міським умовам ділянки, де вона розташована, та включає 3 патіо, які забезпечують максимальне освітлення та вентиляцію внутрішніх приміщень. (рис.1) [5].

Рис.1 Клініка Жирони / РММТ [5]

Рис.2 Оздоровчий центр Mashouf [17]

Центр реабілітації паралізованих, широко відомий як CRP, — це заклад охорони здоров'я з реабілітаційним закладом, метою якого є забезпечення включення людей з обмеженими можливостями в суспільство, сприяння створенню середовища, в якому всі люди з обмеженими можливостями можуть мати рівний доступ до охорони здоров'я, освіти та працевлаштування, фізичне середовище та інформація. CRP-Bangladesh була заснована в 1979 році невеликою групою бангладешців і британським фізіотерапевтом Валері А. Тейлор, яка була вражена відсутністю умов для інвалідів після 1971 року. Відтоді CRP почав надавати послуги для бідних, інвалідів і все ще залишається єдиним центром такого роду в Бангладеш (рис.4) [6].

РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ ЦЕНТР

на 100 місць для людей з ураженням нервової системи по вул. Стефаніка в м.Чернівці

Рис. 3 Реабілітаційний центр в м. Чернівці [10]

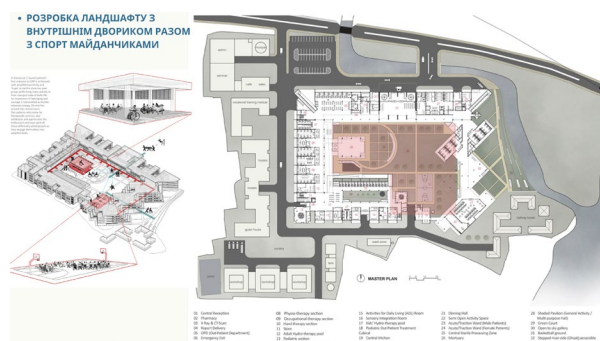

Рис.4 Центр реабілітації паралізованих. CRP [6]

Рис.5 Реабилитационный центр Левинштейн (г. Тель-Авив) [7]

Рис.6 Реабілітаційний центр SOCSO Малакка, Малайзія [8]

Реабілітаційний центр Левінштейн (м. Тель-Авів) було засновано у 1958 році спочатку для постраждалих під час військових конфліктів. Його метою було відновлення та повернення до нормального життя солдатів з важкими пораненнями та ампутованими кінцівками. Згодом професіонали центру почали приймати й цивільних відвідувачів. "Левінштейн" сьогодні - це великий багатопрофільний реабілітаційний центр, який надає допомогу у відновленні після тяжких поранень, аварій, хвороб, операцій як для мешканців Ізраїлю, так і для іноземних пацієнтів. Клініка приймає навіть тяжких пацієнтів у вегетативному стані (рис.5) [7].

Концепція «зеленого будівництва» набула розвитку при проектуванні реабілітаційного центру SOCSO «Тун Разак» у Малакці. Центр має природні елементи та характеризується екологічно чистими технологіями будівництва, повними зелені та сучасності. Будівництво цього центру поєднує в собі не тільки архітектурне планування та дизайн, але й оснащення високоякісним обладнанням та технологіями світового рівня (рис.6) [8].

Архітектор Стефано Боєрі виграв конкурс на будівництво найбільшого за розмірами та найбільш інноваційного реабілітаційного центру у всьому Китаї. Проект розкинеться на величезній площі, і створить "набір зелених терас, що поєднують природу та архітектуру". На будівництво будівлі піде приблизно 3 роки. Реабілітаційний центр планують зводити у Женьшені. За словами розробників, новий будинок буде відмінно інтегрований у міську архітектуру. Реалізувати проект планується поряд із міським парком, щоб пацієнти мали доступ до зелених зон за межами приміщення. Новий центр має стати тимчасовим чи постійним будинком для людей з інвалідністю віком від 16 до 60 років. "Наш проект відкриває новий погляд на архітектуру великих реабілітаційних центрів. Адже будівля буде повністю інклюзивною та пропонуватиме вільний доступ до зелених насаджень» – розповів головний архітектор центру Стефано Боєрі (рис.7,8) [9].

Рис.7 Реабілітаційний центр м.Женьшень (Китай) [9]

Рис.8 Концепція «зеленого будівництва» [9]

Рис.9 Центр для військових у Львові [10]

Рис.10 Проект центру реабілітації та відновлення постраждалих на війні. у селі Концеба в Савранському районі на Одещині [12]

Рис.11 Проект реабілітаційного центру для воїнів АТО у місті Луцьку [10]

Рис.12 Проект майбутнього реабілітаційного центру для учасників АТО у ІваноФранківську [10]

В Україні після початку війни гостро встало питання відсутності в Україні спеціалістів-проектантів реабілітаційних центрів. В країні не має спеціальної організації, здатної розробити технологічні схеми лікування, застосувавши сучасне медичне обладнання, запропонувати медичні протоколи використання цього обладнання для реабілітації людей після травм. Усі проекти розробляються на основі конкурсів на краще архітектурне рішення за нормами країн НАТО. Проектуються РЦ в основному в Західній Україні (рис.3,9,11,12) [10].

У Львові обрали переможця конкурсу на найкращу проектну пропозицію реабілітаційного центру у Брюховичах. Як повідомляє Львівська міська рада, переможцем конкурсу обрали проект Проектної Майстерні Беляєвих. При цьому архітектори глибоко вивчили та застосували досвід будівництва провідних реабілітаційних закладів світу. Надбудовуючи та прибудовуючи окремі обсяги будівлі, вдалося докорінно трансформувати технологію існуючої структури, раціоналізувавши всі поєднання та прибравши колізії”, — зазначив голова журі конкурсу, головний архітектор Львова Антон Коломейцев (рис.13,14) [11].

В Одеській області планують будувати Реабілітаційний центр в мальовничому місці Савранського району. Одеський художник та кінематографіст Дмитро Докунов, який став воїном ЗСУ, шукає ресурси для створення центру реабілітації та відновлення постраждалих на війні. Заклад планує побудувати у маленькому селі Концеба на Одещині, зі збереженням автентичності та культурних традицій населеного пункту. Там, за словами Дмитра, він хоче створити невеличке містечко для відновлення: з глиняними будиночками зі своєю інфраструктурою та місцем для практик, кухнею. Мета центру – це підтримка на всіх рівнях та створення сприятливих умов для довгострокової адаптації після наслідків повномасштабного вторгнення. У ньому допомогатимуть знайти внутрішній спокій та відновити втрачену гармонію життя (рис. 10) [12].

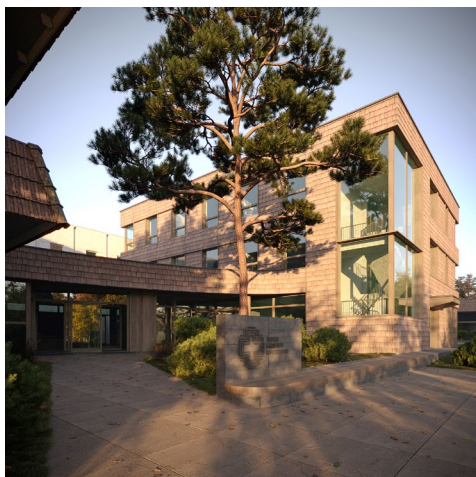

Рис.13 Реабілітаційний центр у Брюховичах. Львівська обл. Вхідна зона [11]

Рис.14 Реабілітаційний центр у Брюховичах. Двір [11]

Сучасні військові конфлікти в основному викликають травми голови та кінцівок у солдатів. Пояснення тому складається із поєднання двох явищ: вдосконалення засобів захисту тулуба та джерела травм. Від однієї до семи відсотків жертв вибухів мають травматичну ампутацію, пряма травматична ампутація чи наступна патологія кінцівки.

Найменше уражаються верхні кінцівки: 84% ампутацій стосуються нижніх кінцівок. Двосторонні ушкодження зустрічаються у 8% із них. Рівень ампутації більш ніж 50% випадків є транстибіальним .

До переліку послуг, що надаються реабілітаційними центрами, входять такі:

- Реабілітація після вогнепальних, оскольчатих переломів кісток та опіків ;
- Контрактури ;
- Зниження сили та витривалості м'язів ;
- Порушення ходи та інших видів активностей ;
- Периферичні ушкодження нервів ;
- Післяопікові рубці ;
- Порушення дихання.

Взаємодоповнюваність, досвід та спільна робота кожної людини сприяють соціально-професійній реінтеграції. При цьому враховуються як фізичні, так і психологічні порушення потерпілого та членів його сім'ї. Пораненим на війні надають допомогу після їхньої репатріації у центрі реабілітації, укомплектованому військовослужбовцями та медичним персоналом. Таке обслуговування сприяє фізичному та психологічному відновленню.

Людям з ампутуваними кінцівками потрібне тривале спостереження на технічній платформі, де щодня поєднуються три спеціальності: фізіотерапія, ерготерапія та психомоторні навички. Наявність цих різних дисциплін в одному місці сприяє спілкуванню з метою покращення якості життя пацієнтів [13].

Мета полягає в тому, щоб якнайшвидше реінтегрувати пацієнта в особисте, соціальне та професійне життя. Таким чином, пораненим людям з ампутуваними кінцівками надається обладнання, а також покриваються витрати на технічне обслуговування та заміну їх протезів. Реабілітаційні центри, як правило, включають наступні відділення та групи приміщень:

1. приймально-реєстраційне;
2. медичної реабілітації;
3. соціальної та професійної реабілітації;
4. організаційно-методичний кабінет;
5. адміністративно-господарські служби;
6. харчування;
7. дозвілля [14]

Приймально-реєстраційне приміщення буде привабливим для пацієнтів, що прибувають, якщо воно буде обладнане природним освітленням, ландшафтними елементами, заспокійливі кольори, умиротворяючі звуки, приємні види і почуття краси.

Пацієнти та персонал повинні мати можливість контролювати свою конфіденційність та спілкування з іншими людьми. Дослідження показують, що панорамні види з вікон будівлі позитивно впливають на зниження стресу та прискорення одужання. Позитивні емоції, викликані від комфортного входу у будинок, впливають моральний дух як пацієнтів, і персоналу.

Рекомендації щодо проектування:

- Колірне рішення інтер'єру має бути таким, щоб ще більше прикрасити вхід та зробити його освіжаючим.
- Колірна палітра вестибюля має бути яскравою, світлою та природною.
- Слід уникати темних, тьмяних та холодних кольорів, оскільки вони зроблять простір вестибюля непривітним та суворим.
- Водночас надлишок кольору може відвернути увагу від важливих знаків.
- Колір можна використовувати на підлозі, щоб полегшити визначення маршрутів.
- Такі місця, як стійка реєстрації, зона очікування або кафе можна додатково ідентифікувати за допомогою відповідного кольору.
- Повинні бути створені швидкі та дискретні маршрути до клінічних приміщень для пацієнтів, які можуть прибути на машинах швидкої допомоги.
- Вестибюль – це транзитне місце, через яке люди проходять по дорозі в інші приміщення, тому огляд навколо входу та за його межами має бути максимально чітким та безперервним.
- Стійка реєстрації, інформаційна або довідкова служба має бути відразу видно, але не заважати людям бачити решту приміщення та не ставати на заваді сама по собі.
- Люди повинні мати можливість бачити та читати вивіски, навіть якщо біля входу дуже багато людей.
- Можливість гарної видимості магазинів, туалетів, сходів ліфтів та інших об'єктів виключає потребу у вивісках та допомагає людям швидше орієнтуватися.
- Різноманітність колірних рішень покриття підлоги може створити проходи та допомогти людям більш організовано пересуватися по жвавому простору.

Зони очікування. Бажано такі місця поєднувати з іншими видами діяльності. Зазвичай люди не люблять чекати. Завдання полягає в тому, щоб створювати місця, які не підкреслюють порожнечу та безцільність очікування. Головна мета – забезпечити комфорт та надати їм інші розваги. У медичних закладах багато людей можуть відчувати тривогу, тому рекомендується обережно, а не різко відволікати увагу. Можливо, об'єднання цих місць із місцями роздрібною торгівлі, закусок та виступів. Використання систем виклику пацієнтів дозволить людям почуватися вільно і самим вибирати, де чекати.

Доведено, що стрес та частота серцевих скорочень підвищуються у галасливих лікарнях. Також бажано, щоб туалети знаходилися поруч, а самі двері не були на увазі у багатьох інших людей. Туалети повинні мати певний ступінь усамітнення та не створювати запахів. Пацієнти хочуть мати можливість освіжитися, бути чистими, голитися та виглядати презентабельно.

Рекомендації щодо проектування:

- Певний та окремий особистий простір має значення в зоні очікування.
- Порядок розсадження повинен дозволяти родичам та друзям сидіти разом.
- Розташування місць, у якому люди сидять поруч із незнайомцями, може посилити стрес, занепокоєння і роздратування.
- Розсадка повинна забезпечувати можливість розміщення людей як поодиночці, так і в невеликих групах.
- Вкрай важливо, щоб люди могли бачити зону реєстрації та персоналу.
- Види з боку заспокоюють, відволікають та зменшують клаустрофобію.

- Види природи допомагають зменшити занепокоєння під час очікування.
- Комфортні сидіння є обов'язковою умовою при тривалому очікуванні.
- Закуси повинні бути легко доступні та розташовані недалеко від зони очікування.
- Має бути багато столів, на яких можна розмістити напої, книги та інші речі.

Стаціонарні палати. Було проведено дослідження активності та встановлено мінімальні розміри простору навколо ліжка. Фактичні дані свідчать, що там, де створені адекватні умови для того, щоб родичі залишалися з пацієнтом, це дає безліч переваг, включаючи зниження активності кнопок виклику медсестр, зниження кількості падінь пацієнтів і т.д.

Пацієнтам та персоналу подобається мати можливість контролювати свою конфіденційність та взаємодію з іншими людьми. Дослідження показують, що за наявності денного світла багато мешканців будівель воліють зменшувати штучне освітлення, щоби денне світло набуло чинності.

Протягом дня рівні природного освітлення залежно від сезону дуже різняться, і людям зазвичай подобається це знати. Пацієнти та персонал наголошують на необхідності мати можливість використовувати різні світлові ефекти, щоб уникнути відблисків, забезпечити яскраве світло для читання, приглушити світло для нічного відпочинку тощо. Їм не подобається пряме та інституційне освітлення, що забезпечується високими та рівномірними флуоресцентними лампами.

Рекомендації щодо проектування:

- Особи, які доглядають, повинні мати доступ хоча б до однієї сторони ліжка.
- Дверні отвори та місця для пересування повинні забезпечувати можливість проїзду візків та інвалідних візків.
- Створення зон для пацієнтів, відвідувачів та осіб, які доглядають, усередині ліжка допомагає кожному відчувати більше почуття причетності та приналежності.
- Надання відвідувачам дивана або дивана-ліжка, на якому вони можуть спати, спонукає їх залишатися з пацієнтом протягом тривалого часу.
- Надання зручностей (наприклад, письмового столу) відвідувачам, поки пацієнт відпочиває, спонукає їх залишатися.
- Кожне спальне місце повинно мати пристосування для миття рук.
- Особистий простір і відчуття усамітнення мають вирішальне значення для запобігання стресові, дискомфорту та розладу у пацієнтів у ліжку.
- Візуальна та звукова конфіденційність для пацієнтів, які проходять лікування, мають вирішальне значення для збереження гідності пацієнта.
- Спальні для одного пацієнта забезпечують найвищий рівень конфіденційності та гідності.
- Меблі, ширми та розташування ліжок можуть створити більш особистий простір у багатомісних кімнатах.
- Важливо надати можливості для демонстрації фотографій та інших речей.

Денне світло

- В ідеалі всі спальні місця мають бути освітлені денним світлом.
- Денне світло важливе для ізольованих пацієнтів, оскільки воно підтримує почуття часу та природні ритми тіла. Нестача денного світла пригнічує пацієнтів і може посилити зневіру.
- Слід уникати потрапляння прямих сонячних променів або затінювати їх, оскільки вони можуть викликати дискомфорт і роздратування у пацієнтів, що лежать у ліжку.

Штучне освітлення

- Пацієнти повинні мати можливість самостійно контролювати освітлення.
- Штучне освітлення має бути різних типів та рівнів для забезпечення різних видів діяльності.
- М'яке непряме освітлення заспокоює.

Простір для спілкування охоплює широкий спектр місць: від тих, які призначені для конкретних зустрічей або заходів, до тих, куди можна просто піти, щоб знайти компанію.

Дослідження показали, що для менш мобільних пацієнтів бажано, щоб столи були розташовані безпосередньо поруч із сидіннями, що дозволить їм мати під рукою журнали, книги та інші матеріали, не прибираючи їх. Це позбавляє їх необхідності кликати на допомогу або залишати своє місце. Приміщення з усіма рухомими сидіннями, зазвичай, контролюються прибиральниками, які зазвичай розставляють сидіння рядами чи з обох боків, створюючи неприємну атмосферу. Люди віддають перевагу захищеній спині з видом на те, що відбувається. Стільці у місцях громадських зустрічей будуть більш популярними, якщо вони стоятимуть біля вікон із видом на вулицю.

Рис.15. Реабілітаційний центр Св. Іоана / Montgomery Sisam Architects + Farrow Partnership Architects [18]

Рекомендації щодо проектування:

- Бажано створити умови для сидіння, які поєднують людей (соціально) у групи відповідного розміру. Люди, що знаходяться на відстані понад 3 метри один від одного, швидше за все, вважатимуть спілкування неприродним або вимушеним.

- В офіційних місцях зустрічей майже напевно знадобляться окремі меблі, що дозволяють організувати різні заходи. Неформальні місця часто легше створити, використовуючи комбінацію фіксованих та пересувних сидінь.

- Стаціонарні пацієнти та постійні жителі можуть проводити тут значну кількість часу та зазвичай висловлюють бажання, щоб такі місця були «світлими та просторими» [15].

Приміщення для харчування

Варто передбачити різноманітне, гнучке розташування столів і сидінь, щоб задовільнити людей із різними потребами та здібностями, зокрема дорослих із маленькими дітьми, людей похилого віку, людей на кріслах колісних та інших. Столи та сидіння мають чітко ідентифікуватися на фоні приміщення. Матеріали, які використовуються для столів і сидінь, повинні бути легко мобільними, міцними, стійкими до корозії, простими в обслуговуванні.

Висота столів — від 765 мм до 780 мм, глибина — 480 мм із мінімальним вільним простором для колін 680 мм у ширину.

Висота сидіння — 450 мм, ширина та глибина — 500x500 мм, від підлоги до верхньої точки спинки — 800-840 мм, є два підлокітники заввишки 150-180 мм.

Бажано використовувати столи та місця для сидіння, які регулюються за висотою та підлаштовуються під кожного користувача [16].

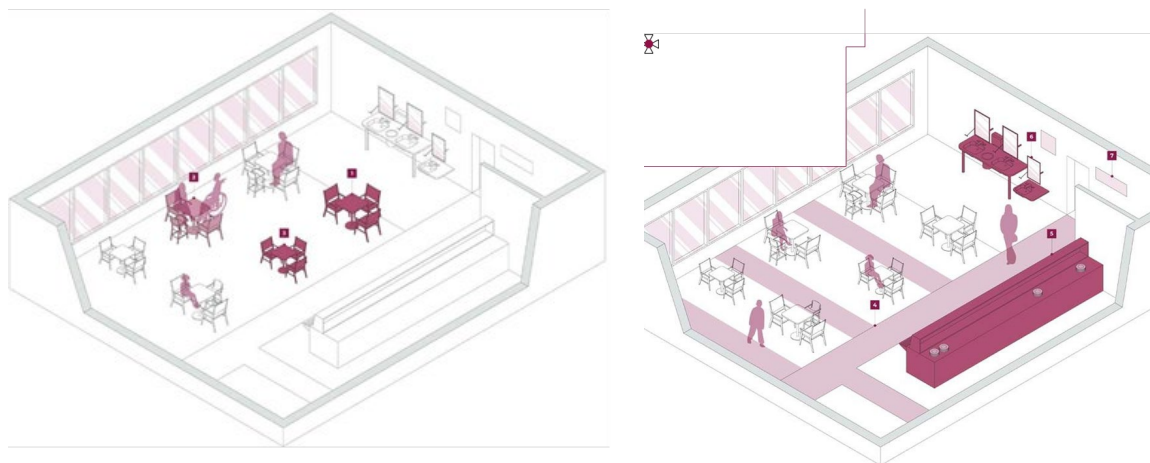

Рис. 16 Зона приймання їжі [16]

Рекомендації щодо організації підприємств харчування передбачають лише випадки одиночного розміщення місць для інвалідів у таких закладах. У разі потреби одночасного відвідування їдальні пацієнтами, на переміщення їх із палат до обідньої зали вимагатиме багато часу. Альтернативою може бути доставка їжі з кухні на житлові поверхи. Отже, необхідно передбачити поверхові приміщення для прийому їжі (буфети) та підйомники (ліфти) для транспортування їжі в них або безпосередньо до палат [15].

Евакуація з будівлі.

Особливістю проведення евакуації в медичних організаціях є наявність хворих з обмеженими можливостями самостійного пересування (хворі із захворюваннями опорно-рухового апарату та органів чуття (зір, слуху), тяжкохворі, особи похилого віку та маленькі діти, душевнохворі). При евакуації цієї категорії осіб необхідна допомога персоналу, який має бути навчений діям у таких ситуаціях.

Проектні рішення будівель та споруд повинні забезпечувати безпеку відвідувачів відповідно до вимог "Технічного регламенту про безпеку будівель та споруд", "Технічного регламенту про вимоги пожежної безпеки" та ГОСТ 12.1.004 «Міждержавний стандарт. Система стандартів безпеки праці. Пожежна безпека. Загальні вимоги»[4] з обов'язковим урахуванням психофізіологічних можливостей інвалідів різних категорій, їх чисельності та місця передбачуваного перебування у будівлі чи споруді.

Якщо за розрахунком неможливо забезпечити своєчасну евакуацію всіх МГН за необхідний час, то для їх порятунку на шляхах евакуації слід передбачати зони безпеки, в яких вони можуть перебувати до прибуття рятувальних підрозділів, або з яких вони можуть евакуюватися більш тривалий час та (або) рятуватися самостійно по прилеглій незадимлюваній сходовій клітині або пандусу.

Гранично допустимі відстані від найвіддаленішої точки приміщення для інвалідів до дверей у зону безпеки мають бути в межах досяжності за необхідний час евакуації.

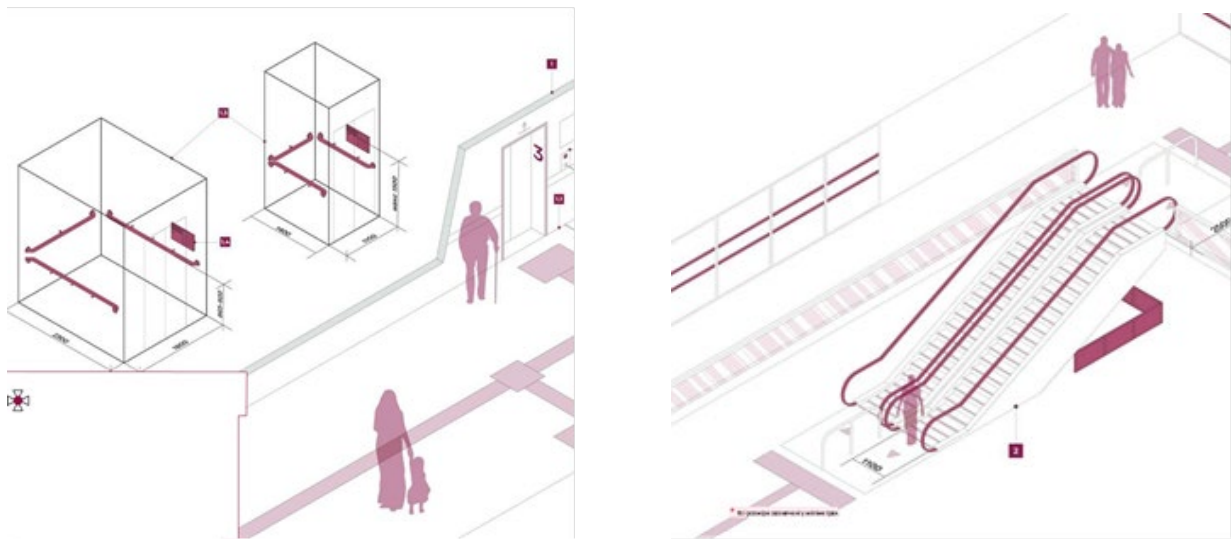

Рис. 17 Шляхи евакуації: ліфти, ескалатори [16]

До складу зони безпеки може включатися площа сусідньої лоджії або балкона, відокремлених протипожежними перешкодами від інших приміщень поверху, що не входять до зони безпеки. Лоджії та балкони можуть не мати протипожежного скління, якщо зовнішня стіна під ними глуха з межею вогнестійкості не менше REI 30 (EI 30) або віконні та дверні отвори, що є в цій стіні, повинні бути заповнені протипожежними вікнами та дверима.

Площа зони безпеки повинна бути передбачена на всіх інвалідів, що залишаються за розрахунком на поверсі, виходячи з питомої площі, що припадає на одного рятованого, за умови можливості його маневрування, м²/ос.

Зона безпеки повинна бути відокремлена від інших приміщень і коридорів, що примикають протипожежними перешкодами, що мають межі вогнестійкості: стіни, перегородки, перекриття – не менше REI 60, двері та вікна – першого типу.

Зона безпеки має бути не задимлювана.

Висновки. Сучасний стан реабілітаційних центрів для військових в Україні потребує детального вивчення вітчизняного та закордонного досвіду, та вдосконалення нормативних документів щодо проектування даного типу будівель. Організація конкурсів на найкращі архітектурні проекти реабілітаційних центрів для військових послужить розвитку інтересу та гідного їх осмислення. У процесі вивчення цієї теми автори дійшли висновку, що для формування РЦ для військових необхідно слідувати наступним архітектурно-планувальним принципам:

- 1) принцип гнучкості архітектурно-планувальних рішень, що забезпечує облік потреб пацієнтів, що знаходяться різною мірою їх реабілітації;
- 2) принцип кооперування функцій у приміщеннях РЦ, що забезпечує включення до одного будинку необхідну кількість різних функціональних елементів, і навіть універсальне використання приміщень;
- 3) принцип поєднання природи та архітектурних рішень РЦ щодо формування їх об'ємно-просторових рішень та внутрішнього середовища;
- 4) принцип повної інклюзивності та забезпечення вільного доступу до зелених насаджень.

Література

- [1] К. А. Маренков. Донбаська національна академія будівництва та архітектури. Історія розвитку архітектури реабілітаційних установ для військовослужбовців [Електронний ресурс]. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-in/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vdnaba_2016_2_24.pdf
- [2] Élisabeth Fayol. Amputés de guerre : spécificités du plateau technique de l'hôpital d'instruction des armées Percy. [Електронний ресурс]. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1779012321000814>
- [3] Александра Ченкова. Виктория Яснопольская. Оборудован по самым высоким стандартам: в Одессе открыт центр реабилитации военных RECOVERY. 13 июня 2023, [Електронний ресурс] <https://health.fakty.com.ua/ru/novyny/obladnanyj-za-najvyshhymy-standartamy-v-odesi-vidkryto-czentr-reabilitacziyi-vijskovyh-recovery/>
- [4] В Одессе открыли инновационный центр реабилитации для военных RECOVERY, основанный Пинчуками. [Електронний ресурс] <https://focus.ua/ukraine/563601-v-odesse-otkryli-innovacionnyu-centr-reabilitacii-dlya-voennyh-recovery-osnovannyy-pinchukami>
- [5] Girona Clinic / PMMT [Електронний ресурс] <https://www.archdaily.com/997117/girona-clinic-pmmt>
- [6] Центр реабілітації паралізованих. CRP [Електронний ресурс] <https://www.crp-bangladesh.org/>
- [7] Реабілітаційний центр «ЛЕВИНШТЕЙН» [Електронний ресурс] <https://patient.club/izrail/tel-aviv/reabilitacionnyu-tsentr-levinshteyn/>
- [8] Реабілітаційний центр SOCSO Малакка, Малайзія [Електронний ресурс] <https://www.rehabmalaysia.com/en/about-us>
- [9] Природа исцеляет. Реабилитационный центр от Стефано Боэри [Електронний ресурс] <https://pragmatika.media/news/priroda-isceljaet-reabilitacionnyj-centr-ot-stefano-bojeri/>
- [10] Лучшие реабилитационные клиники в Украине. [Електронний ресурс]. <https://medtour.help/ru/skolko-stoit-reabilitacziya-v-ukraine/>
- [11] Як буде виглядати відновлений реабілітаційний центр у Львові: візуалізація. [Електронний ресурс] <https://bzh.life/plany/kak-budet-vyglyadet-vosstanovlennyj-reabilitacionnyj-czentr-vo-lvove-vizualizaczi/>
- [12] Український військовий шукає спосіб створити реабілітаційний центр на Одещині. 13.09.2023 [Електронний ресурс]. <https://usionline.com/ukrainskyj-vijskovyj-shukaie-sposib-stvoryty-reabilitacijnyj-tsentr-na-odeshchyni-foto-video/>
- [13] Реабілітація після військових травм. [Електронний ресурс]. <https://ivr.ua/rehabilitation-after-military-injuries>
- [14] Рекомендации по проектированию центров реабилитации инвалидов, 1999 [Електронний ресурс] <https://files.stroyinf.ru/Data2/1/4294847/4294847550.htm>
- [15] Health Building Note 00-01 General design guidance for healthcare buildings https://www.england.nhs.uk/wp-content/uploads/2021/05/HBN_00-01-2.pdf
- [16] Альбом безбар'єрних рішень. Посібник для проєктувальників та архітекторів публічного простору. <https://budport.com.ua/news/25968-v-ukrajni-rozrobili-albom-bezbaryernih-rishen-posibnik-dlya-projektuvalnikiv-ta-arhitektoriv-publichnogo-prostoru>
- [17] SFSU Mashouf Wellness Center <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.innosoftfusiongo.sanfranciscostate&hl=uk>
- [18] Реабілітаційний центр Св. Іоанна / Montgomery Sisam Architects.. https://www.google.com/search?sca_esv=568184447&sxsrf=AM9HkKmFABX8AZv2_dkuy9WsB5i6VCwXRw:1695648197303&q

References

- [1] K. A. Marenkov. Donbas'ka natsional'na akademiya budivnytstva ta arkhitektury. Istoriya rozvytku arkhitektury reabilitatsiynykh ustanov dlya viys'kovosluzhbovtiv [Elektronnyy resurs]. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-in/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vdnaba_241pdf
- [2] Élisabeth Fayol. Amputés de guerre: Specificités du plateau technique de l'hôpital d'instruction des armées Percy. [Elektronnyy resurs]. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1779012321000814>
- [3] Oleksandra Chenkova. Viktoriya Yasnopil's'ka. Obladnany za nayvyshchymy standartamy: v Odesi vidkryto tsentr reabilitatsiyi viys'kovykh RECOVERY.13 chervnya 2023, [Elektronnyy resurs] <https://health.fakty.com.ua/ru/novyny/obladnanyj-za-najvyshchymy-standartamy-v-odesi-vidkryto-czentr-reabilitacziyi-vijskovykh-recovery/>
- [4] V Odesi vidkryly innovatsiynny tsentr reabilitatsiyi dlya viys'kovykh RECOVERY, zapochatkovany Pinchukamy. [Elektronnyy resurs] <https://focus.ua/ukraine/563601-v-odesse-otkryli-innovacionnyy-centr-reabilitacii-dlya-voennykh-recovery-osnovanny-pinchukami>
- [5] Girona Clinic/PMMT [Elektronnyy resurs] <https://www.archdaily.com/997117/girona-clinic-pmmt>
- [6] Tsentr reabilitatsiyi paralizovanykh. CRP [Elektronnyy resurs] <https://www.crp-bangladesh.org/>
- [7] Reabilitatsiynny tsentr «LEVINSHTEYN» [Elektronnyy resurs] <https://pacient.club/izrail/tel-aviv/reabilitatsionnyy-tsentr-levinshteyn/>
- [8] Reabilitatsiynny tsentr SOCSO Malakka, Malayziya [Elektronnyy resurs] <https://www.rehabmalaysia.com/en/about-us>
- [9] Pryroda ztsilyuye. Reabilitatsiynny tsentr vid Stefano Boeri [Elektronnyy resurs] <https://pragmatika.media/news/priroda-isceljaet-reabilitacionnyj-centr-ot-stefano-bojeri/>
- [10] Naykrashchi reabilitatsiyni kliniky v Ukrayini. [Elektronnyy resurs]. <https://medtour.help/ru/skolko-stoit-reabilitacziya-v-ukraine/>
- [11] Yak bude vyhlyadaty vidnovlenny reabilitatsiynny tsentr u L'vovi: vizualizatsiyi. [Elektronnyy resurs] <https://bzh.life/plany/kak-budet-vyglyadet-vosstanovlennyj-reabilitaczionnyj-czentr-vo-lvove-vizualizaczii/>
- [12] Ukrayins'kyi viys'kovyy shukaye sposib stvoryty reabilitatsiynny tsentr na Odeshchyni .13.09.2023 [Elektronnyy resurs. <https://usionline.com/ukrainskyj-vijskovyj-shukaie-sposib-stvoryty-reabilitatsijny-tsentr-na-odeshchyni-foto-video/>
- [13] Reabilitatsiya pislya viys'kovykh travm. [Elektronnyy resurs]. <https://ivr.ua/rehabilitation-after-military-injuries>
- [14] Rekomendatsiyi shchodo proektuvannya tsentriv reabilitatsiyi invalidiv, 1999 [Elektronnyy resurs] <https://files.stroyinf.ru/Data2/1/4294847/4294847550.htm>
- [15] Health Building Note 00-01 General design guidance for healthcare buildings https://www.england.nhs.uk/wp-content/uploads/2021/05/HBN_00-01-2.pdf
- [16] Al'bom bezbar'yernykh rishen'. Posibnyk dlya proektual'nykh ta arkhitektoryv publicnogo prostoru. <https://budport.com.ua/news/25968-v-ukrajni-rozrobili-albom-bezbaryernih-rishen-posibnik-dlya-projektualnykh-ta-arhitektoryv-publicnogo-prostoru>
- [17] SFSU Mashouf Wellness Center <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.innosoftfusiongo.sanfranciscostate&hl=uk>
- [18] Reabilitatsiynny tsentr Sv. Ioanna / Montgomery Sisam Architects. https://www.google.com/search?sca_esv=568184447&sxsrf=AM9HkKmFABX8AZv2_dkuy9WsB5i6VCwXRw:1695648197303&

SPECIAL FEATURES OF FUNCTIONAL AND PLANNING DECISIONS OF REHABILITATION CENTERS FOR MILITARY PERSONNEL

Sniadovsky Y.,

Senior Lecturer, Department of Architecture of Buildings and Structures,
sniadovsky30@gmail.com, ORCID : 0000-0002-2798-2628

Zakharevska N.,

Senior Lecturer, Department of Architecture of Buildings and Structures,
Zaharevska.ns@gmail.com, ORCID :0000-0001-6078-6605

*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. The topic of designing rehabilitation centers for military personnel in Ukraine is currently relevant. The number of publications of projects of buildings of this type, which are already working or are being designed in our country, is increasing. The article is devoted to the identification of functional planning tasks and ways to solve them in the design or reconstruction of buildings of rehabilitation centers for the military personnel, in particular for people with reduced mobility. Normative documents relating to such buildings have not been developed in Ukraine. Thus, the existing design rules do not consider the cases of simultaneous stay in the building of a large number of people with reduced mobility. In this case, quantity turns into quality, that is, requirements for the design of different groups of premises should be considered in this aspect.

The purpose of the work is to identify problems and outline prospects for the development of the architecture of rehabilitation centers for the military personnel, ways to solve the problems faced by the design of structures of this type in Ukraine.

The task of the work is to study domestic and foreign experience in the construction and operation of rehabilitation centers for the military; - to study the requirements for the design of groups of rooms that are part of buildings of this type, - to investigate the peculiarities of the contingent of people undergoing rehabilitation and related requirements for evacuation routes.

Conclusions. The current state of rehabilitation centers for military personnel in Ukraine requires a detailed study of domestic and foreign experience, and improvement of normative documents regarding the design of this type of buildings. The organization of contests for the best architectural projects of rehabilitation centers for the military will serve to develop interest and a worthy understanding of them. In the process of studying this topic, the authors came to the conclusion that the following architectural and planning principles should be followed for the formation of RC for the military personnel:

- 1) the principle of flexibility in architectural and planning decisions that takes into account the needs of patients at different stages of their rehabilitation.
- 2) the principle of combining functions in the premises of rehabilitation centers, which ensures the inclusion of the necessary number of different functional elements in one building, and even the universal use of premises.
- 3) the principle of combining nature and architectural solutions of rehabilitation centers to form their volumetric-spatial decisions and interior environment.
- 4) the principle of complete inclusiveness and ensuring free access to green areas.

Keywords: Architecture, rehabilitation centers, military personnel, people with limited mobility, communication pathways, evacuation routes.

СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ СПОРТИВНОГО КОМПЛЕКСУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**Кравцов Д. С.,**ас. каф. Архітектури будівель та споруд,
kravtsov.abs@odaba.edu.ua, ORCID: 0000-0002-1060-4276**Коробко О. О.**док.т.н., зав. каф. Архітектурних конструкцій,
okskorobko@odaba.edu.ua, ORCID 0009-0002-0171-1077*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. Стаття присвячена питанню формування мотиваційної спроможності архітектурного середовища спортивних комплексів закладів вищої освіти. Розглядаються теоретичні засади формування мотивації під впливом архітектурного середовища. Підіймається питання естетики архітектурного середовища та його семантичної складової. Визначено три аспекти формування мотиваційної спроможності спортивного комплексу закладу вищої освіти: функціональний, семантичний та естетичний. Проведено поглиблений огляд семантичного аспекту формування мотиваційної спроможності спортивного комплексу закладу вищої освіти. Запропоновано поділ засобів семантичної виразності спортивного комплексу на наступні три категорії: семантика архітектурної форми, візуальна доступність тренувального процесу, спортивна символіка у архітектурному середовищі.

Ключові слова: спортивний комплекс (СК), заклад вищої освіти (ЗВО), мотиваційна спроможність, семантика.

Вступ. На даний момент, питання формування та підтримання фізичного та психічного здоров'я населення України є актуальним як ніколи. Проте, слід зазначити, що Державна цільова програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року ставила свою метою підвищення ступеню залучення населення до занять фізичною культурою та спортом до 13%, що в свою чергу є вкрай низьким показником [2].

В якості одного із шляхів популяризації фізичної культури та спорту, а також формування в населення здорового способу життя розглядається вдосконалення системи фізичного виховання у закладах освіти, адже дана дисципліна у них носить характер обов'язковий та відвідується у добровольчо-примусовому порядку. Особливий інтерес викликають в даній ситуації саме заклади вищої освіти, адже система фізичного виховання у ЗВО передбачає широкий вибір спортивних дисциплін та гнучкість навчального процесу.

Проте, проведені дослідження на прикладі ЗВО міста Одеси показують поганий стан наявної матеріально-технічної бази їх СК. Зокрема, було встановлено дві основні вади вітчизняних СК ЗВО, а саме : невідповідність наявної матеріально-технічної бази сучасним потребам та низька мотиваційна спроможність архітектурно-просторової складової спортивного середовища ЗВО [1, 9].

Постанова задачі. Отже, перед нами постає питання формування мотиваційної спроможного середовища СК ЗВО, що дозволило б нам підвищити зацікавленість молоді фізичною культурою та спортом.

Основний матеріал та результати. За основу подальшої думки приймемо наступне положення : мотивація формується під впливом середовища. Проте, середовище є поняття складне та враховує багато факторів. Спираючись на приведені раніше дані, спортивне

середовище ЗВО можливо поділити на три компоненти : просторово-предметний, соціальний та технологічний. Серед приведених компонентів, саме предметно-просторовий є зоною відповідальності архітектора, адже він формується відповідно до закладених у проекті концепцій та ідей, як архітектурно-композиційної, так і функціонально-просторової побудови.

Слід враховувати, що робота сприйняття є апперцептивною (додавання до сприймаємого) та в основному визначається власним та запозиченим досвідом суб'єкту. Сприйняття архітектурного (штучного) середовища не зводиться до візуальної оцінки, а формується в взаємозв'язку із функціональним наповненням та потребами людини в середовищі певного призначення. Як наслідок, естетичне сприйняття – не пасивне відображення дійсності, а результат активної духовної діяльності суб'єкту опосереднений соціально-історичною ситуацією, ціннісними орієнтирами, естетичними нормами часу та культури, особистісними та груповими установками.

Звідси, виникає необхідність визначення поняття "естетична цінність". Дослідниками даний термін висвічується як об'єктивно існуючі явища, котрим притаманне певне значення в житті людини на певному етапі розвитку суспільства. Визначення естетичної цінності здійснюється за допомогою естетичних оцінок, система котрих в суспільстві співставляється з особливостями культури. В архітектурі естетичні цінності тісно взаємодіють із утилітарно-практичними. До того ж, слід враховувати, що другі стають базисом для перших. Цінність середовища є цінністю змісту з сильно розвиненою структурою, а не цінністю форми. Тобто, естетична цінність виникає як наслідок семантичного опосереднення позаестетичних цінностей в зовнішній формі структурних елементів середовища – естетичних об'єктів.

В процесі життєдіяльності людина формує власну систему уявлень про різні типи та види архітектурних об'єктів спираючись на відокремленні «основні» характеристики що вона сприймає.

При формуванні середовища спортивного комплексу з урахуванням екологічного підходу до сприйняття слід створювати систему так званих «можливостей», що передбачають якомога більший діапазон взаємодії відвідувачів та раптових глядачів із структурними елементами, що відображають суть основного функціонального процесу притаманного середовищу (візуальний доступ до тренувального процесу, спортивна символіка, інтерактивні елементи середовища, семантичні засоби архітектури та інш.). Однак, в таких умовах, постає питання якості даного роду структурних елементів та засобів. Так, часта взаємодія із структурними елементами комплексу що характеризуються низькою якістю та естетичними характеристиками, не будучи компенсованою високим рівнем викладацької діяльності та культурно-масових заходів на базі даного комплексу, не лише не стимулюватиме інтерес відвідувачів до запропонованого змісту (фізичне виховання, спорт, рекреація та інш.), а й викликатиме негативне ставлення до об'єкту в цілому. Прикладом тому можуть служити приміщення приведені в попередніх розділах закладів вищої освіти м. Одеси.

Спираючись на вище приведене, на нашу думку, архітектурно-художні засоби за впливом на мотивацію людини щодо занять спортом та фізичною культурою варто поділити на наступні дві категорії : семантичні та естетичні.

Отже, доречно буде стверджувати, що мотиваційна спроможність комплексу складається з трьох тісно пов'язаних аспектів архітектурно-просторового середовища:

Функціональний аспект передбачає забезпечення відповідності номенклатури структурних елементів СК ЗВО вимогам тренувального процесу та певного рівню комфорту.

Естетичний аспект – передбачає аналіз морфологічних особливостей середовища з точки зору композиційно-художніх вимог. Варто також долучити до даного аспекту емоційний вплив середовища на психіку людини.

Семантичний аспект формування середовища СК ЗВО передбачає аналіз функціональних та морфологічних особливостей просторової організації з точки зору їх смислової значимості.

Архітектурна семантика вивчає "мову" архітектури та її прийоми з точки зору передачі змісту. Семантика архітектури визначається як знакові психічні утворення втілені в конкретних формах, за рахунок чого реалізуються чотири основні функції системи значень : *орієнтація* – пошук та знаходження сигналів; *інтерпретація* – відокремлення сигналів (змісту, ознак) та виявлення співвідношень між ними; *ідентифікація* сигналів – встановлення тотожності змістових значень; *впізнання* – співставлення отриманих сигналів з системою еталонів (ознак) з подальшим декодуванням вхідних даних.

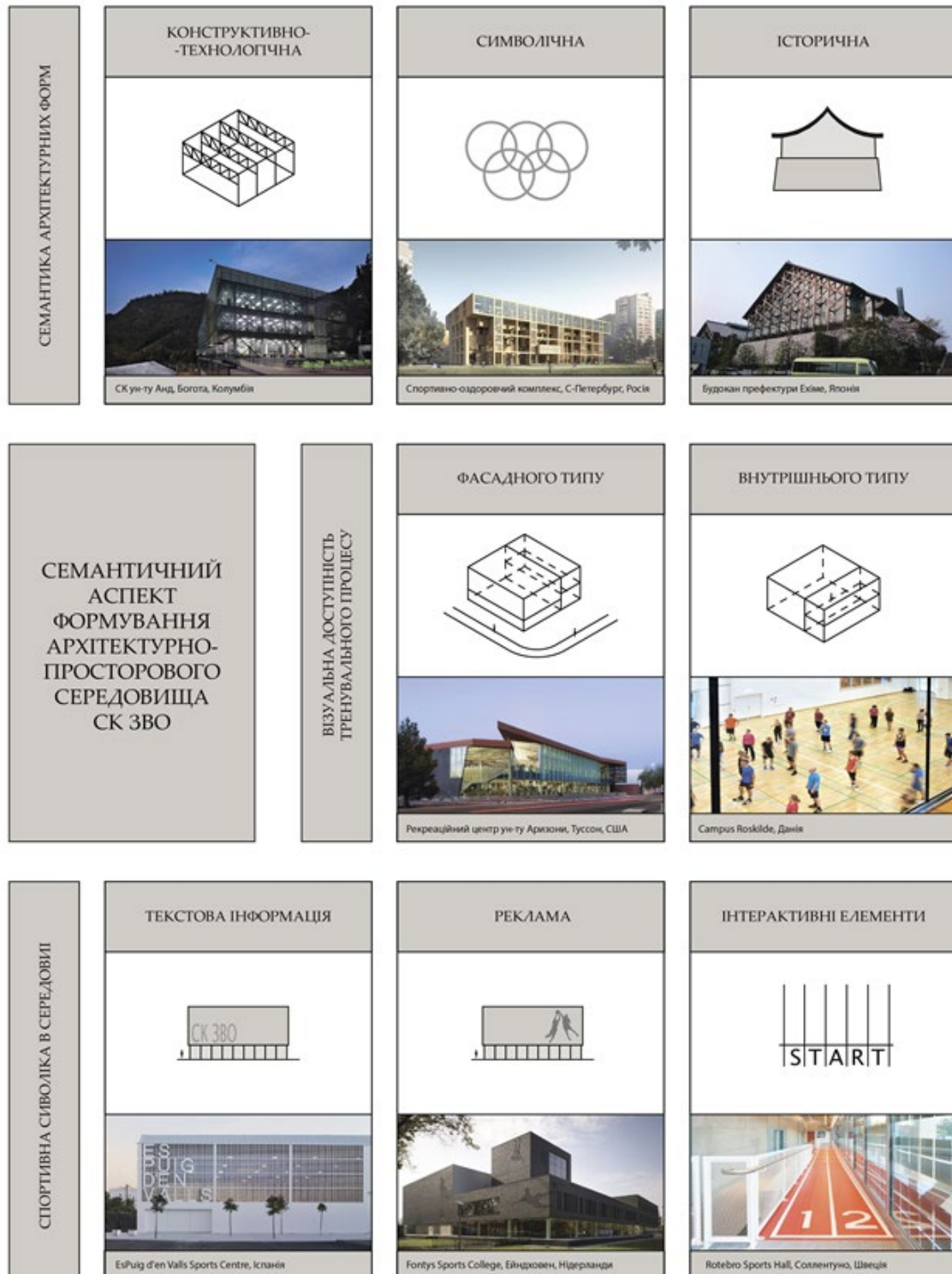

Рис.1 Семантичний аспект формування мотиваційної спроможності архітектурно-просторового середовища СК ЗВО

Фахівцями виділяються наступні ознаки, що визначають архітектурно-просторове середовище : ідейно-художні, символічні, ознаки часу, композиційно-художні, емоційно-художні, функціонально-планувальні, екологічні, конструктивно-технологічні. Такого роду ознаки сприймаються як символи, що надають інформацію стосовно певних особливостей об'єкту, його внутрішніх процесів та якості архітектурного середовища. Відносно ступеню сприйняття (свідомий, несвідомий) ознаки поділяють на: прості-складні, основні та другорядні, характерні та індивідуальні ознаки.

При моделюванні архітектурного середовища спортивного комплексу слід застосовувати просторові символи та значення зрозумілі та доступні всім передбачуваним категоріям відвідувачів та раптових глядачів. Таким чином, в межах даного дослідження, до семантичних засобів підвищення мотиваційної спроможності віднесено також різноманітні засоби виразності, що прямо вказують на функціональне призначення об'єкту.

Семантика форми – передбачає вираження закладених ідей, інформації засобами архітектурно-композиційної виразності та форми об'єкту. Спираючись на зазначені вище категорії можливо виділити наступні напрямки семантики форми притаманні СК ЗВО, а саме:

Конструктивно-технологічний. Проведений в ході дослідження огляд різноманітних проектів СК ЗВО наглядно демонструє притаманні їм риси. Хоч СК ЗВО не може похвалитись такою масштабністю як наприклад загальноміські стадіони та льодові арени, він все ж таки виділяється за рахунок своїх крупногабаритних спортивних просторів (УСВЗ, спортивні зали ігрових видів спорту, басейни), що нерідко виступають домінантами в архітектурній композиції комплексу. Притаманні для такого роду об'єктів велико-прогінні конструктивні рішення стали своєрідною візитною карткою, що на підсвідомому рівні сприймається людиною в якості ознаки спортивного залу [1]. У сукупності із іншими засобами, підкреслення конструктивного рішення споруди в її архітектурно-композиційній побудові набуває певної виразності.

Символічний. Передбачає втілення в образі споруди певних символів, що пов'язані із його функціональною складовою (символи та ідеологія спорту). До даного типу найчастіше відносяться споруди басейнів в побудові архітектурно-художнього образів котрих проводиться асоціювання об'єкту із водою, або морською хвилею. Притаманна дана риса є й для залів бойових мистецтв сходу, адже їх історична основа не рідко асоціюється з їх містичним аспектом.

Історичний. Даний тип асоціацій важко застосовувати в умовах нашої країни, але такий прийом семантики форми все ж таки застосовується в побудові деяких СК сходу. Особливо, даний прийом є характерним для будоканів Японії (центри бойових мистецтв), де є історично встановлені типи спортивних споруд притаманні їх культурі та традиціям (додзьо, двори бойових мистецтв).

Також, слід відзначити низку засобів виразності архітектурно-просторового середовища СК ЗВО, що можуть значно підвищити його інформативність та привабливість. До таких слід віднести :

Візуальна доступність тренувального процесу – передбачає вільний доступ зорового сприйняття функціонального процесу частини спортивних просторів комплексу раптовими глядачами та відвідувачами. Даний аспект передбачає два напрямки реалізації – "фасадний" та внутрішній.

Візуальна доступність "фасадного" типу передбачає доступність зорового сприйняття тренувального процесу з вулиці через панорамне скління залів [4, 6, 7, 8, 10]. На даний момент, такий засіб виразності є широко поширеним та має багато прикладів реалізації. Інколи зустрічаються приклади, коли візуальний доступ зі сторони вулиці надається не до рівня підлоги тренувального залу, а до рівня конструкцій покриття. Характерні для крупногабаритних спортивних просторів велико-прогінні конструкції покриття на підсвідомому рівні асоціюються в багатьох людей із спортивними об'єктами. Даний прийом

передбачає гармонічне поєднання внутрішнього та зовнішнього середовища СК. Ідея надання додаткової можливості за рахунок активного інформування індивіда про наявну функціональну складову стає ключовою для використання "фасадного" типу візуальної доступності. Така можливість "долучитись" до тренувального процесу ще на підході до самого об'єкту є мотиваційно-утворюючим фактором. Особливої виразності даний засіб набуває в вечірній час. За умови, коли прямий візуальний доступ до тренувального процесу з вулиці є небажаним (хореографічна студія та інш.), для досягнення максимальної виразності середовища може застосовуватись фасадне скління із матовим напиленням, що створюватиме в вечірній час ефект розмитого "силуетного малюнку" при зовнішньому спостереженні.

Внутрішній візуальний доступ – передбачає візуальний доступ до тренувального процесу зі сторони внутрішніх громадських, рекреаційних та транзитних просторів. Нерідким для закордонної практики є прийом суміщення видової галереї та коридору суміжного із спортивними просторами. Як правило, така коридор-галерея розташовується на рівень вище паркету спортивного залу. Таке розміщення дозволяє значно зменшити відволікаючий вплив галереї на відвідувачів спортивного залу. Застосування таких коридорів-галерей із візуальним доступом до тренувального процесу спортивних просторів комплексу має більшу ефективність з точки зору заохочення та мотивації студентів до занять спортом за рахунок створення додаткових «можливостей» в межах архітектурного середовища. На відміну від характерних для вітчизняних спортивних комплексів закладів вищої освіти балконів спортивних залів, відвідування котрих є цілеспрямованим актом, коридор-галерея являє собою об'єкт повсякденного використання, що, відповідно, значно збільшує періодичність її відвідування. Як наслідок, з'являється більше можливостей для сприйняття студентами та іншими верствами населення «можливостей» що містить спортивне середовище освітнього закладу [5, 10].

Спортивна символіка – наповненість середовища спортивною символікою є ще одним ефективним засобом інформування відвідувачів та раптових глядачів про функціональну складову комплексу та його спрямованість на спорт. Гармонійна інтеграція спортивної символіки в архітектурно-художнє рішення дозволить підвищити як інформативність середовища, так і його привабливість.

До даної категорії засобів варто також долучити наступні два елементи:

Текстова інформація. Практичний досвід показує ефективність застосування в рішенні образу комплексу меморіальних табличок, вивісок та написів прямо вказуючих на його призначення, зокрема, до таких варто віднести назву спортивного комплексу. Слід зазначити, що текстова інформація сприймається людиною на рефлекторному рівні. Застосування в образі комплексу його власної назви надає йому статусності та підкреслює його значимість. Як зазначалось раніше, для багатьох закордонних ЗВО їх СК є своєрідною візитною карткою. В архітектурно-художньому образі цих споруд нерідко фігурує їх назва.

Реклама/символіка. Даний засіб передбачає ефективне інформування про наявну функціональну змістову комплексу засобами зовнішньої та внутрішньої реклами (банери, екрани, стенди). Таке надання інформації створює додаткову можливість зацікавити особу у відвідуванні комплексу. Наприклад, застосування інформаційних панелей в інтер'єрі (хол) та екстер'єрі може стати ефективним засобом заохочення. Проте, при застосуванні даної низки засобів в рішенні архітектурно-художнього образу СК ЗВО слід бути особливо обережним, вони мають бути гармонійно інтегрованими в архітектурно-просторове середовище комплексу, а їх кількість обмеженою [6].

Інтерактивні елементи. Ще одна низка елементів спортивного середовища ЗВО. Передбачає зацікавлення та залучення відвідувачів та раптових глядачів до занять спортом та фізичною культурою за рахунок формування в межах комплексу ділянок активного відпочинку наповнених в доступними для вільного користування ігровими та спортивними майданчиками та відкритими ділянками. До таких елементів можливо також віднести наявність розмітки бігових доріжок. Суть такого роду засобів полягає у провокуванні на

невідкладну безпосередню із ними взаємодію. Яскравим тому прикладом може бути застосування розмітки для гри в "класи" на тротуарі, або розмітки бігових доріжок із стартовою лінією. Такі елементи на підсвідомому рівні викликають в людини бажання взаємодії із ними, а також надають уяву про функціональну змістову середовища.

Висновки. Урахування в процесі нового будівництва чи реконструкції існуючих СК ЗВО проблеми мотивації відвідувачів є актуальним. Зокрема, застосування засобів архітектурної семантики при формуванні архітектурного середовища СК ЗВО дозволить збільшити його мотиваційну спроможність, що позитивно вплине на процес фізичного виховання та популяризацію спорту та здорового способу життя.

Література

- [1] Кравцов Д. С. Мотиваційна спроможність спортивних комплексів вітчизняних закладів вищої освіти. Матеріали науково-практичної конференції (м. Чернівці, 27-28 вересня 2019 року). Херсон : Видавництво "Молодий вчений", 2019. С. 16-19.
- [2] Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року. Постанова каб. мін. України від 1 березня 2017 р. № 115.
- [3] Alison Furuto, 18 Jul 2011. Multi-Purpose Sports Hall and Teaching Facility / PTW Architects. ArchDaily, [online]. Available at: <<https://www.archdaily.com/151494/multi-purpose-sports-hall-and-teaching-facility-ptw-architects/>> [Accessed 18 Mar 2020].
- [4] Amy Frearson, 8 Oct 2014. School gymnasium by URA nestles into the landscape at a Belgian school. dezeen, [online]. Available at: <<https://www.dezeen.com/2014/10/08/kau-school-gymnasium-brussels-ura/>> [Accessed 18 Mar 2020].
- [5] Campus Roskilde / Henning Larsen Architects., 06 Jan 2014. ArchDaily. [online]. Available at: <<https://www.archdaily.com/463695/campus-roskilde-henning-larsen-architects/>> [Accessed 18 Mar 2020].
- [6] Fontys Sports College / Mecanoo. 30 Oct 2012. ArchDaily, [online]. Available at: <<https://www.archdaily.com/287078/fontys-sports-college-mecanoo/>> [Accessed 18 Mar 2020].
- [7] 'Human Rights' sports centre in Strasbourg., 2017. Archinect, Available at: <<https://archinect.com/firms/project/139501115/sports-centre-in-strasbourg/150054018>> [Accessed 30 Mar 2020].
- [8] MDW ARCHITECTURE. TERRE-NEUVE, 11 Dec 2019. DIVISARE, Available at: <<https://divisare.com/projects/417854-mdw-architecture-terre-neuve>> [Accessed 18 Mar 2020].
- [9] Slepsov O., Kravtsov D. Current state and needs of sports complexes of the higher education institutions of Ukraine (on the example of Odessa). spase & FORM (scientific journal of Polish Academy of Sciences and West Pomeranian University of Technology). 2020. № 41. С 55–66.
- [10] Universidad de los Andes Sport Facilities / MGP Arquitectura y Urbanismo., 18 Jul 2010. ArchDaily, [online]. Available at: <<https://www.archdaily.com/68665/universidad-de-los-andes-sport-facilities-felipe-gonzalez-pacheco/>> [Accessed 18 Mar 2020].

References

- [1] Kravtsov D. S. Motyvatsiina spromozhnist sportyvnykh kompleksiv vitchyznianskykh zakladiv vyshchoi osvity. Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Chernivtsi, 27-28 veresnia 2019 roku). Kherson : Vydavnytstvo "Molodyi vchenyi", 2019. S. 16-19
- [2] Pro zatverdzhennia Derzhavnoi tsilovoi sotsialnoi prohramy rozvytku fizychnoi kultury i sportu na period do 2020 roku. Postanova kab. min. Ukrainy vid 1 bereznia 2017 r. № 115.
- [3] Alison Furuto, 18 Jul 2011. Multi-Purpose Sports Hall and Teaching Facility / PTW Architects. ArchDaily, [online]. Available at: <<https://www.archdaily.com/151494/multi-purpose-sports-hall-and-teaching-facility-ptw-architects/>> [Accessed 18 Mar 2020].

- [4] Amy Frearson, 8 Oct 2014. School gymnasium by URA nestles into the landscape at a Belgian school. dezeen, [online]. Available at: <<https://www.dezeen.com/2014/10/08/kau-school-gymnasium-brussels-ura/>> [Accessed 18 Mar 2020].
- [5] Campus Roskilde / Henning Larsen Architects., 06 Jan 2014. ArchDaily. [online]. Available at: <<https://www.archdaily.com/463695/campus-roskilde-henning-larsen-architects/>> [Accessed 18 Mar 2020].
- [6] Fontys Sports College / Mecanoo. 30 Oct 2012. ArchDaily, [online]. Available at: <<https://www.archdaily.com/287078/fontys-sports-college-mecanoo/>> [Accessed 18 Mar 2020].
- [7] ‘Human Rights’ sports centre in Strasbourg., 2017. Archinect, Available at: <<https://archinect.com/firms/project/139501115/sports-centre-in-strasbourg/150054018>> [Accessed 30 Mar 2020].
- [8] MDW ARCHITECTURE. TERRE-NEUVE, 11 Dec 2019. DIVISARE, Available at: <<https://divisare.com/projects/417854-mdw-architecture-terre-neuve>> [Accessed 18 Mar 2020].
- [9] Sleptsov O., Kravtsov D. Current state and needs of sports complexes of the higher education institutions of Ukraine (on the example of Odessa). spase & FORM (scientific journal of Polish Academy of Sciences and West Pomeranian University of Technology). 2020. № 41. С 55–66.
- [10] Universidad de los Andes Sport Facilities / MGP Arquitectura y Urbanismo., 18 Jul 2010. ArchDaily, [online]. Available at: <<https://www.archdaily.com/68665/universidad-de-los-andes-sport-facilities-felipe-gonzalez-pacheco/>> [Accessed 18 Mar 2020].

SEMANTIC ASPECT OF FORMING THE MOTIVATIONAL CAPACITY OF THE SPORTS COMPLEX OF A HIGHER EDUCATION INSTITUTION

Kravtsov D.,

Assoc. of the Department of Architecture of Buildings and Structures,
kravtsov.abs@odaba.edu.ua, ORCID: 0000-0002-1060-4276

Korobko O. O.

D.Tech. Sci., Head of the Department of Architectural Structures,
okskorobko@odaba.edu.ua, ORCID 0009-0002-0171-1077

*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. At the moment, the issue of forming and maintaining the physical and mental health of the population of Ukraine is more relevant than ever. The system of physical education in educational institutions is considered as one of the ways to promote physical culture and sports, as well as to form a healthy lifestyle among the population. However, it is possible to identify two main shortcomings of domestic SCs of higher education institutions, namely: the inconsistency of the existing range of premises and sports spaces with modern needs and the low motivational capacity of the architectural and spatial component of the sports environment of higher education institutions. Thus, we face the issue of forming a motivationally capable environment of the SC of HEIs, which would allow us to increase the interest of young people in physical culture and sports.

It should be borne in mind that the work of perception is apperceptive (adding to the perceived) and is mainly determined by the subject's own and borrowed experience. The perception of the architectural (artificial) environment is not reduced to visual assessment, but is formed in relation to the functional content and human needs in the environment of a certain purpose. The functional aspect involves ensuring that the nomenclature of structural elements of the AC of a higher education institution meets the requirements of the training process and a certain level of comfort. The aesthetic aspect involves the analysis of morphological features of the environment in terms of compositional and artistic requirements. The semantic aspect of the formation of the

environment of the SC of the HEI involves the analysis of functional and morphological features of the spatial organisation in terms of their semantic significance. The semantics of architecture is defined as sign mental formations embodied in specific forms, due to which the four main functions of the system of meanings are realised: orientation - search and finding of signals; interpretation - separation of signals (content, features) and identification of relations between them; identification of signals - establishing the identity of semantic values; recognition - comparison of the received signals with the system of standards (features) with further decoding of input data. Semantics of form - involves the expression of the embedded ideas and information by means of architectural and compositional expressiveness and the form of the object. Visual accessibility of the training process - provides free access to the visual perception of the functional process of a part of the sports spaces of the complex by unexpected spectators and visitors. Sports symbols - filling the environment with sports symbols is another effective means of informing visitors and casual spectators about the functional component of the complex and its focus on sports. The harmonious integration of sports symbols into the architectural and artistic solution will increase both the information content of the environment and its attractiveness. The use of architectural semantics in the formation of the architectural environment of the SC of a higher education institution will increase its motivational capacity, which will positively affect the process of physical education and the promotion of sports and a healthy lifestyle.

Keywords. sports complex (SC), higher education institution (HEI), motivational capacity, semantics.

**ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА СУЧАСНОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ****Данилова Л.О.,**студентка кафедри Архітектури будівель та споруд
linadanylova02@gmail.com**Дунаєвський Є.Ю.,**асистент кафедри Архітектури будівель та споруд,
dunaevski.abs@odaba.edu.ua, ORCID: 0000-0003-4053-8000*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. Якість освіти в Україні поступово знижується. Одна з основних причин вироблення такої проблеми – застаріла організація освітнього середовища. Правильно спроектоване архітектурне середовище істотно впливає на якість освіти в країні.

У статті розглянуто питання переосмислення архітектурних якостей шкільної будівлі у вітчизняному дискурсі. На прикладах закордонного досвіду простежено сучасні тенденції якісного і головне ефективного освітнього простору. Було з'ясовано, що рівень сучасного стану освітніх закладів загальної середньої освіти в Україні не повсюди відповідає стандартам.

У зв'язку з цим, був проведений аналіз нормативних документів, що вступили в дію за останні 7 років. У результаті дослідження, визначено, як саме вони вплинули на проектувальні особливості шкільних установ. В загальному встановлено, що вітчизняний дискурс у сфері освіти вибірково відповідає сучасним вимогам, але цього недостатньо, щоб рівномірно підвищити рівень освіти по всій території держави.

Ключові слова: школа, навчальний заклад, дизайн освітнього простору, архітектурне середовище, концепція НУШ, «Велике будівництво».

Вступ. Час та технології не стоять на місці, тому і з роками система освіти та навчання дитини потребує більш інноваційного підходу. Це стосується не лише методики викладання вчителів, а й організації освітнього простору, тобто дизайну архітектурного середовища школи. Заклади освіти, які були побудовані більше ніж 15 років тому, вже не підлягають сьогоденним стандартам освіти. У такому випадку школа повинна надавати всі умови для створення сучасного освітнього простору. Не завжди доречно повністю зносити шкільну забудову, а потім збудувати на її місці нову, інколи достатньо оновити дизайн освітнього середовища.

Новий закон «Про освіту» 2016 року, освітня реформа НУШ (Нова українська школа), що впровадилася з 2018 року, урядова програма «Велике будівництво» та пандемія з 2020 року, воєнний стан в країні з 2022 року суттєво вплинули на освіту, в тому числі і на методику викладання. Саме тому, виходячи з вище сказаного, виникає потреба в створенні сучасного, доступного, безпечного, комфортного і безбар'єрного освітнього простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У Державних будівельних нормах України «Заклади освіти», що вийшли у 2018 р. (ДБН В.2.2-3:2018), поряд з навчальними комплексами, закладами вищої, післядипломної та професійної освіти надаються необхідні нормативи для проектування також і закладів загальної середньої освіти. Шкільні установи продовжують залишатися актуальним типом будівель, що підтверджується будівництвом та реконструкцією за останні кілька років багатьох об'єктів освіти у різних областях країни.

За останнє десятиліття освітній процес значно змінився. Як зазначалося вище, цьому посприяли закон «Про освіту», реформа НУШ, програма «Велике будівництво», пандемія та війна. Кожен з цих факторів на законодавчому рівні вплинув на організацію освіти.

«17 серпня 2016 року Міністерство освіти і науки України оприлюднило для широкого обговорення першу версію «Концептуальних засад реформування середньої освіти».

Цей документ простою мовою пояснює ідеологію змін в освіті, що закладаються в проекті нового базового закону «Про освіту» (№ 3491-д від 04.04.2016, згодом були внесені зміни в закон у 2017, 2020 та 2023 роках). Цей законопроект з'явився в результаті громадсько-політичного діалогу тривалістю понад 3 роки.» [1]

Таким чином з 2018 року у всіх перших класах кожної школи нашої країни впровадилася концепція НУШ (Нова українська школа). Інноваційний підхід до навчання потребує й інноваційного освітнього простору, що відображається не лише у дизайні шкільних класів, а й в організації всієї території навчального закладу.

У березні 2020 року в Україні була розпочата урядова програма «Велике будівництво», ініційована Президентом України Володимиром Зеленським. Дана програма стосувалася і сфери освіти. Одним із ключових завдань являється створення доступного, безпечного, комфортного і безбар'єрного освітнього простору. Для цього було реконструйовано та побудовано сотні шкіл нашої країни.

«Країна, яка прагне бути конкурентоспроможною у сучасному світі, має визнавати освіту та науку своїми дійсно стратегічними пріоритетними сферами. І в кожній з них держава має забезпечити кілька важливих, ключових умов», - зазначив президент України. Першою умовою, за його словами, має стати створення інфраструктури. Така інфраструктура має відповідати не лише сучасним стандартам будівництва, але й відповідати інноваційній системі освіти [2].

У грудні 2019 року по світу почало ширитися коронавірусне захворювання. В березні 2020 року пандемія торкнулася й території України. В свою чергу це кардинально змінило освітній процес. Навчання в період карантину перейшло на дистанційний формат, але згодом школи повернулися до очного навчання. Проте для 2020/2021 навчального року «старий» освітній простір уже не відповідав «сучасним» стандартам в умовах вірусної інфекції. Задля цього МОН України опублікували лист «Щодо організації роботи закладів загальної середньої освіти у 2020/2021 навчальному році» (№1/9-420 від 05.08.2020) та додаток до листа у вигляді рекомендацій, як саме облаштувати освітній простір в умовах пандемії. Цими рекомендаціями навчальні заклади повинні керуватися в період поширення вірусних захворювань [3].

З лютого 2022 року в нашій країні почалося повномасштабне вторгнення і це знову вплинуло на освітній процес. Повторилася ситуація із впровадженням дистанційного навчання. Щоб запустити освітній процес потрібно було пристосуватися до нових умов. З'явилися нові вимоги організації навчального процесу, в першу чергу вимоги до безпеки здобувачів освіти та працівників навчальних закладів. Рекомендації щодо організації освітнього процесу в умовах воєнного стану були опубліковані на офіційних сайтах МОН України та НУШ.

Постановка завдання. Мета даного дослідження – проаналізувати закордонний та вітчизняний досвід проектування та будівництва таких закладів освіти як школи та виявити сучасні тенденції функціонально-планувальних та архітектурно-композиційних рішень цих об'єктів.

Основний матеріал і результати. На основі аналізу нормативних документів, можна сказати, що навчальні заклади загальної середньої освіти багатогранні, вміщують у собі багато функцій і особливостей проектування. Але потрібно додати, що крім загальних вимог, прописаних у вище сказаних документах, на архітектурну композицію шкільної будівлі та й території в цілому впливають ще й міжнародні та регіональні тенденції архітектури та дизайну.

Закордонний досвід проектування сучасних шкіл. Задля створення якісного вітчизняного освітнього простору потрібно спершу проаналізувати рівень освіти на міжнародному плані. Головною запорукою високого рівня освіти тієї чи іншої країни являється створення інноваційного освітнього простору. Створюючи такий простір потрібно враховувати не тільки ті чинники, що стосується сучасних методів організації навчання, а й проєктувальні чинники, що залежать від географії положення освітнього об'єкта, клімату, бюджету будівництва, ба навіть від національних особливостей архітектури.

Закордонний досвід представлений різноманітними навчальними комплексами, що різняться між собою особливостями як у функціонально-планувальних так і в архітектурно-композиційних рішеннях.

Гімназія Орестанд, Копенгаген, Данія, надихає учнів у розвитку креативності та самостійності (Табл. 1, №1). Розглядаючи фасади будівлі, можна спостерігати простоту форм та гармонію кольорів. Основний принцип планування навчального закладу являється відкрита структура планування без поділу на класні кімнати («open space»). Кабінети відділяються один від одного умовною межею, яка створюється за рахунок дизайну внутрішнього простору незвичного для шкільних установ. Центральною деталлю інтер'єру слугують винтоподібні сходи, що з'єднують 4 поверхи будівлі.

Така відмінність форм у внутрішньому та зовнішньому просторі шкільної будівлі пояснюється тим, що архітектурне середовище повинно гармонізувати та не перевантажувати увагу учнів.

Абсолютною протилежністю у художньо-планувальному рішенні слугує Райдужна школа в Сінгапурі 2016 року будівництва (Табл. 1, №2). Неможливо яскраві та плавні фасади будівлі привертають увагу учнів та батьків. У такій школі хочеться вчитися та перебувати там щодня. Бетонні горизонтальні лінії фасадів повністю пофарбовані в різні кольори за допомогою звичайної емульсійної фарби. Вся фізика «дисперсії світла» є в оформленні «райдужної школи» і візуально розширює простір внутрішнього двору.

Яскраві кольори у архітектурному середовищі шкільної будівлі використані в Англо-Колумбійській школі у Боготі, Колумбія та школі в м. Конкорд, штат Нью-Гемпшир, США.

Архітектурна гармонія у просторі притаманна школі Сауналахті, Еспоо, Фінляндія, що побудована в 2015 році (Табл. 1, №3). Ключові елементи концепції будівлі – відкритість та відчуття спільності. Деякі фасади будівлі викладені різними видами цегляної кладки. Масивні бетонні стіни, великі вікна та дерев'яна стеля надають просторість в інтер'єрі.

Доволі частіше у проєктуванні шкільних будівель використовують концепцію екології, що вписують в урбаністичне навколишнє середовище. Найбільш «зелена» школа у світі збудована в 2014 році у Парижі, Франція і носить однойменну назву – «Зелена школа» (Табл. 1, №4) [4].

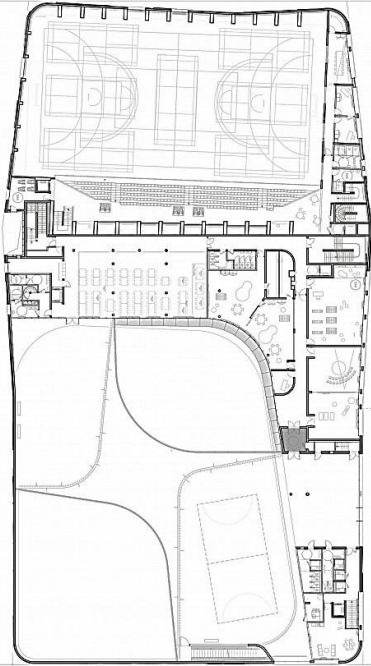
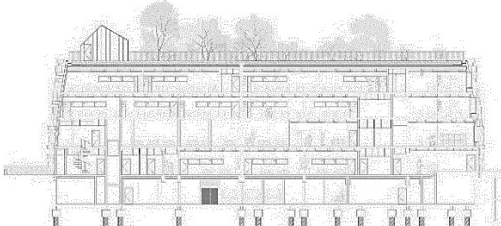

Розглядаючи безліч освітніх закладів на міжнародному рівні, можна простежити основні особливості в проєктуванні сучасної школи. Аналіз досліджень системи шкільної освіти зарубіжжя засвідчив значний позитивний досвід модернізації освіти. Передусім це відображається на організації такого об'єкта, як шкільне середовище. Його інноваційні моделі задають нову систему цінностей педагогічної діяльності.

Розвивальний ефект шкільного середовища забезпечується переважно його індивідуалізацією і багатоваріантністю, нерозривна єдність яких є однією з важливих для проєктування освітнього простору тенденцій розвитку.

В останні роки спостерігається посилена увага до створення сприятливих для здоров'я школярів умов навчання. Так, у Чехії функціонують «школи на природі», де діти вчаться і лікуються. У Білорусі створюють спеціалізовані санаторні (лісні) школи [5].

Таблиця 1

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ПРОЕКТУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ			
№	Загальні дані	Деталі проекту	Фото
1	Назва: Гімназія Орестанд Рік: 2007 Місце розташування: м. Копенгаген, Данія Архітектори: 3XN ROLE	Primera planta План 1-го поверху Розріз	Зовнішній вигляд Внутрішній двір
2	Назва: Райдужна школа Рік: 2016 Місце розташування: м. Сінгапур, Сінгапур Архітектори: Studio505+ LT&T	Генплан	Зовнішній вигляд Внутрішній двір
3	Назва: Школа Сауналахті Рік: 2015 Місце розташування: м. Еспоо, Фінляндія Архітектори: VERSTAS Architects	План 1-го поверху	Зовнішній вигляд

4	Назва: Початкова школа наук та біорізноманіття Рік: 2014 Місце розташування: м. Париж, Франція Площа: 0,5 га Архітектори: Chartier Dalix	Розріз План 1-го поверху Розріз	Внутрішній двір Зовнішній вигляд Внутрішній двір

Провідною тенденцією є об'єднання початкової школи у межах єдиного навчального закладу або з основною школою (Данія, Італія, Норвегія, Швеція), або з дошкільним освітнім закладом (Австрія, Бельгія, Данія, Ірландія, Люксембург, Нідерланди, Португалія тощо). Водночас класи для дошкільнят відкривають у стінах ЗНЗ (Бельгія та ін.). Це трансформує школу в багатокомпонентну структуру, у якій учень матиме можливість розширювати діапазон об'єктів навчальної взаємодії. Вибудовують спільну стратегію дошкільної і початкової освіти (Данія та ін.) [5].

Таблиця 2

ТЕНДЕНЦІЇ АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ШКІЛЬНИХ УСТАНОВ
⊗ Проведення нових (нестандартних) архітектурних форм та матеріалів;   ⊗ Використання новітніх технологій у сфері будівництва;   ⊗ Індивідуалізація і багатоваріантність просторової організації;   ⊗ Спроможність архітектурного середовища навчального закладу пристосовуватися відповідно до змін у системі освіти;   ⊗ Здоров'язбережувальна спрямованість шкільного середовища;   ⊗ Наступність закладів - створення багатокомпонентного комплексу

Вітчизняний досвід. Забезпечення доступної та якісної шкільної освіти належить до головних функцій сучасної держави. Інвестиції у середню освіту — це інвестиції в людський капітал країни, який стає особливо важливим тепер, коли економічне зростання дедалі більше залежить від високих технологій та навичок, що дозволяють працювати з цими технологіями.

Опираючись на аналітичне дослідження CEDOS, можна дійти висновків, що з кожним роком відбувається все більший занепад української шкільної системи. «Після здобуття Україною незалежності у 1991 р. мережа середніх шкіл деяких час продовжувала зростати, незважаючи на економічну кризу. На початку 1990-1991 навчального року в Україні було 21825 шкіл, тоді як у 1995-1996 вже 22255. Кількість учнів теж дещо виросла, з 7 мільйонів 131 тисяч до 7 мільйонів 142 тисяч, поки у перший клас продовжували йти діти, народжені у 80-і роки. До початку 2000-х років ситуація змінилась: дітей стало менше і школи почали закривати швидшими темпами, ніж відкривати нові. У 2000-2001 н.р. було вже 22 210 шкіл та 6 мільйонів 764 тисячі учнів. Протягом наступних 13 років кількість учнів скоротилась на 37.8% до 4 мільйонів 204 тисяч, тоді як шкіл стало менше на 13.1% і їх кількість становила 19294 на початку 2013-2014 н.р. Учителів за цей самий період стало менше тільки на 11.8%.» [6] На 2022-2023 н.р. кількість учнів сягла 3,9 мільйонів на 12929 шкіл.

Із роками зростає різниця у якості сільської та міської школи. Основна закономірність, яку можна простежити в даних, полягає в тому, що сільські школи — малі, з напівпорожніми класами та маленьким співвідношенням учнів до вчителів; і що більшим є населений пункт, то більшими, зазвичай, стають школи, класи та пропорції учнів щодо вчителів. Також на сільські школи виділяються менше бюджету, ніж на міські. Це спостерігається і в аналітиці капітальних ремонтів та новобудов навчальних закладів. У місті частіше школи реконструюються та будуються. В сільській місцевості більшість шкіл, що були побудовані ще в часи СРСР, та не відповідають новітнім стандартам освіти.

Середньостатистична українська школа. В Україні існує велика частка шкіл, що були побудовані більше 30 років тому. Застарілі об'ємно-просторові рішення, «нудні» кольори фасадів, типові «зелені» інтер'єри класів, старі меблі та обладнання, неспроможність архітектурної композиції відповідати сучасним вимогам організації освітнього простору. Також такі блоки як спортзали, їдальня, бібліотека, актовий зал, медичний центр та санітарні вузли часто не зазнавали капітального ремонту та переоблаштування на сучасний дизайн. Є випадки, коли капітальний ремонт певних приміщень або фасадів не проводився після будівництва школи.

Звичайно, держава та місцеві органи влади намагаються підтримувати більш-менш задовільні умови навчання та не доводити стан школи до критичного, але якщо проводити аналітику з іншими країнами Європи, то Україна ще відстає у наданні учням якісного освітнього простору.

Також потрібно виокремити таку ланку шкіл, як довгобуду або взагалі занедбані. В країні існує така проблема, і поки що вона не дуже швидко вирішується. Але потрібно зазначити, що за останні 5-7 років сталося помітне зрушення у питанні освіти. Це все відбувається на низці подій, що відбулися в цей період. Це призвело до реконструкції довгобудів, капітального ремонту старих шкіл, ба навіть проектування нових навчальних закладів уже за сучасними стандартами.

Тому, якщо спробувати розглядати українську школу як єдиний об'єкт, то визначити конкретно якою вона є майже неможливо. На даний час українська школа має 3 стани – занедбаний стан або стан довгобуду; школа зі стандартами 30-річної давності; сучасна школа за новітніми стандартами.

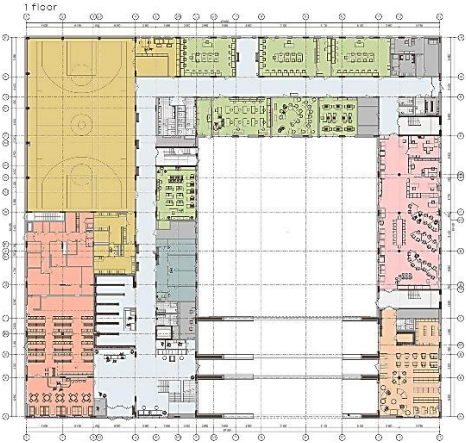
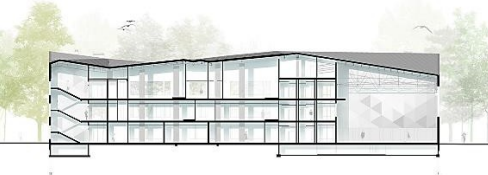

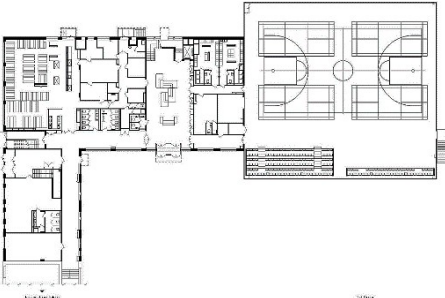

Школа у с. Суховоля, що на Львівщині (Табл. 3, №1) можна віднести до застарілої школи. Навчальний заклад на додачу являється довгобудом. Зараз у селі школа, яка складається з двох корпусів. Новий корпус був зданий в експлуатацію в 1983 році, а старий це – будівля панського маєтку XVIII століття. Через недостатню кількість кабінетів учні навчаються у дві зміни. Крім того, у школі немає спортивного та актового залів, їдальні та туалетів. Новий корпус почали перебудовувати з 2016 року, змінивши 3 підрядника до 2019 року. За останні 2 роки будівництво призупинилося зовсім [7].

Повною протилежністю являється Європейський лицей у Одесі (Табл. 3, №2). Заклад освіти має вдале архітектурно-планувальне рішення. Тут облаштовані два спортивні зали, в одному з них обладнана дзеркальна стіна для проведення уроків з хореографії. Є актовий зал

з хорошою акустикою і сучасною апаратурою. І найголовніше – ліцей став першою школою, де працює ліфт для пересування дітей з обмеженими фізичними можливостями [8].

Таблиця 3

ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ПРОЕКТУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ			
№	Загальні дані	Деталі проекту	Фото
1	Назва: Суховільськ кашкола Рік: старий корпус -18 ст, новий корпус – 1983-н.ч. Місце розташування: с. Суховоля, Львівщина, Україна Площа: 5,8 га	Генплан	Зовнішній вигляд(новий корпус)
2	Назва: ліцей «Європейський» Місце розташування: м. Одеса, Україна Площа: 1,2 га	Ситуаційна схема	Зовнішній вигляд

3	Назва: Gymnasium A+ Рік: 2017-2018 Місце розташування: м. Київ, Україна Площа: 0,8 га Архітектори: Archimatika	План 1-го поверху Розріз	Зовнішній вигляд Внутрішній двір
4	Назва: Печерська міжнародна школа Рік: 2015-2017 Місце розташування: м. Київ, Україна Площа: 0,65 га Архітектори: Archimatika	План 1-го поверху Розріз	Зовнішній вигляд Внутрішній двір

Прикладом якісного освітнього простору для наслідування являється Гімназія А+ у м. Києві. Основними прийомами виразності будівлі є її форма і фактура оздоблювальних матеріалів (метал, штукатурка, базальт). Ахроматичні фасади школи підкреслюють контраст з навколишніми кольоровими будівлями. Покрівля будівлі асиметрична з вільними схилами, що продовжує тему похилих дахів житлового кварталу, де розташований навчальний заклад. В деяких частинах будівлі використовується принцип відкритої структури планування без поділу на приміщення («open space») [9].

За схожим принципом спроектована й інша школа – Печерська міжнародна школа у м. Києві.

НУШ. Наслідком закону «Про освіту» стала концепція НУШ. «Однією зі складових Нової української школи є створення сучасного освітнього середовища, зокрема багатофункціональних гнучких просторів, що сприяють різним формам роботи, мотивують до навчання. На підтримку освітньої реформи Мінрегіон ініціював проект «Новий освітній

простір”, що передбачає оновлення шкільних будівель на принципах енергоефективності, мотивувального та креативного дизайну, технологічності та інклюзивності.

Новий освітній простір – це не обов’язково реконструкція чи капітальний ремонт усієї шкільної будівлі. Потрібно зауважити, що найбільше на успішність учнів впливає простір класу. Загальношкільний дизайн також має значення, але якщо немає змоги переоблаштувати одразу всю школу, оновлення простору класу – розумне рішення, що матиме значний ефект.» [10].

Створюючи дизайн шкільного класу слід брати до уваги організацію освітнього простору, художнє рішення, меблі та облаштування.

«Сучасний освітній простір ґрунтується на поєднанні двох принципів – гнучкості та стабільності. Гнучка організація дозволяє швидко змінювати простір залежно від потреб освітнього процесу, впроваджувати різноманітні форми роботи. Стабільність забезпечує безперервність процесу, послідовність сприйняття та діяльності, підтримує порядок у просторі та керованість у роботі.» [10].

Головною рекомендацією МОН є подільність класної кімнати на навчальні зони. Потрібно виділити місце для куточка навчально-пізнавальної діяльності, змінних тематичних осередків, зони для проведення дослідів та ігор, відпочинку та художньо-творчої діяльності. Також потрібно виокремити простір для міні-бібліотеки та осередок вчителя. Кабінети шкіл, побудовані більше 15 років тому, не мають змоги вміщувати всі перелічені вище зони через нестачу простору для додаткових призначень шкільного класу. Задля цього при проектуванні школи слід заздалегідь передбачити просторі класи, щоб в подальшому мати змогу правильно і гармонійно організувати навчальний простір з усіма потрібними зонами для освіти дитини.

Гарним прикладом обширного навчального середовища являються класні кімнати школи Harry Nest у Вишневому, Київської області (Рис. 1). Гармонійно підібране колірне рішення, меблі відповідно до віку та дизайну, великий простір – все що вимагає концепція НУШ.

Окрім важливої зони – навчання, потрібна не менш важлива зона – відпочинок. Потрібно передбачити зону з мінімальними габаритами 2 на 3 метри до 15 учнів у класі та 3 на 4 метри, якщо у класі понад 15 учнів. Для цього у Озерській загальноосвітній школі (Рівненська область) використали фітнес-килимки та подушки (Рис. 2). Для зони відпочинку в коридорі - м’які пуфи різних форм. У архітектурному середовищі доречно використовувати мобільні меблі та відкриті шафи. Також потрібно передбачити місце для «Куточку настрою» та «Мистецького центру» [11].

Рис. 1. Школа Harry Nest, с. Вишневе, Київська обл., Україна. Класна кімната за концепцією НУШ

Рис. 2. Озерська школа, Рівненська обл., Україна. Зона відпочинку у класній кімнаті.

«Велике будівництво». Наступним етапом у питанні переосмислення архітектурних якостей шкільної будівлі стала програма Президента України «Велике будівництво». Зміни торкнулися не лише у організації класної кімнати, а повністю шкільного середовища. Одним із ключових завдань програми стало створення доступного, безпечного, комфортного і

безбар'єрного освітнього простору на всій території школи. Кожен куточок навчального закладу повинен надихати учнів на навчання і в той же час не перевантажувати їх увагу, давати змогу відпочити між заняттями.

Програма налаштована так, щоб завершувати об'єкти і вводити їх якісно в експлуатацію, а не залишати після себе довгобуди. Особливо що стосується будівництва нових та реконструкції діючих шкільних об'єктів.

В 2021 році на Одещині відкрила двері школа в с. Ставрове, Подільського району, що являлася одним з об'єктів «Великого будівництва» (Табл. 4, №1). Будівництво почалося в 2007 році, згодом його заморозили. Довгобуд стояв 13 років і зрештою його було перепроєктовано і добудовано за новими стандартами. Зараз тут навчаються 328 учнів. Нова школа в селі Ставрове складається з учбового корпусу та 5-ти додаткових блоків: боксу для шкільного автобусу, котельні, трансформаторної підстанції, пожежних резервуарів, артезіанської свердловини та шкільного стадіону. Класні кімнати облаштовані за стандартом НУШ: предметні кабінети насичені новими технологіями, плакатами, муляжами; просторні коридори з сучасними меблями; їдальня з якісним обладнанням – все те, що потрібно для правильної організації освітнього процесу.

В тому ж році свої двері відчинила і інша школа – школа №33 з розміщенням центру дитячої та юнацької творчості у м. Одеса (Табл. 4, №2). Територія навчального закладу доволі велика і вміщує в собі безліч спортивних майданчиків, що поєднуючись створюють свого роду спортивний парк. Школа знаходилася в реконструкції і зазнала капітального ремонту передбачене програмою [11].

Таблиця 4

ПРОГРАМА «ВЕЛИКЕ БУДІВНИЦТВО» НА ОДЕЩИНІ			
№	Загальні дані	Деталі проекту	Фото
1	Назва: Ставрівсь кашкола Рік: 2007-2021 Місце розташування: с. Ставрове, Одеська обл., Україна Проект: «Велике будівництво» Площа: 3,4 га	Генплан (станом на 2020р)	Зовнішній вигляд Внутрішній двір

2	Назва: Школа №33 з розміщенням центру дитячої та юнацької творчості Рік відкриття: 2021 Місце розташування: м. Одеса, Україна Проект: «Велике будівництво» Площа: 2,8 га	Генплан	Зовнішній вигляд Спортивний двір школи

До реконструйованих навчальних закладів на Одещині можна віднести школу №3 у м. Балті, школу №41 у м. Одесі. Капітального ремонту зазнали школа №2 у с. Шевченкове, Ізмаїльського району та школа №31 у м. Одеса [11].

Крім реконструйованих шкіл, за програмою є ті, що збудували «з нуля». До них можна віднести школу в с. Братковичі, що на Львівщині та школу у мікрорайоні «Поділля» у м. Вінниця.

Коронавірус. Пандемія призвела до суттєвих змін у сфері освіти, викликала освітні проблеми і в Україні. На початку навчального процесу здійснювався дистанційно, але згодом був впроваджений так званий «адаптивний карантин» - школа працювала очно чи онлайн в залежності від зони захворюваності – зелена, жовта, помаранчева, червона. «Необхідною умовою стало дотримання загальних санітарних рекомендацій щодо дезінфекції, провітрювання приміщень, миття рук, а також організація навчання з уникненням скупчення людей.» [13]. Рекомендацією МОН було використання різних входів у приміщення школи, щоб мінімізувати потік учнів.

При проектуванні навчальних закладів потрібно передбачити гнучке планування будівлі, що в умовах поширення захворювань змінює свою організацію. Таким чином в проекті школи бажано використати широкі коридори, достатню кількість вхідних блоків (можуть за необхідності використовуватися як аварійні виходи), рукомийники у класних кімнатах, правильно розташовані вікна зі ступками, для можливості провітрювати не лише класні кімнати, а й коридори та вестибюлі. Головною особливістю при проектуванні є заздалегідь виділенні спеціальні місця для ізоляції учнів та персоналу з ознаками гострих респіраторних захворювань. Такими місцями можуть стати додаткові приміщення у медичному блоці школи.

Воєнний стан. З кінця лютого в Україні ведеться війна і наша країна зазнає частих бомбардувань та обстрілів. Внаслідок цього знищуються не тільки воєнні об'єкти, а й інша інфраструктура. Заклади освіти не виключення. 3328 закладів освіти постраждали від бомбардувань та обстрілів, 265 з них зруйновано повністю. Якщо рахувати лише шкільні установи, то в Україні пошкоджено 1500 шкіл та повністю зруйновано 145 шкіл. На Одещині немає повністю зруйнованих шкіл, натомість є ті, що частково постраждали. До цієї ланки відносять 13 шкіл.

Таблиця 5

ПОВНІСТЮ ЗРУЙНОВАНІ ШКОЛИ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ			
№	Загальні дані	До	Після
1	Назва: школа №134 Місце розташування: м. Харків, Україна Зруйновано: 28 листопада 2022 року		
2	Назва: школа №21 Місце розташування: м. Чернігів, Україна Зруйновано: 3 березня 2022 року		

Найбільше повністю зруйнованих шкіл у місті Харків: школа №134 (Табл. 5, №1), школи №35, №96 та №118, спеціалізовані школи №75 та №17. У Житомирі зазнав руйнування ліцей № 35, у Чернігові – школа №18 та №21 (Табл. 5, №2) [14].

Задаючись питанням, що робити у ситуації з повним або частковим руйнуванням школи, то можна визначити кілька архітектурних пропозицій. Частково зруйновані навчальні заклади можна реставрувати або відправити на капітальний ремонт, якщо це можливо. Що стосується повністю зруйнованих освітніх установ, то як альтернатива буде повторне використання ділянки під будівництво нової школи. Проектуючи уже «з нуля» заклад освіти передбачити у архітектурно-планувальному рішенні сучасні тенденції будівництва у нашій країні.

В період воєнного стану головним завданням навчального закладу стає безпека учнів та персоналу школи. Передумовою початку навчального року в очному форматі є наявність та задовільний стан укриття у закладах освіти. Лише 11% закладів освіти в Україні мають захисні споруди цивільного захисту, більшість учнів і шкільних працівників під час повітряних тривог ховаються в найпростіших укриттях.

«Варто зазначити, що на сьогодні в Україні повноцінних бомбосховищ, ба більше в закладах освіти, немає. Адже поняття бомбосховища передбачає спеціальне проєктування та будівництво об'єкту, здатного витримати ракетно-бомбові удари. Натомість використовується поняття засобів колективного захисту, тобто захисних споруд (сховища, укриття), споруд подвійного призначення (в мирний час використовуються для господарських потреб, але мають і функцію укриття), найпростіших укриттів (підвальні, цокольні приміщення)» [15].

Останнім часом укриття навчального закладу слугує підвальний або цокольний поверх будівлі, підвальні склади. Але варто зауважити що ці приміщення захищають лише від вторинних наслідків, таких як вибухова хвиля, стрілецька зброя, уламки. Даний вид укриття не захищає від прямого попадання снаряду.

Укриття має передбачати хоча б 1м² на одну особу, висоту стелі не менше 1,7 м, мати принаймні 2 входи (виходи), телефонний або радіозв'язок, освітлення, природню або штучну вентиляцію.

«В укриття закладів освіти обов'язково мають бути санвузли чи окремі приміщення для зберігання неканалізованих відходів із встановленням там клозетів чи біотуалетів. Бажана наявність і водопостачання (можливо у вигляді резервуарів із питною водою). Достатній запас засобів медичної допомоги та пожежогасіння також є обов'язковим» [15].

В укритті мають бути:

- місця для сидіння (лежання);
- контейнери для зберігання продуктів харчування;
- водопостачання або ємності з питною водою (з розрахунку 2 л на добу на одну особу) та технічною водою;
- виносні баки для нечистот (за відсутності каналізаційних приміщень);
- первинні засоби пожежогасіння та куточок медичної допомоги;
- резервне штучне освітлення (ліхтарі, свічки);
- засоби зв'язку.

Підвальний або цокольний поверх за певних умов повинен швидко переорганізуватися в укриття. Тому всі вище сказані вимоги до укриття слід передбачати заздалегідь у проєкті сучасної української школи.

Європейський ліцей у Одесі якісно організований за вимогами воєнного часу (Рис. 3). В ліцеї є укриття – підвальне приміщення загальною площею 1000 м², яке розраховане на 500 осіб. Тут передбачено три навчальні класи, є ігрова кімната, а також клас для дітей з особливими потребами та санвузол. В укритті є запас питної та технічної води, а також сухпайків. Приміщення оснащено системою пожежної безпеки [16].

а) коридор підвального поверху

б) типова кімната для молочних класів

в) типова кімната для старших класів

г) куточок з питною водою та медикаментами

Рис 3. Укриття в Європейському ліцеї, м. Одеса, Україна

Загальні проєктувальні характеристики сучасної школи. На території школи потрібно передбачити такі функціональні зони як навчальну, навчально-виробничу, фізкультурно-спортивну, відпочинку та господарську.

Навчальна зона складається з навчальних корпусів, що вміщують у собі класні кімнати, предметні кабінети, бібліотеки, адміністративно-службовий та вхідний блоки. Потрібно передбачити медичний блок у структурі навчальних корпусів, а також блок з харчуванням (їдальня, кухня тощо) та культурно-видовищний блок.

Навчально-виробнича зона включає майстерні, лабораторії, дослідницькі ділянки. Цей блок бажано розміщувати в окремій будівлі, подалі від навчальних корпусів.

Фізкультурно-виробнича зона вміщує в собі як відкриті так і закриті спортивні споруди та майданчики. Для закладів загальної середньої освіти передбачаються майданчики для ігор у футбол, баскетбол, волейбол; для гімнастичних та легкоатлетичних занять (стрибків у довжину і висоту, метання м'яча та гранати). Майданчики слід розміщувати не менше ніж 10 м від навчальних корпусів. Також необхідно вжити заходів щодо захисту від шуму. З цим добре справляється озеленення.

Зона відпочинку складається з двох компонентів – майданчиків тихого та активного відпочинку. Ділянку для тихого відпочинку слід розміщувати подалі від гучних зон, у зоні з густим озелененням. Натомість ділянки з активним відпочинком можуть бути суміжними із фізкультурно-спортивною зоною.

Площа озеленення повинна складати 45-50% від загальної площі шкільної території. До озеленення входять озеленені місця відпочинку, захисні смуги по периметру школи, ділянка для вирощування овочевих та ягідних культур.

У господарській зоні передбачається розташування складів, гаражів, ремонтні майстерні, інженерні споруди та підсобні приміщення. Дана зона вміщує також тимчасову парковку для працівників школи [17].

Висновки. Порівнявши закордонний та вітчизняний досвід проєктування та будівництва закладів загальної середньої освіти, можна дійти висновку, що рівень України у даній сфері недостатньо якісний. Причиною цього є незбалансованість якісного архітектурного простору шкільних установ. Розглядаючи низку освітніх закладів України, спостерігається широка різноманітність стану шкільної території – від довгобудів та шкіл з 30- річними стандартами архітектурного середовища, до сучасних закладів за інноваційними вимогами проєктування. Таким чином, можна зробити висновок, що суттєвих змін у особливостях проєктування освітніх закладів Україна зазнала на подіях останніх 7 років. Але впроваджуються ці зміни не в кожній школі України. Крім того, потрібно зазначити, що ті школи, що були побудовані в період переформування архітектурного простору закладів загальної середньої освіти відповідають сучасним тенденціям якості освіти. Вони стають прототипом сучасної української школи. Але, на жаль, таких закладів недостатньо в Україні для організації правильної та якісної освіти населення.

Література

- [1] Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
- [2] Велике будівництво. Програма Президента України. Режим доступу: <https://bigbud.kmu.gov.ua/>
- [3] Збірник нормативних документів щодо роботи закладів освіти на період карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19). Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/Zbirnyk%20normatyvka%20COVID-19/Zbirnyk.pdf>
- [4] 10 самых необычных школ мира. Режим доступу: <https://royaldesign.ua/ru/10-samyih-neobyichnyih-shkol-mira.bX283/>
- [5] Цимбалару А. Д. Тенденції моделювання освітнього простору в контексті розвитку початкової освіти у зарубіжних країнах [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/715273/1/ТЕНДЕНЦІЇ%20МОДЕЛЮВАННЯ%20ОСВІТНЬОГО%20ПРОСТОРУ%20В%20КОНТЕКСТІ%20РОЗВИТКУ%20ПОЧАТКОВОЇ%20ОСВІТИ%20У%20ЗАРУБІЖНИХ%20КРАЇНАХ.pdf>
- [6] Демографічна криза та нерівність в українській шкільній системі: аналіз нової бази даних “Шкільна карта України”. Режим доступу: <https://cedos.org.ua/edustat/graph/>
- [7] У Суховолі добудують школу. Режим доступу: <https://portal.lviv.ua/news/2021/12/23/u-sukhovoli-dobuduiut-shkolu-za-ponad-100-mln-hrn>
- [8] Освітній простір, яким він має бути. 10 реформованих українських шкіл. Режим доступу: <https://rubryka.com/article/osvitnij-prostir-yakym-vin-maye-buty-10-reformovanyh-ukrayinskyh-shkil/>
- [9] Gymnasium A+. Режим доступу: <https://www.behance.net/gallery/71710787/Gymnasium-a>
- [10] Як створити шкільний простір, що мотивуватиме учнів навчатися. Режим доступу: <https://nus.org.ua/articles/yak-stvoryty-shkilnyj-prostir-shho-motyvuvatyme-uchniv-navchatysya/>
- [11] 9 яскравих українських шкіл з дизайном у стилі НУШ. Режим доступу: <https://osvitoria.media/experience/9-yaskravyyh-ukrayinskyh-shkil-z-dyzajnom-u-styli-nush/>
- [12] У сфері освіти Одещини, завдяки програмі Президента «Велике будівництво», у 2021 році, збудовано та відремонтовано 6 шкіл і 2 дитсадка. Режим доступу: <https://oda.od.gov.ua/u-sferi-osvity-odeshhyny-zavdyaky-programi-prezydenta-velyke-budivnytvo-u-2021-roczy-zbudovano-ta-vidremontovano-6-shkil-i-2-dytsadka-2/>
- [13] Коронавірус та освіта: аналіз проблем і наслідків пандемії. Режим доступу: <https://cedos.org.ua/researches/koronavirus-ta-osvita-analiz-problem-i-naslidkiv-pandemii/>
- [14] 7 мільйонів дітей війни в Україні. Режим доступу: <https://saveschools.in.ua/>
- [15] Організація захисних укриттів у закладах освіти: що потрібно знати. Режим доступу: <https://nus.org.ua/articles/organizatsiya-zahysnyh-ukryttiv-u-zakladah-osvity-shho-potribno-znaty/>
- [16] Образцовое укрытие: Европейский лицей готов к учебному году. Режим доступу: <https://www.priboi.news/obshchestvenno-vazhnoe-obrazczovoe-ukrytie-evropejskij-liczej-gotov-k-uchebnomu-godu/>
- [17] Державні будівельні норми України. ДБН В.2.2-3:2018 Заклади освіти. Мінрегіон України. Київ, 2018. 61 с.

References

- [1] New Ukrainian school. Conceptual principles of secondary school reform. Ministry of Education and Science of Ukraine [Online]. Available: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
- [2] Big construction. The program of the President of Ukraine. Available: <https://bigbud.kmu.gov.ua/>
- [3] Collection of normative documents regarding the work of educational institutions during the period of quarantine in connection with the spread of the coronavirus disease (COVID-19). Ministry of Education and Science of Ukraine [Online]. Available: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/Zbirnyk%20normatyvka%20COVID-19/Zbirnyk.pdf>
- [4] 10 most unusual schools in the world. Available: <https://royaldesign.ua/ru/10-samyih-neobyichnyih-shkol-mira.bX283/>
- [5] Tsimbalaru A.D. Trends in educational space modeling in the context of the development of primary education in foreign countries [Online]. Available: <https://lib.iitta.gov.ua/715273/1/ТЕНДЕНЦІЇ%20МОДЕЛЮВАННЯ%20ОСВІТНЬОГО%20ПРОСТОРУ%20В%20КОНТЕКСТІ%20РОЗВИТКУ%20ПОЧАТКОВОЇ%20ОСВІТИ%20У%20АР УБІЖНИХ%20КРАЇНАХ.pdf>
- [6] Demographic crisis and inequality in the Ukrainian school system: analysis of the new database "School Map of Ukraine". Available: <https://cedos.org.ua/edustat/graph/>
- [7] A school will be completed in Sukhovo. Available: <https://portal.lviv.ua/news/2021/12/23/u-sukhovoli-dobuduiut-shkolu-zapoznach-100-mln-hrn>
- [8] Educational space as it should be. 10 reformed Ukrainian schools. Available: <https://rubryka.com/article/osvitnij-prostir-yakym-vin-maye-but-y-10-reformovanyh-ukrayinskyh-shkil/>
- [9] Gymnasium A+. Available: <https://www.behance.net/gallery/71710787/Gymnasium-a>
- [10] How to create a school space that will motivate students to learn. Available: <https://nus.org.ua/articles/yak-stvoryty-shkilnyj-prostir-shho-motyvuvatyme-uchniv-navchatysya/>
- [11] 9 bright Ukrainian schools with a design in the style of NUS. Available: <https://osvitoria.media/experience/9-yaskravyh-ukrayinskyh-shkil-z-dyzajnom-u-styli-nush/>
- [12] In the field of education in Odesa, 6 schools and 2 kindergartens were built and renovated in 2021, thanks to the President's "Big Construction" program. Available: <https://oda.od.gov.ua/u-sferi-osvity-odeshyny-zavdyaky-programi-prezydenta-velykebudivnytvo-u-2021-roczy-zbudovano-ta-vidremontovano-6-shkil-i-2-dytsadka-2/>
- [13] The coronavirus and education: an analysis of the problems and consequences of the pandemic. Available: <https://cedos.org.ua/researches/koronavirus-ta-osvita-analiz-problem-i-naslidkiv-pandemii/>
- [14] 7 million children of war in Ukraine. Available: <https://saveschools.in.ua/>
- [15] Organization of protective shelters in educational institutions: what you need to know. Available: <https://nus.org.ua/articles/organizatsiya-zahysnyh-ukryttiv-u-zakladah-osvity-shho-potribno-znaty/>
- [16] Model shelter: The European Lyceum is ready for the academic year. Available: <https://www.priboi.news/obshchestvenno-vazhnoe/obrazczovoe-ukrytie-evropejskij-liczej-gotov-k-uchebnomu-godu/>
- [17] State building regulations of Ukraine. SBR V.2.2-3:2018 Educational institutions. Ministry of Regions of Ukraine. Kyiv, 2018. 61 p.

**FEATURES OF THE ORGANIZATION OF THE ARCHITECTURAL ENVIRONMENT
OF A MODERN UKRAINIAN SCHOOL**

Danylova L.,

Student, Department of Architecture of Buildings and Structures
linadanylova02@gmail.com

Dunaevskiy E.,

Assistant of the Department of Architecture of Buildings and Structures
dunaevski.abs@odaba.edu.ua, ORCID: 0000-0003-4053-8000

*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. The quality of education in Ukraine is gradually decreasing. One of the main reasons for developing such a problem is the outdated organization of the educational environment. A properly designed architectural environment significantly affects the quality of education in the country.

The article examines the question of rethinking the architectural qualities of the school building in the national discourse. Using examples of foreign experience, modern trends of high-quality and, most importantly, effective educational space are traced. It was found out that the current level of educational institutions of general secondary education in Ukraine does not meet standards everywhere.

In this regard, an analysis of regulatory documents that entered into force in the last 7 years was carried out. As a result of the research, it was determined how exactly they influenced the design features of school institutions. In general, it was established that the national discourse in the field of education selectively meets modern requirements, but this is not enough to uniformly raise the level of education throughout the state.

Keywords: school, educational institution, design of educational space, architectural environment, concept of NUS, "Big construction".

КОМПОЗИЦІЙНО-МИСТЕЦЬКІ ОСОБЛИВОСТІ ЕВОЛЮЦІЇ СУЧАСНИХ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЖИТЛОВИХ БУДИНКІВ

Панкратов В.М.,

архітектор,

odessaassedo22@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7502-0829

Спілка архітекторів України

Анотація: Стаття присвячена дослідженню художніх особливостей та специфіки функціонування індивідуальних житлових будинків. Розглядаються приклади відомих, знакових об'єктів спроектованих та побудованих в період початка 20-21 віків. Напрями дослідження умовно поділяються на художньо-естетичні, культурно-семіотичні та функціональні. Головну увагу приділено композиції та стилістичним особливостям індивідуальних житлових будинків, опису концептуально-художніх, функціональних та конструктивних підходів, які використовуються при проектуванні та будівництві цих споруд. Як ілюстрації наведено приклади відомих архітектурних об'єктів з аналізом різних композиційних прийомів та стилістичних напрямів.

Перший найбільш відомий об'єкт – вілла «Савой», архітектор Ле Корбюзьє. Вілла спроектована з урахуванням 5 основних принципів розроблених Корбюзьє для сучасних будівель, основною конструктивною схемою яких є залізобетонний каркас.

Другий об'єкт, що визначив цілий напрямок в архітектурі останньої третини 20 століття - це «Ванна-хаус», архітектор Роберт Вентурі. Саме з цією будівлею пов'язана поява та розвиток нового архітектурного стилю – «постмодернізму».

Третій будинок – вілла «Soravia», відомого архітектурного бюро Coop Himmelb(l)au.

Ще два об'єкти – приклади житла економ-класу з використанням останніх досягнень у галузі нових технологій. Це житлові будинки за проектами архітекторів Тадао Андо та Ренцо Піано.

Безперервне та цілеспрямоване вдосконалення будівельних технологій та будівельних конструкцій, а також постійна зміна та розвиток естетичних поглядів, стимулює появу нових стилістичних концепцій та художніх узагальнень у сучасній архітектурі.

Ключові слова: Архітектура, проектування, будівля, простір, функція, стилістичні особливості.

Вступ: Індивідуальний житловий будинок - це окрема житлова будівля, що має одну квартиру і прибудинкову ділянку. В даний час існує велика кількість видів і форм індивідуальних житлових будинків, що обумовлено постійним розвитком цього напрямку у будівництві, особливо в умовах розвитку приватної забудови сучасних міст і передмість. Але при цьому актуальність естетичної унікальності і престижності проживання для мешканців цих споруд не втратила свого значення. Насамперед це пов'язано з наявністю власної ділянки землі і можливістю власника впливати на зовнішній вигляд будівлі. Незважаючи на різноманіття форм організації функціональної та композиційної структури цих будівель, кожен подібний об'єкт завжди є певним акцентом у міській тканини, а художній образ є важливим елементом міського ландшафту.

Найбільш поширені типологічні різновиди індивідуальних житлових будинків:

1. Котедж - одноповерховий або двоповерховий житловий будинок для однієї родини, призначений для постійного проживання.

2. Вілла (лат. villa - замський будинок) - в деяких випадках прибережний будинок в класичному або сучасному стилі, як правило, призначений для сезонного проживання. Житловий будинок преміум-класу, на великій території, для однієї родини.

Аналіз останніх досліджень та публікацій: Проблеми проектування індивідуальних житлових будинків пов'язані з цілою низкою соціально-економічних обставин, що мають об'єктивний і суб'єктивний контекст [1]. Образ будівлі часто виходить із конструктивного рішення, побажань забудовника і концептуальних цілей архітектора проекту[2]. Важливе питання під час проектування індивідуального житлового будинку – це вибір та формування стилю. Стиль це певне художнє трактування основних правил формоутворення, планування, композиційного взаємозв'язку просторів будинку, його обладнання, пластики та колористики фасадів, що сприяють виявленню індивідуального образу. Стиль відображає культурні та естетичні уподобання, ставлення до життя, рівень комфорту і матеріальної забезпеченості власника [1].

Об'єктивні принципи які впливають на формування і функціонування індивідуальних житлових будинків[1]:

- принцип ергономічності;
- принцип природної інтеграції;
- принцип структурного формоутворення;
- принцип екологічної комфортності;
- принцип естетичної унікальності.

В умовах активного економічного і соціального розвитку міст архітектура перетворюється на дієвий фактор ефективного вирішення проблем сучасного урбанізованого світу.

Мета статті: Розглянути, на конкретних прикладах, композиційні прийоми та концептуальні підходи, що формувались та використовувались відомими архітекторами на протязі з середини 20 і до початку 21 століть в практиці проектування індивідуальних житлових будинків.

Основний матеріал: Розвиток будівельних технологій наприкінці 19, початку 20 століття та поява нового будівельного матеріалу – залізобетону вплинув на проектування та архітектурну естетику того часу. Естетичні принципи пуризму в архітектурі були визначені та представлені у статті австрійського архітектора Адольфа Лооса «Орнамент і злочин» (1908р.). У цій статті було закладено філософську концепцію формування нової архітектурної форми, як самодостатнього елемента, вільного від орнаменту та декоративних прикрас[4]. Ці ідеї були підтримані і знайшли відображення у творчості багатьох відомих архітекторів на той час: Ле Корбюзьє, Герріта Рітвельда, Людвіга Міс ван дер Роє, Алваро Аалто та інших.

Відомий французький архітектор Ле Корбюзьє концептуально оформив та опублікував 5 відправних точок сучасної архітектури, в яких він узагальнив та систематизував технологічні досягнення та художні можливості нових матеріалів [5]:

1. Стовпи-опори: Будинок піднятий над землею на залізобетонних стовпах-опорах, звільняється місце під житловими приміщеннями — для саду або стоянки автомобілів.

2. Плоский дах-тераса: Замість традиційного похилого даху з горищем або мансардою під нею, Ле Корбюзьє пропонував влаштовувати плоский дах-терасу, на якій можна було б розвести невеликий садок або створити місце для відпочинку. Цей прийом запозичений після вивчення пам'яток східної середземноморської архітектури. Першу віллу з плоскою покрівлею, збудовану Ле Корбюзьє у Швейцарії, місцеві жителі називали турецькою.

3. Вільне планування: Оскільки стіни більше не несуть (у зв'язку із застосуванням залізобетонного або сталевих каркасу), внутрішній простір повністю від них звільняється. В результаті, внутрішнє планування можна організувати з більшою ефективністю та мобільністю, використовуючи легкі стаціонарні або розсувні перегородки.

4. Стрічкове або вітражне (навісне) скління: Завдяки каркасній конструкції будівлі та відсутності несучих стін, вікна можна зробити практично будь-якої величини та конфігурації, у тому числі вільно протягнути їх стрічкою вздовж усього фасаду.

5. Вільний фасад: Опори встановлюються поза площиною фасаду, всередині будинку (часто вільно розташовані всередині приміщень). Зовнішні стіни можуть бути з будь-якого матеріалу - легкого, крихкого або прозорого, і приймати будь-які форми в залежності від художнього рішення фасадів.

Спроектовані Ле Корбюзьє у першій половині 20 століття приватні вілли та житлові будинки ілюструють композиційні прийоми та нові художні принципи: навмисний абстрактний геометризм архітектурних форм, чисті, позбавлені будь-якого декору поверхні стін та перегородок, білий колір фасадів.

Вілла «Савой» (Villa Savoye), Пуассі, Франція (рис.1) - замський будинок у передмісті Пуассі під Парижем, спроектований Ле Корбюзьє для промисловця П'єра Савой у 1929-1930 роках 20 століття. Найбільш відомий витвір модерністської архітектури останнього століття. У процесі будівництва використовувалися найсучасніші, на той час, будівельні технології. Будинок не планувався для постійного проживання, замовники хотіли проводити лише вихідні дні, то був замський будинок для відпочинку на природі. У проекті вілли найбільш послідовно втілювалися знамениті 5 принципів, або 5 відправних точок сучасної архітектури проголошені знаменитим французьким архітектором.

Зовнішній вигляд будівлі будується на поєднанні строгих геометричних форм пофарбованих в білий колір. На білому тлі стін контрастно виділяються темні палітурки скління підкреслюючи загальну геометрію композиції. Палітурки двосторонні, зовні темні, а з боку інтер'єру - світлі. В інтер'єрах активно використовується поліхромія, зокрема шаблі сходових маршів вимощені чорною керамічною плиткою, підлога у вестибюлі та коридорах світло-бежева. Для захисту приміщень першого поверху, замість традиційних ґрат на вікнах, архітектор дотепно використовує часте розташування віконних палітурок як у вертикальному, так і у горизонтальному напрямках.

Прості лапідарні форми в будинках початка 20 століття не завжди були забезпечені відповідним рівнем технології будівництва. Плоскі дахи часто протікали. Під час сильних злив, у віллі Савой, вода заливала приміщення другого поверху що виходили на терасу. Викликає також питання відкрите розміщення каналізаційного стояка у центральній частині вхідного вестибюлю.

Проте, цей стилістичний напрямок активно розвивався і вдосконалювався протягом усього 20 століття. Цей абстрактно-геометричний стиль став основою для сучасного будівництва приватних вілл заможних і амбітних замовників. Зовнішній вигляд цих об'єктів є знаком престижності та певного статусу їхніх власників. Модернізм отримав подальший розвиток у роботах Ріхарда Нойтри, Річарда Мейєра, Пітера Ейзенмана. Склався новий, сучасний архетип замської вілли.

Рис.1. Вілла «Савой», Пуассі, Франція, арх.Ле Корбюзьє.

«Ванна-хаус» (Vanna House), Філадельфія, США (рис.2).

Будинок збудований у 1964 році Робертом Вентурі для своєї матері. Цей будинок архітектор будував на свої гроші і за своїм проектом, отже у нього не могло бути обмежень, які зазвичай виникають при роботі із замовником.

У цьому проекті Вентурі зміг реалізувати свої погляди на сучасну архітектуру. Проект став полемікою на модерністську естетику початку 20 століття. Він побудований на принципах, що заперечують максими, які декларував Ле Корбюзьє у своїх ранніх програмних текстах. Теоретичні принципи Вентурі описані в його книгах «Складності та протиріччя в архітектурі» та «Уроки Лас-Вегаса», на протиположності відомому літературному твору Ле Корбюзьє «Уроки Риму» [6].

На першому поверсі «Ванна-хаус» розташовані передпокій, вітальня-їдальня, кухня, дві спальні та ванна кімната. На верхньому поверсі є кабінет, невеликий санвузол та дві комори.

Будівля демонструє більш складне ставлення до архітектурної семантики, що проводить паралелі між складнощами в житті та складнощами в архітектурі [6]. «Ванна-хаус» окреслив появу в архітектурі нового стилю – «постмодернізму» [7]. Цей стиль передбачає певний контекстуалізм та вільніше поводження з цитуванням у будівлях історичних елементів. Будівля має всі ознаки традиційного житла - покрівля скатна, зв'язок із землею, масивна камінна труба. Вхідна частина вирішена у вигляді монументального фронтона, що надає будівлі збільшений масштаб. При цьому праворуч від головного входу розміщується стрічкове вікно – знаковий символ модерністської архітектури першої половини 20 століття. Стилистичну іронію постмодернізму підкреслює також санвузол, розміщений над вхідним порталом, і блідо-зелений колір усієї будівлі.

У 1989 році будинок «Ванна-хаус» отримав престижну премію «Двадцять п'ять років», яку присуджує Американський інститут архітекторів щорічно одному проекту, який «витримав випробування часом від 25 до 35 років». Через два роки Вентурі був нагороджений Прітцкерівською архітектурною премією за роботу, яка «внесла послідовний і значний внесок у розвиток людства... через мистецтво архітектури».

Стиль запропонований архітектором у цьому будинку вплинув на архітектуру кінця 20 століття. Філософія постмодернізму випробувана та представлена у невеликих приватних будівлях отримала свій подальший розвиток у більш масштабних проектах будівель громадського призначення: музеїв, торгових центрів, адміністративних та житлових комплексів, у творчості архітекторів – Маріо Ботта, Роберта Стерна, Ханса Холляйна, Рікардо Бофільла та ін..

Рис.2. «Ванна-хаус», Філадельфія, США, арх.Роберт Вентурі.

Вілла «Soravia», Австрія (рис.3).

Будинок для відпочинку – Villa «Soravia», знаходиться на березі озера Мільштат, у південній частині Мільштату, оздоровчого курорту в Австрії. Архітектурне бюро Соор Himmelb(l)au реалізувало проект літньої вілли як проект реконструкції зі збереженням контурів попередньої споруди, яка раніше існувала тут. Виразний силует фасаду з

двосхилою покрівлею ефектно акцентується похилою вежею в «деконструктивному» стилі, що підкреслює творчі принципи роботи архітектурного бюро Соор Himmelb(l)au [10].

Пофарбовані в білий колір, стіни вілли виконані з простого конструкційного бетону у контрастному поєднанні з поверхнями з дерева і металу. Навмисно атектонічний малюнок швів надають будинку відчуття легкості.

У нижній частині вілли знаходяться громадські, складські та технічні приміщення, а також винний погріб. Винний стелаж з нерівномірно розташованими циліндричними заглибленнями для пляшок, за потреби, може підніматися з підвалу у вітальню, організовану за принципом вільного планування. Широка тераса і панорамні вікна на всю висоту приміщення візуально пов'язують вітальню з навколишнім ландшафтом. Другий поверх вілли займають приватні приміщення, де крім головної спальні, є кілька ванних кімнат, туалет, кабінет з оздобленням з червоного дерева, кімната для гостей, а також сауна та простора тераса з видом на озеро. Будівництво вілли закінчено у 2006 році.

Рис.3. Вілла «Soravia», Австрія, архітектурне бюро «Соор Himmelb(l)au».

Сучасні тенденції в архітектурі сучасних індивідуальних житлових будинків:

Абстрактний геометричний стиль у поєднанні з елементами постмодернізму та деконструктивізму часто використовують сучасні архітектори для розробки композицій фасадів та інтер'єрів об'єктів різного призначення. Зокрема це характерно для сучасних проектів індивідуальних житлових будівель: віл, котеджів та ін. (рис.4).

Рис.4. Приклади проектних рішень котеджів в умовах існуючої малоповерхової житлової забудови.

Один із перспективних напрямків розвитку індивідуального житлового будівництва це мінімальні житлові будинки економ-класу з максимальним використанням нових технологій у галузі енергозбереження, ресурсозбереження та життєзабезпечення. Ідея створення мінімального житла розроблялася з початку 20 століття у проектах будинків-комун. Подальший розвиток ця ідея отримала в роботах Ле Корбюзьє (житловий будинок «Сabanon», Франція) та Кішо Курокава (житловий комплекс «Nakagin Capsule Tower», Японія). Зокрема це можуть бути збірні житлові блоки, які можна переміщати з місця на місце і перевозити за

допомогою трейлера. Конструкція таких будинків має бути легкою, міцною та повинна відповідати сучасним екологічним вимогам.

Будинок «4x4», Кобе, Японія (рис.5) [8].

Проект будинку "4x4" був розроблений після сильного землетрусу 1995 року, який спустошив околиці японського міста Кобе. Місцевий журнал запропонував читачам подати короткий план свого ідеального будинку. Якщо, крім цього, вони мали змогу вкластися в кошторис на його будівництво та свою ділянку землі, видавництво зобов'язалося забезпечити їм контакт з відомими архітекторами і організацію конкурсу. Саме ця вимога вплинула на остаточний дизайн проекту.

Будинок був збудований у 2003 році, він має форму вежі з квадратним планом 4 на 4 метри та висотою 13,4 метра. У визначенні розмірів простежується вплив традиційних японських циновок – татами. Клієнт, 31-річний художник, хотів, щоб його будинок міг адаптуватися до змін, які рано чи пізно відбудуться в його житті. Вирішили, що в кімнатах не буде стаціонарного обладнання, щоб мати можливість адаптуватися до різних цілей. Вежа має 5 поверхів. У заглибленій бетонній основі знаходяться господарські комори. Наступні чотири поверхи утворюють основні приміщення житла: фойє з ванною кімнатою на першому поверсі, спальня на другому поверсі та кабінет на третьому. Четвертий рівень є виступаючим щодо загального плану поверху. Це 4-метровий куб, де розташовані вітальня, обідня зона і кухня, що примикає до сходової клітки. Цей останній рівень зміщений щодо головного об'єму більш ніж на один метр забезпечує панорамний вид на морський горизонт: фасад, звернений до моря, є зашкленою стіною, розділеною на чотири частини схрещеними сталевими стійками. Образ будівлі нагадує великий перископ, розгорнутий у бік моря. Композиція побудована на співвідношенні суворих геометричних форм.

Симетричний Будинок-II розміром 4×4м не був конкурсним проектом, а був розроблений на індивідуальне замовлення. Будинок-II був демонтований у 2014 році, рівно через дев'ять років після завершення його будівництва.

Рис.5. Будинок «4x4», Кобе, Японія, арх.Тадао Андо.

Будинок «Діоген», місто Вайль-на-Рейні, Німеччина (рис.6).

Мінімальний житловий блок спроектований відомим італійським архітектором Ренцо Піано. Будинок збудований у 2013 році на території Vitra Campus. Основне приміщення будинку - вітальня, в ній встановлений м'який диван, що легко трансформується в ліжко. У вікна розташовується складний стіл зі стільцями, у стінах передбачені вбудовані ніші для зберігання предметів побуту. Завдяки вікну та наполовину зашкленому даху, вітальня добре освітлена. У дальній частині житла, за перегородкою, міститься кухня з електроплитою, холодильник, санвузол з душем.

При збиранні житлового блоку використані екологічно чисті матеріали. Каркас будинку виконаний із багатошарових кедрових панелей, фанерованих листовим алюмінієм. Така конструкція дозволяє утримувати тепло взимку та відбивати гарячі сонячні промені

влітку, підтримуючи комфортний температурний режим усередині приміщення. Загальна вага будівлі всього близько двох тонн, що дозволяє її легко транспортувати. «Діоген» абсолютно нешкідливий для навколишнього середовища та енергетично автономен: електрика для світлових приладів та побутової техніки акумулюється сонячними панелями, встановленими на даху. Там же знаходиться і бойлер, що нагріває дощову воду, яка накопичується та фільтрується у спеціальних резервуарах.

Рис.6. Будинок «Діоген», Vitra Campus, місто Вайль-на-Рейні, Німеччина, арх.Ренцо Піано

Останнім часом набуває широкого поширення система управління «розумний дім», заснована на останніх розробках у галузі комп'ютерних технологій. Система стежить за всіма процесами, що забезпечують функціонування житлової одиниці та координує їх роботу з побажаннями домовласника. Також розвиваються технології зведення будівель на основі 3-д друку, за допомогою 3D-принтера.

Індивідуальне житло відрізняється від багатопверхового будівництва ширшим спектром композиційних та конструктивних можливостей. Порівняно малі фінансові та трудові витрати на будівництво приватних житлових будинків сприяє постійному пошуку та впровадженню нових об'ємно-планувальних та композиційних рішень, які найбільш гнучко та адекватно відповідають на постійно виникаючі у цій галузі запити та переваги.

Висновки:

1. Сучасні індивідуальні житлові будинки, котеджі відрізняються стриманими простими фасадами та відсутністю декоративного оздоблення, характерного для традиційної архітектури. У структурі їхніх фасадів зазвичай використовується абстрактна геометрична стилізація архітектурних елементів та композиційна асиметрія.

2. Конструктивні рішення сучасних житлових будинків відрізняються більш оптимальним та раціональним розрахунком несучих елементів, особливо у зв'язку з появою та розвитком комп'ютерних технологій. Це значно розширює творчі здібності архітекторів.

3. У проектах сучасних житлових будинків особлива увага приділяється економічним рішенням, які знижують енергоспоживання та вартість будівництва. Це пов'язано з появою нових будівельних технологій та технологій обслуговування житла, зокрема технології «розумний дім».

Література

- [1] Конспект лекцій з дисципліни «Архітектура житлових будівель» / Н.Я.Крижановська, О.В.Смірнова. – Харків.: ХНУМГ ім.О.М.Бекетова, 2017. - 104 с.
- [2] Архітектура будівель та споруд, в 5-ти кн. / П.М.Куліков, В.О.Плоский, Г.В.Гетун. – Кам'янець-Подільський.: Рута, 2020. - 816 с., ил.
- [3] Архітектура і монументальне мистецтво. Терміни та поняття / В.І.Тимофієнко. – Київ: Видавництво інституту проблем сучасного мистецтва, 2002. - 472с., ил.
- [4] Орнамент и преступление. / А.Лоос. – М.: Strelka Press, 2016. - 104с.
- [5] Архитектура XX века. / Ле Корбюзье. – М.: «Прогресс», 1977. - 304с., ил.

- [6] Complexity and Contradiction in Architecture. / Robert Venturi. – New York: The Museum of Modern Art Press, 1966. – 136p.
- [7] Язык архитектуры постмодернизма / Ч.Дженкс. – М.: Стройиздат, 1985. - 136с.
- [8] Андо / Масао Фуруяма. – К.: «Taschen», 2008. - 96с.
- [9] Ле Корбюзье / Жан Луи Коэн. – К.: «Taschen», 2008. - 96с.
- [10] Новейшая архитектура / Филипп Ходидья. – К.: «Taschen», 2008. - 192с.

References

- [1] Konspekt lekziy s disziplini “Arhitektura zhitlowih budiwel”/ N.Y.Krizhanovska, O.W.Smirnova.- Harkiv.: HNUMG im.O.M.Beketova, 2017. - 104s.
- [2] Architektura budivel ta sporud, w 5 kn./ P.M.Kulikov, W.O.Ploskiy, G.W.Getun.- Kamianez-Podilskiy.: Ruta, 2020. – 816s.
- [3] Architektura i monumentalne misteztwo. Termini ta poniattia / W.I.Timofienko. – Kyiv: Widavniztwo institutu problem suchasnogo misteztwa, 2002. - 472s.
- [4] Ornament i prestuplenie. / A.Loos. – М.: Strelka Press, 2016. – 104s.
- [5] Architektura XX weka. / Le Corbusie. – М.: «Progress», 1977. – 304s.
- [6] Complexity and Contradiction in Architecture. / Robert Venturi. – New York: The Museum of Modern Art Press, 1966. – 136p.
- [7] Yazik architekturi postmodernisma / Jenks C. – М.: Stroyizdat, 1985. - 136s.
- [8] Ando / Masao Furuiama. – К.: «Taschen», 2008. - 96s.
- [9] Le Corbusie / Zhan Lui Koen. – К.: «Taschen», 2008. – 96s.
- [10] Noweishaia architektura / Filipp Hodidia. – К.: «Taschen», 2008. – 192s.

COMPOSITIONAL AND ARTISTIC FEATURES OF THE EVOLUTION OF MODERN INDIVIDUAL RESIDENTIAL BUILDINGS

Pankratov V. M.,

Architect,

odessaassedo22@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7502-0829

Union of Architects of Ukraine

Abstract. The article is devoted to the study of artistic features and specifics of the functioning of individual residential buildings. Examples of well-known, iconic objects designed and built at the beginning of the 20-21 centuries are considered. Research directions are conditionally divided into artistic-aesthetic, cultural-semiotic and functional. The main attention is paid to the composition and stylistic features of individual residential buildings, the description of conceptual-artistic, functional and constructive approaches used in the design and construction of these buildings. Examples of well-known architectural objects with analysis of various compositional techniques and stylistic directions are provided as illustrations.

The first most famous object is the villa "Savoy", architect Le Corbusier. The villa is designed taking into account the 5 main principles developed by Corbusier for modern buildings, the main structural scheme of which is a reinforced concrete frame.

The second object that defined an entire direction in the architecture of the last third of the 20th century is the "Vanna House", architect Robert Venturi. It is with this building that the emergence and development of a new architectural style - "postmodernism" - is connected.

The third building is Villa "Soravia" by the well-known Coop Himmelb(l)au architectural office.

Two more objects are examples of economy-class housing using the latest achievements in the field of new technologies. These are residential buildings designed by architects Tadao Ando and Renzo Piano.

The continuous and purposeful improvement of building technologies and building structures, as well as the constant change and development of aesthetic views, stimulate the emergence of new stylistic concepts and artistic generalizations in modern architecture.

Keywords: Architecture, design, building, space, function, stylistic features.

ГЛОКАЛІЗАЦІЯ ЯК ГРАНЬ СУЧАСНОЇ АРХІТЕКТУРИ**Кубриш Н. Р.,**к. мист., доц. каф. Рисунка, живопису та архітектурної графіки,
kubrish72@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9441-214X**Олешко Л. І.,**ст. вик. каф. Рисунка, живопису та архітектурної графіки,
l.oleshko.i@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2988-5346**Олешко О. В.,**ас. каф. Дизайну та архітектурного середовища,
oleshkojotto@gmail.com*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. Статтю присвячено дослідженню глокалізації як явища в сучасній архітектурі. Розглянуто процеси глобалізації, що посирили соціально- економічну нерівність між групою суперурбанізованих територій і рештою світу. Визначено вплив процесу глобалізації на розвиток сучасної архітектури. З'ясовано, що протиріччя усередині моделі глобалізованого розвитку суспільства призвело до посилення регіоналізму. Наростаючі тенденції на збереження та посилення регіональних відмінностей призвели до виникнення нового напрямку — “архітектурна глокалізація”. Доведено, що побічним явищем впливу процесів глобалізації на розвиток сучасної архітектури є розмиття регіональних і національних особливостей, на зміну яким приходять універсальні транснаціональні стилі.

Ключові слова: глобалізація, локалізація, суперурбанізація, вестернізація, регіоналізм, архітектурна глокалізація, традиціоналізм.

Вступ. Відповідно до Доповіді ООН про перспективи світової урбанізації, в 1950 р. у світі налічувалося лише 6 міст із населенням понад 5 млн. осіб, у 2010 р. кількість таких міст зросла до 60, а в 2014 р. — до 71 [1]. За показниками продуктивності дані мегаполіси суттєво випереджають темпи розвитку національних економік своїх країн. Так, за даними Брукінгського інституту, останні дослідження показали, що у 300 найбільших містах проживає лише 20% населення планети, але при цьому виробляється близько 50% світового ВВП [2; 3]. Як наслідок, суперурбанізація стимулює розрив між точками доступу до ресурсів, де шанси на благополучне життя в мегаполісах значно вищі, ніж на навколишніх територіях, оскільки там потоки ресурсів та наявні соціально-економічні мережі не утворюють таких розвинених, потужних структур. Процеси глобалізації, що відбувалися протягом останніх десятиліть, посирили економічну та соціальну нерівність між групою суперурбанізованих територій та рештою світу, не призвели до очікуваного формування “світового суспільства” або “всесвітньої соціальності”, в результаті створивши лише окремі анклавні глобальності. У таких, пов'язаних матеріальними, символічними, транскордонними людськими потоками, мегаутвореннях, як Нью-Йорк, Лондон, Париж, Токіо, Гонконг, Шанхай панує не пов'язане кордонами, мобільне і мультикультуральне глобальне життя. Програмні установки глобалізації на структурну гомогенність та культурну уніфікацію так і залишились нереалізованими. Їх замінила віртуальна реальність, створювана брендингом, іміджмейкінгом, комунікаціями через традиційні та нові цифрові медіа, заміщаючи реальні

об'єкти та реальні дії образами та комунікаціями. Віртуалізація суспільства веде до соціального життя в режимі доповненої реальності, де культура, мистецтво знецінюються, набуваючи найчастіше допоміжного, екстериторіального характеру.

Побічним явищем впливу процесів глобалізації на розвиток сучасної архітектури є розмиття, найчастіше до зникнення, регіональних і національних особливостей, на зміну яким приходять універсальні транснаціональні стилі. Скорочення стильової різноманітності з одночасним зменшенням ступеня неоднорідності архітектури призводить до подальшої деградації культурних та історичних відмінностей між конкретними місцями планети. Значну роль у глобалізації архітектурних стилів відіграла колонізація, вплив якої можна спостерігати у багатьох країнах у вигляді британської, французької та португальської спадщини. В даний час, приблизно за останні два-три десятиліття, архітектура зазнала чергового етапу змін, зумовлених трьома основними факторами: переходом від класичного економічного лібералізму до сучасної форми неолібералізму; впливом збільшених вимог щодо збереження навколишнього середовища (включаючи клімат та його вплив на населення); розвитком нових технологій (тобто інформаційна революція). У свою чергу, зазначені процеси об'єктивно стимулювали повсюдне ігнорування цінностей місцевих культур і спадщин. Торкнувшись практично всіх країн, на зміну прийшов процес глобальної вестернізації, що стає очевидним при погляді на сучасну забудову, де будинки, офіси, тощо, позиціонуються з однаковою естетикою на всіх континентах. Стандартною та часто переважаючою практикою стало відтворювати форми та концепції будівель, запроектованих та збудованих провідними архітекторами в економічно розвинених країнах. Такий підхід в архітектурі має постійний характер і поширений скрізь, незважаючи на кліматичні, культурні, релігійні відмінності. Багато будівель більше не мають елементів, які традиційно мали символічне значення в архітектурі регіону — арки, бані, орнаменти і т.д. зазвичай розчиняються на тлі величезних застаклених площин; безликі об'єми новобудов практично позбавлені історичних чи культурних паралелей.

Наростання важко подоланих протиріч і значної кількості недоліків в умовах істотних змін у світовому економічному співтоваристві свідчить про те, що модель глобалізму, що склалася, досягла певних меж свого розвитку і вимагає пошуку нових економічних і соціально-політичних принципів. Однією з головних тенденцій стає посилення регіоналізму як системного тренду постглобалізації про взаємодоповнюваність локальних та глобальних напрямків. Під впливом різноспрямованих сил, активно розвиваються процеси, які, залежно від аналізованої проблеми, називаються “глокалізацією” (як поєднання двох слів – “глобалізація” та “локалізація”). Ввівши в обіг зазначений термін, Р. Робертсон визначає глокалізацію як розширений варіант глобалізації, що проявляється у можливості основних тенденцій у сфері виробництва та споживання універсальних товарів перейти у регіональні форми, тобто адаптуватись до специфіки локального ринку [4]. Таким чином, світова спільнота вступила в складний діалектичний процес, що відбувається під впливом різноспрямованих векторів, якими, з одного боку, виступають інтернаціоналізація та глобалізація, з іншого — глокалізація.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномену глобалізації присвячені наукові праці У. Бека, М. Кастелза, Дж. Сороса, Е. Гіденса. В дослідженнях Р. Робертсона [6], Дж. Фрідмана, М. Спиглера, М. Вотерса розкривається сутність глобалізації, проаналізовані її витоки, причини і джерела. В статтях С. Жукова [10], Л. Батченко, М. Богдадюк [7], І. Кудряшової, О. Гончарової [5] розглядаються сучасні тенденції глобалізації та регіоналізації як головних процесів розвитку світового суспільства, економіки, політики, культури. Проте, глокалізація як явище в сучасній архітектурі недостатньо осмислено в наукових працях зазначених авторів. Нерозкриті можливості архітектурної глокалізації, вимагають пильного вивчення і ретельного аналізу з урахуванням процесу зближення двох протилежних полюсів — глобального і локального.

Постановка завдання. Провести аналіз глокалізації, як явища в сучасній архітектурі, виявити основні відмінні риси нового тренду та їх практичне втілення у конкретних проектах.

Визначити взаємозв'язок “архітектурної глокалізації” з іншими архітектурними стилями і напрямками, оцінити ступінь їх взаємопроникнення і характер принципових відмінностей.

Основний матеріал і результати. У XXI столітті термін “глокальний” став девізом усіх глобальних процесів, так як вони неодмінно супроводжуються їхньою стрімко зростаючою регіоналізацією (локалізацією) [5]. Глокалізація — процес економічного, соціального, культурного розвитку, що характеризується співіснуванням різноспрямованих тенденцій, причому на тлі глобалізації замість очікуваного зникнення регіональних відмінностей відбувається їх збереження та посилення. Термін, що укорінився переважно у сфері маркетингу та реклами, найбільш ємно визначає суть тенденцій, наростаючих у сучасній архітектурі, які дають високу оцінку архітектурних проектів, котрі прославляють і, що особливо важливо, зберігають місцеву спадщину. Глокалізація — явище нове, багатогранне, яке стосується проблеми не тільки архітектурної практики, а й середовища її існування. Можна виділити кілька основних положень нового архітектурного тренду:

- прагнення слідувати певним історичним традиціям, переосмислюючи та адаптуючи досвід попередніх поколінь у реаліях наступаючого постглобального світу;
- найкращим чином використовувати наявні місцеві ресурси, беручи і повертаючи матеріали, енергоресурси даного довкілля в циклічному порядку, збереження існуючої екосистеми в процесі будівництва та експлуатації;
- відновлення історичних навичок, що в архітектурі виражається у відродженні спадщини місцевих ремесел у галузі будівництва;
- відродження престижності висококваліфікованих ремісників, стимулювання процесів навчання та передачі професійних навичок майбутнім поколінням, застосування зникаючих, які сягають корінням в історичну культуру професій.

Глокалізація в архітектурі, як окремий напрямок, формується на наших очах, набуваючи чітких форм і наповнюючись все більш осмисленим змістом. Будь-яке мистецтво не виникає на порожньому місці, звертаючись до стилів минулого, які сприймаються через призму деякого історичного ідеалу, гідного наслідування. Прагнення слідувати у творчості історичним традиціям, використовувати досвід попередніх поколінь, як своєрідний трамплін, властиво багатьом поколінням архітекторів. Так народилася ідеологія постмодернізму, що утвердилася в останній третині XX століття, як реакція на архітектуру модернізму. “Після подолання наслідків війни та зі зростанням благополуччя уніфікований міжнародний стиль спровокував альтернативу в вигляді постмодернізму [6].” За своєю суттю постмодернізм не був зверненням до традицій, навіть на формально-естетичному рівні, — цитування окремих фрагментів та деталей із класичної архітектурної спадщини перетворилося на масову, іронічно-інтелектуальну гру історичними формами. На цьому фоні відбувалося народження окремих регіональних шкіл, таких як фінська, японська, бразильська, які розвивали ідеї органічної архітектури та національні традиції. Протирічні процеси глобалізації, які відбуваються зараз, спровокували подальший розвиток намітившихся тенденції, але тепер на чільне місце почали ставитися більш конкретні кліматичні умови, історичний досвід і звичай місцевого населення, що дозволило архітекторам повернутися до витоків традиційного будівництва, характерного для даного регіону. Творче переосмислення досвіду та традицій, помножене на новітні досягнення в галузі будівництва, дозволило ширше і вільніше поглянути на можливі шляхи вирішення завдань. Повернення до місцевих практик у галузі будівництва без обов'язкової прив'язки до певних архітектурних стилів стало одним із основних прийомів у роботі шанувальників глокалізації. Яскравим прикладом є побудований у 2021 році за проектом “ЛУО студії” дерев'яний міст на набережній Гулоу (Китай), який є одним із багатьох на курорті Гулоу Уотерфронт. Щоб відрізнити його від міських будівель та відродити традиційну сільську культуру, архітектори використовували натуральні дерев'яні матеріали. Будівництво критого коридору на мостах було старою традицією, що сягає періоду “Весни і Осені” і періоду “Воюючих царств”. Критий коридор підвищує загальну стійкість конструкції та захищає арочну дерев'яну структуру під ним від впливу сонця та дощу. Підструктурна система, що складається з дрібнорозмірних, розташованих на невеликій

відстані один від одного елементів, не тільки посилює відчуття структури в просторі коридору, а й розкриває тонку майстерність і деталі для відвідувачів на туристичних човнах та пропонує їм унікальний візуальний досвід. Виготовлені і оброблені на заводах дерев'яні та металеві компоненти були створені з використанням сучасних промислових технологій та методів. Під час монтажу та будівництва за допомогою великої техніки піднімалися лише три головні балки, всі наступні етапи будівництва здійснювалися вручну згідно з місцевими традиціями. Процес будівництва не тільки ефективно гармонізував з навколишнім середовищем, використовуючи переваги ефективних індустріальних методів, але також передав сільське тепло, “локалізацію” будівництва.

Раціональне використання місцевих ресурсів, традиційно вбудовуючи будівельну діяльність у природний кругообіг матеріалів та ремесел, — ще одна відмінна риса архітектурної глокалізації. Ретельне ставлення до природних ресурсів, поряд з повагою до результатів людської праці, було притаманне всім поколінням наших предків упродовж багатьох тисячоліть. У будівництві воно виражалося не тільки у застосуванні сполій, — елементів декору, що залишилися від стародавніх споруд і використовувалися при будівництві нових будівель, а й звичайних будматеріалів, — оброблений камінь або вціліла при розбиранні дерев'яна балка. При цьому зберігалися не тільки ліси, гори, оточуючі ландшафти, компенсувалася недостатня досвідченість робітників, але знання та навички попередників набували нового значення, отримували нове життя. Вибудовування збалансованої системи протидії у відносинах “архітектор — історія — середовище” на основі розуміння глибинних витоків та причинно-наслідкових зв'язків навколишнього світу породжує нове розуміння творчого процесу, як продовження безперервного пошуку шляхів гармонійної взаємодії людини та матеріально-історичного середовища її проживання. Так у місті Нінбо, китайська провінція Чжецзян, у 2008 році збудовано історичний музей. Фасад триповерхового музею складається, в основному, зі сміття, зібраного на околицях зруйнованих 30 традиційних китайських сіл. Архітектор Ван Шу хотів створити музей для людей, які жили тут, щоб зберегти для них спогади. Стіни історичного музею “вбрали” в себе широкий асортимент перероблених цеглин та плиток, деяким з яких понад тисячу років. Будівля споруджувалася з використанням традиційної техніки під назвою “wapan”, в якій кілька елементів різних розмірів скомпоновані для створення стабільної структури. Автор проекту також майстерно використав велику кількість бетону для контрасту з переробленими елементами, причому два різні матеріали, як правило, зустрічаються в одній і тій же стіні. Через десятиліття британськими архітекторами “Universal Design Studio” та “Giles Miller Studio” зроблено вдалу спробу навмисно “вбудувати” своє дітище у процес майбутнього рециклінгу матеріальних ресурсів. Ними у 2019р. запроєктовано двоповерховий павільйон у м. Канни, Франція, який після виконання своєї “місії” може бути демонтований та повторно використаний, а потім перероблений наприкінці свого терміну служби. Будівля створена повністю з рециклованих матеріалів, з металевим каркасом та тисячами маленьких алюмінієвих панелей-жалюзі, що становлять фасад і контролюють сонячне світло та тінь у павільйоні. В результаті з'явилася “будівля-мандрівник”, здатна в цілому або частинами переміщатися і адаптуватися до нових реалій не тільки в новому середовищі, але і в часі. В обох наведених прикладах мета архітектурної глокалізації (поважне ставлення до досвіду інших поколінь) досягається максимально точно, незважаючи на те, що погляд авторів спрямований у першому випадку переважно до минулого, у другому — в майбутнє.

Повернення до практики залучення місцевих ремесел в область будівництва означає набуття архітектурою самобутніх рис територіально-етнічної ідентичності, що стало відігравати надзвичайно важливу роль для архітекторів, які сповідують принципи глокалізації. Ремесло, як сукупність застосування ручних знарядь праці та особистої майстерності фахівця, — один із найдавніших видів виробничої діяльності. Існування дрібних ручних виробництв у всі часи дозволяло виробляти високоякісні вироби, характерні для певної спільності людей, що історично склалися на цій території. Зараз у всьому світі функціонує безліч різних виробництв, у яких поєднані сучасні технології та творчість

майстрів. Зайняті у будівництві ремісники спеціалізуються на окремих будівельних операціях: штукатурних, бетонних, столярних, теслярських, слюсарних роботах; цегляній кладці; малярських, декоративних та інших видах оздоблення. Застосування ручної праці дозволяє архітекторам використовувати його результати несподіваним чином, вибудовуючи своєрідний міст між різними поколіннями майстрів. Так копенгагенське архітектурне бюро “Lundgaard & Tranberg Architects” розмістило будівлю Kannikegården, — новий будинок парафіяльної церковної ради, на 1000-річних руїнах у м. Рібі, де також виявили залишки найстарішого християнського цвинтаря країни 800г. н.е. Величезний дах із глиняної черепиці покриває рештки монастиря XII ст., оголюючи відкритий перший поверх з інтегрованими всередині 1000-річними цегляними руїнами. Крім цього, в будівлі проводяться заходи для церковної ради та персоналу, а також вона служить місцем для проведення бесід, концертів і кінопоказів. Фрагменти старої кладки, вироблені за традиційними для міста та регіону технологіями сучасні черепиця та цегла, дерев'яні елементи пілонів та балок, сліди дерев'яної опалубки на бетонних стінах, — тут все зберігає тепло людських рук, символізуючи спадкоємність поколінь майстрів-будівельників.

Чим досконаліші вироби промислових підприємств, тим більший інтерес збуджують речі, створені вручну. Нині реміснича діяльність у країнах Європи регулюється спеціальними законами: у Франції — це “Кодекс ремісничого виробництва”, у Німеччині федеральний закон “Про ремісничу діяльність”. Ремісничі палати у країнах є інститутами захисту інтересів ремісників та органами їх самоврядування. Вони організують навчання та професійну перепідготовку майбутніх спеціалістів, видають дипломи. Діяльність ремісничих палат тісно споріднюється з іншими державними формами розвитку промислів та підготовки кадрів, що дозволяє ефективно підживлювати ремісничі виробництва талановитою молоддю. Так протягом десятиліть у Німеччині існує досить успішна система “дуального” професійного навчання. Стажери отримують практичні навички, працюючи в бізнесі, і, водночас, набувають теоретичних знань у професійному училищі. Ця система навчання зарекомендувала себе як ефективний засіб боротьби не лише з безробіттям серед молоді, а й із нестачею навичок, особливо у сфері традиційних художніх ремесел. “Світові тенденції суспільно-культурного розвитку, збереження традицій народного й образотворчого мистецтва суттєво впливають на формування системи професійно-художньої освіти, завдання якої — забезпечити умови для творчого вдосконалення майбутнього фахівця художніх промислів і ремесел, його ефективного соціалізації та адаптації до вимог робочого місця на виробництві, формування здатності до самореалізації в індивідуальній і колективній творчій діяльності, оволодіння професійними компетенціями, необхідними для мобільності та конкурентоспроможності на ринку праці, а також для соціального визнання в художньому середовищі як майстра народного мистецтва [7]”. По мірі збільшення попиту на унікальні архітектурні рішення, що базуються на місцевих традиціях і особливостях, зростає участь архітекторів, нехай і опосередковано, в процесах розвитку народних промислів і ремесел. Популяризація результатів ручної праці, відродження престижності професій майстрів-ремісників шляхом залучення до реалізації архітектурних проєктів стала однією з характерних рис глокалізації в сучасній архітектурі. Архітектурні фірми охоче співпрацюють з ремісничими виробництвами різних напрямів, що в свою чергу сприяє зростанню їх оснащеності сучасним обладнанням, залученню до досягнень новітніх технологій. Ремесла, що відображають національну специфіку тієї чи іншої країни, в тандемі з іншими галузями діяльності людини, включаючи реалізацію творчих задумів архітекторів, можуть стати одним з потужних факторів розвитку цілих територій. У цьому плані показовими є зусилля болівійського архітектора Фредді Мамані по взаємодії з місцевими народними промислами одного з наймолодших міст країни Ель-Альто. Тут він будує яскраві будинки, надихаючись місцевою культурою та ремеслами. Архітектор використовує лінії та елементи стародавніх будівель із міста Тіуанако, що процвітало 500 – 1000 років до н. е. і яке зараз належить до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. При виборі фарб він звертається до іншої місцевої культурної риси - тканин, які носять жінки народу аймара. Мамані починає свою роботу з

попередніх замальовок, а потім щільно взаємодіє з художниками, щоб досягти потрібного результату. Люди, з якими він працює, вивчають традиційні місцеві ремесла з юних років, завдяки чому автентично та точно втілюють творчі ідеї архітектора. “Нова архітектура Анд”, як характеризують самотутній стиль критики, викликала міжнародний інтерес, завдяки чому туристична індустрія допомагає розвивати місто, яке раніше було сірим і нудним.

Глокалізація як явище в сучасній архітектурі тісно сусидить з іншими архітектурними течіями, що сприяє їх взаємозбагаченню, розширенню стильових рамок і можливостей. Так близький за духом “критичний регіоналізм” пропонує альтернативний підхід до архітектури, який визначається кліматом, топографією, тектонікою. Позиціонована течія, як форма опору безпричинному прикрашанні в постмодернізмі, виникла в результаті першої Венеціанської архітектурної бієнале в 1980 (куратор Паоло Портогезі) під назвою “Присутність минулого”. Впливова концепція на протигагу інтернаціоналізації постмодернізму стала катализатором опору глобалізованої версії архітектури. “Критичний регіоналізм” обов'язково передбачає більш пряме діалектичне ставлення до природи, ніж дозволяють абстрактні, формальні традиції сучасної авангардної архітектури [8]”. Критичний регіоналізм виступає за архітектуру, яка посилює якості існуючого ландшафту, на відміну від накладання форми на існуючу топографію. Одночасно метод включає взаємовідносини між контекстом і новими архітектурними об'єктами, передбачає посилення на локальні визначення простору, взаємопроникнення загального і приватного. Хоча критичний регіоналізм не дійшов визначення конкретної архітектури, його цінність у тому, що він висунув на перший план практику, де архітектура тісно прив'язана до контексту і месту. Серед архітекторів, що дотримуються цього напрямку: Алвар Аалто, який побудував муніципальний центр у Сюнятсало (Фінляндія, 1952); Йорн Утзон, — оперний театр у Сідней, церква Багсверд у Копенгагені (1976 р.); Гленн Меркутт з проектами кількох будинків в Австралії, у тому числі будинки Маріки Елдертон (1994). Для деяких сучасних архітекторів, таких як бельгійська компанія “BC Architects & Studies”, ця концепція, як і раніше, залишається актуальною на практиці, оскільки вона забезпечує базу для формування відносин між місцевим та глобальним, історичним, культурним тлом та сучасним трактуванням форми та простору.

Представники “органічної архітектури” розглядають цей напрямок, як підхід до проектування, заснований на розумінні потреб людини та впливі на неї архітектурного середовища, що значною мірою змикається з програмними установками глокалізації. “Цілковито неможливо розглядати будівлю як одну, її обстановку — як іншу, а обстановку та навколишнє середовище — як третє [9]”, писав Френк Ллойд Райт. За великим рахунком, “органічна архітектура” не стиль у звичному значенні цього слова, з набором певних форм і плавних ліній, а практичне прагнення зібрати всі елементи оточення, функцій будівлі і навіть контексту країни та міста і на цій основі провести синтез: створити архітектурний об'єкт, простір, який матиме властивості живого організму. При цьому повинен враховуватися ефект, який справляє архітектура, з одночасною спробою дослідження людини як істоти, що складається з різних рівнів, та розуміння потреб на кожному з них. “Органічна архітектура”, що сформувалася як концептуальний підхід в останній половині ХХ століття, набула величезної популярності завдяки використанню нових технологій і матеріалів. Сучасні органічні будівлі прагнуть до природності у всьому, — у формі, матеріалах, інтер'єрах та екстер'єрах. Слід зазначити, що цей напрямок у свою чергу тісно змикається з “зеленою архітектурою”, “екологічною архітектурою”, “біо-тек” або “біоніка” (якщо форма нагадує природну) та ін. “Резиденція Кауфмана”, “Музей Гуггенхайма в Нью-Йорку” Френка Ллойда Райта; “Дім-слимак” Ренцо Піано; “Будівля Катарського національного конференц-центру (QNCC) японського архітектора Арата Ісозакі; лондонський “Дім-огірок” Нормана Фостера повною мірою демонструють дбайливе ставлення до ресурсів природи, формують єдиний простір життя та діяльності людини у згоді з природою.

Принципи “сталого розвитку” також знаходять місце в архітектурі глокалізації. Вона подібним чином прагне мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище за рахунок ефективного та продуманого використання матеріалів, енергії, простору та

екосистеми в цілому. Але на відміну від “стійкої архітектури”, що все більше відхиляється в бік високих технологій, архітектурна глокалізація віддає перевагу більш приземленим речам, таким як неповторний, чутливий до навколишнього середовища, характер архітектури і відображає культурну спадщину тих людей, для кого вона призначена. У цьому плані зразковим прикладом може бути малоповерховий житловий квартал Rasu Namai у Вільнюсі (Литва). Запроектовані “Paleko Arch Studija” та архітектурною студією “PLAZMA” житлові будинки були збудовані на високому лісистому схилі з використанням залишкових стін боєприпасів складів 1920-х років. Щоб не руйнувати ці стіни, а також використати перепади висоти на місцевості, було запроектовано дворівневу вулицю. Одна частина будинків піднята на палях, інша вписана в низину по березі струмка, що разом утворює незвичайний ландшафт з прив'язкою до історичного об'єкту. У проекті використовувалися місцеві традиційні будівельні матеріали, такі як глиняна цегляна кладка та дерев'яні конструкції даху. Фасади облицьовані модриною, заготовленою в прилеглих районах, і зараз же патинованою, щоб зробити її максимально невибагливою у догляді. Компактні розміри будівлі знижують витрати тепла, а також забезпечують легкий доступ до кожного елемента у разі необхідності ремонту. Застосування сучасних енергозберігаючих та природоохоронних проектних рішень та технологій органічно поєднується з традиційною “зовнішністю” прибалтійського котеджу, місцевою природою, історичними об'єктами, природними текстурами та матеріалами. Архітектурний стиль — поняття умовне у назвах, регіональному, часовому і описовому значенні. Одне й теж явище може бути розглянуто як стилістичний напрям, і як самостійний стиль, але у практичній площині це так важливо: в історії мистецтв архітектурні стилі зароджувалися і розвивалися як послідовно, так і майже паралельно, взаємодіючи між собою. Сучасна архітектура динамічно розвивається у всій багатогранності, охоплюючи все більше областей людської життєдіяльності і лише час, від якого безпосередньо залежить її розвиток, відповідь, чи можна вважати “архітектурну глокалізацію” самостійною, ретельно обробленою гранню сучасної архітектури.

Висновки: Безперечно, глокалізація сучасної архітектури носить, як і саме явище загалом, прогресивну спрямованість. Глокалізація світового господарства як позитивний і дійовий гібрид двох сучасних тенденцій — глобалізації та локалізації (регіоналізації) є сучасним позитивним явищем розвитку міжнародних відносин загалом і міжнародної економіки зокрема [10]. “Мислити глобально, але діяти локально”, — це поширений, що виражає суть даного процесу вислів повною мірою відноситься до тих архітекторів, хто сповідує основні принципи нового напрямку, розглядаючи свою професійну діяльність у контексті ув'язування можливостей новітніх технологій з територіальними особливостями. Особливо важливе їхнє прагнення до вивчення та творчого переосмислення історичних і культурних традицій з метою збереження самотутніх рис територіально-етнічної ідентичності людей, які тут проживають. Разом з тим, глокалізація в архітектурі явище досить молоде, що не сформувалося достатньою мірою, як самодостатня архітектурна течія. Її нерозкриті можливості, як і потенційно приховані протиріччя, вимагають пильного вивчення і ретельного аналізу з урахуванням діалектичних процесів, що відбуваються на тлі зближення двох протилежних полюсів — глобального і локального.

Література

- [1] 2014 revision of the World Urbanization Prospects. New York: UN DESA, July 10, 2014 [Електронний ресурс]. URL: <https://www.un.org/en/development/desa/publications/2014-revision-world-urbanization-prospects.html> (дата звернення: 14.05.2022).
- [2] E. Istrate, C. Nadeau, “Global metro monitor 2012: Slowdown, Recovery, and Interdependence”. Washington: Metropolitan Policy Program at Brookings, November 30, 2012 [Електронний ресурс]. URL : <https://www.brookings.edu/articles/global-metromonitor-2012-slowdown-recovery-and-interdependence/> (дата звернення: 14.05.2022).
- [3] M. Bouchet, S. Liu, J. Parilla, N. Kabbani, “Global metro monitor 2018”. Washington: Metropolitan Policy Program at Brookings, 2018. 46 p. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.brookings.edu/articles/global-metro-monitor-2018/> (дата звернення 16.06.2022).
- [4] R. Robertson. Globalization: Social Theory and Global Culture. L.: Sage. 1992. P. 164. [Електронний ресурс]. URL: <https://sk.sagepub.com/books/globalization> (дата звернення: 16.06.2022).
- [5] О. В. Гончарова, “Понятійно-категорійна сутність та основні засади глокалізації” [Електронний ресурс]. URL: http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/Formuvannya-rynkovoi-ekonomiky/FRE-2009-22/2009_22-goncharova.pdf. (дата звернення: 19.05.2022).
- [6] A. M. Stern Robert, “Modern classicism”. New York: Rizzoli, 1988. 460 c.
- [7] М. В. Богдадюк, “Удосконалення досвіду професійної підготовки фахівців художнього профілю у ПТНЗ західної України другої половини ХХ – початку ХХІ ст. в сучасній професійно-технічній освіті”. Збірник наукових праць, вип. 1, Львів–Кельце, 2017.
- [8] К. Фремpton, Современная архитектура. Критический взгляд на историю развития. Москва: Стройиздат, 1990.
- [9] 1910 Frank Lloyd Wright: Organic architecture (excerpt) [Електронний ресурс]. URL: <https://docplayer.net/63599439-1910-frank-lloyd-wright-organic-architecture-excerpt.html> (дата звернення: 18.06.2022).
- [10] С. А. Жуков, “Локалізація як сучасний і перспективний процес розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносин”. Науковий вісник Ужгородського університету, вип. 3, с. 199-201, 2014 [Електронний ресурс]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuес_2014_3_46 (дата звернення: 20.05.2022).

References

- [1] 2014 revision of the World Urbanization Prospects. New York: UN DESA, July 10, 2014 [Elektronnyy resurs]. URL: <https://www.un.org/en/development/desa/publications/2014-revision-world-urbanization-prospects.html> (data zvernennia: May 14.05.2022).
- [2] E. Istrate, C. Nadeau, “Global metro monitor 2012: Slowdown, Recovery, and Interdependence”. Washington: Metropolitan Policy Program at Brookings, November 30, 2012. [Elektronnyy resurs]. URL: <https://www.brookings.edu/articles/global-metromonitor-2012-slowdown-recovery-and-interdependence/> (data zvernennia: 14.05.2022).
- [3] M. Bouchet, S. Liu, J. Parilla, N. Kabbani, “Global metro monitor 2018”. Washington: Metropolitan Policy Program at Brookings, 2018. 46 p. [Elektronnyy resurs]. URL: <https://www.brookings.edu/articles/global-metro-monitor-2018/> (data zvernennia: 10.06.2022)
- [4] R. Robertson. Globalization: Social Theory and Global Culture. L.: Sage. 1992. P. 164.. [Elektronnyy resurs]. URL: <https://sk.sagepub.com/books/globalization> (data zvernennia: 17.05.2022).
- [5] O. V. Honcharova, “Poniatiino-katehoriina sutnist ta osnovni zasady hlokalizatsii”. [Elektronnyy resurs]. URL: http://base.dnsgb.com.ua/files/journal/Formuvannya-rynkovoi-ekonomiky/FRE-2009-22/2009_22-goncharova.pdf. (data zvernennia: 19.05.2022).
- [6] A. M. Stern Robert, “Modern classicism”. New York: Rizzoli, 1988. 460 c.

[7] M. V. Bohdadiuk, “Udoskonalennia dosvidu profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv khudozhnoho profilu u PTNZ zakhidnoi Ukrainy druhoi polovyny KhKh – pochatku KhKhI st. v suchasni profesiino-tekhnichnii osviti”. Zbirnyk naukovykh prats, vyp. 1, Lviv–Kiel'tse, 2017.

[8] K. Frempton, *Sovremennaia arkhytektura: Krytycheskyi vzghliad na ystoriyu razvytyia*. Moskva: Stroiyzdat, 1990.

[9]. 1910 Frank Lloyd Wright: Organic architecture (excerpt) [Elektronnyy resurs]. URL: <https://docplayer.net/63599439-1910-frank-lloyd-wright-organic-architecture-excerpt.html> (data zvernennia: 18.05.2022).

[10] S. A. Zhukov, “Lokalizatsiia yak suchasnyi i perspektyvnyi protses rozvytku svitovoho hospodarstva ta mizhnarodnykh yekonomichnykh vidnosyn”. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu*, vyp. 3, s. 199-201, 2014 [Elektronnyy resurs]. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuec_2014_3_46 (data zvernennia: 20.05.2022).

GLOCALIZATION AS A FACET OF MODERN ARCHITECTURE

Kubrysh N. R.

PhD in Art criticism, Associate Professor,
Department of Drawing, Painting and Architectural Graphics,
kubrish72@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9441-214X

Oleshko L. I.

Senior Teacher, Department of Drawing, Painting and Architectural Graphics,
l.oleshko.i@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2988-5346

Oleshko O. V.

Assistant, Department of Architectural Environment Design,
oleshkojotto@gmail.com

*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. The article considers the processes of globalization that have aggravated the economic and social inequality between a group of super-urbanized territories and the rest of the world and the impact of this on the development of modern architecture. The emergence of insurmountable contradictions within the model of the globalized development of society has led to the strengthening of regionalism as a systemic trend about the need for complementarity of local and global directions and, as a result, the emergence of the concept of glocalization. A side effect of globalization processes on the development of modern architecture is the blurring of regional and national characteristics, which are replaced by universal transnational styles. The growing trend towards the preservation and strengthening of regional differences has led to the emergence of a new direction – “architectural glocalization”. Its main principles were: the desire to follow certain historical traditions; use local resources, taking and returning materials, energy resources in a cyclical manner; active use of local crafts and participation in their revival. “Think globally, but act locally” is a common slogan of glocalization, which is joined by architects who adhere to the main principles of the new direction. Concrete examples convincingly indicate that the glocalization of architecture has a dynamically growing, progressive direction. Without losing its originality, it actively uses certain features of other architectural styles, thus organically participating in the formation of the image of modern architecture. The undiscovered possibilities of architectural glocalization, its potentially hidden contradictions, as a rather young phenomenon, require close study and careful analysis, taking into account the process of convergence of two opposite poles, global and local, taking place in the world.

Keywords: globalization, superurbanization, westernization, regionalism, architectural glocalization, historical traditions.

RECREATIONAL COMMUNICATION SPACE OF A MODERN INTEGRATED URBAN SHOPPING CENTER

Borysenko A.S.,

PhD Arch., Senior Lecturer, Department of Architecture of Buildings and Structures,
argeciy@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5629-2768

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Abstract. Article is dedicated to studying the influence of shopping centers on the urban environment, with the goal of determining the preferable qualities of their recreational communication spaces. The main factors of their negative impact are the product of the inversion of their facades, autonomy of their spatial organization and function, as well as disparity of their scale with the smaller one of urban spaces. These issues can be traced to the qualities of an introverted spatial structure. Based on the aim of comprehensively integrating a shopping center to its urban context, it is proposed that its recreational communication space focus on providing accessibility, readability and permeability of its internal structure. The latter must be weighed against the need of keeping the mall's environment comfortable, which may be balanced by the use of a mixed system of enclosed and open-air recreational communication spaces, as well as buffer spaces and active visual connections.

Keywords: shopping center, shopping mall, recreational communication space, urban environment, sustainable development.

Introduction. Modern public shopping center – also known as shopping mall – is a massive multifunctional object with a complex inner structure. The urban impact of such an object is significant as well. With its commercial function, it is able to play the role of a catalyst in rejuvenating part of a city as a popular place for visiting, stimulate or drain activity on adjacent streets and in downtown in general. This influence is greatly dependent on the architectural spatial characteristics of its design, and it, in turn, is largely defined by its recreational communication space.

In this study, the public shopping center is interpreted as a shopping center with a significant part of social function in its operation, and, accordingly, an expanded public interpretation of its spaces. Historically, the first examples of shopping complexes, specifically styled as public commercial centers (centers of new cities in England, France, the Netherlands and Sweden in the 1960s), were intended to become the centers of public life of new residential formations, and most often had open connecting spaces that had become new squares [1]. At the same time, the first indoor shopping centers of the 1950s played a similar role for decentralized cities and towns in the USA [2].

The fundamental structural element that defines and embodies the specificity of a public shopping center is its recreational communication space (RCS). This connective space combines separate functions into a single system via pedestrian traffic, which it organizes with its spatial-environmental characteristics in order to realize the particular concept of the shopping center. The mall as an important structural element was more pronounced in the interior solutions of enclosed shopping centers, although their findings were soon adapted to open-air solutions as well.

Shopping mall as a distinct building type initially emerged and evolved in a suburban setting of mid-XX century USA. It has caused its structure to assume specific traits which were then transplanted into other countries and settings along with the highly successful formula of the building type. These traits mostly result in distinct introverted solutions of shopping center, isolating its main recreational communication spaces and limiting outside connections to the absolute minimum required for its operation – all for the goal of better control over the resulting

environment and its properties. Although the distinct new type of integrated shopping centers emerged soon, the shopping malls built in the cities often inherited the aforementioned introverted scheme as part of successful features package along with the rest of the qualities seemingly ingrained in the type. A number of new urban shopping mall built around the world continue to keep to the introverted spatial structure. Such a structure is primarily defined by its internal, technologically conditioned factors; conversely, the extroverted (or integrated) structure of a recreational communication space is shaped by external factors as well, placing greater importance on the context of its situation.

As the construction of shopping malls in Ukraine nowadays keeps to the trend of using introverted solutions in cities, even as the documented problems caused by such solutions in urban settings continue to grow, it becomes important to observe the connection of these problems with the structure of recreational communication space, particularly that of introverted type, and attempt to outline the qualities for the new, more sustainable and contextually adequate type of urban shopping center.

Analysis of latest publications and studies. J. Gosseye [1] described the genesis and particularities of evolution of purposefully designed urban shopping centers in Europe. The question of the interaction of the shopping center and the city was touched upon by B. Maitland [2], M. Beyard [3], J. Stillerman and R. Salcedo [4], A. Ilyash [5] from different points of view, including the morphology of the urban environment, functional diversity and social life of the urban population. The influence of the shopping mall on pedestrian traffic in the city center was analyzed in the study of B. Lorkh and M. Smith [6]. Features of the formation of the environment of recreational communication spaces of shopping centers and its perception by visitors were considered in the works of Z. Tan [7] and O. Berezko [8].

Formulation of the task. The goal of presented article is to analyze the existing studies covering the systemic mutual influence between the shopping malls and the city in light of the shift in perspective in their design favoring their public functions and the actualized role of recreational communication spaces in their organization and outside connections. The analysis is conducted in order to formulate the preferable qualities of recreational communication spaces for the adequate sustainable urban solutions of these buildings.

The basic material and results. A sociological study of the visitors to "Keskus Mall" in the city of Thunder Bay (Ontario, Canada), conducted by B. Lorch and M. Smith [6], show that shopping centers in the urban environment can influence the behavior of pedestrians in certain ways, described as the "fortress", "distance decay" and "intervening alternative" effects. The "fortress effect" is manifested in the preference that pedestrians give to the comfortable, secure inner space of a shopping complex over ordinary streets. The "distance decay effect" is caused by people's desire to make the least effort. Wanting to minimize their walking routes, citizens who start and end their visit to the city center at the shopping mall move away from it only by a small distance. The shopping complex can also act in the role of "intervening alternative" – it can attract the attention of pedestrians who start their visit to the downtown outside of it, redirecting them from the part of the city located behind the shopping center.

These results confirm the reading of an enclosed shopping center as a fortified enclave with weak connections with its surroundings when situated in an urban fabric. Shopping complexes of an introverted type form new powerful centers of gravity and deprive the pre-existing downtown pedestrian system of social activity, which can negatively affect the city in the long run. The study indicates that the expected spillover effect, - that part of the visitors attracted by shopping center also visit the shopping establishments on the adjacent streets, - is limited by the "fortress" and "distance decay" effects, as well as being spatially dependent on access points to the internal space of the shopping mall, and, correspondingly, on the spatial organization of its recreational communication space.

B. Maitland [2] described the transformation of the morphology of urban spaces due to the introduction of a large shopping mall in the city structure. Streets lose their usual semantic and functional content when they are flanked by blank or underused facades of large-scale buildings; it

transforms them from the multifunctional location of urban life into a plain transit connection. This can be further understood in the categories of articles by K. Dovey [9] and E. Pafka [10] about the permeability of urban spaces and "public interfaces". Considered from this point of view, the shopping center occupies a large volume, often an entire city block, while having a limited number of points of active interaction ("interfaces") with citizens on nearby streets. This makes the large mass of the shopping center a "blind spot" in terms of its external links and relations, - it does not operate on the scale characteristic of the city center (as "public interfaces" of city streets are usually more saturated, their points of entry and interaction are located closer to each other).

Shopping center, unlike traditional commercial spaces, initially developed outside of the urban environment. Often, such a complex in the city continues to be designed as an autonomous object that ignores its surroundings. This allows designers to better regulate its comfort and security, but also increases the gap between it and traditional urban spaces. The contrast of the internal and external environments is aimed at favorably emphasizing the nature of the shopping environment. At the same time, increasing the contrast between the inner environment and the adjacent exterior spaces of the city streets confines the movement routes to the inner space of the shopping center and leads to a decrease in the intensity of pedestrian traffic and commercial and public activity in the surrounding area of the city. In turn, this distorts the connectivity and logic of "mixed use", a distinct feature of urban spaces. Accordingly, the activities and situations occurring inside the shopping center are not integrated into the continuity of urban life, instead forming its situational alternative.

Therefore, it can be summarized that the most characteristic disadvantages of large shopping centers in cities are:

- inversion of commercial facades;
- autonomy of the spatial organization and function of the shopping center;
- the disproportion of the architectural forms and spaces of the shopping center to the smaller and more diversified urban environment.

These shortcomings are largely related to an insufficient design effort aimed at the integration of a shopping center into an urban environment.

In the framework of the systemic approach, the co-existing shopping center and the city can be considered as a complex system consisting of two subsystems - the actual shopping complex, and the continuity of public spaces of the city. Both subsystems of the "Shopping Center - City" complex system are connected to each other with the help of pedestrian traffic and recreational communication spaces that serve as its channel and conductor. The systemic effect of synergy, which describes the benefits of the mix of functions in shopping complexes, is enhanced by the interpenetration of the systems - the adjacent streets receive a certain number of visitors for commercial purposes, and the internal spaces of the shopping center become the hub of urban life. According to this, a certain level of permeability of its envelope for the circulation and perception of citizens would be desirable for a successfully integrated solution. This brings us again to the concept of urban "interfaces", but in a broader sense than a morphological one - as points of interaction between the city and the shopping center become an important element of both the urban space and the public commercial complex in their connected state. In general, the shopping center in the city should be designed not only as a building, but needs to be integrated into its structure as a fragment of an improved urban fabric. For this purpose, an architect operates with connections of different levels (functional, visual, semantic), as well as with architectural forms as "public interfaces" of the building.

Shopping malls in cities still gravitate towards enclosed forms, as security and comfort are the characteristic qualities that distinguish their use as nodes of increased intensity of interactions in the system of urban spaces. At the same time, enclosed complexes can also be introverted or extroverted in terms of the organization of their recreational communication space. The extroverted organization is more in line with the logic of using large spaces in cities, since the shopping center of introverted structure confines attention to its interior and provides fewer transitional buffer spaces. As a result, it has less spatial (visual and functional) integration with its surroundings. This

highlights the existing conflict in implementing the logic of the negation of distracting factors and the permeability of structure, which both lead to the appearance of opposite properties of the recreational communication space. An appropriate compromise and an opportunity to approach the spatial complexity of a "natural", gradually evolved urban space may be found in a complex, mixed spatial structure of a shopping center combining both open and enclosed sections. Additionally, it provides more opportunities for flexible seasonal use and arrangement of buffer spaces. The activation of visual connections of external and internal space in addition to functional and transit ones can also be useful in this regard (fig. 1).

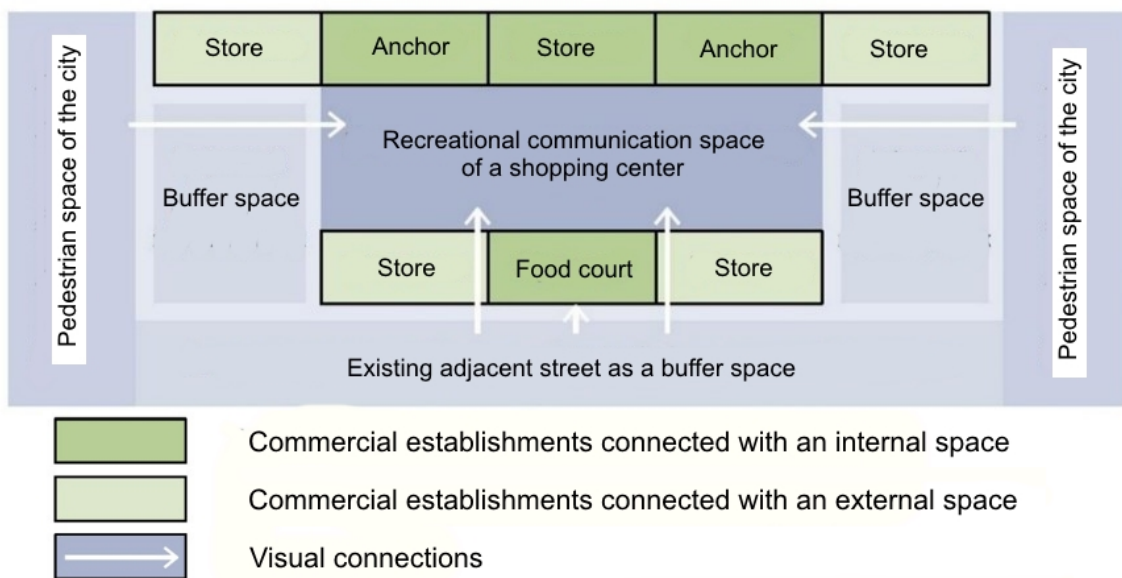

Fig. 1. Schematic representation of a recreational communication space of modern integrated urban shopping center

The modern shopping centers of “City Creek Center” (Salt Lake City, USA), “Cabot Circus” (Bristol, UK) and “Liverpool One” (Liverpool, UK) can be listed as examples of this approach. Their recreational communication spaces illustrate the implementation of a mixed system of open and enclosed sections (entirely open-air in the third case), along with the introduction of seamless transitive buffer spaces in places of contact between their internal and external urban structure (fig. 2).

Fig. 2. Recreational communication spaces of integrated urban shopping centers, left to right: “City Creek Center”, USA, 2012 (photo: Uncle Alf, CC0), “Cabot Circus”, UK, 2008 (photo: Arpingstone, Public Domain), “Liverpool One”, UK, 2008 (photo: Alex Liivet, CC0)

V. Raimers [11] noted how the technological means of maximizing the situational attractiveness of a shopping center increasingly harm the very usability of such a center, forcing visitors to spend additional time and effort to move inside – which is usually done in order to increase the time spent and provide additional coverage of related goods. Such means result in greater isolation of the recreational communication space and functional autonomy of the shopping complex. In this case, the integration of a shopping center into the structure of the city with the goal of maintaining its role as important focus of urban life should be oriented towards accessibility of its recreational communication space. Said space should provide a logical, convenient internal structure to the complex, favoring an easier and more casual visit.

The concept of readability also plays an important part in integrating a public commercial complex into the urban fabric. The actualization of the semantic hierarchy of spaces and forms may help in ensuring the continuity and logical consistency of the connections of recreational communication spaces of the shopping center with the individual landscape of people's perception of the city. The similar structural nature of the organization of a recreational communication space and a traditional urban space, together with their genetic connection and the reminiscing visual images of the former, allow designers to make an analogy in the means of describing and structuring the perception of both. An example of such an approach may be seen in the system of visual and semantic perception markers of the recreational communication spaces of shopping centers as described by Z. Tan [7], based on the methodology of K. Lynch [12]. On the other hand, the issue of scale disparity between naturally massive forms of shopping center and the smaller elements of urban environment may be resolved by regulating the scale of architectural and compositional solutions by means of terracing the volumes, employing greenery and compositional division of the mass, introduction of visually active human-scale elements, etc. These means can help design more coherent and situationally adequate forms for the architecture of urban shopping centers.

The logic of sustainable development require paying attention to local cultural resources that can be used or actualized in the process of creating new solutions. Such resources may involve existing buildings whose function can be changed within the framework of revitalization programs, architectural references and styles specific to the city, information about memorable places and objects along with related semantic content, etc. This makes the choice of a semantic concept of a shopping center based on local narrative semantic resources particularly relevant. Examples of such involvement of local cultural resources may be observed, in particular, in such shopping centers as "Faneuil Hall Marketplace" (Boston, USA), "Ghirardelli Square" (Los Angeles, USA) and "Coal Drops Yard" (London, UK) that used old buildings and local semantic narratives in their program.

Conclusions. Modern shopping centers are large multifunctional objects with a complex internal structure that can have a significant impact on the urban environment. It has been established that the main disadvantages of shopping center solutions in cities are the inversion of shopping facades, the autonomy of the spatial organization and function of the shopping center, the weakening of ties with the system of public spaces of the city, as well as the scale disparity with a smaller and more diversified urban environment. These shortcomings are largely related to an insufficient design effort aimed at the integration of a shopping center into an urban environment.

The shift in perspective in shopping center design observed since 2000s favors their public functions and actualizes the role of recreational communication spaces in their spatial organization and outside connections. Based on the aim of comprehensively integrating a shopping center to its urban context, it is proposed that the design of its recreational communication space focus on providing accessibility, readability and permeability of its internal structure. The preferable level of permeability may be achieved by increasing the number of functional and visual connections of the shopping center with its surrounding environment, and the implementation of buffer spaces. Improving accessibility requires designing a recreational communication space with effective internal logic and amenities aimed at saving the time and effort of its visitors. The readability in practice may be implemented by articulating the perceived system of urban spaces using the K.

Lynch method [12] (as proposed by Z. Tan [7] for the interior spaces of a shopping center) and regulating the scale of architectural and compositional solutions by means of terracing of volumes, employing greenery and compositional division of the mass, introduction of visually active human-scale elements, etc.

The negation of distracting factors (protection against adverse weather conditions and the creation of a secure, controlled space) remains an important consideration. The conflict between means for maintaining this quality and the means of implementing the permeability of the shopping center's envelope can be partially resolved by employing a mixed system of open and enclosed recreational communication spaces in the complex.

Further studies may consider the semantic part of reinforcing the integration of a shopping mall to the urban fabric and the specific aspects of readability of its recreation communication space in the larger urban narrative as perceived by the visitors.

References

- [1] J. Gosseye, "The Janus-Faced Shopping Center: The Low Countries in Search of a Fitting Shopping Paradigm", *J. of Urban Hist.*, № 44(5), pp. 862-886, 2018. DOI:10.1177/0096144216641374
- [2] B. Maitland, *Shopping Malls: Planning and Design*, NY, USA: Nichols Pub Co, 1985
- [3] M. Beyard, M. Corrigan, A. Kramer, M. Pawlukiewicz, and A. Bach, *Ten principles for rethinking the mall*, Washington, D.C.: Urban Land Institute, 2006. [Online]. Available: https://uli.org/wp-content/uploads/ULI-Documents/Tp_MALL.ashx_.pdf Accessed on: September 20, 2023.
- [4] J. Stillerman, and R. Salcedo, "Transposing the Urban to the Mall: Routes, Relationships, and Resistance in Two Santiago, Chile, Shopping Centers", *J. of Contemporary Ethnography*, 2012, № 41(3), pp. 309–336, 2012. DOI:10.1177/0891241611434551
- [5] A. M. Illiash, "Pryntsypy formuvannia bahatofunktsionalnykh kompleksiv u strukturi "Velykoho mista" (na prykladi m. Kharkova)", *dys. kand. arkh.*: 18.00.01. KNUCEA, Kharkiv, 2015.
- [6] B. Lorch, and M. Smith, "Pedestrian movement and the Downtown Enclosed Shopping Center", *J. of the Amer. Planning Assoc.*, № 1, pp. 75–86, 1993.
- [7] Z. Tan, "Townscape in a High-rise: Imageability and Accessibility of Vertical Malls in Hong Kong", *Int. J. of High-Rise Buildings*, № 4(2), pp. 143–152, 2015.
- [8] O. V. Berezko, "Arkhitekturno-planovalna orhanizatsiia komunikatyvnoho prostoru u strukturi torhovo-rozvajalnykh tsentriv Архітектурно-планувальна організація комунікативного простору у структурі торгово-розважальних центрів", *dys. kand. arkh.* : 18.00.02. LPNU, Lviv, 2017.
- [9] K. Dovey, and S. Wood, "Public/Private Urban Interfaces", *Journal of Urbanism*, № 8(1), pp. 1–16, 2015. DOI:10.1080/17549175.2014.891151
- [10] E. Pafka, and K. Dovey, "Permeability and interface catchment: measuring and mapping walkable access", *J. of Urbanism Int. Res. on Placemaking and Urban Sustainability*, № 10(2), pp. 1–13, 2017. DOI:10.1080/17549175.2016.1220413
- [11] V. Raimers, and V. Clulow, "The role of convenience in the evolution of the mall", in *Proc. of the ANZMAC 2009 Conf.*, 2009, pp. 1–9.
- [12] K. Lynch, *The Image of the City*, Cambridge, MA, USA: MIT Press, 1960.

Література

- [1] J. Gosseye, "The Janus-Faced Shopping Center: The Low Countries in Search of a Fitting Shopping Paradigm", *J. of Urban Hist.*, № 44(5), pp. 862-886, 2018. DOI:10.1177/0096144216641374
- [2] B. Maitland, *Shopping Malls: Planning and Design*, NY, USA: Nichols Pub Co, 1985

- [3] M. Beyard, M. Corrigan, A. Kramer, M. Pawlukiewicz, and A. Bach, *Ten principles for rethinking the mall*, Washington, D.C.: Urban Land Institute, 2006. [Online]. Available: https://uli.org/wp-content/uploads/ULI-Documents/Tr_Mall.ashx_.pdf Accessed on: September 20, 2023.
- [4] J. Stillerman, and R. Salcedo, “Transposing the Urban to the Mall: Routes, Relationships, and Resistance in Two Santiago, Chile, Shopping Centers”, *J. of Contemporary Ethnography*, 2012, № 41(3), pp. 309–336, 2012. DOI:10.1177/0891241611434551
- [5] А. М. Ілляш, “Принципи формування багатофункціональних комплексів у структурі «Великого міста» (на прикладі м. Харкова)”, дис. канд. арх.: 18.00.01. ХНУБА, Харків, 2015.
- [6] B. Lorch, and M. Smith, “Pedestrian movement and the Downtown Enclosed Shopping Center”, *J. of the Amer. Planning Assoc.*, № 1, pp. 75–86, 1993.
- [7] Z. Tan, “Townscape in a High-rise: Imageability and Accessibility of Vertical Malls in Hong Kong”, *Int. J. of High-Rise Buildings*, № 4(2), pp. 143–152, 2015.
- [8] О. В. Березко, “Архітектурно-планувальна організація комунікативного простору у структурі торгово-розважальних центрів”, дис. канд. арх. : 18.00.02. ЛПНУ, Львів, 2017.
- [9] K. Dovey, and S. Wood, “Public/Private Urban Interfaces”, *Journal of Urbanism*, № 8(1), pp. 1–16, 2015. DOI:10.1080/17549175.2014.891151
- [10] E. Pafka, and K. Dovey, “Permeability and interface catchment: measuring and mapping walkable access”, *J. of Urbanism Int. Res. on Placemaking and Urban Sustainability*, № 10(2), pp. 1–13, 2017. DOI:10.1080/17549175.2016.1220413
- [11] V. Raimers, and V. Clulow, “The role of convenience in the evolution of the mall”, in *Proc. of the ANZMAC 2009 Conf.*, 2009, pp. 1–9.
- [12] K. Lynch, *The Image of the City*, Cambridge, MA, USA: MIT Press, 1960.

РЕКРЕАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ ПРОСТІР СУЧАСНОГО ІНТЕГРОВАНОГО МІСЬКОГО ТОРГІВЕЛЬНО-ГРОМАДСЬКОГО ЦЕНТРУ

Борисенко А.С.,

к. арх., ст. викл. каф. архітектури будівель і споруд,
argeciy@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5629-2768

Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова

Анотація. Статтю присвячено проблемі формулювання бажаних якостей сучасних міських торгівельно-громадських центрів та особливостей сформованого ними архітектурного середовища в зв'язку з міським. Особливу роль в цьому відіграють рекреаційно-комунікаційні простори – поєднувальні простори, що слугують структуроформуючими елементами цих значних за розмірами об'єктів. Розташування торгівельно-громадських центрів у містах потребує реалізації особливих властивостей їх структури, але торгівельні центри більш традиційної структури продовжують споруджуватися в міських умовах, зокрема, і в містах України. Аналіз існуючих досліджень вказав на інверсію торгівельних фасадів, автономність функції та структури ТГЦ та неспівмасштабність їх рішень більш дрібному та диверсифікованому міському середовищу, як основні проблеми архітектурних рішень, що викликають негативні наслідки для оточуючих просторів міста. Їх характер прямо пов'язаний з традиційним способом проектування рекреаційно-комунікаційного простору, як автономного, орієнтованого переважно на внутрішню логіку, з мінімальною функціональною та візуальною проникністю результуючої структури. Відповідно, рішення цих проблем лежать у площині підвищення проникності, прочитуваності та досяжності внутрішніх просторів ТГЦ до міста. В зв'язку з цим вони можуть трактуватися, як фрагмент вдосконаленої міської тканини, вбудований в існуючі міські простори площ та вулиць своїми рекреаційно-комунікаційними просторами, усвідомленими в аналогічному, хоча і більш інтенсивному способі використання. Способами досягти цього може стати більш активне використання змішаних відкритих та закритих рекреаційно-комунікаційних просторів, артикуляція буферних просторів перехідних характеристик в місцях поєднання систем ТГЦ та міста, а також збільшення точок візуального, функціонального та змістового контакту цих систем. Подальший напрямок досліджень в зв'язку з цим може лежати в сфері аналізу прочитуваності структури та семантичного наповнення просторів ТГЦ у містах в поєднанні з соціологічними дослідженнями, що фіксували би якість їх інтеграції в міську структуру в сприйнятті відвідувачів.

Ключові слова: торгівельний центр, молл, рекреаційно-комунікаційний простір, міське середовище, стійкий розвиток.

ЕВОЛЮЦІЯ ТА РОЗВИТОК МУЗЕЙНИХ БУДІВЕЛЬ**Курбатова М. С.,**студентка кафедри Архітектури будівель та споруд,
mariiakurbatova19@gmail.com**Дунаєвський Є. Ю.,**асистент кафедри Архітектури будівель та споруд,
dunaevski.abs@odaba.edu.ua, ORCID: 0000-0003-4053-8000**Дунаєвська А. В.**асистент кафедри Архітектури будівель та споруд,
sokolovaabs@odaba.edu.ua, ORCID: 0000-0002-7876-0558*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. У статті розглядається феномен видовищних будівель, зосереджуючись на музеях, які зачаровують своїми архітектурними рішеннями та внутрішнім простором. Досліджується поява перших музеїв – як закладів, що зберігають та демонструють артефакти історичного значення. Розкривається, шлях та становлення музеїв, не тільки місцями збереження цінних речей, але й культурними центрами, які відображають суспільні та інтелектуальні досягнення. Подальша еволюція музеїв привела до виникнення неймовірних архітектурних творінь, які відзначаються функціонально-планувальними та архітектурно-композиційними рішеннями, що робить їх справжніми видовищами світу музейної сфери. Досліджуються різноманітні концепції, які використовуються у створенні сучасних музеїв.

Ключові слова: архітектура музеїв, видовищні будівлі, мистецтво, інтер'єр музею.

Вступ. Видовищні будівлі завжди привертали увагу своєю неповторною архітектурою та вражаючими формами. Вони втілюють мистецтво будівництва та стають своєрідними символами міст і країн. Одним із видів таких споруд є музеї. Будівлі музеїв актуальні незалежно від часу, оскільки вони невід'ємна частина культурного життя суспільства. Ще більшої ваги набуває розуміння ролі архітектури та дизайну музеїв в контексті сучасних технологій та зростаючої значимості туризму.

Музеї є не тільки зберігачами історичних артефактів та мистецьких творів, але й просторами для освіти, культурного обміну та натхнення. Вони стають центральними пунктами туристичних маршрутів і призначеннями для людей, які шукають незабутні враження та естетичне задоволення.

Окрім того, зростає інтерес до новаторських підходів у створенні музейних просторів, використання технологій та інтерактивних рішень для залучення відвідувачів. Музеї постійно трансформуються та адаптуються до змінних вимог громадськості, стаючи платформами для досліджень, діалогу та інновацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В наші дні не багато фахівців розглядають музейну справу як окрему науку. До вивчення теми музеїв значну роль присвятили діячі різних галузей, наприклад: художник І.Е. Грабар, історик мистецтва М.І. Романов, педагог А.В. Бакушинський, мистецтвознавець Ф.І. Шмідт [8].

Також можна зазначити І.В. Шидловського, який у своїй книзі «Природнича музеологія» надав інформацію про музейну справу, зокрема визначив предмети мистецтва, що складають музейний образ, розповів про їх збереження, а також про принципи та методи створення експозицій [11].

Салата О.О. в навчально-методичному посібнику «Основи музеєзнавства» проаналізувала причини виникнення музеїв, розглянула їх функції, досліджувала методи роботи у музеях та їхню діяльність. Розглядала освітньо-виховний потенціал музею, їх науково-фондову та експозиційну роботу.

Хадсон К. у книзі «Впливові музеї» досліджував важливість атмосфери на сприйняття музею в цілому і окремих експонатів. Він наполягає на перетворення музею, де людини, не задумуючись просто споглядають один об'єкт за іншим, у спокійний та вільний простір, де музей певним чином впливатиме на відвідувачів.

Ф. Вайдахер у праці «Загальна музеологія» розглянув розвиток та періодизацію музейної справи. Функції музеїв, вимоги до складу та структури приміщень. А також до особливих умов зберігання відповідно до експозиції.

Мистецтвознавець Д. Смирний у статті «Дизайн музейної експозиції» розглядав дизайн музейної експозиції. Проаналізував проблеми створення експозицій, звернув увагу на оптимізацію умов догляду за предметами огляду. Висвітлив еволюцію розвитку та сучасні тенденції експозиційного дизайну.

А.Л. Гельфонд у своєму навчальному посібнику «Архітектурне проектування громадських будівель і споруд» аналізував принципи формування громадської архітектури та як соціальні, економічні та культурні фактори впливають на формування вигляду будівель. В його роботі можна знайти інформацію про окремі вузли, приміщення та будівлю в цілому.

Постановка завдання. Мета даного дослідження – дослідити і визначити передумови виникнення музеїв, основні принципи формування музейного інтер'єру, проаналізувати досвід проектування та будівництва будівель, виявити сучасні тенденції функціонально-планувальних та архітектурно-композиційних рішень цих об'єктів.

Основний матеріал і результати. Історія виникнення музеїв, як своєрідних громадських інститутів, що задовольняють потреби наукового, культурного, політичного, економічного характеру йде в глибоку старовину. Попередники музеїв з'явилися на тому етапі розвитку людського суспільства, коли предмети-оригінали, взяті з природи і суспільного життя, стали зберігатися не в утилітарних господарських цілях, а як документальні, меморіальні свідоцтва та естетичної цінності.

Колекціонування походить із глибокої давнини. В Африці і на островах Океанії археологи знайшли залишки колекції предметів релігійного культу епохи неоліту. Починаючи з II тис. до н. е. в Урі та інших містах Двोरіччя писарі збирали літературні й наукові тексти, написані клинописом на глиняних табличках. Так виникли приватні та царські бібліотеки, найбільша з яких належала асирійському царю Ашшурбанапалу (VII тис. до н. е.) і нараховувала більше 30 тис. табличок.

Але яскраво і повномасштабне феномен колекціонування вперше розкрився в античну епоху. У ті давні часи було закладено основні напрями філософської думки, створено науку як окрему сферу культури, здійснено відкриття світового значення в області архітектури і скульптури, покладено початок європейському театру, розроблено найважливіші політичні категорії – громадянин, демократія, особистість, а грецька і латинська мови лягли в основу сучасної наукової термінології. Не стало виключенням і поняття “музей”, а також і вся сфера античного колекціонування.

«Музей» із давньогрецької означає “місце, присвячене музам”. Пізніше муз почали вважати покровительками мистецтв і наук, які дарують творче натхнення. Як союз в ім'я служіння Аполлону і музам створювалася, наприклад, близько 385 р. до н.е. академія – знаменита філософська школа Платона, яка об'єднала у своїх стінах різноманітні науки. У ній було святилище муз – мусейон, а для здійснення необхідних обрядів на кожен день місяця із числа слухачів призначались “служителі муз” і “той, хто приносить священні жертви”. Мусейон існував і при філософській школі Аристотеля. Нерідко мусейони ставали центрами свого роду літературних спільнот, слугуючи місцем не лише поклоніння муз, але й проведенням творчих змагань поетів. Зразком античного музею став мусейон в Александрії.

Античний світ не створив музею в звичному для нас розумінні цього слова, проте окремі елементи того, що сьогодні прийнято називати "музейною діяльністю", вже були присутні в Стародавньому Римі. Тут здійснювався жорсткий нагляд за станом храмів, громадських споруд і предметів, що знаходилися в них [8].

Елементи найдавніших "протоекспозицій" музеєзнавці знаходять в інтер'єрах давньогрецьких храмів, в яких ритуальні предмети можна в сучасному сенсі сприймати як зачатки експозиції; у виставках товарів на продаж, церемоніях військових триумфів Стародавнього Риму, коли слідом за колісницею триумфатора несли, а потім залишали на деякий час для загального огляду військові трофеї, твори мистецтва, захоплені в супротивника і т.п. Репрезентативні "виставки" коштовних речей влаштовували правителі в дні прийому важливих гостей для демонстрації свого багатства і значущості [3].

Різноманітні збори зберігалися у візантійських соборах і монастирях, а потім (з XIII ст.) у середньовічних соборах Франції, Італії, Німеччини та інших країн (предмети, приналежність яких приписувалася "священним особам" нового християнського пантеону, церковне начиння, ікони, рукописи і т. п.). До епохи Відродження відноситься поява в Європі музеїв, яким були вже властиві деякі наукові функції, що було пов'язано, зокрема, з Великими географічними відкриттями, а також з потребами розвитку науки і виробництва. Багато мандрівників, вчених, поетів і художників стають колекціонерами, збирачами медалей, монет, каменів, скульптури, картин, рукописів та інших предметів античної культури. Слідом за приватними особами колекціонерством займаються й представники знаті - королі і папи. Велику популярність набувають палацові збори - кунсткамери, Мюнц-кабінети, натураль-кабінети, в яких зосереджувалися природничонаукові, етнографічні та історико-художні рідкості [5] [9].

З'явилися і перші описи музеїв, а також музеологічні теоретичні твори. До цього ж часу відносяться збори пам'яток античного мистецтва у Флоренції (Л. Медічі, XV ст.), Римі (Ватиканські музеї, XVI ст.), Дрездені (Августа Саксонського, XVI ст.) та ін. У цю епоху і пізніше в XVII -XVIII ст. відбувається поступове становлення експозиції як форми існування музею [1].

В "універсальних" музеях цього часу збиралися воедино різні дива і реліквії, "дивовижні витвори природи і людини", але, як зрозуміло, ні про яку наукову концепцію виставки тут не йшлося. Можна навести яскравий приклад – 1581 року Франческо I Медічі, пристрасний колекціонер і справжній знавець, наказав перенести в Уффіці найбільш цінні предмети сімейної колекції з палаців і вілл, а розташовані на другому поверсі адміністративні служби видалити. З цього часу будівля Уффіці стала музеєм, у зв'язку з чим були зроблені значні перебудови. Вперше в історії музейної справи були створені спеціальні виставкові приміщення. Однією з перших була створена "галерея статуй", для оформлення якої запросили групу флорентійських художників. Перекриття стелі були розписані вигадливими орнаментами, гротесками, створеними за античними зразками, стіни прикрашені шпалерами. Відкрита тераса в Уффіці була зашклена і також пристосована для показу творів мистецтва.

У XVII-XVIII ст. формуються численні приватні колекції - історичні, археологічні, природничі, мистецтвознавчі, багато з яких частково в XVIII ст., а головним чином у XIX ст. лягли в основу державних національних музеїв.

Проте виникнення перших виставок і в нашому розумінні слова експозицій відбулося в Європі в XVIII столітті за часів епохи Просвітництва. На цих перших виставках демонструються твори мистецтва для аристократії. У той же час формується нова концепція музею - ідея публічного музею. У музеях довгий час не існувало поділу на "фонди" і "експозицію". Тільки до кінця XIX століття в процесі зростання і розширення музейних зібрань відбувається виділення з них "демонстраційних колекцій", тобто експозицій (тимчасових або постійних). Одним із прикладів усвідомленого і цілеспрямованого формування експозиції є "Віденська імператорська галерея", де картини були розвішані по хронології створення, за національними школами, а не за декоративними якостями [5].

Можна зазначити, що музеї виникли як заклади для збереження та демонстрації цінних артефактів історичного значення. З часом вони еволюціонували в культурні центри, що відображають різноманітні сфери знань. Виникнення музеїв було пов'язане з бажанням суспільства зберегти спадщину та передати її майбутнім поколінням. Цей розділ наголошує на важливості музеїв як місць, де можна пізнати історію, культуру та наукові досягнення, і показує, як вони стали не тільки архівами, але й витворами мистецтва самі по собі.

Створення експозиції та концепції сучасного музею. На початку ХХ-го століття посилюються об'єктивні потреби у розвитку музею, зростанні музейної мережі з освітньо-виховними та науковими функціями. Найбільш розвинену мережу музеїв у світі мають (на початок 1970): США (близько 2000 музеїв), Італія (понад 1200), Франція (близько 1000), Великобританія (понад 900).

На початку 70-х рр.. у світі налічувалося понад 12 тис. музеїв. Музеї світу об'єднуються міжнародними організаціями. У складі ЮНЕСКО є Міжнародна рада музеїв (ІКОМ) [5].

В кінці ХХ-го століття складаються передумови для переосмислення принципів експозиційної побудови. Цьому сприяє в першу чергу: зміна сприйняття експозиції глядачем; сучасна музезнавча концепція експоната; велика виставкова практика, яка є на цей час [10].

Мистецтво музейної експозиції, за останні роки остаточно утвердилося у статусі самостійного і самоцінного жанру творчості, обумовлено багатьма сучасними естетичними і загальнокультурними передумовами. Воно значною мірою визначилося загальнокультурною ситуацією, зміною соціокультурного замовлення суспільства і передусім загальними художніми та архітектурними концепціями [6].

Експозиційна творчість є нічим іншим, як середовищною творчістю. У її завдання входить комплексне створення "концептуально" зумовленого середовища, органічно включає в себе певне співвідношення ряду компонентів - тематики, архітектури, декорування, дидактичного матеріалу. Цей ряд компонентів, об'єднаний єдиним задумом несе велику кількість інформації і є одним з головних каналів музейної комунікації. Все разом і є сучасним поняттям музейної експозиції.

Сучасна експозиція відрізняється масштабністю: експозиція може розташовуватися на великих просторах, включати в себе архітектурні комплекси, також може включати в себе певний театральний сюжет, сценарій, тобто тяжіє до театру, фільму, сюжетної дії. У цій ситуації експонат, який мав протягом вже двох-трьох століть головне значення, набуває глобального значення, включаючись в різні рівні розуміння сенсу експозиції. Крім того, в сучасних експозиціях також використовуються прийоми сучасного образотворчого мистецтва - колаж, ассамбляж в рамках постмодернізму [6].

Створення концепції музею є одним з напрямків науково-дослідницької роботи. Концепція готується в першу чергу шляхом музезнавчих досліджень, адже саме вони формують нові знання в галузі теорії і методики збору, зберігання, обробки і використання музейних предметів. Розробка концепції передбачає всебічне обґрунтування цілей і задач створення, функціонування і розвитку музею, а також шляхів і методів їх реалізації.

Етапи процесу створення концепції музею

Таблиця 1.

Етапи процесу створення концепції музею	
1 ЕТАП	Визначення мети і завдань
2 ЕТАП	Визначення профілю музею
3 ЕТАП	Характеристика і комплектування фондів
4 ЕТАП	Проектування експозиції
5 ЕТАП	Проектування художнього оформлення

Функціонування музею та основні принципи формування музейного інтер'єру.

Функціонування музею значною мірою залежить від середовища, яке його оточує. Визначення мети і завдань витікає з суспільного призначення музею, тобто з його соціальних

функцій. Так, зокрема, поруч зі згаданою вище однією з основних соціальних функцій музею - документування, історично усталеними є зберігання, науково-дослідна, інформаційна й освітньо-виховна. Вони визначають характер діяльності музею в конкретній соціально-культурній ситуації.

Світова музейна архітектура другої половини ХХ століття поступово почала відходити від стереотипу музею-палацу. Реакцією на змінність експозиції стала категорична відмова архітекторів від фіксованих просторів та поява тотально недиференційованих експозиційних просторів [9].

До того часу приміщення музеїв, місць збереження одвічних цінностей, проектувалися як монументально "вічні" споруди, часом з дуже довговічних та коштовних матеріалів. Архітектурна думка під час будівництва таких об'єктів реалізувалася до дрібних деталей - від елементів декорування інтер'єрів до замовляння меблів.

Музеї і виставкові комплекси являють собою унікальні споруди, тому до їх ідейно-художніх якостей висуваються особливо високі вимоги. Цим вимогам, в першу чергу, відповідає принцип єдності прекрасного і доцільного. Архітектурно-просторова побудова музеїв і виставкових павільйонів повинно сприяти розкриттю тематики їх споруд, технологічних процесів, які в них відбуваються, планувальних структур [7].

Великий замкнутий простір експозиційних залів, їх особливі системи освітлення (в основному верхнє освітлення природним світлом в поєднанні з штучним підсвічуванням) визначили для більшості музеїв і виставок традиційно великі глухі зовнішні площини огорожувальних конструкцій. Зберігаючи таку зовнішню архітектурну форму, їх образні і художні характеристики виявлялися в безлічі варіантів об'ємно-планувальних композицій, зовнішнього оформлення з використанням різних елементів архітектурного декору і творів монументального мистецтва, оздоблювальних робіт та ін [4].

Основні принципи формування музейного інтер'єру

Таблиця 2.

Основні принципи формування музейного інтер'єру	
Освітлення	Від правильно організованого освітлення музеїв залежить сприйняття відвідувачами експонатів. Завдяки світлу виявляється форма твору мистецтва, його фактура, колір. Акцентне освітлення підкреслює унікальність кожного експоната, особливості інтер'єру приміщення, створює приємне для відвідувача світлове середовище. Індивідуальне підсвічування кожного твору мистецтва надає можливість впливати на емоції людини, занурити її в ту чи іншу епоху

Колористична гама		Ряди елементів просторових форм експозиції можуть бути побудовані в основних колірних напрямках: - ахроматичному (від білого до чорного); - хроматичному в теплій гамі (жовтий - помаранчевий - червоний з їхніми проміжними відтінками) і в холодній гамі (зелений - синій - фіолетовий з їхніми проміжними відтінками); - двох додаткових кольорів (синій - помаранчевий, зелений - червоний, фіолетовий - жовтий). Носіями кольору в музейній експозиції є різні експонати, стенди та архітектурні елементи інтер'єру. Колористична обробка простору частіше досягається введенням одного активного колірної фону. Таким фоном можуть стати підлога і стеля.
Планування		Організацію видів діяльності музею і усіх функціональних процесів, що проходять у будівлі музею, можна співвіднести з такими основними функціональними блоками: • вхідна група приміщень; • експозиційна частина; • кінолекційна зала; • адміністративні, робочі і підсобні приміщення, бібліотека; • лабораторії і майстерні; • фондосховища; • технічні приміщення.

Незважаючи на відмінності в призначеннях музеїв і виставок, а також різноманіття їх архітектурно-планувальних рішень, все ж принципові засади планувальних структур, складу і взаємозв'язків приміщень за деяким відмінністю мало чим відрізняється один від одного. Планувальні рішення цих споруд будуються відповідно до основних технологічних вимог, що виключає перетин зустрічних потоків [2].

Найбільш поширеними графіками руху потоків є рух по поздовжній схемі, що являє собою послідовний перехід з одного залу експозиції в інший, а також по кільцевій, коли рух потоків йде по замкнутому колу (рис.1) [4].

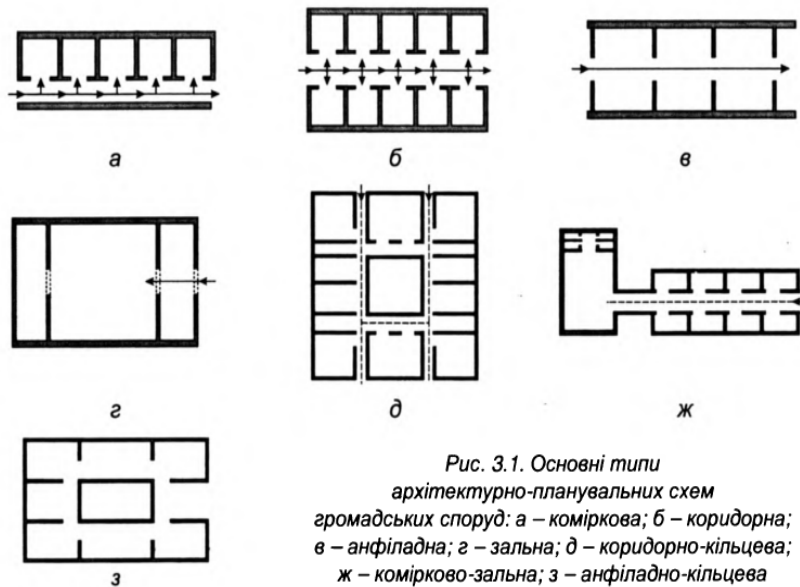

Рис. 3.1. Основні типи архітектурно-планувальних схем громадських споруд: а – коміркова; б – коридорна; в – анфіладна; г – зальна; д – коридорно-кільцева; ж – комірково-зальна; з – анфіладно-кільцева

Рис. 1. Основні типи планувальних схем музеїв: а – коміркова; б – коридорна; в – анфіладна; г – загальна; д – коридорно-кільцева; ж – комірково-зальна; з – анфіладно-кільцева

Робота сучасного музею потребує:

- визначення місця і ролі музею в сучасному суспільстві (громаді);
- перетворення музею на центр громадської активності;
- контролю громадськості за діяльністю музею;
- співпраці з органами місцевого самоврядування;
- роботи з благодійними фондами та неурядовими громадськими організаціями;
- об'єднання зусиль держави та громадськості задля розвитку музейної галузі;
- співробітництва з міжнародними організаціями, центрами для активізації виставкової роботи і ознайомлення мешканців краю з культурами народів світу;
- впровадження інноваційних підходів у музейному менеджменті;
- рекламу музейного комплексу через засоби масової інформації, видання афіш та листівок, проспектів та буклетів, календарів тощо.

Розглянуто основні принципи формування музею, які передбачають створення комфортного середовища для відвідувачів, що сприяє зосередженості на експонатах та підвищує їх естетичне й пізнавальне сприйняття. Одним із ключових аспектів є правильна організація простору музею, з урахуванням логічної послідовності та хронології експозицій, що допомагає відвідувачам легше розуміти представлену інформацію. Висвітлюється значення естетичної компоненти музейного інтер'єру, де освітлення та кольори відіграють важливу роль у створенні атмосфери та настрою, що підтримують цілі та ідеї музею.

Дослідження художніх музеїв країн Європи. *Музей сучасного мистецтва Кіасма* (Центр візуальної культури Кіасма) - один з найбільш відвідуваних музеїв Гельсінкі та й самої Фінляндії.

Будівлю проектували і планували протягом 40 років. Вона була відкрита для публіки навесні 1998 року. Це один з найяскравіших і сучасних музеїв Фінляндії (рис. 2). Він був побудований за проектом американського архітектора Стівена Холла і вважається однією з кращих його робіт. Назва музею прямо пов'язана з архітектурною концепцією і формою будівлі. "Хіазми", в перекладі з грецької означає "перехрещення". Так називають те місце головного мозку, де частково перетинаються волокна зорових нервів.

Музей Кіасма - воістину грандіозне місце, яке є символом культурного обміну, що показує принципово новий підхід до мистецтва сучасності.

Крім виставок, тут показують виступи театру "Кіасма", роботу творчих майстерень та проходять семінари та лекції.

Рис. 2. Музей сучасного мистецтва Кіасма

Музей Леопольда (нім. Leopold Museum) - художній музей у складі Музейного кварталу у Відні, Австрія.

Музей Леопольда відкрився 21 вересня 2001 року в ході створення віденського культурного ареалу Музеумсквартір, що займає по своїх розмірах восьме місце в світі. На його урочистому відкритті був присутній президент Австрійської Республіки Томас Клейстіль. Будівля у формі прямокутника, площею в 12600кв.м, облицьований білим черепашником, побудована за проектом архітектурного бюро Ortner & Ortner. Вхід в музейний будинок оформлений парадними сходами шириною в 10м. Підлоги виставкових залів викладені дубовим паркетом, а всі видимі декоративні металеві деталі виконані з покритою патиною латуні (рис. 3).

Рис. 3. Музей Леопольда

Музей Брандхорста (Museum Brandhorst) у Мюнхені, Німеччина - відкрився для публіки 21 травня 2009 року. Він став частиною ареалу мистецтва (Kunstareal) - кварталу музеїв в районі Максфорштадт. Проектом зайнялися берлінські архітектори Луїза Хаттон і Мартін Зауербрух. Нова будівля органічно вписалася в архітектуру навколишніх старовинних вулиць. Вона вийшла яскравою і позитивною, завдяки унікальному облицюванню фасаду. На панелях зовнішніх стін закріпили 36000 багатобарвних керамічних стрижнів. Стіни музею здалеку виглядають пофарбованими в пастельні тони, але зблизька унікальний фасад грає веселкою яскравих фарб (рис. 4). На створення музею витратили 120 млн. євро.

У будівлі відкриті три просторих виставкових зали з високими стелями, з'єднані сходами. Прозорий дах впускає всередину багато світла. Загальна площа музею – 3200 кв. м. Галереї оформлені в стриманих білих тонах; підлоги покриті паркетом з датського дуба. У

залах обладнані спеціальні зони відпочинку - меблі для них розроблялися дизайнерами за спеціальним замовленням.

Рис. 4. Фасад Музею Брандхорста

Національний музей мистецтв XXI століття - МАХХІ (МАХХІ - Museo nazionale delle arti del XXI secolo) - національний музей сучасного мистецтва в Римі, Італія.

Національний музей мистецтв XXI століття - МАХХІ - відкрився в Римі в травні 2010 року. Крім виставкових залів МАХХІ оснащений конференц-залом, бібліотекою, майстернями, залами для проведення різних заходів. Музей складається з двох підрозділів, "МАХХІ Art" і "МАХХІ Architecture", які повинні збирати, зберігати, вивчати і популяризувати актуальні напрямки в образотворчому мистецтві та архітектурі . Відразу після відкриття римляни прозвали музей "макарониною" (рис. 5).

Будівля музею, будівництво якої обійшлося в 150 мільйонів євро, побудована за проектом відомої архітекторки Захи Хадід. Це найбільше спорудження з усіх нею спроектованих на сьогоднішній день. Зведення спіралевидної бетонної споруди площею в 27 тисяч квадратних метрів тривало 11 років. Основою для побудови послужив комплекс казарм Монтелло - їх фасад став головним для МАХХІ: там розташований його парадний вхід. Казарми не відрізнялися особливими архітектурними достоїнствами. Від них залишився один лише пересічний класичний фасад.

Рис. 5. Національний музей мистецтв XXI століття – МАХХІ

У 2010 році Римський музей сучасного мистецтва МАХХІ отримав премію Стірлінга (Великобританія) за краще архітектурне оформлення.

Центр Помпиду-Мец (фр. Le centre Pompidou-Metz) - музей сучасного мистецтва в місті Мец, Франція. Є філією паризького Центру Жоржа Помпиду.

Перший камінь музею був закладений 7 листопада 2006, і 12 травня 2010 року він був відкритий для відвідувачів. Будівля музею відрізняється оригінальною формою даху. Центр Помпиду-Меє є найбільшим музеєм Франції за розміром виставкових площ за межами Парижа. Щорічно музей відвідують близько 550 000 відвідувачів.

Японський архітектор Сігеру Бан, який переміг у конкурсі разом з французом Жаном де Гастін, вибудував величезний музей, який, тим не менш, справляє враження абсолютної невагомості. Архітектор Сігеру Бан відомий тим, що ось уже чверть століття використовує в будівництві легкі і мобільні конструкції.

Цього разу він наклав музейну споруду майже прозорим гігантським капелюхом у мереживі дерев'яних крокв, хвилясті поля якої зв'язали всі частини музейного комплексу (рис. 6).

Рис. 6. Центр Помпиду-Меє

Головним візуальним елементом самої будівлі музею, як уже зазначалося, є його дах площею 8000 кв. м. Ця споруда складної криволінійної форми на оригінальному дерев'яному каркасі з покриттям з склотканини і тефлону.

Дах майже не залежить від архітектури і структури музейного будинку з бетону і скла, але, в той же час, її напівпрозорий "звід" видно з багатьох приміщень.

Перший поверх музею вміщує, крім вестибюля з обов'язковими кафе і магазином, також і "головний неф" (форум) - масштабний виставковий простір заввишки 10 метрів. Тут можна експонувати дуже великі роботи, що було великою проблемою навіть для Парижа

На ліфті, укладеному в 77-метрову вежу, можна піднятися в три галереї (площею 1150 кв. м. кожна) - 80-метрові паралелепіпеди, поставлені зі зміщенням один на одного. Усередині них немає додаткових опор, що дозволяє найкращим чином розміщувати експозиції. Торці кожного з блоків заklenі, і в ці панорамні вікна-вітрини ніби "заглядають" пам'ятки Меє.

На самому верху будівлі розташовані оригінально оформлений ресторан, оглядова галерея і аудиторія. Інтер'єр музею пристосований для будь-яких трансформацій і експериментів, його складна структура дозволяє купувати ті чи інші форми залежно від поточної експозиції і програми заходів.

Мистецький арсенал у Києві, Україна - це проект, ініційований експрезидентом України Віктором Ющенком з метою створення культурно-мистецького та музейного Комплексу європейського рівня.

"Мистецький арсенал" бачиться як вікно в Україну для світу і вікно у світ для України. Це новий мистецький майданчик, відкритий для імпровізацій та імпрез, який ще не є заангажований жодним мистецьким проектом і обумовлений лише стінами старого Арсеналу. Площа будівлі Мистецького Арсеналу - 50 000 кв.м.

Будівля, в якій розташували комплекс "Мистецький арсенал", знаходиться в стінах арсеналу, який був побудований в 1783-1801 рр. за проектом генерала-поручика Івана

Меллера (рис. 7). Цікаво, що Меллер проєктував будівлю, з урахуванням її можливого перепрофілювання, так як писав про свою роботу: "Настане час, і ви побачите, що я побудував цей будинок не для фортеці, а для людей" [12].

Рис. 7. Мистецький арсенал

З початку XIX століття в будівлі арсеналу знаходилися військові склади, майстерні з ремонту зброї і кінної амуніції, кузня. Протягом XX століття будівля використовувалася для військових потреб за своїм прямим призначенням.

Цей колосальний інтер'єр, який вже сам по собі є довершеним витвором мистецтва і практично не поступається знаменитому Арсеналу в Венеції. У такому просторі - величому і водночас шляхетно-старовинному - будь-яка картина, інсталяція, вистава виглядатиме набагато краще, ніж в будь-якій іншій унормованій і облаштованій галереї.

Висновки до розділу. У цьому розділі були досліджені художні музеї країн Європи кінця XX початку XXI ст. та виділено основні принципи їх архітектурного та дизайнерського проєктування.

Висновки. Розкрито історію виникнення музеїв – від колекціонування предметів в античні часи до сучасних видовищних будівель зі збереженням історії, мистецтва, науки. За останні роки музеї перетворилися зі зберігачів статичних виставок на динамічні інституції, які активно взаємодіють зі своїми відвідувачами. Ця еволюція стала можливою завдяки розвитку технологій, зміні підходів до взаємодії з аудиторією та появі нових форматів музейного досвіду. Одним із ключових напрямків еволюції музеїв стало активне залучення відвідувачів до виставок. Традиційні статичні експозиції поступово витісняються інтерактивними елементами, що дозволяють глядачам стати активними учасниками музейного процесу. Зазначено зміну функцій та ролі музеїв у сучасному світі. Вони стають не тільки місцями зберігання та показу колекцій, а й центрами культурного та освітнього життя. Музеї активно співпрацюють з громадськістю, проводять різноманітні заходи, лекції, майстер-класи та інші форми освіти. Вони стають платформами для обміну ідеями, дискусій, наукових досліджень і співпраці з іншими культурними установами.

Література

- [1] Байдахер Фрідріх. Загальна музеологія / За ред. Зеновія Мазурика; Пер. з нім. Х. Назаркевич, О. Лянґ, В. Лозинського. - К.: Літопис, 2005.
- [2] Бонамі З. А. Літературний музей і суспільство // Музеєзнавство. Музеї світу: зб. науч. праць / НДІ культури. М., 1991.
- [3] Власюк Г.М., Зосимович О.Ю., Хададова М.В. Музеєзнавство та архівна справа: Навч.-метод. посіб. - Житомир: ЖДПУ імені Івана Франка, 2006.
- [4] Жигульські З. Музеї світу. Введення в музеєзнавство. М., 1989.
- [5] Калугина Т.П. Художественный музей как феномен культуры. - СПб., 2001.

- [6] Музейна справа та музейна політика в Україні ХХ століття. - К.: Златограф, 2004.
- [7] Музейне проектування / Відп. ред. А. А. Щербакова; Упоряд. А. В. Лебедев. М., 2009.
- [8] Салата О.О. Основи музеєзнавства: навчально-методичний посібник / О.О. Салата. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015.
- [9] Сотникова С.И. Музеология: Учеб. пособ. - М.: Дрофа, 2004.
- [10] Стецюк О.В. Розвиток мережі музейних закладів у системі туристичної інфраструктури Карпатського регіону // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету (Географія). - Тернопіль, 2006. - № 1.
- [11] Шидловський І. В. Історія музейної справи та зоологічних музеїв університетів України / за ред. Й. В. Царика / І.В. Шидловський. – Л. : ЛНУ ім. Івана Франка, 2012.
- [12] ТОП-20 головних визначних пам'яток Києва. Режим доступу: <https://topnews.kiev.ua/culture/2018/04/08/81898.html> (дата звернення 12.09.2022).

References

- [1] Baydacher Friedrich. General museology / Ed. Xenovia Mazurika; Trans. with him X. Nazarkevich, O. Liang, V. Lozynskiy. - K.: Lytopis, 2005.
- [2] Bonami 3. A. Literary Museum and Society // Museum Studies. Museums of the world: coll. science works / Research Institute of Culture. M., 1991.
- [3] Vlasyuk H.M., Zosimovich O.Yu., Khadadova M.V. Museology and archival work: Teaching method, manual. - Zhytomyr: Zhdpu named after Ivan Franko, 2006.
- [4] Zhigulski 3. Museums of the world. Introduction to museology. M., 1989.
- [5] Kalugina T.P. The art museum as a cultural phenomenon. - St. Petersburg, 2001.
- [6] Museum business and museum policy in Ukraine of the 20th century. - K.: Zlatograf, 2004.
- [7] Museum design / Rep. ed. A. A. Shcherbakova; arrange A. V. Lebedev. M., 2009.
- [8] Salad O.O. Basics of museology: educational and methodological guide / O.O. Salad. – Vinnytsia: Nilan-LTD LLC, 2015.
- [9] Sotnikova S.I. Museology: Textbook. allowance - M.: Drofa, 2004.
- [10] Stetsyuk O.V. Development of the network of museum institutions in the system of tourist infrastructure of the Carpathian region // Scientific notes of the Ternopil National Pedagogical University (Geography). - Ternopil, 2006. - No. 1.
- [11] Shidlovskiy I. V. History of museum affairs and zoological museums of universities of Ukraine / edited by Y.V. Tsaryka / I.V. Shidlovsky – L.: LNU named after Ivan Franko, 2012.
- [12] TOP-20 main sights of Kyiv. Access mode: <https://topnews.kiev.ua/culture/2018/04/08/81898.html> (access date 09/12/2022).

EVOLUTION AND DEVELOPMENT OF MUSEUM BUILDINGS

Kurbatova M.,

Student, Department of Architecture of Buildings and Structures,
mariiakurbatova19@gmail.com

Dunaevskiy E.,

Assistant, Department of Architecture of Buildings and Structures
dunaevski.abs@odaba.edu.ua, ORCID: 0000-0003-4053-8000

Dunaievskia A.,

Applicant for the degree of Doctor of Philosophy,
assistant of the Department of Architecture of Buildings and Structures,
sokolovaabs@odaba.edu.ua, ORCID: 0000-0002-7876-0558

*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. Museums are not just places where valuable artifacts of historical significance are stored and exhibited. They are true masterpieces of architectural art and places that win the hearts of visitors with their internal organization and aesthetic expression. The article examines the phenomenon of spectacular buildings, focusing on museums that fascinate with their architectural solutions and interior design. The author examines the emergence of the first museums as institutions that store and display artifacts of historical significance. The author reveals how over time museums have become not only places of preservation of valuable things, but also cultural centers that reflect social and intellectual achievements. The further evolution of museums has led to the emergence of incredible architectural creations that have become real spectacles of the museum world. The article explores various concepts used in the creation of modern museums.

The functionality of the museum and the basic principles of museum interior design are considered. The importance of the aesthetic components of the museum interior is highlighted, showing how lighting and colors play an important role in creating an atmosphere and mood that support the goals and ideas of the museum. Attention is paid to the establishment of the art of museum exposition in recent years as an independent and valuable genre of creativity. All of these aspects allow museums to remain relevant and engaging for audiences. They fulfill an important mission of preserving cultural heritage and provide an opportunity to enjoy art and history in a unique way. Museums continue to amaze us with their beauty and intellectual richness, revealing to us the greatness and diversity of the world.

Keywords: : museum architecture, spectacular buildings, art, museum interior.

ПАРАЛЕЛІ В ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІЙ ПРАКТИЦІ АРХІТЕКТУРИ ЖИТЛА ЗАХІДНОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО АВАНГАРДУ

Діденко К.,

доцент кафедри Основ архітектурного проектування,
yekaterina.didenko@gmail.com, ORCID:0000-0003-2567-686X

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

Анотація. Статтю присвячено паралелям у практиці експериментів західного та українського авангарду в сфері житлової архітектури 1920-х – початку 1930-х років. Розглянуто соціально-житлові ранньомодерністські архітектурні концепції столичного Харкова як приклад поєднання авангардних радянських концепцій формування нової суспільної свідомості та західних концепцій стосовно житлової архітектури. В дослідженні виявлено основні загальносвітові тенденції в архітектурі житла 1920-х – 1930-х років та показано особливості реалізації авангардних концепцій натхнених як загальносвітовими тенденціями, так і радянськими наративами створення нової людини та нового суспільства, використовуючи архітектуру як інструмент.

Ключові слова: житлова архітектура, соціожитлові концепції авангарду, український авангард, столичний Харків.

Вступ. Столичний Харків відомий як експериментальна площадка для розбудови всесвітньо-відомих ранньомодерністських комплексів, був лабораторією створення нової людини для формування нового суспільного життя. Новий адміністративний центр з його унікальними житловими кварталами, де поєдналися концепції «будинку-комуни» та «житлового-комбінату», а також поселення, що базувались на концепції «міста-саду» та велике індустріальне «соцмісто» ХТЗ становлять інтерес не тільки як твори видатної художньої якості, але як цікаві соціально-типологічні експерименти, пов'язані з ідеєю створення нової людини та суспільства. Розбудова соціально-житлової інфраструктури столичного Харкова відбувалась не тільки під впливом авангардних радянських концепцій формування нової суспільної свідомості, а також і західних архітектурно-містобудівних концепцій. Саме на початку 1920-х рр. питання забезпечення житлом населення починають включатися у політичний дискурс. Архітектура та містобудування розглядаються як головний інструмент вирішення соціальних проблем, що у наступні роки переросте у тенденцію як на території Європи та США, так і у радянській Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема творчих та ідейних зав'язків архітектури заходу та радянського авангарду підіймається в дослідженнях час від часу, але як правило це стосується зав'язків із архітектурними зразками радянської Росії [4,5,8,9,12], що не сприяє повному розумінню паралелей між авангардними радянськими концепціями та загальносвітовими тенденціями. Інтернаціональні взаємозв'язки та їхній вплив на новаторську архітектуру радянської України у 1920-ті – на початку 1930-х років описано в роботах українських дослідників [1,10,11], але необхідно формування більш повного розуміння, додаючи аспекти та накопичуючи приклади. Оскільки архітектура України 1920-х – поч. 1930-х рр. стала яскравим прикладом втілення не тільки радянських ідеологічних парадигм та символів, а і залучила західні тенденції, які були виразно проявлені в архітектурі столичного Харкова, а житлова архітектура стала одним з інструментів соціально-політичного дискурсу та символічним відтворенням ранньомодерністських ідей та концепцій, то важливість і актуальність розкриття цієї теми не викликають жодних сумнівів.

Постановка завдання. Стаття має на меті простежити паралелі в експериментальній практиці західної та української архітектури житла столичного Харкова. Згідно вищезазначеній цілі поставлені наступні завдання:

- Виділити загальносвітові тенденції у архітектурі житла у 1920-і – 1930-і рр.;
- Виявити особливості реалізації авангардних концепцій в умовах розбудови житлової інфраструктури столичного Харкова.

Основний матеріал і результати.

Загальносвітові тенденції у архітектурі житла у 1920-і – 1930-і рр. У двадцять роки ХХ ст. культурні відносини між радянською Україною та європейськими країнами були різнобічними. Незважаючи на розбіжності у політичних та ідеологічних поглядах, були присутні спільні загальносвітові тенденції у архітектурі житла у 1920-і – 1930-і рр., суттєві для розуміння процесів, що відбувалися у будівництві столичного Харкова.

Харків, що був столицею у 1920-х – поч.1930-х рр. став експериментальною площадкою, де були втілені найбільш передові ідеї архітектури українського авангарду, що сформувалися на тлі як радянських так і загальносвітових тенденцій, які ми роздивимося далі.

Соціалізація містобудування та архітектури житлових комплексів. Хоча перші спроби соціальних ініціатив у сфері містобудування та будівництва житла робилися ще у ХІХ ст., періодом дійсного розквіту соціального будівництва та містобудування став саме міжвоєнний період. Руйнування міст у час Першої світової війни призвели до гострого дефіциту житла ще в передвоєнний час. Тому відновлення житлового фонду повинно було поєднуватись з його кількісним збільшенням. Крім того війна трансформувала геополітичну картину світу, трансформувала й міжнародні відносини, а також й соціальну структуру суспільства. Руйнування декількох імперій: Російської, Австро-Угорської та Пруської – спричинило встановлення нових політичних систем, які носили соціалістичний характер. На території Радянського Союзу, в Німеччині, в Угорщині, та у «Червоному Відні» уряд робив особливий акцент на соціальному будівництві. Це стимулювало розвиток подібних програм і в інших країнах світу.

В радянській Україні як і в інших країнах, що були утворені після руйнування імперій, соціальні конфлікти загострилися із особливою силою. Жовтневий переворот у Росії привів до громадянської війни, революція у Німеччині, що сталася у листопаді 1918 р. також спровокувала нові воєнні дії. Безлад і репресії розпочалися й у новостворених після розпаду імперій країнах: у Фінляндії, Болгарії, Венгрії. Атмосфера у суспільствах країн-переможниць теж була далеко неспокійною. В Італії, наприклад, страйки супроводжувалися посиленням ролі соціалістичних політичних організацій. Окремі з цих недовгих прокомуністичних рухів змінили диктатури: режим М. Хорті в Угорщині (1920-1944), фашизм Б. Муссоліні в Італії (1922-1943), які в свою чергу отримували популярність в широких масах за рахунок висування соціальних програм, які були конкурентоспроможні відносно до комуністичних ідей загальних рівності й достатку. У той же час у деяких капіталістичних країнах (наприклад, у Франції та Англії) партії соціалістичної й комуністичної спрямованості грали велику роль й періодично очолювали місцеві адміністрації.

Після першої світової війни значну частину житлового фонду було зруйновано, дефіцит житла був повсюдно, що приводило до того, що зменшувалася різниця між заробітною платою та платою за оренду. Навіть заможні шари населення втрачали доступ до вільного ринку нерухомості. В багатьох країнах Європи уряд вживав заходи для боротьби з подорожчанням житла. У 1917 р. було заморожено ціни на оренду у Голландії, у 1918 р. – у Італії. Однак часто обмежувальні міри призводили до зменшення вкладення приватних капіталів у дешеве будівництво і навіть житло середньої вартості, й залишила економічно вигідним коштовне будівництво, якого не торкалася політика цінового максимуму. Хоча умови ліквідації наслідків руйнувань нівелювали гостроту питання про приватну власність й проблема висувала як пріоритетне рішення саме централізоване втручання. У реальності все ж житлове будівництво в умовах капіталізму залишалось у сфері приватних ініціатив (саме

до цього періоду відноситься все ширше розповсюдження будівельних товариств) чи муніципалітетів.

У 1920-і рр. питання забезпечення житлом населення отримує статус соціально-політичного та архітектура починає розглядатися як інструмент вирішення соціальних завдань. Економічні плани будівництва дешевого житла входили як основні пункти до програм соціалістичних та лейбористських партій. Повсюдно створювались, розповсюджувались та знаходили своє значення будівельні кооперативи, розроблялися програми фінансування для громадських організацій, адміністрацій й приватних підприємців та активно підтримувались вкладення в житлове будівництво. У середині 1920-х рр. у Європі здійснилася найбільша кількість соціальних реформ, включаючи містобудівні проекти. Соціальні ініціативи у містобудуванні торкалися не тільки будівництва житла, а й створення інфраструктури (шкіл, ринків, поштових відділень, пралень тощо).

Житлове будівництво для різних прошарків населення. Житлове питання та будівництво масового житла у міжвоєнні роки стало однією з найважливіших тем в усіх індустріалізованих країнах й стосувалося як низьких так і середніх прошарків населення, для яких було розгорнуто пошуки нової типології житла. Крім того, виник новий тип житла «для заможних», що знаходився під впливом новітньої тенденції функціоналізму.

У великих західних містах у 1920-і – 1930-і рр. все більш посилювалась соціальна диференційованість їх території, основою для якої був перед усім дохід. Найбідніші прошарки населення було переселено з історичних центрів на периферію, але в той же час все більш чітко оформлюються периферійні райони для середнього класу й райони приватних вілл для найбільш забезпечених шарів населення.

Нові райони соціального й доступного житла міжвоєнного часу в структурному плані були достатньо різноманітними: використовувалися як перевірені містобудівні схеми, так і нові, та мали різне розташування відносно історичного центру та промислового виробництва. В окремих випадках будинки доступного житла з'являлися як точкова забудова у вже існуючих районах. Нові принципи організації житлових комплексів та нова типологія реалізувалися як правило в європейських країнах у експериментальних районах для незаможного населення. Це було пов'язано як з підвищеним інтересом архітекторів до даного питання, так і з увагою влади до необхідності нових стратегій економічності будівництва та відносною незалежністю від споживчої кон'юнктури. Основними замовниками були міські адміністрації, організації, що були зацікавлені в покращенні умов своїх службовці та держава. Будівництво здійснювалося кооперативами чи приватними фірмами, що отримували допомогу від держави або муніципального управління.

Повсюдним й одним з найпопулярніших типів проектування селищ доступного житла, який зачепив свідомість архітекторів багатьох країн, як до Світової війни та і в перші роки після неї був «місто-сад». Спочатку він являв собою не тільки характерне планування, а й увесь процес організації будівництва, його економічні й соціальні аспекти. У Англії у воєнні роки тип міста-саду знайшов державну підтримку. У 1915 р. Р. Енвін (1863-1940) [1,3] створює села для героїв – селища для робітників військових підприємств в Гретне й Істригсі при новій фабриці вибухових речовин. Заселена смуга простягнулася на 9 миль вздовж залізної дороги від Дорнока через Гретну до Лонгтауна. Після цього у 1918 р. в межах діяльності Національного комітету міст-садів розробляється п'ятирічна програма будівництва міст-садів [12], що мала на меті включення цієї програми у державний план післявоєнної реконструкції, яку було направлено на встановлення промисловості та збільшення житлового фонду країни.

У 1920 р. було зареєстровано товариство з будівництва міста-саду Уеліна, який повинен був продовжити досвід вже зведеного Летчворту (1903) й виправити всі його вади. Над проектом забудови працював Р. Унвін, який разом з Б. Паркером став одним з ведучих практиків упровадження та популяризації міста-саду. За генеральним планом міста-саду Уелін поділялося на житлову та промислову частини, межею розділу були залізничні путі. Центральною віссю промислової частини став широкий бульвар з двома рядами зелених

насаджень, які закінчувалися на півдні громадським центром, який контрастував зі звивистим плануванням вулиць житлової частини. Були передбачені численні зелені території – парк, спортивні та дитячі майданчики, школи з прилягаючими до них територіями. В 1929 р. поблизу Манчестера було зведено місто-супутник Візеншо [3] за проектом Б. Паркера, що у перспективі було розраховано на 100 тис. осіб. Однак економічна незалежність цих міст була лише частковою, успіх їх було забезпечено більш близькою, ніж у випадку Летчворту, відстанню до великого міста, а реалізація програми на загальнодержавному рівні виявилася неможливою.

Перехід від одно-двох поверхових будівель до багатопверхових будівель. Тип селища, що пов'язано з великим містом громадським транспортом й надалі продовжував бути популярним й у середині 1920-х рр., але з економічних причин малоповерхове будівництво, що складалася з окремих будинків на 1-2 сім'ї поступилося місцем будинкам з великою поверховістю й плануванню з більш високою щільністю. У наслідок розвитку будівельної техніки малоповерхова типологія районів соціального житла втратила свою економічну перевагу перед багатопверховою.

Так, наприклад, у Франції селища побудовані Громадським відділом житла департаменту Сени (OPHS) в голові з Анрі Селльє, починаючи з 1921 р. демонструють перехід типології забудови від окремих до багатоквартирних будинків: Булонь, Шампінї, Шарантон, Шатене-Малабрі, Женевійє, Ле Ліла, Мезон-Альфр, Ле Плессі-Робінзон, Ле Пре-Сан-Жерве, Стен, Сюресн, Ванв, Вітрі. Селище Н.В.М. Ля Мюетт в Дрансі неподалік від Парижу (Ежен Бодуен та Марсель Лодс, 1933) являє собою комбінацію висотної та маловисотної забудови (4 й 16 поверхів) та економічне планування житла. Такий самий принцип було реалізовано в проекті робітничого міста Вільжюїф А. Люрса (1933) [3,12]. Треба сказати, що у Франції, завдяки діяльності місцевих адміністрацій, найбільші масштаби отримує будівництво житлових районів, головним чином соціального характеру. З 1912 р. у Франції було дозволено муніципалітетам напряму займатися проблемою муніципального житла; таким чином при кожній місцевій адміністрації було створено свій відділ дешевого житла. Найбільш важливі реалізації міжвоєнного часу у французьких приміських районах були здійснені саме завдяки місцевому управлінню, серед яких було немало адміністрацій соціалістичного й комуністичного напрямку. Це дозволяло розвивати й місцеву інфраструктуру, зводити будівлі побутового обслуговування та соціального характеру. Серед них були: селище Булонь Біанкур (арх. Т. Гарньє), театр-ринок в Кліші (арх. Е. Бодуен, М. Лодс, Ж. Пруве), школа ім. К. Маркса у Вільжюїф (арх. А. Люрса), а також було відчинено різні соціальні служби, в тому числі, медичні диспансери.

Серед ініціатив Лондонської обласної ради (LCC) було котеджне селище «героїв війни» на 90 тис. жителів з типовою забудовою та системою соціального обслуговування Беконтрі у Дагенхемі, в 19 км від центру Лондона.

У Голландії участь держави в основних проектах для суспільної користі було розпочато ще у середині XIX ст. У 1920-і рр. ця країна була одним з європейських лідерів з проектування соціального житла, в чому важливу роль грають архітектори авангарду (Я. Ауд, робітниче селище Кіфкок у Роттердамі, 1926).

Житло з обслуговуванням. У рамках пошуків нових типів житла у 1925-1930 рр. неподалеку від Франкфурта по проекту представника архітектури авангарду Е. Майя було зведено 15 тис. квартир на 50 тис. осіб, а також будинки побутового обслуговування. Комплекси на 1200-1500 осіб включали в себе як односімейні будинки, так й будинки-комуни. Архітектор проектував також меблі й фурнітуру («Франкфуртська кухня», 1929), що максимально ефективно вирішували проблему малометражних квартир. Завдяки журналу «Новий Франкфурт» («Das Neue Frankfurt»), що виходив у 2-й пол.1920-х рр., цей досвід отримав світову популярність та робота Майя, присвячена забезпеченню житлом широких мас населення, зацікавила архітекторів Радянського Союзу (куди його й було запрошено працювати у 1931 р.). Взагалі, зі сторони радянського союзу житлове будівництво та будівництво мікрорайонів, якими в Німеччині займалися Б. Таут, О. Хеслер, В. Гропіус і Е.

Май, викликало особливий інтерес, і не тільки в технічному і функціональному, але й в соціальному аспекті. Рішення житлового питання було центральною темою при обміні досвідом. Коли народний комісар з питань освіти Анатолій Луначарський під керівництвом Бруно Таута оглядав мікорайон Хуфайзен (Hufeisensiedlung) в районі Брітц (Britz), він сказав: «Це побудований соціалізм» [4]. Б. Таут відіграв важливу роль посередника у відносинах між Німеччиною і Радянським союзом.

Ще одним будинком, що був дуже схожим за структурою на будинок-комуну є «Будинок холостяків» у Берліні (1929, арх. Г. Шарун).

Житлові будівлі з обслуговуванням були частково реалізовані завдяки школі Баухаузу. У 1922 – 1923 рр. було створено типовий проект будинку та його меблювання, який було відкрито для відвідування в якості постійної виставки. Строчна забудова, блоковані будинки, будівлі сектору обслуговування більшої поверховості, односімейні будинки викладачів на периферії (було реалізовано тільки один зразковий односімейний будинок за проектом Г. Мухе) являли модель селища економічного житла.

Житло з обслуговуванням в середині 1920-х рр. отримує розповсюдження. Особливо масштабним воно стає у Відні, де соціалістичний уряд розгортає широку політику будівництва соціального житла (Gemeindebauten). Застосовувався тип «hof» – трьох-чотирьохповерхові будинки, що утворювали своїм розташуванням замкнутий двір. Karl Marx Hof (арх. Карл Ехн, 1927-1930), вміщує 1 325 (за іншими джерелами 1318) квартир від 30 до 60 кв. м. з загальною площею 156 тис. кв. м. Взагалі було реалізовано 10 найбільших комплексів Червоної Відня налічували в цілому 11 570 квартир, в тому числі: Зандлейтн Хоф – 1587; Енгельсхоф – 1467; Карл-Маркс-Хоф – 1325; Карл-Зейц-Хоф – 1273; Мітлінгерхоф – 1136; Рабенхоф – 1109; Джордж-ВашінгтонХоф – 1084; Зідлунг-Фрайхоф – 1014; Ам-Лааер-Берг – 846; Вільдгансхоф – 82930. Як ці споруди, так і будинки більш скромного розміру тяжіли до традиційного для Відня планування з внутрішнім двориком «hof» [5].

У будинках, зведених після реалізації першої будівельної програми 1923 р. площа 75% квартир становила всього 38 кв. м, решта 25% пішли зовсім недалеко – 48 кв. м. Друга програма 1928 р підвищила цей показник суто косметично: тепер загальна площа більшості квартир становила 40 кв. м, менша частина мала площу від 49 до 57 кв. м. Характерно і те, що організація простору в нових віденських квартирах від Соціал-демократичної Партії відрізнялася традиціоналізмом. У невеликих квартирах загальною площею до 48 кв. м було всього дві кімнати: велика кухня, слугувала одночасно вітальною, і спальня. Зразок не потрібно було винаходити: так само з двох кімнат склалися квартири в довоєнних дохідних будинках, в яких жило більшість віденських робітників. При практичному втіленні програми 1928 р типове планування зазнала лише одна істотна зміна - кухня була виділена в окрему маленьку кімнату. Відсутність ванни та душу в новому житлі Червоної Відня компенсувалося активним розвитком комунальних служб, до яких належали громадські лазні, автоматизовані пральні, дитячі садки та дитячі майданчики, медичні та стоматологічні клініки, бібліотеки та лекційні зали. Правда похвалитися повним набором таких установ могли тільки найбільші житлові комплекси. Таким, наприклад, був символ Червоного Відня - знаменитий Карл-Маркс-Хоф, в якому на 5000 жителів припадало дві пральні, два дитячі садки, молодіжний гуртожиток, бібліотека, дитяча консультація, стоматологічна клініка, лікарня, аптека, пошта, а також численні кафе, магазини і зали зборів [5]. Лазні були далеко не в кожному комплексі, і багатьом жителям нових будинків Червоної Відня доводилося користуватися традиційними міськими лазнями.

Житлові комплекси з соціально-побутовим обслуговуванням зводилися й у Англії. У 1920-і – 1930-і рр. у роботі технічних відділів Лондонського графства починає використовуватися поняття «neighborhood units» – квартали з населенням від 4 до 10 тис. осіб й розподіленням побутових послуг у радіусі 10-15 хвилин пішки від центру.

Особливості реалізації авангардних концепцій в умовах розбудови житлової інфраструктури столичного Харкова та зовнішні впливи на формування концепцій/моделей.

Ряд авангардних концепцій і/або моделей житлових структур було сформовано протягом столичного періоду Харкова. Формування цих концепцій може бути розглянуто в контексті основних тенденцій соціалізації архітектурно-містобудівної західної практики і вибудовано в паралелі з етапами розробки цих концепцій в столичному Харкові. Етапи, протягом яких розроблялися концепції, можна умовно вистроїти у такій послідовності: некритичне запозичення західних буржуазних моделей («місто-сад»), спроби соціальної інноватики, натхненні класикою утопічного соціалізму (будинки-комуна як перевтілення фаланстеру); конструювання нових функціонально-просторових моделей як засобів реалізації соціальної доктрини (житлові комбінати); соціально-економічне винахідництво в контексті галузевого планування (соцмісто). Практична перевірка моделей, що створювалися на кожному з етапів, ставала стимулом для нових пошуків [1].

У 1923-1925 рр. для будівництва перших робочих селищ було залучено модель «міста-саду», що набула поширення в Європі й Америці. Зокрема, цю модель було застосовано Фордом для забезпечення кваліфікованих робітників на випадок економічної кризи. Модель «міста-саду», яку було створено соціологом-утопістом Е. Говардом на рубежі XIX-XX ст., znana архітекторам ще до революції та поселення якої функціонували в Західній Європі (Берліні, Дрездені, Дюссельдорфі, Летчворті, Харборні, Римі, Хілверсумі та ін.) у перші повоєнні роки надихала і українських радянських архітекторів [1, 3]. Перші кроки у житловому будівництві було зроблено при будівництві робочих селищ в Харкові в 1923 р. (одно-двоповерхові будинки від заводу ВЕК на Московському проспекті та вул. Плеханівській, будинки в селищах Червоний Жовтень і Червона Баварія). Центром такого поселення був, зазвичай, виробничий чи промисловий об'єкт, що забезпечував населення робочими місцями. Він визначав необхідну кількість робітників і службовців, був джерелом суспільно-культурного життя поселення.

В середині 1920-х рр. архітектори роблять перші спроби втілити в життя концепцію будинку-комуни, яка бере свій початок від ідей соціалістів-утопістів, перш за все Ш. Фур'є, про створення фаланстера, з максимальним усупільненням побуту. Концепція «будинку-комуни» робила рішучий крок до колективізації та індустріалізації побуту. В її основу було покладено ідею про максимальне вивільнення часу для особистісного саморозвитку. Необхідність в будівництві такого житла обґрунтовувалася гострою житловою кризою, умовами жорсткої економії коштів, а також необхідністю відмови від пережитків старого і переходу до нового побуті. Увагу було зосереджено на пошуку економічних планувальних рішень, що відповідали духу колективізму – мінімалістські житлові осередки без ванних кімнат, з загальними кухнями і санвузлами на поверсі (або з кухнями-нішами і індустріальними сантехнічними кабінами), зате з великими приміщеннями для колективних занять і культурного дозвілля. Прання, миття та приготування їжі виносилися в банно-пральні комбінати і фабрики-кухні, згруповані в окремий функціональний блок.

Період 1927-1934 рр. тісно пов'язаний з концепціями житлового комбінату і соцміста. З 1927 р. обсяги будівництва в СРСР різко збільшуються; можливості для цього створювала централізація управління і проектування в поєднанні з повним одержавленням виробничих потужностей. При всіх галузевих відомствах і великих промислових підприємствах створюються проектно-будівельні кооперативи. На цій новій організаційно-виробничій основі в к. 1920-х рр. Харкові починається масштабне будівництво «житлових комбінатів». Житлові комбінати, як і будинки-комуни, представляли собою великі комплекси, які об'єднували в єдиній структурі житло і підприємства побутового і соціально-культурного обслуговування – не тільки їдальні і фабрики-кухні, лазні і пральні, магазини першої необхідності, але також клуби, бібліотеки-читальні, дитсадки-ясла та школи.

Відмінністю концепції житлового комбінату від попередньої було нове розуміння цільового призначення. З процесів індивідуального розвитку, на яких було зосереджено проектування будинків-комун, увагу було перенесено на процеси суспільного виробництва. Житловий осередок став розглядатися як частина великого технологічного комплексу.

По-перше, щоб жінки нарівні з чоловіками були залучені у виробництво, їх треба було вивільнити від домашньої роботи – завдяки громадським їдальням, фабрикам-кухням, пральням, хімчисткам тощо. По-друге, держава прагнула взяти на себе важливу функцію виховання дітей – від ясел і дитячих садів, шкіл і будинків-інтернатів цілодобового перебування до технікумів і вузів. Відділення дітей від сім'ї і занурення їх в систему «наукового виховання» мали максимально прискорити формування нової людини, вільної від «пережитків капіталізму».

Послідовною реалізацією цієї програми повинні були сприяти житлові комбінати (комплекси «укрупненого житла»), які пропагувалися в журналі конструктивістів «Сучасна архітектура» (СА) [6].

Проектування і втілення житлових комбінатів у Харкові в 1925-і – 1930-і рр. має прямі аналогії з появою аналогічних об'єктів в Москві (1927-1930 рр.) і у Відні (1919-1934 рр., період так званої «Червоного Відня»). У столиці Австрії муніципальна влада, керована соціал-демократами, з 1919 р. приступила до реалізації своєї програми житлового будівництва. Початкові ідеї забудови ґрунтувалися на концепції міст-садів, але незабаром змінилися ідеєю будівництва «суперблоків» з загальними пральнями, дитячими садками, бібліотеками, майстернями і магазинами. За десять років в «суперблоках» було створено 65 тис. квартир; всього було побудовано десять великих комплексів – Зандлейтн Гоф; Енгельсгоф; Карл-Маркс-Гоф; Карл-Зейц-Гоф; Мітлінгергоф; Рабенгоф; Джордж-Вашингтон-Гоф; Зідлунг-Фрайгоф; Ам-Лааер-Берг і Вільдгансгоф [5].

Ідея «соціалістичного міста» була по часті перенесенням робочої схеми організації буття у житловому комбінаті на просторовий масштаб цілого міста. Це стосується цільової функції сприяння суспільному й особистісному розвитку, створенню «нової людини». З іншого боку, соціалістичне місто створювалося як додаток до промисловості, як «місто в системі єдиного народно-господарчого плану» (Б. Єрофалов) [7], як інфраструктурний, забезпечувальний об'єкт при виробництві. Подібність завдань підкреслювалася навіть назвою – житловий комбінат «Новий Харків», – яку початково мало селище ХТЗ Містобудівники та архітектори тут вирішували завдання раціонального розміщення на території міста об'єктів розподільчої системи та їх зв'язку з житлом, розрахункового розподілу (графіків руху, інтенсивності та ін.), питань достатньої кількості і потужності об'єктів обслуговування. Цей тип розселення і обслуговування при виробництві, став складовою частиною програми розвитку індустріального комплексу Харкова.

Таким чином, розбудова соціально-житлової інфраструктури столичного Харкова відбувалася не тільки під впливом авангардних радянських концепцій формування нової суспільної свідомості, а також і західних архітектурно-містобудівних концепцій.

У будівництві робітничих селищ була спроба реалізувати ідею міста-саду англійського соціолога-утопіста Е. Говарда і концепцію будинку-комуни, що бере свій початок від ідей перших соціалістів-утопістів. Відповідно до ідеї «міста-саду» було побудовано котеджні селища для робітників заводу «Електросила-1» на вул. Плеханівській і паровозного заводу на пр. Героїв Харкова. В середині 1920-х рр. у Харкові було споруджено 2 будинки-комуни, один з них на 2000 мешканців (1925 р., арх. В. Троценко). Це був багатосімейний будинок-гуртожиток коридорного типу з загальними кухнями і санітарними вузлами на поверхах.

У соціально-житловій інфраструктурі адміністративно-урядового комплексу знайшла застосування модерністська концепція житлового комбінату, створена ідеологами ОСА (Об'єднання сучасних архітекторів). Відповідно до цієї концепції, було побудовано житловий район за Будівлею Державної Промисловості. Освоєння території почалося з 1927 р., забудова складалася із 5ти – 7ми поверхових житлових будинків з розвиненим комплексом обслуговування. Серед них «Червоний промисловець» (1929–1930 рр., арх. С. Кравец), «Будинок Спеціалістів» (1934–1936, арх. Л. Леміш), комплекс «Новий побут» (1929-1930 рр., арх. М. Покірний) та ін. Подібні типологічні моделі набули поширення також у Німеччині, Польщі, але найширше в Австрії у період «Червоного Відня».

При проектуванні індустріального комплексу на проспекті Героїв Харкова реалізовано модель соціміста, яка не має аналогів в Європі. Цю соціально-житлову програму була органічно поєднано з наймасштабнішою реалізацією урбаністичної моделі лінійного міста. Соцімісто ХТЗ побудоване за проектом групи архітекторів під керівництвом П. Альошина. Харківське лінійне місто виникло раніше відомих концептуальних пропозицій Н. Мілютіна, з якими воно має спільних попередників, зокрема відому модель лінійного міста для Мадрида А. Сорія-і-Мата.

Висновки:

1. Встановлено загальносвітові тенденції у містобудуванні та будівництві житла у 1920-і – 1930-і рр., суттєві для розуміння процесів, що відбувалися у будівництві столичного Харкова:

- соціалізація містобудування та архітектури житлових комплексів;
- залучення знань з інших видів наук (статистики, економіки, юриспруденції, соціології та ін.);
- перехід від одно-двох поверхових будівель до багатоповерхових будівель;
- прагнення до зведення дешевого житла, індустріалізація та стандартизація;
- залучення приватних капіталів до будівництва житлових комплексів;
- на початку 1930-х рр. розпочинається повсюдна стагнація архітектурного й містобудівного проектування (характер будівельних ініціатив змінюється у сторону більшої репрезентативності, а первинна роль житлового будівництва переходить до громадських споруд та об'єктів інфраструктури).

Відзначено також подібність між архітектурно-містобудівними концепціями: тяжіння до концептуальних рішень, близьких до «міста-саду» на початку 1920-х рр., та пошуки нової типології житла (іноді малогабаритного) з обслуговуванням; створення концепцій будинку-комуни та житлового комбінату.

2. У 1920-і рр. формування архітектурно-містобудівних концепцій в радянській Україні проходило у переклику з основними соціальними ідеями архітектурно-містобудівної практики заходу у такій послідовності: некритичне запозичення західних «буржуазних» моделей - «місто-сад», спроби соціальної інноватики, натхненні класикою утопічного соціалізму - «будинку-комуна» як перевтілення фаланстеру; конструювання нових функціонально-просторових моделей як засобів реалізації соціальної доктрини - «житлові комбінати»; соціально-економічне винахідництво в контексті галузевого планування - «соцімісто». Практична перевірка моделей, що створювалися на кожному з етапів, ставала стимулом для нових пошуків.

Література

- [1] Діденко, К.В. Соціально-житлові програми в архітектурі столичного Харкова (1917-1934) [Текст]: дис... канд. архітектури / К.В. Діденко. – Х., 2019. – 236 с.
- [2] Didenko C., Bouryak A., Antonenko N., Residential housing in Kharkov (Ukraine) 1920-1935. ZARCH Journal of interdisciplinary studies in architecture and Urbanism. Spain, 2016. № 5, pp. 68 – 85
https://scholar.google.com/scholar?oi=bibs&hl=uk&cites=9277670225027054670&as_sdt=5
- [3] Тельман И. Города-сады в Англии. Коммунальное хозяйство. 1922. №8-9.
- [4] Заливако А. Связь авангардной архитектуры Германии и Советской России. Moscow – Berlin: Interchanges and Heritage of the 20th Century
- [5] Борисенко М. Ю. Красная Вена для Красной Москвы. URL:
<https://cyberleninka.ru/article/v/krasnaya-vena-dlya-krasnoy-rossii>.
- [6] Гинзбург М. Я. Конструктивизм как метод лабораторной и педагогической работы. Современная архитектура. 1927. № 6
- [7] Ерофалов Б. Л. Постсоветский город. Киев; Тольятти: Издательский дом А.С.С; НИИТИАГ, 2002. 112 с.; 54 схемы; 14 илл.

[8] Вяземцева А. Г., Основные тенденции градостроительства стран Европы и Америки в 1920-1930-е гг. Советское градостроительство 1917-1941. Москва: Прогресс-Традиция, 2018. С.1003-1055.

[9] Радянське містобудування. 1917-1941. Кн. 1 і 2. [відп. ред. Ю. Л. Косенкова]. Москва: Прогрес-Традиція, 2018. 1491 с.

[10] Василенко Л. Г. Интернациональные взаимосвязи и их влияние на новаторскую архитектуру УССР в 1920-е, начале 1930-х годов: автореф. дис. на соискание степени канд. Архитектуры. Москва, 1991. 24 с.

[11] Смоленська С. О. Архітектура авангардного модернізму в Україні. Генеза та спадщина: Дис.... док..арх., Харків, 2017.

[12] Frampton K. Modern Modern Architecture: A Critical History / Kenneth Frampton. – London: Thames & Hudson Ltd, 1980. – 324 p.

References

[1] Didenko, K.V. Socio-Residential Programs in the Architecture of the Capital Kharkiv (1917-1934) [Text]: dissertation ....kand.architecture / K.V. Didenko. - Kharkiv, 2019. - 236 p.

[2] Didenko C., Bouryak A., Antonenko N., Residential housing in Kharkov (Ukraine) 1920-1935. ZARCH Journal of interdisciplinary studies in architecture and Urbanism. Spain, 2016. № 5, pp. 68 – 85

https://scholar.google.com/scholar?oi=bibs&hl=uk&cites=9277670225027054670&as_sdt=5

[3] Telman I. Garden cities in England. Communal economy. 1922. №8-9.

[4] Zalivako A. Connection of avant-garde architecture of Germany and Soviet Russia. Moscow - Berlin: Interchanges and Heritage of the 20th Century.

[5] Borisenok M. Yu. Red Vienna for Red Moscow. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/krasnaya-vena-dlya-krasnoy-rossii>.

[6] Ginzburg M. Ya. Constructivism as a method of laboratory and pedagogical work. Sovremennaya architectura. 1927. № 6

[7] Yerofalov B. L. Post-Soviet city. Kiev; Togliatti: A.S.S Publishing House; NIITIAG, 2002. 112 p.; 54 schemes; 14 illustrations.

[8] Vyazemtseva A. G., Main tendencies of urban development in Europe and America in 1920-1930-ies. Soviet urban development 1917-1941. Moscow: Prograss-Tradition, 2018. С.1003-1055.

[9] Soviet urban planning. 1917-1941. Books 1 and 2. Moscow: Progress-Traditsiya, 2018. 1491 с

[10] Vasilenko L. G. International interrelations and their influence on the innovative architecture of the Ukrainian SSR in the 1920s, early 1930s: author's thesis for the degree of Candidate of Architecture. Moscow, 1991. 24 с.

[11] Smolenska S. O. Arkhitektura avant-garde modernizmu v Ukrainy. Genesa ta spadshchina: Dis.... D.Arch., Kharkiv, 2017.

[12] Frampton K. Modern Modern Architecture: A Critical History / Kenneth Frampton. – London: Thames & Hudson Ltd, 1980. – 324 p.

EXPERIMENTAL PRACTICE PARALLELS IN THE HOUSING ARCHITECTURE OF THE WESTERN AND UKRAINIAN AVANT-GARDE**Didenko K.,**Associate Professor of the Department of Fundamentals of Architectural Design,
yekaterina.didenko@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2567-686X*O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv*

Abstract. The article is devoted to the parallels in the practice of experiments of the Western and Ukrainian avant-garde in the field of residential architecture of the 1920s and early 1930s, case study is Kharkiv early modernist residential architecture. The article examines the social and residential early modernist architectural concepts of the metropolitan Kharkiv as an example of a combination of avant-garde Soviet concepts of forming a new social consciousness and Western concepts of residential architecture. It was in the early 1920s that the issue of housing began to be included in political discourse. Architecture and urban planning were seen as the main tool for solving social problems, which in the following years would become a trend in Europe and the United States, as well as in Soviet Ukraine.

The study identifies the main global trends in residential architecture of the 1920s and 1930s and shows the peculiarities of the implementation of avant-garde concepts inspired by both global trends and Soviet narratives of creating a new person and a new society using architecture as an instrument. In the 1920s. the formation of architectural and urban planning concepts in Soviet Ukraine was in line with the main social ideas of the architectural and urban planning practice of the West in the following sequence uncritical borrowing of Western "bourgeois" models - "garden city"; attempts at social innovation inspired by the classics of utopian socialism - "house-commune" as a reincarnation of the phalanster; designing new functional-spatial models as a means of implementing social doctrine - "residential combines"; socio-economic invention in the context of sectoral planning - "social city". Practical testing of the models created at each stage became an incentive for new searches.

Keywords: residential architecture, social and residential concepts of the avant-garde, Ukrainian avant-garde, metropolitan Kharkiv.

ТЕОРІЯ АРХІТЕКТУРИ. РЕСТАВРАЦІЯ ПАМ'ЯТНИКІВ
THEORY OF ARCHITECTURE.
RESTORATION OF MONUMENTS

КОНЦЕПЦІЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ АРХІТЕКТУРНОЇ СПАДЩИНИ НА ПРИКЛАДІ МІСТА ОДЕСА

Мержієвська Н.Ю.,

к.арх., доцент кафедри Архітектури будівель та споруд,
natalia.merzhiievska@gmail.com

Суханов В. Г.

док.т.н., директор Архітектурно-художнього інституту,
Vl.g.sukhanov@gmail.com, ORCID 0000-0002-5831-2811

*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. В останні роки в Україні набуває популярності внутрішній туризм. Безліч агенцій влаштовують тури вихідного дня або просто одноденні подорожі до визначних місць. Українці радо відвідують історичні місцевості, музеї, купують сувеніри та готові вкладати кошти у місцеву економіку, побудовану на туристичній привабливості історичних маєтків, фортець та парків. Вирішення інфраструктурних проблем (неполагоджені дороги, відсутність якісного туристичного продукту, прийняттого готелю та кафе тощо) має не лише сприяти соціально-економічному розвитку населеного місця, а й стати запорукою сталого розвитку тих самих об'єктів культурної спадщини.

У статті коротко розглянуто концепцію щодо збереження пам'яток архітектури в країні та сучасний стан і тенденції розвитку у сучасному світі історичних готелів, а саме розташованих у пам'ятках архітектури та історичних будівлях, які формують історичний облік та привабливість міста.

Ключові слова: історичні готелі, асоціація історичних готелів, культурний туризм.

Вступ. Об'єкти культурної спадщини, що знаходяться на території України, в межах її територіального моря та прилеглої зони охороняються державою. Охорона об'єктів культурної спадщини є одним із пріоритетних завдань органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Збереження і відновлення архітектурної, історичної та культурної спадщини має велике значення для розвитку міст, регіонів і країни в цілому. Показовим прикладом цьому є підхід і досвід Європейських країн. У цих країн багата і всесвітньо відома архітектурна, культурна та історична спадщина, високий рівень освіти, високі стандарти життя, екологічність і високі технології, що і стало основною конкурентною перевагою в світі.

Сучасне уявлення про реконструкцію, реставрацію та охорону пам'яток не обмежується увагою лише до видатних пам'яток архітектури, але й до історико-культурної спадщини містобудівного середовища. Пам'ятка архітектури - це творіння, яке має історичну, наукову, художню та культурну цінність, яка зберегла достатню повноту архітектурних форм, які підлягають охороні або реставрації. Головною метою реставрації пам'ятки є збереження історичної достовірності (автентичності) [1].

Насправді пам'яток архітектури та містобудування (саме вони визначають обличчя наших міст) в Україні значно більше, але багато з них із різних причин не потрапили до офіційних списків. Списки ці називаються "Державний реєстр нерухомих пам'яток" (Держреєстр) [1].

Культурна спадщина України могла б стати предметом гордості, міжнародного престижу та розвитку туризму. Реставровані пам'ятки архітектури могли б значно покращити

міське середовище, зробили б його більш комфортним, людяним. І всім відомо, як зберігають спадщину в інших країнах.

Мета статті. При вирішенні проблеми збереження історичної спадщини та використання її з сучасною метою, особливої важливості набуває питання взаємодії готової форми і сучасного змісту. У пропозиції про створення 4-5 зіркових готелів на базі історичної забудови виявляється фактор взаємовигідного обміну основного потенціалу історичної забудови - наявності архітектурно-естетичної привабливості і можливості її збереження за рахунок нормативної потреби в наявності цінної історико-художньої основи для такого типу об'єктів туристичного обслуговування.

Історичні готелі можуть стати першою національною готельною асоціацією, яка пропонує якісно новий сервіс на туристичному ринку: країна позиціонується як сукупність множин регіональних субкультур. Саме тому історичні готелі можуть і повинні займати певне місце в міській інфраструктурі, нести частково міські функції, і лише в такій якості, наповнені реальним життям і творчим підходом (АННЕ) [4].

Таким чином, можна сформулювати такі основні особливості історичних готелів, що входять до асоціації:

1. розміщуються в історичних будівлях і/або місцях з багатою історією, або в унікальних природних комплексах;
2. архітектура, інтер'єри, гастрономія та сувеніри є типовими саме для даного регіону;
3. середній або малий розмір, здатний забезпечити справжню гостинність і персональний сервіс;
4. потужності готелю розраховані на короткочасне перебування в ньому, оскільки розвинена готельна асоціація дозволяє організовувати для мандрівників цікаві туристичні маршрути.

Ефективність функціонування Асоціації історичних готелів заснована на поєднанні двох факторів - безумовна привабливість проживання безпосередньо в історичному місці (будівлі), пізнання його неповторного колориту як би зсередини і, одночасно, наявність можливості відчути на собі всі переваги перебування у висококласному готелі.

Ідея виявлення та організації таких підприємств дає можливість створення мережевого підходу до появи готелів високої категорії в загальній структурі розвитку туризму країни та акцентування і збереження пам'яток культури. Формування готелів високого рівня на базі історичної забудови є доцільним з точки зору збереження спадщини і готельного будівництва, включенням такого типу готелів до загальної класифікації, що існує в країні.

Проект створення національної готельної асоціації на базі пам'яток історії та культури має головною мету - відродження та збереження національної культурної традиції за допомогою її адаптації до сучасних соціально-економічних умов та можливий за європейськими прикладами.

Реалізація головної мети передбачає вирішення широкого кола завдань, основними з яких є:

- збереження і регенерація духовної спадщини і предметів матеріальної культури (історичний, архітектурно-містобудівельний, етнокультурний і природний потенціал);
- структурна зміна господарського профілю історичних поселень на користь розвитку ефективної туристично-рекреаційної системи як галузі, економічно зацікавленої у збереженні історико-культурних та природних об'єктів;
- забезпечення зайнятості та прибутку масових груп населення, що вивільняється в ході структурних реформ економіки, в тому числі пенсіонерів, домогосподарок і підлітків;
- формування позабюджетних джерел фінансування культури;
- створення високоякісного національного туристичного продукту, що є свого роду «візитною карткою» України;

- збільшення бюджетних надходжень за рахунок розширення бази оподаткування в сфері послуг, розвитку харчової, легкої промисловості та ремесел [3].

Планувальні можливості історичних кварталів Одеси з периметральною забудовою дозволяють провести оновлення і перебудову з тактовним включенням нових елементів, переплануванням та збільшенням техніко-економічних показників бічних флігелів та внутрішньоквартального простору (рис.1), при цьому зберігши високохудожній фасад центрального флігеля по червоній лінії забудови.

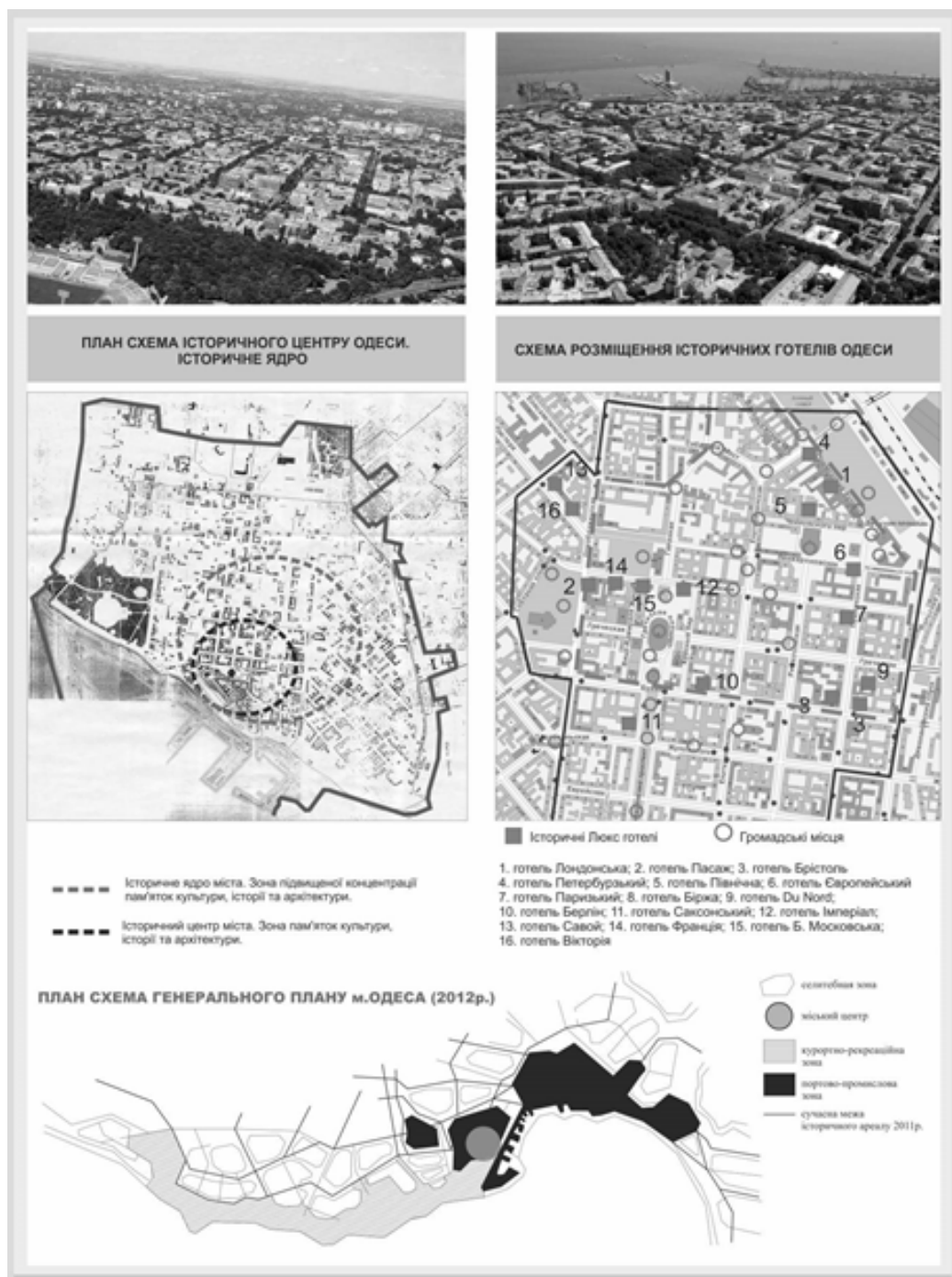

Рис.1. Схема розміщення готелів Одеси в історичному центрі міста

Історичний готель - це активна життєдіяльна частина міста, як елемент містобудівної системи і за умови доцільної експлуатації і функціонального змісту, наявності сучасного рівня комфорту, може мати важливе суспільно-культурне та економічне значення в структурі

сучасного розвитку, зберігаючи свої історичні архітектурні форми, загальну композиційно-просторову цінність історичної забудови міста (рис.2).

Рис.2. Рекомендації по створенню стратегії розвитку національної асоціації

Висновки. Отже, збереження та реставрація пам'яток архітектури може зіграти визначну роль у формуванні сучасного суспільства, як це описано відомими мислителями та літераторами, а також країна приверне увагу інвесторів та розвиватиме туризм.

Об'єкти культурної та архітектурної спадщини є важливим активами, які можуть приносити прибуток і суттєво впливати на економічний розвиток міст. Пам'ятки архітектури, культури та історії важливо зберігати по причині не тільки їхньої унікальності, а й тому що вони мають історичну й економічну цінність для держави.

Література

- [1] Закон України від 18.03.2004 № 1629-IV Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. [Текст] — Відомості Верховної Ради України, 2004, N 29, ст. 367.
- [2] Territory planning and tourism development in the coastal zone of Ukraine
T Panchenko Transfer of innovative technologies International scientific journal 15-25, 2019
- [3] Мержієвська Н.Ю. Архітектурно-планувальна реорганізація готелів 4-5 зірок в історичних будівлях центрах міста: дис.... канд. архітектури: 18.00.02/Мержієвська Наталя Юріївна, КНУБА.-К.,2013.-205с.
- [4] Панченко Т.Ф. Туристичне середовище: архіт., природа, інфраструктура: монографія, -К. Лгос,2009.176с.
- [5] WHH, - Association Historic Hotels of Europe. www.historichotelsofeurope.com. 2012.
- [6] L. D. Bozhko Architectural Heritage as a Cultural Creative Resource of Ukrainian Tourism April 2018 Culture of Ukraine, DOI:10.31516/2410-5325.060.19, License CC BY-NC-SA
- [7] <http://mari.kyiv.ua/sites/default/files/inline-images>
- [8] <http://kyiv-heritage.com/page/koncepciya-strategii-zakhistu-kulturnoi-spadschini-ukraini>
- [9] https://shron1.chtyvo.org.ua/Denysenko_Halyna_Hryhorivna/Problemy_okhorony_i_zberezhennia_vitchyznianoj_kulturnoi_spadschyny_v_suchasnomu
- [10] <http://www.dy.nayka.com.ua/>
- [11] Наталя КОНДЕЛЬ-ПЕРМІНОВА «ЗБЕРЕЖЕННЯ АРХІТЕКТУРНО-МІСТОБУДІВНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МІСТ» Київ 2009. - Вип. 6. - С. 92-116

References

- [1] Zakon Ukrayiny vid 18.03.2004 № 1629-IV Pro Zahal'nodержavnu prohramu adaptatsiyi zakonodavstva Ukrayiny do zakonodavstva Yevropeys'koho Soyuzu. [Tekst] - Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny, 2004, N 29, st. 367.
- [2] Terrytoriya planuvannya ta turyzmu rozvytku v rayonniy zoni Ukrayiny
T Panchenko Transfer of innovative technologies International scientific journal 15-25, 2019
- [3] Merzhiyevs'ka N.YU. Arkhitekturno-planuval'na reorhanizatsiya hoteliv 4-5 zirok v istorychnykh budivlyakh tsentrakh mista: dys.... kand. arkhitektury: 18.00.02/Merzhiyevs'ka Natalya Yuriyivna, KNUBA.-K.,2013.-205s.
- [4] Panchenko T.F. Turystychna sreda: arkhит., pryroda, infrastruktura: monohrafiya, -K. Lhos, 2009.176s.
- [5] WHH, - Association Historic Hotels of Europe. www.historichotelsofeurope.com. 2012 roku.
- [6] L. D. Bozhko Architectural Heritage as Cultural Creative Resource of Ukrainian Tourism April 2018 Kul'tura Ukrayiny, DOI:10.31516/2410-5325.060.19, License CC BY-NC-SA
- [7] <http://mari.kyiv.ua/sites/default/files/inline-images>
- [8] <http://kyiv-heritage.com/page/koncepciya-strategii-zakhistu-kulturnoi-spadschini-ukraini>
- [9] https://shron1.chtyvo.org.ua/Denysenko_Halyna_Hryhorivna/Problemy_okhorony_i_zberezhennia_vitchyznianoj_kulturnoi_spadschyny_v_suchasnomu
- [10] <http://www.dy.nayka.com.ua/>
- [11] Nataliya KONDEL'-PERMINOVA «ZBEREZHENNYA ARKHITEKTURNO-MISTOBUDIVNOYI SPADSHCHYNY UKRAYINY U KONTEKSTI ROZVYTKU MIST» Kyiv 2009. - № 6. - p. 92-116

THE CONCEPT OF PRESERVATION OF ARCHITECTURAL HERITAGE ON THE EXAMPLE OF THE CITY OF ODESA

Merzhiievska N.,

PhD Arch., Associate Professor, Department of Architecture of Buildings and Structures, natalia.merzhiievska@gmail.com

Sukhanov V. H.

D. Tech. Sci., Director of the Architectural and Art Institute,
Vl.g.sukhanov@gmail.com, ORCID 0000-0002-5831-2811

*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. The article briefly discusses the concept of preservation of architectural monuments in the country and the current state and development trends in the modern world of historical hotels, namely located in architectural monuments and historical buildings, which form the historical record and attractiveness of the city. The effectiveness of the functioning of the Association of Historic Hotels is based on a combination of two factors - the unconditional appeal of living directly in a historical place (building), getting to know its unique color as if from the inside and, at the same time, having the opportunity to experience all the advantages of staying in a high-class hotel. The project of creating a national hotel association on the basis of historical and cultural monuments has the main goal - the revival and preservation of the national cultural tradition by means of its adaptation to modern socio-economic conditions and is possible according to European examples. The planning possibilities of the historical quarters of Odessa with perimeter buildings allow for renewal and reconstruction with the tactful inclusion of new elements, re-planning and increasing the technical and economic indicators of the side wings and inner quarter space, while preserving the highly artistic facade of the central wing along the red line of the building. A historical hotel is an active vital part of the city, as an element of the urban planning system and under the condition of appropriate operation and functional content, the presence of a modern level of comfort, it can have an important socio-cultural and economic significance in the structure of modern development, preserving its historical architectural forms, the general compositional the spatial value of the historical buildings of the city.

Keywords: historical hotels, association of historical hotels, cultural tourism.

**ОРГАНІЗАЦІЯ ВІДКРИТИХ ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ
В МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ****Чвирова О.Є.,**аспірант кафедри Архітектури будівель і споруд,
ochvyrova@gmail.com, ORCID: 0009-0007-0791-8719**Василенко О.Б.,**док. арх., проф. каф. Дизайну архітектурного середовища,
vasylenko@odaba.edu.ua, ORCID: 0000-0002-8261-3104*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. В статті проводиться дослідження в контексті сучасної практики проектування, планування та управління громадськими просторами. Громадські простори мають різне застосування і значення у кожному мікрорайоні та населеному пункті. Участь мешканців гарантує, що характер та використання публічного простору задовольняють особливі потреби громади. Якщо простір не відображає вимоги та бажання місцевого населення, він не буде використовуватися або підтримуватися. Соціальна участь є центральним елементом для побудови безпечних і рівноправних громадських просторів. отримані наукові результати дозволяють сформулювати основні підходи до подальшого розвитку створення нових та реконструкції існуючих громадських просторів, дають можливість досконаліше розробити їх функціональну організацію через впровадження принципів та рекомендацій формування громадських просторів. Розроблені пропозиції будуть корисні для подальших наукових досліджень у цій галузі та використання в проектній діяльності. Громадські простори розвивати варто і важливо, тому що в них підтримується позитивний фізичний і психологічний стан мешканців через заняття спортом, рекреацію, спілкування; планування слід вести поетапно, не переходячи до будівництва без аналізу та обговорень із місцевими жителями; розробляючи дизайн, варто зважати на контекст навколишнього району і не проектувати те ж саме, що вже є на сусідній вулиці; слід акцентувати увагу на збільшенні зелених насаджень, зменшенні відкритих поверхонь із мощенням та обмеженні доступу авто всередину громадського простору; громадські простори потрібно поєднувати у мережу та створювати лінійні зв'язки між ними у вигляді алей, пішохідних вулиць, бульварів, бігових та вело доріжок.

Ключові слова: проектування, планування, громадські простори, лінійні зв'язки, екосистема, озеленення, полі функціональність, художня виразність.

Вступ. Постановка проблеми. Розповсюдження концепції сталого розвитку на містобудівне планування вплинуло на усі види проектування пов'язані з міськими територіями, включаючи проектування громадських просторів. Громадський простір – це територія масового місцезнаходження людей, де відбувається перетин соціальних, культурних і особистісних процесів. Це місце, яке є відкритим і доступним для всіх громадян, незалежно від статі, раси, національності, віку чи їх соціально-економічного рівня. Тематика громадських просторів приваблює багато вчених, є фундаментальні роботи у таких вчених: Гейл Я., Джекобс Д., Лінч К., Гройс Г.Б., Колмаков Є.О., Ладигіна І.В., Дубіна Н.Г., Макухін М.О.

Актуальність тематики дослідження визначається рядом невирішених питань у контексті формування міського простору, а непривабливість на одноманітність міського

середовища, зміна потреб населення, необхідність переосмислення архітектури громадських просторів. Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що на основі аналізу науково обґрунтовані методи оцінювання громадських просторів, які залишаються одним з найактуальнішим питанням теорії і практики проектування міст.

Мета дослідження. Розробка концепції організації практики проектування громадських просторів

Відповідно до поставленої мети визначилися **задачі дослідження:**

- узагальнити теоретичні та практичні досвід архітектурного формування громадських просторів;
- виявити основні фактори що впливають на архітектурне формування громадських просторів;
- запропонувати принципи архітектурного формування громадських просторів різних типів;
- сформулювати основні підходи до подальшого розвитку створення нових та реконструкції існуючих громадських просторів, дають можливість досконаліше розробити їх функціональну організацію через впровадження принципів та рекомендацій формування громадських просторів.

Практичне значення: отримані наукові результати дозволять сформулювати основні підходи до подальшого розвитку створення нових та реконструкції існуючих громадських просторів, дають можливість досконаліше розробити їх функціональну організацію через впровадження принципів та рекомендацій формування громадських просторів. Розроблені пропозиції будуть корисні для подальших наукових досліджень у цій галузі та використання в проектній діяльності.

Основний матеріал і результати. Доступність та інклюзивність якісного громадського простору – це не тільки про пандуси та відсутність бар'єрів, а і про створення середовища, у якому від самого початку рівномірно враховано інтереси різних користувачьких груп, особливо мало захищених: літніх людей та людей із обмеженими можливостями. Якісний громадський простір – це той, який відображає різноманітність та спонукає людей до спільного життя, заохочує їх бути на вулиці. Така жвавість створюється за можливості користування публічними просторами у різний спосіб. Це значить, що хороший громадський простір має представити принаймні десять способів використання. До цього переліку входять різні заняття, які люди практикують або десять причин, щоб знаходитися там – зайнятися спортом, з'їсти морозиво, погуляти із дітьми чи собакою, піти на побачення. Без достатньої кількості актуальних функцій громадські простори стають місцем проїзду чи обтяженням для локального бюджету, не пропонуючи нічого натомість забезпечити різноманіття використання за рахунок залучення різних операторів у простір або ж інтеграції із навколишніми вулицями. Приклади операторів – спорт прокат, кав'ярні, офіси або комунальні установи поруч із фасадами, які взаємодіють із громадським простором; створювати простір взаємодії, де люди можуть спілкуватися та обмінюватися думками. Добре працює із шаховими столами, амфітеатрами, фонтанами, сценами; уникати нелюдського масштабу – просторів суттєво більших за людину. У таких просторах відчувається дискомфорт та незахищеність. Великий простір брукованої площі можна ділити на 4-5 менших і надавати їм окремі функції; організувати тепле, комфортне, але регулярне та повне освітлення. Ці інструменти працюють превентивно порівнюючи з камерами спостереження; врахувати спеціальну інфраструктуру для переміщення (пандуси, з'їзди) і точкового використання (інклюзивні дитячі майданчики, кімнати мами та дитини, інклюзивні вбиральні).

Громадські простори повинні володіти такими характеристиками: просторовими, територіальними, функціональними комунікаційними, естетичними, візуальними. Основні функціональні характеристики громадських просторів:

- створення умов для різноманітних видів спілкування та громадського обслуговування жителів міст і сіл;

- забезпечення повсякденних, періодичних і епізодичних потреб життєдіяльності населення (дозвілля та відпочинок, особисте споживання товарів і послуг, духовні потреби [1].

Наразі, окрім покращення якості повітря за рахунок рослин, активно обговорюється корисний вплив висаджених у місті рослин на температурний режим. Рослини допомагають уникнути так званих “теплових островів”. “Тепловий острів” – це явище надто високих температур у населених пунктах, спричинене низькою кількістю озеленення і великою площею забетонуваних та асфальтованих поверхонь. Уникнути таких “островів” можна, якщо змінити підхід до висадження нових рослин у населеному пункті. Сучасний підхід до озеленення у громадах великою мірою вказує на цінності, що їх підтримують у розвитку просторів на місцях. Взагалі, поводження із природою показово відрізняється у різних країнах.

Чудовий спосіб заощадити щорічне фінансування та покращити біорізноманіття міста, комбінуючи рослинність за її висотою та освітленістю території; великі, високі тіністі дерева – платани, клени, робінії, липи.

Незалежно від типу клімату, головна рекомендація полягає у створенні екосистеми. Обов'язковим кроком є аналіз наявного фонду і робота із контекстом. Замість необґрунтованих насаджень, такий підхід сприяє стійкому розвитку флори без надлишкових зусиль людини [2].

Основні аспекти, на які потрібно звертати увагу при роботі з екосистемою населеного пункту:

- відповідність зеленого фонду кліматичній і фізико-географічній зоні;
- водно-зелена інфраструктура;
- урахування зміни клімату;
- остерігатись рослин, завезені з інших географічних зон. Їх чудове вміння пристосовуватись до нового середовища трансформує цілі екосистеми та витісняє природні види;
- екосистема має бути цілісною за рахунок розвитку безперервних природних ланцюгів – дерев, кущів, трави, ґрунту, води.
- екологічність і сталість.

Ознаки та ключові складові успішного громадського простору:

- орієнтований на людину як індивіда. Як тільки у громадському просторі починає переважати персональний транспорт, тоді дуже важко відстояти межі пішохода – основного користувача простором;
- має адаптивні активності у різні пори року/дні тижня/час доби;
- створює умови до використання простору різними соціальними групами, не розділяючи їх вираженими фізичними бар'єрами (парканами, огорожами);
- безпечний, дружній до вразливих груп населення – літніх людей, осіб із дітьми, дівчат-підлітків;
- включає у себе економічно ефективні в експлуатації архітектурні рішення – меблі, озеленення, мощення;
- зважений у фінансових витратах, використовує власні локальні особливості і не копіює типові рішення підрядників [3].

Історія перших лондонських скверів може послужити прикладом того, як інвестиції в загальнодоступний некомерційний, але привабливий простір дозволяють не просто окупити витрати, але також отримати істотний прибуток.

У 1775 році Френсіс Рассел, герцог Бедфорд, заснував на місці столичної резиденції своїх предків міський сквер. Великий зелений простір в міському середовищі виявився настільки популярним, що моментально вирости ціни на нерухомість в околицях Бедфорд-скверу. Усвідомивши всі вигоди, та ж сім'я заклала ще один проект - Рассел-сквер, навколо якого незабаром розмістилися фешенебельні готелі та інші громадські будівлі. Майже через два з половиною століття район Блумсбері, в якому знаходиться безліч створених на межі

18-го і 19-го століть скверів, до сих пір є одним з найпрестижніших і привабливих для життя районів Лондона (рис. 1).

Рис. 1. Блумсбері, Лондон, Великобританія

Рис. 2. Район Фолс-Крік, Ванкувер, Канада

До 50-х років минулого століття район затоки Фолс-Крік, що примикає до історичного центру Ванкуверу, був промисловим ядром міста. У 1960 році пожежа, що виникла на території деревообробної фабрики, стерла його з обличчя землі. Ідея міської влади прокласти по берегу затоки швидкісну автотрасу без обговорення з громадськістю натрапила на потужний опір впливових міських активістів. Підсумком багаторічних дебатів став Офіційний план розвитку, прийнятий в 1972 році. По ньому працюють і зараз. Причому упор в ньому робиться на максимальне розмаїття функцій, безпеку і комфорт міського середовища (рис. 2).

Тут є не тільки житло (в тому числі соціальне), але і офісні та адміністративні будівлі, а також безліч магазинів і ресторанів на перших поверхах. Сьогодні район Фолс-Крік вважається одним із найкомфортніших та привабливих місць для життя на всьому північноамериканському континенті.

Рис. 3. Сади Йерба-Буена, Сан-Франциско, США.

Історія сучасного комплексу Сади Йерба-Буена почалася більше століття тому. Колись припортова промислова територія району під назвою "На південь від ринку", зруйнована землетрусом 1906 року, привернула увагу забудовників в 1950-х роках. У процесі створення стратегії розвитку району Міське агентство з реконструкції не просто привернуло в розвиток проекту "Сади Йерба-Буена" кошти від продажу землі, податків і інвестиції. Територія ретельно планувалася таким чином, щоб максимально збільшити вартість землі, а потім використовувати отриманий прибуток для фінансування запланованих поліпшень району (рис.3).

До 1960 року чисельність населення Мадрида перевищила 2,26 млн. люд., а 1970 року - досягла 3,15 млн. люд. У 70-ті роки Мадрид, як і всі великі міста Європи, потонув в автомобілях. Автомобіль обожнювався і передбачалося, що це єдиний перспективний вид транспорту - такий собі вінець творіння людини. У Мадриді, звичайно ж, розгортається активність з автомобілізації міста. Цінність бульварів у розумінні городян зникає, на їхньому місці зводяться широкі магістралі, розвивається система підземних та наземних автостоянок. Владою Мадрида на початок 2000-х було прийнято проект серйозної реконструкції шосе. Цей проект став частиною більш масштабної діяльності щодо зміни транспортної ситуації у всьому місті. Проект Madrid Río - це близько 650 га оновленої території, яка раніше була депресивним районом Мадрида. Ось, що було на набережній Мансанарес до 2006 року і що стало після закінчення реконструкції у 2011 році (рис. 4, 5, 6, 7).

Рис. 4. Набережна річки Мансанарес до 2006 року. Іспанія

Рис. 5. Набережна річки Мансанарес, Мадрида

Рис. 6. Набережна річки Мансанарес, Мадрид

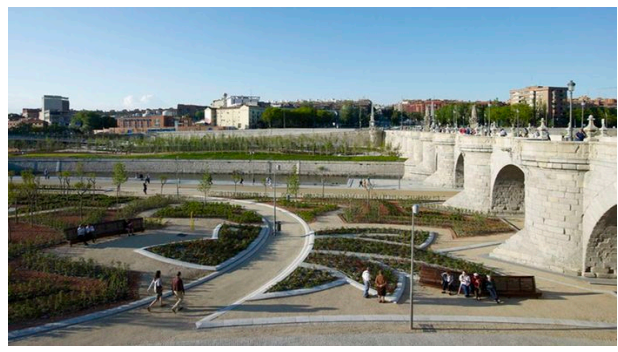

Рис. 7. Міст Толедо на річці Манасарес, Мадрид

Колись припортова промислова територія району під назвою "На південь від ринку", зруйнована землетрусом 1906 року, привернула увагу забудовників в 1950-х роках. У процесі створення стратегії розвитку району Міське агентство з реконструкції не просто привернуло в розвиток проекту "Сади Йерба-Буена" кошти від продажу землі, податків і інвестиції. Територія ретельно планувалася таким чином, щоб максимально збільшити вартість землі, а потім використовувати отриманий прибуток для фінансування запланованих поліпшень району (рис.3).

До 1960 року чисельність населення Мадрида перевищила 2,26 млн. люд., а 1970 року - досягла 3,15 млн. люд. У 70-ті роки Мадрид, як і всі великі міста Європи, потонув в автомобілях. Автомобіль обожнювався і передбачалося, що це єдиний перспективний вид транспорту - такий собі вінець творіння людини. У Мадриді, звичайно ж, розгортається активність з автомобілізації міста. Цінність бульварів у розумінні городян зникає, на їхньому місці зводяться широкі магістралі, розвивається система підземних та наземних автостоянок. Владою Мадрида на початок 2000-х було прийнято проект серйозної реконструкції шосе.

Цей проект став частиною більш масштабної діяльності щодо зміни транспортної ситуації у всьому місті. Проект Madrid Río - це близько 650 га оновленої території, яка раніше була депресивним районом Мадрида. Ось, що було на набережній Мансанарес до 2006 року і що стало після закінчення реконструкції у 2011 році (рис. 4, 5, 6, 7).

Територія, що вийшла в результаті - це: 42 км доріжок для пішоходів і людей, які займаються бігом; 30 км велодоріжок; 14 кортів для заняття великим тенісом. А також:

- стіна для скелелазіння з різними рівнями складності;
- дві спеціальні території для конькобіжців та скейтбордистів;
- два футбольні поля зі штучним покриттям для гри по сім осіб та одне поле для гри по 11 осіб;
- три поля для гри в баскетбол та футзал;
- спортивний причал для веслярів та каноїстів (коли у річці води багато) [5].

В українських містах європейські традиції переймають щосили. В Івано-Франківську, наприклад, повністю перекритий для транспорту центр. А в Чернівцях зробили пішохідною вулицю Ольги Кобилянської. Туди транспорт не пускають взагалі – посередині вулиці встановлені лавочки та ковані скульптури. Вулицю зробили місцем для прогулянок туристів і жителів міста. Ідеї по перетворенню в пішохідну також витають навколо головної вулиці Києву – Хрещатика. Поки ж часті тягучки і хаотично припарковані на тротуарах автомобілі залишаються однією з основних проблем Хрещатика. Головну вулицю столиці (на відрізок від Інститутської до Хмельницького) оголошують пішохідною тільки у вихідні та святкові дні.

Огляд визначних пам'яток – один із найважливіших етапів приїзду до будь-якого нового міста. У Харкові він розпочинається з місцевого майдана Свободи. Майдан Свободи – це величезний відкритий простір у самому центрі Харкова, за розмірами він є найбільшим в Україні та п'ятнадцятим у світі майданом. За 90 років свого існування Майдан Свободи встиг оточити себе красивими будівлями різних епох і архітектурних стилів. На сьогоднішній день свій оригінальний вигляд зберіг тільки Будинок державної промисловості, він же – Держпром, який став першим хмарочосом Східної Європи і першою будівлею, зробленою залізобетонним монолітом. Інші ж дві споруди, розташовані по боках від Держпрому, були сильно пошкоджені під час Другої світової війни і їх зовнішній вигляд сильно змінився, зараз вони належать Харківському національному університету імені В.Н. Каразіна [6]. На самому майдані Свободи часто відбуваються різноманітні ярмарки та концерти, а 2008-го року сюди приїздила легендарна група «Queen». Тоді вони зібрали тут понад 300 тисяч людей. До майдану Свободи можна дістатися майже з будь-якої точки міста, сюди ходять прямі маршрутки й автобуси з аеропорту, а з вокзалу можна дістатися на трамваї чи метро, яке представлене тут станціями «Держпром» та «Університет» (рис.8, 9).

Площа Архітекторів – дуже молода визначна пам'ятка міста Харкова. Вона розташована поблизу станції метро ім. архітектора О.М. Бекетова, в районі вулиць Раднаркомівської, Пушкінської та Дарвіна. Була відкрита 23 серпня 2009 року на честь Дня міста. За проектом влади, на площі було прокладені тротуар, газони, поставлено лавочки. Також було проведено реконструкцію пам'ятника закоханим, який оточує фонтан, що світиться у нічний час. Туристи та харків'яни з упевненістю називають цей «Фонтан Закоханих» восьмим дивом Харкова.

Площа Архітекторів – це своєрідний парк скульптур, головною окрасою якого є експозиція «Семи чудес Харкова». Це макети найкращих, на думку громадян міста Харкова, архітектурних споруд міста (рис. 10, 11). Привокзальний майдан – майдан у Харкові перед центральним залізничним вокзалом Харків-Пасажирський. Привокзальний майдан зазнавав змін та перепланування. У 2000-ні роки на Привокзальному майдані було споруджено фонтан та кафе і з тих пір він перетворився зі звичайного майдану перед вокзалом на місце для відпочинку та проведення урочистостей у святкові дні (рис. 12).

Сад Шевченка – візитна картка Міста. Сад став по праву улюбленим місцем відпочинку харків'ян та гостей міста із самого моменту свого заснування (рис.13).

Рис. 8. Майдан Свободи, м. Харків, Україна

Рис. 9. ХНУ, Держпром, Площа Свободи, м. Харків, Україна

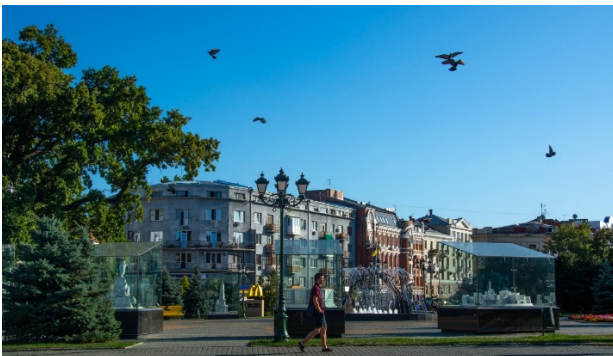

Рис. 10. Майдан Архітекторів, м. Харків, Україна

Рис. 11. Пам'ятник закоханим, пл. Архітекторів, м. Харків, Україна

Рис. 12. Привокзальний майдан, м. Харків, Україна

Рис. 13. Сад Шевченко, м. Харків, Україна

Рис. 14. Центральний парк культури та відпочинку у Харкові, Україна

Рис. 15. Майдан Конституції, м. Харків, Україна

Центральний парк культури та відпочинку у Харкові розташований у центрі міста. Це чудове місце для відпочинку з дітьми, для вечірніх прогулянок і навіть для того, щоб відзначити свято. Парк чудово підходить для активних людей, і тут збирається дуже багато

молоді. На території парку велика кількість лавок для відпочинку, а для дітей є різноманітні розваги. Починаючи від атракціонів, машинок та майданчиків та закінчуючи спортивним комплексом та тренажерами (рис.14).

Майдан Конституції у Харкові – найстаріша площа міста, яка нині є одним із символів Харкова (рис. 15). Щоб громадський простір функціонував, важливо вміти побудувати систему управління. Управління громадським простором може йти спільно різними департаментами адміністрації міста, де за благоустрій дитячих майданчиків, за прибирання та управління муніципальним майном відповідають різні люди. Проблема комерціалізації простору може бути вирішена шляхом отримання додаткового прибутку від продажу прав на торгівлю, доходу від передачі прав оренди місця для паркування мешканцям прилеглих будинків. Важливо розуміти, що соціально-психологічні особливості суспільних просторів також відіграють важливу роль та допомагають створювати сприятливу та комфортну психологічну атмосферу [7].

Необхідно розуміти, що робота з громадськими просторами – важливе та відповідальне завдання, оскільки їх перетворення та створення безпосередньо позначається на зовнішності міста. З іншого боку, ефект від якісних перетворень стає очевидним не відразу, а витрати у своїй мають колосальні обороти. Але система громадських центрів, тісно взаємопов'язана з безперервною системою озеленення та благоустрою міста, несе за собою підвищення рівня комфортності довкілля, що завжди є новим етапом у розвитку міста, робить його більш привабливим, конкурентоспроможним, безпечним та сучасним.

Висновки. Таким чином, досвід дослідження міських суспільних просторів показує, що соціальна значущість кожного суспільного простору зростає з його функціональною та культурною цінністю, але є відносною категорією. Те, що раніше було цінним, стає малоцінним, відбувається деградація простору. Необхідно збереження характерних просторів міста, які містять визначні історичні елементи, і є відображенням епохи. Підвищення художньої виразності не тільки окремих територій, а й міста в цілому, збереження своєрідності, що історично склалося, можуть бути досягнуті за умови:

- використання історично сформованих і не втратили значення традицій;
- підтримки характерних для даного міста силуету та панорам з урахуванням сприйняття як з локальних точок, так і з великих відкритих просторів;
- органічного поєднання архітектури, монументальної скульптури, засобів благоустрою та озеленення з іншими компонентами міського середовища;
- обліку містобудівної ролі кожного окремо взятого простору міста.

Необхідна диференціація громадських просторів міста, яка визначається не лише різними їх просторовими та розмірними типами, а й взаєморозташуванням та взаємодією, що дозволить виявити просторові моделі.

Громадські простори розвивати варто і важливо, тому що в них підтримується позитивний фізичний і психологічний стан мешканців через заняття спортом, рекреацію, спілкування; планування слід вести поетапно, не переходячи до будівництва без аналізу та обговорень із місцевими жителями; розробляючи дизайн, варто зважати на контекст навколишнього району і не проектувати те ж саме, що вже є на сусідній вулиці; слід акцентувати увагу на збільшенні зелених насаджень, зменшенні відкритих поверхонь із мощенням та обмеженні доступу авто всередину громадського простору; громадські простори потрібно поєднувати у мережу та створювати лінійні зв'язки між ними у вигляді алей, пішохідних вулиць, бульварів, бігових та велодоріжок; частину ділянок громадського простору можна надавати у користування бізнесу із чіткими правилами використання наперед; простори мають враховувати групи осіб із обмеженими можливостями та бути інклюзивними.

Література

- [1] Гройс Б. Громадський простір: від порожнечі до феномена / Б. Гройс; [Пер. з англ. Зайцева А.]. – М.: Інститут медіа, архітектури та дизайну «Стрілка», 2012. – 20 с.
- [2] Колмаков Є.О. Напрямок формування міських багаторівневих громадських просторів. К. КНУБА, «Молодий вчений» № 11 листопад, 2016 р. стор.182.
- [3] Ладигіна І.В. Глобальні міста в контексті мегалополізації як невід’ємна складова сучасного етапу процесу урбанізації / І.В. Ладигіна, Є.В. Біжко // Науковий вісник будівництва.– 2019. – Т. 1, № 2. – С. 81–88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvb_2019_1_2_16 (дата звернення 07.08.2023).
- [4] Ладигіна І.В., Руденко А.О. Особливості становлення системного підходу у вітчизняному містобудуванні. Тези доповідей IV міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційні технології в архітектурі і дизайні» 21-22 травня 2020 р. Харків, ХНУБА, с.227.
- [5] Ладигіна І.В., Дубіна Н.Г., Біжко Є.В. Формування житлових комплексів в структурі найкрупніших українських міст. Тези доповідей IV міжнародної науково-практичної конференції «Інноваційні технології в архітектурі і дизайні» 21-22 травня 2020 р. Харків, ХНУБА, с. 276.
- [6] Макухін М.О. Архітектурно-планувальні тенденції та принципи формування багатофункціональних мостових споруд: дис. на здобуття наук. ступеня канд. арх.: спец. 18.00.01 – Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури / М.О. Макухін. - К., 2016. - 183 с.
- [7] Тищенко І. Що таке міський громадський простір / Тищенко І. URL: <http://mistosite.org.ua/uk/articles/shho-take-m%D1%96skij-publ%D1%96chnyj-prost%D1%96r> (дата звернення 05.09.2022).

References

- [1] Grojs B. Gromadskyj prostir: vid poroznechi do fenomena / B. Grojs; [Per. z angl. Zaytseva A.]. – M.: Institut media, architektury ta dizajnu «Strilka», 2012. – 20 s.
- [2] Kolmakov E.O. Napriam formuvannia miskykh bagatorivnevyykh gromadskykh prostoriv. K. KNUBA, «Molodyj vchenyj» № 11 lystopad, 2016 r. s.182.
- [3] Ladygina I.V. Globalni mista v konteksti megalopolzshacii yak nevidjemna skladova suchasnogo etapu urbanizacss / I.V. Ladygina, E.V. Bizko // Naukovyj visnyk budivnyctva.– 2019. – T. 1, № 2. – С. 81–88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvb_2019_1_2_16 (data zvernennia 07.08.2023).
- [4] Ladygina I.V., Rudenko A.O. Osoblyvosti stanovlennia systemnogo pidhodu u vitchiznianomu mistobuduvanni. Tezy dopovidej IV miznarodnoi naukovy-praktychnoi konferencii «Innovacijni tehnologii v arhitekturi i duzajni» 21-22 travnia 2020 r. Harkiv, HNUBA, s. 227.
- [5] Ladygina I.V., Dubina N.G., Bizko E.V. Formuvannia zytlovykh kompleksiv v strukturi najkрупnishih ukrainskykh mist. Tezy dopovidej IV miznarodnoi naukovy-praktychnoi konferencii «Innovacijni tehnologii v arhitekturi i duzajni» 21-22 travnia 2020 r. Harkiv, HNUBA, s. 276.
- [6] Makuhin M.O. Arhitekturno-planuvalni tendencii ta pryncypy formuvannia bagatofunkcionalnykh mostovykh sporud: dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. arh.: spec. 18.00.01 – Teoria arhitektury, restavracia pamiatok arhitektury / M. O. Makuhin. - K., 2016. - 183 s.
- [7] Tishchenko I. Shcho take viskyj gromadskyj prostir / I. Tishchenko URL:<http://mistosite.org.ua/uk/articles/shho-take-m%D1%96skij-publ%D1%96chnyj-prost%D1%96r> (data zvernennia 05.09.2022).

ORGANIZATION OF OPEN PUBLIC SPACES IN THE URBAN ENVIRONMENT

Chvyrova O.Y.,

Graduate student of the Department of Architecture of Buildings and Structures
ochvyrova@gmail.com, ORCID: 0009-0007-0791-8719

Vasylenko O.B,

Doctor of Architecture, Professor of the Department of Architectural Environment Design,
vasylenko@odaba.edu.ua, ORCID: 0000-0002-8261-3104

*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. The article conducts research in the context of modern practice of designing, planning and managing public spaces. Public spaces have different uses and meanings in each neighborhood and settlement. Resident participation ensures that the nature and use of public space meets the specific needs of the community. If a space does not reflect the demands and desires of the local population, it will not be used or maintained. Social participation is central to building safe and equitable public spaces. The obtained scientific results will make it possible to formulate the main approaches to the further development of the creation of new and reconstruction of existing public spaces, provide an opportunity to more thoroughly develop their functional organization through the implementation of principles and recommendations for the formation of public spaces. The developed proposals will be useful for further scientific research in this field and use in project activities. It is worthwhile and important to develop public spaces, because they support the positive physical and psychological state of residents through sports, recreation, communication; planning should be carried out in stages, without proceeding to construction without analysis and discussions with local residents; when developing a design, it is worth taking into account the context of the surrounding area and not designing the same thing that is already on the next street; attention should be focused on the increase of green spaces, the reduction of open surfaces with paving and limiting the access of cars to the public space; public spaces should be connected into a network and linear connections should be created between them in the form of alleys, pedestrian streets, boulevards, jogging and cycling paths.

Keywords: design, planning, vast spaces, linear connections, ecosystem, greenery polyfunctionality, artistic expression.

**ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКИХ КОМПЛЕКСІВ
В ІСТОРИЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА СИНТЕЗУ
ПРЕДМЕТНО-ПРОСТОРОВИХ, АРХІТЕКТУРНИХ ТА МІСТОБУДІВНИХ
ЕЛЕМЕНТІВ**

Ладигіна І. В.,

канд.арх., доцент каф. Дизайну архітектурного середовища
irina.lad.irina2017@gmail.com ORCID: 0000-0001-8370-5783

Руденко А. О.,

асистент кафедри АБіС,
alinarudenko75@gmail.com ORCID: 0000-0001-5416-7306

*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

*Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

Анотація. Вичерпаність індустріального суспільства, що була задекларована ще у 1996 році рішеннями конференції Хабітат II, яка проходила під егідою ООН в Стамбулі, зумовила пошуки нових підходів до вдосконалення міського середовища найкрупніших міст в умовах глобального етапу процесу урбанізації.

В таких умовах розглядається синтетичний підхід до формування дизайну окремого об'єкту на основі предметно-просторових, архітектурних та містобудівних системоутворюючих елементів на прикладі проєктних пропозицій щодо створення нового громадсько-виставкового комплексу в історичному середовищі міста Одеси.

Ключові слова: багатофункціональні громадські комплекси, історичне міське середовище, глобальний етап урбанізації, постіндустріальне суспільство, міський дизайн.

Вступ. В умовах стрімкого розвитку найкрупніших міст в межах сучасного етапу процесу урбанізації рельєфно проявляється тенденція формування архітектурних багатофункціональних, комплексів, що перетворюючись на структури міського типу впроваджуються у міську тканину, утворюючи нові, розвиваючи існуючі історично виникненні міські підцентри та навіть доповнюючи автентичне середовище історичного ядра.

В такій ситуації багатофункціональний комплекс розглядається як архітектурний об'єкт, в процесі створення якого гармонізується просторове середовище, що оточує людину, формується новий образ міста, новий силует. Особливу важливість отримує цілісність та виразність композиції, дизайн, а також можливість його використання для створення сталого та гармонійного середовища проживання.

Все це зумовлює пошуки нових форм архітектурно-містобудівної діяльності, в тому числі з використанням дизайну міського середовища (міського дизайну), що сьогодні розглядається як самостійний вид проєктно-художньої діяльності, остаточно сформований у другій половині ХХ століття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливо, що в умовах формування постіндустріальних міст багатофункціональні комплекси трансформуються в урбанізовані структури міського типу і активно впроваджуються у всі структурні елементи поселення. Існує багато наукової літератури, що присвячена цим процесам від дослідження їх типології, економіки, соціології тощо до процесів самоорганізації і сталого розвитку. Сьогодні

особливої уваги заслуговують дослідження щодо місця і значення міського дизайну у формуванні оточуючого середовища.

Так, Аль-Фахад А.З.М. розглядає міський дизайн як фактор впливу на економіку.

Літвінова А.А., Єрьоменко Л.Ю., Мазанік А.В., досліджуючи сучасні тенденції розвитку архітектури, містобудування та дизайну, виділяють ландшафтний дизайн як важливий елемент сталого розвитку.

Тож, в таких умовах подальше дослідження міського дизайну для формування міського середовища залишається досить перспективним, а напрацьовані матеріали створюють, зі свого боку, базу для подальших досліджень.

Постановка завдання. Впровадження в існуюче міське середовище нових об'єктів соціально-культурного призначення завжди було і сьогодні залишається досить актуальною задачею. Особливої важливості вона набирає, коли йдеться про втручання в автентичну забудову центрального історичного ядра.

У центральній частині територія поєднує переваги пішохідної досяжності історичного ядра міста, а, отже, доступності найбільш значущих об'єктів міського значення, з камерністю, архітектурною цілісністю, людською співмірністю, масштабністю міського середовища.

Розміщення нового об'єкту в історичній частині зони загальноміського центру, робить його особливо привабливим також і з точки зору окупності інвестицій.

При цьому, новітні об'єкти, що виникають в громадському центрі частіше за все являють собою багатофункціональні комплекси – структури міського типу, які розглядаються як нові містобудівні вузли. В таких комплексах зосереджуються найбільш актуальні для постіндустріального суспільства функції, інноваційні технології, відбивається ландшафтне мислення і сучасні тенденції архітектури і дизайну [1].

Цей аспект набуває особливого забарвлення, коли у сучасних умовах становлення постіндустріального суспільства на Україні функціонально-планувальна організація найзначніших міст зазнає великих змін. Спостерігається повсюдне перенесення акценту з виробничої сфери діяльності, що правила протягом десятиліть за основу містобудівної бази поселень, на розвиток сектору послуг, фінансової сфери, новітніх технологій [2].

З іншого боку, в процесі становлення, розвитку та деградації виробничих відносин індустріального періоду міське середовище зазнає багато негативних змін екологічного, функціонального, естетичного та гуманістичного характеру і потребує якісно нового рівня організації предметно-просторового середовища як всього міста, так і його окремих комплексів на основі так званого «постіндустріального дизайну» [3], однією з перспективних областей якого, на думку С. М. Михайлова, саме і є міський дизайн, що покликаний забезпечити масштабне, інформаційно-насичене, функціонально і психологічно комфортне предметно-просторове середовище для людини.

В таких умовах, **мета дослідження** полягає у визначенні особливостей використання дизайнерських, об'ємно-просторових і містобудівних аспектів для формування цілісного архітектурного об'єкту на конкретному прикладі проектування багатофункціонального комплексу.

Для досягнення мети вирішуються **задачі дослідження**, що передбачають збір та аналіз літературних, наукових та проектних джерел стосовно означеної теми, та спираються на розуміння міського дизайну як системоутворюючого елемента міського середовища.

Основний матеріал і результати. В таких умовах пропонується концепція дизайну громадсько-виставкового комплексу, що розташований в Приморському районі по вулиці Лейтенанта Шмідта, 14 поряд з іншими будівлями громадського призначення в місті Одеса, яка як і інші найкрупніші міста нашої держави, потребує розробки сучасних підходів до формування нових багатофункціональних комплексів в структурі історичної частини загальноміського громадського центру, як синтез дизайну з архітектурою, містобудуванням та монументально-декоративним мистецтвом (перспективні пропозиції - автор архітектор Ілля Лесів, 2023 рік).

Рис.1. Громадсько-виставковий комплекс в історичному середовищі м. Одеси. Розгортка по вулиці лейтенанта Шмідта. Пропозиції – архітектор І. Лесів

Забудова цієї частини міста виникла ще в ХІХ столітті і носить характер невеличких кварталів з будівлями по периметру і внутрішніми дворовими просторами, що певним чином зумовлює формування нового об'єкту в її структурі (рис. 1, 2).

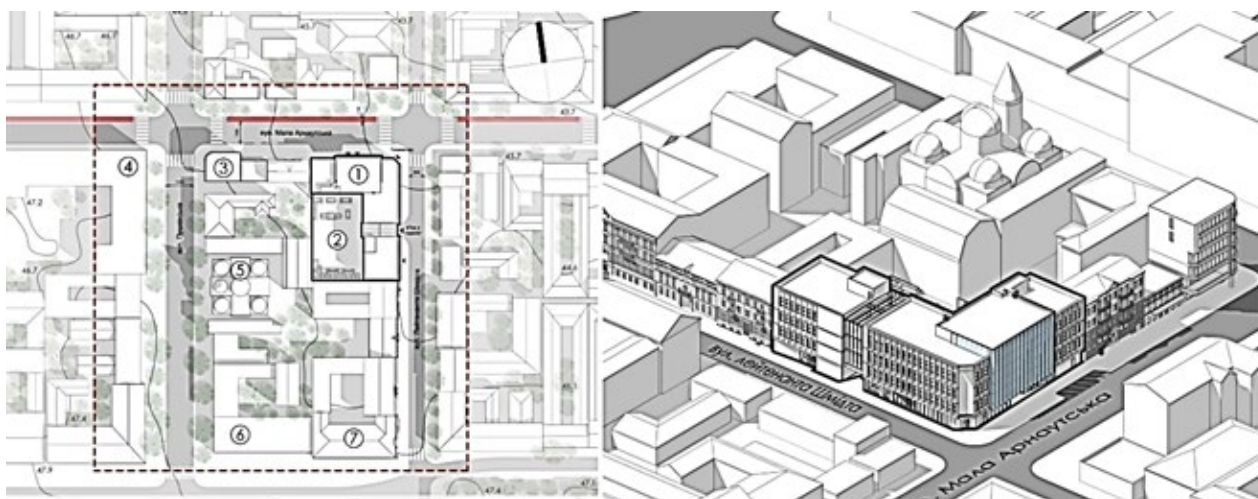

Рис. 2. Громадсько-виставковий комплекс в історичному середовищі м. Одеси. Містобудівне рішення. Пропозиції – архітектор І. Лесів

Так, новий дизайн міського середовища виникає як результат взаємодії:

- дизайн-форми (предметної, кольорової, світлової, графічної – дизайнерський аспект);
- архітектурної форми (об'ємно-просторовий аспект);
- містобудівної форми (просторово-планувальний аспект) у взаємодії з «людським фактором» [4].

Тож, на містобудівному рівні міста формується новий центр тяжіння – містобудівний вузол з неповторною естетикою і ексклюзивними функціями.

На рівні кварталу – створюється містобудівний партер досить автономний та незалежний від загальної архітектурно-планувальної композиції міста простір на рівні двох перших поверхів забудови, обладнаний вуличними меблями та системою візуальних комунікацій.

У його організації переважно використовуються проєктні методи дизайну, зокрема, «ергономічне проєктування» та «метод фірмових стилів». Містобудівний партер стає свого роду буфером між висотною архітектурою міського центру і людиною, функціональним, масштабно-пластичним, інформативно-психологічним, художньо-семантичним – таким, що забезпечує масштабне зростання та розвиток міста поза явним конфліктом з людиною.

На рівні архітектури – об'ємно-просторового рішення – розглядається створення дизайн-коду на основі історико-генетичного аналізу – своєрідного еволюційного дослідження – історико-генетичного коду міста (рис. 3).

Рис. 3. Громадсько-виставковий комплекс в історичному середовищі м. Одеси. Пошуки фасадних рішень. Пропозиції – архітектор І. Лесів

Історико-генетичний код зумовлює архітектурно-художнє утворення стилю на рівні окремого об'єкту як його «локальний архітектурно-художній стиль», спрямований на виявлення унікальності і художньої індивідуальності (рис. 4).

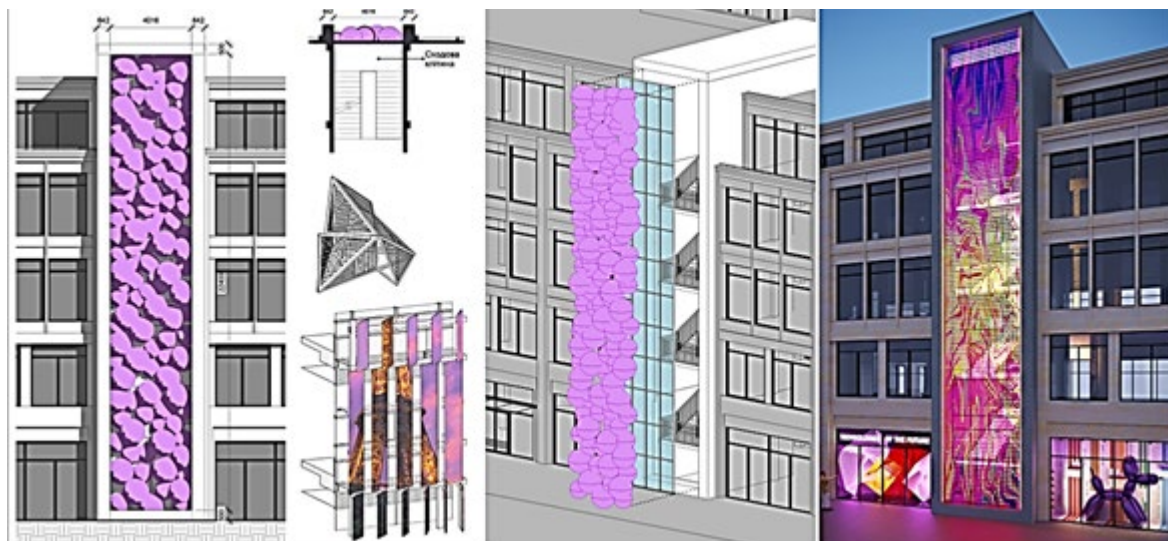

Рис. 4. Громадсько-виставковий комплекс в історичному середовищі м. Одеси. Пошуки рішення фасадів. Пропозиції – архітектор І. Лесів

Тобто, у формоутворенні використовуються об'єктивно діючі «закони місця» - «дух місця», що знаходиться по за межами «великих історико-художніх стилів, їх течій і напрямків» [5,6].

При цьому під генетичним кодом розуміється сукупність специфічних структурних ознак, що стало відтворюються на всіх етапах попередньої еволюції міста [7].

В свою чергу, дизайн-код в багатьох літературних джерелах визначається як зведення правил та рекомендацій, спрямованих на формування комфортного, доступного та безпечного міського середовища [8,9].

На рівні «дизайн-простору» - відкритого дворового простору, засобами ландшафтного дизайну формується новий громадський простір – предметно-просторове середовище, що може використовуватися для виставки під відкритим небом, або з метою відпочинку та спілкування.

Засоби ландшафтного дизайну – його елементи – традиційні (озеленення, благоустрій, малі архітектурні форми тощо) і новітні, що створюються на основі сучасних технологій, матеріалів, освітлення, а також різні види сучасного мистецтва (кінетичне мистецтво, стріт-арт, паблік-арт, ленд-арт тощо) [10] виступають системоутворюючими елементами відкритих міських просторів (рис.5).

Рис. 5. Формування громадсько-виставкового комплексу в історичному середовищі м. Одеси. Дизайн внутрішнього двору. Пропозиції – архітектор І. Лесів

Тож, створюється нове предметно-просторове середовище, що розглядається як система взаємопов'язаних матеріальних об'єктів – архітектурних складових і їх наповнення – елементів міського дизайну, монументально-декоративного мистецтва і елементів природного ландшафту.

Висновки. Таким чином, в рамках формування сучасної постіндустріальної цивілізації, що ставить в основу так званий «людський фактор», застосування синтезу предметно-просторових (дизайнерських), архітектурних та містобудівних складових при створенні багатофункціональних громадських комплексів в історичному середовищі найкрупніших міст сприяє підвищенню якості життя, зростанню нематеріальних послуг, екологізації соціально-економічного розвитку та становленню якісно нових відношень населення з природою.

Література

[1] Дизайн-код міста: реклама повинна прикрашати. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://art-light.com.ua/articles/soglasovanie-vivesok/reklama-povynna-prykrashaty> Дата звернення: Липень 15, 2023.

[2] Ілляш А. М. «Принципи формування багатофункціональних комплексів в структурі «великого міста» (на прикладі міста Харкова)», дис. канд. арх: 18.00.01. ХНУБА, Харків, 2015. 180 с.

[3] Михайлов С. М. Дизайн сучасного міста: комплексна організація предметно-просторового середовища: теоретико-методологічна концепція. [Електронний ресурс].

Доступно: <https://www.dissercat.com/content/dizain-sovremennogo-goroda-kompleksnaya-organizatsiya-predmetno-prostranstvennoi-sredy-teore> Дата звернення: Липень 15, 2023.

[4] Eran B-J. The Code of the City. Standards and the Hidden Language of Place Making. The MIT Press, 2005, 264 pp.

[5] Rudlin D. What will design codes in local plans mean for you? The RIBA Journal, 2023. [Online]. Available: <https://www.ribaj.com/intelligence/national-model-design-code-local-authority-plan> Accessed on: July 15, 2023.

[6] Shevchenko L. Learning the city through its design code: Paris. [Online]. Available: <https://bootcamp.uxdesign.cc/learning-the-city-through-its-design-code-paris-5ea2f70a1dfc> Accessed on: July 15, 2023.

[7] Генетичний код міста. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://present5.com/geneticheskij-kod-goroda/> Дата звернення: Липень 15, 2023.

[8] Дизайн код. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://sher.media/kak-dizajn-kod-kontroliruet-estetiku-goroda/> Дата звернення: Липень 15, 2023.

[9] Choy N. Why urban design codes? The role these technical instructions can play in generating positive social outcomes. [Online]. Available: <https://www.alliesandmorrison.com/research/why-urban-design-codes> Accessed on: July 15, 2023.

[10] Як зробити своє місто зручним та красивим: дизайн-код та рішення для кожного містянина. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://rubryka.com/article/convenient-city> Дата звернення: Липень 15, 2023.

References

[1] Dizayn-kod mista: reklama povynna prykrashaty. [Elektronnyy resurs]. Dostupno: <https://art-light.com.ua/articles/soglasovanie-vivesok/reklama-povynna-prykrashaty> Data zvernennya: Lypen' 15, 2023.

[2] Piyash A. M. «Prytysy formuvannya bahatofunktsional'nykh kompleksiv v strukturi «velykoho mista» (na prykladi mista Kharkova)», dys. kand. arkh.: 18.00.01. KhNUCEA, Kharkiv, 2015. 180 p.

[3] Mikhailov S. M. Dizayn sovremennogo goroda: kompleksnaya organizatsiya predmetno-prostranstvennoy sredy: teoretiko-metodologicheskaya kontseptsiya [Elektronnyy resurs]. Dostupno: <https://www.dissercat.com/content/dizain-sovremennogo-goroda-kompleksnaya-organizatsiya-predmetno-prostranstvennoi-sredy-teore> Data zvernennya: Lypen' 15, 2023.

[4] Eran B-J. The Code of the City. Standards and the Hidden Language of Place Making. The MIT Press, 2005, 264 p.

[5] Rudlin D. What will design codes in local plans mean for you? The RIBA Journal, 2023. [Online]. Available: <https://www.ribaj.com/intelligence/national-model-design-code-local-authority-plan> Accessed on: July 15, 2023.

[6] Shevchenko L. Learning the city through its design code: Paris. [Online]. Available: <https://bootcamp.uxdesign.cc/learning-the-city-through-its-design-code-paris-5ea2f70a1dfc> Accessed on: July 15, 2023.

[7] Genetic code of the city. [Elektronnyy resurs]. Dostupno: <https://present5.com/geneticheskij-kod-goroda/> Data zvernennya: Lypen' 15, 2023.

[8] Dizayn kod [Elektronnyy resurs]. Dostupno: <https://sher.media/kak-dizajn-kod-kontroliruet-estetiku-goroda/> Data zvernennya: Lypen' 15, 2023.

[9] Choy N. Why urban design codes? The role these technical instructions can play in generating positive social outcomes. [Online]. Available: <https://www.alliesandmorrison.com/research/why-urban-design-codes> Accessed on: July 15, 2023.

[10] Yak zrobyty svoje misto zruchnym ta krasyvym: dizayn-kod ta rishennya dlya kozhnoho mistyanyna. [Elektronnyy resurs]. Dostupno: <https://rubryka.com/article/convenient-city/> Data zvernennya: Lypen' 15, 2023.

FORMATION OF PUBLIC COMPLEXES IN THE HISTORICAL ENVIRONMENT AS A SPECIAL FORM OF SYNTHESIS OF SUBJECT-SPACE, ARCHITECTURAL AND TOWN PLANNING ELEMENTS

I. V. Ladygina,

PhD Arch., Associate Professor, Department of Architectural Environment Design,
irina.lad.irina2017@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8370-5783

A. O. Rudenko,

Assistant of the Department of Architecture of Buildings and Structures,
alinarudenko75@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5416-7306

*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

O.M.Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Abstract. The exhaustion of industrial society, which was declared back in 1996 by the decisions of the Habitat II conference held under the auspices of the UN in Istanbul, led to the search for new approaches to improving the urban environment of the largest cities in the conditions of the global stage of the urbanization process. In the conditions of the rapid development of the largest cities within the modern stage of the urbanization process, the trend of forming architectural multifunctional complexes, which, turning into urban-type structures, are incorporated into the urban fabric, forming new ones, developing existing historically emerged urban sub-centers, and even supplementing the authentic environment of the historical core, is clearly manifested.

In such a situation, a multifunctional complex is considered as an architectural object, in the process of creation of which the spatial environment surrounding a person is harmonized, a new image of the city, a new silhouette is formed. Particular importance is given to the integrity and expressiveness of the composition, design, as well as the possibility of using it to create a sustainable and harmonious living environment.

All this leads to the search for new forms of architectural and urban planning activities, including the use of the design of the urban environment (urban design), which today is considered as an independent type of project-artistic activity, finally formed in the second half of the 20th century.

All this leads to the search for new forms of architectural and urban planning activities, including the use of the design of the urban environment (urban design), which today is considered as an independent type of project-artistic activity, finally formed in the second half of the 20th century.

In such conditions, a synthetic approach to the formation of the design of a separate object based on subject-spatial, architectural and urban planning system-forming elements is considered, on the example of project proposals for the creation of a new public exhibition complex in the historical environment of the city of Odesa.

Keywords: multifunctional public complexes, historical urban environment, global stage of urbanization, post-industrial society, urban design.

**ЕКОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ У ПИТАННЯХ ЗАХИСТУ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ
АРХІТЕКТУРНОЇ СПАДЩИНИ****Іванова І. М.,**ас. каф. архітектури будівель та споруд,
irimarch3@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3933-481X**Богомолів О. Є.,**к. арх., доц. каф. архітектури будівель та споруд,
arc.bogomolov@gmail.com*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. У статті розглянуто актуальні проблеми збереження архітектурної спадщини на прикладі м. Одеси та пропонується визначення умов реконструкції та реновації з застосуванням екологічних принципів. Крім визначення цінності пам'ятника з погляду, естетичної, історичної, наукової, його матеріальної справжності, слід не забувати культурної, що охоплює соціальні та духовні цінності. Проблема полягає в тому, що населення наших історичних міст не повною мірою це усвідомлює, не всі верстви населення піклуються задля збереження своєї архітектурної спадщини, активно не беруть участь у процесах, відтворення пам'яток архітектури, збереження історичної забудови, реконструкції, реновації. Для визначення всього спектра питань, пов'язаних з умовою збереження історичної забудови, як частини сталого розвитку міського середовища, слід застосувати до них таке широке поняття, як екологічні принципи. Керуючись цими принципами, можна доносити до населення, важливість участі мешканців у відновленні та збереженні та історичного міського середовища. Інформованість населення про умови збереження та реновації цінних архітектурних структур викликає їхню зацікавленість та залученість. Пам'ятник, який не використовується та не інтегрований у повсякденне суспільне життя, перестає функціонувати як носій будь-якого соціального та культурного значення.

Ключові слова: об'єкт архітектурної спадщини, пам'ятка архітектури, історичне міське середовище, ідентичність міста, соціальні та духовні цінності, умови збереження, екологічні принципи.

Вступ. Проблема збереження архітектурної спадщини міста Одеси досить актуальна. Важливим є при цьому визначення умов для реабілітації історичного архітектурного середовища з використанням екологічних принципів. Для того щоб визначити весь спектр питань, пов'язаних зі станом збереження історичних будівель у рамках сталого розвитку міського середовища, необхідно застосувати до них таке важливе поняття, як екологічні принципи. Керуючись цими принципами, можна донести до населення важливість участі жителів у відновленні та збереженні історичного міського середовища. Інформування населення про умови збереження та реновації цінних архітектурних споруд викликає в нього інтерес і зацікавленість і сприяє його збереженню.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Комітет всесвітньої спадщини ЮНЕСКО на 18-й позачерговій сесії комітету Рішенням 18 EXH.COM 5.2 вніс Історичний центр міста-порту Одеса, Україна, до Списку всесвітньої спадщини в порядку надзвичайної ситуації на підставі критеріїв (ii) та (iv). У викладених документах на сайті UNESCO наголошується, що «Одеса зберегла великі площі своєї історичної тканини, що відображають її швидкий та процвітаючий розвиток у 19 столітті та її населення, яке було набагато різноманітнішим, ніж у багатьох інших містах. Таким чином, Одеса, завдяки своїй містобудівній та архітектурній спадщині як відображенню багатьох культур, цінностей, звичаїв, соціальних структур та

деномінацій, може розглядатися як свідчення полікультурних та поліетнічних традицій східноєвропейських міст 19-го століття» [4]. Було зазначено, що хоча «збереження архітектури міста 19-го і початку 20-го століть здається в основному задовільною для ключових будівель, але залишається дуже вразливою через відсутність належного контролю за плануванням і неналежною консервацією».

У вимогах до управління та захисту зазначено, що загальні положення щодо охорони культурної спадщини встановлено Законом України про охорону культурної спадщини, прийнятим у 2000 році. Об'єкт охороняється відповідно до локальних нормативних актів, встановлених у 2008 році Генеральним планом Одеси [4].

Об'єкт розташований у центральній зоні, найзначнішій у місті, де розташовані основні адміністративні, громадські, ділові та культурні установи. Було створено Комплексну охоронну зону. Її межі визначено згідно з чинним Історико-архітектурним планом Одеси, затвердженим наказом Міністерства культури і туризму України та інтегрованим до Генерального плану Одеси. Окремі будинки та їх комплекси внесені до Державного реєстру нерухомих історичних пам'яток України та охороняються відповідно до Закону України про охорону культурної спадщини як історичні пам'ятки архітектури. Наголошується також, необхідність удосконалення системи управління, щоб охопити всі атрибути та забезпечити скоординоване управління з використанням допоміжних адміністративних інструментів та механізмів прийняття рішень. Система управління повинна включати детальні програми моніторингу та збереження, а також загальну політику інтерпретації та подання. Управління ризиками має бути включено [4].

Серед вимог та рекомендацій державі-учасниці до управління та захисту необхідно звернути увагу на рекомендацію розширення та встановлення буферної зони з детальним описом того, як буферна зона керуватиметься для підтримки визначної універсальної цінності об'єкта. Що до аналізу попередні висновків та зауважень Комітету всесвітньої спадщини ЮНЕСКО слід зауважити, що діяльність по збереженню спадщини стосується досить великої території міста, де зараз проживають та працюють люди.

Обтяженість суспільства складними економічними умовами, воєнними діями на території України приводить до його пасивності, іноді не прийняття самої концепції необхідності збереження архітектурної спадщини, створює додаткові труднощі у цьому питанні. Підтримка широкому загалу, це запорука успіху будь-якої справи. Часті економічні кризи, відсутність належного спостереження, відсутність штрафів за варварську експлуатацію будівель, що становлять нашу архітектурну спадщину, призвела до їх плачевного технічного стану. Фасади втрачають цінні архітектурні елементи, стан конструкцій, архітектурно-планувальних структур, внутрішніх мереж, система захисту від опадів не відповідає сучасним вимогам.

Постановка проблеми. Багатство та своєрідність архітектури кінця 19-го століття, початку 20-го м. Одеси вимагає залучення громадянської думки, наукової думки з метою намітити шляхи збереження архітектурної спадщини, що належить до європейських та світових цінностей, зумовлює потребу в осмисленні громадянами феномену своєї міської ідентичності. зацікавленості громадян у їх охороні, відновленні та розвитку. Виявлення принципів, що обумовлюють збереження та реновації цінних архітектурних структур, та інформованість населення сприятиме, в значній мірі успіху у цьому питанні.

Основний матеріал та результати. Екологічні принципи, як умови збереження та реновації цінних архітектурних структур. Метафорично Одеса виникла як велике «європейське місто» у відносно короткий період часу і всупереч багатьом труднощам, таким як посушливий клімат, епідеміологічна і військова загрози, нестача води, відсутність надійного сполучення з економічними центрами імперії, відсутність транспортних засобів, необхідної кількості робочих рук, місто було побудоване.[1] Сьогодні, коли ми говоримо про необхідність збереження історичної забудови слід пам'ятати, які сміливі та креативні люди починали його будівництво і які випробування їм довелося пережити. Історичні будівлі були

спроєктовані з урахуванням багатьох екологічних принципів, які відповідали кліматичним умовам і особливостям місцевості з використанням місцевих матеріалів, що є їх своєрідністю.

У рамках профільної програми управління з питань охорони об'єктів культурної спадщини Одеської міської ради для «Номінування історичного надбання Одеси до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО» виконувався комплекс науково-дослідних робіт, пов'язаних з виготовленням досьє центральної історичної частини Одеси для підготовки номінації включення до основного списку Світового ЮНЕСКО, збереження архітектурних ансамблів та окремих комплексів та пам'яток історичного ядра центральної частини міста, а також пам'яток та комплексів, розташованих в історичних ареалах міста. Також, у рамках Програми, виготовляються технічні висновки про стан об'єктів культурної спадщини, що увійшли до предмету номінації, зазначеного в номінаційному досьє [4].

На поверхні питання фінансування. Беручи до уваги тривалі кризові періоди, пов'язані з економікою загалом та з військовими вторгненнями на територію України, нинішній стан історичної зони критичний. Зараз багато будівель, позбавлені початкового блиску і продовжують втрачати елементи декору, деякі конструктивні особливості. Багато пам'яток місцевого значення архітектури вже втрачено. Багато будівель, що не забезпечені належною науковою документацією, може опинитися поза реєстром і буде наражатися на загрозу знесення. Якість проживання в таких спорудах досить низька, а іноді жителі наражаються на постійну загрозу, через порушення конструктивної цілісності будівель. Зважаючи на те, що при будівництві міста більшість будинків будувалися як «прибуткові» і зараз у них проживає значна частина населення, дуже важливо залучити насамперед мешканців міста до проблем збереження архітектурної спадщини.

Громадяни мають сприймати свою історичну спадщину з погляду майбутнього, а не минулого і розуміти, що їх належність своєї до історичної спадщини, ідентичність з рідним містом передбачають можливість подальшого поліпшення їх життєвих умов відповідно до сучасних вимог моделі сталого розвитку. Вони повинні мати уявлення про кінцеві результати в контексті бажаного стану безпеки та поліпшення умов їх проживання.

Видатний науковець у галузі архітектури та містобудування Валерій Павлович Уреньов, будучи директором Архітектурно-мистецького інституту у складі Одеської державної академії будівництва та архітектури, професором кафедри «Архітектури будівель та споруд», окрім своєї основної наукової діяльності, значну частину свого творчого життя присвятив питанням збереження архітектурної спадщини міста Одеси. У своїй статті збірки наукових праць, присвяченій першому ювілею створеного ним інституту, Валерій Павлович писав:

«Відомо, що архітектура впливає на якість життя, і якщо не створювати умов для нормального життя, праці, спілкування, відпочинку, ми зіткнемося із соціальною кризою. Нам необхідно не лише торкатися наболілих проблем, а й пропонувати їх вирішення, які можна узагальнити, включати до підсумкового документа у вигляді рекомендацій та направити їх у ті інстанції, від яких багато залежить і які могли б врахувати їх у своїй діяльності при вирішенні насущних соціальних та містобудівних проблем нашого міста» [2].

Сучасні світові стандарти з питань нормування екологічних параметрів архітектурно-будівельної галузі стосуються переважно екологічної, енергетичної та економічної ефективності розроблялася як системи добровільних рейтингових сертифікацій. Найвідомішими з них є англійська BREEAM та американська LEED. Особливістю системи оцінки є методика присудження балів за декількома розділами, що стосуються різних аспектів безпеки життєдіяльності, впливу на довкілля та комфорт. В Україні розроблено та прийнято власну систему спеціалізованих державних будівельних норм (ДБН) [3]. Враховуючи надзвичайну актуальність глобальних екологічних проблем, в Україні ратифіковано низку міжнародних конвенцій та угод, а також прийнято багато законів, кодексів та нормативних актів, що безпосередньо чи опосередковано стосуються проблем екології в архітектурно-будівельній галузі. При зведенні нового будівництва вони зазвичай впроваджуються, тому що логіка розвитку нашої нормативної бази не суперечила сучасним міжнародним тенденціям у цій галузі. Складніше їх впровадити в історичну міську тканину,

що вже склалася. Своєю міждисциплінарною та цілісною діяльністю привертає увагу успішний іспанський архітектор Луїс де Харрідо, який розробив та покращив методологію проектування та оцінки на основі шести основних принципів та 39 екологічних показників та реалізовує їх у своїх проєктах відповідно до найвищих екологічних стандартів [5]. Показники не протирічають сертифікації LEED и BREEAM, їх можна теж взяти до уваги. Необхідно виявити висвітлити основні принципи сталого розвитку історичної частини міста з точки зору архітектурної екології (необхідні та достатні для подальшого життя самих будівель та їх мешканців), позитивні та негативні фактори, що впливають на життя людей у цих будинках сьогодні, перелік завдань, які необхідно вирішити, насамперед з метою безпеки людей та запобігання подальшому руйнуванню будівель.

Підтримка з боку суспільства забезпечується, якщо є розуміння громадянами важливості тих чи інших питань, що обговорюються. Питання архітектурної екології – це питання здоров'я громадян, їхньої безпеки, стабільності та благополуччя їхнього життя, позитивного психологічного клімату. Визначення всіх чинників екологічних чинників дозволить оцінити весь спектр складності їх застосування до історичної забудови.

Слід розглянути наступні екологічні принципи:

- Загальне візуальне сприйняття історичної забудови:
  - сприйняття та візуалізація навколишнього середовища, які базуються на закономірностях пізнавальних процесів людини;
  - забезпечення оптимальних умов сприйняття середовища, прийому і перероблення корисної інформації, тобто відомостей, необхідних у певній конкретній ситуації;
  - виявлення принципів відео екології, як засобу формування середовища;
  - .-вирішення комплексних екологічних аспектів внаслідок проектування просторово-предметного середовища безпосередньо впливають на фізичне, психологічне, і соціальне здоров'я як окремої людини
- забезпечення соціальних функцій і комфортних умов життєдіяльності:
  - виявлення впливу окремих екологічних чинників середовища(абіотичних, біотичних та антропогенних) та їх комплексів у певному середовищі, конкретних умовах функціонування та запобігання їх впливу на здоров'я та життєдіяльність людини;
  - оптимізація архітектурно-планувальних планових рішень в у мовах реконструкції з метою підвищення комфорту;
  - забезпечення доступності необхідних послуг;
  - доступність, створення без бар'єрного універсального середовища з урахуванням потреб з людей з обмеженими фізичними можливостями,
  - запобігати використанню приватних автомобілів, заохочуючи тенденцію до розвитку громадського транспорту, велосипедних транспортних засобів;
  - належне проектування громадських просторів, з метою стимулювання дружніх відносини між сусідами;
  - зменшення асфальтової території
- Скорочення витрат на обслуговування та вартість будівель:
  - визначення функціональної придатності внутрішніх та зовнішніх мереж
  - зменшення вартості комунальних послуг;
  - визначення рівня узгодженості між опором матеріалів та їх функціональним життєвим циклом;
  - визначення функціональна придатність компонентів будівлі;
  - визначення ресурсів, споживаних будівлею в процесі її експлуатації
  - оптимізація соціальної складової
- Оптимізація ресурсів:
  - використання високоякісних матеріалів для предметів з тривалим терміном експлуатації і можливістю їх оновлення і вдосконалення;
  - визначення рівня використання довговічних матеріалів;
  - визначення повторного використання матеріалів;

- визначення ремонтпридатності матеріалів, що використовуються;
- визначення придатності до переробки використовуваних матеріалів;
- визначення рівня використання перероблених матеріалів;
- Зменшення споживання енергії. Використання природних джерел енергії:
- визначення рівня теплової інерції будівлі;;
- визначення рівня використання сонячної енергії;
- визначення рівня технологічного використання геотермальної енергії;
- визначення рівня технологічного використання відновлюваних джерел енергії на основі; природної екосистеми;
- визначення рівня енергії, споживаної технологічним обладнанням будівлі

Оскільки ці принципи досить загальні та неоднозначні, потрібно їх уточнити для застосування. Дані принципи можуть характеризуватися екологічними показниками і бути використані з двома додатковими цілями: -оцінити рівень екологічності будівлі; -забезпечити набір проектних параметрів задля досягнення прогнозування екологічної стійкості архітектурних споруд.

Висновки. Є потреба визначити остаточно екологічні принципи що можуть впроваджуватися при реконструкції та реставрації, ідентифікувати їх компоненти для забезпечення набору проектних параметрів, що спираються на сучасні міжнародні стандарти та законодавство України. Питання досить складне, потребує підготовки фахівців, які можуть вирішувати ці завдання найближчим часом.

Для забезпечення гармонійного розвитку історичного центру Одеси та підтримки з боку суспільства бажано:

1. На перед проектній стадії слід виявляти умови поліпшення проживання громадян, керуючись екологічними принципами, що стосують їх здоров'я, комфорту проживання, покращення безпекових та економічних важелів.

2. Інформування громадян з застосуванням стендів, що сприяє виникненню ідентичності до пам'яток архітектури

- просвітницька робота; активувати віртуальну реконструкцію, інтегрувати їх у реальне життя населення, викликати до них інтерес населення, туристів;

- інформувати громадськість про небезпеку, що загрожує спадщині, а також про заходи, що вживаються для її збереження;

- інформування громадян, щодо умов реконструкції та реставрації с застосуванням загальних екологічних принципів

3. Забезпечити зворотній зв'язку з громадянами, особливо, проживаючими у історичному центрі Одеси:

- підтримувати громадські ініціативи щодо постановки на облік нових об'єктів, проведення історико-культурних експертиз;

- підтримувати громадські пропозиції що до вироблення ефективних форм протидії проявам вандалізму;

Адаптування проблем збереження архітектурної спадщини до сучасних потреб громадян, розвиток добровільних суспільств, об'єднаних програмами збереження спадщини

може стати запорукою їх вирішення. Захист архітектурних ансамблів Одеси, це не тільки про архітектуру, але також про людей, їх побуту, традицій, культуру.

Література

[1] Губарь О.И. История градостроительства Одессы и функции Одесского строительного комитета/Олег Губарь- Одесса. ТЭС,2015. – 520с: илл..С.11

[2] Уренев В.П. Градостроительные проблемы Одессы (причины и следствия). Сборник научных трудов «Региональные проблемы архитектуры и градостроительства», Одесса, «Астропринт»,2007 – Вып. 9-10 С.13

- [3] Державні будівельні норми України <https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/1>. https://e-construction.gov.ua/laws/doc_type=2
- [4] <https://whc.unesco.org/en/list/1703/documents/>
- [5] <https://luisdegarrido.com/>
- [6] Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 №1805-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>
- [7] Цілі сталого розвитку: Україні. Національна доповідь (прийняті у вересні 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку; Саміт ООН зі сталого розвитку). <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>
- [8] Указ президента України №722/2019. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>
- [9] Панченко Т.Ф. Туристичне середовище, природа, архітектура, інфраструктура (монографія) / Т.Ф. Панченко. – Київ: Логос, 2009. – 176 с.
- [10] Панченко Т.Ф. Культурні ресурси як основний чинник сталого розвитку туризму. Досвід та перспективи розвитку міст України. Культурологічні аспекти містобудування. Збірник наукових праць. – Вип. 24 / Відп. Ред. Ю.М. Палеха – К.: ДП УДНДПМ «Діпромісто» імені Ю.М. Білоконя. – 2013. – с. 62-69.
- [11] Кащенко Т.О. Передумови формування архітектурного енергоефективного середовища. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. К.: КНУБА, 2008. Вип. 19. С. 132-136. Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Spam_2008_19_22.pdf
- [12] Цигичко С. П. Екологія в архітектурі і містобудуванні: навч. посібник. С. П. Цигичко – Харків : ХНАМГ, 2013. – 146 с.
- [13] Уреньов, В., Сторожук, С., & Овсянкін, О. (2023). Проблеми адаптації архітектурного середовища транспортної інфраструктури для людей з обмеженими можливостями. Сучасні проблеми Архітектури та Містобудування, (66), 264–277. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2023.66.264-277>
- [14] Новосельчук, Н., & Шевченко, Л. (2023). ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА ОБ'ЄКТІВ ХАРЧУВАННЯ НА ОСНОВІ ЕКОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ. Сучасні проблеми Архітектури та Містобудування, (66), 202–213. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2023.66.202-213>
- [15] Мартишова Л. С. Генезис культурного ландшафту Мартишова, Л. (2023). Генезис культурного ландшафту. Сучасні проблеми Архітектури та Містобудування, (66), 126–134. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2023.66.126-134>
- [16] Яценко, В., & Кравчук, О. (2022). Особливості вітчизняного та зарубіжного досвіду вирішення проблеми пам'яток архітектури, що знаходяться в стадії «руїна». Сучасні проблеми Архітектури та Містобудування, (64), 158–168. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.64.158-168>
- [17] Мережко, А. (2023). Закордонний досвід реновації історичної житлової ЗАБУДОВИ. Сучасні проблеми Архітектури та Містобудування, (66), 179–190. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2023.66.179-190>.

References

- [1] Gubar' O.I. Istoriya gradostroitel'stva Odessy i funktsii Odesskogo stroitel'nogo komiteta/Oleg Gubar'.- Odessa. TES,2015. – 520s: ill. S.11
- [2] Urenev V.P. Gradostroitel'nyye problemy Odessy (prichiny i sledstviya). Sbornik nauchnykh trudov «Regional'nyye problemy arkhitektury i gradostroitel'stva», Odessa, «Astroprint»,2007 – Vyp. 9-10 S.13
- [3] Derzhavni budiveln'i normi ukraini <https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/>
- [4] <https://whc.unesco.org/en/list/1703/documents/>

- [5] <https://luisdegarrido.com/>
- [6] Закон Ukrainy «Pro okhoronu kul'turnoyi spadshchyny» vid 08.06.2000 №1805-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>
- [7] Tsili staloho rozvytku: Ukraini. Natsional'na dopovid' (pryynyati u veresni 2015 roku v ramkakh 70-yi sesiyi Heneral'noyi Asambleyi OON u N'yu-Yorku; Samit OON zi staloho rozvytku). <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>
- [8] Ukaz prezydenta ukrainy №722/2019. Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>
- [9] Panchenko T.F. Turystychnе seredovyshche, pryroda, arkhitektura, infrastruktura (monohrafiya) / T.F. Panchenko. – Kyiv: Lohos, 2009. – 176 s.
- [10] Panchenko T.F. Kul'turni resursy yak osnovnyy chynnyk staloho rozvytku turyzmu. Dosvid ta perspektyvy rozvytku mist Ukrainy. Kul'turolohichni aspekty mistobuduvannya. Zbirnyk naukovykh prats'. – Vyp. 24 / Vidp. Red.YU.M. Palekha – K.: DP UDNDIPM «Dipromisto» imeni YU.M. Bilokonya. – 2013. –s. 62-69.
- [11] Kashchenko T.O. Peredumovy formuvannya arkhitekturnoho enerhoefektyvnoho seredovyshcha. Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannya. K.: KNUBA,2008. Vyp. 19. С. 132-136. Rezhym dostupu: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Spam_2008_19_22.pdf
- [12] Tsyhychko S. P. Ekolohiya v arkhitekturi i mistobuduvanni: navch. posibnyk. S. P. Tsyhychko – Kharkiv : KHNAMH, 2013. – 146 s.
- [13] Uren'ov, V., Storozhuk, S., & Ovsyankin, O. (2023). Problemy adaptatsiyi arkhitekturnoho seredovyshcha transportnoyi infrastruktury dlya lyudey z obmezhenyimi mozhlyvostyamy. Suchasni problemy Arkhitektury ta Mistobuduvannya, (66), 264–277. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2023.66.264-277>
- [14] Novosel'chuk, N., & Shevchenko, L. (2023). FORMUVANNYA ARKHITEKTURNOHO SEREDOVYSHCHA OB'YEKTIV KHARCHUVANNYA NA OSNOVI EKOLOHICHNOHO PIDKHODU. Suchasni problemy Arkhitektury ta Mistobuduvannya, (66), 202–213. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2023.66.202-213>
- [15] Martyshova L. S. Henezys kul'turnoho landshaftu Martyshova, L. (2023). Henezys kul'turnoho landshaftu. Suchasni problemy Arkhitektury ta Mistobuduvannya, (66), 126–134. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2023.66.126-134>
- [16] Яценко, В., & Кравчук, О. (2022). Особливості вітчизняного та зарубіжного досвіду вирішення проблеми пам'яток архітектури, що знаходяться в стадії «руїна». Сучасні проблеми Архітектури та Містобудування, (64), 158–168. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2022.64.158-168>
- [17] Мережко, А. (2023). Закордонний досвід реновації історичної житлової ЗАБУДОВИ. Сучасні проблеми Архітектури та Містобудування, (66), 179–190. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2023.66.179-190>

ENVIRONMENTAL PRINCIPLES IN MATTERS OF THE PROTECTION AND PRESERVATION OF ARCHITECTURAL HERITAGE

Ivanova I. M.,

Assistant, Department of Architecture of Buildings and Structures,
irimarch3@gmail.com, ORCID: 0000-0003-3933-481X

Bogomolov O. E.,

PhD Arch., Associate Professor, Department of Architecture of Buildings and Structures,
arc.bogomolov@gmail.com

*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. The article examines the actual problem of preservation of architectural heritage on the example of the city of Odesa, and proposes the definition of conditions for their reconstruction and renovation using ecological principles. In addition to determining the value of the monument from the point of view, aesthetic, historical, scientific, its material authenticity, one should not forget the cultural one, which includes social and spiritual values. The problem is that the population of our historical cities is not fully aware of this, not all sections of the population care for the preservation of their architectural heritage, do not actively participate in the processes of reproduction of architectural monuments, preservation of historical buildings, reconstruction, renovation. In order to determine the entire range of issues related to the condition of preservation of historical buildings as part of the sustainable development of the urban environment, such a broad concept as ecological principles should be applied to them. Guided by these principles, it is possible to convey to the population the importance of residents' participation in the restoration and preservation of the historical urban environment. Informing the population about the conditions for preservation and renovation of valuable architectural structures arouses their interest and involvement. A monument that is not used and not integrated into everyday social life ceases to function as a carrier of any social and cultural significance. There is a need to finally determine the environmental principles that can be implemented during reconstruction and restoration, to identify their components to ensure a set of design parameters based on modern international standards and the legislation of Ukraine. Adapting the problems of architectural heritage preservation to the modern needs of citizens, the development of voluntary societies united by heritage preservation programs can be a guarantee of their solution.

Keywords: object of architectural heritage, architectural monument, historical urban environment, identity of the city, social and spiritual values, conditions of preservation, environmental principles

**ТРИПІЛЛЯ. ЗВ'ЯЗОК КУЛЬТУР ЧЕРЕЗ СТОЛІТТЯ.
ТАЄМНИЦІ, ГІПОТЕЗИ, ВІДКРИТТЯ****Черненко А. А.**Ст.викл. каф. Архітектури будівель і споруд,
ugolneba16@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3378-0790*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація: У статті розглянуті основні питання, пов'язані з проблемою вивчення та розуміння культури Трипілля. Автором проведено аналіз предметної спадщини та вивчено наукові та фольклорні джерела з безпосередньо трипільської культури та за схожими культурами як у географічному так і в часовому аспекті. Стаття несе ознайомлювальний характер. Автор показує зв'язок традицій в архітектурі неоліту та сучасній архітектурі, переконує у схожості вирішення завдань поставлених перед будівельниками минулого та сьогодення. Висуває свої теорії, що пояснюють загадки трипільської культури.

Ключові слова: історична забудова, містобудування Трипілля, реставрація, культура Трипілля, загадки Трипілля, Кукутень-Трипільська культура.

Вступ. У 1896 року Вікентієм В'ячеславовичем Хвойкою, учителем, агрономом та археологом-аматором, було виявлено сліди невідомої цивілізації. І назвали її на честь найближчого поселення – Трипільської. Згодом її сліди виявили у Стайках та Жуківцях, Києві, над Дніпром. Як першовідкривач Хвойка провів роботу з її класифікації. Приблизно в той же час, тільки під містом Яси на кар'єр біля села Кукутені, румунський музикознавець, фольклорист, скрипаль і театрознавець Теодор Бурада виявив сліди таємничої цивілізації.

А ще за кілька років виявилось, що і в Україні, і в Румунії було виявлено сліди однієї й тієї ж культури. Сьогодні ми знаємо під подвійною назвою: Кукутень-Трипільська культура. Протягом майже ста років ця культура вважалася цікавою, але досить звичайною та локальною культурою епохи Енеоліту.

З невеликими поселеннями на кількадесят сімей. Проте 1964 року військовий топограф Костянтин Шишкін розшифровував аерофотознімки, зняті в районі Умані. Він помітив ланцюг гігантських еліпсоподібних кіл, які не були пов'язані з відомими наземними спорудами. Це викликало чимало підозр. Що це було? Топограф вирушив у місце, де на знімках читалося скупчення світлих кілець. І натрапив на залишки глиняних жител. Так було виявлено гігантське поселення трипільців.

Історики впевнені, що Кукутень-Трипільська культура існувала з другої половини VI тисячоліття до першої чверті III тисячоліття до нашої ери, коли про цивілізації Шумеру, Стародавнього Єгипту та Вавилону ще й не йшлося. Деякі вчені вважають, що саме представники Трипільської культури винайшли колесо. Вони ж першими почали зводити багатоповерхові будівлі. Але загадок, пов'язаних із Трипіллям, так багато, що невідомо чи всі вони колись будуть розгадані.

Ми ж сьогодні спробуємо відгадати деякі з них, мабуть найцікавіші.

Аналіз останніх досліджень. Питання регіональних досліджень, які пов'язані з територією на якій виявлено залишки Кукутень-Трипільської цивілізації в першу чергу, стосується збереження її унікальних археологічних пам'яток [2, 3]. По-друге, і не менш цінне розуміння зв'язку поколінь, не просто передачі традицій, а виникнення в їх першоджерела. Що дозволило б бачити не скупі одноманітні бездушні коробки для житла, а наділені віковою мудрістю будинки, з чіткою прив'язкою до самої людини. [4, 5, 6, 9].

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є виявлення культурних зв'язків у просторово-часовому континуумі. Позначення архітектурно-побутових проблем та їх

вирішень у період Культури Трипілля — Кукутень, простежити спадкоємність та збереження традицій як у візуальному аспекті, так і в технологічному.

Основний текст. Отже, Трипілля. Ось куди зрештою прийшли «вигнанці з Раю», нащадки Адама та Єви. У сучасній історіографії прийнято вважати, що люди із зони Родючого півмісяця розділилися на чотири групи і вирушили на всі чотири сторони. Точніше так: одна з них залишилася на місці, друга вирушила на схід (через нинішній Пакистан, Індію та Китай), третя на захід (можливо вона і дала поштовх виникненню єгипетської цивілізації) і, нарешті, четверта на північ і через Босфорську протоку переправилася на Балкани. Там стався новий поділ: частина пішла на захід, частина на схід. Усі ці подорожі тривали не одне століття. Трипільці, у басейні Південного Бугу, створили протогорода-гіганти: Майданецьке, Доброводи, Тальянка, що можна порівняти з Києвом у домонгольську епоху, коли він перевершував багато великих центрів середньовічної Європи.

Рис. 1. Археологічні пам'ятки трипільської культури на території України.

Рис. 2. Реконструкція поселення трипільців

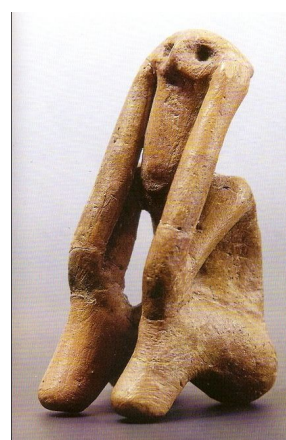

Рис. 3. Статуетки, що виявляють жінку, яким понад 6 тисяч років та статуетка «мислитель». Трипільська культура.

Шістдесят століть тому, на цю територію, рівномірно розселяючись Дніпровським краєм, прийшли трипільці. Тоді, у цих місцях, було чимало лісів, у яких мешкали місцеві племена мисливців. Це були люди пізнього кам'яного віку. Трипільці принесли в ці місця нові способи обробітку землі, одомашнення тварин. У них процвітала гончарна справа, ткацтво, архітектура. І була досить реалістична, на той час дрібна пластика — керамічні фігурки, що зображають тварин і людей.

Але наскільки «реалістичними» були ці портрети сказати важко, адже останки, якими можна було б відтворити зовнішність трипільців, поховання раннього та середнього періоду, відсутні. Ця проблема чимало бентежила вчених. Справді, незрозуміло, протягом тисяч років люди народжувалися, помирали, але при цьому не залишили жодних поховань.

Моє припущення: у трипільській культурі було прийнято обряд трупоспалення. Це пояснює багато загадок, пов'язаних з цим дивовижним народом. Але про це поговоримо згодом. То як же виглядали трипільці? Більшість вчених вважають, що вони належали до західного, середземноморського типу. Словом, вони були схожі на сучасних італійців, точніше на жителів Сардинії. Якщо ж судити з трипільських фігурок, жителі цієї культури мали досить виступаючі носи. На підставі цих знахідок антропологи визначили ще один тип – вірменоїдний. Однак є ще один загадковий народ, предками якого були трипільці. Це Бербер.

Однією з найважливіших якостей архітектора є можливість поставити себе в ролі користувача. Під час проектування щоразу «проводити» себе по придуманій будівлі. Необхідно пам'ятати, що мірилом будь-якої архітектури є людина. Стародавні греки називали архітектуру "третій шкірою". Всі розміри і пропорції були підпорядковані людині, в гармонії з її природою і навколишньою природою. У деяких державах і досі користуються засобами обчислення еталоном яких є людина. Метрична система абсолютно абстрактна.

Отже, скористаємося своїм умінням і уявимо себе архітектором народу, якому судилося увійти в історію під ім'ям трипільці. Із чим ми прийшли на нові землі? З будівельними технологіями, вмінням працювати з каменем, деревом та, звичайно, глиною, з умінням будувати малі селища та великі міста. Ми вміємо обробляти землю та вирощувати злаки, пасти худобу, прясти та шити прекрасний одяг. А ще наші майстри роблять чудові знаряддя праці, з використанням суперматеріалу кремнію. З віруваннями та місячним календарем. Куди ми прийшли? Народ трипільців не був народом моря. Вони не селилися біля великих водойм. Але вибирали місця в яких було в достатку всього, що їм потрібне для життя. Територія нинішньої України, Румунії, Молдови з їх лісостепами, річками, великими запасами будівельних матеріалів та орних земель і, що дуже важливо, з величезними покладами кременю.

Вибір місцевості був ідеальним. Тут навіть не було ворожих племен. Взагалі існує така думка, що на той час великих конфліктів взагалі не було, траплялися лише дрібні побутові сварки. Проте споруджувати захисні стіни не було потреби. Тоді вже існували дві основні системи планування міст: прямокутна (названа пізніше за Гіпподамову) і радіально-кільцева.

Трипільці ж використали радіально-кільцеву систему. У центрі міста розташовувалися громадські будинки. Навколо щільним кільцем, стіна до стіни та центральним входом до центру, розташовувалися житлові будинки. Вони були одноповерхові та двоповерхові глинобитні, криті солом'яно. Спочатку встановлювалися стійки, які потім перепліталися подібно до кошиків, і цей каркас після забивався глиною. Сходи на другий поверх влаштувалися зовні. Частина приміщень, що служила для житла, опалювалася печами, відкритими осередками, мала круглі вікна, частина використовувалася під комори. У таких будинках, ймовірно, жила одна чи кілька сімей.

Технології нікуди не зникли. Прийоми планування міста використовували в Україні ще у 18 столітті, а споруди глинобитних хат мало місце ще у XX столітті. Пам'ятаєте як у Тараса Григоровича: «Садок вишневий коло хати...»?

Тепер обговоримо кілька загадок цього легендарного народу. Кераміка трипільців є однією з найкращих у світі, а керамічні вироби – просто витвір мистецтва для того часу. Керамічний посуд того часу виготовлявся з гончарної глини з домішкою кварцового піску та черепашок прісноводних молюсків. Вона ліпилася без гончарного кола на твердій основі, товщина його днища переважала товщину стін, а самі стіни були нерівномірної товщини і не завжди правильної форми. Зовнішня поверхня була рівною і покривалася нанесеною до розпису та випалу червоною фарбою.

Але найзагадковішими залишаються так звані біноккулярні судини, які стали своєрідною візитівкою культури Трипільля (рис.10.).

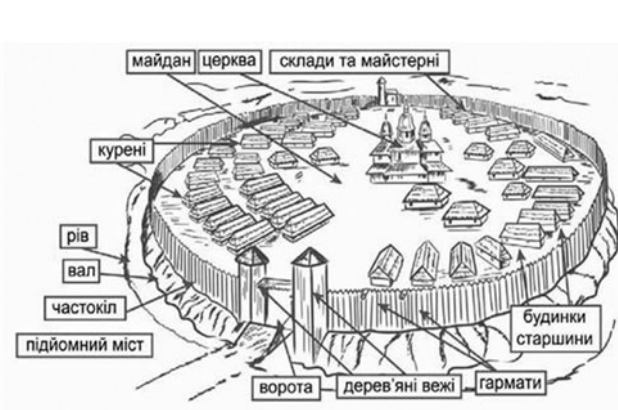

Рис. 4. А таке планування мала відома Запорізька січ.

Рис. 5. Реконструкція трипільського будинку

Рис. 6. Типова українська хата-мазанка 19-го століття

Рис. 7. Сучасна реконструкція технології глинобиття.

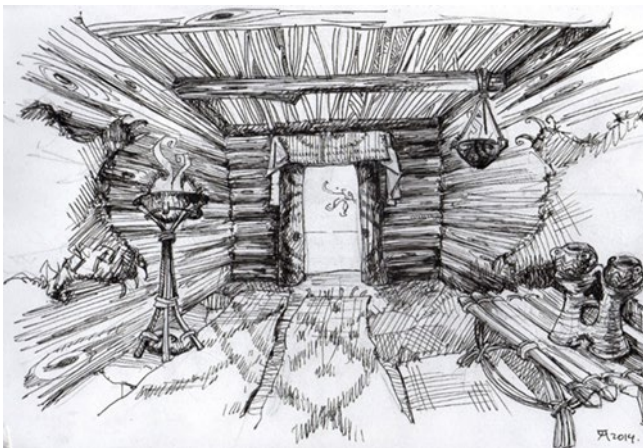

Рис. 8. Реконструкція інтер'єрів Трипільських будинків, виконана Черненком А.А. для мультиплікаційного фільму «Легенди Трипілля».

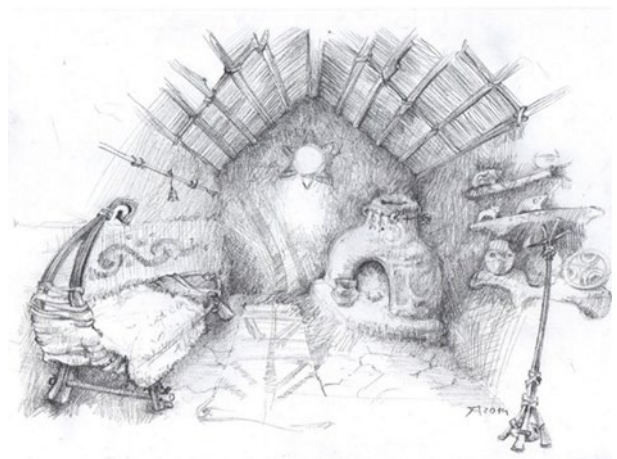

Рис. 9. Реконструкція інтер'єрів Трипільських будинків, виконана Черненком А.А. для мультиплікаційного фільму «Легенди Трипілля».

Рис. 10. Таємнича бінокулярна судина. Швидше за все її нижня частина. Культура Трипілля. 4 тисячоліття до нашої ери.

Рис. 11. Розписна керамічна подвійна чашка, культура Яншао, тип Мачан, Китай, близько 2500 до н.е. Можливо, саме так виглядала верхня частина трипільської судини.

Рис.12. Китай, культура Янгшао.

Рис. 13. Посудина з Марокко, так званий берберський стиль.

Рис. 14. Традиційні слов'янські щанки.

Рис. 15. У Польщі це двоякі (Dwojaki). Споживання подвійної їжі зображено на картині «Лелеки» художника Юзефа Хелмонського.

А це слов'янські зразки (рис.14.). Щанки (спориші, поляточки, близнюки, двоєшки, двійнички, спариші, парники) - у слов'ян глиняний посуд з 2 або 3 горщиків однакового або різного розміру, скріплених ручкою. У споришах носили їжу на полі («щи та каша») у сінокіс або жнива.

А ось ще одна загадка трипільської кераміки. Дивовижною особливістю цих людей було те, що вони ліпили свої будинки у мініатюрі із глини. І в кожній великій оселі стояла його маленька модель. Спочатку вчені думали, що це іграшка, але як він детально та реалістично він зроблений. Це наштовхнуло на іншу думку. Схоже, що це був переносний вівтар трипільців, який назавжди зобразив устрій їхнього життя. У автора є свій здогад про призначення цих будиночків (рис.16,17.).

Рис.16. "Модель храму". Трипілля 4100-3900 рр. до н.е.
Швидше за все урна для зберігання праху померлого.

Рис.17. Урна з Поджо Гаела поблизу Клузія, датована початком V століття до н.е.

Згадується таке українське слово «домовина» — синонім слова «труна» у розмовній та літературній мові. Чи це не відлуння давньої традиції ховати останки в подібних «будиночках». Тим більше, що, швидше за все, трипільці застосовували обряд трупоспалення. У пізніші часи подібні похоронні скриньки використовувалися у Етрусків.

І, нарешті, найбільша загадка Трипілля: Селище використовувалося близько 50 років, потім обов'язково спалювалося за особливим ритуалом, а плем'я переселялося на нове місце. Чому ж трипільці спалюють свої міста? Ось тут саме час згадати три чинники, про які ми говорили на початку цієї теми: Трипільці користувалися місячним календарем, Трипільці дотримувалися традиції трупоспалення і те, що архітектура в давнину була проекцією людини.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Так, трипільці вважали свої будинки та міста живими. Настання четвертого циклу Місячних Вузлів, тобто до 56 років життя людини добігало кінця. А значить, і життя міста теж. Місто справді старіло, всі міста старіють. Але традицію подібну до трипільської ніхто не використовує. Проблеми виникають не лише при заснуванні міста, а й у його житті.

Вперше у дослідженні культури Трипілля було не лише позначено особливості цієї цивілізації, а й аргументовано пояснено причини виникнення цих особливостей. Було зроблено спробу своєрідної подорожі у часі. Через вивчення витоків цивілізацій приходить розуміння самої суті речей, самої суті архітектури.

Навчити студента не бездумно копіювати архітектурну спадщину, а освоїти навичку розуміння архітектури – ось найважливіше завдання. На прикладі Трипілля, можна побачити логіку архітектурних рішень стародавніх будівельників, їх правдивість і безпосередність у традиціях, мистецтві та архітектурі. І саме цей підхід найбільш живучий. Саме завдяки правдивості досі живі архітектурні рішення та будівельні технології доби неоліту.

Література

- [1] Дергачев В. А., Манзура И. В. Погребальные комплексы позднего Триполья. Монография. — Кишинёв: «Штиинца», 1991. — 336 с. — ISBN 5-376-01192-5.
- [2] Корвин-Пиотровский А. Г. Трипольская культура на территории Украины. — К.: Институт археологии НАН Украины, 2008. — 256 с. — ISBN 978-9-66-024944-8.
- [3] Ткачук Т. М. Семіотичний аналіз трипільсько-кукутенських знакових систем (мальований посуд) / Ткачук Т. М., Мельник Я. Г.; Національний заповідник "Давній Галич"; Прикарпатський ун-т ім. В. Стефаника. — Івано-Франківськ: Плай, 2000.
- [4] Шилов Ю. Доскітські цивілізації Подніпров'я. // Космос древньої України. — Київ. — 1992. — С. 109—110
- [5] Цвек О. В. Поселення східнотрипільської культури (короткий нарис). — Київ, 2006.
- [6] Biblioteca Antiquitatis, The first Cucuteni Museum of Romania Foton, 2005
- [7] The Tripolye Culture giant-settlements in Ukraine. Formation, Development and Decline. F. Menotti, A. Korvin-Piotrovsky ed.; Oxford: Oxbow Books, 2012
- [8] Whittle, Alasdair W. R. Europe in the Neolithic: the creation of new worlds. Part of the Cambridge world archaeology series (revised edition of Neolithic Europe, 1985); Cambridge: Cambridge University Press, 1996. — ISBN 0-521-44476-4 OCLC 32510827
- [9] Ellis, Linda. The Cucuteni-Tripolye culture: study in technology and the origins of complex society (англ.). — Oxford: British Archaeological Reports (B.A.R), 1984. — 221 p. — (BAR international series, 217). — ISBN 978-0-86054-279-7.
- [10] Rook E., Trela E. Stanowiska kultury trypolskiej w Bilczu Zlotym w dawnym powiecie Borszców, w świetle zbiorów krakowskich // Z archeologii Ukrainy i Jury Ojcowskiej. — Ojcow, 2001. — S.183-206

References

- [1] Derhachov V. A., Manzura I. V. Pokhival'ni kompleksi pizn'oho Trypillya. Monohrafiya. — Kyshyniv: «Shtyntsya», 1991. — 336 s. — ISBN 5-376-01192-5.
- [2] Korvyn-Piotrovs'kyi A. H. Trypil's'ka kul'tura na terytoriyi Ukrayiny. — K.: Instytut arkeolohiyi NAN Ukrayiny, 2008. — 256 s. — ISBN 978-9-66-024944-8.
- [3] Tkachuk T. M. Semiotychnyy analiz trypil's'ko-kukutens'koyi znakovoyi systemy (rozpysnyy посуд) / Tkachuk T. M., Mel'nyk YU. H.; Natsional'nyy zapovidnyk «Davniy Halych»; Prykarpats'kyi universytet imeni V. Stefanyka. — Ivano-Frankivs'k: Play, 2000.
- [4] Shylov YU. Peredskifs'ki tsyvilizatsiyi Naddnipyanshchyny. // Kosmos davn'oyi Ukrayiny. — Kyiv. — 1992. — S. 109-110
- [5] Tsvek O. V. Poselennya skhidnotrypil's'koyi kul'tury (korotkyy narys). — Kyiv, 2006.
- [6] Biblioteca Antiquitatis, pershyy muzey Kukuteni v Rumuniyi Foton, 2005
- [7] Poselennya-hihanty trypil's'koyi kul'tury v Ukrayini. Stanovlennya, rozvytok i zanepad. F. Menotti, A. Korvin-Piotrovs'koho red.; Oksford: Oxbow Books, 2012
- [8] Vittel, Alasder V. R. Yevropa v neoliti: stvorennya novykh svitiv. Chastyna Kembrydzhs'koyi seriyi vsesvitn'oyi arkeolohiyi (perehlyanute vydannya Neolithic Europe, 1985); Cambridge: Cambridge University Press, 1996. — ISBN 0-521-44476-4 OCLC 32510827
- [9] Ellis, Linda. Kukuteni-Trypil's'ka kul'tura: vyvchennya tekhnolohiyi ta pokhodzhennya skladnoho suspil's'tva (anhliys'ka). — Oxford: British Archaeological Reports (B.A.R), 1984. — 221 s. — (Mizhnarodna seriya BAR, 217). — ISBN 978-0-86054-279-7.
- [10] Rook E., Trela E. Stanowiska kultury threepolskiej w Bilczu Zlotym w dawnym powiecie Borszców, w świetle szoriob krakowskich // Z archeologii Ukrainy i Jury Ojcowskiej. — Ojcow, 2001. — S.183-206

**TRYPILLIA. CONNECTION OF CULTURES THROUGH THE CENTURIES.
SECRETS, HYPOTHESES, DISCOVERIES**

Chernenko A.A.

Senior Lecturer, Department of Architecture of Buildings and Structures,
ugolneba16@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3378-0790

*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract: The article discusses the main issues related to the problem of studying and understanding the Trypillia culture. The author analyzed the subject heritage and studied scientific and folklore sources on the Trypillia culture itself and on similar cultures both in geographical and temporal aspects. The article is for informational purposes only. The author shows the connection between traditions in Neolithic architecture and modern architecture, and convinces us of the similarity in solving the problems set before the builders of the past and present. He puts forward his theories explaining the mysteries of Trypillia culture.

One of the most important qualities of an architect is the ability to put himself in the role of a user. When designing, each time “guide” yourself through the imagined building. It must be remembered that the measure of any architecture is a person. The ancient Greeks called architecture the “third skin.” All sizes and proportions were subordinated to man, in harmony with his nature and the surrounding nature.

Using the example of Neolithic culture, the author tries to restore lost traditions, make architecture less abstract and closer to the direct user - man.

For the first time in a study of the culture of Tripoli, the features of this civilization were not only identified, but also the reasons for the emergence of these features were reasonably explained.

An attempt was made to travel through time in a way. Through studying the origins of civilizations comes an understanding of the very essence of things, the very essence of architecture.

Teaching a student not to mindlessly copy the architectural heritage, but to master the skill of understanding architecture is the most important task. And, the author, using the example of Trypillia, brilliantly shows the logic of the architectural decisions of the Trypillia people, their truthfulness and spontaneity in traditions, in art and in architecture.

And it is precisely this approach that is most tenacious. It is because of truthfulness that architectural solutions and construction technologies of the Neolithic era are still alive.

Keywords: historical buildings, urban planning of Trypillia, restoration, culture of Trypillia, mysteries of Trypillia.

ДИЗАЙН АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА
DESIGN OF THE ARCHITECTURAL
ENVIRONMENT

МАЛОМОБІЛЬНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДИЗАЙН АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА МІСТ

Бондаренко А.Р.,

студентка, каф. Архітектури будівель та споруд
riana-bond@meta.ua

Малашенкова В.О.,

к. арх., доцент каф. Архітектури будівель та споруд
viklituchka.abs@odaba.edu.ua ORCID: 0000-0001-8228-2467

*Архітектурно-художній інститут
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. Дана стаття спрямована на дослідження проблем, пов'язаних з маломобільністю населення та її впливом на архітектурне середовище сучасних міст. Це питання стає все більш актуальним у сучасному світі, де мобільність відіграє важливу роль у забезпеченні комфорту та стійкості міського життя.

У контексті зростаючої маломобільності, спричиненої різними факторами, такими як демографічні зміни, збільшення транспортного навантаження та зміни у мобільних вподобаннях, дизайн архітектурного середовища суттєво впливає на якість життя мешканців міста. Наша стаття спрямована на ретельне дослідження цієї проблеми та виявлення шляхів її вирішення.

Ключові слова: маломобільність, архітектурне середовище, містобудування, інклюзивність, доступність, міська інфраструктура, дизайн міста, стійкість, соціальна інтеграція.

Вступ. Сучасний світ переживає період інтенсивних змін у різних сферах життя. Однією з ключових тенденцій, що впливають на якість нашого повсякденного існування, є зростаюча маломобільність населення. Це складне багатогранне явище, спричинене різноманітними факторами, від демографічних змін до зміни підходів до мобільності в містах. Маломобільність стає серйозним викликом для сучасних міст, які повинні адаптуватися до нових реалій.

У цьому контексті архітектурна сфера грає важливу роль у створенні інфраструктури, яка б враховувала потреби різних груп населення, включаючи осіб із обмеженою мобільністю. Саме на цій перетинці між архітектурою та соціальними аспектами ми фокусуємо увагу в даній статті.

Метою нашої роботи є дослідження впливу маломобільності на архітектурне середовище сучасних міст і розробка стратегій і рішень, спрямованих на створення інклюзивного та дружнього середовища для всіх мешканців. Ми аналізуємо причини маломобільності, вплив на архітектурний дизайн, а також досліджуємо інноваційні підходи та рішення, які можуть зробити наше місто більш досяжним та комфортним для всіх.

Постановка завдання. Постановка завдання полягає у проведенні докладного аналізу основних принципів та переваг впливу маломобільності на архітектурне середовище сучасних міст у контексті написання наукової статті, виявити подальші перспективи такої архітектури.

Основний матеріал і результати. Універсальний дизайн - це філософія, яка націлює на створення продукції та середовища, що були б доступними та зручними для максимально можливої кількості людей, і часто його спрямовують на полегшення життя маломобільних груп населення. Зазначають, що термін "маломобільні групи" часто використовується як

синонім "інваліди", що насправді не відповідає дійсності, оскільки маломобільні групи включають ширший спектр осіб. Відповідно до офіційного визначення, яке міститься у Державних будівельних нормах України "Будівлі і споруди: доступність будівель і споруд для маломобільних груп населення" (2006), "маломобільні групи населення" - це люди, які мають труднощі з самостійним переміщенням, отриманням необхідних послуг або інформації, або орієнтацією в просторі. Таким чином, ця категорія охоплює значну частину населення, оскільки за різними джерелами, вона становить від 30% до 50% загального населення[4].

Обмеження мобільності або функціональні обмеження можуть бути пов'язані з фізичними особливостями людини, такими як інвалідність, дитяча чи похилого віку, а також можуть виникати через тимчасові стани, такі як вагітність, стрес, хвороба або травма. Ці обмеження можуть бути постійними (які не змінюються з часом) або тимчасовими (наприклад, людина, яка захворіла, з часом одужує).

Також обмеження може бути пов'язане з відсутністю досвіду або знань. Наприклад, турист, який перебуває в країні, де розмовляють іншою мовою або діють інші правила, може відчувати себе обмеженим. Некоректно спроектовані приміщення або предмети також можуть створювати незручності для певних категорій осіб і, таким чином, робити їх маломобільними. Наприклад, діти і дорослі з низькою масою тіла можуть бути неспроможні самостійно користуватися ліфтом, оскільки їхня маса недостатня для активації ліфта. Або людям, які переміщуються за допомогою інвалідних візків чи на милицях, може бути важко подолати перешкоди в середовищі.

Функціональні обмеження, такі як проблеми із зором, слухом, опорно-руховим апаратом, психо-неврологічні розлади можуть ускладнювати пересування, а погане самопочуття, хворобливий стан та стрес можуть призводити до неухважності. Люди, які перебувають у стані вагітності на пізніх термінах, а також ті, хто супроводжує маленьких дітей, також можуть відчувати труднощі у переміщенні. Незручне взуття, високі підбори та тонкі підосви також можуть ускладнювати пересування.

Маломобільні групи населення стають вразливими через складнощі, які вони зазнають через свій функціональний стан та незручне оточення. Це може робити їх залежними від допомоги або терпимості інших. Отже, важливо забезпечити умови для незалежного користування всіма особами. Часто громадські місця можуть бути місцем нетерпимості до людей із ознаками маломобільності, що переважно обумовлено непристосованістю середовища. Застосування принципів універсального дизайну, яке враховує потреби всіх користувачів, може зменшити ці незручності та зробити середовище більш комфортним для всіх.

Доступне середовище для маломобільних груп населення визначається як адаптовані умови, сприяючи безперешкодному пересуванню та доступу до необхідних послуг. Це включає в себе пандуси, підйомники та спеціально обладнані сходи та поручні, створюючи умови, в яких люди з маломобільних груп можуть без труднощів користуватися міським середовищем та послугами без потреби в допомозі інших осіб [1].

На сьогодні існує ряд нормативно-правових документів, які регламентують правила та вимоги до проектування оточуючого середовища з урахуванням потреб інвалідів та інших маломобільних груп населення. Основні принципи проектування спираються на принцип рівних можливостей для всіх, який був проголошений Організацією Об'єднаних Націй у Загальній декларації прав людини у 1948 році.

У зв'язку з тим, що люди з інвалідністю, зазвичай, стикаються з найбільшими труднощами у пересуванні, особлива увага приділяється їхнім потребам в доступності середовища. Уважається, що якщо оточення створює комфортні умови для переміщення та перебування для людей з інвалідністю, то це також забезпечить доступність для інших маломобільних груп населення.

можливості людей на протязі всього життя. Результатом універсального дизайну є створення продуктів, будівель і об'єктів, придатних для використання більшістю людей, незалежно від їхньої фізичної здатності або інвалідності.

Принципи універсального дизайну можуть поєднуватися з іншими аспектами проектування, такими як естетика. Наприклад, архітектор, який проектує вхід до будівлі, може бажати зберегти естетичний вигляд, піднявши вхід над рівнем дорожнього покриття. Проте враховуючи принципи доступності, можна розглянути альтернативні рішення, такі як створення безбар'єрного входу без сходів. Таким чином, естетика і доступність можуть об'єднатися в єдиному дизайні.

Забезпечення безпеки є важливим аспектом при створенні доступного середовища, зокрема для екстреної евакуації з будівель. Враховуючи потреби маломобільних груп населення, слід розробляти адаптовані евакуаційні шляхи та забезпечувати їхнє належне обладнання для інформування. Універсальний дизайн спрямований на створення середовища, яке враховує потреби кожного, забезпечуючи доступність, безпеку, інформативність і комфорт для всіх користувачів. Це допомагає поліпшити якість життя та зробити оточуючий світ більш доступним і придатним для всіх.

Власник будівлі повинен забезпечити безперешкодний та безпечний рух для всіх категорій громадян, незалежно від їхньої фізичної обмеженості. Наприклад, це може бути людина на інвалідному візку, особа з порушенням зору, слуху або іншими нозологіями[2].

Основні правила для комфортного перебування маломобільних груп населення в архітектурному середовищі разом із іншими:

- Доступність тротуарів і доріг: Забезпечення широких і рівних тротуарів, відсутність сходів або інших перешкод на них, а також регулярний догляд за станом тротуарів.
- Доступність до важливих об'єктів: Обов'язкова наявність пандусів, підймальних пристроїв або наземних проходів до будинків, магазинів, офісів і громадських місць.
- Місця для паркування: Виділення місць для паркування транспорту інвалідів на об'єктах загального користування.
- Доступність внутрішніх просторів: Забезпечення доступу маломобільних осіб до внутрішніх приміщень за допомогою пандусів, широких дверей, висоти поручнів і інших необхідних зручностей.
- Візуальна та тактильна інформація: Використання контрастних кольорів та тактильних покажчиків для полегшення орієнтації людей з порушеннями зору.
- Безпека: Забезпечення безпеки маломобільних груп населення за допомогою огорожень, бордюрів, антиковзкого покриття і якісного освітлення.
- Інклюзивність: Повага та уважне ставлення до потреб маломобільних осіб у створенні інклюзивного середовища для всіх.
- Інформаційна доступність: Предоставлення інформації в доступному форматі для людей з обмеженими можливостями, включаючи аудіо- та брайль-матеріали.
- Безперешкодний доступ до громадського транспорту: Забезпечення можливості використання громадського транспорту маломобільними особами за допомогою спеціальних пандусів і місць для візків.
- Участь у процесах прийняття рішень: Залучення представників маломобільних груп населення до обговорення і прийняття рішень, що стосуються архітектурного середовища.

Загальна мета полягає в тому, щоб забезпечити рівний доступ та комфорт для всіх громадян, незалежно від їхнього фізичного стану, і створити інклюзивне суспільство, де кожен може активно брати участь у житті спільноти [5].

Висновки. Маломобільність населення - нагадування про необхідність включати всіх громадян у процес створення нашого міського оточення. У статті ми розглянули вплив цієї важливої теми на дизайн архітектурного середовища українських міст. Це нагадує нам, що міста повинні бути доступними та зручними для всіх, незалежно від їхньої фізичної

обмеженості. Таким чином, доступне середовище для маломобільних груп населення – це адаптовані умови для їхнього безперешкодного пересування та отримання необхідних послуг: пандуси, витяги, а також спеціально обладнані сходи та поручні. Це умови, в яких люди з маломобільних категорій зможуть впевнено планувати своє пересування містом, без сумніву, десь їм зустрінуться перешкоди чи небезпечні умови пересування. Вони зможуть нарівні з усіма і без обмежень користуватися послугами різних установ, не вимагаючи допомоги інших людей

Слід зазначити, що існують певні важливі кроки, які можна здійснити для покращення ситуації та забезпечення інклюзивності наших міст:

- Ефективне законодавство: Необхідно розробити та впровадити суворі нормативи та закони щодо дизайну архітектурного середовища з урахуванням потреб маломобільних груп населення.
- Освіта і свідомість: Проводити освітні кампанії серед архітекторів, дизайнерів та міських планувальників, щоб підвищити їхню увагу до потреб маломобільних осіб.
- Залучення до процесу прийняття рішень: Включити представників маломобільних груп населення у процес планування міста та прийняття рішень щодо архітектурного середовища.
- Адаптація існуючих споруд: Провести реконструкцію та адаптацію існуючих об'єктів, таких як будівлі, тротуари та громадський транспорт, для забезпечення доступності.
- Інклюзивність як основний принцип: Розглядати інклюзивність як основний принцип при будівництві та розвитку міст, не просто як обов'язок, але і як можливість розширити можливості для всіх мешканців.
- Інвестиції в інфраструктуру: Залучати фінансування для створення та підтримки інфраструктури, яка б відповідала потребам всіх громадян.
- Моніторинг і оцінка: Постійно вдосконалювати систему моніторингу та оцінки доступності архітектурного середовища для маломобільних груп населення.

Забезпечення доступності міст для всіх їхніх мешканців - це вкрай важливе завдання, яке вимагає спільних зусиль громади, влади та фахівців у галузі архітектури. Наші міста можуть стати більш інклюзивними і зручними для всіх громадян, якщо ми приділимо цій проблемі належну увагу та дії.

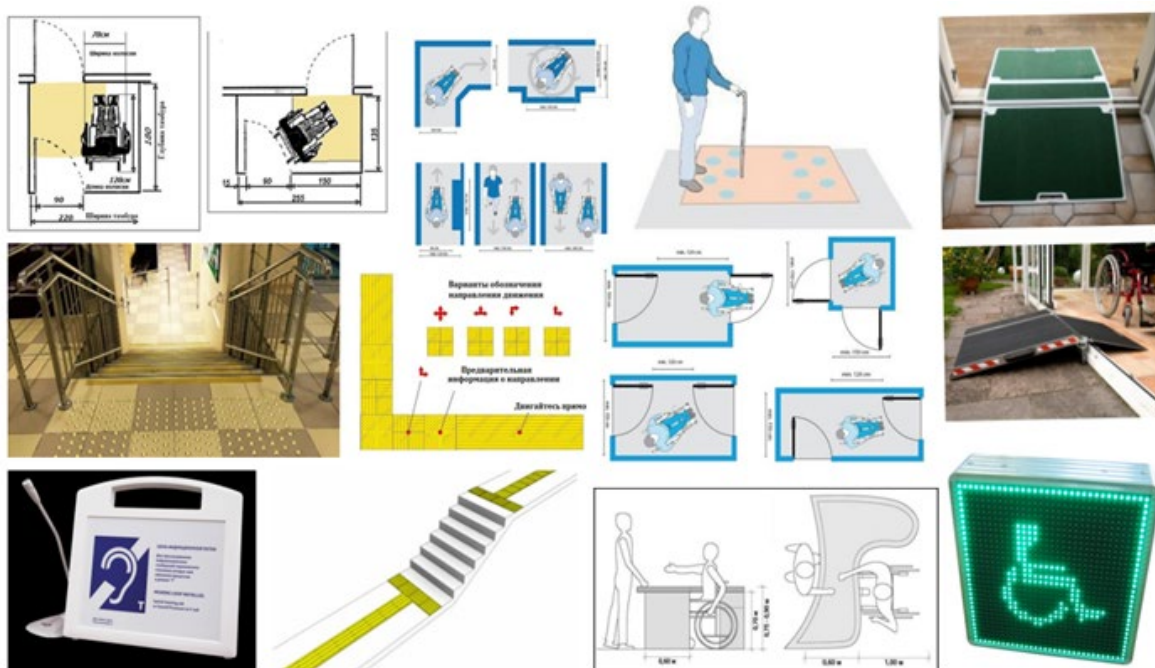

Рис. 2. Рельєфний тротуар

В Україні, на жаль, все ще зберігаються тенденції двох крайнощів розуміння малоповерхових будинків: або як «елітного» житла, або як житла для сільських поселень. Але малоповерхова забудова може бути багатоквартирною і розміщатись в самому центрі густонаселених міст. Малоповерхові будинки сприймаються краще, ніж висотні споруди. Британський психолог та невролог Пол Кідуелл у своїй книзі «Психологія міста. Як бути щасливим у мегаполісі» пише: «Ми любимо споглядати природу. І нам більше до вподоби вулиці на землі, а не в небі» [4].

На думку доктора мистецтвознавства В. Л. Глазичева, потрібні такі архітектори, які б ігнорували моду, добровільно наслідували великі традиції та забезпечували комфорт «співжиття» людей з будівлями.

Різноманітність прийомів розміщення малоповерхової забудови може бути диференційовано залежно від транспортно-часової віддаленості від міста чи міста-центру великих міст до зовнішніх кордонів зон їхнього впливу. Відповідно до цієї типології розміщення такої забудови можна усереднено представити у таких випадках:

1. У межах міста (або міста-центру для великих міст) – у центральній та серединній частинах міста; у периферійній зоні житлових масивів.
2. За межами міста ближнього (5-10 км), середнього (10-30 км) та далекого передмістя (30 і більше кілометрів).
3. Міжселені території, включаючи сільські поселення.

З усього різноманіття можливостей розміщення малоповерхової забудови в агломераціях кращим слід вважати для перших двох варіантів концентроване формування поселення на відміну від дисперсного. Це обумовлюється такими містобудівними характеристиками: концентрація населення тісно пов'язана з паралельною активізацією місць зайнятості, створює передумови для розвитку соціальної інфраструктури, підвищує ефективність систем громадського транспорту та інженерного обладнання, що сприяє розвитку рекреаційних функцій. Для міжселених територій та сільських поселень найбільш раціональна дисперсна структура формування [5].

На основі вивчення досвіду проектування малоповерхової житлової забудови, що застосовується у вітчизняній та зарубіжній практиці, розглянуто систематизацію планувальних прийомів такої забудови, згідно з якою можна виділити основні прийоми структурної організації малоповерхової забудови:

регулярна забудова. Забудова різними типами будинків (будинками, що окремо стоять, із земельними ділянками, блокованими, секційними або комбінованими будинками), сюди належить також квартальна забудова;

історичне копіювання. Нова забудова повторює історичну забудову в сучасній інтерпретації та створюється комфортне міське середовище з пішохідною доступністю об'єктів соціальної інфраструктури та відсутністю зонування територій. Забудова формується, як правило, малоповерховими таунхаусами або середньоповерховими багатоквартирними будинками;

ландшафтний урбанізм – цей напрямок поєднує величезну кількість різноманітних проектів (ландшафтно-паркових, історичних, етнічних, літературних та інших). Для цих проектів характерно, поряд зі створенням комфортного житлового середовища, проектування ландшафту, використання при розробці концепції проекту характерних історичних, етнічних, літературних та інших особливостей даного місця або перенесення їх з інших місць на цей комплекс;

вільне планування – найбільш характерний напрямок для багатоповерхової забудови радянського періоду Така забудова є основою планувальної організації мікрорайонів. Це планування іноді використовується і в малоповерховій забудові;

екологічний напрямок («зелений урбанізм») – сучасний напрям у світовій містобудівній практиці, що належить до подолання проблеми створення життєзабезпечуючої (екологічно безпечної) забудови, у тому числі енергоефективної, ресурсозберігаючої та

маловідходної. Це екоміста, екомплєкси, еоквартали малоповерхової забудови зі специфічним плануванням.

З цих напрямів новим для містобудування України можна вважати екологічний напрямок (“зелений урбанізм”). Цей напрямок у нас не отримав належного розвитку в містобудівній практиці. У європейських країнах останнім часом все більшим визнанням користуються принципи екологічного урбанізму. Для України такі системи міського планування могли би допомогти подолати кризу в галузі енергетики, адже «зелений урбанізм» припускає використання джерел поновлюваної енергії.

Висновки. На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що політичні та економічні зміни, які здійснюються всередині країни, а також глобальні екологічні процеси, що відбуваються як у планетарному масштабі, так і на рівні держави, на жаль, не привели на практиці до створення сприятливого середовища проживання для більшості населення України, яка потребує поліпшення житлових умов. Забезпечення громадян комфортним та економічно доступним житлом, створення екологічно безпечного середовища життєдіяльності зумовлюють формування сталої малоповерхової житлової забудови житлових утворень та поселень відповідно до інтересів людини, забезпеченням стабільної соціальної структури суспільства. Малоповерхова забудова повинна проектуватися як стала, комфортна, пов'язана з підвищенням якості життя, збереженням природних ресурсів, використанням інноваційних технологій. Малі екологічні міста та поселення повинні перейти на саморегулюючі системи, тобто прийняти за основу кругові метаболічні цикли, які забезпечуватимуть постійну життєздатність довкілля.

Література

- [1] Маломобільні групи населення: хто це? [Електронний ресурс]
<https://ud.org.ua/statti/299-malomobilni-grupi-naselennya-khto-tse> Дата звернення: 17.09.2023
- [2] Безбар'єрна среда для маломобільних груп населения [Електронний ресурс]
<https://rosopeka.ru/dostupnaya-sreda/> Дата звернення: 17.09.2023
- [3] Доступний простір для маломобільних груп населения [Електронний ресурс]
<https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/dostupnyj-prostir-dlya-malomobilnyh-grup-naselennya/> Дата звернення: 17.09.2023
- [4] Хто такі маломобільні групи населения і чому безбар'єрність стосується кожного [Електронний ресурс] <https://www.adm-km.gov.ua/?p=96446> Дата звернення: 17.09.2023
- [5] Методичні рекомендації щодо впровадження принципів універсального дизайну [Електронний ресурс]
<https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/Pro%20oblast/Rozvytok%20rehionu/Dostupna%20Ukrayina/Dostupnist%20obyektiv%20dlya%20osib%20z%20invalidnistyu%20Dnipropetrovskoyi%20oblasti/metodychni-rekomendatsiyi-po-universalnomu-dyzaynudoc-min.pdf> Дата звернення: 17.09.2023
- [6] Принципи універсального дизайну [Електронний ресурс]
<https://ud.org.ua/publikatsiji/11-printsipi-universalnogo-dizajnu> Дата звернення: 17.09.2023
- [7] Універсальний дизайн [Електронний ресурс]
https://uk.wikipedia.org/wiki/Універсальний_дизайн Дата звернення: 17.09.2023
- [8] Універсальний дизайн та архітектурна доступність навколишнього середовища до потреб неповносправних [Електронний ресурс]
https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3192/1/Метко_18.pdf Дата звернення: 17.09.2023
- [9] Методичні рекомендації з дисципліни «Особливості проектування інклюзивного предметно-просторового середовища» [Електронний ресурс]
[https://ksada.org/pdf1/Metodyhni-rekomendatsyy_osoblyvosti-proektuv.inkluzivnogo-PPS_2022-2023\).pdf](https://ksada.org/pdf1/Metodyhni-rekomendatsyy_osoblyvosti-proektuv.inkluzivnogo-PPS_2022-2023).pdf) Дата звернення: 17.09.2023

[10] Інклюзивний дизайн як складова розвитку міст [Електронний ресурс]
<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiq1dqZosmBAxVcwAIHHRiABBI4FBAWegQIChAB&url=https%3A%2F%2Fvisnyk.soch.robota.knu.ua%2Findex.php%2Fjournal%2Farticle%2Fdownload%2F12%2F12%2F&usg=AOvVaw3P47sWH9TaCo3PgfWLjw5G&opi=89978449> Дата звернення: 17.09.2023

References

- [1] Vulnerable Population Groups: Who Are They? [Online resource]
<https://ud.org.ua/statti/299-malomobilni-grupi-naselennya-khto-tse> Accessed: September 17, 2023
- [2] Barrier-Free Environment for Vulnerable Population Groups [Online resource]
<https://rosopeka.ru/dostupnaya-sreda/> Accessed: September 17, 2023
- [3] Accessible Space for Vulnerable Population Groups [Online resource]
<https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/dostupnyj-prostir-dlya-malomobilnyh-grup-naselennya/>
 Accessed: September 17, 2023
- [4] Who Are Vulnerable Population Groups and Why Does Accessibility Matter to Everyone [Online resource]
<https://www.adm-km.gov.ua/?p=96446> Accessed: September 17, 2023
- [5] Guidelines for Implementing Universal Design Principles [Online resource]
<https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/Pro%20oblast/Rozvytok%20rehionu/Dostupna%20Ukrayina/Dostupnist%20obyektiv%20dlya%20osib%20z%20invalidnistyu%20Dnipropetrovskoyi%20oblasti/metodychni-rekomendatsiyi-po-universalnomu-dyzaynudoc-min.pdf> Accessed: September 17, 2023
- [6] Principles of Universal Design [Online resource]
<https://ud.org.ua/publikatsiji/11-printsipi-universalnogo-dizajnu> Accessed: September 17, 2023
- [7] Universal Design [Online resource]
https://uk.wikipedia.org/wiki/Універсальний_дизайн
 Accessed: September 17, 2023
- [8] Universal Design and Architectural Accessibility of the Environment for the Needs of People with Disabilities [Online resource]
https://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/3192/1/Метко_18.pdf Accessed: September 17, 2023
- [9] Methodological Recommendations on the Discipline "Features of Inclusive Design of Subject-Spatial Environment" [Online resource]
[https://ksada.org/pdf1/Metodychni-rekomendatsyy_osoblyvosti-proektuv.inkluzivnogo-PPS_2022-2023\).pdf](https://ksada.org/pdf1/Metodychni-rekomendatsyy_osoblyvosti-proektuv.inkluzivnogo-PPS_2022-2023).pdf) Accessed: September 17, 2023
- [10] Inclusive Design as a Component of Urban Development [Online resource]
<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiq1dqZosmBAxVcwAIHHRiABBI4FBAWegQIChAB&url=https%3A%2F%2Fvisnyk.soch.robota.knu.ua%2Findex.php%2Fjournal%2Farticle%2Fdownload%2F12%2F12%2F&usg=AOvVaw3P47sWH9TaCo3PgfWLjw5G&opi=89978449> Accessed: September 17, 2023

LOW MOBILITY OF THE POPULATION AND ITS INFLUENCE ON THE DESIGN OF THE ARCHITECTURAL ENVIRONMENT OF CITIES

Bondarenko A.R.

student, Department of Architecture of Buildings and Structures
riana-bond@meta.ua

Malashenkova V.A.

PhD. Arch., Associate Professor, Department of Architecture of Buildings and Structures
viklituchka@gmail.com ID ORCID: 0000-0001-8228-2467

*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. This article focuses on researching the issues related to the limited mobility of the population and its impact on the architectural environment of contemporary cities. This topic is becoming increasingly relevant in the modern world, where mobility plays a crucial role in ensuring the comfort and sustainability of urban life.

In the context of growing limited mobility, driven by various factors such as demographic changes, increased transportation burdens, and shifts in mobility preferences, the design of the architectural environment significantly influences the quality of life for urban residents. Our article is aimed at a thorough examination of this issue and identifying pathways to its resolution.

The objective of our article is to analyze the impact of limited mobility on the development of urban architecture and the creation of an inclusive environment. We seek to understand how the restricted mobility of the population can affect urban planning and design, as well as explore methods for adapting the architectural environment to meet the needs of individuals with limited mobility.

The results of this research will help identify areas where improvements in urban design are needed to make it more accessible and comfortable for individuals with limited mobility. This can contribute to a more inclusive and sustainable urban planning.

In our work, we relied on a variety of literary sources, including works on architecture, urban planning, and research in the field of mobility and social inclusion. We also conducted an analysis of data and the experiences of cities that have successfully implemented innovative solutions to address the needs of individuals with limited mobility.

Keywords: low mobility, built environment, urban planning, inclusion, accessibility, urban infrastructure, city design, sustainability, social inclusion.

ПЕРСПЕКТИВНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЇ САНАТОРІЮ «КУЯЛЬНИК»**Русол А. С.,**асистент каф. дизайну Архітектурного середовища,
rusol@odaba.edu.ua, ORCID: 0000-0003-3135-1949**Вахніченко О. В.,**к. арх., доцент каф. Дизайну архітектурного середовища,
vahnichenko@odaba.edu.ua, ORCID: 0000-0002-1244-8852*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. У статті розглянуто історичні передумови формування території санаторію «Куяльник» та розвиток його простору в часі. Виявлено загальні характерні особливості ділянки, проаналізовано сильні та слабкі сторони ділянки, перспективи та можливості її розвитку. Проблематика території навколо Куяльницького лиману притягує до себе увагу громадськості та спонукає до створення концептуальних пошуків вирішення організації курортної зони. У дослідженні розглядається ескізна пропозиція дизайну середовища реабілітаційного центру на місці існуючого санаторію «Куяльник», що була розроблена в рамках дипломного проектування на здобуття магістерського рівня.

Ключові слова: дизайн середовища, санаторій «Куяльник», ревіталізація простору, середовищний підхід.

Вступ. Курорт Куяльник – є одним з найвідоміших в галузі санаторного лікування. Його по праву можна назвати головною здравницею Одеської області. Щорічно сотні людей проходять лікування на базі курорту Куяльник, що допомагає їм в одужанні та підтримці здоров'я. Втім на сьогоднішній день курорт на узбережжі Куяльницького лиману і сам потребує допомоги. Сучасний стан ділянки не відповідає вимогам, що висуваються до типології подібних об'єктів, у третій декаді ХХІ ст. Фізична зношеність інфраструктури та відсутність належного догляду за ділянкою унеможливають якісне її використання. Подібний стан речей спонукає до пошуку рішень, які б дозволили відродити та покращити курорт. Розробка пропозицій щодо вирішення ділянки має будуватися на основі аналітичних даних та відповідно до контексту місцевості.

Аналіз останніх досліджень. Питання регіональних досліджень, які пов'язані з територією Куяльницького лиману, в першу чергу, стосується збереження його екологічного стану та унікальних ландшафтних особливостей [1, 2, 3]. Організація курортно-рекреаційних територій має важливе значення для розвитку території міста [4, 5, 6]. Відновлення певних ділянок міського середовища подекуди потребує зміни свого функціонального призначення, що досить часто застосовується у проєктній практиці [7]. Окремо слід зазначити, що збереження та розвиток території санаторію «Куяльник», як архітектурного та ландшафтного середовища, впродовж останніх років привертає увагу громадськості та спеціалістів різних сфер діяльності.

Постановка завдання. Дане дослідження має на меті встановити сильні та слабкі сторони території санаторію «Куяльник», знайти точки зросту та охарактеризувати потенційні напрямки розвитку цієї ділянки. Досягнення поставлених задач базується на основі вивчення історичних передумов розвитку, пофакторного аналізу існуючого стану території та огляду студентських проєктів.

Основний матеріал і результати. Історія Куяльника, як курортної зони, бере свій початок ще в першій половині ХІХ ст., коли лікарем Ерастом Андрієвським було виявлено

лікувальні властивості тамтешнього лиману та його грязей. До того моменту Куяльницький лиман використовувався здебільшого задля видобутку солі. Перші спроби організації на цьому місці бальнеологічного курорту були хаотичними та неефективними. Здебільшого це обмежувалося облаштуванням поодиноких споруд, на кшталт барака чи палаток. Однак подібний формат приносив незручності, в тому числі для місцевих мешканців. Це призупинило розвиток курорту аж до 1865 року. В цей момент міською владою було вирішено повернути Куяльнику призначення оздоровлювального курорту. Втім, відродження курортної зони розпочалося з прокладання нових транспортних шляхів, а саме – лінії парового трамвая. Легка доступність та зменшення вартості вхідного квитка призвели до того, що кількість відвідувачів значно зросла – і стара обслуговуюча інфраструктура вже не могла впоратися з напливом людей. Відтоді виникла потреба у зведенні комплексу будівель, які б виконували функцію нової грязелікарні. Проектуванням цього об'єкту займалися М. Толвінський в тандемі з А. Мінкусом. Із погляду на перспективу розвитку грязелікарні архітектори обрали саме павільйонну схему, аби в майбутньому комплекс можна було б розширити за допомогою добудови нових павільйонів. XX ст. стало новим переломним моментом в історії курорту. За цей час курорт встиг пережити націоналізацію, реформацію в порядку роботи, руйнування під час Другої світової війни, відродження, переоблаштування та розбудову. Але час є нещадним, й наразі, на жаль, цей курорт переживає занепад [8, 9].

Найбільш яскравим об'єктом на території курорту є клінічний санаторій ім. Пирогова, або як ще його називають – санаторій «Куяльник». Саме його ми найчастіше і асоціюємо з Куяльницьким лиманом. Його територія має неправильну форму та займає площу близько 70 га. Її межі окреслені лінією акваторії Куяльницького лиману, територією заводу мінеральних вод «Куяльник», природним схилом, що пролягає попід Об'їзною дорогою, вулицею Лиманською та територією Свято-Пантелеймонівської церкви. Ділянка має природний ухил в напрямку північного сходу, інтенсивність перепаду висот по рельєфу є низькою на відрізку від акваторії лиману до лінії розміщення житлових корпусів, після чого різко зростає.

Ця ділянка є насиченою за своїм функціональним наповненням, яке представлено завдяки будівлям та спорудам, що там розташовані (рис. 1). Загалом функціональне наповнення ділянки може бути розділене на такі блоки, як:

- медицина та оздоровлення;
- культура та видовищні заходи;
- місця тимчасового проживання;
- культові споруди;
- місця відпочинку.

У своїй масі ці будівлі та споруди формують певний комплекс та мають створювати каркас інфраструктури для виконання закладених на території функцій. Проте, якщо детально розглянути кожен з об'єктів окремо, то стає зрозуміло, що поточний стан деяких з них є неприйнятним. Фізична зношеність, технологічна застарілість чи руйнація, на жаль, є присутніми у переважній більшості споруд та будівель на території ділянки санаторію «Куяльник».

Транспортно-пішохідні зв'язки є важливим аспектом при розгляді ділянки, бо саме вони вказують на її доступність, зв'язки з системою міста та/або навколишніх населених пунктів, можливість пересування всередині ділянки. Так, якщо розглядати саме територію курорту Куяльник (рис. 2), то можна побачити, що основний транспортний зв'язок з містом Одеса та прилеглими населеними пунктами відбувається від Об'їзної дороги через вулицю Лиманну – головну артерію ділянки. На цю умовну вісь нанизані зупинки громадського транспорту, що розміщуються по боках від вул. Лиманної. Також у безпосередній близькості до цієї вулиці сконцентровано парковки автомобільного транспорту. Їх розміщення підпорядковується необхідності скоротити шлях відвідувача від автостоянки до об'єктів інфраструктури: житлових корпусів, поліклініки, басейну. Втім, наразі ще один транспортний шлях пролягає уздовж узбережжя лиману. Навантаження транспорту на нього є низьким, але його наявність створює поділ території на окремі частини та відділяє

узбережжя від основної ділянки санаторію. Основні пішохідні доріжки пронизують зони навколо житлових корпусів та поблизу поліклініки й палацу культури. У зонах позаду житлових корпусів та на самому узбережжі лиману ці шляхи є менш розвинутими. Втім варто зазначити, що пішохідні доріжки виконують не лише функцію горизонтальних, а подекуди й вертикальних зв'язків на території. Так у західній частині ділянки, що розглядається, пішохідні шляхи проходять скрізь схил та з'єднують його верхню та нижню точки.

Рис. 1. Схема інфраструктури курорту «Куяльник»

Рис. 2. Схема транспортно-пішохідних шляхів курорту «Куяльник»

Композиційно ділянку можна розбити на головні та другорядні елементи, що працюють у тісному зв'язку. Так, перші створюють каркас, на якому розташовуються другорядні елементи. Для ділянки санаторію «Куяльник» характерним є поділ на дві нерівні частини завдяки головній осі – вул. Лиманній (рис. 3, 4).

Рис. 3. Схема природного ландшафту курорту Куяльник

Рис. 4. Схема існуючої композиційної структури курорту Куяльник

Саме ця вісь тримає навколо себе підрядні елементи й формує площину фронтального екрана, що видно з боку акваторії лиману. Будівлі житлових корпусів при своєму розміщенні уздовж центральної осі, в поєднанні з фронтальною площиною схилу утворюють своєрідну ширму на задньому плані композиції. Другорядна ж вісь, що проходить уздовж побережжя лиману, замикає форму ділянки, робить її більш стабільною. Основні та другорядні візуальні коридори направлені від головної осі в бік лиману. Вони закріплені за допомогою або

архітектурних об'єктів, або певних шляхів слідування. Акцентно-домінантний склад можна поділити на: вертикальні доміанти – житлові корпуси, середовищні доміанти – палац культури та озеро поруч із ним, архітектурні акценти – будівля історичного корпусу грязелікарні.

Тематика розвитку курорту Куяльник є важливою для розвитку соціальної інфраструктури та є нагальним питанням для громади Одеської області. Детальний огляд проблематики та існуючого стану ділянки дає можливість зрозуміти її перспективи та потенціал. Спеціалісти різних галузей, як наприклад, урбаністика, архітектура, екологія, медицина тощо, пропонують свої варіанти щодо модернізації цієї ділянки. Цей фрагмент території привертає увагу й студентів-архітекторів. Завдяки варіативним пошукам та розробці низки ескізних пропозицій можливим є пошук оптимального рішення й найбільш привабливої концепції. Далі пропонується розглянути один з прикладів студентських робіт, що був представлений у дипломному проєкті на здобуття магістерського рівня (рис. 5-7). Темою проєкту було створення реабілітаційного комплексу на базі існуючого санаторію «Куяльник».

Методика роботи над проєктом будувалася на основі комплексного та середовищного підходу. Перша стадія полягала у вивченні особливостей ділянки на основі збору та аналізу даних по ній. На другій стадії було розглянуто світовий та вітчизняний досвід, типологічні характеристики об'єктів реабілітаційного призначення та відповідні нормативні положення. Третій етап стосувався сценарного моделювання процесів на ділянці та пошуків художнього образу проєкту.

Проєктна пропозиція передбачає розширення існуючої матеріально технічної бази курорту зі збереженням та відновленням існуючих об'єктів, що мають історичну та культурну цінність. Проєкт виконано відповідно до існуючих нормативних вимог для даного типу об'єктів, а формування даного комплексу на такій території підтримує та розвиває її пряме призначення як санаторно-курортної ділянки [10, с. 48]. Проєктом передбачено будівництво нових об'єктів інфраструктури курортного комплексу, таких як: будівля купалень та корпус фізичної реабілітації. Це дозволить підвищити пропускну здатність комплексу та вивести рівень послуг, що надаються, на новий, вищий рівень, відповідно до сучасних стандартів. Архітектурні рішення були створенні з орієнтацією на підтримку загальної стилістики існуючого ансамблю – модерністської архітектури. Однак, модернізація лише архітектури не є достатнім для вирішення середовищної складової. Для винайдення оптимального рішення варто звернути увагу на методи та засоби дизайнерського підходу [11, с. 123]. Саме вони дозволяють наситити архітектурні об'єми образно та емоційно. Задля урізноманітнення та розвитку існуючого ландшафту було запропоновано перетворити зони природного озеленення на парк. Аби відкрити доступ до води крізь парк було пропущено алеї та прогулянкові доріжки в бік новоствореної набережної. Розробка концепції відбувалася з урахуванням контексту ділянки проєктування. Естетика Куяльницького лиману та природнього оточення лягла в основу концепції «Куяльницька сіль». Вона побудована на основі використання кристалічних форм. Концепція яскраво прослідковується в зовнішньому вигляді ландшафтного обладнання, в її простих контурах та об'ємах. Окрім розробки екстер'єрів, середовищний підхід було використано й в рішеннях інтер'єрів. Це дозволило розмити межі між внутрішнім та зовнішнім простором.

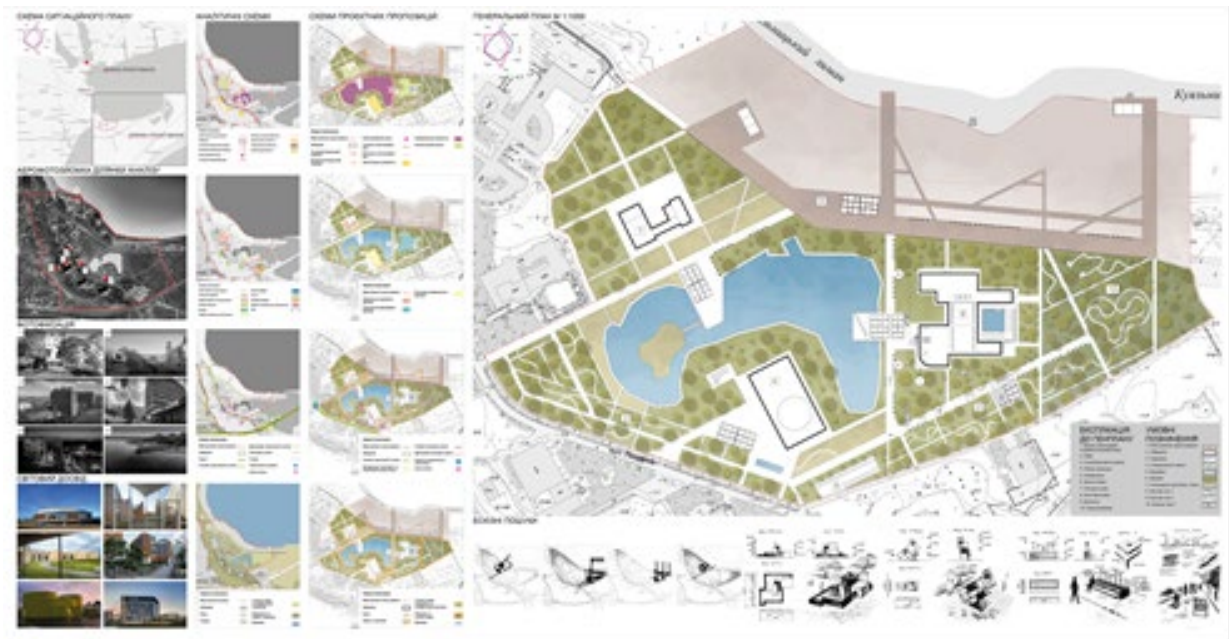

Рис. 5. Містобудівна частина дипломного проекту на ділянці курорту «Куяльник»

Рис. 6. Дизайнерська частина дипломного проекту на ділянці курорту «Куяльник»

Рис. 7. Архітектурна частина дипломного проекту на ділянці курорту «Куяльник»

Висновки. Актуальність питання розвитку курорту «Куяльник» включно із санаторними закладами для Одеської області є досить високою. Вивчення та аналіз поточного стану ділянки дозволяє зрозуміти плюси та мінуси, потенціал та ризики, аби сформувавши стратегію розвитку для цієї території.

При детальному огляді інфраструктури ділянки, що розглядається, важливим є оцінка не лише кількісних, а й якісних характеристик. Так, навіть, якщо ми бачимо, що функціональна структура являє собою комплексний каркас, який може задовольнити потреби користувача цього простору, то стає зрозуміло, що стан багатьох споруд та будівель робить їх непридатними до використання. Це приводить до висновку про необхідність реалізації дій з реставрації та реконструкції.

Транспортні зв'язки є такими, що формують сполучення із містом та навколишніми населеними пунктами, але у той же час не занурюються вглиб ділянки. Це дозволяє обмежити зони використання транспорту. Пішохідні шляхи прямування є розгалуженими лише на окремих фрагментах території, але зв'язують ділянку як в горизонтальній площині, так і різновисокі точки у вертикальній. Однією з проблем транспортно-пішохідного сполучення є відділення набережної від основної частини ділянки санаторію проїздом.

Існуючий зелений каркас території курорту Куяльник можна охарактеризувати, як екстенсивне озеленення з превалюванням степових рослин. Бажаним є його подальший розвиток за допомогою нових насаджень. Доступ до води – є одним із ключових аспектів ділянки і наближення до неї допомагає у формуванні сприятливого мікроклімату території. Окрім того, водні структури можуть стати елементами атракції при правильній організації доступу до них.

Композиційна структура ділянки є в цілому гармонійною, сформованою за допомогою ієрархії головних та другорядних елементів. Акцентно-домінантний склад об'єктів на ділянці формує сценарій взаємодії між людиною та середовищем.

Тематика розвитку курорту «Куяльник» є важливою та розглядається експертами різних галузей. Її вивчення є корисним для створення концепцій розвитку даної території. Через свою значущість ділянка навколо Куяльницького лиману є популярною серед студентів-архітекторів, де вони можуть запропонувати своє бачення розвитку території та виявити способи гармонізації середовища. Тому розробка ескізних пропозицій відбувається під час курсового або дипломного проектування.

Представлений до розгляду в статті дипломний проєкт є таким, що розглядає подальший розвиток ділянки санаторію «Куяльник» через призму розширення існуючої матеріально-технічної бази та збереження важливих пам'яток на її території, радше ніж абсолютну зміну функціонального та художньо-образного наповнення ділянки.

Література

[1] Г. О. Саркісян, “Дослідження інфраструктури санаторію ім. Пирогова «Куяльник» з можливістю впровадження SPA-послуг”, у Зб. тез доп. 77 наук. конф. викл. акад., Одеса, Україна. Одеса: Од. нац. акад. харч. технологій, 2017, с. 210–211.

[2] Н. М. Ексарева, Т. Ю. Снядовская та Д. Ю. Ясин, “Особенности освоения водно-болотных угодий. Возрождение Куяльника”, Проблеми теорії та історії архітектури України, № 15, с. 153–160, 2015.

[3] И. В. Гайворонская, “Перспективы развития рекреационно-туристических кластеров внутригородского межкурортного типа (на примере курортов Куяльник и Лузановка г. Одессы)”, у «Фірма та ринок в умовах інституціоналізації екон. розвитку», Одеса, Україна, 27–29 верес. 2012. Одеса: Од. нац. ун-т ім. І.І. Мечник., 2012, с. 15–17.

[4] В. В. Яворська та Н. Є. Нефедова, “Рекреаційний комплекс Одеси: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку”, Наук. вісн. Чернів. ун-ту, № 724-725, с. 204–210, 2014.

[5] О. О. Носирев та К. Д. Третякова, “Розвиток курортів та оздоровчо-рекреаційного комплексу України”, у “Інформ. технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров’я”, Харків, Україна, 19–21 жовт. 2022. Харків: НТУ “ХПІ”, 2022, с. 575.

[6] А. А. Баєв, “Місце ландшафтної архітектури та садово-паркового мистецтва в концепції творення реабілітаційних центрів”, *Наук. вісн. НЛТУ України*, № 23.9, с. 34–39, 2013.

[7] Т. І. Каржинерова та О. Г. Каржинерова, “Сучасний досвід ревіталізації територій міст”, *Наук. вісн. буд-ва*, т. 94, № 4, с. 76–82, 2018.

[8] “История Куяльника: что мы знаем об одесском Мертвом море? — USI Online”. USI Online. Дата звернення: 18 верес. 2023. [Онлайн]. Доступно: <https://usionline.com/istoriya-kuyalnika-cto-my-znaem-ob-odesskom-mertvom-more/>

[9] “Розкіш і злидні курорту Куяльник”. Локальна історія. Дата звернення: 18 верес. 2023. [Онлайн]. Доступно: <https://localhistory.org.ua/texts/reportazhi/rozkish-i-zlidni-kurortu-kuialnik/>

[10] ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій». Київ: Мінрегіон України, 2019.

[11] С. Сьомка, *Основи дизайну архітектурного середовища*. Київ: Нац. акад. кер. кадрів культури і мистецтв, 2019.

References

[1] H. O. Sarkisian, “Doslidzhennia infrastruktury sanatoriiu im. Pyrohova «Kuialnyk» z mozhlyvistiuvprovdzhennia SPA-posluch”, in *Zb. tez dop. 77 nauk. konf. vykl. akad.*, Odesa, Ukraina. Odesa: Od. nats. akad. kharch. tekhnolohii, 2017, pp. 210–211.

[2] N. M. Eksareva, T. Yu. Sniadovskaia, and D. Yu. Yasyn, “Osobennosti osvoenyia vodnopolotnykh uhodyi. Vozrozhdenye Kuialnyka”, *Problemy teorii ta istorii arkhitektury Ukrainy*, no. 15, pp. 153–160, 2015.

[3] Y. V. Haivoronskaia, “Perspektyvy razvytyia rekreatsyonno-turystycheskykh klasterov vnutyhorodskoho mezhkurortnoho typu (na prymere kurortov Kuialnyk y Luzanovka h. Odessy)”, in «Firma ta rynek v umovakh instytutsionalizatsii ekon. rozvytku», Odesa, Ukraina, Sep. 27–29, 2012. Odesa: Od. nats. un-t im. I.I. Mechnyk., 2012, pp. 15–17.

[4] V. V. Yavorska and N. Ye. Nefedova, “Rekreatsiinyi kompleks Odessy: suchasnyi stan, problemy ta perspektyvy rozvytku”, *Nauk. visn. Cherniv. un-tu*, no. 724-725, pp. 204–210, 2014.

[5] O. O. Nosyriev and K. D. Tretiakova, “Rozvytok kurortiv ta ozdorovcho-rekreatsiinoho kompleksu Ukrainy”, in “Inform. tekhnolohii: nauka, tekhnika, tekhnolohiia, osvita, zdorovia”, Kharkiv, Ukraina, Oct. 19–21, 2022. Kharkiv: NTU “KhPI”, 2022, p. 575.

[6] A. A. Baiev, “Mistse landshaftnoi arkhitektury ta sadovo-parkovoho mystetstva v kontseptsii tvorennia rehabilitatsiinykh tsestriv”, *Nauk. visn. NLTU Ukrainy*, no. 23.9, pp. 34–39, 2013.

[7] T. I. Karzhynierova and O. H. Karzhynierova, “Suchasnyi dosvid revitalizatsii terytorii mist”, *Nauk. visn. bud-va*, vol. 94, no. 4, pp. 76–82, 2018.

[8] “Ystoryia Kuialnyka: chto my znaem ob odesskom Mertvom more? — USI Online.” USI Online. Accessed: Sep. 18, 2023. [Online]. Available: <https://usionline.com/istoriya-kuyalnika-cto-my-znaem-ob-odesskom-mertvom-more/>

[9] “Rozkish i zlydni kurortu Kuialnyk.” Lokalna istoriia. Accessed: Sep. 18, 2023. [Online]. Available: <https://localhistory.org.ua/texts/reportazhi/rozkish-i-zlidni-kurortu-kuialnik/>

[10] ДБН Б.2.2-12:2019 «Planuvannia ta zabudova terytorii». Kyiv: Minrehion Ukrainy, 2019.

[11] С. Somka, *Osnovy dizainu arkhitekturnoho seredovyshcha*. Kyiv: Nats. akad. ker. kadriiv kultury i mystetstv, 2019.

PERSPECTIVE DEVELOPMENT OF THE TERRITORY OF THE «KUIALNYK» SANATORIUM

Rusol A. S.,

Assistant, Department of Architectural Environment Design,
rusol@odaba.edu.ua, ORCID: 0000-0003-3135-1949

Vakhnichenko O. V.,

PhD Arch, Associate Professor, Department of Architectural Environment Design,
vahnichenko@odaba.edu.ua, ORCID: 0000-0002-1244-8852

*Institute of Architecture and Art,
Odesa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. The article examines the historical prerequisites for the formation of the territory of the "Kuialnyk" sanatorium and the development of its space over time. The general characteristic features of the site were identified, and the strengths and weaknesses of the site, prospects, and opportunities for its development were analyzed. The problems of the territory around the Kuialnytskyi estuary attract the attention of the public and encourage the creation of conceptual searches for solutions for the organization of the resort area.

A detailed review of the infrastructure showed that the functional structure is a comprehensive framework for meeting the needs of the user. However, the condition of many structures and buildings makes them unsuitable for use. This underlines the necessity of implementation of restoration and reconstruction actions.

Transport connections are such that form connections with the city and surrounding settlements, but at the same time do not sink deep into the site. Pedestrian routes are branched only on separate fragments of the territory but allow connecting parts of the territory at different heights. One of the problems is the separation of the embankment from the main part of the site by a road.

The existing green framework of the territory of the Kuialnyk resort can be described as extensive greening with the predominance of steppe plants. Its further development with the help of new plantations is desirable. Access to water is one of the key aspects of the site.

The compositional structure of the site is generally harmonious, formed by a hierarchy of main and secondary elements. The accent-dominant composition of objects on the site forms a scenario of interaction between man and the environment.

The research considers a sketch proposal for the design of the environment of the rehabilitation center on the site of the existing "Kuialnyk" sanatorium, which was developed as part of the master's degree thesis project. The thesis project presented for consideration in the article considers the further development of the Kuialnyk sanatorium area through the prism of expanding the existing material and technical base and preserving important monuments on its territory.

Keywords: environment design, "Kuialnyk" sanatorium, space revitalization, environmental approach.

**ЗОНИ ВІДПОЧИНКУ ТА РЕКРЕАЦІЇ В РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРАХ:
СТВОРЕННЯ СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ****Малашенкова В. О.,**к. арх., доц. каф. Архітектури будівель і споруд,
viklituchka.abs@odaba.edu.ua, ORCID: 0000-0001-8228-2467**Духіна В. С.,**ст. каф. дизайну Архітектурного середовища,
vika.dukhina@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5560-2434*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. Сучасний підхід до реабілітації відзначається важливістю створення оптимальних умов для фізичного, психологічного та соціального відновлення пацієнтів у реабілітаційних центрах. Розглядаються основні аспекти організації та проектування зон відпочинку в реабілітаційних центрах, зокрема, їх функціональне та архітектурне планування. Відзначається важливість створення природного та спеціально організованого рекреаційного середовища для підвищення ефективності реабілітаційного процесу та підтримання психофізичного стану пацієнтів. Стаття аналізує вплив природного середовища, екологічні аспекти та ефективність використання рекреаційних зон у реабілітаційних центрах на загальну якість надання медичних послуг та досягнення позитивних результатів відновленні пацієнтів.

Ключові слова: архітектура, благоустрій території, зона відпочинку, реабілітаційний центр, відновлення, реабілітаційні сади.

Вступ. Реабілітація, як складний та багатогранний процес відновлення здоров'я пацієнтів після травм, хвороб, чи хірургічних втручань, є однією з ключових галузей сучасної медицини та охорони здоров'я. Основною метою реабілітації є повернення пацієнтів до активного та якісного життя, а також покращення їх фізичного, психологічного та соціального благополуччя. Вимоги до реабілітаційних центрів та їхньої діяльності в сфері підтримки та відновлення здоров'я постійно зростають, і однією з ключових аспектів успішної реабілітації є створення комфортного та сприятливого середовища для пацієнтів. Однією з важливих складових цього середовища є зони відпочинку та рекреації, які сприяють покращенню якості реабілітаційного процесу та загальному відновленню.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам проектування та благоустрою закладів охорони здоров'я присвячені дослідження багатьох вітчизняних та закордонних науковців. Загальні положення щодо проектування закладів охорони здоров'я сформульовано у ДБН В.2.2-10-2022 «Заклади охорони здоров'я. Основні положення», ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення», визначено в Законі України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я».

Містобудівні аспекти, що стосуються організації простору для політравматичних реабілітаційних центрів, розглядаються в літературі та наукових працях: Л. М. Бармашиної, Т. Комплі, І. В. Булах, С. В. Бодні, О. В. Емельянова, Т. О. Буличова, В. М. Губаря. Дослідження архітектурно-планувальної організації медичних закладів були проведені та описані в роботах науковців: Дж.Л. Бішоп, Р. У. Аллен, П. Бландела, К. Ю. Підгірняк. Архітектурна та просторова організація медичних закладів в інших країнах відображена у наукових дослідженнях: Х. Нікла, Х. Никл-Веллера, К. Шермера, Ф. Меусера. Низка робіт

присвячених питанню благоустрою території реабілітаційних центрів належить Г.Л. Ковальській, З. В. Обиночній, І. Л. Кравченко, Ю.О. Дорошенко, Т.Є. Трофімовій, Л. Балоді, Р. Ульріху, А. Т. Полянському, М. Беднару.

Постановка завдання. Основною метою публікації є вивчення та аналіз факторів, які впливають на створення зон відпочинку та рекреації в реабілітаційних центрах, розробка рекомендацій щодо їхнього оптимального проектування та організації з метою покращення ефективності реабілітаційних процесів і задоволення потреб пацієнтів. Вирішуються завдання: визначити основні принципи та вимоги до створення зон відпочинку та рекреації в реабілітаційних центрах; проаналізувати сучасні підходи до організації та дизайну зон відпочинку в медичних закладах і реабілітаційних центрах; вивчити вплив створених зон відпочинку на психофізіологічний стан пацієнтів та їхню реабілітацію; обґрунтувати рекомендації щодо оптимального проектування та облаштування зон відпочинку та рекреації в реабілітаційних центрах.

Основний матеріал і результати. Реабілітаційні центри спеціалізуються на наданні медичної допомоги пацієнтам після травм, операцій або інших серйозних медичних втручань. Основною метою таких центрів є поліпшення функціональної здатності пацієнтів та їхнього психологічного стану. Зони відпочинку та рекреації в реабілітаційних центрах грають важливу роль у досягненні цієї мети.

Однією з ключових переваг рекреаційних зон є психологічний аспект. Пацієнти, які пережили травми чи складні операції, часто відчувають стрес та тривожність. Зони відпочинку створюють можливість розслабитися, відволіктися від болю та негативних думок і зосередитися на позитивних аспектах їхнього відновлення.

Завдання створення сприятливого психоемоційного, гігієнічного та мікрокліматичного середовища вирішується шляхом збереження природного ландшафту навколо реабілітаційного центру, створення умов для проведення лікувально-оздоровчих процедур та фізичних навантажень різної складності, а також створення доброзичливого середовища для взаємодії між пацієнтами, медичним персоналом, родичами та близькими. Лікувальні сади надають можливості для проведення квіткової та ароматерапії. Квіткова терапія успішно використовується для лікування стресу і реабілітації людей з психологічними проблемами. Аромати квітів, рослин і дерев позитивно впливають на нервову, дихальну і травну системи, фітонциди впливають на артеріальний тиск.

Архітектурно-ландшафтна організація зелених зон передбачає розташування рослин з огляду на їхню форму і структуру, що може впливати на емоційний стан спостерігача. Наприклад, рослини з колючими, різкими формами та агресивними контурами можуть викликати у людей негативні емоції порівняно з м'якими і ніжними рослинами. Важливим аспектом є баланс між акцентними та фоновими елементами ландшафтного дизайну, які формують динаміку середовища і можуть знімати напруження у спостерігачів [6].

Велика увага приділяється архітектурному проектуванню і плануванню саду. Ця територія має забезпечувати можливість для різноманітних видів відпочинку, включаючи як індивідуальний, так і груповий, а також активний і спокійний. Надзвичайно важливо забезпечити безпеку для відвідувачів, включаючи пацієнтів. Для осіб із порушеннями зору слід розглядати можливості кінестетичної навігації та доступ до аудіо-, ароматичних, кінестетичних інтеракцій та інформаційних ресурсів. Урахування різноманітних потреб і обмежень користувачів є ключовим аспектом при проектуванні лікувального саду [7].

Універсальна ідея дизайну та підвищення доступності. У 1977 році архітектор Майкл Беднар зазначив, що функціональні здібності всіх людей зазвичай покращуються, коли усуваються бар'єри навколишнього середовища, і припустив необхідність нової концепції, яка є «набагато ширшою та універсальнішою» та «включає екологічні потреби всіх користувачів» [8]. Термін «доступний дизайн» використовувався на початку 1980-х років для опису цінності універсального дизайну – дизайну для всіх людей. «Дизайн є основою всієї людської діяльності. Планування і створення будь-якої діяльності відповідно до наміченої мети формують сенс такого дизайну. Будь-яка спроба відокремити дизайн, зробити його

річчю суперечить значенню оригінальної базової матриці життя», – зазначає Віктор Папанекс [9]. Віктор Папанекс, архітектор і послідовник Френка Ллойда Райта та Бакмінстера Фуллера, вирізнявся широким кругозором і, крім архітектури та дизайну, цікавився антропологією, соціальною психологією, етологією та іншими науками. Папанекс розглядав дизайн як мультидисциплінарну професію, засновану на особистому досвіді.

Американський архітектор Рональд Мейс, у свою чергу, у 1988 році охарактеризував універсальний дизайн як продукт і дизайн середовища, який може використовуватися якомога більшою кількістю людей без необхідності його коригувати чи покращувати для потреб чи зручностей розділити людей [10].

Американський психолог Герберт Олександр Саймон (1916–2001) зазначає, що будь-який задум, винахідницький аспект спрямований на зміну поточної ситуації на краще. Тому дизайн можна сформулювати як «перетворення поточної ситуації на краще». Саймонс був професором Університету Карнегі-Меллона, США, і його дослідження охоплювали сфери когнітивної психології, інформатики, громадського управління, економіки, менеджменту, наукової психології та соціології [11]. Він був одним із найвпливовіших соціальних учених у 20 столітті з понад тисячею цитованих публікацій. План дій уряду Норвегії щодо універсального дизайну та підвищення доступності на 2009–2013 роки трактує універсальний дизайн як стратегію, а не як мінімальний стандарт чи універсальне рішення, яке можна використовувати в усіх ситуаціях, натомість – для зміцнення громадянства та покращення активної участі людини в суспільстві [21].

Реабілітаційні сади в 21-му столітті враховують потреби різних пацієнтів у всьому світі, надаючи простір для різноманітних заходів для покращення здоров'я в ландшафті. Ламбе також підкреслив у своїй роботі: «Єдина різниця в сенсорному саду полягає в тому, що всі ці компоненти (жорстке ландшафтне оформлення, м'яке ландшафтне оформлення, кольори, текстури та дика природа) мають бути ретельно підібрані та розроблені таким чином, щоб привернути увагу органів чуття таким чином, щоб вони забезпечують максимальну сенсорну стимуляцію» [12]. В останні роки реабілітаційні сади були спеціально сплановані та адаптовані до потреб різних пацієнтів. Вони стають цінним засобом у створенні ландшафтів медичних закладів, де пацієнти мають можливість реабілітуватися та отримати позитивні емоції. У терапевтичному контексті сад зазвичай відноситься до невеликого саду, розробленого спеціально для того, щоб дати можливість брати участь у садівництві на відкритому повітрі між рослинами, активно або пасивно спостерігаючи за ними [13]. Існує поширена думка, що сенсорні сади розташовані біля лікарень і призначені для людей з різними вадами здоров'я, але для реабілітації їх розміщують біля спеціальних шкіл або будинків для людей похилого віку [14].

Подальші міжнародні практики та дизайн. Описано принципи реабілітаційних садів з урахуванням індивідуальних медичних потреб пацієнтів:

1. В садах для людей із обмеженими зоровими можливостями, такими як слабозорі та незрячі, важливо використовувати інформаційні матеріали у шрифті Брайля, які не лише вказують на напрямок руху, але й пояснюють характеристики різних об'єктів в саду. Сліпі люди, мають більш інтенсивні інші органи чуття, як, наприклад, нюх і смак, на які можна сприяти в саду, обираючи трави, ягідні кущі, фруктові дерева, чайні рослини та різні ароматичні рослини. [15]. Дотик грає важливу роль у сприйнятті текстур та структур у реабілітаційному саду. Для забезпечення безпеки пацієнтів слід встановити відповідні бар'єри та розмежування. Щоб полегшити орієнтацію людей із обмеженими зоровими можливостями, в саду можна розміщувати орієнтири та звукові сигнали, такі як фонтани та дзвіночки.

2. Реабілітаційні сади для людей з вадами слуху. Ландшафт і планування саду містять візуальну інформацію, яку легко читати в самому ландшафті та з візуальними позначеннями. Скульптури та інші витвори мистецтва, що розвивають уяву, слід розміщувати в саду.

3. Реабілітаційні сади для людей з порушеннями рухового апарату. Найголовніше - якісна інфраструктура та принципи універсального дизайну. Ергономічний та безпечний дизайн саду забезпечує цікавий досвід для всіх відвідувачів, включаючи осіб на інвалідних візках. Це досягається завдяки структурі доріжок, включаючи схили, пандуси та поворотні поля, забезпеченню видимості. Важливо передбачити підняті грядки та забезпечити доступ до води для осіб на інвалідних візках.

4. Реабілітаційні сади для пацієнтів із захворюваннями, спричиненими стресом. В оточенні таких реабілітаційних садів, призначених для відновлення пацієнтів після стресу, домінують зелень, квіти та вода. Дослідження, проведені професором Ульріхом, показують, що лише кілька хвилин спостереження за рослинним ландшафтом може сприяти відновленню навіть у пацієнтів із гострими захворюваннями. У реабілітаційних садах для лікування хворих, які страждають від стресових захворювань, рекомендується утримуватися від надмірного оформлення ландшафту. Великі та складні скульптури можуть викликати нерозуміння та відчуття відчаю, що може погіршити стресовий стан пацієнтів [18].

5. Реабілітаційні сади для людей, хворих на рак. Люди часто переживають тривожність і сум, що може поглибити їхнє захворювання. Рекомендується використовувати природні ландшафти з деревами, квітами і водою для поліпшення стану [18]. Слід заохочувати присутність тварин і птахів у реабілітаційних садах за допомогою водопоїв і вибору нектарних рослин. Слід уникати неоднозначних скульптур, які пацієнти можуть інтерпретувати як загрозові, відлякуючі, що створюють тиск і страх.

6. Сади реабілітації для людей, які страждають на деменцію та хворобу Альцгеймера. Зазвичай такі сади розташовані поблизу будинків для літніх людей. Для пацієнтів із симптомами деменції важливо, щоб сади були закритого типу з огорожами, що забезпечує їх безпеку і не дозволяє виходити за межі саду. Ці пацієнти мають проблеми з пам'яттю, що може спричинити тривожність і страх. Також важливо уникати тупиків в саду, які можуть спричинити неспокій. Доріжки в саду повинні мати форму петлі, а вхід в будівлю має бути видимим. Також важливо популяризувати приємні спогади, пов'язані з дитинством і культурними подіями через посадку фруктових дерев та кущів, які нагадують про їх минуле і сприяють поліпшенню стану при деменції [19].

7. Реабілітаційні сади для функціонального та розумового розвитку дітей. Важливо забезпечувати доступ до різноманітного багаточуттєвого досвіду, можливостей для навчання і відпочинку на свіжому повітрі. Дзеркала можуть підвищувати впевненість у собі людей із розладами навчання. В саду для дітей слід розмішувати барабани, рахункові рамки та ударні інструменти. В доріжках і рослинах саду можна використовувати різні текстури. Дослідження професора Грана показують, що більше часу проведеного на природі може призвести до меншої кількості днів хвороби, поліпшення уваги, концентрації та рухової функції [20].

8. Реабілітаційні сади для людей із залежностями. Реабілітаційні сади надають можливість людям з різними видами залежностей відновити свій розум і життєвий інтерес шляхом занять працею та молитвами в природному оточенні. Спільна робота та співтворчість при створенні архітектури саду дають людям можливість легше адаптуватися, взаємодіяти та знаходити сенс у власному житті. Психіатр та підписник Декларації незалежності Сполучених Штатів, доктор Бенджамін Раш, в одному зі своїх описів американської медицини вказує на корисність фізичної праці в саду і дровокоління для людей, які страждають від різних психічних розладів [21]. За суворим розпорядком дня люди доглядають за садом, житловими приміщеннями, тваринами та оточуючими людьми. Спілкування через релігію та роботу лікують людей, які страждають залежностями. Садиба Брукна в районі Бауска, волость Давіну, Латвія, є прикладом.

Лікувальний сад - це відкритий простір, призначений для задоволення фізичних, психологічних, соціальних і психічних потреб людини. Проаналізовано два різні лікувальні сади на прикладі терапевтичного саду госпіталю Kansai Rosai в Осаці, Японія, і саду Grenville Ward у Труро, Великобританія. Лікарняний сад поблизу Амагасакі, Хіого, Японія,

був спроектований і побудований Йошісуке Міяке в 2004 році. Під час проектування саду враховувалися потреби пацієнтів лікарні разом із потребами їхніх сімей і медичного персоналу. Для будівництва саду та покриття доріжок використовувалися природні матеріали. Має окремі зони для усамітненого відпочинку в «Саду шепоту», зони активного відпочинку на «Сонячній площі», ділянку для оздоровчих прогулянок «Затонулі квіти». Підняті грядки сконструйовані на трьох різних рівнях забезпечують можливість доторкнутися та відчути запах квітів як стоячи, так і сидячи [14].

Сад Grenville Ward у Труро, Великобританія (Рис.1). Сад призначений для проведення реабілітації для людей похилого віку після операції та для відпочинку персоналу. Він поділений на різні функціональні зони з різними сенсорними характеристиками для взаємодії пацієнтів та їх відновлення. Спеціальна зона для відпочинку медичного персоналу розділена клумбами та водоспадом. Окремий акцент робиться на можливості догляду за рослинами, що має важливе значення у реабілітації [4].

Рис.1. Сад Grenville Ward у Труро, Великобританія.

Аналіз лікувальних садів дозволяє визначити основні принципи їх дизайну, включаючи зручну навігацію для відвідувачів, використання природних матеріалів у дизайні, наявність секцій з сенсорною стимуляцією, розділення на зони для тихого та активного відпочинку, де можна проводити корекційні заняття на свіжому повітрі та відпочивати як наодинці, так і в компанії.

При упорядкуванні земельних ділянок важливо запроєктувати наступні зони: реабілітаційну (адаптаційні майданчики, спеціалізований простір для рухової активності, сенсорний сад, терапії природного середовища); рекреаційну (тихі зони для відпочинку, пішохідні маршрути); спортивну (спортивні майданчики, оздоровчі басейни); транспортну (під'їзні шляхи, зупинки для висадки та прийому пасажирів тимчасової автостоянки, автостоянки для працівників і відвідувачів центра); господарську (майстерні, вивантаження та завантаження устаткування тощо)

Принципи створення реабілітаційних просторів. Забезпечення зручної та легко зрозумілої навігації в лікувальному саду є важливим аспектом для забезпечення комфорту відпочинку та попередження можливих проблем з орієнтацією в просторі. Довготривалий перебування в такому середовищі підкреслює важливість відповідного художнього оформлення, високого рівня обслуговування, благоустрою та розмежування функціональних зон.

Реабілітаційна зона передбачає: адаптивні майданчики, сенсорний сад, навчально-дослідні майданчики, гімнастичні майданчики. Адаптивні майданчики допомагають вчитися

орієнтуватися на вулиці, переходити дорогу тощо, адаптують їх до зовнішнього середовища. На гімнастичних майданчиках для реабілітації передбачається додаткове обладнання.

Слід відзначити, що лікувальний сад поділяється на тихі та активні зони відпочинку. Тихі зони займають більшу площу, мають природний ландшафт і включають рослини та водні елементи. Активні секції саду розділяються на спеціалізовані зони для фізичного відпочинку чоловіків, жінок і спортивних занять. При виборі матеріалів для саду передбачається використання природних матеріалів, таких як дерево, камінь, пісок та ін. Це сприяє сенсорній стимуляції і є ефективним підходом до оформлення лікувального саду [6].

Сенсорна стимуляція дозволяє насолоджуватися різноманітністю природи та розслаблятися. Правильний підхід до організації планування сенсорного саду дозволить посилити лікувальний процес та зробити комфортним перебування у реабілітаційному центрі. Дослідники визначили певні місця для відпочинку осіб, які мають невротичні та психосоматичні розлади, де використовуються сенсорні рослини для створення різноманітних вражень. До сенсорних рослин для слуху відносять бамбук, солодку кукурудзу та звичайну траву. Для візуальних ефектів використовують соняшники, рослини "кохання в тумані" та чорнобривці. Для дотику вибирають рослини з різноманітною текстурою, такі як шавлія, бараняче вухо та мох. Щодо смакових рецепторів, їх можна збуджувати за допомогою їстівних фруктів, ягід, овочів, зелені та спецій, таких як часник, розмарин і полуниця. Особливу увагу приділяють сенсорним рослинам для людей з вадами зором, таким як запашний горошок, м'ята, меліса і базилік. Крім рослин, можуть використовуватися різні матеріали, такі як пісок, галька, висушена кора, шишки та мох, для створення сенсорного середовища [17].

Спільна робота на городі сприяє соціалізації колишніх військових. Садова терапія використовує рослини для фізичного і психологічного оздоровлення, що науково підтверджено. Робота з рослинами покращує дрібну моторику, координацію рухів, концентрацію уваги і пам'ять, сприяючи підвищенню самооцінки та здатності впоратися з агресією і стресами. Позитивний вплив садової терапії можна спостерігати у різних сферах життя, включаючи інтелектуальну, соціальну, емоційну і фізичну [4].

В архітектурному середовищі засобами ландшафтного дизайну необхідно створити функціонально зручні та інформаційно-розподільчі простори для рекреації і психологічної реабілітації. Ці зони також будуть сприяти соціальній взаємодії і виступатимуть ядром композиційної організації простору. Існують два ключові підходи до створення проміжних рекреаційних просторів: символізація та використання світло-кольорове посилення виразності рекреаційного середовища.

Приєм символізації простору включає в себе використання образного сприйняття рекреаційного середовища, що базується на семантичному розгляді і використанні символічних і алегоричних значень природних і антропогенних елементів ландшафтного дизайну з врахуванням стилістичних характеристик ландшафтно-декоративного та архітектурно-ландшафтного дизайну. Приєм світло-кольорового посилення виразності рекреаційного простору забезпечує єдність кольорово-світлової гами і виражається у створенні художньо повноцінного світло-кольорового середовища [4].

Під час зонування ділянки необхідно забезпечувати прямий планувальний зв'язок: фізкультурно-спортивної та реабілітаційної зони із блоками спортивних та медичних приміщень, зонами відпочинку, зоною дошкільного відділення; навчально-дослідницької зони з блоками навчальних приміщень старших школярів, господарською зоною; зон відпочинку учнів різного віку з блоками житлових приміщень відповідного віку.

Транспортна зона складається з під'їзних колій, зупинки для висадки та прийому пасажирів, автостоянки. На ділянці слід передбачати під'їзди та можливість об'їзду навколо будівель для пожежних машин. Поверхня під'їзних колій повинна мати тверде покриття. При в'їзді на територію центру слід влаштувати стоянку тимчасового зберігання транспорту на 6-10 машин. Автостоянки рекомендується розраховувати на 15% людей, що працюють у центрі

реабілітації та людей, які супроводжують дітей. Вона може бути віддалена від корпусів трохи більше 50м [5].

Зона спеціалізованих майданчиків для дітей складається з: майданчиків для рухової активності; ігрових майданчиків. Спеціалізовані ігрові майданчики мають бути поділені на майданчики для дітей молодшого віку (від 3 до 7 років) та різні майданчики для підлітків з інвалідністю. Ігрові та прогулянкові майданчики обладнуються для проведення занять у різну погоду та у різну пору року.

Важливо оцінити доступність та зручність реабілітаційного центру для різних користувачів, використовуючи універсальний дизайн. Зелена територія центру має великий вплив на самопочуття та співіснування людей у цьому середовищі. Вона покращує не лише фізичну якість оточення, але і сприяє міжособистому взаємодії та взаєморозумінню. Середовище реабілітаційних установ має бути дружнім та відкритим для всіх соціальних груп та осіб, шляхом застосування універсальних стандартів у вдосконаленні зеленої території

Висновки. Реабілітаційні центри відіграють надзвичайно важливу роль у процесі відновлення та реабілітації різних категорій пацієнтів, включаючи дітей з інвалідністю та осіб похилого віку. Один з ключових аспектів створення сприятливого середовища для їхнього фізичного, психологічного та соціального відновлення - це належно організовані зони відпочинку та рекреації. Таким, чином, озеленення та благоустрій рекреаційних просторів грають важливу роль у психологічному стані пацієнтів. Природний ландшафт, рослини та вода сприяють зниженню стресу, поліпшенню настрою та загальному самопочуттю.

Важливо враховувати ці аспекти при створенні рекреаційних зон. Універсальний дизайн рекреаційних зон сприяє використанню їх різними групами користувачів та забезпечує доступність та зручність використання. Це сприяє соціальній інтеграції та покращенню якості життя пацієнтів.

Слід зазначити, що реабілітаційні сади повинні забезпечувати багатофункціональний простір. При плануванні та створенні території реабілітаційних садів і парків необхідно враховувати принцип вільного вибору.

Література

[1] Конюк А.С. Историчний досвід архітектурно-планувальної організації енергоекономічної та екологічної житлової забудови. Наук.-техн. Зб. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Київ: КНУБА. 2016. Вип. № 43 (2). С. 107–113

[1] ДБН В.2.2-10-2022. Заклади охорони здоров'я. Основні положення. Київ: Мінрегіон України, 73 с.

[2] ДБН В.2.2-40:2018. Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення. Київ: Мінрегіон України, 2018. 70 с.

[3] Закон України про реабілітацію у сфері охорони здоров'я. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text> (дата звернення: 17.09.2023)

[4] Мисула І.Р., Вакуленко Л.О., Швед М.І., Левицька Л.В., Лобода В.Ф. Медична та соціальна реабілітація: навч. Посібник. Тернопіль: ТДМУ «Укрмедкнига», 2005. 401 с.

[5] Кравченко І.Л. Особливості планування ділянок центрів медично-соціальної реабілітації дітей з вадами розвитку. Містобудування та територіальне планування. 2014. Вип.51. С. 254-260.

[6] Trofimova T.E. Social Rehabilitation of People Convicted for Crime Committing by Means of Architecture and Landscape Design (Hybrid Space of Social Adaptation Centers). IOP Conference Series: Earth and environmental Science. 2022. Vol. 1, No. 244. P. 988-996.

[7] Petrashen E.P. Landscape design for human health and the project method of its mastering. 2018. P. 71-84.

- [8] Bednar M.J. Barrier-free environments. Stroudsburg, Pennsylvania: Dowden, Hutchinson & Ross. 1977. 278 p.
- [9] Papanek, V. Design for the real world. Human Ecology and Social Change. Toronto, New York & London: Bantam books, 1984. 140 p.
- [10] Wolfgang F.E. Preiser, Vischer, J., White E.T. Design Interventions: Toward a More Humane Architecture. London: Routledge, 2015. 388 p.
- [11] Simon, H. The sciences of the artificial. Cambridge: MIT Press, 1969. 241 p.
- [12] Lambe L. Gardening: a multisensory experience, in Hogg J., Cavet J. (Eds.). Making leisure provision for people with profound and multiple learning disabilities. London: Chapman and Hall, 1995. P 113–130.
- [13] Gaskell J. 1994. Sensory Gardens in special schools: The issues, design and use. Journal of Design and Built Environment. 2009, Vol. 5, No. 1, P 77–95,
- [14] The Therapeutic Landscapes Network. URL: <https://healinglandscapes.org/> (дата звернення: 17.09.23)
- [15] Stoneham J., Thoday P. Landscape design for elderly and disabled people. Chichester: Packard Publishing Ltd, 1996. 232 p
- [16] Vukovich N.A. Sensory Gardens: Theory and Practice. 3 Types of Sensory Gardens. London: Publishing Solutions, 2019.
- [17] Ulrich, R.S. Effects of gardens on health outcomes: Theory and research, in Cooper Marcus C., Barnes M. (Eds.). Healing gardens: therapeutic benefits and design recommendations. New York: John Wiley, 1999. P 27–86.
- [18] Copak I. Im Alexianer-Krankenhaus Münster als Gartenplanerin angestellt. Von der Außenanlage zum Nutzgarten für Menschen mit Demenz, 1992. P 14–15. (in German)
- [19] Grahn P., Martensson F., Lindblad B., Nilsson P., Ekman A. Ute p a dagis [Outdoors at daycare institutions]. Stad and Land, 1997. No. 145. (in Swedish)
- [20] Rush B., Medical inquiries and observations upon diseases of the mind. Philadelphia: Grigg, 1830. 365 p.
- [21] Balode L. The social aspect of open space in rehabilitation gardens and parks. 2014 Mokslas – Lietuvos Ateitis / Science – Future of Lithuania, 6(3), 310-322.

References

- [1] DBN V.2.2-10-2022. Zaklady okhorony zdorovia. Osnovni polozhennia. Kyiv: Minrehion Ukrainy, 73 s.
- [2] DBN V.2.2-40:2018. Inkliuzyvnist budivel i sporud. Osnovni polozhennia. Kyiv: Minrehion Ukrainy, 2018. 70 s.
- [3] Zakon Ukrainy pro reabilitatsiiu u sferi okhorony zdorovia. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-20#Text> (data zvernennia: 17.09.2023)
- [4] Mysula I.R., Vakulenko L.O., Shved M.I., Levytska L.V., Loboda V.F. Medychna ta sotsialna reabilitatsiia: navch. Posibnyk. Ternopil: TDMU «Ukrmedknyha», 2005. 401 s.
- [5] Kravchenko I.L. Osoblyvosti planuvannia dilianok tsentriv medychno-sotsialnoi reabilitatsii ditei z vadamy rozvytku. Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia. 2014. Vyp.51. S. 254-260.
- [6] Trofimova T.E. Social Rehabilitation of People Convicted for Crime Committing by Means of Architecture and Landscape Design (Hybrid Space of Social Adaptation Centers). IOP Conference Series: Earth and environmental Science. 2022. Vol. 1, No. 244. P. 988-996.
- [7] Petrashen E.P. Landscape design for human health and the project method of its mastering. 2018. P. 71-84.
- [8] Bednar M.J. Barrier-free environments. Stroudsburg, Pennsylvania: Dowden, Hutchinson & Ross. 1977. 278 p.
- [9] Papanek, V. Design for the real world. Human Ecology and Social Change. Toronto, New York & London: Bantam books, 1984. 140 p.

- [10] Wolfgang F.E. Preiser, Vischer, J., White E.T. Design Interventions: Toward a More Humane Architecture. London: Routledge, 2015. 388 p.
- [11] Simon, H. The sciences of the artificial. Cambridge: MIT Press, 1969. 241 p.
- [12] Lambe L. Gardening: a multisensory experience, in Hogg J., Cavet J. (Eds.). Making leisure provision for people with profound and multiple learning disabilities. London: Chapman and Hall, 1995. P 113–130.
- [13] Gaskell J. 1994. Sensory Gardens in special schools: The issues, design and use. Journal of Design and Built Environment. 2009, Vol. 5, No. 1, P 77–95,
- [14] The Therapeutic Landscapes Network. URL: <https://healinglandscapes.org/> (data zvernennia: 17.09.23)
- [15] Stoneham J., Thoday P. Landscape design for elderly and disabled people. Chichester: Packard Publishing Ltd, 1996. 232 p
- [16] Vukovich N.A. Sensory Gardens: Theory and Practice. 3 Types of Sensory Gardens. London: Publishing Solutions, 2019.
- [17] Ulrich, R.S. Effects of gardens on health outcomes: Theory and research, in Cooper Marcus C., Barnes M. (Eds.). Healing gardens: therapeutic benefits and design recommendations. New York: John Wiley, 1999. P 27–86.
- [18] Copak I. Im Alexianer-Krankenhaus Münster als Gartenplanerin angestellt. Von der Außenanlage zum Nutzgarten für Menschen mit Demenz, 1992. P 14–15. (in German)
- [19] Grahn P., Martensson F., Lindblad B., Nilsson P., Ekman A. Ute p a dagis [Outdoors at daycare institutions]. Stad and Land, 1997. No. 145. (in Swedish)
- [20] Rush B., Medical inquiries and observations upon diseases of the mind. Philadelphia: Grigg, 1830. 365 p.
- [21] Balode L. The social aspect of open space in rehabilitation gardens and parks. 2014 Mokslas – Lietuvos Ateitis / Science – Future of Lithuania, 6(3), 310-322.

REST AND RECREATION AREAS IN REHABILITATION CENTERS: CREATING AN ENVIRONMENT FOR RECOVERY

Malashenkova V. O.,

PhD Arch., Associate Professor, Department of Architecture of Buildings and Structures,
viklituchka@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8228-2467

Dukhina V. S.,

Student, Department of Architectural Environment Design,
vika.dukhina@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5560-2434

*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. Rehabilitation - one of the most difficult and intricate directions of modern medicine and health care - is the process of recovering health and restoration of patient who suffered from injuries, diseases or underwent operations. The modern approach to rehabilitation is marked by the importance of creating optimal conditions for the physical, psychological and social recovery of patients in rehabilitation centers. There are more and stricter requirements on physical rehabilitation center activities and their role in health preservation and rehabilitation, with creating an easy and suitable environment being pivotal factors to a successful rehabilitations.

The main aspects of the organization and design of recreation areas in rehabilitation centers are considered, in particular, their functional and architectural planning. The importance of creating a natural and specially organized recreational environment for increasing the efficiency of the rehabilitation process and maintaining the psychophysical condition of patients is noted. The article analyzes the impact of the natural environment, ecological aspects and the effectiveness of the use of recreational areas in rehabilitation centers on the overall quality of medical services and the achievement of positive results.

With this publication, we aim foremost at comprehending and dissecting the facets that shape leisure spots within rehab facilities, devising proposals for enhancing their layout while improving therapy outcomes as well as patient satisfaction.

The tasks are solved: to determine the main principles and requirements for the creation of rest and recreation areas in rehabilitation centers; analyze modern approaches to the organization and design of recreation areas in medical institutions and rehabilitation centers; to study the impact of created recreation areas on the psychophysiological state of patients and their rehabilitation; substantiate recommendations for optimal design and arrangement of rest and recreation areas in rehabilitation centers.

Keywords: architecture, landscaping, recreation area, rehabilitation center, recovery.

АРХІТЕКТУРНО-ХУДОЖНЯ ОСВІТА
ARCHITECTURAL AND ARTS EDUCATION

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ АРХІТЕКТУРНО-ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ ТА АКТУАЛЬНІСТЬ АРХІТЕКТУРНОЇ ОСВІТИ

Коншина О. М.,

старший викладач кафедри Рисунка, живопису та архітектурної графіки,
alenakonshyna@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5270-1368

*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. У статті обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету та завдання дослідження, об'єкт і предмет наукової роботи, стан проблеми та методи дослідження, простежено аспекти наукової новизни, зазначено теоретичну цінність і практичне значення виконаної роботи.

Дослідження, що проводиться в межах наукової діяльності кафедри Рисунка, живопису та архітектурної графіки, кафедри Дизайну архітектурного середовища, вказує на необхідність розгляду інноваційних освітніх процесів, як частини практичної діяльності архітекторів, спрямованої на адаптацію міста до нових викликів.

У статті розглядаються питання щодо використання результатів дослідження теми, при розробці та вдосконаленні програм з дисциплін кафедр для студентів-архітекторів, та графічних дизайнерів і методики зображення актуального рішення дизайну житла людини, та її оточуючого середовища в сучасності, яка розвиває композиційне мислення майбутніх зодчих, та дизайнерів.

Обґрунтовано необхідність інтеграції традиційного академічного та інноваційного підходів в навчанні зображення як комплексного навчального предметів в професії архітектора і графічного дизайнера.

У статті розглянуті актуальні підходи в освіті і їх відображення в архітектурних рішеннях вищих навчальних закладів на основі аналізу українського та зарубіжного досвіду.

Вивчаються нові методики освіти, які відповідають цим трансформаціям. Виявлені концептуальні і практичні рішення в області зображення архітектурних просторів у вищих навчальних закладах, що відповідають актуальним змінам в системі освітнього процесу.

Ключові слова: містобудування, архітектура, вища архітектурна освіта, рисунок, архітектурне проектування, дизайн, пленер, художньо-графічні уміння та навички, екстер'єр, інтер'єр.

Вступ. Архітектурно - художня творчість - багатомірна і складно організована сфера людської діяльності, що породжує естетично якісно новий витвір мистецтва, і відрізняється своєю неповторністю, оригінальністю та суспільно-історичною унікальністю. Значення архітектурно - художньої творчості у процесах становлення, розвитку та прояви їх у соціально-культурній сфері важко переоцінити.

Архітектурно - художня творчість як унікальний вид діяльності спрямований на активне ціннісне освоєння та розуміння картини світу, що залежить від соціальних, культурних, релігійних, політичних, моральних, технічних, економічних та інших умов. З часом накопичується унікальний досвід архітектурно-мистецької творчості, примножується арсенал культурної спадщини, традицій та видів творення, постійно поповнюється інструментарій методів, професійних прийомів, засобів, трансформується світогляд, розвивається процес творчого мислення. Кардинально новою рисою сучасної епохи є формування економіки знань, де наука, освіта, виробництво, бізнес дедалі більше інтегруються в цілісну систему, що самостійно розвивається. Закономірно змінюється світ

навколо нас, а разом із ним переваги, цінності, орієнтири, сприйняття оточення. Сучасним уявленням про будову та рух матерії стверджується, що навколишній людський світ системний, і що системний підхід до пізнання та перетворення світу, є філософським підходом, що конкретизує діалектико-матеріалістичний принцип загального зв'язку, він від стосовно конкретних наукових напрямів, виступає як загальнонауковий, і на його основі розгортається певна загальнонаукова методологія.

Від стану соціальної, політичної системи, рівня освіти, професіоналізму та загальнокультурного рівня особистості архітектора, багато в чому залежить майбутнє націй та держав, їхня економіка. Тенденція архітектурної освіти - до прагнення збалансувати потребу у швидкому реагуванні на процеси, здатність змінюватися за необхідності правильних рішень і важливості принципових позицій у питаннях знання, суспільства, культури, екології, етики залишається мало вивченою. Для виконання таких робіт необхідний: комплексний підхід у порівняльному аналізі загальних ознак, прийомів, методів; системний підхід у дослідженні сучасних тенденцій та взаємозв'язку науки, освіти та практики; контекстуальний підхід у самому процесі архітектурно-художньої творчості та формуванні нового мислення. Філософський підхід, конкретизований діалектико-матеріалістичним принципом розгляду сучасних тенденцій архітектурно – художньої творчості та актуальних векторів архітектурної освіти є важливою темою та багато в чому визначає вибір заявленої теми.

Постановка проблеми. Архітектура існує для того, щоб облаштувати суспільство, перш за все, розробляючи та плануючи його матеріально – просторову структуру. Архітектурно – художня творчість є за своїм характером соціальною. Якісно нова архітектура, нове фізичне доквілля не «вкладається» в рамки критеріїв вчорашнього дня, суспільство пред'являє нові вимоги, вона різна як за формою (матеріальною якістю), так і за змістом (філософії, духовному, культурно - естетичному, соціальному значенню та функціональному наповненню).

Сучасний досвід архітектурно-художньої творчості в науковому плані показує, що йде активний процес інтеграції науки і техніки, по-різному відбувається злиття науки, освіти та практики, проте ще не відпрацьовано механізм для збалансованого та сталого його розвитку. В архітектуру швидко впроваджуються знання різних суміжних наукових дисциплін. Активно та спрямовано інтегрується міжнародна система архітектурної освіти. Розвиток такого масштабного процесу носить глобальний характер, що стирає територіальні та політичні кордони. Помітно проявляється ситуація об'єктивно нестійкого розвитку у сфері наукового пізнання, в архітектурно-художній практиці, в архітектурній освіті, що дозволяє констатувати, про необхідність подальших наукових досліджень, поповнювати та вносити нові теоретичні обґрунтування принципового розуміння об'єкта дослідження як процесу, так і самого твору архітектурно- художньої творчості, її сутнісного опису.

Архітектурна освіта в силу специфіки, необхідного консерватизму, з одного боку, не може зазнавати частих і кардинальних змін, які спричиняють, як правило, втрату набутих століттями традицій, особливостей, культури. З іншого боку, епоха динамічного впровадження нових досягнень у науці і техніці, що настала, у всі сфери життя людини вимагає адекватного ставлення до об'єктивних умов часу. Револьюційні перетворення у різних галузях наукових знань, якісні зміни у архітектурі, втрата духовності і традицій і натомість нового мислення, дають підстави стверджувати, що архітектурно-художня практика має визначати вимоги до архітектурної освіти (кваліфікаційні вимоги до фахівця). Існує проблемна ситуація необхідності створення умов для сталої взаємодії елементів детермінованої системи у новому перехідному етапі, як і архітектурно - художній творчості, і у підготовці покоління творчої інтелектуально мислячої особистості. Проблемні ситуації сучасних тенденцій архітектурно - художньої творчості в умовах активного впровадження інноваційних технологій, їх відображення на процес архітектурної освіти потребує безперервного вивчення все більш повного охоплення численних факторів, що впливають, включаючи і тимчасові.

Істотна частина архітектурної професії стає «дедалі більше багатонаціональною» на зовсім іншому рівні інституційної та культурної складності. Ця тенденція інтернаціоналізації створює новий потенціал, і нові, часто безпрецедентні проблеми. У все більш складних тенденціях глобалізації у світі вчитися захищати та висвітлювати архітектурну спадщину у своїх країнах, розуміти територіальний та культурний контексти, нести соціальну та культурну відповідальність. До цього закликає та ставить проблему Міжнародний Союз Архітекторів – ЮНЕСКО. По суті – проблема недосконалості та невідповідності динаміки розвитку архітектурної освіти рівню сучасних міжнародних соціально-економічних умов.

Актуальність дослідження. Ущільнення часу, великий потік інформації, входження до єдиного інформаційного освітнього простору, вибір широкого спектра технічних можливостей, ускладнення соціальних та функціональних проблем в архітектурі та дизайні - характерні риси сучасного об'єктивного світу. Залучення до вирішення архітектурно - художніх завдань, знань фахівців різних галузей науки, та галузей практичної діяльності для створення міждисциплінарної моделі роботи у творчих напрямках - підстава стверджувати, що проблема цієї статті, що розглядається, становить науковий інтерес.

Очевидна необхідність об'єднати всі різноманітні сторони архітектурно - художньої творчості в єдину і цілісну модель, запропонувати збірні визначення архітектурної творчості та морфологію сучасної архітектурної освіти, показати можливість використання теоретичних моделей, методів, підходів з інших знань в єдину систему взаємодії. Численні цікаві публікації, актуально заявлені монографії, статті, наукові дослідження, присвячені архітектурі, архітектурній творчості, як процесу та матеріальному об'єкту, по суті – не вичерпали актуальності дослідження, а отже – не повні. Архітектурно – художня творчість має багатий культурно – історичний досвід, накопичений попередніми поколіннями, де закономірності, еволюційний розвиток виявляють певний ступінь самостійності цієї галузі дослідження. Проте, сутнісний опис архітектурно – художньої творчості носить різноманітний характер визначень до суперечливих. Історичну значущість культурної спадщини творчості майстрів архітектури та мистецтва важко переоцінити, однак, завжди залишається місце для її поповнення.

Сучасний стан та тенденції розвитку архітектурно-художньої творчості як відкритої системи через свою соціально-культурну природу, та суб'єктивну основу, є важливими і мають велике значення, що дає основу на новий погляд та наукове обґрунтування архітектурно-художньої творчості як самостійної сутності.

Проблема розвитку архітектурно – художньої творчості є ключовою у сфері архітектурної освіти. У сучасних умовах як джерело творчості все частіше виступають знання, інновації у науці, техніці та способи їх практичного застосування в освіті. Володіння світовою та культурною вітчизняною спадщиною, уміння творчо поєднувати її з сучасними архітектурно-художніми напрямками, та вирішувати складні соціально – просторові завдання нашого часу, є гарантією підготовки особистості з новим інтелектуальним творчим мисленням. Відсутність систематичного аналізу, пов'язаного з вивченням сучасних тенденцій архітектурно – художньої творчості та актуальних векторів архітектурного освіти, дають підстави стверджувати про актуальність дослідження цієї теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На рубежі другого та третього тисячоліття з настанням ери інформатизації сталося безліч революційних змін у культурі, що ґрунтуються на «вибуху наукового мислення». Наукові та технічні революції у багатьох відношеннях перетворюють соціальне життя людини. Світова громадська система переживає період якісного оновлення революційних за своєю суттю змін. Йдеться про перебудову всіх сфер життя, де центральною ланкою є людина.

Підхід до дослідження таких масштабних комплексних проблем науки, орієнтований на вивчення природної і загальнонаукової картини світу, виникає як квінтесенція багатовікової духовно-культурної, і власне наукової діяльності (В.П.Казначеев) розглядалися та були висунуті неперевершеним дослідником В.І.Вернадським, який глибоко досліджував та розкрив фундаментальні вузлові моменти діалектики природи.

Вирішення поставлених темою проблем неможливе без знань та врахування фундаментальних досліджень у галузі філософії, природничих наук та практики, нових технологій, ці проблеми досліджували: А.Н.Авер'янов, А.Л.Андрєєв, А.Бонфі, Б.В.Бірюков та Є.Н.Геллер, Г.Гомперц, Г.Л.Єрмаш, М.Коул та С.Скрібнер, А.Г.Раппапорт, А.Д.Урсул - вчені, архітектури, теоретики галузі освіти.

Проблеми теорії та методології архітектурної форми як основи архітектурно-художньої творчості проектування архітектури міста розгорнуто представлені В.Гропіусом, Ле Корбюзьє, Ф.Л.Райтом, К.Танге, І.В.Жолтовським, А.А.Весніним, К.Мельниковим, М.Я.Гінзбургом, А.Е.Коротковським, С.Василєвим, Є.С.Громовим, А.М.Коршуновим, А.Т.Полянським, А.В.Рябушиним, А.Г.Раппапортом, І.А.Азізян, Н.А.Саприкіної, Ю.І.Кармазіним, А.Ж.Абіловим, Б.У.Куспангалієвим.

Необхідність осмислення феномена архітектури як мистецтва, естетичної організації форми предметного простору - творчого аспекту в архітектурі, що висвітлюються в роботах Платона, Аристотеля, Г.В.Ф.Гегеля, А.Е.Брінкман, К.Зітте, А.Гауді, П.Флоренського, А.Г.Габричевського, А.В.Буніна, В.Крінського А.В.Іконнікова, В.Л.Глазичова, Н.Ф.Гуляницького, І.А.Азізян, З.Н.Яргіної, І.М. Азімова.

Проблеми теорії та методології архітектури як цілісної просторової системи архітектурного моделювання розглянули – А.Ф.Лосєв, А.Г.Раппапорт, Г.Ю.Сомов; система архітектурного моделювання на основі природних форм – Ж.Куелль, Ю.Лебедев, Н.П.Антиферов; Концепція органічної архітектури Г.Л.Саллівен. Теорії фантастів, соціалістів-утопістів, провидців-архітекторів та інженерів представляють Леду і Булле, Г.Оро, О.Вагнер, Г.Лукхард, Е.Мендельсон, П.Меймон, Кікутаке та Катаволос, К.Танге, Ван-де-Вельде ; архітектурну форму як скульптуру – І.Шейн, К.Паран, М.ді Теана, Ж.Фожерон, П.Ербе, А.Гауді.

Пошуки поєднання інтуїції та думки, мистецтва та науки -Ель Лісицький, І.Араухо, Е.Саарінен, Ле Корбюзьє, Ф.Л.Райт, К.Танге розглядали архітектурні об'єкти як єдину біологічну систему. Формування архітектурного простору, його особливості у аспектах багатьох сучасних наук - кібернетики, математики, фізіології, психології представлені І.Леонідовим, Н. Мілютіним, Б Фуллером, Р. Ле Ріколе, К.Лінчем, Р.Арнхеймом, І.М.Сердюк, Ш.Д.Аскарівим; архітектура в просторі - Альбер, Фрідман, Шеффер, Меймон, Йонас, Пінчіс, Курокава.

Архітектори-новатори, які передбачають майбутнє з внесенням ясності в існуючі соціологічні та філософські концепції, охоплюючи архітектуру підземних, надводних, підводних, просторових та космічних споруд, що скасовують розмежування між образотворчими мистецтвами та архітектурою – Бакема, Танге, Рудольф, Аалто, Ван-Ейк, Саарінен, Ле Корбюзьє, Утзон, Шарун, Райт, Черніхов.

Архітектурно-мистецька творчість архітекторів майбутнього, які заслуговують на те, щоб прийняти їхній досвід творчості за приклад - Луїс Кан, Іон Йогансен, Солері; проектна група Канділіса, Вудс та Йосіч; Брюс Гофф, Енріко Кастільйоні, Кікутате, Шульце-Філіц, Йона Фрідман, Ганс Голлейн, Іван Леонідов, Костянтин Мельников.

До проблеми творчої архітектурно-мистецької освіти зверталися: В.В.Бабуров, Г.Б та М.Г. Бархіни, брати Весніни, М.Я. Гінзбург, І.А та П.А. Голосові, І.В.Жолтовський, Я.К.Черніхов, К.С.Мельников, М.С. Туполєв, Н.А.Ладовський, В.Ф.Кринський, Н.В.Докучаєв, М.А.Туркус, І.В.Ламцов, Л.П.Лавров, В.Л.Глазичов, А.Г.Раппапорт, Г.Ю.Сомов А.В.Степанов, А.П.Кудрявцев, А.В.Крашенинников, В.А.Нефьодов, Ю.І.Кармазін., архітектори практики, педагоги, вчені, які беруть активну участь у розробці теорій, методик, принципів і методів проектування, у підготовці архітектора свого часу, здатного висловлювати актуальні проблеми художньо-проектної культури та оволодіти цілісним баченням художньої та наукової картини світу. Підставою для дослідження проблеми сучасної архітектурно-мистецької практики також стали архітектурні об'єкти новітньої архітектури деяких напрямів: модернізму нової хвилі кінця ХХ століття - Arata Isozaki, Franklin D. Israel, Bernard Tschumi, Peter Pran & Carlos Zapata.

Різним аспектам удосконалення та визначення проблем архітектурно-мистецької освіти послужили Програми, методики та праці колективів, багата спадщина вітчизняних та зарубіжних архітектурно-мистецьких шкіл Харківської школи дизайну, архітектурно-мистецьких шкіл та академій сучасних Казахстану, України, республік Середньої Азії; Архітектурних шкіл БАУХАУЗ, Де СТІЛ, Амстердамської, Роттердамської; архітектурних шкіл Європи, Америки. Останні десятиліття інтерес представляють розробки колективів Південного регіону України (Одеса, Миколаїв Ізмаїл) з питань якості освіти та компетентного підходу як основи побудови якісних освітніх програм. Постійне оновлення інформації в галузі науки, техніки, інноваційних технологій, освіти дає підстави вважати, що проблема, що розглядається, практично завжди залишається відкритою системою для дослідників, що неминуче призводить до пошуку шляхів оновлення теоретичних моделей, філософських підходів, світових поглядів в архітектурно-художній творчості: практиці та освіті. Однак, незважаючи на таку увагу до архітектурно-художньої творчості та проблем удосконалення архітектурної освіти дослідження є спробою розглянути сучасні тенденції архітектурно-художньої творчості та визначити актуальні вектори архітектурної освіти на основі системного підходу із застосуванням загальних та спеціальних методів наукового дослідження, що дозволить певною мірою заповнити цю прогалину.

Постановка завдання. Кінець ХХ – початок ХХІ ст. характеризує архітектурно – художню творчість сплеском будівництва унікальних об'єктів архітектури, творів мистецтва у зв'язку з активним впровадженням у сферу архітектури та мистецтва нових досягнень у науці, техніці, технологіях. У сфері архітектурно - художньої освіти помітне відставання цих процесів й, часом, робляться спроби його скорочення, перебуває у стані активного пошуку шляхів рішення. Сучасна тенденція актуальних векторів - інтеграція до єдиного міжнародного освітнього простору на основі радикальних перетворень, з метою конкурентоспроможності та підвищення якості архітектурної освіти. Логічно передбачається процес реформування у системі вищої архітектурної освіти, через реформування та якісні перетворення. Гіпотеза дає підстави припускати, що перетворення відбуватимуться з урахуванням національних традицій, які збагачують загальну культуру та одержують новий імпульс від набуття творчих цінностей своєї рідної, та інших культур. На тлі міжнародного інформаційного простору, що стрімко розвивається, необхідним і своєчасним елементом в освіті та вихованні стає формування нового контекстуального мислення.

Основний матеріал і результати. Глибоке розуміння соціально-функціональних, технічних та естетичних аспектів архітектури відноситься до внутрішнього світу людини, до її психології, уявлення про природу, красу, до культурної спадщини. Призначення архітектури – служити інтересам людини. Воно відображає сучасність будівель, їх переваги, глибоку індивідуальність та нерозривний зв'язок із природою. Нині спостерігається зростання інтересу до мистецької спадщини. Сучасна людина, все глибше і глибше проникаючи у сутність архітектурно-художньої творчості майстрів попередніх поколінь, знаходить у ньому потаємні відгомони поетичним струнам своєї душі, врівноважує той раціоналізм, який супроводжує прогрес техніки і розвитку науки. У пам'ятниках архітектури та мистецтва минулого непорушно документовано побут, рівень будівельної техніки, ставлення до матеріалу. Не лише доцільність архітектури, а й її естетика стала тією сферою творчості видатних архітекторів, де зосередили свою увагу, наприклад Вальтер Гропіус, Франк Ллойд Райт, Петер Беренс, Ле Корбюзьє. Архітектура, їм завжди була мистецтвом, як функція, і як краса, художність, образна виразність, це обов'язкові якості архітектури. Архітектура як мистецтво відображає дух часу, народу, суспільства. - «Найбільший твір істинно виражає життя епохи» (В.Гропіус), «Її мета - привести матеріальний світ до гармонії з життям» (А.Аалто). Подібні висловлювання характерні для Ф. Райта, Ле Корбюзьє, П. Ауда, М. Таута, А. Бурова та інших майстрів.

Архітектура входить у нову фазу свого розвитку. Повсюдно приділяється велика увага її ідейно-художньому змісту, поряд з формами і методами, що вже склалися і виправдали себе, координацією взаємодії архітекторів, художників, які працюють над життєвим

середовищем, з'являються нові напрямки спільних пошуків [1]. Серед них - звернення до художніх традицій і народного мистецтва. У їхньому переосмисленні міститься потужний імпульс удосконалення життєвого середовища, необхідний рівень інформаційного поля, художньо-естетичного початку. Змінюється та збільшується інформативність середовища, спостерігається прагнення до художньої багатоплановості, багатозначності просторового оточення, постійне накопичення духовних та естетичних цінностей – відхід від простоти та примітиву. Сучасні тенденції художньої творчості вимагають і нового художнього мислення, в якому взаємодія різних видів мистецтва стає явищем об'єктивним і здатним все матеріальне оточення, все життєве середовище суспільства підняти до значення синтезованого твору мистецтва. Посилюється значення спільної розробки та обговорення актуальних теоретичних проблем архітектури як мистецтва. У цій сфері є очевидні здобутки. Професор Ю.М. Кармазін стверджує, що «традиція наказує вважати архітектуру частиною культури, причому частиною активної, рушійної, чи не передової. Архітектура включена у створення простору людського проживання, його значень та смислів. Сама архітектура вже вивчається як синонім культури в аспекті просторового досвіду, а за архітектурною діяльністю визнається наявність професійної культури». Компоненти професійної культури поступово стають стилем професійно-орієнтованого мислення спеціаліста, у структурі якого цінності культури актуалізовані та системно організовані. Володіючи ним, майбутній архітектор чи дизайнер виступає як носій прогресивної суспільної свідомості, загальної професійної культури [2].

Архітектурно-художня творчість - одна із складових елементів професійної культури, як і проектна культура, яка формується на основі системного підходу у проектній діяльності, професійних проектних знаннях та вмінні спеціаліста. Перехід до «технологічного» суспільства підвищує вимоги до сучасного виховання та освіти, що складаються з урахуванням тенденції розвитку суспільства. Це сприяє формуванню цілісної особистості - людини творчої, мислячої, культурно освіченої, з твердими переконаннями, демократичними поглядами та активною життєвою позицією. Завдання, що стоять перед архітектурною освітою на рубежі XXI століття, не залишають сумнівів щодо необхідності кардинальної зміни спрямованості освітнього процесу. Реальне вирішення цієї проблеми - досягнення такого рівня професійної архітектурної свідомості, який гарантує наступність в умовах активного впровадження нових досягнень у науці та техніці, включає уявлення про безперервність культурно-історичного процесу і дає бачення професіоналу себе в цьому процесі. Все це передбачає новий підхід до освіти, творчої професії, її соціально-культурної функції мислення, частково втраченої сучасною діяльністю. У зв'язку із завданнями інтелектуалізації освіти та діяльності на перший план виносяться розробки теорії архітектури, орієнтовані на коло соціально-культурних проблем та звернених до перспектив освіти [3]. Досвід вітчизняних та зарубіжних теоретичних і методичних розробок показує, що інтелектуалізація архітектурної освіти веде не до відриву від реальності або від традиційних цінностей зодчества, а до набуття гуманістичної спрямованості архітектурно-художньої творчості, що відкриває можливості асиміляції досягнень усієї світової культури.

Культурно – історична спадщина сучасних архітектурних шкіл важко переоцінити. Історично склалися універсальні та унікальні риси кожної школи, вони мають національні традиції, характерні риси, певний культурний рівень. Архітектурно - художня школа - це, як правило, напрям, за яким стоять відомі, видатні архітектори та художники, теоретики та практики, стилі та напрямки в архітектурі та мистецтві. Дослідження їх цікавить не тільки для обивателя, а й дає можливість професіоналам розвивати їх теорії, концепції, напрями творчості в архітектурній науці, практичному застосуванні, освітньому процесі, а також базуючись на «історичному» досвіді представляти нові контекстуальні рішення. Дослідження передбачає розгляд загальних закономірностей розвитку, особливостей освітнього процесу, характерних рис, властивих даному суспільству, регіональних особливостей, що розкриваються; економічного, науково - технічного, політичного, морального, естетичного, культурного чинників [4]. З кожним підходом до вивчення багатой спадщини творчості сучасних майстрів архітектури та мистецтва не перестає охоплювати

почуття: наскільки актуальними та ідентичними нашому часу є більшість питань, які вирішували наші попередники початку ХХ століття. 1921 - Іттен пише після поїздки до Маздейтського центру поблизу Цюріха: «...уважне вивчення «Заходу Європи» Шпенглера допомогли мені усвідомити, що ми досягли критичної точки в розвитку нашої науково-технічної цивілізації. Мені було недостатньо гасел типу «повернемося до ремесла» або «мистецтво та техніка рука в руку». Я прийшов до висновку, що ми повинні врівноважити наші спрямовані зовні наукові дослідження та технічні роздуми, спрямованими всередину нас самими думками та справами. Я шукав щось для себе та своєї роботи, на чому можна було б започаткувати новий спосіб життя».

"Баухауз" - перша школа художнього конструювання. Навчальний заклад, покликаний готувати художників до роботи у промисловості. Школа, на думку організаторів, мала випускати всебічно розвинених людей, які поєднували б у собі художні, духовні та творчі можливості. Його організатор, прогресивний німецький архітектор Вальтер Гропіус, учень Петера Беренса, який у короткий час зробив справжнім методичним центром у галузі дизайну. Серед його професорів були найбільші діячі культури початку ХХ століття архітектори Міс Ван дер Рое, Ганнес Мейєр, Марсель Брейєр, художники Василь Кандінський, Пауль Клее, Ліонель Фенінгер, Піт Мондріан. Новаторським був і принцип художньої підготовки. У колишніх школах навчання живопису, рисунку, скульптури за давньою традицією мало пасивний характер і освоєння майстерності відбувалося в процесі, що майже виключав аналіз природи. Дуже цікавою є еволюція «Баухауза». Заснований шляхом об'єднання Веймарської академії мистецтв та школи Ван де Вельде. Вальтер Гропіус говорив: «Мій намір полягає в тому, щоб не навчати так званого лаконічного геометричного «сучасного стилю Європи», а скоріше ввести в істину самого методу мислення, який дозволить розглядати проблему відповідно до конкретних обставин її виникнення. Я хочу, щоб молодий архітектор міг орієнтуватися у будь-якій обстановці; я хочу щоб він міг незалежно створювати справжні, оригінальні форми в тих технічних, економічних і соціальних умовах, в яких він виявиться, замість того, щоб нав'язувати завчені формули навколишньому, що потребує зовсім іншого рішення. Я хочу вчити не готовим догмам, але підходу до проблем нашого покоління, який має бути неупередженим, еластичним, оригінальним. Тільки абсолютна гармонія технічної функціональності та пропорцій форми створює красу. Саме ці критерії роблять завдання настільки багатограним і складним». Школа добровільно зосередила увагу на тому, що є і зараз нагальною необхідністю, - на викорінення помилок механізації, не жертвуючи жодною з її переваг. Мрією було - створення справжніх цінностей, а не нововведень. Баухауз пропагував практично рівноправність всіх видів творчої праці та його логічний взаємозв'язок у світі. Провідним принципом було те, що формотворча діяльність є не односторонньо інтелектуальною чи односторонньо матеріальною справою, а невід'ємною частиною життя, необхідного у кожному цивілізованому суспільстві. Мета Баухауза полягала над поширенні будь-якого стилю, системи чи догми, а наданні оновлюючого впливу всю сферу формоутворення. Школа намагалася сформулювати новий підхід до завдання, який виховає творчу свідомість у всіх однодумців і який зрештою приведе до нового ставлення до життя. Баухауз був першою установою у світі, що наважився втілити цей принцип у конкретній програмі. Провідним принципом, яким була підпорядкована вся робота, було прагнення злиття всіх видів художньої творчості, до возз'єднання всіх прикладних дисциплін з новою архітектурою як її невід'ємні частини. Кінцева, хоч і далека мета Баухауза — єдиний художній твір — будівля, де зникають межі між монументальним і декоративним мистецтвом. Головною ідеєю Баухауза була ідея створення нової єдності, ідея синтезу замість «мистецтва», «напрямів», і досягнення неподільної цілої, що відповідає внутрішній цілісності людини і отримує свій сенс і призначення в реальному житті. Поряд із практичним навчанням йде навчання духовне, вибірка методів осягнення елементів форми та кольору та відповідних законів.

Підмайстри, які закінчили виробничий та формальний курси та підготовлені до спільної роботи, переходять до будівництва на експериментальному та будівельному майданчиках. Баухауз ставить своїм завданням добитися широкого співробітництва у будівництві інженерів, підприємців та художників - всіх відповідальних за економіку, техніку та форму. Художньо обдаровані люди повинні в результаті такого навчання розвинути у собі переважно правильне поєднання виробничих та формальних здібностей. У країні йшла індустріалізація, широко будувалося житло, тож принцип стандартизації ставав особливо актуальним. Але для Баухауза найважливішим був пошук не просто функціональних, але водночас динамічних форм.

Прискорена модернізація – це єдино правильний вектор подальшого розвитку. Об'єднання ряду академічних наукових установ з передовими вузами країни - ще одна тенденція, актуальний вектор архітектурної освіти в соціально-культурних умовах, що динамічно змінюються. Однак, з огляду на те, що не всі наукові структури прагнуть такої співпраці, необхідно чітко позначити її форми. Це можуть бути інноваційні навчально-науково-виробничі центри, регіональні науково – технологічні парки, науково – прикладні центри точних та інженерних наук, бізнес – інкубатори, малі підприємства та ТОВ, проектно-конструкторські бюро, навчально – науково-виробничі дослідницькі лабораторії креативних технологій, універсальні навчальні науково-виробничі дослідні лабораторії інтерактивного проектування та навчання, а ІТ-технології мають бути обов'язковим атрибутом кожного випускника вишу [5]. Планувати переорієнтацію психології професорсько-викладацького складу, розширення та поглиблення викладання з низки технологічних та економічних дисциплін, етапний перехід із навчанням іноземною мовою – одні з перших перспективних пунктів етапу.

Міжнародна стандартна класифікація освіти визначає:

- освіту, як організовану і таку, що володіє наступністю комунікативністю, що мають на меті навчання;

- навчання - будь-яке поліпшення у поведінці, інформативності, знаннях, розумінні, поглядах, цінностях чи навичках;

- комунікація – відносини (діяльність) між двома або більше особами, пов'язані з передачею інформації: думки, ідей знань, стратегій; організована комунікація – структурно-спланована, з певною послідовністю діяльності організації освіти. Створення навчального середовища та використання нових методів навчання, за допомогою яких організується комунікація;

- спадкоємність комунікації - освітня діяльність, елементи якої мають певну діяльність і безперервність - також входять у визначення освіти.

Розглядаючи Університет як основну структурну одиницю навчальних закладів у підготовці фахівців, у процесі становлення будь-якої освітньої установи, на даний час набувають форм таких як: підприємницькі, інноваційні, національні, неминуче відбувається процес обростання численними периферійними структурами: науково-дослідними лабораторіями та інститутами впроваджувальними, консультативними, довузівськими центрами, науково-технологічними парками тощо [6].

Нові підрозділи та центри можуть бути пов'язані з керівним ядром та внутрішніми академічними елементами або тісним, або відносно вільним зв'язком. Результат загальний: вони ведуть університет до подвійної організації основних підрозділів, в яких крім традиційних кафедр і факультетів існують додаткові їх центри, тісно пов'язані із зовнішнім світом. Керуючи процесами та постійно їх удосконалюючи, можна, наприклад, вибудовувати їх такими, якими вони потрібні підприємству. Перехід від функціонального підходу до процесного - специфіка сучасних міжнародних вимог щодо управління якістю підготовки фахівців, результативності підприємства, оптимальності використання кількісних та якісних ресурсів підприємства, нарешті, якості самого процесу. Управління процесами неминуче потребує розвитку структури підприємства (університету та всього комплексу, пов'язаного з ним). Дослідження виділяє лише неповний ряд процесів, які доцільно ідентифікувати як

відносно самостійні центри, як актуальний вектор архітектурної освіти в соціально-культурних умовах, що динамічно змінюються. У ході дослідження встановлено, що ми вступили в період міжнародного руху: інтеграційного процесу в освіті, спільного формування та рівноправної участі в єдиному освітньому просторі, що характеризується реформуванням, оновленням, передбачає перегляд контекстів, пріоритету теоретичних засад, критеріїв змісту освітніх програм, визначення цінностей у традиційному освітньому процесі, якісних характеристик як і самому процесі і одержуваних результатів і, нарешті, вибором моделі у системі архітектурної освіти. Система архітектурно - художньої освіти не вільна у виборі об'єктивних умов (економічні, політичні) своєї діяльності, що виступають як необхідність, проте вона має конкретну та відносну свободу, коли зберігається можливість у виборі цілей, методів або засобів їх досягнення [8]. Різке зниження якості вищої освіти, функціонування факультетів «накрив» і «наскільки», несвідоме виконання своїх обов'язків більшістю викладачів, недбале ставлення до наукових досліджень – все це постійні супутники освіти в країнах, що перебувають у кризі. Підвищення загальної культури спеціаліста, розвиток професійного мислення, становлення ідеології – це підвищення теоретичного рівня спеціальної освіти. Формування цих якостей в даний час вкрай актуальні, коли конкретні навички та знання застарівають значно швидше, ніж раніше набуває особливої важливості.

Висновки. Україна прискіпливо ставиться до збереження культурної спадщини, вивчення якої реалізується багатьох спеціалізованих школах країни. У них надається освіта за напрямками, що пов'язані з дослідженнями архітектурної спадщини, історії мистецтв, архітектури, історичних пам'яток та реставрації. Вищі школи мистецтв України, мають право видавати університетські дипломи, які відповідають рівню магістра: прикладного мистецтва, декоративного мистецтва, дизайну й індустріального дизайну. Ознайомлення з архітектурно-освітньою системою світу, свідчить про досить глибоку та широку мережу архітектурних спеціальностей, які надають можливість розкрити талант кожного студента. Для України цей досвід є цікавим та пізнавальним, оскільки він дозволяє порівняти вітчизняні освітні напрацювання з одним із взірців європейських шкіл з метою розширення як творчих контактів так і покращення якості української архітектурної освіти.

Таким чином, наведеним вище матеріалом підтверджується практична необхідність і педагогічна ефективність застосування оновленої методики архітектурно-художньої підготовки фахівців творчого архітектурного профілю. Мають застосовуватися сучасні інформаційні технології навчання, педагогічні програмні засоби, та засоби і технології комп'ютерної графіки. Процес графічної, художньої, архітектурної підготовки ґрунтується на активній розумовій діяльності студента, причому, засвоєння знань обов'язково поєднується з формуванням умінь і навичок виконання графічних побудов, розробки і читання креслеників, за допомогою сучасних тенденцій архітектурно-художньої творчості у архітектурній та дизайнерській освіті.

Література

- [1] Ефімов А.В. Архітектурно-дизайнерське проектування. Спеціальне обладнання інтер'єру. Навч. посібник / А.В.Ефімов, М.В.Лазарева, В.Т.Шимко. – М.: Архітектура-С, 2008.
- [2] Ткачов В.Н. Архітектурний дизайн (функціональні і художні основи проектування): Навч. посібник. / В.Н.Ткачов. – М.: Архітектура-С, 2006.
- [3] Устін В.Б. Композиція у дизайні. Методичні основи композиційно-художнього формоутворення у дизайнерській творчості: Навч. посібник. / В.Б.Устін. – М.: АСТ: 2007.
- [4] Виппер Б.Р. Введення у історичне вивчення мистецтва / Б.Р.Виппер. – М.: Изд. В.Шевчук, 2008.
- [5] Історія світової культури: Навч. посібник / Л.Т.Левчук. – К.: Либідь, 2000.
- [6] Бартенев І.А. Нариси історії архітектурних стилів: Учбовий посібник / І.А.Бартенев, В.Н.Батажков. – М.: Образотворче мистецтво, 2013.

[7] Львова Є.П. Світова художня культура / Є.П.Львова – СПб.: П. 2007

[8] Абдуллаєв Т. Н. Образное проектирование и современные направления в развитии архитектуры [Электронный ресурс] / Т. Н. Абдуллаєв // Архитектон: известия вузов: Урал. гос. архитектурно-художественная акад. – 2005. – № 2 (10).

References

[1] Efimov A.V. Arkhitekturno-dyzaynerske proektuvannya. Spetsyal'ne obladnannya inter"yeru. Navch. posibnyk / A.V.Efimov, M.V.Lazaryeva, V.T.Shymko. – М.: Arkhitektura-S, 2008.

[2] Tkach'ov V.N. Arkhitekturnyy dyzayn (funktsyonal'ni y khudozhni osnovy proektuvannya): Navch. posibnyk. / V.N.Tkach'ov. – М.: Arkhitektura-S, 2006.

[3] Ustin V.B. Kompozytsiya u dyzayni. Metodychni osnovy kompozytsiyno-khudozhn'oho formoutvorenniya u dyzayners'koyi tvorchosti: Navch. posibnyk. / V.B.Ustin. – М.: AST: Astrel', 2007.

[4] Vypper B.R. Vvedennya u istorychne vyvchennya mystetstva / B.R.Vypper. – М.: Yzd. V.Shevchuk, 2008.

[5] Istoriya svitovoyi kul'tury: Navch. posibnyk / L.T.Levchuk. – К.: Lybid', 2000.

[6] Bartenev Y.A. Narysy istoriyi arkhitekturnykh styliv: Uchbovyu posibnyk / Y.A.Bartenev, V.N.Batazhkov. – М.: Obrazotvorche mystetstvo, 2013.

[7] L'vova YE.P. Svitova khudozhnya kul'tura / YE.P.L'vova – SPb.: Piter, 2007

[8] Abdullayev T. N. Образное проектирование в современные направления в развитии архитектуры [Электронный ресурс] / Т. Н. Абдуллаєв // Архитектон: известия вузов: Урал. гос. архитектурно-художественная акад. – 2005. – № 2 (10).

CURRENT TENDENCIES OF ARCHITECTURAL AND ARTISTIC CREATIVITY

Olena Konsyna

Senior Lecturer of the Department of Drawing, Painting, and Architectural Graphics,
alenaconsyna@gmail.com, ORCID: 0000-0001-5270-1368

*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. The article outlines the relevance of the research, identifies the subject of research, the object and subject of scientific research, the problems and methods of research, identifies aspects of scientific novelty, identifies the theoretical value and practical significance of the research.

Research carried out within the framework of the scientific activities of the Department of Drawing, Painting and Architectural Graphics, the Department of Architectural Media Design, indicates the need to consider innovative lighting processes as part of practical development directly aimed at adapting the site to new clicks.

The article looks at the results of the study of those who developed detailed programs from the disciplines of the departments for architecture students, graphic designers, and methods of depicting the current design solutions in people's lives, and in the modern world. , as the compositional vision of future architects develops, designers.

The need for integration of traditional academic and innovative approaches in the field of imagery as a complex basic subject in the profession of architect and graphic designer is highlighted. The article examines current approaches to the understanding and their reflection in architectural solutions of major initial buildings based on the analysis of Ukrainian and foreign evidence.

New methods of enlightenment are being developed that support these transformations. Conceptual and practical solutions have been identified in the field of depicting architectural spaces in major initial projects, which indicate current changes in the lighting process system.

Keywords: higher architectural education, drawing, architectural design, biophilic design, outdoor painting, artistic and graphic skills, exterior, interior.

**MODERN METHODOLOGICAL MEANS OF TEACHING GRAPHIC DISCIPLINES
FOR FIRST-YEAR STUDENTS****Brednyova V.P.**PhD (Candidate of Technical Sciences), Professor of Department
of Descriptive Geometry and Engineer Graphic
vera2008@ukr.net, ORCID 0000-0002-3005-2384*Institute of Architecture and Art,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. In today's complex social conditions, significant changes are taking place in the system of domestic higher education. High-quality graphic training of graduates of higher educational institutions has been a pressing problem for many decades, so it is necessary to systematically update the existing methodological base and develop effective forms of training. As you know, drawing is the international language of architects and engineers. Working with flat images of spatial objects requires students to have developed spatial thinking already in the first year. In this study, detailed attention is paid to the review and analysis of existing methodological approaches to the teaching of important classical sections of the discipline "Descriptive Geometry". The trends of improving teaching under the condition of distance learning are also considered, which helps future specialists of creative specialties to increase the level of individual competitiveness in modern market conditions. The purpose of the research is to determine and improve modern methodological tools for teaching graphic disciplines of students of the first course of creative specialties. Our study is related to the scientific research work "Improving the organization of the educational process using distance learning methods and teaching methods of graphic disciplines for students of construction and architectural and art specialties based on the competence approach", which is carried out on the basis of the Department of "Descriptive Geometry and Engineering Graphics" Odessa State Academy of Construction and Architecture (OSACEA) for many recent years. The work uses theoretical and empirical research methods: analysis, classification and synthesis of research base sources, many years of personal teaching experience; diagnostics of students specializing in 191 Architecture and Urban Planning and 023 Fine Arts (observations, monitoring the quality of teaching, self-analysis, etc.). Graphic competencies are very significant for a graduate's future professional activity, which gives freedom in the creative implementation of the entire design process from the birth of an idea to its implementation.

Keywords: graphic disciplines, Descriptive geometry, methodological means, first-year students.

Introduction. Descriptive geometry is one of the first academic disciplines with which graphic technical education of architects, artists, designers, and engineers should begin. The main objectives of this science are to study theoretical methods for graphically constructing three-dimensional spatial objects on a plane, acquiring practical skills in constructing images (orthogonal, axonometric, perspective, etc.) and graphical methods for solving various applied problems. Difficulties in mastering it may be associated with the special dependence of spatial imagination on logical thinking - without the formation of such an opportunity, it is quite difficult to feel freedom in creativity. To draw an object, you need to professionally know and follow certain rules for constructing an image, imagine the shape of a spatial object, and understand the meaning of graphic operations performed in a certain sequence.

Formulation of the task. The model of the educational process for the near future is one of the areas of improvement of the entire education system, which contributes to the wide introduction of modern methodological and methodical principles of education into the educational process. The main concept of the purpose of the conducted research is based on the comparative results of the analytical review of methodological, methodical and practical aspects of graphic education.

Analysis of the latest sources of research and publications. The state of graphic training in higher educational institutions is widely discussed in the studies of modern scientists and geometers [1, 44-48; 2; 5, 642-644; 6, 101-104; 7, 38-42 та ін.]. Of particular interest are works that discuss the issue of the effective application of methodological developments from the point of view of the content and scope of educational tasks [3; 4; 9, 149-153; 10, 31-45; 13 та ін.]. The problems of the subjects of tasks remain not fully resolved - separately according to specialties [8, 152-160; 11, 116-121; 12 та ін.].

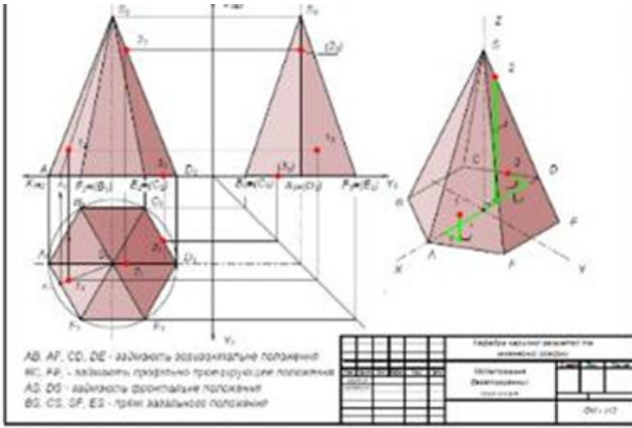
The basic material and results. In connection with the increase in European and global requirements for the quality and level of training of graduates of higher education, individual graphic competencies contribute to a more widespread choice of future functional capabilities of the acquirer, because professional competencies are objectively necessary knowledge and skills required by the future practical activity of an architect, artist or engineer. The author's more than thirty years of teaching experience in graphic disciplines allows us to say that the individual technical knowledge and skills of students of creative specialties are one of the most important components of professional competence and presuppose the possession of the required amount of special subject skills, the ability to effectively apply them in solving educational and creative tasks. In our opinion, it is very important to provide a significant and solid stock of knowledge in descriptive geometry, which is necessary for professional activity. As examples of the importance of studying descriptive geometry, consider the works of the classical course of the discipline, where it is necessary to know and competently apply the basic methods of orthogonal design, solving positional and metric problems, constructing axonometric and perspective images of spatial objects, etc. In addition, it is very important to know the classification of surfaces, because understanding the shape of an object is based on its distribution into components. Thus, to perform any task, one cannot do without knowledge of elementary definitions, concepts, and skills provided by sketch geometry

Our research is based on the comparative volume of graphic control works at the department of sketch geometry and engineering graphics of OSACEA students of architectural and artistic specialties in the first semester using traditional and innovative approaches. On fig. 1-4 are examples of student graphic control works on the following topics:

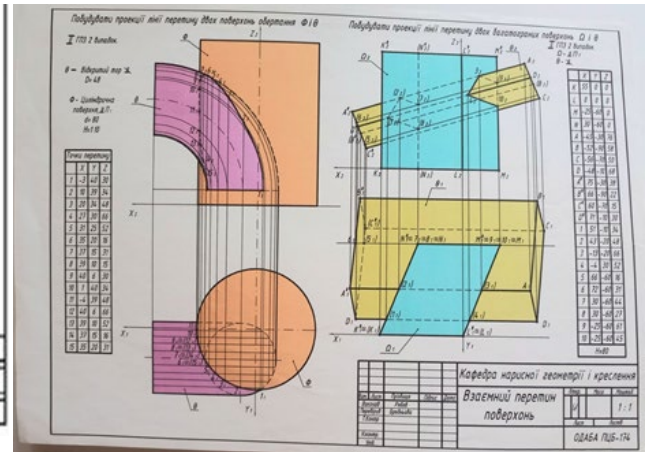
Fig. 1: Task and construction of the surface of the polyhedron on the complex drawing. Fig. 2: mutual intersection of two polyhedral surfaces and two surfaces of rotation. Fig. 3: Solving metric problems. Transformation of a complex drawing. Fig. 4.: Projections with numerical marks. Fig. 5: Construction of a perspective image of a group of schematic buildings. Fig. 6.: Construction of axonometric images of a group of schematic buildings.

Fig. 7 shows the construction of an axonometric image of spatial forms (for art students).

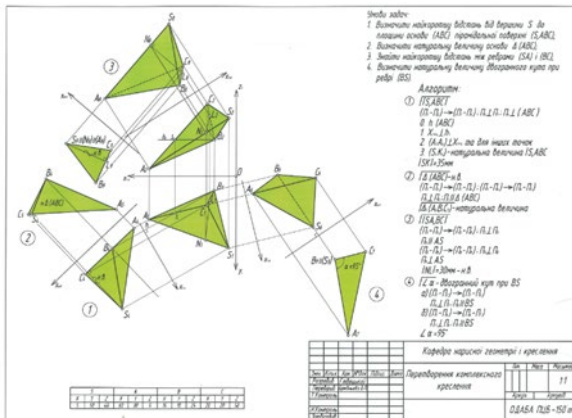
For several years, our Academy has been teaching subjects in English, which is a strong motivating factor for students. As a rule, classroom classes are conducted in a bilingual form, that is, the provision of educational material is mixed - in Ukrainian and English. To carry out the educational process and conduct classes in graphic disciplines, the department has created an educational and methodological complex, which includes lecture notes (in Ukrainian and English), a study guide, a workshop, methodological recommendations, etc.

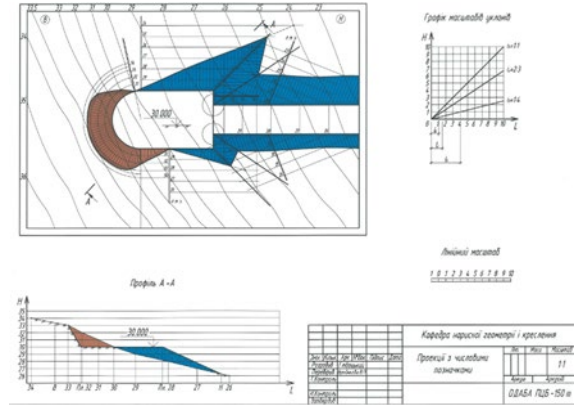
Fig. 1: Task and construction of the surface of the polyhedron on the complex drawing

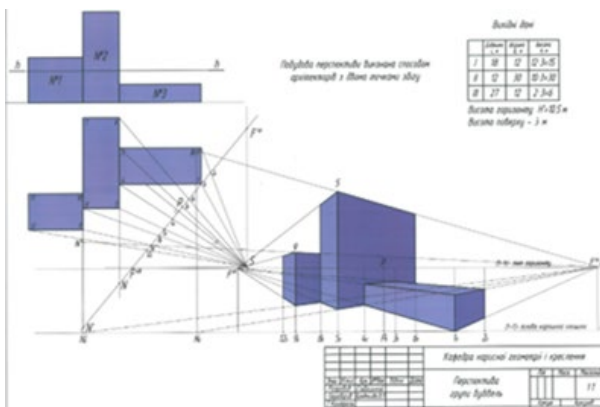
Fig. 2: Mutual intersection of two polyhedral surfaces and two surfaces of rotation

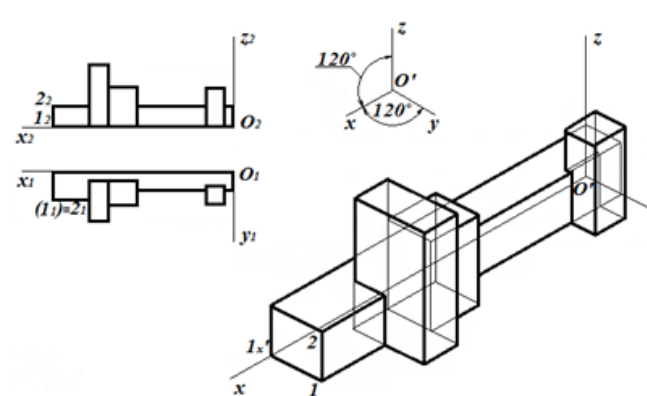
Fig. 3: Solving metric problems. Transformation of a complex drawing.

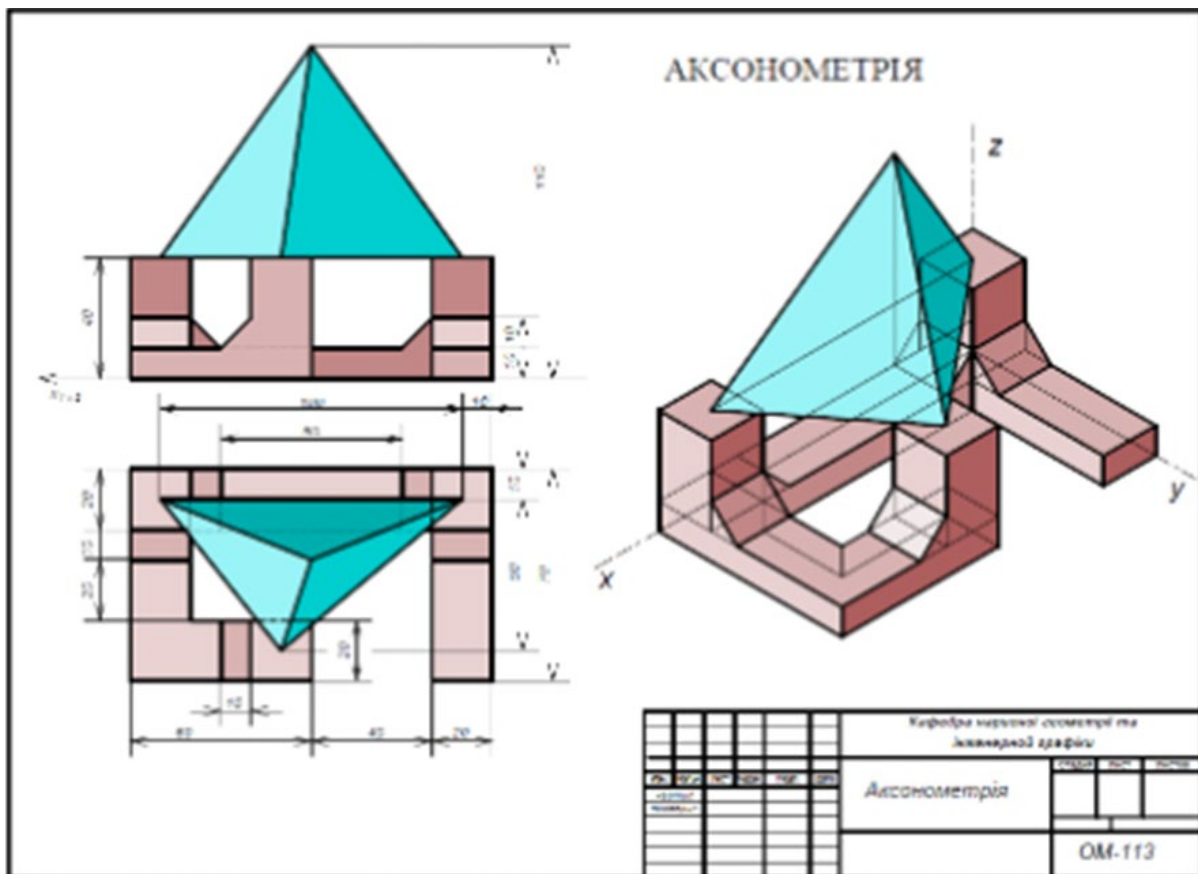
Fig. 4.: Projections with numerical marks

Fig. 5: Construction of a perspective image of a group of schematic buildings.

Fig. 6.: Construction of axonometric images of a group of schematic buildings

Fig.7. The construction of an axonometric image of spatial forms (for art students)

Conclusions and prospects for further research. Both traditional (lectures, practical classes, consultations, etc.) and innovative (development of blocks and test tasks on separate topics, formulation of target graphic tasks, formation of algorithms for solving problems of different levels of complexity and step-by-step monitoring) are important for improving quality, taking into account individual characteristics in the training of students, etc.). In this regard, the formation of students' motivation and interest during the entire educational process, awareness of the need to obtain high-quality graphic education, which is a guarantee of success in future professional activities, is of urgent and important importance. Let's emphasize the need to increase the efficiency of not only classroom contact time, but also outside classroom work. This requires teachers to constantly search for new ways and approaches that should contribute to high-quality assimilation of educational material. The system of evaluating the level of educational achievements is based on the principles of ECTS. Summarizing the results of the conducted research emphasizes the fact that achieving a high level of graphic training quality also depends on the effectiveness of the methodological and methodical implementation of the discipline and on the professionalism of a specific teacher.

Distance learning for the system of higher education is an innovation that requires significant efforts for its practical implementation from both the students' and the teacher's side, so it was necessary to change and modernize the teaching methods of graphic disciplines in the shortest possible time. Studying the experience of teaching graphic disciplines by different teachers, we emphasize that each of them has his own view on the methodology and methodology of using certain didactic tools and forms of control, therefore, from our point of view, to increase the effectiveness of the educational process and achieve its best results, a compatible the work of various teachers.

In our opinion, further research in this direction will help the development of modern methodological and methodical approaches to the process of teaching graphic disciplines.

References

- [1] Конюк А.Є. Историчний досвід архітектурно-планувальної організації енергоекономічної та екологічної житлової забудови. Наук.-техн. Зб. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Київ: КНУБА. 2016. Вип. № 43 (2). С. 107–113
- [1]. Drach I.I. (2008). Kompetentnisnyi pidkhd yak zasib modernizatsii zmistu vyshchoi osvity [Competence approach as the way of modernizing the content of higher education]. Problemy osvity Problems of education.vip.57. P. 44-48 [in Ukrainian].
- [2]. Kompetentnisnyi pidkhd u suchasni osviti (2004): svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy [Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian prospects]. O.V.Ovcharuk, Kyiv: Biblioteka z osvithoi polityky. P.112 [in Ukrainian].
- [3]. Brednyova V.P., Dzguguryan T.G., Marchenko V.S. (2009) Engineering graphics. Brief lecture note on descriptive geometry for first-year students of construction specialties. Odesa: Astroprint. 204 p. [in Russian]
- [4]. Brednyova V.P. (2013). Descriptive geometry. Constructive and applied problems with theory elements. Study guide for higher technical schools. education closing Odesa: Astroprint. P.196 [in Ukrainian].
- [5]. Brednyova V.P.(2007). Pro neobhidnist jakisnoyi profesionalnoyi hudozhnyo-grafichnoyi pidgotovki maibutnikh arkhitektoriv. Sbornik nauchnikh trudov. Regionalniye problemi arkhitekturi i gradostroitelstva. №9-10, p. 642-644 [in Ukrainian].
- [6]. Brednyova V.P., Prohorets I.M., Mihaylenko E.V. (2021). Research on the methodology of teaching graphic disciplines with the purpose of developing the creative potential of higher education students. International scientific and practical conf. Pedagogy and Psychology in the Modern World. Wloclawek, Republic of Poland, vol.2, p.101-104 [in English].
- [7]. Bredniova V. (2016). On the improvement of the methodology of engineer staff's graphic training on the basis of optimization of psychological and pedagogical approaches. Modern Tendencies in Pedagogical Education and Science of Ukraine and Israel: The Way to Integration. Ariel University. №7. P. 38–42 [in English].
- [8]. Brednyova V.P., Yavorska N.M., Yavorskyi P.V. (2021). Classic problems of sketch geometry and their application in architectural and artistic practice. Sat. scientific works. Regional problems of architecture and urban planning. Odesa: №.15. С. 152-160 [in Ukrainian].
- [9]. Brednyova, Yavorska I.M., Yavorskyi E.V., Smichkovska O.M. (2022). Ways to improve the graphic skills of future specialists in creative specialties. Journal of scientific works "Innovative pedagogy" - Black Sea Research Institute of Economics and Innovation. Collection. No. 48. Vol.1 P.149-153 [in Ukrainian].
- [10]. Kashekova I.E., Temirov T.V. (2013). Conceptual foundations of humanitarian education based on the cultural approach. / Humanitarian space. International almanac. Vol. 2, No. 1. Almanac. P. 31-45 [in Russian].
- [11]. Perperi A.O., Brednyova V.P., Perperi A.M. (2022). Research of the factors of increasing the quality of graphic competences of students of the first course of architectural and construction specialties. Problems of theory and history of architecture in Ukraine. Odesa:OSACEA. №22. С.116-121 [in English].
- [12]. Brednyova V.P. (2022).Graphic education is an important component of the artist's creative professionalism in architectural and artistic practice. Sat. scientific works. Regional problems of architecture and urban planning. Odesa: №.16. С. 227-233 [in Ukrainian].
- [13]. Mikhaïlenko V.I., Naidish V.M., Pidkoritov A.M., Skidan I.A.(2004). Engineering and computer graphics. Kiev: Vishcha School. 362 p. [in Ukrainian].
- [14]. Heller S. (2005). The education of a graphic designer. Allworth Press. P.369 [in English].

Література

- [1.] Драч І.І. Компетентнісний підхід як засіб модернізації змісту вищої освіти - К.: Інститут інновац. технологій і змісту освіти МОН України.2008. Вип.57. С.44-48
- [2.] Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. Бібліотека з освітньої політики/Під заг. ред. О.В.Овчарук. К.: 2004.112 с.
- [3.] Бреднева В.П., Джугурян Т.Г., Марченко В.С. Инженерная графика. Краткий конспект лекций по начертательной геометрии для студентов первого курса строительных специальностей. Одесса: Астропринт, 2009. 204 с.
- [4.] Бредньова В.П. Нарисна геометрія. Конструктивні та прикладні задачі з елементами теорії. Навч.посібн.для вищ.техніч. навч. закл. Одеса: Астропринт. 2013. 196с.
- [5.] Бредньова В.П. Про необхідність якісної професійної художньо-графічної підготовки майбутніх архітекторів. – Сб.научных трудов. Региональные проблемы архитектуры и градостроительства. Одеса: 2007. №9-10. С. 642-644.
- [6.] Бредньова В.П., Прохорец І.М., Михайленко Е.В Research on the methodology of teaching graphic disciplines with the purpose of developing the creative potential of higher education students. International scientific and practical conf. Pedagogy and Psychology in the Modern World. Wloclawek, Republic of Poland, 2021, vol.2, p.101-104.
- [7.] Bredniova V. On the improvement of the methodology of engineer staff's graphic training on the basis of optimization of psychological and pedagogical approaches. Modern Tendencies in Pedagogical Education and Science of Ukraine and Israel: The Way to Integration. Ariel University.2016. №7. P. 38–42.
- [8.] Бредньова В.П., Яворська Н.М., Яворський П.В. Класичні задачі нарисної геометрії та їх застосування в архітектурно-художній практиці. Сб. научных трудов. Региональные проблемы архитектуры и градостроительства. Одеса: 2021. №15. С. 152-160.
- [9.] Бредньова, Яворська І.М., Яворський Е.В., Смичковська О.М. Шляхи удосконалення графічної майстерності майбутніх фахівців творчих спеціальностей. Журнал наукових праць «Інноваційна педагогіка» - Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій.- Збірн. № 48, т 1, 2022. С. 149-153.
- [10.] Кашекова И.Э., Темиров Т.В. Концептуальные основы гуманитаризации образования на основе культурологического подхода. / Гуманитарное пространство. Международный альманах. 2013. Т. 2, №1. Альманах. С.31-45.
- [11.] Perperi A.O., Brednyova V.P., Perperi A.M. Research of the factors of increasing the quality of graphic competences of students of the first course of architectural and construction specialties Проблеми теорії та історії архітектури України, Одеса: ОДАБА.2022. №22. С.116-121.
- [12.] Бредньова В.П. Графічна освіта – важлива складова творчого професіоналізму митця в архітектурно-художній практиці. Сб. научных трудов. Региональные проблемы архитектуры и градостроительства. Одеса: 2022. №16. С. 227-233.
- [13.] Михайленко В.Є., Найдис В.М., Підкоритов А.М., Скидан І.А. Інженерна та комп'ютерна графіка. Київ: Вища школа, 2004. 362 с.
- [14.] Heller S. The education of a graphic designer. Allworth Press. 2005. 369 p.

СУЧАСНІ МЕТОДОГІЧНІ ЗАСОБИ ВИКЛАДАННЯ ГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН СТУДЕНТАМ-ПЕРШОКУРСНИКАМ

Бредньова В. П.,

к. т. н., доц., професор кафедри Нарисної геометрії та інженерної графіки,
vera2008@ukr.net, ORCID: 0000-0002-3005-2384

*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. У сучасних складних соціальних умовах у системі вітчизняної вищої освіти відбуваються суттєві зміни. Якісна графічна підготовка випускників вищих навчальних закладів є актуальною проблемою протягом багатьох десятиліть, тому потрібне систематичне оновлення існуючої методичної бази та розробка ефективних форм навчання. Як відомо, креслення – міжнародна мова архітекторів та інженерів. Робота з плоскими зображеннями просторових об'єктів вимагає від учнів розвиненого просторового мислення вже на першому курсі. У цьому дослідженні детальну увагу приділено огляду та аналізу існуючих методологічних підходів до викладання важливих класичних розділів дисципліни «Нарисна геометрія». Також розглядаються тенденції удосконалення викладання за умовою дистанційного навчання, що сприяє майбутнім фахівцям творчих спеціальностей підвищити рівень індивідуальної конкурентоспроможності у сучасних ринкових умовах. У роботі використано теоретичні та емпіричні методи дослідження: аналіз, класифікація та синтез джерел дослідницької бази, багаторічний особистий педагогічний досвід; діагностика студентів спеціальностей 191 «Архітектура та містобудування» та 023 «Образотворче мистецтво» (спостереження, контроль якості викладання, самоаналіз тощо). Графічні компетенції мають значення для майбутньої професійної діяльності випускника, що дає свободу у творчій реалізації всього процесу проектування від зародження ідеї до її реалізації.

Ключові слова: графічні дисципліни, Нарисна геометрія, методологічні засоби, студенти-першокурсники.

РОЛЬ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ОБ'ЄМНО-ПРОСТОРОВОЇ КОМПОЗИЦІЇ» В ФОРМУВАННІ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТА АРХІТЕКТОРА

Макуха О.В.,

старший викладач кафедри Містобудування та архітектури,
makuhaev@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9062-8894

Савченко Т. В.,

кандидат архітектури, старший викладач кафедри Містобудування та архітектури,
stv-26@ukr.net, ORCID:0000-0001-6902-392x

Лугова І.А.

старший викладач кафедри Містобудування та архітектури,
iralugovaya17@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2429-5646

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»,

Анотація. Стаття присвячена визначенню ролі дисципліни «Основи об'ємно-просторової композиції» у формуванні світогляду та концептуального мислення студентів-архітекторів. Висвітлено значення теоретичних знань та практичних завдань у розвитку творчої особистості майбутніх архітекторів. На прикладі тривимірних моделей, створених студентами-архітекторами кафедри містобудування та архітектури Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» розглянуто метод абстрактного геометричного моделювання, як одного з способів освоєння законів та принципів формування архітектурної композиції. Виявлено та продемонстровано практичне значення абстрактних моделей у формоутворенні реальних архітектурних об'єктів. Акцентована увага на необхідності гармонізації архітектурної форми композиційними засобами та її архітектурно-тектонічного аналізу в подальшій навчальній та практичній діяльності майбутніх архітекторів.

Ключові слова: концептуальне мислення, навчальне проектування, об'ємно-просторова композиція, модель, ескіз, ідея.

Вступ. До провідних напрямків теоретичної підготовки студентів-архітекторів відноситься архітектурна композиція. Освоєння закономірностей її формування сприяє розвитку концептуального мислення студента, що відображається у системному, гармонійному, цілісному поєднанні об'єму та простору під час проектування будівель, міського середовища, малих архітектурних форм тощо. Розвиток концептуального мислення є важливою складовою професійної підготовки студентів архітекторів та ефективним засобом вирішення архітектурних задач, відповідно до вимог сучасного суспільства. Проблема полягає в тому, щоб навчити студентів перетворювати теоретичні знання формальної композиції в практичні архітектурні рішення, що системно цілісні та художньо виразні, а також сформувати у студентів здатність до усвідомленого, творчо активного процесу створення концепцій та концептуального проектування як основи професійної діяльності.

Досить часто основними якостями сучасного студента-архітектора та випускника архітектурних вузів, які впливають на працевлаштування та розвиток архітектурної кар'єри, є вільне володіння сучасними комп'ютерними програмами, вміння створювати 3D моделі та виконання якісної візуалізації. Цей напрямок архітектурної освіти є більш цікавим для

студентів, але нехтування знаннями теорії архітектури, важливості композиційної організації форми та простору може призвести до виховання візуалізаторів, не спроможних до генерації креативних ідей, гармонізації архітектурної форми та середовища. Знання закономірностей та принципів архітектурної форми сприяють розвитку творчого потенціалу студентів, вихованню їх гармонійного світосприйняття. Композиція – основа профільної підготовки студентів; база, яка дає можливість організовувати та контролювати архітектурну творчість. Питання теорії композиції стають особливо актуальними в період формування сучасного національного та інтернаціональних стилів, не орієнтованих на історичні прототипи.

На нашу думку, одним із пріоритетних напрямків формування творчого потенціалу студентів-архітекторів є розвиток їх концептуального мислення. Поняття «концепція» визначається як система поглядів, що виражає певний спосіб бачення («точку зору»), розуміння, трактування предметів, явищ, процесів і презентує головну ідею або (та) конструктивний принцип. За дослідженнями С. Тулміна та Дж. Коллінгвуда, концептуальне мислення є продуктом авторської діяльності; знаходиться під впливом не лише парадигми мислення (зовнішніх факторів), але і під впливом підсвідомості, неусвідомленого автором (внутрішніх факторів); забезпечує єдність задуму та шляхів його реалізації; забезпечує логічний зв'язок елементів композиції або реалізації; визначає релевантні сфери застосування основної ідеї проєкту [1]. Концептуальне мислення включає в себе ціннісні та світоглядні установки, що дозволяє вплинути на комунікацію архітектора та його об'єкта із замовником, середовищем та аудиторією. Концептуальне проєктування передбачає високу ступінь усвідомленості, як форми, так і її контексту та створює гармонійне предметно-просторове середовище для життєдіяльності людей на певному історичному етапі розвитку цивілізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробкою теоретичних основ розвитку творчого потенціалу займалися О. Лук, В. Моляко [2], В. Рибалка та ін., зокрема у художній сфері - Р. Арнхейм [3], В. Зінченко, Є. Крупнік, Б. Мейлах, С. Раппопорт, П. Якобсон та ін. Важливими дослідженнями в галузі архітектурного формотворення є роботи Дж. Бродбента, О. Ремізової [4], Ю. Янковського, Р. Вентурі [5] та ін., що становили теоретичне підґрунтя образотворчої підготовки фахівців архітектури. Логіко-гносеологічний аналіз поняття «концепція» здійснювали такі науковці як П. Йолон [6], І. Крикштопайтис [7].

Найбільш системно концептуальне мислення було розглянуто британськими філософами ХХ століття С. Тулміном та Дж. Коллінгвудом. За визначенням науковця С. Тулміна, концепція є знанням, котре передає процедури розуміння. Як розуміння, концепція – це позиція, погляд суб'єкта на відповідну предметність, персональне знання [1].

До сучасних дослідників теорії архітектурної композиції у підготовці студентів-архітекторів відносяться: О. Білінська, Ю. Жмурко [9], Ю. Ідак, В. Михайленко [10], М. Обідняк [9] та інші.

Постановка завдання. Метою публікації є акцентування уваги на важливості розвитку теорії архітектури, визначення ролі знань закономірностей та принципів композиції у формуванні концептуального мислення студентів, як основи розвитку творчого потенціалу.

Також метою статті є розглянути досвід використання в учбовому процесі певних форм творчої роботи студентів, що дозволяють не лише засвоювати теоретичний матеріал, але і активно генерувати осмислені архітектурно-проєктні рішення на прикладі графічних завдань та тривимірних моделей в процесі вивчення навчальної дисципліни «Основи об'ємно-просторової композиції».

Основний матеріал і результати. Однією з основних дисциплін циклу професійної підготовки студентів-архітекторів першого курсу є «Основи об'ємно-просторової композиції». Дисципліна спрямована навчити студентів адекватно уявляти і відображати тривимірну предметну ситуацію на площині, аналізувати контекст поставленої проблеми, генерувати концептуальні ідеї та рішення проблеми, моделювати об'ємну форму як сукупність матеріальних поверхонь, що не лише обмежують внутрішній закритий простір, але і одночасно з цим формують простір ззовні об'єму. Ціль цього курсу полягає в: розвитку

об'ємно-просторового сприйняття, уяви, просторового і концептуального мислення; пізнання основних видів композиції та властивостей форм, їх гармонійного поєднання на основі відповідних співвідношень, пропорцій, ритму та інших композиційних закономірностей; формуванні відчуття співрозмірності та гармонії. Студент набуває навичок та вмінь аналізувати майбутній об'єкт з різних точок зору, в різних ракурсах і проєкціях, ззовні та зсередини перш ніж це знайде відображення у кресленнях.

«Архітектура - це не професія, це образ мислення» - як говорить Ле Корбюзьє, мислення впорядкованого, послідовного і об'єднаного єдиною змістовною концепцією. Концептуальне мислення в проєктній діяльності є перехідною ланкою від світоглядного до творчого рівня і супроводжується ескізами, замальовками та експериментальними моделями.

В теорії архітектурної композиції середини ХХ ст. розроблено методику освоєння знань композиції, яка передбачає виділення трьох видів об'ємно-просторової композиції: фронтальна, об'ємна та глибинно-просторова. Вони відображають всі види архітектурної діяльності, від формування фасадних композицій до об'ємного проєктування та містобудівних задач формування середовища міських вулиць та відповідають найпоширенішим напрямкам підготовки архітектурних шкіл: дизайн архітектурного середовища, архітектура будівель та споруд, містобудування. В свою чергу ці всі види композиції є взаємодоповнюючими.

Освоєння законів об'ємно-просторової композиції здійснюється на основі методу абстрактного геометричного моделювання. Його суть полягає в освоєнні закономірностей формування композиції на основі створення макетів фронтальної, об'ємної та глибинної композицій без заданої архітектурної теми, але за умови їх архітектонічності. Таке абстрагування сприяє більш вільному трактуванню форми, оскільки не обмежується конкретними архітектурними конструктивними елементами. В процесі навчання студенти отримують теоретичні знання, які формують чітке уявлення про закони композиції та принципи об'ємно-просторового формоутворення простору. Практичне засвоєння композиційної теорії відбувається шляхом створення моделей фронтальної, об'ємної та глибинної композицій, що потребує декілька етапів роботи. На першому етапі, студенти генерують як мінімум по три ідеї фронтальної, об'ємної та глибинно-просторової композицій. Ідеї виконуються у вигляді ескізів (рисуноків аксонометрії композиції) на папері формату А5 (рис. 1).

Кожна ідея-концепція має бути виконана з урахуванням законів та принципів формування композиції, таких як: візуальна цілісність; фронтальність, об'ємність чи глибинність відповідно для кожного виду композиції; системність формоутворення; ієрархічність; візуальна врівноваженість; структурованість та поліструктурність; асиметричність з виключенням умовної симетрії; різноманітність та взаємопов'язаність елементів. Під час обговорення та вибору ідеї серед представлених варіантів, викладачі знайомлять студентів з такими поняттями як композиційна активність та її спрямованість, силові лінії та силове поле тяжіння, ілюзорний просторовий зв'язок елементів композиції, позитивний та від'ємний простори, емоційний стимул та емоційний резонанс, що дозволяє стимулювати активний творчий пошук та генерування нових варіантів вирішення композиції. Щоб звести до мінімуму вірогідність безконтрольного суб'єктивізму або особистих переваг та образних стереотипів, що негативно впливають на проєктні рішення, в обговоренні ідей приймають участь студент-генератор ідей, викладачі, а також інші студенти в навчальній групі. Студент представляє свої варіанти, пояснюючи логічну послідовність побудови концепції від ідеї – задуму до вибору геометричних форм елементів композиції, їх трансформації та взаємозв'язків у композиції.

Далі робота над концептуальною ідеєю, що отримує погодження для подальшої розробки, продовжується в пластиліновому моделюванні (рис. 2). Ця робота розширює можливості студента в більш глибокому опрацюванні та деталізації своєї концепції.

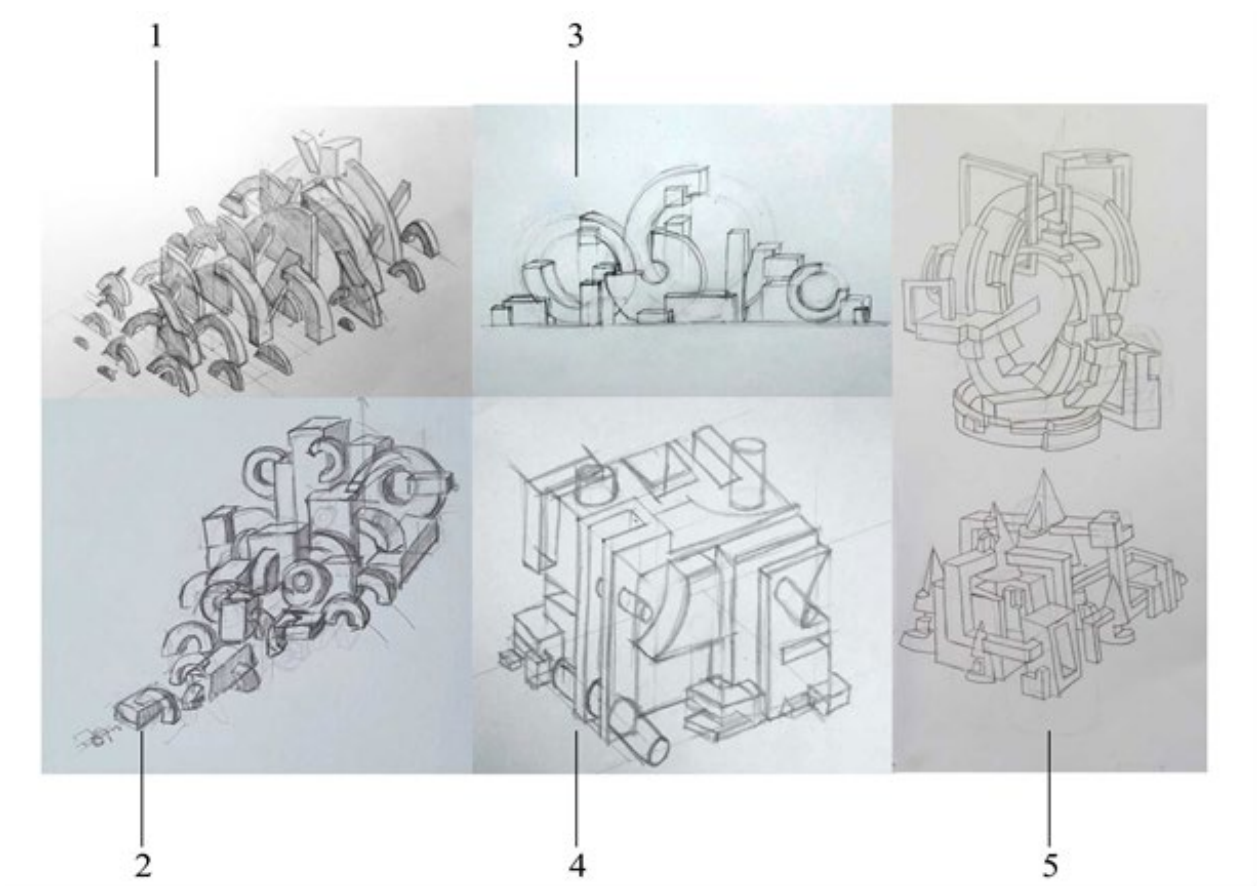

Рис. 1. Ескіз-ідеї об'ємної композиції

1,2. Глибинна композиція, 3. Фронтальна композиція, 4,5. Об'ємна композиція (роботи студентів першого курсу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»)

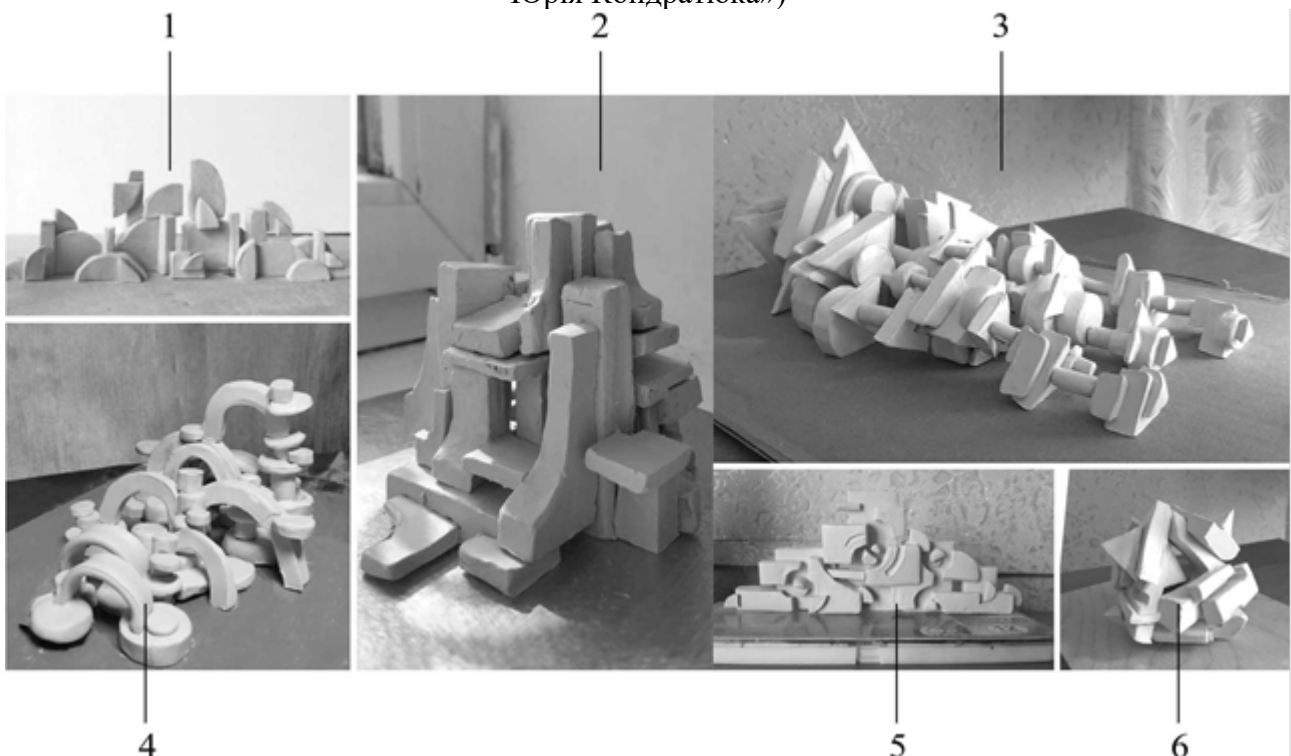

Рис. 2. Пластилінове моделювання об'ємної композиції. 1,6. Фронтальна композиція, 3,4. Глибинна композиція, 2,6. Об'ємна композиція (роботи студентів першого курсу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»)

Він наочно бачить як взаємодіють елементи між собою і простором, а також яку важливу роль відіграє світлотінь в сприйнятті об'ємно-просторової композиції. В глибинно-просторовій композиції, з'являється поняття часу сприйняття та положення спостерігача при візуальному огляді об'єктного середовища. Глибинна та композиція сприймається не лише ззовні, але і в процесі руху глядача вздовж центральної внутрішньої вісі.

Інколи, на цьому етапі студенти знаходять більш цікаві форми вираження своєї концепції або переосмислюють можливості трансляції образу в об'ємно-просторовій композиції. Професійне мислення студента-архітектора як майбутнього творця повинно бути логічним, системно цілісним, гнучким та динамічним, що миттєво реагує на зміни в проблемно-змістовному полі його професійних інтересів. При цьому він повинен вміти усвідомлено та цілеспрямовано трансформувати, збагачувати та перебудовувати весь перелік своїх різносторонніх знань, методів та засобів в нову системну цілісність у відповідності до специфіки кожної нової творчої задачі.

В процесі роботи над пластиліновою моделлю студенти працюють «від загального до частого», втілюючи основну «паперову» ідею в тривимірній моделі, де елементи композиції (центральна група, підцентри) побудовані за принципом причинно-наслідкових зв'язків. Таким чином, студенти відпрацьовують навички композиційного формоутворення спочатку на папері у вигляді ідей, а потім в абстрактній геометричній моделі – ескізі, виконаному в пластиліні. Результатом цього етапу є три пластилінових ескіза, що відповідають трьом видам об'ємно-просторової композиції – фронтальному, об'ємному та глибинному.

Наступним етапом є вибір та затвердження до виконання начисто одного з представлених ескізів. Процес вибору проходить шляхом обговорення та аналізу, виконаних студентом пластилінових моделей, в якому приймають участь викладачі та студенти. В процесі обговорення та аналізу представлених моделей, можуть бути виявлені композиційні недоліки, які усуваються під час подальшої роботи над обраним варіантом композиції. Залучення студентів до обговорення є ефективним засобом аналізу їх теоретичних знань та здобутих у ході занять навичок. Аналізуючи роботи студенти вчаться бачити та виділяти композиційні недоліки та переваги як своїх робіт так і робіт колег-студентів.

Обрана пластилінова модель об'ємно-просторової композиції затверджується для виконання начисто в матеріалі. Вибір матеріалу для реалізації чистової роботи здійснюється автором за погодженням з викладачами. Робота може бути виконана з картону, гіпсу, дерева, пінополістеролу або надруковано на 3D-принтері (рис 3).

На обрання матеріалу впливають такі фактори:

- фізичні властивості матеріалу, що дозволяють якісне виконання роботи;
- можливості технологічної обробки матеріалу для реалізації авторського задуму;
- навички студента в роботі з обраним матеріалом;
- володіння програмами тримірного моделювання (у випадку обрання техніки 3D-друку).

Заключним етапом вивчення курсу «Основи об'ємно-просторової композиції» є захист чистової роботи. Студент висвітлює ідею та концепцію своєї об'ємно-просторової композиції та композиційні засоби використанні ним для реалізації задуму. Робота аналізується на предмет дотримання законів та принципів композиції (рис 4).

Абстрактна геометрична модель, створена студентом на першому курсі у ході дисципліни «Основи об'ємно-просторової композиції» використовується як модель ідеї архітектурної композиції на другому курсі для виконання графічної роботи з дисципліни «Архітектурна композиція та графіка». Перед студентом стоїть задача з абстрактної моделі (фронтальної, об'ємної чи глибинної) утворити образ реального архітектурного об'єкта певного функціонального призначення. Таким чином, студенти мають змогу зрозуміти практичне значення отриманих знань з теорії композиції та випробувати на практиці образно-художні можливості абстрактних моделей, як концепцій реального проєктування.

В цій роботі перед студентом поставлено ряд завдань: 1) спираючись на розроблену абстрактну об'ємно-просторову композицію, розробити проєкт малої архітектурної форми, будівлі або міського середовища; 2) використати композиційні закономірності, які були

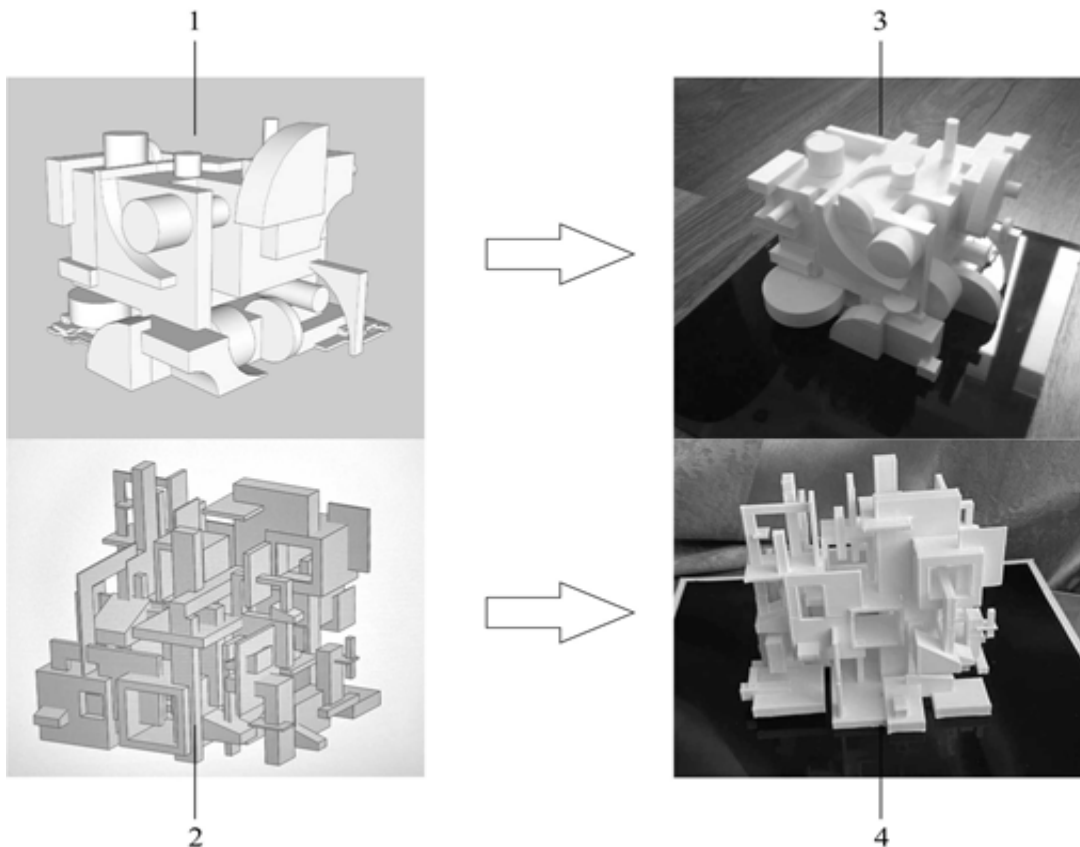

Рис. 3. Об'ємна композиція надрукована на 3D-принтері (від моделі до готової роботи)
 1,2. Моделі об'ємної композиції 3,4. Композиції надруковані на 3D-принтері
 (роботи студентів першого курсу Національного університету «Полтавська політехніка імені
 Юрія Кондратюка»)

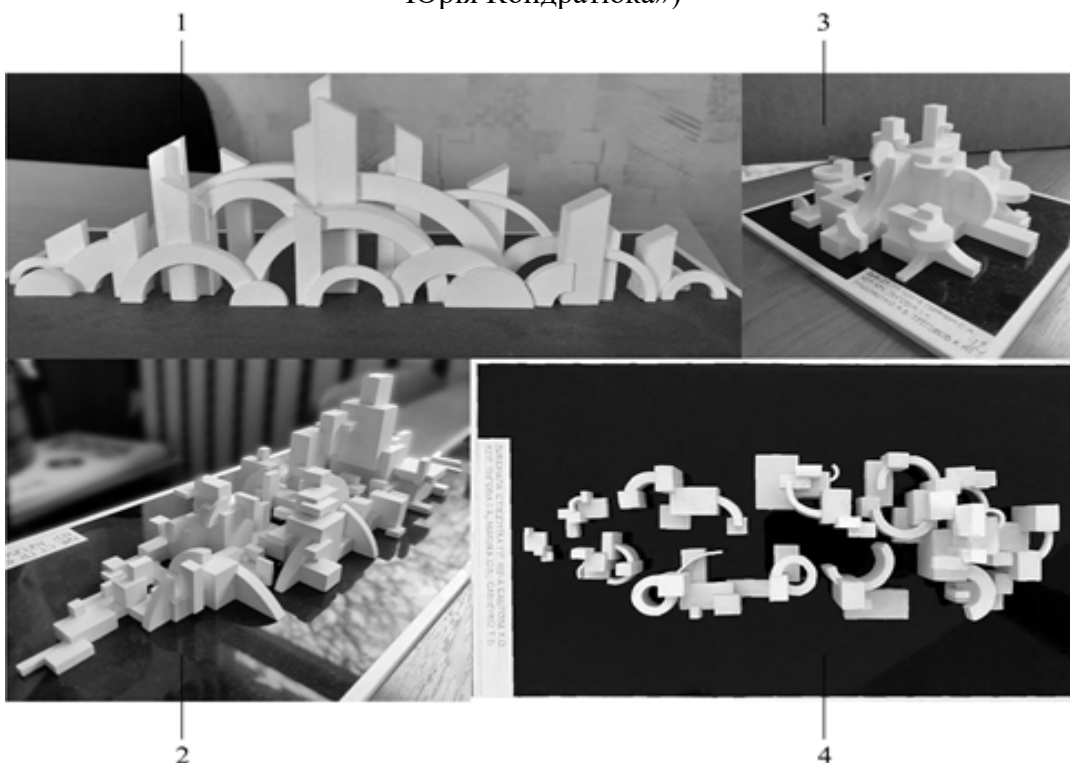

Рис. 4. Чистова робота об'ємної композиції
 1.Фронтальна композиція, 3. Об'ємна композиція, 2,4. Глибинна композиція
 (роботи студентів першого курсу Національного університету «Полтавська політехніка імені
 Юрія Кондратюка»)

застосовані в абстрактній геометричній моделі; 3) визначити можливі варіанти використання конкретних архітектурно-конструктивних елементів, для втілення концептуального композиційного задуму.

Графічна робота з курсу «Архітектурна композиція та графіка» виконується у декілька етапів. На початковому етапі студенти виконують клаузуру, завданням якої є ідейний пошук архітектурно-художнього образу об'єкта. Студенти повинні створити три варіанти-ідеї архітектурного об'єкта — малої архітектурної форми, будівлі або архітектурного ансамблю. На наступному етапі обирається варіант ідеї, в якій найбільш вдало відображено концептуальний задум абстрактної моделі об'ємно-просторової композиції в образі реального архітектурного об'єкту. На основі обраного варіанту, студенти розробляють ескіз.. До складу ескізу входять фасад, вид зверху та аксонометрія (або перспектива). Робота виконується будь-якими графічними засобами, якими володіє студент на професійному рівні. Після затвердження ескізу студенти приступають до виконання чистової роботи на аркуші формату А1. У більшості випадків чистова робота виконується в олівцевій графіці шляхом тонального моделювання форми (рис. 5).

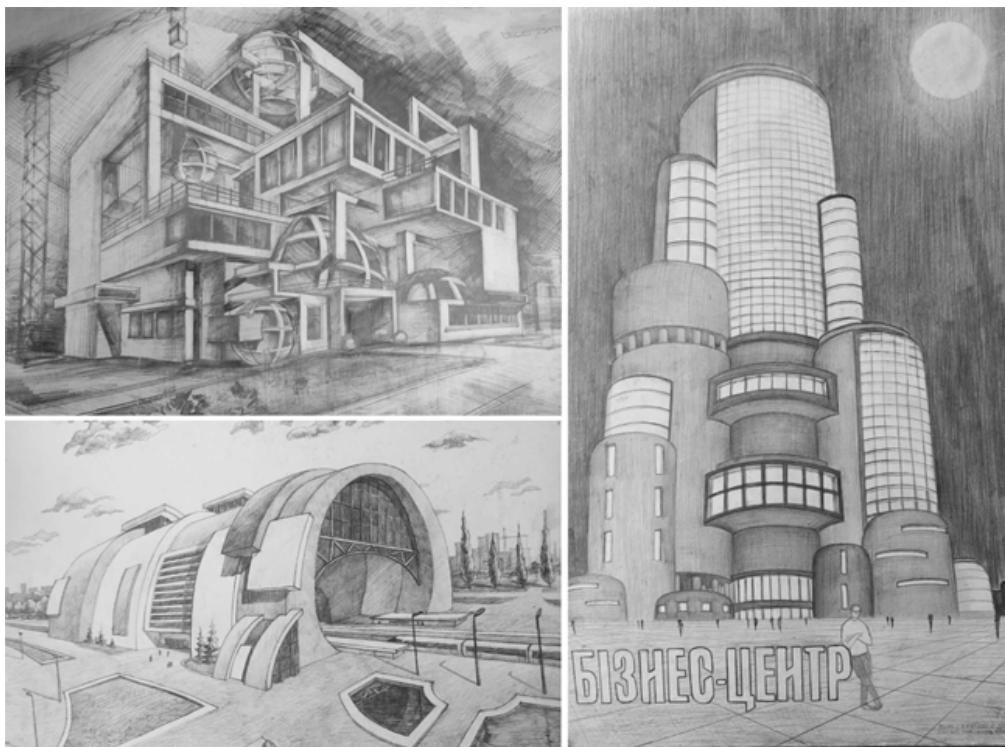

Рис. 5. Графічна робота з курсу «Архітектурна композиція та графіка» (на основі абстрактної геометричної моделі, створеної студентом на першому курсі).
(роботи студентів першого курсу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»)

Висновки. Дисципліна «Основи об'ємно-просторової композиції» сприяє розвитку творчої ініціативи студента-архітектора; розвиває здатність до концептуального та аналітичного мислення; формує вміння виражати свій задум-ідею в абстрактних геометричних моделях використовуючи засоби формування архітектурної композиції та застосовувати їх у проектуванні реальних архітектурних об'єктів. Здобуті знання та вміння розвивають такі професійні якості, як гнучкість мислення та швидкість вирішення задач пристосування ідеї під певні запити, здатність створювати оригінальний продукт авторської діяльності.

Отже, вивченню композиції у підготовці професійних архітекторів потрібно приділяти особливу увагу, оскільки ці знання та практичні навички є основоположними чинниками

формування творчого потенціалу, конкурентоспроможності та креативності майбутніх спеціалістів.

Література

- [1] Конюк А.Є. Історичний досвід архітектурно-планувальної організації енергоекономічної та екологічної житлової забудови. Наук.-техн. Зб. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Київ: КНУБА. 2016. Вип. № 43 (2). С. 107–113
- [1] Тулмин С. «Концептуальные революции в науке» [Електронний ресурс]. Доступно: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Tulmin.html/> Дата звернення: Березень 29, 2023
- [2] Моляко В. О. «Концепція виховання творчої особистості». № 5, с. 47–51, 1991.
- [3] Rudolf Arnheim. The Dynamics of Architectural Form. University of California Press, 1977.[Електроннийресурс].Доступно:https://books.google.com.ua/books/about/The_Dynamics_of_Architectural_Form.html?id=QrHtrH6k07EC&redir_esc=y. Дата звернення: Березень 29, 2023
- [4] Ремізова О., Новак Н. «Історико-генетичний метод навчання архітектора композиційної творчості». Науковий вісник будівництва, т. 108, випуск 2, с. 4-11, 2022
- [5] Robert Venturi. Complexity and Contradiction in Architecture. New York: M.O.M.A., 1966.[Електроннийресурс].Доступно:https://www.moma.org/d/pdfs/W1siZiIsIjIwMTkvMDEvMDEvOHl4MnI1aW1qcV9XZWJTYW1wbGVfQ29tcGxleGl0eV9Wb2xfMWFuZDIucGRmI1d/WebSample_Complexity_Vol_1and2.pdf?sha=de7bd6b30f97ab4e.
- [6] Йолон П. Ф. «Наукова теорія та її особливість в гуманітарних науках». Логіка і гуманітарні науки. Київ, с.7 – 26, 1971.
- [7] Крикштопайтис И. «Идея целостности в познании физической реальности». Научное знание: концептуальная систематизация. Вильнюс, с.97 – 119, 1987.
- [8] Михайленко В. Є., Яковлев М. І. Основи композиції (геометричні аспекти художнього формотворення): Навч.посіб.для студ.вищих навч.закладів. Київ, Каравела, 2004.
- [9] Обідняк М., Білінська О. Архітектурна композиція. Курс практичних занять та завдань : навч. посіб. Львів, Львівська політехніка, 2011.
- [10] Жмурко Ю., Шубович С., Композиція. Конспект лекцій. Частина 2 (для студентів 2-го курсу денної форми навчання напряму підготовки бакалаврів 6.060102 «Архітектура»). Харк. нац. акад. міськ. госп-ва, Харків, ХНАМГ, 2010.

Reference

- [1] Tulmyn S. «Kontseptualnye revoliutsyy v nauke» [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Tulmin.html/> Data zvernennia: Berezen 29, 2023
- [2] Moliako V. O. «Kontseptsiia vykhovannia tvorchoi osobystosti». № 5, s. 47–51, 1991.
- [3] Rudolf Arnheim. The Dynamics of Architectural Form. University of California Press, 1977.[Elektronnyiresurs].Dostupno:https://books.google.com.ua/books/about/The_Dynamics_of_Architectural_Form.html?id=QrHtrH6k07EC&redir_esc=y. Data zvernennia: Berezen 29, 2023
- [4] Remizova O., Novak N. «Istoryko-henetychnyi metod navchannia arkhitektora kompozytsiinoi tvorchosti». Naukovyĭ visnyk budivnytstva, t. 108, vypusk 2, s. 4-11, 2022
- [5] Robert Venturi. Complexity and Contradiction in Architecture. New York: M.O.M.A., 1966.[Elektronnyiresurs].Dostupno:https://www.moma.org/d/pdfs/W1siZiIsIjIwMTkvMDEvMDEvOHl4MnI1aW1qcV9XZWJTYW1wbGVfQ29tcGxleGl0eV9Wb2xfMWFuZDIucGRmI1d/WebSample_Complexity_Vol_1and2.pdf?sha=de7bd6b30f97ab4e.
- [6] Yolon P. F. «Naukova teoriia ta yii osoblyvist v humanitarnykh naukakh». Lohika i humanitarni nauky. Kyiv, s.7 – 26, 1971.
- [7] Krykshtopaitys Y. «Ydeia tselostnosti v poznannyi fizycheskoi realnosti». Nauchnoe znanye: kontseptualnaia systematyzatsiia. Vylnius, s.97 – 119, 1987.
- [8] Mykhailenko V. Ye., Yakovliev M. I. Osnovy kompozytsii (heometrychni aspekty khudozhnoho formotvorennia): Navch.posib.dlia stud.vyshchyykh navch.zakladiv. Kyiv, 2004.

[9] Obidniak M., Bilinska O. Arkhitekturna kompozytsiia. Kurs praktychnykh zaniat ta zavdan : navch. posib. Lviv, Lvivska politehnika, 2011.

[10] Zhmurko Yu., Shubovych S., Kompozytsiia. Konspekt leksii. Chastyna 2 (dlia studentiv 2-ho kursu dennoi formy navchannia napriamu pidhotovky bakalavriiv 6.060102 «Arkhitektura»). Khark. nats. akad. misk. hosp-va, Kharkiv, KhNAMH, 2010.

THE ROLE OF THE ACADEMIC DISCIPLINE “FUNDAMENTALS OF VOLUMETRIC AND SPATIAL COMPOSITION” IN THE FORMATION OF CONCEPTUAL THINKING OF ARCHITECTURE STUDENTS

Makukha O.V.,

Senior lecturer at the Department of Urban Planning and Architecture,
makuhaev@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9062-8894

Savchenko T.V

Candidate of Architecture, Senior lecturer at the Department of Urban Planning and Architecture,
stv-26@ukr.net, ORCID:0000-0001-6902-392x

Lugova I.A.

Senior lecturer at the Department of Urban Planning and Architecture,
iralugovaya17@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2429-5646

National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”,

Abstract. The article is devoted to determining the role of the discipline "Fundamentals of volumetric and spatial composition" in shaping the worldview and conceptual thinking of architectural students. The importance of theoretical knowledge and practical tasks in the development of the creative personality of future architects is highlighted. Using three-dimensional models created by students of the department of Urban Planning and Architecture of the National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic", the method of abstract geometric modeling is considered as one of the ways to master the laws and principles of forming architectural composition. The practical significance of abstract models in shaping real architectural objects is revealed and demonstrated. The emphasis is on the necessity of harmonizing the architectural form with compositional means and its architectural and tectonic analysis in the further educational and practical activities of future architects.

One of the leading directions of theoretical training for architecture students is architectural composition. The mastery of the laws of its formation contributes to the development of the student's conceptual thinking, which is reflected in a systematic, harmonious, and holistic combination of volume and space in the design of buildings, urban environments, small architectural forms, etc. The development of conceptual thinking is an important component of the professional training of architecture students and an effective means of solving architectural problems in accordance with the requirements of modern society.

In the process of creating a spatial composition, students generate concept ideas, present them in the form of sketches, and after discussion with teachers and fellow students, the best concept is selected and developed in a plasticine model. Involving students in discussions is an effective means of analyzing their theoretical knowledge and skills acquired during classes. Analyzing their work and the work of fellow students, students learn to identify compositional flaws and advantages.

Keywords: conceptual thinking, spatial composition, architecture students, creative personality, abstract modeling.

ШАНОВНІ НАУКОВЦІ!

В Одеській академії будівництва та архітектури видається збірник наукових праць «Регіональні проблеми архітектури та містобудування» 1 раз на рік для фахівців у галузі будівництва, архітектури та містобудування, працівників науково-дослідних організацій, студентів, викладачів, аспірантів та докторантів, який отримав Свідоцтво про державну реєстрацію КВ №12614-1498Р від 22.05.2007 р.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ збірника наукових праць «Регіональні проблеми архітектури та містобудування»

До опублікування у фаховій збірці наукових праць приймаються раніше не опубліковані наукові статті, із зазначеною нижче **тематикою публікацій**:

1. Містобудування.
2. Архітектура будівель і споруд.
3. Теорія архітектури. реставрація пам'яток.
4. Дизайн архітектурного середовища.
5. Архітектурна освіта.

Стаття має відповідати тематиці збірника, публікуватися вперше і включати такі елементи:

- актуальність та постановка проблеми у загальному вигляді, її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
- аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких представлено вирішення даної проблеми і на які спирається автор; виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується дана стаття;
- формулювання цілей статті (постановка завдання);
- виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
- висновки з дослідження і перспективи подальшого розвитку у даному напрямку;
- список літератури.

Загальні вимоги до оформлення тексту:

Статті подаються в електронному вигляді файлом Word 97 – 2003 в форматі .doc. Назва файлу має містити номер тематики публікації та прізвище першого автора (наприклад, 5 Іванов.doc).

Статті подаються українською чи англійською мовами і друкуються мовами оригіналу.

Текстова частина статті набирається на аркушах формату **A4** шрифтом **Times New Roman 12 пт** через одинарний інтервал, вирівнюється по ширині сторінки, поля по 2 см з усіх боків, абзацний відступ – 1,0 см. **Обсяг статті 5-7 повних сторінок разом з анотаціями.**

Структура статті:

- **індекс УДК** (вирівняно по лівому краю без абзацного відступу, прописний, напівжирний);
- **назва статті** (відцентрована, усі літери прописні, напівжирні, переноси не допускаються);
- **прізвище, ініціали всіх авторів, науковий ступінь, вчене звання** (вирівняно по правому краю, прізвище – напівжирний; ступінь і звання – рядковий);

- **повна назва вищого навчального закладу чи організації** (курсив, вирівняно по правому краю; якщо автори з різних навчальних закладів, то кожен автор з окремого рядка);
- **електрона пошта** (вирівняно по правому краю та поряд унікальний номер ORCID);
- **анотації до статті** (абзацний відступ, назва напівжирна, анотації пишуться двома мовами: українською і англійською).

Текст першої анотації:

- пишеться мовою основного тексту статті;
- анотація вирівнюється по ширині сторінки та пишеться на **8–10 рядків**.

Текст другої анотації:

- вирівнюється по ширині сторінки та пишеться обсягом **не менше 1800 знаків**, включаючи ключові слова;
- повинні коротко повторювати структуру статті, що включає вступ, цілі і завдання, методи, результати, висновки;
- машинний переклад **не дозволяється**.

- **ключові слова** (міжрядковий інтервал не робиться, абзацний відступ, назва напівжирна, текст ключових слів не більше 6–8 слів).

Назва статі, прізвище і ініціали, науковий ступінь, вчене звання, місце роботи, анотація і ключові слова – повторюються **українською та англійською мовами**.

Між рядками з індексом УДК, назвою статі, прізвищем авторів, анотацією, основним текстом і переліком літератури **одинарний інтервал**. Між українською, російською та англійською назвою статі та анотацією **два одинарних інтервали**.

- **основний текст статті:**

Структура основного тексту статті згідно з постановою ВАК України № 7-05/1 від 15.01.2003 р. (Бюлетень ВАК України №1, 2003 р.) повинна мати такі необхідні елементи (**назви структурних елементів в тексті статті потрібно виділити напівжирно**):

- **вступ** (постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями);
- **аналіз останніх досліджень і публікацій**, у яких започатковано розв'язання проблеми (бажано, щоб це був аналіз останніх публікацій у фахових журналах) і на які спирається автор;
- виділення не розв'язаних раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття;
- **постановка завдання** (формулювання мети та методів дослідження проблеми, що розглядається у статті);
- **основний матеріал і результати** (виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів);
- **висновки** (наукова новизна, наукове та практичне значення результатів дослідження, перспективи подальших наукових розроблень).

- **література** (відцентрована, напівжирна; посилання в тексті подають у квадратних дужках [2]; відповідно до вимог Наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» список літератури повинен бути оформлений з використанням стилю IEEE STYLE згідно з «Міжнародним стилем цитування та посилання в наукових роботах», Київ, 2016 та записується в стовпчик; написання «Джерела інформації», «Перелік літератури»

не допускається). Бібліографічний список наводиться мовою оригіналу та транслітерується.

▪ **бібліографічний список (References).** Для відтворення українських власних назв засобами англійської мови при перекладі публікації англійською мовою застосовується транслітерація. Найменування організацій та установ, що не перекладаються на англійську мову, також транслітеруються. Транслітерація прізвищ авторів виконується залежно від мови оригіналу джерела відповідно до вимог Постанови Кабінету Міністрів України від 27.01.2010 р. №55 «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею». Бібліографічний список повинен бути оформлений з використанням стиля IEEE STYLE згідно з «Міжнародним стилем цитування та посилання в наукових роботах», Київ, 2016.

Таблиці слід виконувати в редакторах Word без заливання. Кожна таблиця має бути надрукована з відповідним заголовком та нумерацією після першого посилання на неї. Ширина таблиць не повинна перевищувати поля сторінки. Шрифт в таблиці повинен відповідати шрифту статті.

Формули мають бути виконані в редакторі формул Equation 3.0 з використанням тільки загальноприйнятих шрифтів (Times New Roman; Symbol). Кожна формула набирається як один об'єкт, нумерація формул арабськими цифрами справа в дужках вирівняна по ширині сторінки.

Рисунки (діаграми, фото) подаються у кольоровому варіанті після першого посилання на них; мають бути згруповані та являти собою один графічний об'єкт; мати нумерацію та підпис, розташований по центру зображення знизу з центральним вирівнюванням шрифту. Розміри підписів на рисунку повинні відповідати шрифту Times New Roman 12 пт.

Разом зі статтею подаються:

- **відомості про автора** (авторська довідка): прізвище, ім'я, по батькові (повністю); вчене звання, вчений ступінь; посада, місце роботи; наукові інтереси, кількість опублікованих робіт (статті, монографії тощо), ORCID, контактні адреси й телефони; поштова адреса, на яку надсилати примірник збірника;
- **рецензія на статтю**, якщо автором є аспірант без співавторів з ученим ступенем та вченим званням;
- **український варіант англійської анотації** для перевірки якості перекладу.

Статті, які не відповідають наведеним вимогам, до розгляду не приймаються.

Подані матеріали підлягають додатковому рецензуванню членами редколегії або провідними фахівцями за науковими напрямками, тому можуть бути повернені авторам на доопрацювання.

Остаточне рішення щодо публікації статті приймає редакційна колегія видання. Відхилений оригінал не повертається.

Оплата здійснюється тільки після підтвердження прийняття статті до друку.

Вартість публікації статті 800 грн.

Матеріали надсилати за адресою:

Редакція «Регіональні проблеми архітектури та містобудування»

Одеська державна академія будівництва та архітектури, вул. Дідрихсона, 4

м. Одеса, 65029, Україна

Контактні особи:

Дмитрік Надія Олегівна

тел. моб. (067) 559-12-99

Філімонов Сергій Васильович
тел. моб. (050) 415-56-08

e-mail: axi.pnam@gmail.com
Сайт збірника: www.axi-pnam.com.ua

Сайт академії: www.odaba.edu.ua

Платіжні реквізити:

Спосіб оплати необхідно уточнити у редакції.

Призначення платежу: «Регіональні проблеми архітектури та містобудування, ОДАБА, ПІБ першого автора»

Просимо після відправлення матеріалів обов'язково зателефонувати або зв'язатися електронною поштою, щоб упевнитися в отриманні матеріалів та рішенні редакційної колегії щодо публікації статті.

DEAR SCIENTISTS!

The Odessa Academy of Civil Engineering and Architecture publishes the collection of scientific papers «Regional problems of architecture and urban planning» once a year for specialists in the field of construction, architecture and urban planning, employees of research organizations, students, teachers, postgraduates and doctoral students who received a Certificate registration of KV №12614-1498R from 22.05.2007.

REQUIREMENTS FOR ARTICLES of the scientific works collection «Regional problems of architecture and urban planning»

For publication in the professional collection of scientific works are accepted previously unpublished scientific articles, with the following **subject of publications**:

1. Urban planning.
2. Architecture of buildings and structures.
3. Theory of architecture. Restoration of monuments.
4. Design of architectural environment.
5. Architectural and Art education.

The article should be relevant to the topic of the collection, published for the first time and include the following elements:

- the relevance and formulation of the problem in general, its relation to important scientific or practical tasks;
- analysis of recent research and publications that present a solution to this problem and which the author relies on; highlighting previously unresolved parts of the general problem addressed in this article;
- formulating the goals of the article (setting the task);
- presentation of the main research material with full justification of the scientific results obtained;
- conclusions from the study and prospects for further development in this area;
- list of references.

General requirements for the design of text:

Articles are submitted electronically in a Word 97–2003 file in .doc format. The file name should include the publication's subject number and the first author's name (for example, 5 Ivanov.doc).

Articles are submitted in Ukrainian or English and are printed in the original language.

The text part of the article is typed on A4 sheets in **Times New Roman 12 font** at a single interval, aligned along the width of the page, margins 2 cm on each side, indentation – 1,0 cm.

The volume of the article should be 5-7 full pages with annotations.

The structure of the article:

- *Universal Decimal Classification* (aligned to the left without paragraph, uppercase, bold);
- *title of the article* (centered, all capital letters, bold, hyphenation not allowed);
- *surname, initials of all authors, scientific degree, academic title* (aligned on the right edge, surname – bold; degree and title – inline);
- *the full name of the higher education institution or organization* (italics, right-aligned; if authors are from different educational institutions, each author is written from a separate line);
- *e-mail* (right aligned and unique ORCID number);

- ***the abstracts to the article*** (indentation, title bold, annotations should be written in three languages: Ukrainian, Russian and English).

The text of the first abstract:

- the abstract is written in the language of the main body of the article;
- the abstract is aligned with the width of the page and written in **8–10 lines**.

The text of the second annotation:

- the abstract is aligned on the width of the page and is written **at least 1800 characters**, including keywords;
- the abstract should briefly repeat the structure of the article, including the introduction, goals and objectives, methods, results, conclusions;
- **machine translation is not allowed**.
- ***keywords*** (line spacing not done, paragraph indent, bold name, keyword text max 6–8 words).

Article title, surname and initials, academic degree, academic title, place of work, abstract and keywords are repeated in **Ukrainian and English**.

There is a **single space** between the lines with the UDC index, the name of the author, the author's surname, the abstract, the main text and the list of references. There are **two single intervals** between the Ukrainian and English titles and the abstract.

- ***the main text of the article:***

The structure of the main text of the article according to the decision of the HAC of Ukraine No. 7-05 / 1 of 15.01.2003 (Bulletin of the HAC of Ukraine No. 1, 2003) should have the following necessary elements (***the names of the structural elements in the text of the article should be bold***):

- ***introduction*** (statement of the problem in general form and its relation to important scientific or practical tasks);
- ***analysis of the latest sources of research and publications*** in which the solution to the problem has begun solving (it is desirable that this is an analysis of recent publications in professional journals) and on which the author relies;
- to highlight previously unresolved parts of the general problem to which the article is devoted;
- ***formulation of the task*** (formulating the purpose and methods of researching the problem discussed in the article);
- ***the basic material and results*** (presentation of the main research material with full justification of the obtained scientific results);
- ***conclusions*** (scientific novelty, scientific and practical significance of the research results, prospects for further scientific developments).
- ***literature*** (centered, bold; links in the text are given in square brackets [2]; in accordance with the requirements of the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated January 12, 2017 No. 40 «On approval of Requirements for the dissertation», the list of literature should be designed using IEEE STYLE style according to the methodological recommendations «The International Style of Citation and Reference in Scientific Papers», Kiev, 2016, and is written in a column; writing «Information sources», «List of literature» are not allowed). The bibliographic list is in the original language and transliterated.
- ***bibliographic list*** (References). Transliteration is used to reproduce Ukrainian proper names in English by translating the publication into English. The names of organizations and institutions that are not translated into English are also translated. Transliteration of authors' names is performed depending on the language of the original source in accordance with the requirements of the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine of January 27, 2010, No.

55 «On streamlining the transliteration of the Ukrainian alphabet in Latin». The bibliographic list should be designed using IEEE STYLE style according to the methodological recommendations «The International Style of Citation and Reference in Scientific Papers», Kiev, 2016.

Tables should be done in Word editors without being flooded. Each table must be printed with the appropriate heading and numbering after the first reference. Table widths should not exceed page margins. The font in the table must match the font of the article.

Formulas should be executed in the Equation 3.0 Formula Editor using only standard fonts (Times New Roman; Symbol). Each formula is typed as one object, the numbering of formulas in Arabic numerals on the right in parentheses is aligned across the width of the page.

Drawings (diagrams, photos) are presented in color after the first reference to them; must be grouped together and be a single graphic object; have the numbering and caption centered on the bottom with the central alignment of the font. The size of the captions in the figure should be in 12 pt.

Together with the article are submitted:

- **information about the author** (author's reference): surname, first name, patronymic (full); academic title, academic degree; position, place of work; scientific interests, number of published works (articles, monographs, etc.), ORCID, contact addresses and telephone numbers; the mailing address to which the copy of the collection should be sent;
- **review of the article, if the author is a post-graduate student** without co-authors with a degree in science and an academic degree;
- **Ukrainian version of English abstract** to check the translation quality.

Articles that do not meet the requirements will not be accepted.

The submitted materials are subject to additional review by members of the editorial board or leading experts in scientific fields, therefore, they can be returned to the authors for revision.

The final decision to publish the article is taken by the editorial board of the publication.

The rejected original of the article is not refundable.

Payment is made only after confirmation of acceptance of the article for publication.

The cost of publishing the article is 800 UAH

Materials should be sent to:

Editorial office «Regional Problems of Architecture and Urban Planning»
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture,
st. Didrichsona, 4
Odessa, 65029, Ukraine

Contact persons:

Dmytryk Nadiia O.

phone: (067) 559-12-99

Filimonov Serghei V.

phone: (050) 415-56-08

e-mail: axi.pnam@gmail.com

website: www.axi-pnam.com.ua

Academy website: www.odaba.edu.ua

Information of payment methods can be clarified by contacting the editorial office.

Please, after sending the materials, be sure to call or contact by e-mail to make sure the materials are received and the decision of the editorial board to publish the article.

ЗМІСТ

ЕНЕРГІЙНИЙ МРІЙНИК, ЛІДЕР І ТВОРЕЦЬ! ВАЛЕРІЙ ПАВЛОВИЧ УРЕНЬОВ АРХІТЕКТОР. ВЧЕНИЙ. ПЕДАГОГ	5
<i>(стаття українською мовою)</i>	

РОЗДІЛ 1. МІСТОБУДУВАННЯ

Сторожук С. С. ПРИРОДНІ ТА КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ МІСТА ОХРІД, ПІВНІЧНА МАКЕДОНИЯ ...	34
<i>(стаття українською мовою)</i>	
Малько А. В., Баратвакілі І., Беседіна А. Р., Кравченко І. Ю., Романова М. І. ОЦІНКА ПРОСТОРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ЦЕНТРІ ЛЬВОВА НА ПРИКЛАДІ ПРОСПЕКТУ СВОБОДИ.....	41
<i>(стаття англійською мовою)</i>	
Кисельова Г. В., Кисельов В. М. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК АНТРОПОГЕННИХ ТА ПРИРОДНИХ ЛАНДШАФТІВ ТЕРИТОРІЙ (НА ПРИКЛАДІ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ).....	57
<i>(стаття українською мовою)</i>	
Баратвакілі І., Фалафі Ф., Мусавінія М., Замані Р. ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКИ ПІШОХОДІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ЕКОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ: ПРИКЛАД ВУЛИЦІ САНГ-І-СІАХ У ШИРАЗІ.....	64
<i>(стаття англійською мовою)</i>	
Овсянкін О. П. ІСТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОДЕСЬКИХ ВОКЗАЛІВ	75
<i>(стаття українською мовою)</i>	
Баратвакілі І., Ахмаді П., Докухакі Н., Нозарі М., Рахімян Шалбаф Ф. ЗЕЛЕНА ІНФРАСТРУКТУРА ДЛЯ ЗАХИСТУ ІСТОРИЧНОЇ МІСЬКОЇ ТКАНИНИ ШИРАЗА ВІД ПІДТОПЛЕННЯ.....	91
<i>(стаття англійською мовою)</i>	
Єксарьова Н. М., Єксарьов В. А. ОСОБЛИВОСТІ ПРОСТОРОВОГО ФОРМУВАННЯ КОЛОНІЙ «ОДЕСЬКОГО ОСЕЛЕННЯ».....	106
<i>(стаття англійською мовою)</i>	
Кур'ян В. В. ФОРМУВАННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗЕЛЕНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЖИТЛОВОГО РАЙОНУ ТАІРОВА, М. ОДЕСА, УКРАЇНА.....	115
<i>(стаття українською мовою)</i>	
Данильчук С. В. ВПЛИВ СМІТТЄВИХ ПОЛІГОНІВ НА МІСТОБУДУВАННЯ ТА АРХІТЕКТУРУ ВЕЛИКИХ МІСТ	123
<i>(стаття українською мовою)</i>	
Найденов І. В., Дмитрік Н. О. ФОРМУВАННЯ МІСТ СУПУТНИКІВ В КРИЗОВИХ УМОВАХ ІНТЕНСИВНОЇ МІГРАЦІЇ	131
<i>(стаття українською мовою)</i>	

РОЗДІЛ 2. АРХІТЕКТУРА БУДІВЕЛЬ ТА СПОРУД

Зелінська В. В., Колеснікова Н. Ю. ЕВОЛЮЦІЯ АРХІТЕКТУРНО-ХУДОЖНЬОЇ ВИРАЗНОСТІ БІБЛІОТЕК .....140 <i>(стаття українською мовою)</i>	
Богаченко М. С., Єрмуракі О. І. СУЧАСНА ТИПОЛОГІЯ ЖИТЛОВИХ БУДІВЕЛЬ.....148 <i>(стаття українською мовою)</i>	
Князева А. Є., Єрмуракі О. І. КОНЦЕПЦІЯ ПРОЕКТУВАННЯ ТОРГІВЕЛЬНО-РОЗВАЖАЛЬНИХ ЦЕНТРІВ.....154 <i>(стаття українською мовою)</i>	
Колеснікова Н. Ю., Захаревська Н. С. ГНУЧКА АРХІТЕКТУРА СУЧАСНИХ ЛІКУВАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНИХ ЗАКЛАДІВ.....161 <i>(стаття українською мовою)</i>	
Журавльова А. О., Боева А. С., Мержієвська Н. Ю. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЕКТУВАННЯ ГОТЕЛІВ ..... 170 <i>(стаття українською мовою)</i>	
Токар О. С., Єрмуракі О. І. ОСНОВНИЙ ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ СКЛАД ТА ТИПИ ЯХТ-КЛУБІВ..... 178 <i>(стаття українською мовою)</i>	
Снядовський Ю. О., Захаревська Н. С. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПЛАНУВАЛЬНИХ РІШЕНЬ РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ ДЛЯ ВІЙСЬКОВИХ..... 185 <i>(стаття українською мовою)</i>	
Кравцов Д. С., Коробко О. О. СЕМАНТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ СПОРТИВНОГО КОМПЛЕКСУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ..... 199 <i>(стаття українською мовою)</i>	
Данилова Л. О., Дунаєвський Є. Ю. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ..... 207 <i>(стаття українською мовою)</i>	
Панкратов В. М. КОМПОЗИЦІЙНО-МИСТЕЦЬКІ ОСОБЛИВОСТІ ЕВОЛЮЦІЇ СУЧАСНИХ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЖИТЛОВИХ БУДИНКІВ.....224 <i>(стаття українською мовою)</i>	
Кубриш Н. Р., Олешко Л. І., Олешко О. В. ГЛОКАЛІЗАЦІЯ ЯК ГРАНЬ СУЧАСНОЇ АРХІТЕКТУРИ ..... 233 <i>(стаття українською мовою)</i>	

Борисенко А. С. РЕКРЕАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ ПРОСТІР СУЧАСНОГО ІНТЕГРОВАНОГО МІСЬКОГО ТОРГІВЕЛЬНО-ГРОМАДСЬКОГО ЦЕНТРУ ..... <i>(стаття англійською мовою)</i>	243
Курбатова М. С., Дунаєвський Є. Ю., Дунаєвська А. В. ЕВОЛЮЦІЯ ТА РОЗВИТОК МУЗЕЙНИХ БУДІВЕЛЬ ..... <i>(стаття українською мовою)</i>	251
Діденко К. ПАРАЛЕЛІ В ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІЙ ПРАКТИЦІ АРХІТЕКТУРИ ЖИТЛА ЗАХІДНОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО АВАНГАРДУ ..... <i>(стаття українською мовою)</i>	264

РОЗДІЛ 3. ТЕОРІЯ АРХІТЕКТУРИ. РЕСТАВРАЦІЯ ПАМ'ЯТНИКІВ

Мержієвська Н. Ю., Суханов В. Г. КОНЦЕПЦІЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ АРХІТЕКТУРНОЇ СПАДЩИНИ НА ПРИКЛАДІ МІСТА ОДЕСА..... <i>(стаття українською мовою)</i>	276
Чвирова О. Є., Василенко О. Б. ОРГАНІЗАЦІЯ ВІДКРИТИХ ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ В МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ..... <i>(стаття українською мовою)</i>	282
Ладигіна І. В., Руденко А. О. ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКИХ КОМПЛЕКСІВ В ІСТОРИЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА СИНТЕЗУ ПРЕДМЕТНО- ПРОСТОРОВИХ, АРХІТЕКТУРНИХ ТА МІСТОБУДІВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ..... <i>(стаття українською мовою)</i>	292
Іванова І. М., Богомолів О. Є. ЕКОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ У ПИТАННЯХ ЗАХИСТУ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ АРХІТЕКТУРНОЇ СПАДЩИНИ..... <i>(стаття українською мовою)</i>	299
Черненко А. А. ТРИПЛЛЯ. ЗВ'ЯЗОК КУЛЬТУР ЧЕРЕЗ СТОЛІТТЯ. ТАЄМНИЦІ, ГІПОТЕЗИ, ВІДКРИТТЯ..... <i>(стаття українською мовою)</i>	307

РОЗДІЛ 4. ДИЗАЙН АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

Бондаренко А. Р., Малашенкова В. О. МАЛОМОБІЛЬНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДИЗАЙН АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА МІСТ..... <i>(стаття українською мовою)</i>	316
Русол А. С., Вахніченко О. В. ПЕРСПЕКТИВНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЇ САНАТОРІЮ «КУЯЛЬНИК»..... <i>(стаття українською мовою)</i>	325

Малашенкова В. О., Духіна В. С.

ЗОНИ ВІДПОЧИНКУ ТА РЕКРЕАЦІЇ В РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРАХ: СТВОРЕННЯ
СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ 333
(стаття українською мовою)

РОЗДІЛ 5. АРХІТЕКТУРНО-ХУДОЖНЯ ОСВІТА

Конишина О. М.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ АРХІТЕКТУРНО-ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ
ТА АКТУАЛЬНІСТЬ АРХІТЕКТУРНОЇ ОСВІТИ.....344
(стаття українською мовою)

Бредньова В. П.

СУЧАСНІ МЕТОДОГІЧНІ ЗАСОБИ ВИКЛАДАННЯ ГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН
СТУДЕНТАМ-ПЕРШОКУРСНИКАМ 353
(стаття англійською мовою)

Макуха О. В., Савченко Т. В., Лугова І. А.

РОЛЬ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ОБ'ЄМНО-ПРОСТОРОВОЇ
КОМПОЗИЦІЇ» В ФОРМУВАННІ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТА
АРХІТЕКТОРА 361
(стаття українською мовою)

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ 371

CONTENTS

SPIRITED DREAMER, LEADER AND CREATOR! VALERY PAVLOVYCH URENYOV
ARCHITECT. SCIENTIST. TEACHER..... 5
(article in Ukrainian)

PART 1. URBAN PLANNING

Storozhuk S. S.
NATURAL AND CULTURAL FEATURES OF THE CITY OF
OHRID, NORTH MACEDONIA..... 34
(article in Ukrainian)

Malko A. V., Baratvakili I., Besedina A. R., Kravchenko I. Y., Romanova M. I.
EVALUATION OF SPATIAL TRANSFORMATIONS IN THE CENTER OF LVIV ON THE
EXAMPLE OF SVOBODY AVENUE..... 41
(article in English)

Kyselova G. V., Kyselov V. M.
RELATIONSHIP OF ANTHROPOGENIC AND NATURAL LANDSCAPES OF TERRITORIES
(ON THE EXAMPLE OF ODESSA REGION)..... 57
(article in Ukrainian)

Baratvakili I., Falahi F., Mousavinia M., Zamani R.
ENHANCING PEDESTRIAN SAFETY THROUGH ENVIRONMENTAL ANALYSIS: A CASE
STUDY OF SANG-E SIAH STREET, SHIRAZ 64
(article in English)

Ovsiankin O. P.
HISTORICAL FEATURES OF FORMATION ODESSA STATIONS..... 75
(article in Ukrainian)

Baratvakili I., Ahmadi P., Dokouhaki N., Nozari M., Rahimian Shalbaf F.
GREEN INFRASTRUCTURE FOR PROTECTING SHIRAZ'S HISTORIC URBAN FABRIC
FROM FLOODING.....91
(article in English)

Yeksarova N., Yeksarov V.
FEATURES OF SPATIAL FORMATION OF COLONIES "ODESSA SETTLEMENT" 106
(article in English)

Kurian V. V.
FORMATION AND TRANSFORMATION OF GREEN INFRASTRUCTURE IN THE
TAIROVA RESIDENTIAL AREA, ODESA, UKRAINE 115
(article in Ukrainian)

Danylchuk S. V.
THE IMPACT OF LANDFILLS ON URBAN PLANNING AND ARCHITECTURE OF LARGE
CITIES 123
(article in Ukrainian)

Naidonov I., Dmytryk N. O.
FORMATION OF SATELLITE CITIES IN CRISIS CONDITIONS OF INTENSIVE
MIGRATION..... 131
(article in Ukrainian)

PART 2. ARCHITECTURE OF BUILDINGS AND STRUCTURES

Zelinska V. V., Kolesnikova N. Y. EVOLUTION OF ARCHITECTURAL AND ARTISTIC EXPRESSION OF LIBRARIES.....	140
<i>(article in Ukrainian)</i>	
Bogachenko M., Yermuraki O. MODERN TYPOLOGY OF RESIDENTIAL BUILDINGS	148
<i>(article in Ukrainian)</i>	
Kniazieva A., Yermuraki O. CONCEPT OF DESIGNING SHOPPING AND ENTERTAINMENT CENTERS.....	154
<i>(article in Ukrainian)</i>	
Kolesnikova N. Y., Zakharevska N. FLEXIBLE ARCHITECTURE OF MODERN TREATMENT AND PREVENTIVE INSTITUTIONS.....	161
<i>(article in Ukrainian)</i>	
Zhuravlova A., Boieva A., Merzhiievska N. FEATURES OF HOTEL DESIGN.....	170
<i>(article in Ukrainian)</i>	
Tokar O., Yermuraki O. MAIN FUNCTIONAL COMPOSITION AND TYPES OF YACHT CLUBS.....	178
<i>(article in Ukrainian)</i>	
Sniadovsky Y., Zakharevska N. SPECIAL FEATURES OF FUNCTIONAL AND PLANNING DECISIONS OF REHABILITATION CENTERS FOR MILITARY PERSONNEL.....	185
<i>(article in Ukrainian)</i>	
Kravtsov D., Korobko O. O. SEMANTIC ASPECT OF FORMING THE MOTIVATIONAL CAPACITY OF THE SPORTS COMPLEX OF A HIGHER EDUCATION INSTITUTION	199
<i>(article in Ukrainian)</i>	
Danylova L., Dunaevskiy E. FEATURES OF THE ORGANIZATION OF THE ARCHITECTURAL ENVIRONMENT OF A MODERN UKRAINIAN SCHOOL.....	207
<i>(article in Ukrainian)</i>	
Pankratov V. M. COMPOSITIONAL AND ARTISTIC FEATURES OF THE EVOLUTION OF MODERN INDIVIDUAL RESIDENTIAL BUILDINGS.....	224
<i>(article in Ukrainian)</i>	
Kubrysh N. R., Oleshko L. I., Oleshko O. V. GLOCALIZATION AS A FACET OF MODERN ARCHITECTURE.....	233
<i>(article in Ukrainian)</i>	
Borysenko A. S. RECREATIONAL COMMUNICATION SPACE OF A MODERN INTEGRATED URBAN SHOPPING CENTER.....	243
<i>(article in English)</i>	

Kurbatova M., Dunaevskiy E., Dunaievska A.
 EVOLUTION AND DEVELOPMENT OF MUSEUM BUILDINGS.....251
(article in Ukrainian)

Didenko K. V.
 EXPERIMENTAL PRACTICE PARALLELS IN THE HOUSING ARCHITECTURE OF THE
 WESTERN AND UKRAINIAN AVANT-GARDE.....264
(article in Ukrainian)

PART 3. THEORY OF ARCHITECTURE. RESTORATION OF MONUMENTS

Merzhiievska N., Sukhanov V. H.
 THE CONCEPT OF PRESERVATION OF ARCHITECTURAL HERITAGE ON THE
 EXAMPLE OF THE CITY OF ODESA 276
(article in Ukrainian)

Chvyrova O. Y., Vasylenko O. B.
 ORGANIZATION OF OPEN PUBLIC SPACES IN THE URBAN ENVIRONMENT 282
(article in Ukrainian)

Ladygina I. V., Rudenko A. O.
 FORMATION OF PUBLIC COMPLEXES IN THE HISTORICAL ENVIRONMENT AS A
 SPECIAL FORM OF SYNTHESIS OF SUBJECT-SPACE, ARCHITECTURAL AND TOWN
 PLANNING ELEMENTS 292
(article in Ukrainian)

Ivanova I. M., Bogomolov O. E.
 ENVIRONMENTAL PRINCIPLES IN MATTERS OF THE PROTECTION AND
 PRESERVATION OF ARCHITECTURAL HERITAGE.....299
(article in Ukrainian)

Chernenko A. A.
 TRYPILLIA. CONNECTION OF CULTURES THROUGH THE CENTURIES. SECRETS,
 HYPOTHESES, DISCOVERIES..... 307
(article in Ukrainian)

PART 4. DESIGN OF THE ARCHITECTURAL ENVIRONMENT

Bondarenko A .R., Malashenkova V. A.
 LOW MOBILITY OF THE POPULATION AND ITS INFLUENCE ON THE DESIGN OF THE
 ARCHITECTURAL ENVIRONMENT OF CITIES 316
(article in Ukrainian)

Rusol A. S., Vakhnichenko O. V.
 PERSPECTIVE DEVELOPMENT OF THE TERRITORY OF THE «KUIALNYK»
 SANATORIUM..... 325
(article in Ukrainian)

Malashenkova V. O., Dukhina V. S.
 REST AND RECREATION AREAS IN REHABILITATION CENTERS: CREATING AN
 ENVIRONMENT FOR RECOVERY 333
(article in Ukrainian)

PART 5. ARCHITECTURAL AND ARTS EDUCATION

Konsyna O.

CURRENT TENDENCIES OF ARCHITECTURAL AND ARTISTIC CREATIVITY 344
(article in Ukrainian)

Brednyova V. P.

MODERN METHODOLOGICAL MEANS OF TEACHING GRAPHIC DISCIPLINES
FOR FIRST-YEAR STUDENTS 353
(article in English)

Makukha O. V., Savchenko T. V., Lugova I. A.

THE ROLE OF THE ACADEMIC DISCIPLINE “FUNDAMENTALS OF VOLUMETRIC AND
SPATIAL COMPOSITION” IN THE FORMATION OF CONCEPTUAL THINKING OF
ARCHITECTURE STUDENTS 361
(article in Ukrainian)

REQUIREMENTS FOR ARTICLES 375

До збірки увійшли результати наукових досліджень, які висвітлюють актуальні регіональні проблеми в галузі архітектури та містобудування. Ряд статей присвячено теоретичним аспектам архітектури і містобудування, реконструкції існуючої забудови та дизайну архітектурного середовища, а також питанням архітектурно-художньої освіти. Розрахований на співробітників науково-дослідних і проектних організацій, архітекторів, науковців і студентів архітектурно-художніх спеціальностей.

Збірник наукових праць входить до переліку наукових фахових видань України, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт.

Наказ МОН України № 894 від 10. 10. 2022 року (категорія Б).

З 2019 р. збірник наукових праць індексується в міжнародній наукометричній базі Індекс Копернікус.

Рекомендовано до видання вченою радою ОДАБА (*протокол № 2 від 05.10.2023 р.*)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
Серія КВ №12614-1498Р від 22.05.2007 р.

Наукове видання

**РЕГІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
АРХІТЕКТУРИ
ТА МІСТОБУДУВАННЯ**

Збірник наукових праць

№ 17

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

українською та англійською мовами

Надруковано з готового оригінал-макета

Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 30, 69.
Тираж 100 прим. Зам. № 276.